

עיר וקדיש מזו שמיא נחית

ט"ז תשכ"ח מפ"י זרעו

ספר

דין תורה
בבית דין של מעלה

חלק ט

בזוהר דא יפקון מן גלותא

והמשכילים ייהוו כזוהר הרקיע

ספר
דין תורה
בבית דין של מעלה
חלק ט'

בדין תורה של נשיאי מועצות גדולי התורה, אדמו"רי"ם, רבנים, ראשי ישיבות, מנהיגי ישראל, ראשי עיר, משפיעים גדולים בשיעורים על הטלפון ותחנות רדיו, ומחזירי בתשובה, מנהיגי תחנות רדיו, כל אחד נידון לפי כמה אנשים ששומעים בקולו, והיה יכול להשפיע עליהם!!!

יוצא לאור ידי
מפעל הזוהר העולמי בת ים
אלול תשע"ה

מפעל
הזוהר
העולמי

רבי שלום יהודה גראס שליט"א
האדמו"ר מהאלמין
חיבר למעלה מאלף ספרים
על כל מקצועות התורה

סניף בת ים
רחוב בר יהודה 50
בת ים יצ"ו ארץ ישראל
טל: 0527651911

לקבלת ספרי זוהר ירושלים

בני ברק רמת בית שמש
אצל הרופא קירופרקטר ד"ר
איתמר ברים: 054-8441423

מפעל הזוהר העולמי

050-4116923 / 0527651911

050-4134669 / 050-4133475

מי לה' אליו! - משה רבנו שואל ומבקש למי יש את הזכות לקרב את עם ישראל לאבינו שבשמים? כל המשתתף בהדפסת ספרים הקדושים ספרי הערב רב והמסתעף 5 חלקים, תורת הזוהר י"ח חלקים דהיינו כל הזוהר הקדוש בלשון הקודש באותיות גדולות, בהפצתם ברבים לאלף בתי מדרשיות ויותר, להצלת עם ישראל, יזכו לכל הברכות והבטחות שכתב הרשב"י בזוה"ק בפרשת תרומה (דף קכ"ח). האם יש מחשב שיוכל לחשבן את הזכות הגדולה שיכולים לזכות בכסף קטן? התורם משלם ישר לדפוס!!!

לפרטים: 0527-651911

על ידי עיון עמוק בסודות התורה יכולים לפקוד עקרות

(ספר המדות אות סוד, למוהר"ן זי"ע)

ולרפאות הולאת חזק.

שאלות ותשובות
בבית דין של מעלה
חלק ט

הפסק דין בבית דין של מעלה
בדין תורה של נשיאי מועצות גדולי התורה, אדמו"רי"ם,
רבנים, ראשי ישיבות, מנהיגי ישראל, ראשי עיר, משפיעים
גדולים בשיעורים על הטלפון ותחנות רדיו, ומחזירי
בתשובה, מנהיגי תחנות רדיו,
כל אחד נידון לפי כמה אנשים ששומעים בקולו, והיה יכול להשפיע
עליהם!!!

למשל מנהיגי תחנות רדיו יש להם חצי מיליון עד מיליון
אנשים ששומעים כל יום, רבנים גדולים שיש להם
השפעה על חצי מיליון איש, אדמו"ר על עשרות אלפים
איש, ראש ישיבה גדול שהשפעתו על 30,000 איש, ראש
עיר שיש לו השפעה על כל העיר [למשל לעזור למחסנים
לחלוקת הזוהר הקדוש, ולתת עזרה בחלוקת ספרי זוהר
לכל העיר, יש להם הרבה תקציבים, וגם לומר לשומעי
לקחו ללמוד דקה זוהר ביום, ולפי זה ידונו אותם בשמים]

שאלות ותשובות בבית דין של מעלה

בית דין: צפית לישועה?

אשר: בוודאי

בית דין: מה עשית להביא את מלך המשיח?

אשר: אמרתי כל יום כי לישועתך קויני כל היום וחשבתי על מלך המשיח,
ואמרתי אני מאמין בביאת המשיח.

בית דין: האם שמעת מה שאמר משה רבינו להרשב"י בדא בספר הזוהר יפקון מן גלותא?

אשר: בוודאי שמעתי, מי לא שמע את זה?

בית דין: האם למדת כל יום עמוד אחד שלוקח רק 2 דקות בלבד כדי למחר את הגאולה?

אשר: לא למדתי.

בית דין: למה לא למדת? האם לא היה לך די חשוב לקחת לך 2 דקות ביום לעזור ולהחיש את הגאולה?

אשר: עם הלשון בחוץ - אין לי מה לענות על זה.

בית דין: זאת אומרת שלא היה לך פנאי בשתי דקות לעזור להביא את הגאולה?

בית דין: האם למדת תורה כל הזמן ובגלל זה לא היה לך פנאי?

אשר: היה לי זמן לקריאת כמה עיתונים ולדבר שיחות פאליטיק ועוד

בית דין: אם כן, הכל שקר ולא צפית בכלל לישועה, ועוד ועוד:

האם לא ראית מה שרבי יוסי אומר:

אמר רבי יוסי, בא וראה כמה בין בהמה לאדם, בהמה^א כמה יסורין סובלת בעולם, שוחטין אותה ומפשיטין אותה ואין עליה דין, אבל אדם^ב כמה יסורין סובל בעולם הזה, ולאחר מיתתו, אם צדיק גמור הוא פוטרין אותו מן הדין, ואם רשע גמור הוא דנין אותו בדינין חמורין. אמרו בשעה שאדם נפטר מן העולם, לאי די שהוא נבהל ממלאך המות שכלו מלא עינים וחרבו שלופה בידו, אלא שואל לו כלום עסקת בתורה^ז, ובגמילות^ח חסדים, והמלכתי לקונך שחרית וערבית, והמלכתי את חבריך בנחת רוח, אם יש^ט בו דברים הללו זורק אותה טפה לתוך פיו ויוצאת נשמתו בלא צער כמושך נימא מחלב, ואם אין בו דברים הללו יוצאת נשמתו מגופו כגרירת קוצים מן הצמר. וכשבא מלאך המות אומר לו

א. בהמה כמה יסורין וגו'. ירצה אינה סובלת יסורין לא על מזונה ולא על מלבוש ולא בחלאים רק בשחיטה,

ב. והאדם סובל בחיים כמה יסורין. כנודע, ואחר המות נכנס בחשבון אפילו הצדיק, והרשע אחר החשבון נכנס בדינים קשים.

ד. ובתורה. תפארת.
ה. גמילות חסדים. חסד.
ו. המלכת את קונך. היינו מצד המלכות ובחסד ובגבורה.

ג. לא די שנבהל. והיה ראוי להספיק לו על עונשו אל חשבונו עם קונו, והוא ימהר ויחיש מעשיהו, אלא

ז. המלכת את חבריך. לשון עצה, מצד המלכות.
ח. ואפילו שיש בו דברים הללו. אינו ניצול מן המות אלא זורק וכו'.

ט. ואם אין בו. הרי עונש לעת יציאת נפש לבד.

צדיק קונן שלחני אליך, מיד מתחנן לך, אומר לו, שעה זו אי אפשר לעברה, אלא ששמעתי מאחורי הפרגוד שהקדוש ברוך הוא מתקן לך מדור בגן עדן.

השנים חולפים ועוברים!!!

האם יש לך די להשיב?

והאם יש לך די להשיב על שאלת הבית דין של מעלה "עסקת בתורה"? - השיעורים לכל יום אינם ארוכים ואפילו מי שיש לו שיעור קבוע, לא יפרענו מלימודו! - בכל יום יש איזה דקות ורגעים, זעיר שם וזעיר שם, אשר הולכים לריק, והפסד גדול הוא אם ברגעים אלו יכולים להיעשות בקי בכל ההלכות הנוגעים דבר יום ביומו, ועל ידי זה תקיים והגית בו יומם ולילה, ובמשך הזמן תרגיש בזה נועם מתיקות התורה, ביודעך: - שעל ידי ניצול רגעים אלו משך שנה אחת, קנית כל הלכות אורח חיים מונח בקופסא.

וכמסופר שרב תלמיד חכם אחד עמד לפני הבית דין של מעלה ביחד עם איש פשוט. ושאלו את הרב עסקת בתורה, והשיב כן, למדתי תנ"ך וש"ס וכו', בדקו אחריו ומצאו שהכל אמת, אבל תורתו לא היתה לשמה, ואמרו לו שאין לתורתו שום חשיבות כיון שלא למד לשמה.

אחר כך בא לפני הבית דין של מעלה איש פשוט כפרי אחד שהיה עם הארץ, ושאלו אותו עסקת בתורה וכו' והשיב שלא למד מעולם והיה יודע רק להתפלל ולומר ברכות. ושאלוהו האם עשית איזה מצוה, וענה שאינו יודע משום מצוה. אחר כך אמרו לו, אולי קיימת איזה דבר טוב כאשר היית בעולם הזה, והשיב רק דבר אחד עשיתי, כשנכנס לביתי יהודי רעב, יצא משם כשהוא שבע. והכניסו אותו לגן עדן בין הצדיקים ותלמידי חכמים שעוסקים בתורה. [כמובן מאליהו שהבשר היה כשר, שאם לא היה נחשב למאכיל נבילות וטריפות]

כאשר ראה התלמיד חכם שאליו כלתה הרעה ולהעם הארץ פסקו לו גן עדן, שאל האם עולם הבא הוא עולם האמת, הלא אני עסקתי בתורה כל ימי ולא מכניסים אותי לגן עדן, ועם הארץ זה נכנס לגן עדן בשכר מצוה אחת שקיים. והשיבוהו, התורה שלמדת לא היתה לשם שהוא תכלית הלימוד, ובאם אין לומדים תורה לשמה אינה כלום, אבל העם הארץ החיה את נפשות העניים, ובזה אין נפקא מינה אם קיים את המצוה לשמה או לאו, כי הלא סוף כל סוף

והיינו אלא שמעתי שאתה נכנס אל מקום המנוחה, וזה מה שרציתי לבאר.

י. מתחנן לו. שירפה ממנו, ומשיב מלאך המות שעה זו אי אפשר לעברה, אבל נותן לו תנוחומין בשכר הטוב.

החיה את נפשות העניים, לכן בדין הוא שיטול שכרו לעולם הבא ומגיע לו חלק בגן עדן, ע"כ תוכן הסיפור.

וזהו עוז והדר לבושה ותשחק ליום אחרון, דכאשר מקיימת מצות הכנסת אורחים כראוי, אז ביום אחרון תשחק שיתנו לה עולם הבא, ואף אם כוונתה לא היתה כל כך בשלימות, מכל מקום הלא החייתה את נפשות האורחים.

ובזה יש לפרש ההמשך למקרא שלאחריו, פיה פתחה בחכמה ותורת חסד על לשונה, פירוש כאשר ישאלוה בבית דין של מעלה אם קיימה את מצות התורה כראוי, תפתח את פיה בחכמה לומר שהן אמת שלא למדה תורה כיון שהיתה פטורה מחיוב לימוד התורה, אבל תורתה היתה תורת חסד, שעשתה חסד עם אחרים, ובזה גם אם לא היה כל כך לשמה גם כן חשיב כאילו הוא לשמה.

ועיין בגמרא (סוכה דף מ"ט ע"ב) על פסוק פיה פתחה בחכמה, וכי יש תורה של חסד ויש תורה שאינה של חסד, אלא תורה לשמה זו היא תורה של חסד, שלא לשמה זו היא תורה שאינה של חסד. ולכאורה צריך ביאור, מה שייך תורה של חסד לענין הלימוד לשמה.

ולפי הסיפור הנ"ל מובן שפיר, דגם אם החסד שעשתה לא היה לשמה כל כך, מכל מקום הרי סוף כל סוף החייתה את נפשות העניים שעשתה עמהם חסד, וחשוב לשמה גם אם כוונתה היה שלא לשמה, ולכן נקראת תורה לשמה בשם תורה של חסד, כי רק תורת החסד הוא לשמה גם כאשר הוא שלא לשמה.

קריאה דחופה

אחינו בני ישראל אשר דבר ד' ותורתו יקר בעיניהם מתבקשים לשים שק במתנם ולכסות באפר ראשם ולישב על הארץ ולבכות מרה על חורבן הקודש והמקדש שנתחלל מחדש בימינו על ידי ההירוס בג' דברים הנ"ל הקדושים לנו מכל קודש!!!

ואם עיני ומנהיגי העדה לא יעשו זאת מי יעמיד לנו בפרץ ומה יעשה הבן שלא יחטא ולמחר יקומו נערים אחרים ויכתבו בירורים על דיני עריות בכריתות ומיתות בית דין כטוב בעיניהן ואין מי שימחה, ולמה לא יעשו כן אם הכל עובר בשתיקה?

והיאך יתחנכו הדור הצעיר הרבנים הצעירים להתנהג בחזקת יד נגד מהרסי הדת ומחריבי התורה, אם לא יראו כן אצל הרבנים הזקנים, ומי יודע באיזה נסיון רוצין לנסות עוד את הכלל ומי יקום אז כגבור מלחמה להשפיל עוקרי התורה.

ברור לנו כי שתיקת הרבנים באה על שנעלם מהם לגודל טירדתם לפי שעה כל הנ"ל, וגם נתעלם מהם דחז"ל מה שכתבו בחומר הדבר שלא לעבור בשתיקה בשעה שבאין לחלל התורה וכל הקודש לנו, והא לך מקצת מדחז"ל:

ועל ידי שתיקת הרבנים שפטו הכלל ישראל, דמדשתקו רבנן שמע מינה דניחא להו, ועל סמך זה נתפטמים עוד כהיום הזה רבבות נפשות מישראל באכילת חלב החמור דבר יום ביומו.

ומה גם אחר שנתגלה ביתר שאת הזיופים הנוראים שבקונטרס פרי תמרים הנ"ל מה יאמרו הבריות היכן הם הרבנים עיני העדה למה שותקין כאשר רואין נגד עינינו עקירת התורה בריש גלי בעזות נוראה כזה וחילול השם בוער כאש בלהבת עד לב השמים.

וכי תאמר מה דהוה הוה, אין זה רק פטפוטי היצר שהרי המכשול עדיין גוברת והולכת מיום ליום, ועדיין נתפטמים אלפי נשמות ועדיין מתטמטמים לבות ומוחות של צאן קדשים עתידן של ישראל בדור העתיד, והרבנים עומדים מן הצד כאילו אין הדבר נוגע להם לא! ולא!

דעו נא כי אותן העדיין אוכלין מענה כפיהם למה רוב הרבנים שותקים? ועל סמך זה אנו אוכלים! כל רב וראש ישיבה יש תחת דגלו מספר אנשים הצייתין לכל היוצא מפיו, וכפי השפעתו כך אחריותו, וכל שמדלג על המחאה אשמת בני ישראל בראשו תלויין וכמו שכתבתי לעיל.

וטוב שיצייר כל אחד ואחד לנגד עיניו ציור של ממש מהנעשה לאחר מאה ועשרים שנה כפי שקבלנו מאבותינו ומובא בזוה"ק, ואותיות דרבי עקיבא, וראשית חכמה, ועוד.

וננסה לצייר לפנינו ציור של דין וחשבון מרב או ראש ישיבה תלמיד חכם וירא שמים שישב כל ימיו באהלה של תורה, ולא שח שיחת חולין מימיו, רק בתורת ד' כל היום יהגה:

דין וחשבון לפני בי"ד של מעלה

הבית דין: האם עסקת בתורה?

הרב: ודאי עסקתי! וקורות ביתי וגם עדי הארון שבקברי שנעשו משלחן שלמדתי עליה יעידון על זה.

הבית דין: התפללת כל יום בציבור

הרב: פשיטא וע"ז יעידון בעלי בתים שבבית מדרשי.

הבית דין: עסקת בחסד

הרב: יותר מכפי כחי וכל שנעזרו על ידי יעידו על זה

הבית דין: הנזהרת ממאכלות אסורות

הרב: ודאי! לא אכלתי רק הנאפה והנתבשל במטבח שלי הפרטי ולא מן הנמכר בשוק כלל וכלל לא.

הבית דין: הלא אכלתם חלב דאורייתא!

הרב: מלאך של שקר העיד זאת כי מעולם לא אכלתי אפי' בשר בהמה והיאך נכשלתי בחלב.

הבית דין: כאן עולם האמת ואנו שונין דברינו אתה אכלת בכל יום ובכל שעה ובכל רגע ממעט לעת תדיר בלי הפסק רגע - חלב - ובמזיד גמור.

הרב: (נתכרכמו פניו ונתחווירו כשגג כל ארכובותיו דא לדא נקשן ומשתומם במחשבותיו על הטעות הנעשה ופוחח פיו ואומר) אולי נתחלפו השמות ומדברים כאן מאיש אחר ששמו כשמי?

הבית דין: (בבת צחוק על פניהם) אין כאן שום טעות כלל, ונסביר לך הלא אתה שמעת הרבה פעמים התעוררות בענין חלב הבא מרבנים דפקיע שמיהו והי' בידך לחקור הענינים בפרט כשיצא לאור הקונטרס פרי תמרים המקולקל והמרשיע ועליה סמכו כל הקצבים הלא בידך היתה ללמוד מקצוע הניקור מפי הספרים הקדמונים שהרי ת"ח ועוסק בתורה הנך והיית יכול לברר הצדק עם מי ולפרסם זאת וכיון שלא עשית זה ושתקת דנו הרבה אנשים הסומכין ונוטין אחר דבריך כי מסתמא הכל כשר. וכיון שכך אתה צריך ליענש בשבילם.

הרב: אבל הלא לא אמרתי לשום אחד חוות דעת לא לכאן ולא לכאן והייתי נייטראל.

הבית דין: אמת הדבר שלא התנהגת כהרבה רבנים שבלי יודעם בין ימינם לשמאל חוו דעתן בפירוש או ברמז שהכל כשר ואין צריכין לחוש לרינון. ועונשן חמור אלפי אלפים יותר מעונשך כיון שבפועל ובמעשה הכשילו הרבים ואין חילוק לך בין איסור כרת זה לאיסור כרת אחרת והר"ז כרב המורה להתיר איסור נדה רח"ל בלי ידיעת הדין, ועונשם קשה ומרה בלי תכלית וחקר אם לא יתקנו את אשר עוותו, עוד בם נשמתם.

אבל מכל מקום שתיקת הרבנים שאחזו בפלך השתיקה משמשת כהודאה, בעיני ההמון כי ההמון דרכם לסמוך להקל בדבר שלא חוו הרבנים דעתן להחמיר וע"ז אתה צריך לעמוד על עונשך. דמדשתקו רבנן ש"מ דניחא להו ועל סמך זה אוכלין יום ויום חלב רבבות כזיתים.

הרב: אבל מה זה שמענישין אותי כאילו אכלתי בכל רגע ורגע-מכ"ד שעות של יום-חלב מהו החשבון והלא ליצנות לומר שבעת השינה כאילו אכלתי חלב.

הבית דין: דע לך כי כל רב או ראש ישיבה או מנהיג ומשפיע נענש לפי הנפשות הנשפעים מדיבורו ולא לבד המתפללין בבית מדרשו אלא גם בקצה העולם אם יש אחד שהי' נמנע מחלב אילו הי' שומע רב זה צועק כי חלב בבשר, גם על זה נענש הרב כשלא צעק והרי זה בכלל משאח"זל (שבת נ"ד) כל שבידו למחות ולא מיחה נתפס על אותו עון, ועל כן היות שבכל רגע ממת לעת נמצאין נפשות שעוסקין אז באכילת בשר נחשב בשמים כאילו אתה אכלת ממש אז באותו רגע הבשר עם חלבו.

וכדי שתבין החשבון ומיצוי עומק הדין, דע לך! שעונש על רבנים - משפיעים - וראשי ישיבה יפרד לד' ראשים זו למעלה מזו:

1) רבנים שהפליטו מפיהם שאין לחוש על קול הרינין עונשן היותר חמורה מי ביקש מידן לחוות דעתן במה דלא ידעו ואם במה שלמדו אין יודעין להבחין בין טוב לרע בלי סייעתא דשמיא על אחת כמה וכמה במקצוע שלא עסקו ולא עמלו בו כלל, ולפעמים הנגיעה דוחקתן לומר מה שאמרו אבל בעולם הבא אין עצה ואין תבונה להציל מרדת שחת ושוגג קרוב לפשיעה הוא, והפושע ממש באיסור חלב גהינם כלה והוא אינה כלה.

2) הרבנים שאין מתערבין כלל בכל משא ומתן של מערכת החלב אבל בביתם אוכלים בשר בהמה, והרבה אנשים חוקרים על זה ודנים מעשה רב מהם להקל באכילת בשר עם חלב, ורב זה אף על גב שלא הורה בפיו אבל אבן מקירו זועק למרחקים בבית הלזה אוכלין בשר ואין חוששים לרינון עאכו"כ שמותר להמון העם לאכול, וכל חטאת בית ישראל הנכשלין על ידי זה על חשבונן נזקפין. ועליו לקבל עונשן. דאחז"ל אדם חשוב שאני, דממנו יראו וכן יעשו.

3) רבנים שנזוהרים בביתם שלא להכניס בשר בהמה מפאת חומר אכילת חלב ואביזריהו דיליה אבל אינן נזהרין במוסד שלהם ומניחין שם בשר הבהמה ורבים מורין לעצמם היתר על סמך זה.

4) רבנים שנוזהרים במאד לעצמן וביתן ומוסדותיהן אבל עדיין אין מוחין בפומבי על המכשול הנורא ואילו היו מוחין היה קולם נשמע להרבה הרבה נפשות במדינתם ובשאר מדינות והיו מצילים מאות נפשות מישראל לכל הפחות מרדת שחת.

הרב: ומה היה לי לעשות בחיים חיותי אילו הייתי רוצה להנצל מכל זה

הבית דין: לברר הדבר כפי האפשר ולחוות דעתכם כמו בכל חלקי תורה וגם לפני הברור לגלות דעתכם לכל הסרים למשמעתכם שצריכין להשמר מליגע בו כי גם ספק חלב חמור מאד וספק איבוד הנפש הוא. וכל אחד טרם ישים הבשר לתוך פיו ידמה בנפשו כי לפניו עומד רב זקן אחד ומתחנן ממנו שימנע מלאכלו כי ארס מר של נחש הממית בתוך הבשר אשר הנפש וגם בשר יכלה. (כמו שכן הוא האמת אשר רב זקן אחד אומר כן - ומבואר במסילת ישרים שצריך לשער מאכלות אסורות כארס הממית ממש).

הרב: אבל למה דנתם אותי כאוכל חלב כמזיד הלא לא בזדון הלב עשיתי זאת רק מחסרון ידיעה מחובת מחאה וחומר תוצאותיה?

הבית דין: שכחת משנה מפורשת שגגת תלמוד עולה זדון וכל חובת מחאה מפורשים במדרשי חז"ל וגם בש"ס, ואין שום טענה מועלת נגד זה.

הרב: אבל למה אין שאר מצותי מגינין עלי בפרט הצדקות וחסד שעשיתי עם כל?

הבית דין: שכחת גמרא אין מצוה מכבה עבירה וכל בר בי רב יודע אשר לא ישא פנים ולא יקח שוחד, אפילו שוחד דמצוה (עיי"ש) ובמחילה מהרב שכחת גם הלכה מפורשת בשלחן ערוך שהיית רגיל ללמוד ברבים באו"ח (סי' תרכ"א מ"א ס"ק ר) דצדקה שנותנין עבור המתים אינה מועלת אלא לאותם שבחייהם נתנו צדקה דאומרים אילו היה חי עכשיו היה נותן גם כן צדקה וזהו לו זכות, אבל בלאו הכי לא. ומביאו המגן אברהם בשם הרוקח וספר חסידים שכל דבריהם מפי אליהו וקבלה, כידוע.

וגם כאן המשניות מועלת כאילו היית לומד עכשיו בחיים, והלא תלמוד תורה לא יגין עבור המכשול שהכשלת הרבים באכילת חלב.

הבית דין: אולי יש עצה אחרת תמורת עונש המר והנמחר המוכן?

הבית דין: עצה יחידה להתגלגל עוד הפעם ולהיות בנסיון גדול מאד כזה שהיית כבר, ועוד יותר, ואם תוכל לעמוד בו אז יהיה הכל מסודר.

הרב: אינני רוצה לנסות, ידענא היטב גודל הנסיון מחמת נגיעה שלא ילכו המתפללים מהבית המדרש שלי, ושלא יגרע כבודי וכדומה, ומפחד אני שלא אוכל לקום בהן.

הבית דין: שכחת גמרא מפורשת אין מצוה מכבה עבירה.

מכל זה ישפוט כל רב ומורה וראש ישיבה לעשות חובתו כל זמן שיש לקל ידו לעשות טרם יבא השמש ויחשיך, ואז יתקיים בו ושכבת וערבה שנתך ובלצגבב"א.

בית דין: למה לא הזהרת את התלמידים שלך שידעו לפחד מהשם? ושילמדו לכל הפחות זוהר הקדוש שפותח את הלב לעבודת השם? או ספר "יסוד התשובה" שבו יתבאר תיקוני תשובה לבת השוכבה, היא בת ממר"ד בת מי זהב"ה, ההולכים אחר שרירות לבם הרע, וקצר המצע מהשתרע, ובהתודה חטאתם אשר חטאו, וישובו מדרכם הרעה, לאמור אלכה ואשובה אל אישי הראשון, ילמוד בזה הספר לעשות ולקיים ככל הכתוב בו, וימצא מזור ותרופה לנפשו האומללה, גלמודה ושכולה, ויעלה מעלה מעלה, ויתן לו מהלכים בין העומדים האלה, וסר עונו וחטאתו תכופר, ותיטב לה' משור פר, חיברו אחד מבני עליה, ושיש על הסכמת הרב האי גאון מוה"ר יוסף אב"ד דק"ק זאמשטש והגליל. מלאכת הקודש הלזו אשר לא נראה ולא נשמע כבושם הזה מעולם כי אין תמורה ואין ערך ליקר תפארת גדולת קדושת ספר הנפלא והנורא הזה, שנלקט מספרים שהם מצדיקים הקדושים שהם היו בבחינת קדשי הקדשים זכותו יגן עלינו ועל כל ישראל אמן. וספר מעולפת ספירים, אשר אסף וקבץ ותקן וסדר הרב המבהק חסיד ועניו כמהר"ר שלמה אלגאזי יצ"ו, יצא לאור על ידי מפעל הזוהר העולמי בת ים וכו', ז"ך אלול תשע"ד, שהוא יסוד היראה ויתיקון השלם על ידי דרכי התשובה אשר תשובה קדמה לעולם מבראשית, שכידוע מהאר"י הקדוש זי"ע שבדורינו כולם הם נשמות מגולגלות ובעלי תשובה, [ראה בספרנו שכר ועונש ו' כרכים] ונחוץ חיבור זה מאוד בערבי עקבתא דמשיחא. ספר קדוש זה נדפס על ידי צדיק קדוש שהדפיס בעילום שם, כמו שידוע הספר ראשית חכמה גם כן נדפס בעילום שם, וכן הרבה צדיקים שפחדו לגלות שמותיהם. הרה"ק שר המסכים כתב, וז"ל: ויש למקרא לקרות כל יום דרכי התשובה, למחות אבן התועים אשר מאסו הבונים, ויבא תחנונים שהשם ברחמיו יהא עוזר לו לפתוח לו שערי אמונים, להבין אמרי בינה לעשות מלאכת שמים כוונים, וכו', וספרי שכר ועונש.

ספר יסוד התשובה

פרק א'

וב"חסד לאברהם", ב. בו יתבאר, שראשית התשובה שידע מה שחטא, וביאור מה שאמר הכתוב: "נחפשה דרכינו ונחקורה ונשובה אל ה'" - בב' לשונות: "חפוש וחקור", וביאור מה שאמר רבא: "אם רואה אדם שיסורים באים עליו יפשפש במעשיו".

בו יבואר: א. שהתורה והתפילה אינם רצויים כי אם אחר התשובה: ולא די שאינם רצויים אלא שנענש עליהם, על התורה ועל התפילה ועל המעשים טובים שעשה קודם התשובה, כי נתן כח אל החיצונים כמבואר ב"רעיא מהימנא" ובכתבי האר"י זלה"ה

מי שהוא מלא סרחון צואת עוונותיו אין תורתו נחת רוח לבוראו

בהיות האדם מלוכלך בכתמי עוונותיו אין התורה שורה בו, כי אין בו כסא לשרות, לא התורה ולא השכינה, כי כל קוץ מכאוב וממאיר ליושב על הכסא, לכן קודם כל ירחץ צואת עוונותיו בתשובה כראוי, ורק לאחר מכן יעסוק בתורה, ויקח דמיון מהדין הפשוט בגמרא: במקום שיש ריח רע אסור לעסוק שם בתורה ובתפילה, וכידוע, שהעוונות נקראו "צואה", כמו שכתוב: "אם רחץ ה' את צואת בנות ציון", ולכן כל הקדושים העליונים מתרחקים ממנו אף בעוסקו בתורה.

ומצינו שלא עמדה תורה לדואג ולאחיתופל, כי שניהם - אין להם חלק לעולם הבא, אף על פי שהיו דורשים כמה מאות הלכות במגדל פורח באויר, ועיקר התשובה מביא לידי תורה ומעשים, עד כאן לשונו.

צריך תשובה תחילה קודם תורה ותפילה, כי אם לא שב כראוי אין תורתו רצויה ומקובלת לפני הקדוש ברוך הוא, כמו שאמר הכתוב: "ולרשע אמר אלוקים מה לך לספר חוקי", וכתב ה"ראשית חכמה" (פ"ב משער התשובה) וזה לשונו: ולזה כיוון ר' יהודה בר אלעאי באומר: אשרי מי שעמלו בתורה ועשה נחת רוח ליוצרו - פירוש, שהעוסק בה מנוקה מחטא ועוון, שאז המלך משתעשע בו ובתורתו, אבל מי שהוא מלא סרחון צואת עוונותיו אין תורתו נחת רוח לבוראו. הטעם הוא, כי בעסק התורה האדם ממשיך השכינה עליו, ובהיותו נקי מחטא מצאה השכינה כסא ומושב שבו תשב ותנוח, כאדם היושב בכסא המתוקן כראוי, שהכסא ההוא נחת רוח לו - כן התורה הנקיה היא כסא מתוקן לשכינה שתשרה בו, אבל

כל המעשים שאדם עושה והוא רשע מוסיף כח בקליפה והוא נענש על לימודו

שכתוב בגמרא: אמר אביי בתעניתא עד פלגי יומא מעיינו במילי דמתא ומפלגי דיומא ריבעא דיומא קרי ומפטרי ורבעיא דיומא בעי רחמי ואיפך אנא לא ס"ד וכו'. גם כתב בספר "חרדים" בשם ר' סעדיה גאון: בשביל ז' דברים אין תפילת האדם נשמעת ואחד מהם, אשר גברו עוונותיו ולא עשה תשובה שנאמר: "עוונותיכם מבדילים ביניכם".

יותר מכך אמרו, איתא בר"מ וכן בכתבי האר"י זלה"ה ובחה"ל: כל המעשים שהאדם עושה והתורה שהוא לומד והוא רשע, לא די שאינו מוסיף כח ואומץ בקדושה, אלא אף גם מוסיף כח בקליפה, ונענש על לימודו, כי מאחר שהרשע נמצא תוך הקליפה הוא משפיע אל הקליפה, וגם אם לא שב כראוי אין תפילתו רצויה, וכמו

שמחה על ידי זה. והביא ראיה לזה ממה שאמר הכתוב שויתי ה' לגדי תמיד, ואחר כך כתיב לכן שמח לבי וגו' עד כאן דבריו.

ז. ושם בשער הענוה פרק ו' כתב, כי מי שחשוב בהקדוש ברוך הוא דרך עראי אין יראתו קנויה בלבו. השוכח את הקדוש ברוך הוא עובר בלא תעשה כל רגע ח. ורבינו יונה זכורנו לברכה כתב שהשוכח את הקדוש ברוך הוא עובר בלא תעשה כל רגע, כמו שנאמר השמר לך פן תשכח את ה' אלקיך. גם כתבו שמצות עשה מן התורה שיהיה האדם דבוק תמיד במחשבתו בהקדוש ברוך הוא, וכמו שכתוב ולדבקה בו. וכן כתב בייטב פנים לשלש עשרה מדות אות א' כתב: כי השוכח את ה' רגע אחד עובר בלא תעשה.

מצות עשה מן התורה לזכור את ה' תמיד

ט. ועיין בספר החינוך בהקדמה וברמב"ן על התורה על פסוק את ה' אלקיך תירא וכו' ובו תדבק, ועיין בחרדים ובחיי אדם כלל א', שמצות עשה מן התורה לזכור את ה' תמיד, על דרך שויתי ה' לגדי תמיד, וכמו שכתוב וזכרת את ה' אלקיך וגו', כמו שכתב בספר המצוות ובסמ"ג עשין ד' ובחינוך סימן תל"ד, שהמצות עשה של את ה' אלקיך תירא נוהגת בכל כעת ובכל רגע ובכל מקום.

י. בספר באתר המים פרשת ואתחנן על הפסוק לא יהיה כך אל זר, כתב בשם הרב הקדוש רבי צבי הירש מרימנוב זכר צדיק לברכה, הפסוק ירמוז לנו בזה לקיים שויתי ה' לגדי תמיד, ובאם לאו נקרא זר ונכרי עמך, כמו הבא רק לימים רחוקים ועתים ידועים, עד כאן.

יא. א. עיין בראשית חכמה שער האהבה (סוף פרק א'), ובשער הקדושה שם (פרק י').

הוכיח לבני אדם שאינם מקיימין שויתי ה', גם בעסקיו בסחורה ומשא ומתן

ב. ועיין בספר הקדוש תולדות יעקב יוסף פרשת וירא בשם הרב הקדוש רבי נחמן קאסאווער זכר צדיק לברכה שהוכיח לבני אדם שאינם מקיימין שויתי ה' וכו', גם בעסקיו בסחורה ומשא ומתן, וכי תימא איך אפשר זה, והא בהיותו בבית הכנסת ומתפלל אפשר לו לחשוב בכל מיני סחורה ומשא ומתן, הוא הדין איפכא נמי אפשר עד כאן.

ג. ובתהלים תפלה למשה (תהלים י"ז) כתב דהגם שנודע שבנהמא דכסופא מתבייש למחמי אפין כמבואר בזוהר הקדוש, אמנם מי שמקיים בו שויתי ה' לגדי תמיד אז גם בעת קיבול שכרו זוכה ורואה אפין באפין מדה כנגד מדה, עיין שם.

ד. הבעל שם טוב זכר צדיק לברכה פירש הפסוק אשרי אדם לא יחשוב ה' לו עון, היינו שאם רגע אחד אינו חושב כי שם ה' לנגדו, אז נחשב אצלו זה לעון מחמת שהורג לקיים שויתי ה' לגדי תמיד.

ה. בשערי תשובה (סוף סימן תרצ"ז) הביא בשם הברכי יוסף שהרמ"א זכורנו לברכה בחכמה יסד חתימה מעין פתיחה, שני תמידין כסדרן, הוא פתח בראש הגהותיו שויתי ה' לנגדי תמיד, וחתם וטוב לב משתה תמיד, עיין שם.

החושב בשם הוי' ברוך הוא בנדולתו יבא לו שמחה על ידי זה

ו. ובראשית חכמה שער האהבה פרק י' כתב דבר נפלא על זה, דהחושב בשם הוי' ב"ה בגדולתו יבא לו

קצת דברים המביאים אל התשובה, ושלא ינצל מהדין הגדול והנורא כי אם על ידי תשובה

פשוט. הגמרא והזוהר מיירי בחטאים, שהוא דש אותם בעקביו ואין מחזיק אותם כחטא, כי אם אחר פשוט, לזה שולח הקדוש ברוך הוא יסורים, כדי שיפשפש במעשיו, וגם יש לומר דהפסוק מיירי שאם שלח עליו יסורים, אף על פי כן אינו מפשפש במעשיו, כמו שכתב הזוהר ז"ל: "כי את אשר יאהב ה' יוכיח" - קודשא בריך הוא אוכח ליה לבר נש ברחימא אי יקבל יאות ואי לאו שארי ולא אוכח לה וישבוק ליה ויעביד רעותיה, ובענין דש בעקביו כתב השל"ה, שיש ב' סוגים: האחד מה שאמרו, עבר עבירה ושנה בה נעשה לו כהיתר, כגון: לשון הרע ואבק גזל וריבית ורבות כהנה וכהנה, אף על פי שידע מחומר איסורם, מה שאין כן אותם שהם מסוג הב', מחמת חסרון ידיעה מצוה זו או חומר עבירה זו. הנה אותם שהם מסוג א' ימצא בחפוש קל, כי יודע מחומר איסורם, מה שאין כן אותם שהם מסוג ב' צריך חקירה עליהם על ידי לימוד התורה לידע מחומר איסורם. זה שאמרו תחילה "נחפשה דרכינו" - רצונו לומר, מה שדרכנו בעקבינו והורגלנו בהם והם מסוג הא', ואם לא ימצא בחפוש קל אזי "ונחקרה" - על ידי חקור רב לידע אותם החטאים ולמצוא אותם, ואחר כך "ונשובה אל ה'" - ולהתחרט עליהם, ואלה הם דברי הגמרא: אמר רבא:

וקודם שנבאר דרכי התשובה איכותה ומהותה נביא תחילה מעט מן הדברים המביאים אל התשובה. **בספרי** מביא ז' דברים ואחת מהם, שידע רוע מעשיו וחטאיו, וידע שלא ינצל מדין הגדול והנורא, כי אם על ידי תשובה, כמו שכתוב: "כי אחרי שובי שובי נחמתי ואחרי הודעי ספקתי על ירך", דאם לא כן שמא יחשוב שמה שעשה אינו חטא, וכן אמר ירמיה, עליו השלום: "נחפשה דרכינו ונחקרה ונשובה אל ה'" - הרי מבואר, שקודם שיעשה תשובה צריך תחילה פשוט מעשים וחקירה עליהם, כדי שידע על מה יעשה תשובה, ומה שאמרו ב' לשונות: "חפוש וחקור", נקדים מה שאמר רבא בגמרא: אם ראה אדם שיסורים באים עליו - יפשפש במעשיו. משמע, שהקדוש ברוך הוא שולח יסורים לחוטא, כדי שיעשה תשובה, וכן אמרו בגמרא: אין יסורים בלא עוון, וכן הוא ב זוהר, מה שאמרו: או הודע אליו חטאתו או ידע מבע"י ליה, אלא קודשא בריך הוא פקיד ליה לאודעי לבר נש חובה דחב בדינא, כמו שאמרו: "הודע ירושלים את תעבותיה", וקשה הלא כתוב: "ומשלם לשונאיו אל פניו להאבידו" - פרש רש"י, דמשלם טובה לרשעים בעולם הזה להאבידו מעולם הבא, ועל כן מתרץ, דהפסוק מיירי בחטאים הידועים לו ואין צריך

מצא בביטול תורה, רצונו לומר - על שלא למד ואינו יודע מחומר איסורם וצריך ללמוד ולחקור עליהם, וכאשר יתודע לו יעשה עליהם תשובה, ואם תלה ולא מצא גם אחר החקור על ידי הלימוד, אז בידוע שהם יסורים של אהבה.

אם רואה אדם, שיסורים באים עליו, והם על כרחך בשביל אותם החטאים שאדם דש בעקביו - יפשפש במעשיו, דהיינו - באותם חטאים שהוא רגיל בהם, אף על פי שיודע מחומר איסורם. פשפש ומצא יעשה תשובה; פשפש ולא מצא - יתלה מה שלא

פרק ב'

יתנהג בהעלותו ליבו אל התשובה. ג. וביאורים נחמדים מהרב רבי משה אלשיך על הפסוק: "ויד תהיה לך מחוץ למחנה ויצאת שמה חוץ", ועל הפסוק: "כי תצא למלחמה על אויביך".

בו יבואר סדר פשפוש מעשיו: א. שלא יניח אף חטא אחד, שלא ישוב עליו, ושאל יתיאש מן התשובה, אף אם רבו חטאיו, וכאשר יתגבר יום אחד על יצרו הקדוש ברוך הוא יעזרהו. ב. ואיך

צריך ליתן דין על כל אחד ואחד שדש בעקביו

מבואר שהוא חייב ועתיד ליתן את הדין על מה שלא שמר ועשה כל מה שהיה בידו יכולת לעשות, ומה שלא הטילו הפוסקים על כל איש מישראל לקיים כל דקדוקי מצוות הכתובים בספרי מוסר ויראה, לפי שאין רוב הציבור יכולים לקיימם, אבל מי שיכול לקיים ואינו מקיים - הקולר תלוי בצוארו לעשות ולקיים, ואינו רשאי לפרוק העול מעל צוארו, וזה לשון השל"ה:

יש אנשים שסוברים שאינו נקרא "בעל תשובה" אלא מי שכפר בעיקר או שהרג את הנפש או שבא על הערוה וכיוצא בו. דע, כי טעות היא בידם, ואינם יודעים שצריך ליתן דין וחשבון על כל אחד ואחד שהוא דש בעקביו.

עתה נבאר: סדר הפשפוש הוא כך, שיפשפש שמא עבר על איזה דבר המבואר בפסוקי תורה או בגמרא ומבוארים המה, איזה מלתא דחסידתא המבואר בספרי יראה, והיה ספק בידו לעשות ולא עשה, כמו שכתב בספר "תנא דבי אליהו": חייב אדם לומר, מתי יגיעו מעשי למעשי אבותי - אברהם, יצחק ויעקב, שלא קנו עולם הזה ועולם הבא וימות המשיח אלא בשביל תורה ומעשים טובים, וכן הוא במדרש ויקרא: משל לעיריני שנשא בת מלכים, אף על פי שמאכילה כל מעדני מלאכים אינו יוצא ידי חובתו, לפי שהיא בת מלכים; כך כל מה שיפעל האדם עם נפשו אינו יוצא ידי חובתו, לפי שהיא מלמעלה, הרי

צריך לחפש אפילו בדעות הרעות שיש לו ולשוב מהם

בדרכיו כי אם מעבירות שיש בהם מעשה, כגון: גזל או גניבה וזנות או

אלה הם דברי הרמב"ם זלה"ה, וזה לשונו: ואל תאמר, שאין לחפש

קשים יותר מעבירות שיש בהם מעשה, שבזמן שהאדם רגיל באלו קשה לפרוש מהם, מאחר שנשתקע בהם ודש בהם לעשות, ועל זה נאמר: "יעזוב רשע דרכו", עד כאן.

כיוצא בו, אלא צריך לחפש אפילו בדעות הרעות שיש לו ולשוב מהם. דהיינו: מן הכעס והאיבה והשנאה והקנאה ומרדיפות מאכלים וכיוצא בהם - מהכל צריך לשוב, ואלו הם

ישוב אפילו מספק עבירה

המעכבים את התשובה הם: הרכילות והלשון הרע, בעל חימה, בעל מחשבה רעה והמתחבר לרשע, וישוב אפילו מספק עבירה, וקבלה היא בידינו, שעונש הספק גדול יותר מעונש הודאי, משום שעל הודאי אדם משים על ליבו ודואג ומתחרט וחוזר בתשובה, אבל על הספק אינו מתחרט כל כך, כי סבור בליבו: לא חטאתי, עד כאן.

בנוסף לכך, יש הרבה עבירות שאדם דש בהם: נקימה, נטירה, קללה בשם, הזכרת שם שמים לבטלה, חמדה ותאוות נשים, צחוק, הרחקת הכעס שהוא קל זה, גבהות הלב, חטאת נעורים, הסתכלות בנשים, דברים בטלים, שיחת חולין בשבת, הליכה בלא תורה ובלא דרך ארץ, תפילה בלא כוונה ורבות כאלה. העיקר מהדברים

יפשט בעסק מצוה, שמא לא עשה לשמה

לפי האמת תלויים בו קיום העולמות; אם מקיימים או חס ושלום חרבנם אם עוברים, לכן יעיין בכל המצוות, שמא לא קיים אותם כדין או שמא עשה המצוה שלא לשמה, ואפילו הוא צדיק תמים בכל מעשיו, אל יעמיד עצמו על חזקתו, שאינו יוצא דבר שאינו מתוקן מתחת ידו, כי אדרבה: כל הגדול מחבירו יצרו גדול יותר ומבקש להכשילו, והוא צריך שימור יותר וזרוז וזהירות, מפני שהקדוש ברוך הוא מדקדק עם צדיקים כחוט השערה, כמו שאמר הכתוב: "וסביבו נשערה מאוד" - כי כפי גודל קדושת נשמתו ומעלותיו העליונות, אם יחטא אפילו כחוט השערה, נחשב לו כעבותות העגלה, שכל מה שהנשמה יותר פנימית

אלה הם גם דברי "יש נוחלין" בהג"ה והוסיף לומר ז"ל: גם יפשט בעסק מצוה, שמא לא עשה לשמה, ושמא לא עשה איזה דבר קדושה כהוגן, כאשר עינינו רואות, שהרבה מצוות אינם נעשים כהוגן, כגון: הנחת תפילין, שרוב העולם נכשלים בהם, ואינם מניחים על השער אלא על המצח, וכשאינו עושה כמו שאמרו חכמינו זכרונם לברכה, אפילו דקדוק אחד - לא עשה המצוה כתקון, כי חז"ל פרשו הכל לפי קבלתם האמיתית וכפי חכמתם הקדושה והחכמה הנפלאה בחכמת אלוקים אשר בקרבם, שהיו יודעים, שבכל דקדוק ודקדוק ובכל ענין שהזהירו וצוו עליו, אפילו הוא דבר קל וקטן מאוד, כפי הנראה, אבל

מחיל אל חיל בתורה ובחסידות, עד שמגיע למעלות המדרגות של חסידים גמורים והוא מתעצל ואינו עושה כן, אינו יוצא ידי חובה וחיוב בדיני שמים, כמו שאמרו ב"תנא דבי אליהו" - חיוב אדם לומר מתי יגיעו מעשי למעשי אבותי - אברהם, יצחק ויעקב עליהם השלום, עד כאן.

ועליונה, חטאו עושה יותר רושם למעלה ושגגתו עולה זדון, לכן החכם, החסיד, צריך פשפש יותר במעשיו, שלא ימצא אחריו מאומה. אם פשפש ולא מצא מכל אלה - יפשפש פן ואולי התרשל באהבה ויראת ה' כל היום בכמה מילי דחסידותא וכדבעי למעבד לא עביד, כי בודאי כל מי שיכול לילך

השמר לך בשובך בתשובה שלא תשאיר שום עוון שלא תתקן אותו

בביאור הפסוק: "ולך ה' החסד כי אתה תשלם לאיש כמעשהו" - והוא כי חסד קל, שמביא יסורים על האדם דוגמת החטאים שעשה, דהיינו: באיזה אבר שחטא מביא יסורים על אותו אבר, וכן סך ממון שחטא הוא נלקה כפי אותו סך, שעל ידי זה יפשפש במעשיו וימצא מאשר חטא על הנפש ושב ורפא לו, עד כאן לשונו.

והאלשיך כתב על הפסוק: "ויד תהיה לך מחוץ למחנה ויצאת שמה חוץ" ז"ל - השמר לך בשובך בתשובה שלא תשאיר שום עוון שלא תתקן אותו, כי אם יד תשאיר לך בחיצונים, שלא תשוב ממנו, דע, כי עבירה גוררת עבירה, וצריך אתה לדעת, שאם מפשפש במעשיו אחר יסורים צריך שיהיה על פי מה שאמר האלשיך בפרשת שמיני

הדרך הטוב והישר שיעורר האדם את עצמו אל התשובה עד שלא יבואו עליו יסורים

בס לומר, האם זה שכר התשובה, כי טרם שובי על חטאי הייתי שלם בגופי ובממוני וכאשר נעשיתי שלם בתורתי חסרתי כל אלה. אדרבה, יתן שמחה בלבו, שזה מורה שהקדוש ברוך הוא מקבל תשובתו, כי זה דרכו יתברך, כמו שהרופא אינו נותן רפואה לחולה, עד אשר יחפוץ החולה להרפא לנקות רפאות חולת גופו ולהחלימו; כן הוא יתברך לא ימרק חלאת חולי הנפש עד יתחיל לשוב, ואחר שפשפש ומצא - יעשה עליהם תשובה, כפי אשר יבואר

אמנם הדרך הטוב והישר שיעורר האדם את עצמו אל התשובה, עד שלא יבואו עליו יסורים, כמו שכתב האלשיך בספר תהילים: "אל תהיו כסוס כפרד אין הבין וגו'", עיין שם, וביותר אם השפעתו ברווח והוא יודע מומי נפשו ידאג, שמא הקדוש ברוך הוא מאכילו מזכויותיו בעולם הזה כדי להאבידו, חס ושלום, מעולם הבא, ויקבל על עצמו עונני נפש ויסורים, ואם אחר שהתחיל להשיב רואה שיסורים באים עליו בגופו או בממונו אל יקוץ

לפנינו, והוא מצות עשה, כמו שכתב כמה פעמים בתורה בפרשת נשא: "איש או אשה כי יעשו מכל חטאת האדם וגו' והתודו על חטאתם", ובפרשת ואתחנן: "בצר לך ומצאוך... ושבת עד ה' אלוקיך".

אל יאמר האדם חטאי הם רבים עד אין מספר אין אפשר שיהיה לי כפרה ויטיאש מן התשובה

פושעי ישראל: בגופן יורדין לגהינם ונדונין בה י"ב חודש, גופן כלה ונשמתן נשרפת ורוח מפורתן תחת רגלי הצדיקים, אבל פושעי עכו"ם בגופן והמינים והמוסרים והאפיקורסים, שכפרו בתורה ובתחיית המתים, ושפרשו מדרכי ציבור, ושנתנו חתימתם בארץ החיים, והוא פרנס המטיל אימה יתירה על הציבור שלא לשם שמים, ושחטאו ושהחטיאו את הרבים, כגון: ירבעם וחביריו - יורדין לגהינם ונידונין לדורי דורות. גהינם כלה והם אינם כלים, וכתבו התוספות כל זה מיירי בדלא עשו תשובה באחרונה, אבל אם עשו תשובה באחרונה אין מזכירין לו שום דבר מרשעו, שנאמר: "ורשעת הרשעים לא יכשלו בה ביום שובו מרשעו", ואפילו אותן כ"ד דברים המעכבים את התשובה אינם מונעים אותם, אלא אם עשו תשובה, הרי זה משובת, ונקרא "בעל תשובה" גמור, ויש לו עולם הבא, עד כאן.

זזה לשון ה"ברית אברהם": אל יאמר האדם חטאי הם רבים עד אין מספר, אין אפשר שיהיה לי כפרה ויטיאש מן התשובה, וכמו שאמרו ישראל: "כי פשעינו אתנו ובם אנחנו נמקים ואין נחיה", כי מי שליבו נוקפו ואין תשובתו שלימה אומר כן, אלא יחשוב בדעתו, כי הוא יתברך רב חסד ורב סליחות, כמו שאמר הנביא: "חי אני נאום ה' כי לא אחפוץ במות המת כי אם בשובו מדרכיו וחיה שובו שובו מדרכיכם הרעים ולמה תחטאו בית ישראל", וכמו שכתוב: "הלא אם תיטיב שאת", ותרגום אונקלוס פרש: אם תוטיב עובדך ישתבוק לך ואם לא תוטיב עובדך ליום דינא חטאך יהא נטיר, וכבר ידעת כי אנשי נינוה ואחאב ומנשה כי הגדילו לעשות רע וקבל אותם הקדוש ברוך הוא, ואמרו חכמינו זכרונם לברכה: "שובה ישראל עד ה' אלוקיך" - אפילו כפרת בעיקר, ומה שאמרו בגמרא ר"ה ג' כתות ל"ה

שורש גדול אל התשובה - יחשוב בליבו זרכיו ויפשפש במעשיו כפי כוחו

ויפשפש במעשיו כפי כוחו, אף פסיעה אחת עד זמן האוכל, ואם יעבור ויכשל באיזה חטא, יקנוס עצמו לצדקה כפי כוחו והשגת ידו, ויתודה מיד על הדבר,

כתב בעל "באר מים חיים": שורש גדול אל התשובה ביום טהרתו בהתנדב אדם רוחו ולבו להיות עבד לבוראו. בהקיצו יחשוב בליבו דרכיו

שעות בעולם, וכאשר עשה מהבוקר ועד חצות, כן יעשה עד אכילת הערב, וקודם האכילה יתודה, אחר כך ירגיל עצמו עד זמן השכיבה ככה יעשה עד חודש או שנה מיום תחילת תשובתו, עד שיהא קבוע ומוחזק בעבודת הבורא לנהוג כל הימים, עד כאן.

והיודי הזה ירחיקנו מכל עוון, כי אם יבוא לידי עבירה יתרחק ממנה, כי יאמר: איך אעשה הרעה הגדולה הזאת להתודות עליהם ואהיה כטובל ושרץ בידו. הגיע עת האוכל ופשפש ולא מצא, יהא מודה ומשבח לבורא ברוך הוא שעזרו וזיכהו להיות בתשובה כמה

"כי תצא למלחמה על אויבך" - הם יצרך וסיעתו

קרבים היום למלחמה וגו'" - ורצונו לומר, רק יום תתגבר על יצרך ואחר כך ה' עמך, לכן אל ירך לבבכם, וזה שאמרו: "כי ה' אלוקיכם ההולך עמכם להלחם על אויביכם להושיע אתכם".

בן פרש הרב ר' משה אלשיך בפרשת שופטים: "כי תצא למלחמה על אויבך" - הם יצרך וסיעתו. "לא תירא מהם" - אל תתיאש מן התשובה כי בבואך ליטהר "ה' אלוקיך עמך", ואמר להם: "שמע ישראל, אתם

צריך שיהא זריז וזהיר מאוד לבל יחטא עוד

עליו בבכיה ודמעה לקיים מה שכתוב: "וחטאתי נגדי תמיד" - כמו דוד המלך, עליו השלום, שעל חטא אחד היה כל ימיו בתענית, ואפילו שלא היה אלא רק חטאת נעורים, כמו שכתוב: "חטאת נעורי ופשעי אל תזכור" - מכלל שנזכרים הם מצינו בזוהר שלח, שענשו התינוק בגן עדן, עד כאן.

כתב הרב רבינו יונה, וצריך השב ליתן אל לבו, שכאשר התחיל בתשובה הוא כאשה הסופרת שבעה נקיים, שכל דם שתראה בז' ימי ליבונה סותרת וצריכה לחזור ולמנות ז' נקיים, כן אם בעל תשובה יחזור למעשיו, הרי אבד כל מה שעשה והתענה, ולכן צריך שיהא זריז וזהיר מאוד לבל יחטא עוד, ואם יזדמן בשוגג איזה חטא יתודה

פרק ג'

שבידו, כי אם הוא אוכל ושותה יגבה ליבו ולא יאבה לחפש דרכיו, כי הוא צדיק וישר בעיניו, אך ביום שמענה נפשו, נחלש כוחו של יצר הרע ומתגבר כח השכלי. ד. ויתן אל ליבו לשוב בתשובה, ולא כרוב העולם שסוברים, שעל ידי התענית של עשרת ימי תשובה

בו יבואר: סדר פשוט מעשיו: א. כגון: תענית עשרת ימי תשובה וערב ראש חודש וד' צומות ושאר תעניות. ב. תעניות הללו נקראות בפי חכמינו - רופאי הנפש - ג. "תענית שקודם התשובה", כדי שביום התענית יפשפש במעשיו ויתן אל ליבו לשוב מעבירותיו

שדרשו חז"ל בפסוק - "וכפר מאשר חטא על הנפש", ועל הפסוק: "הראינו את מראיך". ו. ויתבאר שם, שהתעניות הן כמו קרבן, ואיך יתנהג ביום התענית, וענין הצדקה ביום התענית.

וכמה הפסקות בלי שום קיום דרכי התשובה שיתבאר - מחול לו כל העבירות של כל השנה ביום כפור, זה לא יעלה על הדעת. ה. וכן כמה ביאורים נחמדים מהרב ר' משה אלשיך, על מה

ספק עבירה צריך יותר חפוש מעבירה

ונקיות, היה הקדוש ברוך הוא מרחיקו שלא יטמא, כמו שכתוב: "רגלי חסידיו ישמור", ואמרו חז"ל: אפילו בהמתן של צדיקים - אין הקדוש ברוך הוא מביא תקלה על ידם, וזהו ענין הקל וחומר, ומה זה שלא פרש וכו', רצונו לומר, שלא פרש עצמו שלא לצורך רק מן היין נקרא "חוטא" - זה שצער עצמו מכל וכל ואינו מתחרט על חטאיו ביום תעניתו על אחת כמה וכמה, ש"חוטא על הנפש" יקרא, וגם מביא הוא זלל"ה משל נאה על זה, והוא כמו הרופא, שהרעיב את החולה לידע חליו למזורו, ולא ירצה אחר כך לעיין חוליו - לא ירפא, אות אשר בודאי חינם הרעיבו ועינהו נפש. כן הדבר הזה ממש, כי התענית הוא להכניע לבו ולחפש בשכלו איזה חטא בא על ידו, ואם אינו מפשפש במעשיו, אז חינם צער עצמו והתענה, ועתיד ליתן דין על שצער עצמו חינם, וזהו הטעם - על פי רוב - לכל ימי התענית, כגון: בימי סליחות ובעשרת ימי תשובה, כמו שכתוב בש"ע סי' תר"ג וזה לשונו:

בדי שיוכל האדם לפשפש במעשיו צריך הוא את התענית והתבודדות, להכניע לבו ולהתחרט על חטאיו באותו יום, כי אם הוא אוכל ושותה ועוסק בעסקיו, יגבה ליבו ולא יאבה לחפש דרכיו, כי הרי הוא צדיק וישר בעיניו, אך ביום שמענה נפשו, נחלש כוחו של היצר הרע ומתגבר כח השכלי, כי כשזה קם זה נופל, כמו שכתוב בגמרא בתעניתא עד פלגא דיומא כו', ואם אינו מפשפש במעשיו ביום התענית, לא די שאינו פועל כלום בתענית שלו, אלא אף גם מקבל עונש על שצער ועינה עצמו חינם, כמו שאמר הרב ר' משה אלשיך על הפסוק: "וכפר מאשר חטא על הנפש", ואמרו חז"ל: על שצער עצמו מן היין, ואמר ר' אליעזר הקפר - ומה זה שלא ציער עצמו אלא מן היין נקרא "חוטא", השרוי בתענית מכל וכל על אחת כמה וכמה, וכתב הוא זלה"ה: הפסוק מדבר בנזיר, שלא נשמר מהטומאה ובטל ימי ספירות נזרו, דאז מוכח שלא היה צדיק בימי נזרו, דאילו לא חטא וגם הרהרוריו היו בטהרה

טעם התענית בעשרת ימי תשובה

וספק עבירה צריך יותר חיפוש מעבירה ודאי, כי יותר מתחרט כשיודע

יש לכל אדם לחפש ולפשפש במעשיו בעשרת ימי תשובה ולשוב מהם,

הבאים אף לאחרים, ואז על ידי הרהור תשובה נעשה צדיק גמור, כי הקדוש ברוך הוא מצרף מחשבה טובה למעשה, וכמו שאמרו בגמרא: המקדש את האשה ואמר לה, על מנת שאני צדיק גמור, אפילו הוא רשע גמור הרי זו מקודשת, שמא הרהר בתשובה ונעשה צדיק גמור ברגע אחד ומוחלין לו עוונותיו כיום כפורים.

שעשה משאינו יודע, ולכן אשם תלוי צריך להביא דבר יותר ביוקר מאשם ודאי ומן החטאת, עד כאן.

הרי מבואר, שתענית עשרת ימי תשובה הם לפשפש מעשיו ולהתחרט עליהם, ולקבל עליו לעזוב אותם עזיבה גמורה, ועל מה שחטא לשעבר - יקבל עליו לקיים כל דרכי התשובה שיתבארו לפנינו בפרקים

טעם התענית שמתענים בערב ראש חודש

חטאיו עזיבה גמורה, לכן מתענה בערב ראש חודש לפשפש במעשיו ולהתחרט עליהם, ויעזוב אותם עזיבה גמורה, ואז ראש חודש מכפר עוון כפרה.

זהו התענית דערב ראש חודש שנוהגין להתענות, כי ראש חודש זמן כפרה, ולא יעלה על הדעת, שיכופר לאדם איזה חטא והוא עודנו מחזיק בטומאתו ואינו עוזב את

תענית חלום - טעמו

לו חלום, כדי שיפשפש במעשיו, כי התענית במקום חטאת, מה קרבן אינו מועיל בלא תשובה, אף תענית חלום אינו מועיל בלא תשובה, והתשובה היא לפשפש במעשיו ולהתחרט עליהם.

גם ענין תענית חלום כתב בספר "חרדים" סימן רכ"ו וזה לשונו: דע והבן, שאמרו חז"ל: יפה תענית לחלום כאש לנעורת, לא אמרו - אלא לעושה תשובה עם התענית, לפי שמראין

ענין ד' צומות

ליבנו, כי גם מעשינו עתה כמעשיהם אז - ונצומה, בל יבוא עלינו כאשר בא עליהם.

ענין ד' צומות - כתב הרמב"ם וזה לשונו: מה שאנו מתענים על החורבן שכבר עבר אינו כי אם ליתן אל

ענין תענית חתן ביום חופתו

מחילה בלא עזיבת חטא, לכן מתענה באותו יום לפשפש במעשיו ולהתחרט עליהם.

ארתו הדבר בתענית חתן ביום חופתו, כי באותו יום נמחלו לו עוונותיו, וזה לא יעלה על דעת, שיהיה איזה

תענית שמת בו אביו ואמו

באותו יום ויתחרט עליהם, ועל ידי זה יזכו אביו ואמו, שיעלו אותם לגן עדן

בן גם התענית ביום שמת בו אביו או אמו, כדי שהבן יפשפש במעשיו

בשם הזוהר משמע, שהבן מחויב לכבד אביו ואמו במותם יותר מבחייהם, ופשוט מעשיו אי אפשר בלא תענית. זה שאמר: ביום שמת בו אביו ואמו איתרע מזלו של הבן והוא, כי באותו יום בודקים מעשיו ומזכירין עוונותיו. אם הוא זכאי מעלין את אביו ליותר מעלה, ואם הוא חוטא מורידין אותו ממדרגתו, כמו שאמר: ואי האי ברא אזל בדרך תקלה ודאי מבזין אבוהי וקלנה הוא ואיהו ודאי עביד קלנה. לפי זה ראוי ונכון, כשחל יום שמת בו אביו ואמו בשבת, שיתענה בערב שבת או ביום ה' שלפניו, ויפשפש במעשיו ויתחרט עליהם, ולא כמו שכתוב בש"ע סימן תקס"ח שיתענה ביום א', כי מה יועיל התענית והפשפש מעשיו לאביו, שכבר עבר זמן דין אביו בשבת שעבר.

למדריגה העליונה, כמו שאמר האר"י זלה"ה, שה"קדיש" שאומרים יתומים כל י"ב חודש הוא, כדי להעלות את אביהם מטהינם לגן עדן, וביום שמת בו אביו ואמו - להעלותם בגן עדן עצמו למדריגה היותר עליונה.

בוזוהר פרשת בחוקותי מבואר שפעולה זו, דהיינו: להעלותם למדריגה המעולה, הוא על ידי מעשה הבן - אם הוא זכאי - כמו שאמר, וזה לשונו: ואי האי ברא אזיל באורח מישור ותקון עובדוי ודאי אוקר ליה בהאי עלמא לגבי בר נש ואוקיר ליה בעלמא דאתי לגבי קודשא בריך הוא וקודשא בריך הוא חייס עליה ואותיב ליה כורסייא דיקרא וכו', לכן צריך הבן להרבות אותו היום במצוות ובמעשים טובים בכל מה דאפשר, ויפשפש במעשיו שעשה עד כה, ויתחרט עליהם, ובזה הוא מקיים מצות כיבוד אב ואם.

ענין תענית ציבור על כל צרה שלא תבוא

"ומראיך נאוה". מה שאין כן, כשמתפלל לפני הקדוש ברוך הוא בלי תיקון מעשיו, אז לא פעל כלום, אף גם יבקר את פנקסו ויתעוררו המקטרגים יותר מקודם, והאריך האלשיך בזה לתרץ כמה פסוקים בתורה ובנביאים ובכתובים ולקצר אני צריך, ובפרק י' יתבאר מהו ענין התעניות השייכים אל התשובה אחר שקיים דרכי תשובה, ובסמוך יתבאר מה שאמרת: התענית דומה לקרבן, וב"ראשית חכמה" פ"ד מהלכות תשובה כתב, שענין התענית הוא הכנעה, כמו שכתב: "זבחי אלוקים

זהו גם כן התענית שגוזרין הציבור על כל צרה שלא תבוא, כמו שכתוב בגמרא: אמר אביי בתעניתא עד פלגא דיומא מעיינא במילי דמתא וכו', הרי זה מבואר, שענין התענית הוא ראשית אל התשובה לענין פשוט מעשיו.

כתב הרב ר' משה אלשיך: זה שאמר הכתוב: "הראיני את מראיך" - רצה לומר, תחילה תקן מעשיך ויהיה צלם אלוקים על פניך כמו שהיית קודם שחטאת, ואחר כך: "השמיעני את קולך" - בתפילה ובתחנונים, "כי קולך ערב" - לפני הקדוש ברוך הוא כאשר

מתגבר הקליפה ומעבה את המחיצה ונעשה כמחיצה של ברזל, על דרך שנאמר: "הוי מושכי עוון בחבלי שוא וכעבותות העגלה חטאה", ואין תקנה עד שיסור הקליפה בצום ובבכי ובמספד, שחלבו ודמו שהם עיקר כל אבריו מתמעטין ומסתגפין לברר האור מן החושך, וביותר צריכים תלמידי חכמים להתענות, כי אין הנשמה מאירה עד שיכניע הגוף וכוחותיו, ועל ידי התענית מגביר כח הנשמה ומחליש כח החומר ותענוגיו, ואין מספיק לו הלימוד תורה לכפרת עוונו, שמי שחטא - אפילו תלמיד חכם - אין תורתו רצויה, וראיה מר"ל, שהיה יושב והיה עוסק בצום ובתפילה ובצדקה, עד כאן לשונו.

זונה שאמר האלשיך הקדוש בפרק י', שלימוד התורה מספיק כמו התענית, היא באותו תענית אחרי שקיים דרכי תשובה, כמבואר להלן, להתיר הזוהמא, אבל בתענית שקודם התשובה - לפשפש מעשים, כגון: ערב ראש חודש ועשרת ימי תשובה וכיוצא בזה, החיוב הוא גם כן על בעל התורה, אף על פי שיתבטל על ידי זה מלמודו.

רוח נשברה" - לשבר החיצונים על ידי שבירות הלב, דלא יתגאה ולא יתענג בתענוגים דעלמא. מובא בזוהר פנחס וזה לשונו: ר' אבא פתח: "זבחי אלוקים רוח נשברה" - כד אתי בר נש לאסתאבא בחובי אמישך עליה רוח מסאבא מסטרא אחרא ואתגאי על בר נש, [תרגום: רבי אבא פתח, (תהלים נא) זבחי אלהים רוח נשברה וגו'. פסוק זה פרושהו, שרצון הקדוש ברוך הוא, אין רצונו בקרבן של אדם על חטאיו, אלא רוח נשברה. וכני אדם לא יודעים מה אומרים. וכך שמענו מהמנורה הקדושה, שכאשר בא אדם להטמא בחטאיו, ממשיך עליו רוח מצד הטמאה, ומתנאה על האדם ושולט עליו לכל רצונו. ואתו צד הטמאה מתגבר בכחו ומתחזק, ושולט עליו שיעשה רצונו. בא אדם ושולט עליו להטהר - מטהרים אותו.] וב"רעיא מהימנא" פרק הנזכר, איתא שהיצר הרע דאיהו חושך בחוטא הוא מתגבר על יצר טוב שאיהו אור, והוא בבית האסורים כענן המכסה את השמש, ונעשה מחיצה בינו לבין אביו שבשמים, וכאשר מתגבר החטא -

בלי הכנעת הלב ופשפוש מעשים לא יבוא לידי תשובה

"להקריב לי חלב ודם", וכן בקטורת היו סממנים אדומים ולבנים, נגד זה - אדם מקריב חלבו ודמו ומתכפר לו, וזה נקרא "מזבח כפרה", והיינו דאמר ר"א: גלוי וידוע לפניך וכו', כי הווי יתיב בתעניתא, וסוף דבריו הם: ולכן ביום התענית יזהר מכל חטא ועוון,

בי אם לא ידע מה הם חטאיו, בלי הכנעת הלב מפשפוש מעשים לא יגיע לידי תשובה, כי הוא צדיק וישר בעיניו לעולם, עיין בש"ע א"ח במ"א ריש סי' תקע"א, ועוד ב"ראשית חכמה" בשם כמה מאמרי זוהר, שהתענית הוא ממש כמו קרבן, וכתוב:

מזבא בירושלמי וזה לשונו: "נשא לבבינו אל כפיים" - מהו "נשא"? - אלא נשוה ליבינו אל כף ידינו, מה יד לא היא טובל ושרץ בידו, כן הלב צריך שיהא נקי ממחשבת עבירה, כמו שאמר: "יעזוב רשע דרכו ואיש אוון מחשבותיו".

שלא יהא קרבנו נדחה, ודברים הפוסלים בקרבן - אחד מהם הוא המחשבה, ולכן פוסל בתענית הרהורי עבירה ושאר דברים כמו פיגול, והעיקר עזיבת החטא, שלא יהא כטובל ושרץ בידו.

סוד התענית - כמו הקרבן שאינו מועיל בלא תשובה

ליה כאילו קיים, דעל ידי הרהורו הטוב נעשה צדיק גמור ברגע אחד, דאם לא כן הוי "זבח רשעים תועבה", כמו שהביא בזבחים דף ז': אמר רבא - עולה דורן הוא ה"ד אי דליכא תשובה "זבח רשעים תועבה" ואי דאיכא תשובה, והתניא עבר אדם על מצות עשה ועשה תשובה לא אז עד שמוחלין לו אלא ש"מ דורן הוא.

זה לשון ספר חסידים: סוד התענית הוא כמו הקרבן, שאינו מועיל בלא תשובה, אף תענית כן. בכתבי האר"י זלה"ה יש סוד גדול בזה למה הוא כמו קרבן, עיין שם, ונראה דזה מיירי בתענית, שהוא אחר שקיים כל דרכי תשובה, כמו שאמר או אפילו לא קיים אלא פשפש במעשיו וקבל עליו בלב שלם לקיים כל דרכי תשובה, והוי

אדם שהרבה לחטוא לא יעשה סגופים עד אשר יתחזק לבו בחרטה גמורה

דורון. גם מה שאמרו שהתענית היא "מזבח כפרה" - זה שייך לומר על השוגג שהיא מכפרת כחטאת או על ביטול מצות עשה או על הרהור הלב, אבל מצות לא תעשה גמור, ומכל שכן אם עבר על כריתות ומיתות בית דין, לא יעלה על הדעת, שתהא התענית לבד מכפרת לו, ויהא מזבח כפרה, אלא צריך לקיים כל דרכי תשובה, כמו שכתוב בפרקים הבאים.

כן כתב רבינו יונה וזה לשונו: אדם שהרבה לחטוא לא יעשה סגופים עד אשר יתחזק לבו בחרטה גמורה, וגומר בלבו לעזוב את חטאיו עד יום מותו, ועבר עליו עידן ועידנין והוא בטהרה גמורה ודמעה על לחייו, אז יקריב קרבן תענית בכבושת פניו ובהכנעת ליבו, משל למי שהמרה את פני המלך, לא ישלח לו דורון, כי יטריפהו בפניו, אלא עד שיפול לפניו ארצה בדמעה, ואחר כך ישלח לו

התעניות הם כדי שעל ידם יבואו בני אדם לפשפש מעשים

הלב ושל אחר התשובה - להתך זוהמא, והתענית שאחר כך הוא כמו

התענית שלפני התשובה הוא פשפש מעשים להכניע

של עשרת ימי תשובה לבד - בלי שום קיום דרכי תשובה - ימחלו להם כל העבירות של כל השנה ביום הכפורים, זה לא יעלה על הדעת שום בר דעת.

קרוב דורון. היוצא מן הדברים האלה, שהתעניות שתקנו חז"ל, הם כדי שעל ידם יבואו בני אדם לפשפש מעשים, ולא כאותם טפשים וכמה המונים שסברו, שעל ידי הצומות

לא שק ולא תענית גורם, אלא תשובה ומעשים טובים גורמים

בפסוק, איך שהנביא היה מוכיח את המלך יהוקים, ואמר לו: "הלא אביך אכל ושתה ועשה משפט וצדקה אז טוב לו", שהתמיה מפורסמת בזו התוכחה, מי שמע כזאת, שהמוכיח את האדם בדבר אכילה ושתיה, שהיה לו לאכול ולשתות?! ובפרט למלך יהוקים, שספרו חז"ל דפרק חלק בגנות מעשים רעים, והרמב"ם פ"ג מהלכות תשובה מנה ליהוקים בין אלו שאין להם חלק לעולם הבא, לפי שעשה עבירות ביד רמה ובפרהסיא, לכן כתב שם הרד"ק, שיש אומרים, שיהוקים היה מתענה תמיד וסבור שהתענית יהיה תשלום למעשיו הרעים, לפיכך אמר לו הנביא: "אביך הצדיק אכל ושתה וגומר", עד כאן.

אמר המעתיק והמאסף שיש עוד להביא ראיות ברורות על זה, כדי להוציא מליבן של צדיקים בעיניהם מחמת תעניתם, ואזכיר קצת מהם. הלא גמרא ערוכה היא במסכת תענית, איתא שם שהיה הזקן דורש ברבים ביום התענית ואמר: "אחינו, לא שק ולא תענית גורם, אלא תשובה ומעשים טובים גורמים", שכן מצינו באנשי ננוה, שלא נאמר בהם: 'וירא אלוקים את שקם ואת תעניתם', אלא 'וירא את מעשיהם כי שבו מדרכם הרעה', עד כאן לשונו.

ומדקאמר לא שק ולא תענית גורם מכלל דתענית לא מיקרי עיקר תשובה, ומצינו גם כן בירמיה

התענית אינו עיקר

אנשים המתחסדים בעיני הבריות, ובוהן ליבות אלוקים צדיק, שמתנהגים בחסידות, ולהם כנפות ככנפי חסידים, ומתענין הפסקות גדולות ומשבת לשבת, וטובלים עצמם במקוואות, אבל לא עלתה להם טהרה בכל מימות עולם, כי הם ככלי חרס ואינם תוכם כברים. ככלוב מלא עוף - כן תוכם מלא מרמות ותוך תחת לשונם עמל ואון בגאווה

אפשר שלזה רמז הנביא בתוכחתו "שובו בנים שובבים" - דלכאורה היא תמוהא, מדוע מכנה אותם בלשון "שובבים" ולא בשום גנאי אחר, אלא לרמוז להם הוא בא על "תענית שובבי"ם", שהם מתענים וסוברים, שהוא עיקר התשובה, ואמר להם, שיעשו תשובה, כי התענית אינו עיקר, ומכאן תוכחת מגולה לאותם

ובזו, לכן כל מי שבקי בהם ובשמותם ובמעשיהם ראוי לפרסם ולספר בגנותם, ואין בזה לא משום רכילות

ולא משום לשון הרע, ואדרבה מצוה בזה קעביד דמצוה לשמוע דברי חכמים.

מפרסמין את החניפין מפני חילול השם

איתא בברייתא מסכת יומא וזה לשונו: מפרסמין את החניפין מפני חילול השם, ופירש רש"י, שהם רשעים ומראין עצמן צדיקים, אם יש מי שמכיר במעשיו - מצוה לפרסמו מפני חילול השם, מפני שבני האדם ילמדו ממעשיו, שיהיו סבורים שהוא צדיק, ועוד כשיבוא עליו פורענות

יאמרו: מה הואיל לצדיק זה זכותו, עד כאן לשונו. בילקוט מבואר יותר, איך שהכתוב היה מפרסם את דואג האדומי, אף שהיה תלמיד חכם וגדול הדור וראש הסנהדרין, כמו שכתב "אביר הרואים", ומהראוי היה לו לדבר בצבועים האלה, אך אמרתי אשמרה דרכי לפי מחסום וגו'.

השרוי בתענית יהא דואג ואונן

כתב הרמב"ם: השרוי בתענית - בין שהיה מתענה על צרתו או על חלומו, בין שהיה מתענה עם הציבור על צרתם - הרי זה לא ינהוג עידונין

בעצמו, ולא יקל ראשו, ולא יהא שמח וטוב לב, אלא יהא דואג ואונן, כמו שאמר: "מה יתאונן אדם חי גבר על חטאיו".

כל יום התענית יהא בתשובה ותפילה וצדקה ותלמוד תורה כנגד כולם

בן אומר השל"ה: התענית הוא מעין עולם הבא, שאין בו לא אכילה ולא שתיה ונהנין מזיו השכינה; כן צריך ביום התענית להיות דבק בו יתברך שמו כל היום: בתשובה ותפילה וצדקה ותלמוד תורה כנגד כולם, ושיהא סור מרע להרחיק מעליו כל נדנד עבירה וכל מידה מגונה, ובפרט

מהכעס שהוא פגם גדול בעולם. זה לשון ה"ראשית חכמה": ואם יכעוס ביום התענית מוטב לו שלא יתענה, ויהא שבע וטוב לב, שלא יתקוטט עם הבריות, וכתב: "הן לריב ומצה תצומו", ואף אם יהיה לו איזה משא ומתן, שיהיה באמונה ובנחת ויחזור לדביקותו.

יתן ממונו לצדקה ביום התענית

בן ממש"ך ה"ראשית חכמה": ויזהר מכ"ד דברים המעכבים את התשובה, ובפרט - באלו ה' הנמצאים ברוב בני אדם והם: רכילות ולשון הרע ובעל חימה ובעל מחשבה רעה, דהיינו: להיות בטל מדברי תורה ומדרך ארץ,

הגמרא בירושלמי: מאי "בעניי"? אם היה הסך גדול הזה בידו אזי עשיר היה, ותרץ: מאי "בעניי" - בעיניו שהיה מתענה ומקדיש סעודותיו לשם שמים, וסעודתו היתה גדולה מאוד כי היה מלך. זה שאמר הכתוב: "הלא פרוס לרעב לחמך" - רצונו לומר, הלחם שלך, שהיה מגיע לחלקך, עד כאן לשונו.

בגמרא: כל תענית שמלינין בו צדקה כאילו שופך דמים, ואמרו הקדמונים אותיות תענית ת"ת עני, וזה שאמר: אגרא דתעניתא צדקתא.

כי כל מדה מאלו יש לה סגולה לסלק כח הנשמה הקדושה ולהשרות בו רוח טומאה.

זה לשון "עמק ברכה": ויתן ממונו לצדקה ביום התענית לקיים מה שנאמר: "ואהבת... בכל מאודך", ויתן לעניים מה שהיה לו לאכול באותו יום, שאם לא יעשה כן נראה שלא עשה לשם שמים, אלא רק כדי להרוויח בתענית מיעוט פיזור, וזה שאמר דוד המלך, עליו השלום, לבנו שלמה: "ואני בעניי הכינתי לבית ה' ככרים זהב מאה אלף וגו'", ומקשה

פרק ד'

הגלות ושפיכת דמי חסידים ומיתת צדיקים, שנתפסים בעוון הדור, הלא יצעקו אל ה' עליו, שהביא עליהם רעות גדולות. ד. ויתבאר עוד שם ביאור נחמד מהרב ר' משה אלשיך על הפסוק: "והפילו השופט והכהו לפניו".

בו יבואר דברים המעוררים אל התשובה: א. עד היכן מגיע פגם החוטא בכל העולמות של מעלה ולכל הנבראים של מטה, דהיינו: בעולם הזה שתחת גלגל. ב. ואיך הוא גורם להביא רעות גדולות על גופו ועל נשמתו ועל בניו ועל אחרים. ג. וגורם אריכת

קודם שיבאר דרכי תשובה אחר שפשפש ומצא, נביא קצת דברים המעוררין את האדם לתשובה

תשובה ויתחרט חרטה גמורה, כאשר ידע כברור גנות מעשהו, מלבד עונשו בעולם הזה ובעולם הבא, שיש עבירות שיש בהם כרת, ולפעמים הוא אומר "הכרת תכרת", והוא שיכרות הגוף מהעולם הזה והנשמה מהעולם הבא, וראוי לכל איש שיחוס על עצמו, שהרי אפילו בעלי חיים בורחין מן האש ומן המים במקום שיראו סיבת מיתתם, והוא שיכרות הגוף מהעולם הזה והנשמה מהעולם הבא, וראוי לכל איש שיחוס על עצמו, שהרי אפילו בעלי חיים בורחין מן האש ומן המים במקום שיראו סיבת מיתתם, ואיך לא יחוס האדם על עצמו, ששם

ראוי לכל איש שיחוס על עצמו, שהרי אפילו בעלי חיים בורחין מן האש ומן המים במקום שיראו סיבת מיתתם

זה לשון ה"ראשית חכמה" (בהקדמה לשער התשובה): והנה כאשר יתן האדם אל ליבו ענין הפגם, שפגם בכל העולמות אם בגופו אם בנפשו ורוחו ונשמתו, זוהי סיבה גדולה שיעשה

לו יתברך יתרון על בעלי חיים - אשר לא יוכל לצאת, והרי הוא מותרת השכל, ובפרט לישראל עם סגולתו, שהבדילנו על ידי התורה מהאומות, ועומד עפ"י התורה והנביאים והחכמים, שהיה בהם רוח הקודש ושראוי שלא יפול בשחת עמוקה, מקום והודיעו לנו ענין גן עדן וגהינם.

טוב שיפול לפני השופט של מטה, משיפילוהו ויכוהו בית דין של מעלה

כתב הרב ר' משה אלשיך בענין המלקות, וזה לשונו: "והפילו השופט והכהו לפניו" - כי טוב לו שיפול לפני השופט של מטה, משיפילוהו ויכוהו בית דין של מעלה, פן יוסף להכותו על אלה מכה רבה על ידי בית דין של מעלה בגהינם, ולא עוד אלא שמרויח הבושה, וזה שאמר:

"ונקלה אחיך לעיניך" - ולא לפני בית דין של מעלה, כמו שכתוב בזוהר, כשגוזרין עונש על עוון האיש מכריזין עליו בבית דין של מעלה לפני השם יתברך ולפני כל הנשמות לאין מספר, באופן שקשה עליו הבושה והכלימה ההוא יותר מכל העונשים, עד כאן לשונו.

צריך לעשות תשובה, שפגם בכל העולמות

הנה מה שכתב ב"ראשית חכמה", שיתן אל ליבו ענין הפגם שפגם בכל העולמות. בפ"ב ממשיל ענין זה לסילון מים המקלח מן המעיין, והמים ההם הולכין להשקות גנות ופרדסים ושדות וכרמים, ובא אחד בשטותו, והוליך את זה המים אל האשפה לריק, מקום אשר אין בו תועלת. ודאי שבעל המים יכעס עליו: א' שבטל להשקות גנותיו הטובים, והב' שקלקל הצנור ושוברו, והנמשל הוא חמור מהמשל, כי החוטא - מלבד שהוא קלקל את צנורו השפע מלבוא אל מקום הראוי להם - מוליכן אל המקום, שהכעיס

המלך ה' צבקות, והוא זה שמוציא הקדושה אל הטומאה, מקום שהוא ראוי שיהא חרב ויבש, והוא משקה אותו ומרוה אותו. ימצא ענין זה בפרט - הבא על הנכרית והבא על העריות והמוציא זרע לבטלה, וכמוהו בפגם הלשון, שפגם בברית הלשון חמור יותר מברית המעור, וצריך לעשות תשובה לתקן צנורות הנשברים ולהחזיר השפע אל מקומה, לכל מקום ומקום שהיה בו פגם, וזהו פירוש של "תשובה" - שמשיב המדרגות והתקונים על מכונם הראשון, כמשיב סילון אל מקומו, עד כאן לשונו.

כשפש מעשיך ותראה כל המקומות אשר פגמת

מובא על הפסוק: "נחפשה דרכינו ונחקרה ונשובה אל ה'", כתב הגלאנטי בבאורו וזה לשונו: וצריך האדם שיתבונן תמיד עד כמה מגיע

ואין דשא, גם לשרי נהרות ומעינות ודשאים וצמחים מגיע העלבון, כי הנהר יחרב וייבש, מעין נרפש ומקור נשחת, ובכך אין דשאים ואין צמחים, ונמצא שליטתם בארץ להכות לעשב ולומר לו: "גדל" - הכל בטל, כמו שאמר: בגינאי נהרא שאמר ר' פנחס בן יאיר, ואם לאו גוזרני עליך, שלא יעברו כך מים לעולם. נמצא שעלבון הוא לו, שיחרב וייבש, הרי פגם ועלבון דרך כלל לעשיית גשמיות, גם לעשיית רוחניות: "שמש וירח קדרו וכוכבים אספו נוגהם", וכמו שאמר במעשה קרח: שמש ירח עמד זבולה וכו', ולא עוד אלא שבכל יום ויום מכים אותו וכו', גם לשבעה כוכבי לכת המנהיגים וממונים על העולם בחדסד וברחמים - בחטאי בני אדם מחלישים כוחם, ואין מנהיג העולם, כי אם בעלי דינים. גם למלאכים השוכנים באוירי' ושברקיע מגיע העלבון והפגם שבכל אויר ואויר ובכל רקיע ורקיע. כמה מלאכים ממונים לקבל תפילתן של ישראל, כדאיתא בזהר בארוכה בפרשת ויקהל.

פגם ועלבון עוונותיו, ואז כמה יתאונן ויבכה וידאג על חטאיו, וזה שאמר: "נחפשה דרכינו" - הם הדרכים העולים מן הארץ עדי מקום גבוה רשות היחיד, יחודו של עולם, "ונחקורה" - חקירה אחר חיפוש, פשפש מעשיך ותראה כל המקומות אשר פגמת, ואחר כך "ונשובה אל ה'", שאם לא תדע כמה פגמת, לא תהיה תשובתך שלימה, והנה ראשונה דע, שמגיע עליו רעה גדולה על ידי עצמו, כמו שאמר: "חטאים תרדוף רעה" - ביסורים ובמיתות בנים קטנים, שהם חשובים כגופו, גם לאחרים, כמו שכתוב: "וחוטא א' יאבד טובה הרבה" - כגון: שהעולם בכך מאזוניים בשוה והוא מכריע לחוב, אוי לו שהכריע את עצמו ואת האחרים לכף חובה! גם גורם: אריכות הגלות ושפיכות דם חסידים וגזירות רעות ומיתות צדיקים שנתפסים בעוון הדור, כל זה גורם החטא. הלא יצעקו אל ה' עליו, שהביא עליהם רעה גדולה, והעלבון הגדול גם לבעלי חיים, שעל ידו נעצר השמים

כי יחטא ואשם אין תפילתו נכנסת ולא נשמעת

בעולם היצירה, עולם המלאכים, בפתח ההיכל "לבנת הספיר", ששם מלאך טהריא"ל, העומד לקבל תפילת היחיד - אם היא הגונה - מכניסה לפני המלך לדורות, ואם לאו - דחין לה לבר, גם למעלה מפתח זה יש שערי דמעה, וכשעולות תפילות בדמעות, מזומן אופן אחד, שנוטל אותה התפילה בדמעות, ונרשמים בהאי פיתחא,

ואתה בן אדם, הביטה וראה את חרפתך ובשתך, שכמה מחנות קדושים התקין לך ה' אלוהיך להנאתך ולטובתך, ואין להם מלאכה אחרת כי אם לעטר ולנשק תפילתך, והיה כי יחטא ואשם, אין תפילתו נכנסת ולא נשמעת, ונמצאו בטלים ממלאכתם אשר הם עושים, ואין לך עלבון גדול מזה, ולא זו בלבד אלא גם

בפלניא נזופה הוא היא להם עלבון גדול, כמו שאמר ריב"ל: לא נמנתי לנדות שום אדם, ושר' פלוני היה נוהג בעצמו נדוי קודם, ואחר כך היה מנדה למי שהיה חייב נדוי, ולא עוד אלא שגם כתות קדושים רצים ממלאכתם לחוץ ולהגן על ישראל משאר עמים ולהלחם עמם, והם רצים לקראת רצים אחדים דסטרא אחרא, למהר איזה גזירה על שונאינו ישראל.

והנה הכח שיש לאלו רצים הקדושים לרוץ ולהגין על ישראל הם: התורה ועצות התחתונים, העושים בהליכה ובריצת רגליים, כגון: למהוי רהיט לפרקים וכיוצא בו, וכשאדם רץ ברגלים וחוטא מחליש כח אותם רצים. נמצא רגליים דסטרא אחרא קודמים, ונמצא זה החוטא אבד טובה הרבה.

וכשאדם חוטא כל הכתות הללו הם בטילין ממלאכתם. גם חיה אחת נקראת בשם "בזק" - מתקן כל התפילות המעכבת בחד רקיע, עד שבא סנדלפו"ן, שנוטל וקושר בראש צדיק. גם חשמ"ל, ששמו או"ר פניא"ל, שבהיכל עצם השמים, מגיע עלבון החוטא, דכד אסגיא זכאין החשמ"ל הזה מאיר ומנהיר במיני מאורות, כמנין חשמ"ל, וסימן "באור פני מלך חיים", וכד אסגיא חייבין אתחשיך ומאפיל, ואז כל העולם כולו בדין, הביטה וראה את חרפתך גם לד' אופנים שבהיכל נגה, כשהנשמה חוטאת נוטלים דינה מהיכל הזכות ויוצאים חוץ להיכל ממקום קדושתה להלקותה, וכן כשעלו הד' אופנים מנדין לאדם המוציא דבר נבלה מפיו, ומכריזין: "פלוני מנודה הוא", תזדהרין

גם למלאכים המלווים לאדם מגיע עלבון גדול, כשאדם חוטא מתאבלים עליו

אסגיא חייבין בעלמא אינה נמשכת משם, ועוד שהפגם הנעשה בעוונות פוגם בשורש נשמתו של החוטא, והוא בכסא שאינו שלם, כמו שאמר בתקוני': וכורסא דיליה פגימא בחובא דישראל. גם אל מלכות מגיע עלבון, כמו שאמר: "ובפשעכם שלחה אמכם", ולא זו בלבד גם אל יסוד וכו', גם אל נצח והוד וכו', גם אל הת"ת וכו', גם אל הגבורה וכו', גם אל החסד וכו', גם אל ג' הראשונות וכו', גם אל התורה. **ראה** בן אדם עד היכן מגיע עלבונך. מה לך נרדם? קום משנתך!

גם למלאכים המלווים לאדם מגיע עלבון גדול, כשאדם חוטא מתאבלים עליו, כדאיתא בסבא משפטים, גם לע"ב בסנהדרין, שבהיכל הזכות, אם אדם חוטא, במקום שהיה ראוי להיות הטייתם לטובה יהיה הטייתם לרעה, וגם עונש לצדיק לא טוב, ועלבון הוא להם לעשות באופן שיעשו להנהגות הדין, גם בהיכל אהבה גם בהיכל רצון וכו'. גם בהיכל קודש הקדשים וכו', ולא זו בלבד אלא גם בעולם הבריאה סוד כסא הכבוד מגיע הפגם שהנשמות חצובות משם, וכד

לעילא פגם לתתא פגם לגרמיה פגם לכל עלמין מתל לאינון מפרשי ימא דשעין בארבא קם חד שטייא בעי לנקבא וכו' [תרגום: וְכֹל מִי שֶׁעוֹבֵר עַל מְצוֹת הַתּוֹרָה, כְּבִיכּוֹל פּוֹגֵם לְמַעְלָה, פּוֹגֵם לְמַטָּה, פּוֹגֵם אֶת עֲצָמוֹ, פּוֹגֵם בְּכָל הָעוֹלָמוֹת. מְשַׁל לְאוֹתָם סְפָנִים שְׂבִיִּים שְׁשֻׁטִים בְּאַנְיָה, קָם שׁוֹטָה אֶחָד בֵּינֵיהֶם וְרָצָה לְעֲשׂוֹת חוֹר בְּסָפִינָה וכו'].

דרכים הללו שפגמת, ותחקרם בדרישה וחקירה, ושוב עד ה' אלוקיך, עד מקום שפגמת, כי משם תוריד מים טהורים ותטהר כל הכתמים, וזה תשובה, עד כאן לשונו בביאור פרק הנזכר.

בל הדברים האלה הם דברי הזוהר נשא רל"ד, זה לשונו: וכל מאן דעבד על פקודא אורייתא, כביכול פגם

פרק ה'

ממנו. ג. ותבין ותשכיל, שדינה של גהינם הוא בהכרח לחוטא ללבן נשמתו ולטהרה. ד. ובו יתבאר, שקודם שמכניס הנשמה לגהינם מפשיטים ממנה מלבושי מחלצות והזכות אשר עליו. ה. ובו מבואר מה שאמרו חכמינו זכרונם לברכה - הרהור עבירה קשה מעבירה.

בו יבואר טעמים נכונים מהרב רבי משה אלשיך: א. איך שייך לומר, שהאדם על ידי חטאיו יוכל לפגום בנפשו ורוחו ונשמתו, ומכל שכן איך שייך לומר, שפוגם למעלה. ב. ואיך הוא מושך כח הטומאה בפנימיות נשמתו ובחיצוניותו, וכח הטומאה קונה חיונות על ידי הקדושה שיצאה

לבאר הדבר, אין שייך לומר שהאדם בחטאו יוכל לפגום במידות עליונות.

אישו של גהינם, ואז יתעורר ליבו, ויתלהב לתקן חטאיו על ידי תשובה, טרם יבואו הימים אשר לא יועיל החרטה, ויוכרח לסבול צער גדול בגהינם יום ולילה לא ישבות, עד אשר יטהר.

נבאר תחילה איך יוכל לפגום בנפשו ברוחו ונשמתו ומזה תבין גם כן ותשכיל, איך הוא פוגם במדות עליונות, שהזכרנו למעלה, ותבין ותשכיל, שדינו של גהינם הוא לחוטא בהכרח, ללבן נשמתו ולטהרה על ידי

ענין גלות ישראל בכל העולם לברר ולהעלות נצוצי הקדושה שנפלו לתוך הקליפות בחטא אדם הראשון

הכבוד, ואין דבר רוחני נערי ממקומו לגמרי, ומה שהוא נכנס באדם הוא מאשר מתפשט משורשי עליון כחוט משך ממנה, ולפי זה אם לא יחטא

הנה אקדים לך, מה שאמר הרב ר' משה אלשיך בחבוריו הקדושים, וזה לשונו: ודע שנשמת אדם היא מלמעלה, מתחת כסא

עליו כח הטומאה מהס"מ והרע שהיה כלול בו, ואתלכשו הנשמות הטובות הנאחזים באברי אדם הראשון עם של בליעל. כל אבר תוך אבר כמוהו: ראש לתוך ראש וכו' עד רגליו ברגליו, לכן נגזר שישתעבדו בישראל ע' אומות להוציא משם נצוצי קדושה בכל אומה ואומה, עיין שם, שהאריך שעל ידי זה הוא מורכב מטוב ורע, ורע מעורר הרע בשורשו, ומדבק בנפשו, ומפסקות בין צנור קדושת חלק נפשו לקונו, וזה שאמר הכתוב: "כי אם עוונותיכם מבדילים ביניכם לבין אלוקיכם", וזה שאמר: כל העובר עבירה אחת קונה לו פרקליט אחד, כי מוסיף כח הטומאה האחווה בנפש החוטא, ואותו חלק הטומאה המתיחסת אל העוון ההוא קונה חיונות על ידי קדושה שיצאה ממנו על ידי חטאו, ונעשה ככריה חדשה, ובכל חטא הוא מגביר את כח הטומאה ומעבה המחיצה כמחיצה של ברזל, והן הם המיסרים את האדם בגהינם, כשמת בלא תשובה, והוא מכניס את הנשמה עם אותן כוחות הטומאה אשר בא לגהינם לכלות כל החלאה ההוא, ועינינו הוא כנר ישן הניתן בכבשן עד כלות השמן הנדבק בפנימיותו ובחיצוניותו, וזה ענין צערא של גהינם, אבל בנשמה עצמה, שהיא חלק אלוק ממעל, אין אור של גהינם שולט בה, רצונו לומר, כי אין בה זוהמא, הוא כח הטומאה הנדבק, וכמו שכתוב: חצי כלים והם אינם כלים, אלא אם כן הוא מאותם

אדם או אף אם יחטא ויעשה תשובה, הוא דבוק בשורשו, וזה שאמר משה רבינו, עליו השלום, על דור שכולו זכאי - "ואתם הדבקים בה' אלוקיכם", ובאשר שכל מצוה יש לה שורש קדושה למעלה, כל אחת לפי בחינתה, וכאשר יעשה אותה האדם מעורר על ידי שורש נשמתו מקורה ושורשה של אותה מצוה, וירבה אותה וידבק בשרשה של נפשו של האדם ההוא, ומשפיע אור שפע של מעלה מאותם שורשי המצוות ותשתלשל באורות גן עדן להיות בהם הנפשות הקדושות, והשתלשל עד חלק נפשו אשר בו עד לארץ, ויקנה התפשטות קדושה, ומה גם כל עצמו ובשרו לפי ערכו, ובהשמר מעבור מצוות ל"ח שומר כל אורות הקדושה אשר בגן המתייחסות אל נפשו מלערב זר, הוא כח הטומאה. אמנם כשהאדם הוא החוטא, אז על ידי הזוהמא אשר בו, מחטא אדם הראשון, כמו שהאריך האר"י זלה"ה בספר ה"גלגולים" - שהענין גלות ישראל בכל העולם לברר ולהעלות נצוצי הקדושה שנפלו לתוך הקליפות בחטא אדם הראשון, והענין הוא כאשר ברא הקדוש ברוך הוא את אדם הראשון ברר הטוב מהרע, והם הנשמות הטובות כלל באדם הראשון, וכמו כן ברא אדם בליעל והוא הס"מ והיה כולל בו את הרע, כמו שאמר: "כי גם את זה לעומת זה עשה אלוקים", וכשחטא אדם הראשון כל הנשמות הטובות שהיו כלולים בו התערבבו הטוב עם הרע, כי נמשך

בישין דאזקי לבני נשא דאיקרין נזקי עלמין.

תרגום הוזהר: אֲשֶׁרִי הָאִישׁ שְׁזוּכָה בַּתּוֹרָה לְלֶכֶת וּלְהִתְדַבֵּק בְּדַרְכָּיו. שְׁפֹשְׂאָדָם הוֹלֵךְ בְּדַרְכֵי הַתּוֹרָה, מוֹשֵׁף עָלָיו רוּחַ קְדוּשָׁה עֲלִיּוֹנָה, כְּמוֹ שְׁנֶאֱמַר (ישעיה לב) עַד יַעֲרָה עָלֵינוּ רוּחַ מְרוֹם. וְכִשְׂאָדָם סוֹטָה בְּדַרְכָּיו, מוֹשֵׁף עָלָיו רוּחַ אַחֲרַת מְצַד אַחַר, שֶׁהוּא צַד טְמֵאָה, וְצַד הַטְּמֵאָה מִתְעוֹרֵר מְצַד נֶקֶב תְּהוֹם רַבָּה, שְׁשֵׁם מְדוּרֵי רוּחוֹת רְעוֹת שְׁמִזְזִיקִים לְאַנְשֵׁים שְׁנִקְרְאִים מִזִּיקֵי הָעוֹלָם.

היורדים ואינם עולים, כי נדבק בהם כוחות הטומאה כל כך, שאי אפשר להסיר אותם על ידי אישו של גהינם.

ודברי הרב אלשיך הם דברי הוזהר נשא רכ"ב וז"ל: זכאה בר נש דזכי באורייתא למיזל ולא תדבקא באורחוי, דכד בר נש אזיל באורחא דאורייתא ממשיך עליה רוח קדישא עילאה, כמד"א עד יערה עלינו רוח ממרום, וכד בר נש סטי אורחא ממשיך עליה רוח אחרא מסטרא אחרא דהוא מסטרא דמסאבא דאתער נוקבא דההומא רבא דתמן מדורין דרוחין

אחרי צאת נפשו מהגוף מפשיטין ממנה מלבוש זכויות ומלבישין אותה בגדים צואים

שאחרי צאת נפשו מהגוף מפשיטין ממנה מלבוש זכויות ומלבישין אותה בגדים צואים, ואחר כך מחזירין אותה אל מקומה ומלבישין אותה לבוש זכויות שיש לה, ומתענגת בהם הנשמה בגן עדן.

גם דע, קודם שמכניסין אותו לגהינם מפשיטין ממנו מלבוש מחלצותו והזכויות אשר עליו, כמו שכתב הרב ר' משה אלשיך והוזהר על הפסוק בהושע שאמר הנביא: "פן אפשיטנה ערומה והצגתי כיום הולדה" -

איך יעלה הטמא עם הטהור?

אחד מאחרים על ידו ולא הניחוהו לגן עדן, עד שסבל דין ועמד מ' יום חוצה, ודנוהו שעתא ופלאגא בגהינם, והטעם הוא כי על ידי מצוות שהוא עושה, עולה למעלה עד לפניו י"ת, וכענין ר' לוי, שלא היו מכניסין אותו לגן עדן בישיבה של מעלה, שלא נהג כבוד בר' אפס, והטעם הוא גם כן, כי על ידי מצוות שהוא עושה עולה לפניו י"ת, ואיך יעלה הטמא עם הטהור?

הרי נתבאר לך היאך אדם פוגם על ידי חטאו בשורש נפשו ורוחו ונשמתו, ושהתשובה היא בהכרח להצילה מדינה של גהינם, ואי אפשר לו להיות מאושר על ידי מעשיו הטובים, אף אם יש מלאכים לאלפים ורבבות אשר ברא על ידי מעשיו - המצוות ועסק תורתו, אשר הם יקבלו פניו בלכתו מן העולם, כענין תלמיד חכם, שלא היה בו שום חטא שגרם ביוש לתלמיד חכם

פוגם במידות עליונות, על ידי חוט המשון משורש נשמתו למה

שבאדם

מקומות בפנימיותו של נשמתו ובחיצוניותו; בפנימות - כמו שכתוב במדרש על הפסוק שאמר דוד: "תחטאינו באזוב ואטהר..." - מכאן אמרו, שכל העובר עבירה, כאילו נטמא בטמא נפש, ואין מזין עליו אלא באזוב, שנאמר: "תחטאינו באזוב", וכן דוד נטמא בעוון שהוא חלל בנפש, כמו שאמר: "ליבי חלל בקרבי".

בוה יתבאר לך גם כן, איך הוא פוגם במידות עליונות, והוא: כי על ידי חוט המשון משורש נשמתו למה שבאדם, על כן יכול האדם לפגום במקום שהשורש תלוי בו, והנה מה שאמר הרב ר' משה אלשיך זלה"ה, שאתו כח הטומאה קונה חיונות על ידי קדושה שיצאה ממנו. כעין זה הם גם דברי ה"ראשית חכמה", והוסיף לומר שמושך כח הטומאה בשני

החוטא - מסתלק ממנו רוח קדושה ושורה עליו רוח דמסאבא

במקום קדושה

במקום קדושה, וזה שאמר: "רשעים בחייהם קרויים מתים" - בפנימיותו ובחיצוניותו, כמו שכתוב בגמרא: כל העושה עבירה אחת בעולם הזה - מלפפת והולכת לפניו ליום הדין, וכתב ה"ראשית חכמה": ענין מלפפתו הוא, מפני שעובר עבירה קונה לו קטיגור אחד, וכל קטיגור יש לו שער קומה שלימה מרמ"ח איברים, ואותו קטיגור מלפפת ונעשה לבוש לנשמתו להכניסו לגהינם, עד יעכל האכור והחושך ההוא שבנשמה, וזה ענין בגדים צואים שמלבישין את הנשמה להכניסה לגהינם וכו'.

זה לשון ה"ראשית חכמה": הטעם שהוא קרא "חלל בנפש", הוא זה מי שנהרג הוא נקרא "חלל", שהוא על שנסתלק ממנו הדם שהוא הנפש, והוא חלל בלי חיות הדם שהיה בו. כן כפי כניסת כח הטומאה מסטרא אחרא בנשמה הקדושה נשאר אותו מקום חלל בלי רוחניות הקדושה, וכמו שמת הוא טמא, מפני שנסתלק ממנו אור נשמה קדושה ושורה עליו רוח דמסאבא מסטרא אחרא, ועל כן הוא אבי אבות הטומאה; כך החוטא - מסתלק ממנו רוח קדושה ושורה עליו רוח דמסאבא

מפני מה מועיל חטאת על שוגג?

שמועיל חטאת על שוגג הוא, מפני שחטא בגוף לבדו, כגון: שחשב על החלב שהוא שומן ואכלו, שמחשבתו מחולקת ממנו, וכן אם חטא במחשבה

הטעם שממשיך כח הטומאה בפנימיותו ובחיצוניותו נראה, על פי מה שאמר הרב האלשיך פרשת ויקרא, ותוכן דבריו הם: מה

המשתמש בבן חורין חכם, עד כאן לשונו.

אבל אם חטא בגוף ובנפש, שאז כח הטומאה גדול מאוד, לכן אין כח על ידי חרטה, וידידי וסמיכת היד על קרבנו - להסיר כח הטומאה מעליו ולהמשיכו בבעל חי, וצריך תשובה ומלקיות ויום כפורים, לכפר עליו, עד כאן לשונו.

בזה יתבאר כי על חטא מזיד שהוא על ידי שניהם, מה שחטא על ידי הנשמה - ממשך כח הטומאה בפנימיותו, ועל ידי חטא הגוף ממשך כח הטומאה בחיצוניותו.

לבד בלא גוף, בהרהור הלב, שהוא על ידי נשמה לבד מועיל גם כן קרבן עולה, ועל שחטא מחשבה - הוא על ידי מחשבה, הוא יותר גדול, לכן עולה כולה כליל, ובחטאת לא היה קרב, כי אם החלב והדם, ונראה לי, שזהו שאמרו רבותינו זכרונם לברכה: קשה הרהורי עבירה מעבירה, ורצונם לומר: מעבירה שהוא בלא הרהור, דהיינו: שוגג, שהוא בגוף לבד וב"ציוני" פרשת נצבים נתן טעם לזה, לפי שהמחשבה באדם מעלה גדולה מכח השכל, וכשהוא חוטא במחבר מדותיו הוא חטא גדול יותר, כי אין אשמת המשתמש בעבד סכל כאשמת

פרק ו'

ב' פעולות טובות, ואז ישיב את הכח הקדוש שיצא ממנו אל מקומו הראשון. ב. פעולה א' היא על ידי החרטה ועזיבת החטא והיודי בבכיה - על ידה הוא מגרש כח הטומאה אשר בפנימיותו על ידי חטאיו. ג. ובו מבואר הדברים המביאים לידי בכיה.

בו יבואר מה עיקר התשובה, ואיך יוכל לתקן: א. מה שפגם על ידי התשובה, ומבואר שם ב' פעולות טובות הצריכים אל התשובה, שעל ידם יוכל לגרש כח הטומאה בהטיל בו הסטרא אחרא בפנימיותו ובחיצוניותו, כי כבלעו כן פלטו, ולכן צריך לעשות

ה"עולם" טועים וחושבים, שתכלית התשובה היא הצום והתפילה, אך עיקר התשובה אינם מקיימים

ידי זה יצא מן המבוכה, ואמירת "סליחות" ופיוטים - כשהם מנגנים בניגונים - זהו הסליחה והכפרה לעוונות, והתברך בלבבו לאמר: "שלום יהיה לי, כי התעניתי והתודיתי". אך עיקר התשובה - אשר יתבאר לפנינו - אינם מקיימים, ואלה הדברים הם רק מכשירי אוכל נפש ורוח ונשמה, אחר

אחר שבארנו מהו ענין החטא, נבאר מהו ענין התשובה, ואיך יוכל לתקן מה שפגם על ידי התשובה, כי עינינו רואות שרוב ה"עולם" בעולם הזה טועים וחושבים, שתכלית התשובה היא הצום והתפילה והצעקה והצדקה וספור היודי: "אשמנו" ו"על חטא", וכאשר על לבו מכה סבור, שעל

שתזכור רחמיך וחסדיך, ותמחול ותסלח לכל עוונותינו, והנה אותם שאין מקבלים עליהם לעזוב את החטאים ולקיים כל דרכי התשובה, גם לא עשו עדיין כלום במעשה, רק שאמרו ה"סליחות" והוידוין, אם כן איך ימלאו פיהם לאמר: "ואנחנו לא נדע מה נעשה", ועדיין לא עשו כלום, מה שיש להם לעשות, רק אמירת "סליחות"?

שקיים העיקר, והם - עזיבת החטא ושאר דברים אשר יתבארו לפנינו, ועל כן אנו אומרים ב"סליחות": "לך ה' הצדקה... נחפשה דרכינו ונחקורה ונשובה" ובסיום ה"סליחות" אנו אומרים: "ואנחנו לא נדע מה לעשות" - ורצונו לומר, מאחר שקבלנו עלינו כל דרכי התשובה, אין אנו יודעים מה לעשות עוד, על כן - עליך עינינו,

ב' פעולות טובות הצריכים אל התשובה

הסטרא אחרא בפנימיותו ובחיצוניותו, כי כבולעו כך פולטו, ולכן צריך לעשות ב' פעולות טובות, ואז תשיב כח קדושה אל מקומה הראשון.

קודם כל חל עלינו חובת הביאור לבאר ב' פעולות טובות הצריכים אל התשובה, כדי שעל ידיהם יוכל לגרש כח הטומאה, שהוטל בו

פעולה א' היא חרטה ועזיבת החטא

הגוף, ורצונם של כל אברי הגוף ורצון הלב מתחברים כאחד, והם מושכים עליהם את זהר השכינה לדור עמהם, ואותו אדם הנו חלקו של הקדוש ברוך הוא. זהו שכתוב קחו מאתכם תרומה. מאתכם היטה המשכה לקבל עליכם אותה תרומה להיות חלק לה. ועל ידי זה מגרש כח הטומאה אשר בפנימיותו על ידי חטאו, כמו שכתב בזהר: דהא כל מאן דאשתכח ביה צדק כל רוחא ומזיקי על מא ערקן מניה, וצריך להתודות גם בפיו על חטאו, וזהו כתוב מפורש בתורה, כמו שנאמר: "איש או אשה אשר יעשו מכל חטאת האדם והתודו... "ומה שלא סגי בחרטת הלב לחוד, הטעם כמו שכתב בזהר בכמה מקומות, דהרהור הלב לא עביד מידי, וטעם

פעולה א' היא חרטה ועזיבת החטא, כי החרטה היא מהלב, וזהו מה שאמר מן הנשמה, כמו שכתב ה"ראשית חכמה", ועל ידי זה ממשיך ניצוץ שכינה בתוכה, כמו שכתב בזהר ויקהל: כל נדיב ליבו יביאה בשעתה דבר נש שוי רעותא לגבי פולחנא דמאריה ההוא רעותא טבא על שייפא גופא ואינין משכין עלייהו זיהרא דשכינתיה תא חזי מה כתיב? כל נדיב לבו יביאה מאן דאתער לביה ימשוך לה לשכינתא לגביה. [פתח ואמר, קחו מאתכם תרומה לה' כל נדיב לבו יביאה וגו'. בא וראה, בשעה שאדם שם רצונו לעבודת רבונו, אותו רצון עולה בראשונה על הלב, שהוא קיום ויסוד של כל הגוף. אחר כך עולה אותו רצון טוב על כל אברי

פעולה טובה על ידי מחשבתו, אלא אם כן מוציא המחשבה בפיו כי דיו לעבד להיות כרבו.

הדבר הנ"ל, כי אף על פי שהקדוש ברוך הוא מצרף מחשבה טובה למעשה, לא יוכל האדם לפעול שום

צריך גם וידוי בפה

הולד גוזר השם יתברך: טיפה זו מה תהיה? חכם או טפש, גבור או חלש, עני או עשיר, ואילו צדיק ורשע לא קאמר הורו באצבע דתליא באמירה, וזה שנאמר: "מפי עליון לא תצא הרעה והטובה" - עיין שם שהאריך, ולפי זה היאך יעלה על הדעת, שמחשבת האדם יעשה איזו פעולה טובה, דהיינו: לגרש כח הטומאה מפנימיותו בלי דיבור, לכן צריך גם וידוי בפה.

בן כתב הרב ר' משה אלשיך כמה פעמים. תוכן דבריו הם, כי אף שהקדוש ברוך הוא יודע, מה יהיה האדם צדיק או רשע, היכולת ביד האדם להטות בחירתו לכל צד שירצה. מה שאין כן דיבור של הקדוש ברוך הוא עושה רושם, ואז האדם אינו יכול להטות הבחירה, כמו שאמר: "כי אם דברי אשר יצא מפי לא ישוב ריקם כי אם עשה אשר חפצתי..." זה שאמרו רבותינו זכרונם לברכה: קודם יצירת

מסגולת הוידוי הוא לסלק ממנו כל המקטרגים

לא שבק למקטרגא לאלפא עליה חובי מומי דבר נש, וקודשא בריך הוא מחיל ליה, הה"ד: "ומודה ועוזב ירוחם".

לוידיי סגולה נוספת לסלק ממנו כל המקטרגים, ואין דינו מסור אלא ביד הקדוש ברוך הוא, כי יאמר הקדוש ברוך הוא למקטרג: "מה תאמר לי יותר ממה שהוא עצמו אומר ומתודה ומפרש חטאיו?" והקדוש ברוך הוא בעצמו מרחם עליו ומוחל לו, שנאמר: "ומודה ועוזב ירוחם".

תרגום הזוהר: וְעַל זֶה צָרִיךְ לָנוּ לְפָרֵט הָעֲבֵרוֹת שֶׁל כָּל אֵיבָר וְאֵיבָר, וְכָל מָה שֶׁעוֹשֶׂה בְּפִרְט. זֶהוּ שְׁכִתוּב (תהלים לב) חֲטָאתִי אֹדִיעֶךָ וְגו'. וְלִבְסוּף - וְאַתָּה נִשְׂאֵת עֲוֹן חֲטָאתִי סְלָה. מִנֵּין לָנוּ? מִמַּשָּׂה, שְׁכִתוּב (שמות לב) אֲנָא חֲטָא הָעַם הַזֶּה וְגו'... מָה הַטַּעַם? מִי שֶׁמִּפְרַשׁ חוֹבוֹתָיו, בֵּית דִּין מְתַרְקָקִים מִמֶּנּוּ, מִשּׁוֹם שֶׁבֶן אָדָם קָרוֹב לְעַצְמוֹ וְלֹא נִדוֹן עַל פִּיּו.

אבן כך כתב בזוהר פרשת פנחס וזה לשונו: וע"ד אצטרך לבר נש לפרט חוביו דכל שייפין ושייפין וכל דעביד בפרט הדא הוא דכתיב (תהלים לב) "חטאתי אודיעך" וגו' ולבתר "ואתה נשאתי עוון חטאתי סלה" מנלן ממש וכו' מ"ט מאן דפריש חוביה בית דין בדילין מניה בגין דבר נש קריב לגרמיה ולא אתדן על פומה תו

בזוהר פרשת בא (דף מ"א.) כתב, וזה לשונו: כיון דמקטרא חמי דא

תרגום הזוהר: [נִפְמוּ זֶה מִי שְׁמַדְבֵּר וּמְפַרֵט חֲטָאֵיו עַל כָּל מָה שֶׁעָשָׂה, אִם תֹּאמַר לְשֵׁם מָה צָרִיךְ? אֲלֵא הַמְקַטְרֵג עוֹמֵד תָּמִיד לְפָנֵי הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא כְּדֵי לְדַבֵּר וּלְתַבֵּעַ חֲטָאֵי בְּנֵי אָדָם וּלְבַקֵּשׁ עֲלֵיהֶם דִּין. כִּינּוּן שְׁמַקְדִים אָדָם וּמְפַרֵט אֶת חֲטָאֵיו כֹּל אֶחָד וְאֶחָד, אֵינּוּ מְשַׁאֵיר פְּתֻחוֹן פֶּה לְאוֹתוֹ מְקַטְרֵג, וְלֹא יְכוּל לְבַקֵּשׁ עָלָיו דִּין, שְׁהָרִי תָּמִיד תּוֹבֵעַ דִּין בְּתַחֲלָה, וְאַחַר כֵּן מְדַבֵּר וּמְקַטְרֵג שְׁפְלוּנֵי עֲשָׂה כֵּן. וְלִכֵּן צָרִיךְ לְאָדָם לְהַקְדִים וּלְפַרֵט חֲטָאֵיו].

לית ליה פטרא דפומא עליה כדין אתפרש מניה מכל וכל אי תב בתשובתא יאות ואי לאו הא מקטרא אשתכח ואמר פלניא דאתי לקמך בתוקפא דאפינ בעיט במאריה חוביה כך וכך וע"ז יאות לאזדהרא בכל הני כדין אשתכח עבדא מהימנא קמי קודשא בריך הוא, וצריך שיהא בתום לבכו לקבל עליו שלא ישוב עוד לאותם חטאים לעולם, שלא יתקיים בו מה שאמרו: "ויפתהו בפיהם ובלשונם יכזבו לו..."

מי שמתודה ולא נשבר ליבו בקרבו עונשו גדול

נראה שמתפאר, חס ושלום, במה שעשה, כאילו אומר: "מי אדון לי?"

זה לשון השל"ה: מי שמתודה ולא נשבר ליבו בקרבו עונשו גדול, כי

זה שאמר: "על חטא שחטאנו לפניך בוידוי פה" - רצונו לומר, שהיה הוידוי רק בפה ולא בלב.

לומר: "הרי פלוני שהתודה חזר לסורו הראשון". כן פרש על מה שאמרו: "והתודו את עוונם ואת עוון אבותיו במעלם" - רצונו לומר, בעוד מעלם במ, שלא הסכימו לעזוב את החטא לגמרי והם מוכנים לחטוא ולשוב לכסלה, לפיכך ה' כועס עליהם ביותר ואמר: "אף אני אלך עמהם בקרי".

בספר "חרדים" כתוב, וזה לשונו: הוידוי נקרא קרבן, וכמו שאמר: "ונשלמה פרים שפתינו", ואיתא בגמרא קרבן בלא תשובה נקרא "זבח רשעים תועבה", כן הוידוי שאם לא יסכים בליבו, שלעולם לא ישוב עוד לכסלה, נקרא "תועבה", ויקטרגו עליו בשמים לפני הקדוש ברוך הוא

אין השכינה שורה על האדם אלא אם כן הוא נמצא שלם בקיום התרי"ג מצוות

זיהרא דשכינתא ועל ידי זה יגרש כח הטומאה מפנימיותו, ואין השכינה שורה על האדם אלא על האדם השלם בכל התרי"ג מצוות, שכל אשר בו מום לא יקרב, ולפי זה אם נשאר בו איזה

גם יזהר שלא ישאר אצלו אפילו חטא אחד, כמו שאמר הרב ר' משה אלשיך: "ויד תהיה לך מחוץ למחנה וגו'" - הבאתיו בפרק ב', ולפי מה שאמר, שפעולת הוידוי להמשיך עליו

אותן שאינן ידועים לו יתודה דרך כלל, כמו שאמר: "ובמראות נגעים לכל מראה עיני הכהן", וכן בבדיקת חמץ - בחור שבין אדם לחבירו בודק עד מקום שידו מגעת והשאר מבטל בליבו ודיו.

חטא לא יוכל להמשיך עליו זיהרא דשכינתא, אם כן לא פעל כלום בוידוי, ובהיות כי אי אפשר להתודות על כל מה שחטא בפרטיות, כי רובם נשכחו ממנו, אמרו ב999 בלק, שיתודה ויתחרט על הידועים לו, ועל

כל ישראל ערבים זה לזה

אם יחטאו, וכאשר חבירו עושה איזה חטא כאילו עשה הוא, ולכן יאמר בלשון רבים, אף אם מתודה בביתו יחידי; ורצונו לומר, כי כל מי שעשה חטא, כאילו עשהוהו ב' - אני והוא מזה, חטאנו אותו חטא מחמת ערבות.

וכתב האר"י זלה"ה: וצריך שיאמר פרטי הוידוי כולם, אף מה שלא היה בו, ולכך נתקן בלשון רבים לומר: "חטאנו" ולא אמר: 'חטאתי', והטעם הוא: כי כל ישראל גוף אחד וכל אחד מישראל הוא אבר פרטי, וזהו ערבות, שאנחנו ערבים זה בזה

כל השערים ננעלו חוץ משערי דמעה

כתיב? "ותפתח ותראהו... והנה נער בוכה ותחמול עליו", עיין שם, האי מאן דצלי צלותא ובכי וצעק, עד דלא יכול למרחש בשפתא האי צלותא שלימה הוא לעולם לא הדרה ריקנא. [תרגום: אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, כָּל דְּבָרֵי הָעוֹלָם תְּלוּיִים בְּתִשְׁבָּה וּבְתַפְלָה שְׂמֵתְפַלֵּל אָדָם לְקָדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, וְכָל שְׂכֵן מִי שְׂשׂוּפָה דְּמַעוֹת בְּתַפְלָתוֹ, שְׂאִין לָךְ שְׂעַר שְׂלָא נִכְנָסִים אוֹתָן דְּמַעוֹת. מַה כְּתוּב? וּתְפַתַּח וּתְרֵאֵהוּ אֶת הַיֶּלֶד.]

עיקר התשובה היא הבכיה והדמעה בוידוי, כמו שאמרו: כל השערים ננעלו חוץ משערי דמעה, ובזוהר ויחי (דף רכג) מובא, וזה לשונו: כל ברנש דאושיד דמעין קמי קודשא בריך הוא, אף על גבדא תגזר עליו עונשא איתקרע ולא יכיל שלטאה ביה, מנלן מלאה. ובא וראה כל אדם ששופף דמעוֹת לפני הקדוש ברוך הוא, אף על גב שנגזר עליו ענש - הוא יקרע, ולא יוכל אותו ענש לשלט בו. מנין לנו. מלאה, שהרי נגזר על לאה להיות חלקו של עשו, היא בבקשתה הקדימה ליעקב ולא נתנה לעשו.

גם מובא ב"ראשית חכמה", שפעולת הבכיה היא למחוק כח הטומאה אשר עליו והם המקטרגים, כמו שכתוב: "מחה חטאי בדמעתי", ולכך ראוי להעביר הדמעות על פניו ועל מצחו, כי שם נרשמו עוונות, כמו שכתב בזוהר, שהחוטא יאמר: ובכינא קמי קודשא בריך הוא על ההוא חובא ומאינון דמע' אסחינא אנפאי.

בפרשת שמות (דף יב): כתב, זה לשונו: אמר ר' יהודה כל מילין דעלמא תליין בתשובה ובצלותא דצלי בר נש, וכמו שאמרו: מאן דאושיד דמעין בצלותא דלית לך תרעין דלא אעלין אינון דמעין. תלמיד חכם, מה

יעביר הדמעה על ידו

המים שיורדים מעיניו, כי שערי דמעה לא ננעלו, עד כאן לשונו. אך אם אינו יכול לבכות יתודה בקול בכיה, כמו שאמר: "שמע ה' קול בכי", ועיין בספר "כבוד חכמים", שהאריך על פי סוד בסגולת הוידי והדיבור המביא לידי בכי.

בכתבי האר"י זל"ה כתב: שיעביר הדמעה על ידו, שנאמר: "וביד כל אדם יחתום", ויכוון לרחוץ הפגם והחושך שבפניו, על ידי המים שמוריד מעיניו, כמו שפגם העליון נרחץ על ידי מימי הנהר עליון, כך למטה ירחוץ החושך שבו, על ידי

העוונות הרשומות על הנפש הם מכות ונגעים וצרכים רפואה

בנפשו בחושבו כמה מכות הכה בנפשו והמיתה, וידמה אם היה בו כמה מכות חרב: סומא מעיניו וקטוע מידי וחרג ברגליו ושאר גופו מלא פצעים וחבורות, כמה ראוי שיבכה, כי יבכה על מכות שבנפשו, שהרי הוא עוור מעיניו ואינו רואה מה שראוי לראות, ואין אזניו שומעות מה שראוי לשמוע, וזה שאמרו רבותינו: "רשעים בחייהם קרויים מתים", כי הנשמה שבהם כמתה ואינה פועלת בגופה פעולת רוחניות, וזה שאמרו בזהר כמה פעמים: וי לון לבני נשא דאינין אטימא לבא סטימן עיינן אטימן אודנן וכיוצא. נמצא שהעוונות הרשומות על הנפש הם מכות ונגעים וצרכים רפואה, וזה שאמר: "חנני ה' רפאה נפשי כי חטאתי לך", וטוב לכוון בזה בברכת רפאינו – על תחלואי נפש, גם יבכה בחושבו במיתתו, ונפשו תראה לפני הקדושים בכמה מומין, כמה ישיגהו מן הכלימה והבושה, עד כאן לשונו.

כתב ה"ראשית חכמה" פ"ה משער התשובה, כשיתן בליבו אילו בשוגג הרג את בנו יחידו החביב לו, ונודע לו אחר כך או כמזיד ונתחרט על זה אחר כך – איך היה מתמרמר ובוכה עליו, כמו שעשה יעקב אבינו, עליו השלום, שלבש שק ונתאבל על יוסף כ"ב שנים, על שהיה גורם למיתתו ששולחו אל אחיו, ואילו היו אומרים לו: עשה כך וכך ותחיה, בודאי היה עושה, כן ראוי לבכות ולהתמרמר על חטאיו, ויהיה אבל כל ימיו, על שהמית נפשו היקרה, ויאמר בבכיתו: "נפשי, נפשי, איך המיתך בידי בת היקרה?! איך עקרתך ממקום החיים והקדושה למקום המוות והטומאה איך לא חסתי עליך?!" ובפרט אם יש בידו עוון זרע לבטלה שהמית בנו, ודאי ראוי לאבילות מרובה, וישתדל לשוב ולהתפלל, ולהשליך מעליו כל חטאיו ופשעיו, ולהיות זהיר וזריז בעבודת אלוקים, וכאשר יחשוב מ"ש בשער הי', שעוון הוא חלל בנפש, יתמרמר

פרק ז'

עבירות עשה חבילות של מצוות כנגדן: ג. עיניים רמות - "והיו לטוטפות בין עיניך". ד. לשון שקר - "ולמדתם אותם את בניכם" וזה שאמר: "בתחבולות" רצונו לומר "בחבילות" של מצוות, שיהיו מלאכים קדושים נלחמים עם אותם משחיתים לגרש אותם מעליו. ה. ובו יתבאר דברים נחמדים מהרב ר' משה אלשיך על הפסוק: "אל תעמוד בכל הככר", ועל הפסוק: "דרכי ציון אבילות", ועל הפסוק: "נירו לכם ניר ואל תזרעו אל הקוצים".

בו יבואר הפעולה השניה הצריכה אל התשובה: א. שעל ידה יוכל לתקן ולהסיר המשחיתים אשר עליו מבחוץ, והם הבגדים הצואים אשר נמשכו עליו על ידי חטאיו בחיצוניותו, ולפעולה זו יש ב' תקנות: ב. תקנה א' - מה שכתוב בגמרא, שצריך שיעשה מצוות באותן איברים שחטא בהם, ואז על ידי זה יבראו מלאכים קדושים והמה יגרשו את המשחיתים, כשיבואו לשרות באיברים רוחניים של נשמתו, וכך הוא במדרש על הפסוק: "בתחבולות תעשה לך מלחמה" - אם עשית חבילות של

פעולה ב' הצריכה אל התשובה לגרש המשחיתים אשר השרה עליו מבחוץ

אדם וחוה ונחש וארץ, ואפילו חייבי כריתות שלקו - נפטרו מידי כריתתן, ומשחרב בית המקדש, ואין לנו בית דין סמוכין, ואין בידינו להסיר כח הטומאה, אשר השרה על ידי חטאו בחיצוניותה של נשמה, על ידי מלקות, מצאו חכמי התלמוד שתי תקנות איך לגרש המשחיתים אשר השרה עליו מבחוץ, וזה שאמרו בגמרא: היכי דמי בעל תשובה, כגון: שבא עבירה לידו פעם אחת ובי' ופירש ממנה. מחוי ר' יהודא באותו מקום ובאותה אשה, והוא על פי מה שאמרו בקדושין: ישב אדם ולא עבר עבירה נותנין לו שכר כעושה מצוה, ומיירי כגון: שבא עבירה לידו ונצל ממנו, ופרש רש"י: שכפה יצרו ולא עבר אין מצוה יתירה מזו.

ועתה נבאר פעולה ב' הצריכה אל התשובה, שעל ידה יוכל לתקן, להסיר מעליו המשחיתים, והם הבגדים הצואים, אשר נמשכו עליו על ידי חטאו בחיצוניותו, ובזמן שבית המקדש קיים היו מלקין אותו מלקות ל"ט הכאות על פי בית דין סמוכין, והם נגד ל"ט אותיות שבשם א - ה - י - ה במילואיו ומילי דמילוי כזה אל"ף - ה"ה - יו"ד - ה"ה - אל"ף - למ"ד - פ"א - ה"ה - ה"ה - יו"ד - וי"ו - דל"ת - ה"ה - ה"ה, שבכל הכאה והכאה היה ממשיך עליו קדושה מאות אחת של ל"ט אותיות הנזכרות. אותה הקדושה היתה משרשת חלק אחד מאותו כח הטומאה אשר עליו מבחוץ, שהם משורש אותן ל"ט קללות, שנתקללו

אם בא עבירה לידו ופירש ממנו ב' פעמים עשה ב' מצוות

הדבר, שהוא על ידי מלאך אחד, שברא על ידי מצוה אחת - שיוכל לגרש אותו המשחית, שכבר ברא והשריש בו וכוחו גדול - שיש בו אותו הכח הקדושה שיצאה ממנו על ידי אותו חטא, מה שאמרנו למעלה, ועל כן צריך לתקן בחצות, והוא על ידי שתבא עבירה לידו ב' פעמים ויפרוש ממנה, אז הוא בורא ב' מלאכים קדושים, ואז הם גוברים ב' על אחד, וכמו שכתוב בגמרא: מחוי ר' יהודא באותו מקום, כי שם שורה המשחית שברא באותו חטא.

לפי זה אם בא עבירה לידו ופירש ממנו ב' פעמים עשה ב' מצוות, ובמשנת ר"א ב"י אומר: כל העושה מצוה אחת קונה לו פרקליט אחד, ופרשו המפרשים, שבורא מלאך אחד, ו"פרקליט" הוא ב' תבות והוא ש"פורק הליט", שהוא לשון ארוך פורח מעליו, כי תרגום של "ארור" הוא "ליט", כי העובר עבירה משרה עליו הארור, שהוא המשחית, עד כאן לשונו.

אמנם חכמי התלמוד לא רצו להחליט

המשחית הוא לעולם חנייתו במקום שנברא

וכמו שפרש רש"י: והמשחית הוא לעולם חנייתו במקום שנברא, ולוט היה מתירא, שלא יתאחזו בו גם בדרך עברו בו, ולכן אמר: "ואנוכי לא אוכל להמלט ההרה פן תדבקנו הרעה", והוא משחית אשר בראתי שם, אף שלא אתעכב בו.

כך אמר הרב ר' משה אלשיך, שעל כן אמרו המלאכים אל לוט: "אל תעמוד בכל הככר" - שלא יתאחזו בך אותו כח הטומאה שבראת שם על ידי החטא, כי באותו ככר חטא, כמו שכתוב: "ויבחר לו לוט את כל הככר..."

המלאכים אשר בראו על הדרכים היו מתאבלים שם

שם, ולכן מחוי ר' יהודא - באותו מקום שחטא, כי שם שורה המשחית, ומשם ידיחוהו המלאכים, כאשר יבואו לשרות באותו מקום שכפה יצרו.

מבאר הרב ר' משה אלשיך בפרוש "דרכי ציון אבלות", שהמלאכים אשר בראו על הדרכים, כשהיו עולים לרגל, היו שורים שם על אותן דרכים והיו מתאבלים

אם עשית חבילה של עבירות, עשה כנגדן חבילות של מצוות

מצוות: עיניים רמות - "והיו לטוטפות בין עיניך". לשון שקר - "ולמדתם אותם את בניכם". ידים שופכות דם נקי - "וקשרתם לאות על ידיך". חושב

אלה הם גם דברי המדרש פרשת אחרי מות על הפסוק: "בתחבולות תעשה לך מלחמה" - אם עשית חבילה של עבירות, עשה כנגדן חבילות של

מבחוץ, צריך שיעשה מצוות באיברים שחטא בהם, ואז על ידי זה יבראו מלאכים קדושים, והם יגרשו המשחיתים, כשיבואו לשרות באיברים רוחניים של נשמתו. זה שאמר: "בתחבולות" - רצונו לומר - "בחבילות" של מצוות "תעשה לך מלחמה", שיהיו המלאכים הקדושים נלחמים עם אותן המשחיתים לגרש אותם מעליו.

מחשבות עוון - "והיו הדברים האלה על לבבך", וחשב שם הרבה, אשר, לכאורה, דבר זה תמוה, הלא כתב: "ולא יקח שוחד", ואמרו במדרש "שוחר טוב": זה מעשה מצוות, אך אם הוא מתחרט על עוונותיו בלב שלם ועוזב עזיבה גמורה לעולם, ועל ידי זה גרש כח הטומאה מפנימיותו, ורוצה גם כן לגרש המשחיתים, והם כח הטומאה אשר עליו

צריך השב - תחילה לבער קוצי עוונותיו, ואחר כך יעשה מצוות

אם יהפוך הדברים ויקיים תחילה חבילות של מצוות ואחר כך חרטה ויודוי, לא עשה כלום, כמו שכתב ריש פרק א' בשם האר"י זלה"ה, שמעשים טובים שעשו בעוד רשע וכו', וכך הוא בחס"ל, וזה שאמר ירמיה ז': "כה אמר ה' לאיש יהודה וירושלים נירו לכם ניר ואל תזרעו אל הקוצים" - פרש הרב ר' משה אלשיך, שבא להורות הדרך אשר ילכו בם בעלי תשובה, לבל יעשו כנמהרי לב המשימים כל מגמתם אל מצוות מעשיות, וקצת אשמתם תחובים בעצמותיהם, כי המה כטובלים ושרץ בידם, אלא צריך השב - תחילה לבער קוצי עוונותיו, ואחר כך יעשה מצוות, אשר בהם יקדש כל עצמותיו בקדושת מצוה כל אבר ואבר, למען תחת הסרפד יעלה הדס, עד כאן לשונו.

הרי מבואר דברי המדרש ע"פ הגמרא, והן הם דברי הרמב"ם, שעיקר התשובה הם ב' דברים הנזכרים והם: תחילה חרטה ויודוי, ואחר כך מה שכתוב בגמרא ה"ד בעל תשובה, כגון: שבא עבירה לידו באותה אשה ובאותו מקום ופירש ממנה בודאי עזב החטא לעולם, וזהו תשובה גמורה, וזה שאמר: "כי קרוב אליך הדבר מאוד בפיןך ובלבבך לעשותו" - לפי פרוש הרמב"ם שאמר: כי המצוה הזאת קאי על התשובה הנזכרת, כמו שאמר: "ושבת עד ה' אלוקיך וגו'", וזה שאמר: "בפיןך" - זהו ויודוי שבפה, "ובלבבך" - זהו חרטה שבלב, כי תרווייהו צריכה כמו שאמר למעלה, ואחר כך "לעשותו" - היינו, חבילות של מצוות כנגד עבירות, מה שאין כן

מרפא תחילה פנימיות המכה, ואחר מרפא חיצוניותה

משובותיכם", והנה מי שיש לו מכה, אז הרופא אינו מרפא תחילה חיצוניות המכה, כי הוא רק לפי שעה ואחר כך בימים מועטים תחזור המכה, אלא

כן כתב הרב רבינו יונה זלה"ה, וזה לשונו: והנה תשובה נקראת "רפואת הנפש", כמו שאמר: "רפאה נפשי כי חטאתי לך", וכן "ארפא

ותהיה נקיה, רק אז תקבל הצבע, כן חולי הנפש, כשנדיח ממנה חלאי המחשבה רעה והתאוה הנגעלת, אז תדבק בה כח התשובה, כמו הבגד הרחוק, עד כאן.

מרפא תחילה פנימיות המכה ומבטל שורשה, ואחר מרפא חיצוניותה ואז מתרפאת המכה, כדי שלא תחזור המכה להתחדש בשנית, וכן יריעה המטונפת לא ידבק בה צבע, עד שירחצינה היטיב

פרק ח'

כהלכתו אפילו עובד עבודה זרה כדור אנוש מוחלין לו". ב. וכו' מבואר הפירוש של הפסוק: "אך את שבתותי תשמורו".

בו יבואר תקנה ב' לגרש המשחיתים אשר עליו מבחוץ: א. הוא מה שכתוב בגמרא: אמר ריב"ל: "כל השומר שבת

"כל השומר שבת כהלכתו אפילו עובד עבודה זרה כדור אנוש מוחלין לו"

שומר כהלכתו - יגרש אותה, ואפילו עבודה זרה, שכח הטומאה אשר עליו גדול עד מאוד, ועל ידי נצוץ קדושה מהשכינה, שזוכה על ידי שמירת שבת כהלכתו, כי מי יוכל לזכור פרטי עוונותיו באיברים פרטיים, שיעשה מצוות באותן איברים, או מי שחטא בעבודה זרה או שחטא בדברים, שהם כעין עבודה זרה, כגון: כעס וגאווה והעלמות עין מן הצדקה ומחליף בדיבורו ושיחת חולין בשבת ושאר חילול שבת¹ ולשון הרע, שהוא גדול מעבודה זרה, ושפיכות דמים וגלוי עריות, אשר אם ירצה לקיים חבילות של

לגרש המשחיתים אשר עליו מבחוץ הוא מה שכתב בגמרא אריב"ל: "כל השומר שבת כהלכתו אפילו עובד עבודה זרה כדור אנוש מוחלין לו".

והאריך בזה הרב בעל "קנה חכמה" בספרו (דף ח' וברף כ"ח), שזה מיירי ברשע הרוצה לעשות תשובה ומתחרט על חטאיו וגרש כח הטומאה מפנימיותו, כמו שאמרו, שעל ידי שמירת שבת יגרש כח הטומאה גם מחיצוניותו, רצונו לומר פשיטא, אם כח הטומאה גדול עליו כל כך משאר עבירות, שבודאי קדושת שבתות - אם

אדם מתמעטין (שבת ל"ג).

ד) אין הדליקה מצויה אלא במקום שיש חילול שבת (שבת ק"ט:).

ה) לא חרבה ירושלים אלא בשביל שחיללו בה את השבת (שם).

ו) מקבלין קרבנות ממושעי ישראל כדי שיחזרו בתשובה חוץ מן המומר, והמנסך יין, והמחלל שבת בפרהסיא, אלמא ע"ז ושבת כי הדדי נינהו (עירובין ס"ט:).

יב.

השבת בישראל כהלכתה עונש המחלל קדושת השבת מש"ס, ומררשים, זוח"ק, והפוסקים

א) רשב"י כד הוה חמי לאימי משתעיא סגין בשובתא הוה אמר לה אימא שובתא היום (ירושלמי שבת ט"ו, ג).

ב) נשים מתות ילדות בעון שמכבסות צואת בניהם בשבת (שבת ל"ב).

ג) בעון חילול שבת חיה רעה רבה, ובהמה כלה, ובני

(ז) שבת חמירא ולא אתי לזולתי בה (ביצה ל"ו).
 (ח) בעיין שם לא היו מתעניין מפני כבוד השבת קו"ח בשבת עצמה (תענית כ"ז).
 (ט) יכול יהא כבוד אב ואם דוחה שבת, ת"ל איש אמו ואביו תיראו ואת שבתותי תשמורו (ויבמות ה:).
 (י) ליראה את ד' אלקיך כל הימים אלו שבתות וי"ט (ויבמות ז').
 (יא) המטיל אימה יתירה בתוך ביתו סוף בא לחילול שבת (גיטין ו').
 (יב) בהני תלת מילי נחתי בעלי בתים מנכסיהון, דסיירי נכסייהו בשבתא, ודקבעי סעודתייהו בשבתא בעידן בי מדרשא (גיטין ל"ה).
 (יג) נהר סמבטיון מוכיח על שמירת השבת (סנהדרין ס"ה).
 (יד) חסידים הראשונים לא היו משמ אלא בד בשבת שלא יבאו נשותיהן לידי לחילול שבת (מדה ל"ח).
 (טו) כל מי שאינו משמר את השבת אצלכם [בעוה"ז] ברצונו כאן הוא משמר אותו בעל כרחו (ב"ר י"א י').
 (טז) אם יבאו עכו"ם ויאמרו לכם למה אתם עושים את יום השבת, אמרו להם ראו שאין המן יורד בשבת (שמ"ר כ"ה ט"ו).
 (יז) אמר המן אם אתה מבקש לעקור אותם [ישראל] עקור את השבת ובטל אותה ואח"כ אתה מכלה אותם (אסתר רבה ז').
 (יח) טור שמעון חרב משום שהיו משחקין בכדור בשבת (איכ"ר ב ג').
 (יט) חילול שבת אחד מג עונות שמגלגלין בהם על עושיהן את כל העונות (מדרש תנאים דברים ה').
 (כ) לא חרבה ירושלים עד שהעלימו עיניהם מן השבת (מדרש תנאים דברים ה').
 (כא) המחלל שבתות אע"פ שיש בידו תורה ומע"ט אין לו חלק לעוה"ב (אדר"ג פכ"ו).
 (כב) אם חללתם השבת מעלה אני עליכם כאילו חללתם כל המצות (מדר"ר שמות פכ"ה).
 (כג) המחלל את השבת מעיד לפני מי שאמר והיה העולם שלא ברא עולמו בששה ימים ולא נח בשביעי (מכילתא פרשת יתרו).
 (כד) המחלל השבת מאכילין אותו גחלי רתמים (פענח רזא).
 (כה) עונש המחלל כפול (מדרש תהלים מ"ז צ"ב).
 (כו) ישראל שלא שמר שבת בעוה"ז אין לו מנוחה לעולם, וממונה אחד מוציא גופו ומכניס אותו לגיהנם לעין הרשעים, ונשמתו אין לו מנוחה באור גיהנם, וכשיוצא שבת אותו ממונה מחזיר הגוף למקומו וזוקקים כ"א לעצמו (מדרש מובא במעבר יב, שפתי רננת סימן ל"ט).
 (כז) ע"י חילול שבת נתפזרו בגלות (תדב"ר פ' כ"ו).
 (כח) מעשה באחד שרכב על סוס בשבת והביאוהו לב"ד וסקלוהו, לא מפני שראוי לכך אלא שהשעה צריכה לכך (ויבמות צ' סנהדרין מ"ו).
 (כט) כ"ז שאדם מכבד אביו ואמו אין חטא של חילול שבת ולא שאר שום חטא בא על ידו (תדב"ר כ"ו).
 (ל) מעשה באדם אחד שהי"ל פרה וחורשת בכל יום וכשהגיע יום השבת מניח אותה, לימים ירד אותו הצדיק מנכסיו והוצרך למכור השור לעכו"ם, וכשהגיע יום השבת לא רצה השור לחרוש כמנהגו גם אחר שהכהו העכו"ם מכות רבות ורעות מקודם, בא לו העכו"ם לישראל המוכר שיטול את שורו, מיד הבין הצדיק ולחש לתוך און השור שמעכשיו הוא ברשות העכו"ם וחובה עליו לעשות מלאכת בעה"ב גם בשבת ומיד עמד מוכן לעשות מלאכתו, העכו"ם חשש שמא מעשי כשפים ולא הניח הצדיק עד שהגיד לו כל המאורע, כיון ששמע העכו"ם כך נבהל ונודעונו ושאל ק"ו בעצמו ואמר, מה זאת שאין לה לא דעת ולא תבונה הכירה את בוראה, ואני שבראני הקב"ה בצלמו ובדמותו ונתן לי דעה ובינה לא יהיה ראוי לי להכיר את בוראי, מיד חזר ליר"ש וזכה ללמוד תורה ונקרא ר' חנינא בן תורתא (פסיקתא דר"ב פכ"ד, מדרש עשה"ד).
 (לא) מתוך שלא מיחה ר' אלעזר בן עזרי על חילול שבת הנעשה ע"י בהמתו של שכנינו נקרא על שמו, והושרחו שינוי מפני התעניות (שבת נ"ד, ביצה כ"ג, וירושלמי שם).
 (לב) המחלל את השבת אין לו מחילה לעולם (מדרש תנאים דברים ה').
 (לג) המחלל את השבת כעושה כל רע (שם).
 (לד) בעוה"ז אדם הולך ללקוט תנאים בשבת אין התאנה אומרת כלום, אבל לעת"ל אם אדם הולך ללקוט תאנה בשבת היא צווחת ואומרת שבת היום (מדרש שוח"ט תהלים ע"ג).
 (לה) חד דוכתא אית בגיהנם לאלין דקא מחללי שבתא (זוה"ק הקדמה י"ד).
 (לו) כל המחלל שבת בזדון אין לו הרמת ראש עד שיעשה תשובה (אותיות דר"ע, אותיות קטנות א').
 (לז) המחלל שבת אע"פ שיש בידו תורה ומעש"ט אין לו חלק לעולם הבא (אדר"ג פכ"ו).
 (להלן מספר זוה"ק:
 (א) אם אדם מבעיר אש בשבת הקב"ה אומר אני כביתי האש שלא יתוקד ואתם מוקדים אותו אתם תתוקדין בגיהנם (תיקוני זוהר תיקון כ"ד, ס"ט).
 (ב) אם מקיים מצות שבת הוא בצלמנו ואם לאו אין לו חלק בזרע ישראל (שם תיקון מ"ז פ"ג).
 (ג) אם אין ישראל שומרים השבת נאמר בהם "שלח תשלח" שני גירושין (תיקוני זוהר תיקון ו' כ"א).

(ז) שבת חמירא ולא אתי לזולתי בה (ביצה ל"ו).
 (ח) בעיין שם לא היו מתעניין מפני כבוד השבת קו"ח בשבת עצמה (תענית כ"ז).
 (ט) יכול יהא כבוד אב ואם דוחה שבת, ת"ל איש אמו ואביו תיראו ואת שבתותי תשמורו (ויבמות ה:).
 (י) ליראה את ד' אלקיך כל הימים אלו שבתות וי"ט (ויבמות ז').
 (יא) המטיל אימה יתירה בתוך ביתו סוף בא לחילול שבת (גיטין ו').
 (יב) בהני תלת מילי נחתי בעלי בתים מנכסיהון, דסיירי נכסייהו בשבתא, ודקבעי סעודתייהו בשבתא בעידן בי מדרשא (גיטין ל"ה).
 (יג) נהר סמבטיון מוכיח על שמירת השבת (סנהדרין ס"ה).
 (יד) חסידים הראשונים לא היו משמ אלא בד בשבת שלא יבאו נשותיהן לידי חילול שבת (מדה ל"ח).
 (טו) כל מי שאינו משמר את השבת אצלכם [בעוה"ז] ברצונו כאן הוא משמר אותו בעל כרחו (ב"ר י"א י').
 (טז) אם יבאו עכו"ם ויאמרו לכם למה אתם עושים את יום השבת, אמרו להם ראו שאין המן יורד בשבת (שמ"ר כ"ה ט"ו).
 (יז) אמר המן אם אתה מבקש לעקור אותם [ישראל] עקור את השבת ובטל אותה ואח"כ אתה מכלה אותם (אסתר רבה ז').
 (יח) טור שמעון חרב משום שהיו משחקין בכדור בשבת (איכ"ר ב ג').
 (יט) חילול שבת אחד מג עונות שמגלגלין בהם על עושיהן את כל העונות (מדרש תנאים דברים ה').
 (כ) לא חרבה ירושלים עד שהעלימו עיניהם מן השבת (מדרש תנאים דברים ה').
 (כא) המחלל שבתות אע"פ שיש בידו תורה ומע"ט אין לו חלק לעוה"ב (אדר"ג פכ"ו).
 (כב) אם חללתם השבת מעלה אני עליכם כאילו חללתם כל המצות (מדר"ר שמות פכ"ה).
 (כג) המחלל את השבת מעיד לפני מי שאמר והיה העולם שלא ברא עולמו בששה ימים ולא נח בשביעי (מכילתא פרשת יתרו).
 (כד) המחלל השבת מאכילין אותו גחלי רתמים (פענח רזא).
 (כה) עונש המחלל כפול (מדרש תהלים מ"ז צ"ב).
 (כו) ישראל שלא שמר שבת בעוה"ז אין לו מנוחה לעולם, וממונה אחד מוציא גופו ומכניס אותו לגיהנם לעין הרשעים, ונשמתו אין לו מנוחה באור גיהנם, וכשיוצא שבת אותו ממונה מחזיר הגוף למקומו וזוקקים כ"א לעצמו (מדרש מובא במעבר יב, שפתי רננת סימן ל"ט).

חכמה" בספרו (דף ח' בשער שבת פרק ו'): אף גם פעולה אחת אי אפשר לגרש הטומאה, אלא על ידי שמירת שבת כהלכתה, והוא כי פעולה הא' היא להמשיך בו נצוץ שכונה על ידי הרהורי תשובה.

מצוות, יהיה צריך לקיים כל תרי"ג מצוות במעשה וזה אי אפשר, כי יש תרי"ג מצוות, שתלויות בארץ ובכהנים ובבני אדם פרטיים, אלא אם כן על ידי שמירת שבת, שהוא כאילו קיים כל התורה כולה, כמו שכתב הרב בעל "קנה

(ז) המתענה בשבת ראוי לקלה ועונשו, אלא כיון שיושב בתענית לתעניתו קורעין לו גזר דינו (ח"ב ר"ו...
(ז) אוי לו לאדם שאינו משלים את הסעודות בשבת (ח"ב פ"ח:).

(יח) כל האמונה בסעודת שבת מצוי (ח"ג רפ"ח:).

(ט) הגורע מסעודת שבת עונשו גדול (ח"ב פ"ח:).

(כ) הגורע חד סעודה בשבת מיתחזי פגומות לעילא ומראה עצמו דלא מבני היכלא דמלכא הוא, דלאו מזרעתא קדישא הוא ניהבין עליה חומרא דתלת מלין דינא דגיהנם (ח"ב פ"ח:).

(כא) כששלחנו לא נסדר בתענוגים כראוי דוחים אותו אל הסט"א (ח"ב רנ"ב:).

(כב) כיון שיוצא השבת כחות הסט"א יוצאין בחפזון ומשוטטים בעולם ורוצים לשלוט על עם ישראל, ולכן תקנו שיר של פגעים, וכיון שהם רואים את ישראל בתפלה ואומרים שיר זה ומבדילין בתפלה ומבדילין על הכוס הם פורחים מהם והולכים אל המדבר (ח"א ד"ד:).

(כג) כיון שיוצא השבת כל כחות הסט"א משוטטים והולכים בעולם ואש הגיהנם מתחיל ללהט (ח"א מ"ח:).

(כד) בשעה שישיראל אומרים ויהי נועם במוצאי שבת כל הרשעים שבגיהנם אומרים אשיריכם ישראל (ח"ב ר"ו:).

(כה) שבת שמא דקוב"ה כמבואר בזוה"ק שמות פ"ח. ועד כאן אסור להזכירו במקום שאסור לדבר ד"ת, וידעתי ממדקדקים במעשיהם שנוהרו להזכיר שם שבת ללא צורך (בני יששכר מאמר א אות א).

(כו) בס רוח חיים (להרמז פ' זצ"ל) סימן פ"ד דלפמ"ש הרב חסל"א דלפי הזוה"ק הנ"ל גם שבת אין לומר במקום מטונף, לפי"ז צ"ל שב"א במקום שבי"ת, ואי"ה מעתה אהיה נזהר גם בשם שבת לומר שבא בל"ג, עכ"ל (שד"ח פאה"ש כללים מערכת א סימן ק).

(כז) על ג' עבירות נשים מתות בשעת לידתן וכו' ועל שאין זהירות בהדלקת הנר (שבת ל"א:).

(כח) השבת ועי' ל כל אחת משתייהן שקולה כנגד שאר כל מצות שבתורה, והשבת היא האות שבין הקב"ה ובינינו לעולם לפיכך כל העובר על שאר המצות הרי הוא בכלל רשעי ישראל אבל המחלל שבת בפרהסיא הרי הוא כעובד ע"ז כנכרי לכל דבריהם (רמב"ם הלכות שבת פ"ז הט"ו).

(ד) כל אלו שמחללים שבתות ומועדים בפרהסיא ואינם חוששין לכבוד בוראם, כמו שלא שמרו את השבת בזה העולם, כך אינם שומרים אותו בעולם ההוא, ואין להם מנוחה בגיהנם, ר' יהודא אומר שומרים אותו שם בעל כרחך (ח"ב ק"נ:).

(ה) אלו הרשעים שלא שמרו את השבת לעולם אין אש הגיהנם שוכך מהם, וכל הרשעים שבגיהנם שואלין עליהם מה נשתנו אלו, מלאכי הדין משיבים להם אלו הם רשעים שכפרו בהקב"ה ועברו על התורה כולה בשביל שלא שמרו את השבת, והרשעים כולם יוצאים ממקומם לראות בהם, ומלאך אחד מכניס גופותיהם של אותם מחללי שבת לתוך הגיהנם לעיניהם של שאר הרשעים ורואים שתולעתם לא תמות ואשם לא תכבה, וכל הרשעים מסבין אותו ומכריזין זה הוא פלוני הרשע שלא חשש לכבוד בוראו כפר בהקב"ה ובכל התורה, אוי לוי, טוב היה לו שלא נברא, ושלא יבא לדין זה ולבושה זאת (ח"ב קנ"א:).

(ו) כמו שאדם מקבל את הנר"ן היתרים בעיני שם בסבר פנים בעונג ובשמחה, כך מקבלים בעולם ההוא את הנר"ן שלו כשיוצא מן העולם (תיקוני זוהר תיקון ו' כ"ג:).

(ז) השבת מכובד מכל שאר המועדים (ח"ב פ"ח:).

(ח) רוח שנקרא נגע ממונה על כל השולחנות שלא סדרו אותם בשבת בתענוגים כראוי (ח"ב רס"א:).

(ט) מי שיש לו יכולת לעשות ענג שבת ואינו עושה נהפך לו ענג לנגע צרעת (תיקוני זוהר תיקון כ"א, נ"ח, ח"ג רע"ג).

(י) עמלק בא על ישראל על שלא שמרו את השבת (זוה"ח בשלח ל"ז:).

(יא) הגורע עונג שבת כאילו גזול את השכינה (תיקוני זוהר תיקון רא, נ"ט:).

(יב) המוציא בשבת מרה"י לרה"ר גרים לשכינתא למהוי תהו ובהו חשך ותהום (תק"ז תיקון ל' ע"ג:).

(יג) מאן דמחלל שבת אינו משומר מהקב"ה (תק"ז בהקדמה י"ב:).

(יד) המשקר בשבת כאילו משקר בכל התורה (ח"ב צ:).

(טו) אלו שאין עושים תוספות לשבת ויום טוב אם הוא חכם חכמתו מסתלקת, ואם הוא עשיר עשרו מסתלק ממנו, והברכה נמנעת ממנו (תיקוני זוהר תיקון י"ט, ל"ח).

אין השראת שכנה אלא אם מושלם בכל תרי"ג מצוות

בשער שבת פרק א' כתב הרב המחבר, שאין השראת שכנה אלא על ידי נשמה דאצילות ומושלם בכל תרי"ג מצוות, וזה שאי אפשר להיות כמ"ש, ולכן על ידי הרהורי תשובה בערב שבת קודש ואמירת "ויכולו" - יהיה מושלם

בכל רמ"ח מצוות עשה וש"ס לא תעשה, ועל ידי תפילה מבעוד יום זוכה להשראת השכינה, ולכן אז יאמרו לו המלאכים: "וסר עוונך וחטאתך תכופר" - מפנימיותו, כמו שהאריך בזה בשער שבת פרק ד' עיין שם.

מה שאי אפשר לקיים - יתוקן על ידי שמירת שבת כהלכתו

בשער התשובה לרבינו יונה (פ"ו) תמצא לרוות צמאונך מה שיש להקשות, כי הרב המחבר האריך שם מאוד ולקצר אני צריך. הרי נתבאר שעיקר התשובה היא החרטה ועזיבת החטא לגמרי ועשיית חבילות של מצוות, והיא על ידי שמירת שבת כהלכתו, וירא שמים יוצא ידי שניהם, מה שאפשר לקיים מצוות באותם איברים שחטא בהם - יקיים, ומה שאי אפשר לקיים - יתוקן על ידי שמירת שבת כהלכתו, ובזה יתבאר, מה שאמר בפרשת תשא: "אך את שבתותי תשמורו" - והוא ע"פ מ"ש בתנא דבי אליהו הובא ילקוט תשא, ותוכן הדברים הם, שכל ישראל התענו מראש חודש אלול ועד יום כפור - מ' יום, ויום אחרון, שכולם גזרו תענית ולנו

בתענית, ולמחרת השכימו ועלו להר סיני, והיו בוכים לקראת משה, ומשה היה בוכה לקראתם, עד שעלתה בכייתם וצעקתם לפני הקדוש ברוך הוא, ונתגלגלו רחמיו וקבל אותם בתשובה וכו' וכו', ומחל להם חטא העגל, ונצטוו על מעשה משכן, והנה על ידי בכייתם וחרטה שלהם נתגרשו כח טומאתם מפנימיותם, וכדי לגרש כח טומאתם מחיצוניותם - על ידי חבילות של מצוות, וחטא שלהם היה עבודה זרה, שהוא ככופר בכל התורה כולה אמר להם: "אך את שבתותי תשמורו", וכן עשה משה למחרת יום הכיפורים, כשהזירים על מלאכת המשכן להראות להם שנמחל להם חטא העגל, וזהו תיכף על שמירת שבת מטעם הנזכר.

פרק ט

בו יבואר, שיטבול עצמו קודם וידוי: א. ובו יתבאר למה אין טהרה אלא במים. ב. ובו מבואר שצריך הבעל

תשובה להיות שומע חרפתו ואינו משיב. ג. וצריך בעל תשובה, שישב את האחרים גם כן לעבודת השם יתברך.

טבילה לשם תשובה

זזה לשון "ברית אברהם": וראוי לטבול עצמו קודם וידוי לשם תשובה, וסמך לטבילה זו מה שאמר הירושלמי: מעשה בריבה אחת,

במו שמובא ב"ראשית חכמה" פ"ב משער התשובה, נתן טעם לטבילה זו, כי כאשר האדם חוטא שורה עליו דיוקן הרע, וכפי חטאו כן יתלבש בו, ולכן בשוכו צריך לפשוט מעליו רוח הטומאה הזה ולעזוב אותו עזיבה עולמית, וטוב לו שיכנס למקוה להפשיט מעליו הטומאה הזו.¹

בן כתוב בספר חסידים: ונקיש לזה טבילת הגר, כי כדי שיכנס לקדושה,

שנשבתה בין הגויים, וכשפדאווה הטבילה, על שהאכילוה איסורים, הא קמן, מי שנאנס לעבירה צריך טבילה, ומכ"ש מי שחטא ברצון, קודם הטבילה יתקן המעוות, ואחר כך יתבודד בינו לבין עצמו, ויבקש רחמים מהקל יתברך שמו, שיעזרהו אל התשובה, וירבה בבכי, ויספיד ויאמר: "אוי לי! שעשיתי חטא פלוני, אוי לי! כמה נתחייבתי למלכו של עולם!"

עם אביו, [שאסור על פי שו"ע] (אבן העזר סימן כ"ג סעיף ו') ללכת אב עם בנו, ועוד אסור בגמרא לרחוץ עם אביו ואחיו ובעל אמו ובעל אחותו (אגודה), או אחראי אחר, אין בזה פתרון לשמירת העינים וכל המסתעף.

ואל יאמר האדם שלום עלי נפשי, כי גם עליהם נאמר (משלי פרק יח ט) "גם מתרפה במלאכתו אִח הוא לבעל מִשְׁחָת", והיינו שמרפה ידי העוסקים ואין מחזק אותם, (וברשי" שם) גם מתרפה במלאכתו - פורש מן התורה והוא תלמיד חכם, לבעל משחית - לשטן, עכ"ל. כלומר שהגם שהוא תלמיד חכם כיון שפורש מצוויו התורה - ובכלל זה "הוכח תוכיח את עמיתך" - חבר הוא לשטן, ובמלבי"ם (שם - חלק באור הענין) גם מתרפה במלאכתו אח הוא לבעל משחית - מי שהוטל עליו לעשות מלאכה למלכות, ואחד בנה את הבנין והשחיתו, ואחד ישב ולא בנה כלל, עונש שניהם שוה, כי בין כך וכך לא בנו הבנין המוטל עליהם, והמתרפה ולא עשה הוא אח ודומה עם בעל המלאכה (ר"ל שעשאה) והשחית, וכן אין הבדל בין מי שעשה מצות ועשה עבירה שמכבה מצוה והשחית, ובין היושב ואינו עושה כולל לא מצוה ולא עבירה, ששניהם לא עשו את המוטל עליהם, ויל"פ שנמשך למטה מגדול נז שם ה', שם ה' הוא המגדל אשר בונים בני אדם, וזה מלאכתם המוטל עליהם להגדיל שם ה' ולבנות מקדשו, ויש בונה ומשחית ויש בלתי בונה כלל, ושניהם ענשם שוה, וזה ג"כ תשובה על צדיק ורע לו הנזכר למעלה, עכ"ל.

ובהעמק דבר (דברים פרק ט פסוק ה'), כתב: "ונגשו הכהנים בני לוי", כבר ביארנו פשט זה היחס שהמה כהנים תלמיד חכם דוקא, וביאר הכתוב השייכות להכהנים ת"ח לאותו ענין. שני טעמים. א' "כי במ בחר" וגו' על כן ברכתם ברכה ותפלתם תפלה. ב' "ועל פיהם יהיה כל ריב", שבין אדם לחבירו, "וכל נגע". עונשי שמים. היינו שיהיה שומרים תורה כל מיילי דמתא עליהו רמיא. כדאי' במועד קטן (דף ו. א) צורבא מרבנן

יג. כתב כף החיים הרבי חיים פלאגי ז"ע (סימן כז אות ט), וז"ל: "ואשריו לאדם דאינו מניח את בנו שילך לבית המרחץ ואפילו בערב שבת הוא לבדו, עד שיתמלא זקנו... דלפעמים יצא שכרו בהפסדו, ובכל פניות שהוא פונה הבן יהיה האב עין השגחתו עליו, ולא יעשה העלמת עין ממנו, עד שיתגדל ויתקדש... עד שיהא ראוי לסמוך עליו, עד שיאמרו, אשרי שזה ילד אשרי שזה גידל, עכ"ל."

ונעתיק כאן פסק הבד"ץ מזאת חנוכה תשע"ד:
בד"ץ בקשו צדק: ע"ש הפסוק: "בְּקִשׁוּ אֶת ה' כָּל עַנְיֵי הָאָרֶץ אֲשֶׁר מִשְׁפָּטוֹ פָּעָלוֹ בְּקִשׁוּ צְדָק בְּקִשׁוּ עֲנָה אוֹיְלֵי הַתְּתָרוּ בְיֹם אֵף ה'" (צפניה ב' ג')

חברי הבד"ץ:

הרה"ג רבי שלום יהודה גראס שליט"א גאב"ד
 הרה"ג רבי שלמה יהודה שווייצער שליט"א אב"ד דרכי נועם ראב"ד
 הרה"ג מאיר חיים שילה דומ"ץ
 ב"ה, בית שמש, יום ב' טבת זאת חנוכה התשע"ד.

אזהרה חמורה!!!

היות וידוע על מכשולות חמורות מאוד, שלצערינו ישנם שפלים טמאים המטמאים [גלגולים של דור המבול, (כידוע מהבעל שם טוב הקדוש)] את הילדים הטהורים באיסורים חמורים ונוראים בעת שהולכים לטבול במקוה, וכמו שנאמר על פרה אדומה ש"מטהרת את הטמאים ומטמאה את הטהורים", כך המקוה מטוהר את הטמאים, אך, לדאבונינו קורה מכשולות נוראות ואימות במקוואות, והטהורים יוצאים טמאים ח"ו, ובפרט שלא מלמדים את הילדים והנערים שצריך שמירת עינים במקוה וגם כי יזקין לא יסור ממנה רח"ל, על כן אנו אוסרים באיסור חמור לשלוח ילדים למקוה [מה גם שאינם צריכים טהרה כלל כי טהורים הם], עד גיל בר מצוה, וגם אם הולך

אם לא טבל לא עשה דבר. כן הענין אל הרשע שיצא לחוץ, כדי שיכנס לקדושה,

אחר שמקבל עליו, שלא ישוב עוד אל עוונו - יטבול, ולא יהא כשרץ בידו.

אין טהרה אלא במים

בספר חסד לאברהם נתן טעם לדבר, למה אין טהרה אלא במים, והוא כי הרוח, כמו שכתוב: "ואת רוח

הטומאה אעביר מן הארץ", ורוח אין בטבעו לכנוס אל המים, וכשנכנס אל המים נשלף ממנו מעט מעט, ולכן

והחוב המוטל על גדולי הדור לעמוד על גביהם, וזל"ק: [בלה"ק]: וְשִׁינֵנו שְׁאִין קִנְיָה לְפָנֵי הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא חוץ מִקְּנִיָּה שֶׁל בְּרִית קִדְשׁ, שֶׁהִיא בְּרִית שֶׁל הַשֵּׁם הַקְּדוֹשׁ וְסוּד הַקְּמֻנָּה. מה כתוב? (במדבר כה) וַיִּחַל הָעַם לְזַנּוֹת אֶל בָּנוֹת מִזְרָאֵי. מִיָּד - וַיִּחַר אֶף ה' בְּיִשְׂרָאֵל. רָאִשֵׁי הָעַם שִׁיזְדָּעִים וְלֹא מוֹחִים בְּיַדֵּיהֶם, נִעְנָשִׁים בְּתַחֲלָה, שֶׁכְּתוּב קַח אֶת כָּל רָאִשֵׁי הָעַם וְהוֹקֵעַ אוֹתָם לְה' נֶגֶד הַשָּׁמַיִם. רַבִּי אֶבְרָהָם אֶמְר, מַה זֶה נֶגֶד הַשָּׁמַיִם? נֶגֶד הַבְּרִית שֶׁנִּקְרָאת שְׁמַיִם, וְעַלֶּיהָ נֶאֱמָר (תהלים פד) כִּי שָׁמַיִם וּמַגֵּן ה' אֱלֹהִים. שָׁמַיִם וּמַגֵּן - זוּ בְּרִית קִדְשׁ. מַה שָּׁמַיִם זֹרֵחַ וּמַאִיר לְעוֹלָם, אֵף כִּי בְּרִית קִדְשׁ זֹרֵחַ וּמַאִיר אֶת גּוֹף הָאָדָם. מַגֵּן - מַה מַּגֵּן הוּא כְּדֵי לְהִגֵּן עַל הָאָדָם, אֵף כִּי בְּרִית קִדְשׁ מְגַנָּה עַל הָאָדָם, וְמִי שֶׁשׁוֹמֵר אוֹתָהּ, אֵין נֹזֵק בְּעוֹלָם שְׂיִכָּל לְקָרֵב אֵלָיו, וְזֶהוּ נֶגֶד הַשָּׁמַיִם. - רָאִשֵׁי הָעַם יִתְפַּסּוּ בְּכָל דּוֹר וְדוֹר בְּחֻטְאֵי זֶה, אִם יוֹדְעִים וְלֹא מִקְּנָאִים לוֹ, מִשּׁוּם שְׁחֻבָּה זוּ עַלֵּיהֶם לְקַנָּא לְקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּבְרִית הַזֹּאת, מִי שֶׁמְכַנֵּס קְדוּשָׁה זוּ לְרִשּׁוֹת אַחֲרָת, עַלֵּיו כְּתוּב (שמות כ) לֹא יִהְיֶה לְךָ אֱלֹהִים אֲחֵרִים עַל פְּנֵי. לֹא תִשְׁתַּחֲוֶה לָהֶם וְלֹא תִעֲבֹדֵם כִּי אֲנֹכִי ה' אֱלֹהֶיךָ אֵל קָנָא. וְהַכֵּל קִנְיָה אַחַת. וְלָכֵן נִדְחִית שְׂכִינָה מִלְּפָנָיו. מִי שֶׁשָּׁמֵר בְּבְרִית קִדְשׁ שְׁחֻמָּה בְּבֶשֶׂר הָאָדָם, כָּאִלוּ מִשְׁקֵר בְּשֵׁם הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא. מִי שֶׁמִּשְׁקֵר בְּחֻטְאֵם הַמְּלֵךְ, מִשְׁקֵר בְּמִלְכּוֹ, וְאֵין לוֹ חֵלֶק בְּאַלְהֵי יִשְׂרָאֵל אִם לֹא בְּכַח תַּשְׁבּוּחַ מִתְמַדָּת.

ובזכות קדושתן וטהרתן של ישראל, בקדושת המקוה ושמירת הברית, נזכה ל"ובא לציון גואל ולשבי פשע ביעקב", שבזאת תלוי כל גאולתנו וביאת משיח בן דוד, ואין לך דבר העומד בפני התשובה, ועיקר התיקון הוא בשמירת היסוד בקדושה ובטהרה, כמובא בכתבי האר"י ז"ל, וכמבואר באור צדיקים ובזוהר חי (פסח נח נו ויהי) ואין בן דוד בא עד שיכלו כל הנשמות שבגוף, ונזכה בקרוב ממש לביאת גואל"צ בב"א.

וע"ז באעה"ח בד"ץ "בקשו צדק" יום הנ"ל הרב שלמה יוא שווייצער אב"ד קהל דרכי נועם הק' שלום יהודה גראס אבדק"ק האלמין מאיר חיים שילה מו"ץ

דאיכא במתא כל מיילי דמתא עליה רמיא. וא"כ כל מקרה שבא בעיר שאינו מצוי כ"כ עליהם חל העונש וכדאי' במכות (ד"א א') שהיה להם להתפלל [עיי"ש עובדא דריב"ל]. וה"נ ביאר המקרא דכל ריב שלא ניטש טרם התגלע לרע וכל נגע בידי שמים שבא בעיר. הוא על פיהם שלא השגיחו להסירו על פי פיוס בני אדם וע"י תפלה. ודומה כאלו על פיהם נעשה הריב והנגע, כיון שעליו הוא מוטל לדאוג על זה, והוא התרפה. וזהו דברי שלמה במשלי י"ח "דברי נרגן כמתלהמים והם ירדו חדרי בטן גם איש מתרפה במלאכתו אה הוא לבעל משחית". פירוש, האיש שמלאכתו להסיר דברי נרגן והוא התרפה. אה הוא להנרגן המשחית. משום זה עתה כשאירע אותה סיבה על הכהנים הלויים להתעסק... עכ"ל. - ובהעמק דבר (שמות פרק יג פסוק ג) ... דזה כלל גדול שמי שראוי להיות במעלה והוא מתרפה מזה, גרוע הוא ממי שאינו ראוי לכך. והרי הוא חבר לאיש משחית... וכן בת"ח כתיב שם, "ותשכח תורת אלהיך אשכח בניך גם אני". וכדאיאתא ביומא דל"ח שגורם גלות לו ולבניו... עכ"ל.

ידוע שבשנים קדמוניות לא הלכו ילדים קטנים עד גיל בר מצוה למקוה. (ולא יכלו ללכת אפילו אם רצו שהמעיינות היו קפואים, והיה בכלל סכנה ללכת), ולצערינו בדורינו, במקום הקדוש הזה נכנס השטן במקוה, ושוחטים את הילדים במעבדות של דור המבול, והילדים סובלים כל חייהם ממשבר נפשי, ועולה הון תועפות להוריהם לרפאות אותם, אם בכלל, ויש מהם היוצאים לגמרי מן הדת רח"ל. וגם אם מצליחים להקים בית מתפרק רח"ל, ודי למבין בזאת. וגם למעלה מגיל בר מצוה, צריכים מאוד שמירה מעולה, להזהיר ולהיזהר שיהיה השגחה מעולה, "כי לתקוני שדרתיך ולא לעיוותי", וגם צריך להתקין מעגל סגור, כדי שיהיה לכל הפחות "מירתת", ואם אין השגחה מעולה ומעגל סגור, אסור להם בהחלט לילך למקוה, אפילו אחר הבר מצוה. והשי"ת יגדור פרוצותינו ויאמר למלאך המשחית הרף, ולמזהיר ולנוהר שלומים תן כמי נהר.

ומקום אתנו להביא את דברי הוזה"ק בפרשת שמות (דף ג' ע"ב), המדבר מחומרת קדושתם של ישראל

אמרו חז"ל: צריך שיהא כל גופו במים, ואם ישאר אפילו ראש שער אחד מגופו, לא נטהר, כי שם נאחזת הטומאה וחוזרת לשרות בגופו, ועל דרך הסוד: המים רומזים לחסד, כי שם

סוד טהרה מהפגם, כמו שכתוב: "בחסד ואמת יכופר עוון" - כי מימי חסד נשפעים הם, עיין שם וכו', ועיין בשעה"ת שהאריך שם מספרים הקדמונים לענין טבילה.

ראוי לבעל תשובה להיות נוהג בעצמו נזיפה

עוד כתב ה"ראשית חכמה", שראוי לבעל תשובה להיות נוהג בעצמו נזיפה לפחות שעה אחת ביום, כמו שמצינו בדוד המלך, עליו השלום, שנאמר: "ודוד היה עולה במעלה הזיתים עולה ובוכה וראש לו חפוי

והוא הולך וחזק", ואמר בזוהר: נזיף הוי גרמיה לקבלא עונשא ועמיה הוי רחיק מיניה ד' אמות, זכאה עבדא דהכי פלח למאריה לאשתמודע בחוביה לאתבא מיניה בתיובתא שלימתא.

צריך בעל תשובה להיות שומע חרפתו ואינו משיב

גם צריך לבעל תשובה להיות שומע חרפתו ואינו משיב, כענין דוד המלך, עליו השלום, וזה לשונו: תא חזי יתיר הוי ליה מה דעביד ליה שמעי בן גרא מכל עקתיך דהוי ליה עד האי יומא ולא אתיב דוד מלה לקבלא דהכי הוי יאית ליה ובדא אתכפרו חוביה וכו', והאי דעביד ליה שמעי בן גרא למיתב בתיובתא שלימתא ותביר ליה כתבירא סגיא ואושיד דמעין סגיא מגו לבא קמי קודשא בריך הוא, וע"ד אמר:

"כי ה' אמר לו קלל", דהא מאתא עילאה נחתי לי מילה, עד כאן לשונו.

הרי מבואר שאותו המחרפו הוא שליח מלמעלה לחרפו, וצריך לקבל עליו את הדין בסבר פנים יפות, כי הנה דוד לא היו בו אותו החרופים, שאמר לו שמעי בן גרא, ואף על פי כן שתק, מכל שכן מי שחטא והרבה לפשוע, שאפשר שיש בו כל מה שאמרו עליו, ובפרט נגד מה שפגם בעולם העליון.

המעלה בכל התשובות למרק החטאים והזדונות והפשעים, הוא

סבילות העלבונים והחרופים והגדופים

בספר "קול בוכים" על הפסוק: "יתן למכהו לחי ישבע בחרפה", זה לשונו: בשם מהר"ם קורדוויירא, שהיה אומר, שהמעלה בכל התשובות למרק החטאים והזדונות והפשעים, הוא סבילות העלבונים והחרופים

והגדופים, והוא מעולה יותר מכל מלקיות וסגופי תענית שבעולם, כי אם יסגף עצמו לכד יחליש כח ויבטל מדברי תורה, למאן דלא אפשר ליה, ונקרא "חוטא", וכן במלקיות וכיוצא בו, אמנם במדה זו תאכל ותשתה

הרעים, על הכל תשיב: "חס ושלום!" אם כן תאמר לי: במה תתקן בחייך מה שפגמת במידות העליונים ובמעלות הרמות, כפי מחצוב נשמתך מיום היותך על האדמה? והזקן והכסיל רודף אחריך עד החרמה, ומכל עבירה נעשה קטיגור - יורד ומסטיץ, עולה ומקטרג - לכן זאת העצה היעוצה, שתהיה שמח בלבך בחורפך אם יחרפוך בני אדם, ויהיה בעיניך כאילו אכלת ושבעת, עד כאן לשונו.

ותעבוד את ה', והעוונות והפשעים מתכפרים, ומבינתך חדל. הגע עצמך, אם יאמרו לך: "תרצה, שיבוא לך הפסד ממוץ או נפילת בתים?" תשיב: "לא", ואם יאמרו לך: "תרצה לקבל עליך מיתת בנים?" תשיב: "חס ושלום, אלא אתה ה' תשמרם", ואם יאמרו לך: "יככה ה' בשחפת או בקדחת בקרירי או בחמימי?" מיד ירוץ ליבך ותאמר: "רחמנא לצלן!" כן אם יאמרו לך על המיתה ועל הגהינם ועל הגלגולים

דרכן של בעלי תשובה להיות שפלים וענוים ביותר

יודע, שהוא זכות לו, עד כאן דבריו. בסוף דבריו, כי ההכנעה והשפלות נאה לבעלי תשובה, לפי שהחטא בא מגבהות הלב, כמו שכתוב: "ורם לבבך ושכחת וגו'", וצריך בעל תשובה, שישפיל קומתו ורום עיניו וילך שחות, עד כאן לשונו.

זה לשון ה"ראשית חכמה" פ"ה מהלכות תשובה: דרכן של בעלי תשובה להיות שפלים וענוים ביותר, אם חרפו אותם הכסילים במעשיהם, ואומרים לו: אתמול עשית כך וכך, לא ירגיש, אלא יהיה מהשומעים חרפתם ואינם משיבים, ויהיה שמח, ויהא

צריך בעל תשובה לשבור תאות ליבו ולהיות מופרש מהתענוגים

מהדין, וצריך לקיים אפילו בשבתות וימים טובים "שוב יום אחד לפני מיתתך", ולא יהא נמשך מאוד אחר תענוגין, כדי שלא יחזור לסורו, ויהיה ככלב שב על קיאו וכסיל שונה באולתו, כמו שארע לכמה שחזרו לסורם, מחמת רוב האכילה ושתייה, רק יהיה הכל במישור ובמשפט.

גם צריך בעל תשובה לשבור תאות ליבו ולהיות מופרש מהתענוגים, ויקדש עצמו במותר לו, ולא יאכל רק לשובע נפשו וקיום גופו, כמו שכתוב: "פן אשבע ואמרתי מי ה'", וכן "ורם לבבך ושכחת".

כתב עוד: זה הכלל, שצריך בעל תשובה להיות לעולם ירא וחרד

צריך בעל תשובה ששייב גם אחרים לעבודת הבורא יתברך

יתברך, כמו שאמר: "אלמדה פושעים דרכיך וחטאים אליך ישובו", ונאמר: "התקששו וקשו" - קשוט עצמך ואחר

כתב בספר "ברית אברהם", וזה לשונו: צריך בעל תשובה ששייב גם אחרים לעבודת הבורא

חולין ודברים בטלים, וירחיק מכל דבר שקר ומכל צד ליצנות ומאבק לשון הרע וכו'.

כך קשוט אחרים, וקל וחומר שלא יחניף ויאמר לרע טוב, ותרחיק עצמך מיושבי קרנות - המדברים שיחות

פרק י'

התורה לשמה פועל כמו התענית והסגופים, דהיינו - אחר שקיים ב' דברים העיקריים הנזכרים ג. ומדובר דווקא בתלמיד חכם, שאם יתענה יותש כוחו ויבא לבטל מלימודו, אבל מי שיודע בנפשו, שאם יתענה לא יבטל מלימודו חייב להתענות.

בו יבואר לאיזה ענין הם תעניתים והסגופים השייכים לכל עוון: א. כמו שאמר הרוקח וכתבי האר"י זלה"ה, מאחר שקיים דברים העקריים של תשובה, לגרש את כח הטומאה מפנימיותו ומחיצוניותו, כנזכר בפרקים הקודמים ב. ובו יתבאר שעסק

התענית והסגופין הם להתיך הזוהמא הנשאר בו בבית ובחוץ

יסתלקו אותם רשומים, שנשארו בפנימיות, כמו שאמר השל"ה בשם ר"מ דיליאין, שהזוהמא שבתוך האדם היא נהנית מאכילה ושתייה, ועל ידי התענית מגרש אותה, כמו שאמר במדרש, כשיצאו בני ישראל ממצרים, היה אותו מנוול ביניהם ונשאר במעשיהם. אמר ר' אבא לא בעי קודשא בריך הוא למיהב נהמא קדישא לישראל עד דאפיק זוהמא מנהון ובמה בתעניתא הה"ד, "ויענך וירעיבך" וגו', להורות כי בתחילה הרבה להם תענית, כי אין הזוהמא יוצאת מהאדם כי אם על ידי תענית וענוי הנפש, עד כאן לשונו.

ואחר שבארנו ב' דברים עיקריים אל התשובה: לגרש כח הטומאה מפנימיותו ומחיצוניותו, צריכים אנו לבארם לאיזה ענין הם התענית והסגופין השייכים לכל עוון, כמו שכתב הרוקח ובכתבי האר"י זלה"ה, והמה מסודרים בפרקים שלפנינו, ונצטוונו עליהם בדברי נביאים, כמו שכתוב: "ושובו עדי בצום ובכי ומספד", והם להתיך הזוהמא הנשאר בו בבית ובחוץ, כמו שאמר המקובלים, שכל דבר רוחני הן מהקדושה הן מהטומאה, אף על פי שמסתלק, נשאר ממנו רושם ונצוץ במקום שהיה, ועל ידי התענית

על ידי בכי ומספד ועל ידי שק ואפר וטבילות מגרשים גם כן הזוהמא הנשאר בפנימיותו

הזוהמא הנשאר בפנימיותו, ועל ידי שק ואפר וטבילות. גם מה שכתוב ב"תקוני

גם על ידי בכי ומספד, שהם באים מתוך לבבו מגרשים גם כן

חטא חמור יותר והיה בו הרבה מכח הטומאה, ואז אף על פי שנסתלק מפנימיותו ומחיצוניותו, נשאר בו הרבה זוהמא, ולכן סדרו לאותו חטא יותר סגופים ותעניות מאותן החטאים, שלא היה בו כח טומאה גדול כמוהו.

תשובה" לכמה חטאים: גלגול שלג ולישב במים קרים בימי החורף ולפני הנמלים בימי הקיץ, ושאר סגופים הנאמרים שם להתיך הזוהמא, שנשאר בחיצוניותו, וקדמונים הקדושים היו יודעים ברוב חכמתם והשגתם, איזה

כן מצינו באדם הראשון שסבל סגופים ותענית

שנעשה גופו ככברה, אמר אדם הראשון לפני הקדוש ברוך הוא: "רבונו של עולם! העבר, נא, חטאתי מעלי", מה עשה הקדוש ברוך הוא? פשט יד ימינו והעביר חטאתו מעליו וקבל תשובתו ואמר: "נשאתי עוון חטאתך סלה", והנה מה שהתענה היה להתיך הזוהמא, שנשאר בפנימיותו, ומה שנכנס במי גיחון העליון ונעשה כמין כברה היה להתיך הזוהמא, שנשאר בחיצוניותו.

כן מצינו באדם הראשון, אף שהרהר בתשובה בערב שבת קודש ויצא בדימוס, פירוש: ברחמים, ונעשה צדיק גמור ושומר שבת כהלכתו וזוכה להשראת השכינה וממנו נתפשט העולם, כמו שכתב בזה בעל "קנה חכמה" בספריו הקדושים, אף על פי כן סבל אחר כך סגופים ותענית, כמו שאמרו בפרקי דרבי אליעזר: ובא' בשבת נכנס אדם במי גיחון העליון והתענה שבע שבתות שנים, עד

אין התענית והסגופים תשובה, אלא אחר שקיים דרכי תשובה

אם לא גרש כח הטומאה מפנימיותו ומחיצוניותו על ידי חרטה גמורה ועזיבת חטא לגמרי ועל ידי שמירת שבת כהלכתו, אז אפילו אם יתענה תעניות הרבה בלי שעור ובלי ערך לא יתכפרו על ידי זה כלום מעוונותיו, ולעיל פרק ג' כתבתי מענין התענית שלפני התשובה, עיין שם.

האריך עוד הנזכר בראיות עצומות, שאין התענית והסגופים תשובה, אלא אחר שקיים דרכי תשובה, וגרש כח הטומאה מפנימיותו ומחיצוניותו, יוכל לתקן אותו על ידי התענית והסגופים המסודרים לאותו חטא, לכל חטא וחטא, כמו שאמרנו בעז"ה להתיך הזוהמא, שנשאר בו; הגדול לפי גודלו והקטן לפי קטנו, אבל

התענית והסגופים הם להתין הרושם אשר נשאר בו אחר שגרש כח הטומאה מפנימיותו ומחיצוניותו

"תשובת הכתוב", רצונו לומר, כפי שנתחייבו מן התורה מיתת בית דין או

הנה כמה מהמחברים כתבו שהסגופים והתענית נקראו

הפנויה, שלכן באשת איש יתענה שכ"ה יום, ובפנויה, שטבלה לנדתה - מ' יום, ובנדה - ס"ט יום, ומי שקל, שהנאת נכריות ובהמה שוויים, אשר בכ' אלה יתענה רי"ו יום, והכותב ב' אותיות בשבת יתענה מ"ד יום, ואוכל טריפות צ"א יום, ועל כן התענית והסגופים הם להתך הזוהמא כמו שכתבנו, והרושם אשר נשאר בו אחר שגרש כח הטומאה מפנימיותו ומחיצוניותו, הכל כמו שאמרנו.

מלקיות צריך סגופים, שהם קשים כמו מיתה. לפי זה היה ראוי להיות הסגופים שוה לכל חייבי מלקיות או לכל חייבי מיתות בית דין.

בשל"ה כתב, שהסגופים והתעניות הם "תשובת המשקל", והוא שיש לשקול צערו נגד הנאתו מהעבירה, על כל פנים שנהנה מהעבירה, ועיינו רואות שהם מסודרים לפי המשקול, כי מי האיש אשר יוכל לשקול שהנאת אשת איש היא ח' פעמים יותר מן

כל המעשים טובים שהאדם עושה והתורה שהוא לומד והוא רשע לא די שאינו מוסיף כח ואומץ בקדושה, אלא אף גם מוסיף כח בקליפה

עובר על כְּמָה מְצוּוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, וּמִתְחַרֵּט וּמוֹדָה עֲלֵיהֶם, וְאַחַר כֵּן לֹא עוֹשֶׂה לֹא טוֹב וְלֹא רַע - לְזֶה בְּיָדָי יִמְחַל הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, אֲבָל לֹא יִזְכֶּה לְתִשׁוּבָה עֲלֵינוּהָ. יֵשׁ אָדָם שְׁלֹא אַחַר שִׁיָּשׁוּב מִחֻטְאָיו וּמִתַּפְּסָר לוֹ, הוּא הוֹלֵךְ בְּדֶרֶךְ מְצִיָּה וּמִתְעַסֵּק בְּכָל כּוּחוֹ בִּיְרָאָה וְאַהֲבַת הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא - זֶה זוֹכֵה לְתִשׁוּבָה תַּחְתּוֹנָה שְׁנִקְרָאת ה', וְזוֹ הִיא תִשׁוּבָה תַּחְתּוֹנָה, וְיֵשׁ אָדָם שְׁלֹא אַחַר שֶׁהִתְחַרֵּט עַל חֻטְאָיו וְעָשָׂה תִשׁוּבָה, וְיִתְעַסֵּק בַּתּוֹרָה בִּיְרָאָה וְאַהֲבַת הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, וְלֹא עַל מְנַת לְקַבֵּל פָּרָס.

הרי מבואר בדבריו סדר התשובה, כמו שאמר, והוא - תחילה חרטה ויודיו ואחר כך קיום מצוות, ובמקום פעולת התענית, שהוא להתך הזוהמא, הוא עסק התורה, שהוא כמו פעולת התענית, והרב הנזכר הביא ראייה מדברי הרב ר' משה אלשיך, מה

בזוהר נשא (דף קכב.) מבאר סדר התשובה, וזה לשונו: תשובה דעבדין בני נשא כולהון טבין אבל לא כל אפים שוין, אית בר נש דאיהו רשע גמור כל יומיו והוא עבר כמה פקודים דל"ת, ומתחרט עליהון, ולבתר לא עביד לא טב ולא ביש להאי ודאי ימחו ליה הקדוש ברוך הוא, אבל לא זכי לתשובה עילאה, ואית בר נש לבתר דיתיב מחטאין ומתכפר לו איהו אזיל בדרך מצות ומתעסק בכל כוחו בדחילו ורחימו דקודשא בריך הוא דאיהו זכו לתשובה תתאה, ואית בר נש לבתר דמתחרט מחוביה ויעבד תשובה ויתעסק באורייתא בדחילו ורחימו ולא על מנת לקבל פרס וכו'.

תרגום: כְּמָה מֵיָנִים הִיא הַתִּשׁוּבָה שְׁעוֹשִׂים בְּנֵי אָדָם? כָּלֵם טוֹבִים, אֲבָל לֹא כָּל הַפְּנִים שְׁוִים. יֵשׁ אָדָם שֶׁהוּא רָשָׁע גְּמוֹר כָּל יְמָיו, וְהוּא

בקדושה, אלא אף גם מוסיף כח בקליפה, וזש"ה [סיפור על זה]: "ולרשע אמר אלוקים מה לך לספר חוקי", ונענש על לימודו, כי מאחר שהרשע נמצא תוך קליפה, הוא משפיע בהכרח, אמנם זה מיירי בתלמיד חכם במה שיתענה יחלוש כוחו ויבטל מלימודו, וכמו שכתב בגמרא: תלמיד חכם - אינו רשאי לישב בתענית, מפני שיבטל ממלאכת שמים, ופירש רש"י, שחלוש הוא ואינו יכול ללמוד, אבל אם יודע בעצמו, שאם יתענה לא יבטל מלימודו, אם הוא ירא שמים - יוכל לצאת ידי שניהם, והא ראייה ריש לקיש אחר ששב ביה עוסק כל ימיו בתענית.

שאמר פרשת ויקרא, שענין התענית והתורה דין אחד להם, להתיך הזוהמא הנשאר בו, ולכן הם באים באחרונה, אחר שקיים ב' דברים הראשונים, וגרש כח הטומאה מפנימיותו ומחיצוניותו, כמו שאמרנו, אבל כל זמן שלא קיים ב' דברים אלו לא עשה כלום, לא בתענית ולא בעסק התורה, כמו שאמרנו פ"א, שלא עמדה תורה לדואג ולאחיתופל, כי שניהם - אין להם חלק לעולם הבא, ואף על פי שהיו דורשים כמה הלכות במגדל הפורח באויר, ובר"מ ובכתבי האר"י זלה"ה: כל המעשים טובים שהאדם עושה והתורה שהוא לומד והוא רשע לא די שאינו מוסיף כח ואומץ

בעל תורה שאינו יכול להתענות, יטרח לעשות כל מצוה ומצוה ולזכות את הרבים

ויתענה לפחות יום אחד בשבוע, ובאותו יום ימנע עצמו מכל חפציו ומכל דבריו שבעולם, וישב בדד וידום, ולהיות במרה ובשברון לב זמן רב, ויבכה ויתודה על החורבן בשברון לב ובהרבות בתפילה ובתחנונים, וכן יעשה כל הימים, עד שימצא חן בעיני השם יתברך, וכשיתנהג כן יהיה מאותן שנאמר עליהם: "לא יאונה לצדיק כל אוון", ובזה יבחן האדם אם נתקבלה תשובתו אם לאו, כי אם יקרה לו עוד עוונות ומקריים, בודאי עדיין לא נשברה הקליפה; אמנם בהיותו מושרש בקדושה, מצוה גורת מצוה, ולא יבוא לידי חטא כלל, עד כאן לשונו.

זוה לשון ספר "תוצאות חיים": מצאתי כתוב כל בעל תורה שאינו יכול להתענות, ילמוד כפלים ממה שהיה רגיל ללמוד, ויעשה חסד ואמת, כמו שאמר: "באמת וחסד יכופר עוון", ויטרח לעשות כל מצוה ומצוה, ולזכות את הרבים, ולגמול חסד עם בני אדם, ויתפלל בכוונה ובהכנעה ובמרירת הלב ובבקשת מחילה על כל פשעיו, וימנע עצמו משחוק ומטיול ומדברים בטלים ומשמוע דברי עולם הזה, וכן ימנע עצמו מכל הנאה, ויצער עצמו מהשיעור, מכיון שיוכל לסבול עם עסק התורה והמצוות, וישתדל לעולם, שיהא מחשבתו ולבו לעולם לאלוקים,

אם נכשל אדם בעבירה, מה יעשה ויחיה?

מלאכים, שיגרשו את הקטיגור האחד, ויחזיר שפע קדושה למקומה אל הקדושה, ומה שאמרנו יתענה לפחות יום אחד בשבוע, לפי מה שכתב הרב הנזכר בספריו הקדושים, שצריך כל ערב שבת לפשפש במעשיו, שיהא ראוי להשראת השכינה, ולכן דרך אנשי מעשה להתענות בערב שבת, וכדי שלא יבוא לשבת, כשהוא מעונה, יקיים מה שאמר: "טועמיה חיים זכו", וצריך שיהא דעתו להתנהג כן בשעת התענית, כמו שאמרנו מתענין לשעות, ויתפלל מנחה אחר כך בציבור בלא עלינו, אם אי אפשר לו להתפלל ביום קודם שיטעום.

מה שאמרנו ילמוד כפליים ממה שהיה רגיל, הם מדברי המדרש קדושים, וזה לשונו: רב הונא אמר - אם נכשל אדם בעבירה ונתחייב מיתה בידי שמים, מה יעשה ויחיה? אם היה רגיל לקרות דף א' יקרא ב' דפים, ואם היה רגיל לשנות פ' א' יקרא - ב' פרקים, עד כאן לשונו.

והטעם שצריך ללמוד כפליים נראה על פי מה שאמרנו, שהרשע מוסיף כח בקליפה בלמודו, וגורם שפע קדושה לחיצונים, ועשה עבירה בלימודו, ומכל עבירה נעשה קטגור אחד, ולפי זה צריך ליטול מהם אותו השפע, שהשפיע לקליפה, וצריך ב'

פרק י"א

והתעניות המסודרים למה שחטא בחמור שבהם באותו אבר, אין צריך לקיים סגופים ותעניות המסודרים לקלים שבהם באותו אבר. ד. ויתבאר עוד, אף על פי שקיים ב' הדברים האלה, שהם דרכי תשובה. ה. אין הזוהמא מתמרקת ממנו לגמרי עד יום הכיפורים. ו. ויתבאר עוד, שעיקר התשובה הוא קודם שיבואו ימי הזקנה, והתשובה הגרועה והפחותה מכולם היא, מי שלא נתחרט כל ימיו רק מתודה ומתחרט קודם מותו. ז. וביאור מהרב ר' משה אלשיך על הפסוק: "עד מתי עצל תשכב".

בו יבואר, שאם חטא אדם בחטא אחד אפילו מאה פעמים וקיים דרכי תשובה כמו שכתוב, וגרש כח הטומאה מפנימיותו ומחיצוניותו: א. אין צריך לקיים הסגופים והתעניות המסודרים לאותו חטא יותר מג' פעמים, ולא כמו שכתב השל"ה לעשות סגופים ותעניות על כמה פעמים שנהנה מעבירה, ומביא ראיה מהרמב"ם. ב. ולא כמו שאמר ב"תשובת חוט השני" (סי' מ"ז), שדי בשני פעמים. ג. ויתבאר עוד, שיש להקל לבעל תשובה, שאם חטא באבר אחד כמה חטאים ועבירות חלוקות קלות וחמורות, אם יקיים הסגופים

אם חטא בחטא אחד אפילו מאה פעמים, וקיים דרכי תשובה, אינו

צריך לקיים הסגופים והתענית יותר מג' פעמים

תשובה, וגרש כח הטומאה מפנימיותו ומחיצוניותו, אינו צריך לקיים הסגופים

ודע, שאם חטא בחטא אחד אפילו מאה פעמים, וקיים דרכי

תמיד. בא ראה, כיון שחטא אדם לפני הקדוש ברוך הוא פעם אחת - עושה רשם. וכשחטא בו פעם שניה - מתחזק יותר אותו הרשם. חטא בו פעם שלישית - מתפשט אותו הכתם מצד זה לצד זה, ואז כתוב נכתם עונף לפני. לפי זה אם יחטא בזה החטא ובוזה האבר יותר מג' פעמים אינו יכול עוד להמשיך כח הטומאה בפנימיותו, כי אין מקום יותר מהכיל, גם אינו יכול לעשות בחיצוניות יותר מג' משחיתים.

והתענית הנזכר המסודרים לאותו חטא יותר מג' פעמים, והוא מזוהר נח (דף עג ע"ב), וזה לשונו: "כי פשעי אני אדע וחסאתי נגדי תמיד" (תהלים נא) - תא חזי כיון דחב בר נש חדא קמי קודשא בריך הוא עבד רשימא, חב ביה זמנא תנינא איתקף האי רשימו יתיר, וכד חב ביה זימנא תלתאי, אז אתפשיט ההוא סתמא מסטרא לסטרא כדין כתיב: (ירמיה ב) "נכתם עונך לפני", עד כאן לשונו. תרגום: כי פשעי אני אדע וחסאתי נגדי

על ידי וידוי בלב שלם, יכול לגרש כח הטומאה, שנכנס בו בג' פעמים

הראשונות יתחזקו ויתעבו יותר, ולכן כשמת בלא תשובה, צריך ליבון בגהינם על כל פעם ופעם שחטא, לכלות כל חלאת זוהמא מפנימיותו ומחיצוניותו, וענינו כנר ישן שכתבנו לעיל פ"ה, ולפי מה שאמרנו, שעל ידי וידוי בלב שלם יכול לגרש כח הטומאה אחד, שהכניס בפנימיות, ואז על ידי וידוי בלב שלם, יכול לגרש כח הטומאה, שנכנס בו בג' פעמים, והוא מסטרא לסטרא.

בפ"ה כתבנו בשם ה"ראשית חכמה": שחיות המשחיתים שבחיצוניות היא הקדושה שיצאה ממנו, מפנימיותו, והיא לו לנשמה, ולפי זה אם חטא בזה החטא ג' פעמים ובוזה האבר, והטומאה בו מסטרא לסטרא, וכאשר יחטא עוד בזה החטא, אף שממשיך כן עוד כח הטומאה על ידי אותו החטא, אינו יכול להעשות עוד בריה חדשה, כי מה יהיה לו לנשמה שיחיה ממנה, רק אותו כח הטומאה שהמשיך עליו בג' פעמים

טעם שהנהיגו קדמונים ביום הסליחות לומר "אשמנו" ג' פעמים

ביותר, ולפי זה לא נשאר בו יותר מג' רשומים מג' כוחות הטומאה שהיה בו, ומג' משחיתים שהיו עליו, ואם בכך התענית והסגופים שסדרו קדמונים, זכרונם לברכה, יכול לגרש רושם שבו מחטא פעם אחת, אם כן על ידי תענית וסיגוף באותו הסך ג' פעמים יכול לגרש כל ג' רשומים שנשארו בו ואין צריך יותר.

יש לומר מטעם זה הנהיגו קדמונים ביום הסליחות לומר "אשמנו" ג' פעמים, לגרש בזה כל כוחות הטומאה שנכנס בו מאבר לאבר על ידי חטאיו, שחטא בג' פעמים באותם איברים, וזהו מפנימיותו, ולכן על ידי מצוות או שמירת שבת כהלכתו יכול לגרש כל אותן המשחיתים, הג' שבחיצוניותו, על ידי אותו החטא, אף שהם גסים ועבים

המשחיתים אשר עליו מבחוץ יכול לעשותם גסים ועבים יותר לפי רוב חטאיו

שמה שחטא יותר מג' פעמים באותו החטא, הוא מגביר אותם כוחות הטומאה, שהכניס בו בג' פעמים הראשונות שחטא, אמנם אותן התגברויות אינן דומות זו לזו, כי מה שבפנים אינו יכול לעשות אותו יותר עב, וגם כי אין מקום להכיל בו יותר, רק מגביר ומחזק אותו ונותן בו כח גדול, אבל המשחיתים אשר עליו מבחוץ יכול לעשותם גם גסים ועבים יותר לפי רוב חטאיו, וזהו "מושכי עוון" - לשון משיכה.

דברים אלו הם מבוארים בפסוק: "הוי מושכי עוון בחבלי שוא וכעבותות העגלה חטאה" - אמרו זכרונם לברכה, בתחילה דומה החטא לחוט, ואחר כך - לחבל, ואחר כך - כעבותות העגלה, וצריך באור, למה דומה לחבל ולעבותות? גם: ב"חטא" אמר "עבותות", וב"עוון" - "חבל", והענין הוא: כי נודע שהטומאה, שהיא בפנימיות החוטא, נקרא "עוון", ושבחיצוניות נקרא "חטא", והנה אף על פי שכתבנו,

אינו יכול להמשיך עליו יותר מג' כוחות הטומאה בפנימיותו, רק הוא מחזק ומגביר אותם בכח חזק

"חטא", יכול לעשותם יותר גסים ועבים כפי רוב חטאיו, על כן אמר "וכעבותות העגלה חטאה", וגדולה מזו יש עוד להקל על בעל תשובה, אם חטא באבר אחד כמה עבירות חלוקות, קלות וחמורות, כגון: שחטא בברית המעור - באשת איש ובנכריות ובנדה ובמוציא שכבת זרע לבטלה ורבות כהנה בביאות אסורות, שהם בלאו ובכריתות ומיתות בית דין, וכן אם חטא בברית הלשון - בלשון הרע וברכילות ובליצנות ובשקרים ובשיחות חולין בשבת ובבית הכנסת ובדברים בטלים, וכן אם חטא בגרונו, שאכל חלב ודם, שהוא מחייבי כריתות וטרופות שהוא בלאו וכיוצא בזה, נראה שאם אחר החרטה ועזיבת החטא וקיום חבילות של מצוות

זהו גם כן לשון הזוהר: במה שכתב ממשין עליו רוח אחרא מסטרא אחרא, ועל שאינו יכול להמשיך עליו יותר מג' פעמים, לכן אמר אצל "עוון" - "בחבלי שוא", כמו שאמר רש"י על הפסוק: "כי יעקב חבל נחלתו" - אין חבל פחות מג', וכן הוא בגמרא דסוכה: וכמה חבילה? שלושה, וזהו שאמרו במתק לשונם: "אם עשית חבילות של עבירות?" ולא אמרו "אם עשית עבירות הרבה" - להורות שאינו יכול להמשיך עליו על ידי חטאיו בכל אחד מאבריו יותר מג' כוחות הטומאה בפנימיותו, רק בכל פעם שחטא עוד בזה החטא הוא מחזק ומגביר אותם בכח חזק, כמו שאמרנו, ועל שהמשחיתים שהמשיך עליו מבחוץ, והם הנקראים בלשון

החמור שבקלים ב"פ וידוי, אבל עבירות שחטא באיברים פרטיים, צריך לקיים סגופים ותענית לכל חטא שבכל אבר ג' פעמים, דהיינו: בחמורות שבאותו אבר, ובתשובת חוט השני תשובה מ"ז גם כן נסתפק בזה.

ושמירת שבת כהלכתו, יקיים הסגופים ותענית המסודרים למה שחטא בחמור שבהם באותו אבר, ואם חטא פעם אחת בחמורה בהם, וכמה פעמים - בקלים, באותו אבר, יקיים הסגופים על החמור פעם אחת ובפעם השניה על הקלים, דהיינו: על

מי שחטא בחטא אחד מאה פעמים

גמור. נמצא שדומה קצת לשוגג ואינו ראוי להחמיר עליו כל כך על שאר פעמים כמו בב' פעמים הראשונות, עד כאן לשונו בקצור, וגם דבריו קשה להולמם: א במה שכתב ואין ראוי להחמיר וכו', אם כן עדיין אין סוף וקצבה לדבר עד כמה תכבד העבודה. ב איך משמע מדברי רב הונא שאמר אחר ב' פעמים הראשונות יהיה כשוגג? לכן הנכון כמו שאמרנו, ואם לבך נוקף למי שחטא בלי מספר לחטא אחד, שיהא די בג' פעמים סגופים ותענית, תצרך לדברים אלה, מה שאמר בעל "חוט השני", שמקל ביותר ובכלל מאתיים מנה.

ונראה לי, שאם נאמר, מי שחטא בחטא אחד מאה פעמים, יעשה מסדרי תשובה מאה פעמים, אם כן נעלת דלת בפני בעלי תשובה, שחטא זמן רב ולא יספיק לו כל ימי חייו, ואם נאמר שיעשה רק פעם אחת הוא דבר המתנגד אל השכל, שיהיה משפט אחד למי שחטא מאה פעמים, וסוף דבריהם הם: מי שקיים דרכי תשובה והסגופים ב' פעמים, כמו שאמרנו בסדרי תשובה ודיו מההיא, דאמר רב הונא כיון שעבר אדם עבירה ושנה נעשה לו כהיתר, ולמדנו מזה שעיקר החטא הוא בב' פעמים הראשונות, ואחר כך נעשה לו כהיתר

אין שהציע את דבריו אלה לפני כבוד הרבנים והגאונים דמדינת ליטא ולפני שאר הרבנים גדולי ישראל

הרמב"ם: הבא על כל אחד מכל עריות, ביאות הרבה, חייב כרת או מתות בית דין על כל ביאה וביאה, וכן על השוגג חייב חטאת על כל ביאה וביאה, ולכן צריך לעשות תשובה על כל פעם שחטא, אבל לא מצינו לא בתורה ולא בנביאים ולא בגמרא ולא בדברי הרמב"ם, שהתשובה היא סגופים

כתב הרב בעל "קנה חכמה" בספריו הקדושים ה"ה בספרי כ"ח וס' ד"ח, איך שהציע את דבריו אלה לפני כבוד הרבנים והגאונים דמדינת ליטא ולפני שאר הרבנים גדולי ישראל, והסכימו לדבריו, ומה שאמר השל"ה, לעשות סגופים ותענית על כל פעם שנהנה מהעבירה, והביא ראיה מדברי

חבילות של מצוות ק' פעמים, והתענית והסגופים הם אינם עיקרי התשובה רק להתיך הזוהמא, כמו שאמרנו, ולפי זה כאשר מצאנו בעזרת השם דרך נכונה בראיות מוכחות להתיך הזוהמא על ידי סגופים ותענית, פחות ממספר שחטא די, ואין צריך יותר.

ותענית, לומר שיסגף עצמו כל כך פעמים כמספר הפעמים שחטא, אך זאת מצאנו שהתשובה היא עזיבת חטא והחרטה ויודוי וקיום חבילות של מצוות, וזה לא שייך לומר, שמי שחטא ק' פעמים איזה חטא, שיתחרט עליו ק' פעמים, וגם לא מצינו שיתחייב לעשות

אפילו על ידי הרהור תשובה בלב שלם נקרא צדיק גמור

התשובה במלואה, כמו שאמרנו לפנינו, וא"ת לפי מה שכתבתי פ"ז, שפעולת חבילות של מצוות ופעולת המלקיות, שהיה בזמן בית דין שווים הם, אם כן קשה במה שאמר הרמב"ם בחטא ביאות הרבה באחת מן העריות, שהיו מלקין אותו על כל ביאה וביאה, למה לא היה יכולים לגרש המשחיתים על ידי ג' מלקיות ועל ידי ג' חבילות של מצוות, שיכול לגרש כל המשחיתים, אף שהם עבים וגסים ביותר, כמו שאמרנו. הענין הוא כך, כי אף על פי שפעולתם שוה, להסיר כח הטומאה שבחיצוניותו מעט מעט, שהיה עליו על ידי ל"ט הכאות בכוונה, כמו שאמרנו בפ"ב הנוזכר, וכך הוא בענין חטאת, שבכל פעם שהיה סומך ידו על ראש קרבנו, היה נשלף ממנו כח הטומאה שהיה עליו מעט מעט, כמו שאמרנו בפ"ה.

גם אם התשובה היא תענית וסגופים, ועל כל פעם שחטא צריך לסגף כדברי השל"ה, לפי זה - אם אחד נשתקע בחטא, יהיה צריך להתענות כל ימיו, והרי אמרו: בעל תשובה נעשה כבריה חדשה, ולפי זה לא יהיה בריה חדשה עד שימות, גם הוא, וזכרונו לברכה, כתב, שאפילו עשה תשובה ביום לפני מותו נקרא בעל תשובה, ועל כן צריך לומר, התשובה היא כמו שאמרנו, והסגופים והתענית הם להתיך הזוהמא שנשארה בו אחר שקיים דרכי התשובה, וגדולה מזו אמרו בגמרא, שאפילו על ידי הרהור תשובה בלב שלם נקרא צדיק גמור, כמו שאמר: המקדש את האשה ואמר לה, על מנת שאני צדיק, אפילו היה רשע גמור, הרי זו מקודשת, שמא הרהר בתשובה בלב שלם ונעשה צדיק גמור ברגע אחד, אף שאין מעלתו כמו שמקיים דרכי

אין הזוהמא מתמרקת ממנו לגמרי עד יום כיפור

פעולת חבילות של מצוות הוא, אשר בורא ב' מלאכים קדושים להשראת שכינה עליו בתגבורת, ואז הם

בן הוא בענין הגהינם אם לא עשה תשובה שצריך ליבון על כל פעם שחטא ונתעבה ונתחזק ביותר, אבל

כיפור, שעל ידי קדושת עצומו של יום מתבטל הזוהמא לגמרי, וכמו שאמר בד' חלוקי כפרה שהיה ר' יהודא דורש וכו', עבר אדם על לא תעשה ועשה תשובה תולה ויום הכפורים מכפר, וזה שאמר בספר "עשרה מאמרות", דבחיבי לאוין שעשה תשובה ומת קודם יום כפור, אין לו להמלט מכל העונש הראוי לאותו חטא עד יום כפור, ומשמעות שם שמקילין בעונשו, והוא מטעם שכתבנו, שאין הזוהמא מתמרקת לגמרי, אף אחר סגופים ותענית עד יום כפור.

מסתלקים מעצמן, אף שהם גסים ועבים, כמו שאמר בזוהר, על מה שאמרו: הוי בונה ביתו בלא צדק (ירמיה כב), דהא בכל אתר דאשתכח ביה צדק כל רוחין וכל מזיקי עלמא ערקין ולא משתכחי קמיה, תרגום: הוי בנה ביתו בלא צדק, שהרי בכל מקום שנמצא בו צדק, כל הרוחות וכל מזיקי העולם בורחים ממנו, ולא נמצאים לפניו.

אכונם אף על פי שקיים ג' דברים אלה, שהם דרכי התשובה, אין הזוהמא מתמרקת ממנו לגמרי עד יום

אם עשה תשובה ומת קודם יום כפור, אין נמלט מעונשו של גהינם עד יום כפור

כפור, אבל מקילין בעונשו, כמו שאמרנו, ואם קיים ב' דברים הראשונים ולא קיים הסגופים והתעניות, צריך ליבון בגהינם להסיר ממנו הרשומים שנשאר בו אחר שגרש את גוף כח הטומאה, ואם לא קיים רק אחד מהם, הוידוי והחרטה, ולא קיים חבילות של מצוות נגד חטאיו או שמירת שבת כהלכתו, וזה המתהווה על פי רוב באותן המתודים קודם מותם בתום לבבם, צריך ליבון יותר בגהינם, אבל הוידוי מועיל, שלאחר שקבל דינו עולה מהגהינם ומקבל שכר המצוות שעשה, כמו שאמרנו, אבל אם מת ברשעו ולא קיים אף האחד ומת בלא וידוי בלב שלם, יצטרך עוד ליבון יותר בגהינם, לבער כוחות הטומאה שבפנימיותו, ואף על פי כן אם יש בידו זכויות ומעשים

הרי מבואר מכל אלה, שאם האדם ירצה להיות נקי מחטאיו ולא להענש בגהינם צריך לזה ב' דברים, והם: א חרטה והוידוי בתום לבבו, ויקבל עליו, שלא ישוב ויחטא בשום חטא שבעולם, כמו שאמרו פ"ו, ועל ידי זה מגרש הטומאה מפנימיותו של נשמתו. ב לקיים חבילות של מצוות נגד עבירות שעשה, וזה על פי רוב אי אפשר אלא על ידי שמירת שבת כהלכתו, ועל ידי זה מגרש המשחיתים אשר ברא והמשיכם בחיצוניות של נשמתו. ג לקיים הסגופים והתענית המסודרים לכל עוון, כמו שאמרנו, ועל ידי זה מגרש הזוהמא והרושם אשר נשאר בו, ואף שמקיים ג' אלה אין לו כפרה גמורה עד יום הכפורים, ולפי זה אם עשה תשובה ומת קודם יום כפור, אין נמלט מעונשו של גהינם עד יום

תפילין שנדונין י"ב חודש בגהינם, ולאחר י"ב חודש גופן כלה ונשמתן נשרפת ורוח מפזרתן תחת רגלי הצדיקים, והמינין והמוסרים והאפקורסים ושפרשו מדרכי הציבור ושנתנו חיתתם בארץ החיים, והוא פרנס המטיל אימה על הציבור, שלא לשם שמים, ושחטאו ושהחטיאו את הרבים, וכגון אותם המנוין במשנת חלק, ושם בגמרא: יורדין לגהינם ואינם עולים לדורי דורות, שנאמר: ויצאו וראו וגו', גהינם כלה והם אינם כלים, וחבירו נוטל חלקו בגן עדן, ואנשים כאלה צריכים יותר לזרו נפשם ולתקן מעשיהם, טרם יבואו הימים אשר לא יועיל החרטה.

טובים עולה אחר כך מן הגהינם, כמו שאמרנו בגמרא תחילה: "משלם לאיש כמעשהו", ואחר כך "ולך ה' החסד", ויבוא עם זכויותיו לגן עדן, ואם אין בידו זכויות ומעשים טובים, ומת בלא וידי בפה ובלב שלם להתחרט על מעשיו, כתב ב"מנורת המאור": זה אפיקורס גמור, ואינו מאמין ביום הדין, ומשחית גופו ונפשו להכעיס, ונידון לדורי דורות או אף שיש בידו זכויות ומעשים טובים, והוא מאותן שאמרו בגמרא, שיורדין ואינם עולים, והם: הבא על אשת איש והמלביין פני חברו ברבים והמכנה שם רע לחברו, וכן מה שאמרו בר"ה פושעי ישראל בגופן, והם - קרקפתא דלא מונח

התשובה המעולה הוא תיכף למעשה

האי יומא וכו', ואינן איקרי מרא דחושבנא וכו'. תרגום: בְּכֹל לַיְלָה וְלַיְלָה טָרַם יִשְׁכַּב וְטָרַם יִישָׁן, צָרִיךְ אָדָם לַעֲשׂוֹת חֻשְׁבוֹן מִמְעֶשָׂיו שְׁעֵשָׂה כָּל אוֹתוֹ יוֹם, וְיָשׁוּב מֵהֶם וְיִבְקֹשׁ עֲלֵיהֶם רַחֲמִים. מֵהַ טַעַם בְּאוֹתָהּ הַשְּׁעָה? מִשּׁוּם שֶׁבְּאוֹתָהּ שְׁעָה עֵץ הַמֶּנֶת שׁוֹרֶה בְּעוֹלָם, וְכֹל בְּנֵי הָעוֹלָם טוֹעֲמִים טַעַם הַמֶּנֶת, וְצָרִיךְ בְּאוֹתָהּ שְׁעָה לַעֲשׂוֹת חֻשְׁבוֹן מִמְעֶשָׂיו וְיִוָּדֵה עֲלֵיהֶם, מִשּׁוּם שֶׁאוֹתָהּ שְׁעָה שֶׁל הַמֶּנֶת, וְאֵלֶּה נִקְרָאִים בְּעֲלֵי חֻשְׁבוֹן. וּפְעוּלַת הַחֻשְׁבוֹן הַזֶּה הוּא, כִּי כֹאשֶׁר יִמְצָא אִיזָה חֲטָאִים אֲשֶׁר עָבַר, וִיתְחַרֵּט עֲלֵיהֶם בְּלֵב שָׁלֵם, וִיתוּדֶה עֲלֵיהֶם, וְיִקְבַּל עֲלָיו, שֶׁלֹּא לְשׁוֹב עוֹד לְאוֹתוֹ חֲטָא, אֲזַי נִשְׁמַתוֹ בְּעוֹלָתוֹ

בזמן התשובה כתב הרב הגדול ר' יצחק אבוהב בספר "מנורת המאור": התשובה המעולה הוא תיכף למעשה.

ב"ראשית חכמה" פ"ו משער התשובה כ' ז"ל, מה שכתב, שהיחיד אם שב בתשובה בעשרת ימי תשובה מוחלין לו, לא שב בינתיים, אפילו הביא כל אילי נביות אין מוחלין לו, זהו דווקא שאינו חוזר בתשובה ביום החטא עצמו, אבל אם עשה תשובה ביום החטא עצמו, אז תשובתו מרוצה ומקובלת, כמו בעשרת ימי תשובה, ותוכן דבריו הם.

מאמרי זוהר קרח (קצח.), וזה לשונו: בכל לילה קודם שכיבה בעי למעבד חושבנא מעובדוי דעביד כל

ואם לא שב באותו יום, אז ישוב כאשר יתעורר עליהם תיכף, כמו שכתב ה"ראשית חכמה", כי אינו דומה השב מיד לשב אחר זמן, כי כפי התרחקו מאביו שבשמים ומהקדושה - ירבה עליו הכעס, ויכבד עליו המשא, ויהיה קשה להפריד מעליו הקליפה, כי אם בטורח גדול.

למעלה, לא תהיה ידו כותבת על הפנקס הפתוח, ואז יתכפר מיד, כשעבר על מצות עשה. אבל אם התשובה לא תהיה באותו יום וכבר נכתב על הפנקס, אז אף אם יעשה תשובה אינו נמלט מעונש הראוי לאותו החטא עד יום הכפורים, רק מקילין קצת בעונשו, כמו שאמרנו,

הסר מעליך נגעי עסקיך, ואז כשתפנה תשנה ותשמור כל מוצא שפתיך כאשר עם לבבך - זאת עצת היצר הרע

פתי יאמן, ויאמר: טוב הדבר לטפל בעסקי עד יום יקל עלי, ואפנה ואשנה ואעבוד את ה' לבדו, וכאשר יום או יומיים יעמוד, תתקרב דעתו מחמימותו בעצלותו עד יסורו מלבבו, והיה כלא היה, וכה משפטו כל הימים בכל עת אשר יעיר משנתו לשוב אל ה', שאור שבעיסה ישיאנו עצה יאחזו בעצלותם, יפול תרדמה עד ימות בלא חכמה, אך החרד על דבר ה' מיד בהקיצו מתרדמות אוולתו יחזיק ולא ירפה, וירחוץ ויטהר מכל עוון ומכל חטא אשר נטמא בו, ויתגבר כארי לעשות רצון אביו שבשמים, ויעשה ויצליח, וזה מה שאמר על המתעצל אחר התעוררו לשוב - "עד מתי עצל תשכב" - אינו אומר 'עד מתי תישן', כי ידעתי כי התעוררת משנתך ונתת לב לשוב, אך תלונותי, למה אתה שוכב על מטת עצלותך ולא תקום מיד קל כנשר, טרם יפתוך מחטיאך ויתקרב דעתך, עד תשוב ותישן כאשר בתחילה, עד כאן לשונו, עיין שם.

כתב הרב ר' משה אלשיך, זהו שאמר הכתוב: "עד מתי עצל תשכב" - כי יש אנשים שנותנים לבם בימי הבלם לא א' ולא ב' לשוב בתשובה, ויתחנן אל ה' בעת ההיא, וירבה אמריו, ויפליא נדרים, ויקבל על עצמו לפרוש מיום ההוא והלאה מהבלי העולם הזה ומתאוותו, ויתנהג בחסידות, ויעמיס עליו עול תורה ומצוות כל היום, והנה עוד בחמימות לבו לעשות כן, והנה לקראתו יצר סמוך בלשון רכה כמעלה ארוכה יש בהו עד זכא באמור אליו: "הטבת לראות, ועשה זאת איפא, בני, כאשר עם לבבך, אך איעצך, בני, וטוב לך, כי תעסיק ימים או עשור כפליים בעסקך, והרף מכל מוצא שפתיך לנדרך, עד הסר מעליך נגעי עסקיך, ואז כשתפנה תשנה ותשמור כל מוצא שפתיך כאשר עם לבבך". הן זאת עצת היצר הרע, כי יצודנו למדחיפות, כי כל ישעו וכל חפצו, כל יאחזו צדיק דרכו עד יעבור שעת חימום ויתקרב דעתו ויפתה וגם יוכל, כי

יפשפש במעשיו בערב שבת

לא יתירשל בראש חודש אלול לשוב, כנודע ומפורסם הראיות והרמזים, שראש חודש אלול הוא מסוגל ביותר לתשובה, אמנם אם התירשל ולא שב גם בראש חודש אלול, וכתבו חוביה בחודש הנזכר באשא אוכמא ע"ג אשא חיוורא הקדוש ברוך הוא חפץ חסד הוא ומקבלו בתשובה עד יום הכפורים.

זה לשון הזוהר: אמור אינון עיני ה' דלית לון חושבנא אזלי ומשטטי בכל עלמא וחמאן עובדוי דכל בני עלמא ובר"ה הם סהדי קמיה מלכא והשטן תבע דינא פלוני עבד כך וכך והא הכא סהדי וכותבין באשא אוכמא ע"ג אשא חיוורא וכדין מלכא אחמיץ דינא עד זימנא ידיע דהוא יה"כ דילמא בין כך וכך יהדרון בתשובה שלימתא אז הדרין פיתקון וקרעין ואם לאו פיקיד מלכא למחתם פתקא ותלינן ליה עד יומא בתראה דעצרת דהוא יומא תמינאה דחג ואי עביד תשובה שלימתא מתקרעין או מתעכבין ואם לאו פתקין נפקא מבי מלכא ואתמסרין בידא דסנטירא וכד אתמסרין בידוי ודאי דינא אתעבד פתקין לא מהדרין לבי מלכא. ועיקר התשובה היא קודם שיבואו ימי הזקנה, כמו שנאמר: "זכור את בוראך בימי בחרותך", עד שאתה מוצא ומצוי לך, "עד שלא יבואו ימי הרעה" - אלו ימי הזקנה.

תרגום: אחר כֶּף הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא מְזַמֵּין לְפָנַי הָאֵדָם אֶת יוֹם

לקצר אני צריך, ועל כל פנים יפשפש במעשיו בערב שבת, כמו שהאריך בעל ה"קנה חכמה" בספרים הקדושים, וכך הוא במדרש הובא בספר "ברית אברהם".

כ"ב ה"ראשית חכמה" וזה לשונו: ראוי שביום השישי יתבודד קצת היום, ויפשפש במעשיו שעשה בששת ימים, כדי שישוב בתשובה, ולפחות על ידי הרהורי תשובה, ויהיה בזה הכנה שתשרה בו תוספת נשמה, כדי שיוכל אחר כך לשוב במעשה, עד כאן לשונו, ועל כן יתענה בערב שבת, כדי שעל ידי תענית יוכל לפפש במעשיו, כמו שאמרנו לעיל פרק ג', שבלי תענית לא יוכל האדם לבוא לידי פשוש, ומצינו גם כן שמנהג קדמון היה, שאנשי מעשה נהגו להתענות בערב שבת, כדאיתא בירושלמי: ר' אבן הוי ציים בכל ערב שבת, וכן בגמרא ערובין: דאיבעיא להו הני בי רב דיתבא בתעניתא במעלי שבתא מהו לאש ומי וכו', והפוסקים כתבו בטור א"ח בש"ע סי' רמ"ט, דהטעם הוא כדי שיאכלו בשבת לתאבון, והרב הנזכר הוכיח בראיות עצומות, שהטעם של התענית, הוא כדי שיוכל לבוא לידי פשוש מעשים, וזהו גם כן טעם התענית של עשרת ימי תשובה וערב ראש חודש וחתן ביום חופתו כנזכר בפרק ג', ואם לא שב בתשובה בערב שבת, ישוב בערב ראש חודש גם כן כנזכר בפרק ג', ואם לא שב בכל אלה

לְחַג. אִם עָשָׂה תְּשׁוּבָה שְׁלֵמָה לְפָנַי רְבוּנוּ - נִקְרָעִים. וְאִם לֹא זֹכָה - אוֹתָם פְּתָקִים יוֹצְאִים מִבֵּית הַמֶּלֶךְ וְנִמְסָרִים בְּיַד מַלְאָךְ הַדִּין, וְהַדִּין נֶעֱשֶׂה, וּפְתָקִים יוֹתֵר לֹא חוֹזְרִים עוֹד לְבֵית הַמֶּלֶךְ.

הַכְּפוּרִים, יוֹם הַתְּשׁוּבָה. אִם שָׁב מִחֻטְאָיו - טוֹב. אִם לֹא - מִצְנָה הַמֶּלֶךְ לְחַתֵּם פְּתָקִים. אוֹי כִּי הַתְּשׁוּבָה רוּצָה לְהַסְתַּלֵּק מִמֶּנּוּ. אִם זָכָה בַּתְּשׁוּבָה וְלֹא שְׁלֵמָה כְּרָאוּי - תּוֹלִים לוֹ עַד אוֹתוֹ יוֹם אַחֲרוֹן שֶׁל עֲצַרְתּוֹ, שֶׁהוּא שְׁמִינִי

אשרי מי שהוא איש ועושה תשובה בנחרות

אפילו זקן ועשה תשובה ומתגבר כאיש, שהוא בחור - אשריו. בגמרא סוכה: יש שהיו אומרים, אשרי זקנתינו שכפרה ילדותינו, הרי מבואר, שגם זה מעלה טובה לו, אף על פי שאותן שהיו אומרים, אשרי ילדותינו שלא ביישה את זקנתנו, היו יותר מעולים ומשובחים, והתשובה הגרועה והפחותה מכולם היא, מי שלא נתחרט כל ימיו, רק מתודה ומתחרט קודם מותו, כי הוא אינו מועיל, רק שלא יאבד לדורי דורות בגהינם, ויעלה מן הגהינם אחר שיקבל עונשו.

זה לשון הזוהר: "מפני שיבה תקום" - מפני שיבה דילך לאהדרא בתיובתא בבחרותו קדם דיזקין כך יצר הרע, והטעם הוא שם, כי כמו הקליפה הדקה באגוז, כאשר האגוז לח היא נפרשת מן המוח בנקל ובזימנא דאיהו יבשה קשה לבר נש לאעברא, וכן הוא בגמרא: "אשרי איש ירא את ה'" - אשרי מי שהוא איש ועושה תשובה בבחרותו, אמנם השב בימי זקנתו אמרו גם כן בגמרא: ריב"ל אומר - אשרי מי שהוא מתגבר כאיש, פירש רש"י:

על ידי הרהור תשובה בלא וידוי פה, אינו יכול לברוא מלאך קדוש

פירש אותו מלאך קדוש שברא על ידי הרהור תשובה וגם התודה בפיו, אבל על ידי הרהור תשובה בלא וידוי פה, אינו יכול לברוא מלאך קדוש, כמו שאמר פ"י וגם אין הוידוי הזה מועיל אלא אם כן מקבל עליו בכל הוידויים כשיקום מחוליו, שלא ישוב עוד לדרכיו הראשונים. עולמות כדין מצפצפא האי נשמתא וסלקא מגו מדורא דשאוול ולית רעותא טבא דתאבד קמי מלכא בג"כ זכאה איהו מאן דמהרהר הרהורין טבין לגבי מאריה אף על גבדלא יכול הקדוש ברוך הוא סליק ליה רעותיה.

זה לשון הזוהר: אית מנהון דמצפצפין וסלקין ומאן אינון אינון חייבא דחשיבי בלבייהו תשובה ומיתו ולא יכלו למעבד לון אילון אתדנין תמן בגהינם ולבחר מצפצפין וסלקין חמי כמה רחמנותא עביד הקדוש ברוך הוא עם בריוהי דאפילו הוא חייבא יתיר והרהר בתשובה ולא יכול ומית בודאי מקבל עונשא דאזיל בלא תשובה ולבחר האי רעותא דשוי למעבד תשובה לא אעדי מקמי הקדוש ברוך הוא וכו' והאי רעותא נחית מקמי קודשא בריך הוא בגהינם ומטי להאי אתר דהאי חייבא.

למה קורא "צפצפא" לתשובה?

בין בממונו, במחשבה או במעשה, בינו לבין המקום או בין הבריות או בהתרשלות בתורה ובמצוות, ויתחרט חרטה גדולה בלב נשבר ונדכה על כל מה שחטא בימיו, ומה שאפשר לו לתקן יתקן, ומה שאי אפשר לו לתקן, יקבל על עצמו לתקן כשיהיה בכוחו, והנה בשעה אחת מקיים נפש בישראל, ולפעמים גם קיום הגוף, כי המלאך ממליץ עליו טוב, וינצל ממלאך המוות הקשה, וגואלו ממוות ופודהו משחת וגורם לו החטאת.

ב"עמק המלך" מבאר למה קורא "צפצפא" לתשובה, והוא כי לפני המיתה אין בו כח לדבר ומצפצף הוידוי, גם זה לצדקה יחשב לו, להוציאו מהגהינם לאחר י"ב חודש, וזהו "ונקה", אבל "לא ינקה" - תוך י"ב חודש, דכתיב: "והוא רחום וגו'", הרי זה הערה גדולה להביאם לבקר את החולה, לזרזו הוידוי והחרטה בעוד החולה בדעתו, שיוכל להרהר בתשובה, ויזכיר לפניו, שיתן דעתו על כל פרטי עוונותיו שחטא בין בגופו,

אשרי משכיל אל דא הוא שכיב מרע

בכל לבבך, תהיה חי ואם, חס ושלוש, תמות תהיה נקי מכל חטאתיך לפני ה', ויהיה לך חלק לעולם הבא בגן עדן בין הצדיקים. תרגום: אֲשֶׁרִי מְשָׁכִיל אֶל דָּל - זֶהוּ שְׁכִיב מְרַע לְרַפְאוּ מְחֻטָּאוּ אֶצֶל הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא.

זה לשון זוהר בראשית: אשרי משכיל אל דל דא הוא שכיב מרע לאתבא ליה מחוביה גבי קודשא בריך הוא, וזהו מצוה ממצות גמילות חסדים, וידבר תנחומיו על לבו ודברים, שהתישב דעתו של החולה, ויאמר לו: בזכות שאתה שב בתשובה ומתודה

בנה אב לכל המתים שטעינין וידוי

ובספרי: ר' נתן אמר, "ואשמה הנפש ההיא והתודה" - זה בנה אב לכל המתים שטעינין וידוי, וגם הוא תוכחת מגולה לכל האנשים נמהרי הלב, קרובי החולי והנשים רחמניות, וכשמעם אשר באו לבקר חולה ופתוח יפתח לו שערי תשובה ומעורר אותו להתודות. יקומו כלביא לעומתו ויתמרמרו בחמת כוחם להלחם בו, באמרם אליו, מי בקש זאת מידכם, כי בשמעו כדברים האלה יתפעל ויתעלה,

בגמרא דנדרים, אמר רשב"ל: מנין לביקור חולים מן התורה? - שנאמר: "ופקודת כל אדם יפקד עליהם וגו'".

ובפרק במה מדליקין: ת"ר מי שחלה ונטה למות, אומרים לו: התודה! שכן דרך כל המומתין - מתודים.

ובפרק נגמר הדין, כל המתודין יש להם חלק לעולם הבא, שכן מצינו בעקב וכו'.

ולא יעצור כח להתחזק וימות לשחת, ודמו בראשך, וידבר על לב החולי: הראית את המשוגע הזה? בא לבעתך ולהחריבך כאילו קרבה עת פקודתך, ואתה בריא כאולם, אל תחוש, כי אתה תקום ותעמוד, ובין כך ובין כך יכבד עליו חליו ולא יוכל להתודות וילך לבית עולמו בלא וידוי, חס ושלום.

פרק י"ב

בו יבואר א. החיוב לצדיקים להודיע לפחותים מערכם הדינים והעונשים שאחר המות, כמו שכתוב בזוהר וירא. ב. ויתבאר בו, שהצדיקים מתים בלא צער על ידי השכינה ולא על ידי מלאך המוות, הכבוד אשר חולקים להם אחר מותם, ושקרוביהם באים לקראתם. ג. וכמה ביאורים נחמדים מהרב ר' משה אלשיך.

כשישמעו העונשים, יחזרו בתשובה מפני יראת העונש

שישמעו העונשים ויחזרו בתשובה מפני יראת העונש, ומתוך שלא לשמה בא לשמה, לקיים היראה לשמה, ועוד טעם אחר, עיין שם "ראשית חכמה" שער היראה פי"ד, על כן גם אנחנו נביא על הספר פרטי דינין ועונשים בקיצור, ודבר זה מוטל על היראים והחרדים על דבר ה', להודיע גם להפחותים מערכם אותן הדינים והעונשים, כמו שאמר בזוהר וירא: אמר רב חסדא: אין הקדוש ברוך הוא עושה דין ברשעים, עד שנמלך בצדיקים, בנשמתן הה"ד מנשמת אלוק' יאבדו.

כדי לעורר הלבבות לתשובה, אביא קצת מאמרי הזוהר, הובא גם כן ב"ראשית חכמה", ואוסיף עליו מספר "חסד לאברהם" ומספר "עמק המלך" ומכתבי האר"י זלה"ה ומדברי ר' משה אלשיך, המדברים ממימת הצדיק ומצער מיתה, וגהינם שסובל הרשע במותו, מה שלא נזכר ב"ראשית חכמה" ובשאר ספרים, ואם יטעון הטוען - הלא היראה מחמת עונש לא נקרא יראת ה' - כמו שאמר, זו אינה טענה, כמו שאמר ה"ראשית חכמה", שמה שכתב, הרשב"י עליו השלום, בספר הזוהר, כמה היכולת הטומאה,

הנשמה דנה את הרשעים

הרשעים, ושיתנם ברשותו להורידם לבאר שחת, שנאמר וכו', אמר ר' יהודא: באותה שעה, הנשמה - מה אומרת? הרימותי ידי אל קל עליון בשבועה, שלא להתפלל, ולא אקח לאותן הרשעים שהייתי מכריז לפניהם

בזוהר פרשת לך לך וזה לשונו: "וכשהן אובדין אין אובדין אלא מאותו דין, שהנשמה דנה את הרשעים, והנה "ערסאל" - שר של גהינם, עומד לפני נשמת הצדיקים, שלא יתפלל לפני הקדוש ברוך הוא על

דגהינם ולא יהיב דמיכא בעיטייהו ביממא ובלייליא עד דאוכיח לון לאנן חייבין ואותיב לון בתיובתא קמי קודשא בריך הוא וכו'. תרגום: וירדף עד דין. ורדף אחריהם ומודיע להם את דין העולם ההוא וענש הגיהנם, ולא נותן שנה לעינו ביום ובליילה עד שמוכיח אותם את אותם הרשעים, ומשיב אותם בתשובה לקדוש-ברוך-הוא. מה כתוב? וישב את כל הרכש. השיב אותם בתשובה שלמה כפראוי.

באותו עולם והוכחתים לחזור בתשובה, ופרשתי להם כל משפטי גהינם ולא שמעו לי, ואם אקח מכל אשר לך, לך הם וברשותך הם. תרגום: אין הקדוש ברוך הוא עושה משפט ברשעים בעולם הבא, עד שנמלך בנשמתם של צדיקים, שנאמר (איוב ד) מנשמת אלה יאבדו. וכשהם אובדים, אין אובדים אלא מאותו הדין, שהנשמה דנה לרשעים. זה לשון הזוהר (דף רכ"ד): מ"ש: "וירדוף עד דין" - רדיף אבתרייהו ואודע לן דינא דהאי עלמא ועונשו

כשבא לעורר על התשובה צריך שיפרוש עונשי עולם הבא ועונשי גהינם, ועל ידי זה יבוא לידי יראה ואל התשובה

גופא "וכל קרבי את שם קודשו" אינון שייפא דמשתתפא ברוחא השתא דאשתכחת עמהון אקדומו לברכא שמא קדישא דלא נמטי זימנא דלא תוכל לברכא ולאודעה ליה. תרגום: וכמה בתי דינים עובר האישי כשיוצא מהעולם הזה? אחד - אותו דין עליון שאמרנו כשיוצאת הרוח מהגוף. ואחד דין, כשמעשיו ודבריו הולכים לפניו והפרוים מכריזים עליו. ואחד דין כשנכנס לקבר. ואחד דין הקבר. ואחד דין התולעת. ואחד דין הגיהנם. ואחד דין הרוח שהולכת ומשוטטת בעולם ולא מוצאת מקום עד שישתלמו מעשיו. ודאי שבעה עינים יחלפו עליו. בגלל זה צריך האדם כשהוא נמצא בעולם הזה לירא מרבונו ולהסתכל בכל יום יום במעשיו, וישוב מהם לפני רבונו. כשהסתכל דוד המלך באותם דיני האדם כשמסתלק מהעולם

הרי מבואר, כשבא לעורר על התשובה צריך שיפרוש עונשי עולם הבא ועונשי גהינם, ועל ידי זה יבוא לידי יראה ואל התשובה.

וזוה לשון הזוהר נשא (דף קכז): ובכמה בי דינא עבד בר נש כד נפיק רוחא מן גופא וחד דינה כד עובדוי ומילין אזלא קמי' וכרוזא מכריז עליה וחד דינא כד עייל לקבריה וחד דינא דתועלתא וחד דינא ברוחא אזיל ושחט בעלמא ולא אשכח אתר עד דישתלימו עובדוי ודא הוא ושבעה עידונין יחלפין עליה בגין כך בעי בר נש כדי ישתכח בהאי עלמא לדחלא ממאריה ולאסתכלא בכל יומא ויומא מעובדוי ויתבי מנייהו קמיה מאריה כך איסתכל דוד מלכא ואינון דינן דבר נש כד איסתלק מהאי עלמא, אקדים ואמר: "ברכו נפשי את ה'", עד דלא יפוק מהאי עלמא השתא דאנת אשתכחת עם

שִׁמְשֹׁתֶתְפִים בְּרוּחַ, כָּעֵת שֶׁהִיא נִמְצָאת אֶתְכֶם, הַקְּדִימוּ לְבָרֶךְ אֶת הַשֵּׁם הַקְּדוֹשׁ עַד שֶׁלֹּא יִגִיעַ זְמַן שֶׁלֹּא תוּכְלוּ לְבָרְכוּ וּלְהוֹדוֹת עֲלֵיכֶם.

הַזֶּה, הַקְּדִים וְאָמַר, (תהלים קג) בְּרָכִי נַפְשִׁי אֶת ה', עַד שֶׁלֹּא תִצָּא מִהַעוֹלָם, כָּעֵת שֶׁאֵת נִמְצָאת עִם הַגּוֹף. וְכָל קְרָבִי אֶת שֵׁם קְדֹשׁוֹ, אֶתְּם הָאֵיבָרִים

הדין האחד לאדם הוא המיתה

הראשון עם אותו של בליעל כל אבר תוך אבר כמוהו. כיצד? ראש תוך ראש וכו' עד רגלין ברגלין, נמצא - הנשמה הניתלת באבר הגבוה של הקדושה מתלבשת בתוך אבר אחר כמוהו בקליפה, ולכן כל הגדול מחבירו יצרו גדול הימנו, כי הרע המלבישו גם כן גדול, וזה שאמרו, אנשים גדולים שחטאו בחטאים גדולים ועצומים כירבעם ואחאב ומנשה וכיוצא בהם, והנה אותה הזוהמא הנדבכת בו ובכל הנשמות, אי אפשר להפריד אותה כי אם על ידי מיתה, אף על פי שכל הזוהמות והקליפות שממשיך עליו על ידי חטאו יכול להפריד מעליו על ידי תשובה, וגם אדם הראשון עשה תשובה ונתקבלה תשובתו, אמנם זוהמא זו לא תסור על ידי תשובה כי אם על ידי מיתה, כי היא מושרשת ודבוקה עם שורש נשמת האדם, וכמעט שנעשה הכל כמו עיסה אחת שמעורבת בה הקמח והמים, ואי אפשר לה להפריד כי אם על ידי קבורה, המתאכל הבשר ונרקב הרע תוך העפר, ונחש עפר לחמו, רצונו לומר: זוהמת הנחש תהיה ממותקת על ידי עפר וקבורה שהוא לחם לנחש, והטוב ישאר, והוא עתיד להיות בגוף זך ובהיר, כמו שהיה באדם הראשון קודם שחטא.

הרי מבואר, שהדין האחד לאדם הוא המיתה, וב"חסד לאברהם" איתא, שהעונש הזה קשה מאוד, וקצר הוא, כי נעשה לזמן מועט כפי עונג עבירה שהיא בשעה קלה, וקודם שנדבר במיתת הצדיקים ובמיתת הרשעים, נדבר תחילה, דרך כלל, מענין המיתה שהיא בהכרח אף לצדיקים, שלא חטאו בעולם, כמו שנאמר: ד' מתו בעטיו של נחש, והוא בהכרח בחטאו של אדם הראשון, וכענין מה שאמרנו בפרק ה' בשם האר"י זלה"ה, כי כשברא אדם הראשון כלל בו כל הטוב והם ס' רבוא נפשות קדושות, וכמו כן ברא אדם בליעל, כמו שכתוב: "גם את זה לעומת זה", והוא סטרא אחרא שהיו כלולים בו כל הרע, וכשחטא נמשך עליו כח הטומאה מהסטרא אחרא והרע שהיה כלול בו, וזה סוד יצר הרע שבאדם, והוא אותה קליפה הנמשכת מזוהמת נחש, ולכן יצר הרע יש בו כח להנהיג את האדם ולהנטותו למקום שהוא רוצה, וזה סוד מה שכתוב: כל הגדול מחבירו יצרו גדול הימנו, והוא כמו שהיה באדם הראשון רמ"ח אברים שהיו תלויים בו כל הנשמות הטובות, וכשחטא אדם הראשון, ואכל מעץ הדעת טוב רע, ונתערבבו יחד, נתלבשו אותן הנשמות הטובות הנאחזות באברי אדם

במתן תורה פסקה הזוהמא, וכשחטאו בעגל, חזרה הזוהמא

גופא דאתפני תמן כנהורא דשמשא וכזיהרא דרקיע, דכתיב: "והמשכילים יזהירו כזוהר רקיע וגו'", וכדין כספא שלים גופא שלימא בלא ערבוביא אחרא, עד כאן לשונו. תרגום: האמן הזה שמוציא כסף ממקור הארץ, מה עושה. בתחלה? מכניס אותו לאש דולקת עד שמוציא ממנו את כל הזהמה של הארץ, והרי נשאר כסף, אבל לא כסף שלם. אחר כך מה עושה? מכניס אותו באש כבתחלה ומוציא ממנו סיגים, כמו שנאמר (משלי כה) הגו סיגים מכסף וגו', ואז הוא כסף שלם ללא ערבוביה. כך הקדוש ברוך הוא מכניס את הגוף הזה תחת הארץ, עד שכלו נרקב ויצאה ממנו כל הזהמה הרעה, ונשאר אותו תרד רקב ונבנה ממנו הגוף, ועד עכשו הוא גוף לא שלם. אחר אותו יום הגדול, שכתוב (זכריה יד) והיה יום אחד הוא יודע לה' לא יום ולא לילה, מסתרים כלם בעפר כמו בתחלה מלפני פחד והחזק של הקדוש ברוך הוא. זהו שכתוב (ישעיה ב) ובאו במערות צרים ובמחלות עפר מפני פחד ה' ומהדר גאוננו וגו'. ויצא נשמתם ומתעפל אותו תרד רקב, ונשאר גוף שנבנה שם [האור] שלו כאור השמש וכזה הרקיע, שכתוב (דניאל יב) והמשפלים יזהרו כזוהר הרקיע וגו', ואז כסף שלם, גוף שלם בלי ערבוביה אחרת.

הנה במתן תורה פסקה הזוהמא ולא היו צריכים למיתה, וכשחטאו בעגל, חזרה הזוהמא, ונתערבו טוב ברע, וחזרו למיתה כבתחילה, וזה שאמר: "חרות על הלוחות" – חירות מן המלכויות ומן מלאך המות, כי אין המלכויות ומלאך המות שולטין בישראל אלא לסיבת הרע, שהוא חלק הסטרא אחרא, שנתערב באדם הראשון, עד כאן לשונו. אלה הם דברי מדרש הנעלם זוהר וירא (דף קה) וזה לשונו: האי אומנא דאפיק כספא ממקורא דארעא מאי עביד בקדמיתא מעייל ליה בנורא דליק עד דנפיק מני' כל הזוהמא דארעא יהא אשתארת כספא, אבל לא כספא שלימתא בלא ערבוביא לבתר מאי עביד העייל ליה בנורא כד בקדמיתא ונפיק מיניה וכו' כמד"א הני סיגים מכסף וכדין הוא כספא שלימה בלא ערבוביא וכך הקדוש ברוך הוא מעייל ליה האי גופא בארעא עד דאיתרקב כולא ונפיק מיניה האי זוהמא בישא ואשתאר ההוא תרווד רקיב ואתבני האי גופא מניה, עד כאן הוא גופא ולא שלים לבתר בההוא יומא רבא דכתיב וה' ביום אחד יודע לה' לא יום ולא לילה ממטמרון כולהו כבקדמיתא מן קדם דחילו תקיף דקודשא בריך הוא הה"ד ובאו במערות ובמחילת עפר וגו', ונפיק נשמתא ומתאכל ההוא תרווד רקב ואשתאר

אפילו הצדיקים לא יבצרו מהם לפחות שעה אחת קודם תחיית

המתים לשוב לעפר

הפסוק: "ויעש אלוקים לאדם ולאשתו כתנות עור וילבישם" – בתורתו של ר'

הרב רבי משה אלשיך כתב גם כן כעין זה בפרשת בראשית על

מכהה גלגל חמה, ואחר כך כשחטאו, "וילבישם כתנות עור" - בעי"ן, כמונו היום, ואי אפשר לזכך החומר ולבוא לראשיתו, עד יתמרק ויעשה בריה חדשה על ידי טל העליון על כן הוכרחה המיתה כללות, שאפילו הצדיקים לא יבצר מהם לפחות שעה אחת קודם תחיית המתים לשוב לעפרו, כי בחיים בלתי אפשרי.

מאיר היה כתב "כתנות אור" - באל"ף, המכוון בדבריו, כי האדם הוא הנפש, כמו שאמר: "על בשר אדם לא יוסך" - יורה כי הבשר הוא של אדם ולא אדם, והגוף הוא המלביש, ובתחילה היה גופו אור זך מעשת אלוקים כלוחות, וזה שאמר: "כתנות אור" - כמלאך ה', שמתלבש בבואו לעולם מלבוש דק וזך, ולכן היה תפוח עקבו

מיתת צדיקים היא בלא צער

פיו, ויוצאת נשמתו בלא צער כמשוך נימא מחלבא, ואם אין בו דברים הללו, יוצאת נשמתו מגופו כגרירת קוצים מהצמר, וכשבא מלאך המות אל צדיק, אומר לו: קונך שלחני אליך, ואומר לו שעה זו ואי אפשר לעברה, אלא ששמעתי מאחורי הפרגוד שהקדוש ברוך הוא מתקן לך מדור בגן עדן, עד כאן לשונו.

גדולה מזו אמרו בזוהר חיי שרה (קלא ע"ב) וזה לשונו: מאן דאשתדל באורייתא, אף דמית לא מית על ידי ההוא חייא בישא, אלא אתדביק בשכינתא ואזיל לחיי עלמא. תרגום: וְעַל פֶּן, כֹּל מִי שֶׁמִשְׁתַּדֵּל בַּתּוֹרָה, אֵין יְכוּל לְשַׁלֵּט עָלָיו הַנְּחַשׁ הַרְעָה הַהוּא שֶׁהַחַשׂוֹן אֶת הָעוֹלָם.. אֲלָא נִדְבַק בְּשִׂכְנֵיהּ וְהֵלֵךְ לְחַיֵּי עוֹלָם.

בשעת סלוקם של צדיקים, הקדוש ברוך הוא מראה להם שכרם

מתן שכרן העתיד ליתן להם לעתיד לבוא, "ונפשם שביעה" והם ישנים, שנאמר: "כי עתה שכבתי ואשקוט", הרי בשעת סלוקם של צדיקים, הקדוש ברוך הוא מראה להם שכרם כד דמיך ר' אבוה וכו'.

הנה מיתת צדיקים היא בלא צער, כמו שאמרו חכמינו זכרונם לברכה במס' חיבוט הקבר פ"ד, הובא ב"ראשית חכמה" שער היראה (פ"ב): אמר ר' יוסי: בא וראה, מה בין בהמה לאדם? בהמה - כמה יסורין סובלת בעולם, שוחטין אותה ואין עליה דין, אבל כמה יסורין אדם סובל בעולם הזה ולאחר מיתה, אם הוא צדיק גמור פוטרין אותו מן הדין, ואם רשע גמור, דנין אותו בדינין חמורים. אמרו: בשעה שהאדם נפטר מן העולם, לא די שנבהל ממלאך המות שכולו מלא עיניים וחרבו שלופה בידו, אלא שואל אותו: "כלום עסקת בתורה ובגמילות חסדים? והמלכת לקונך שחרית וערבית? והמלכת את חבריך בנחת רוח?" אם יש בו דברים הללו זורק אותה טיפה לתוך

גדולה מזו אמרו במדרש חיי שרה וזה לשונו: כתיב "עוז והדר לבושה" - כל מתן שכרן של צדיקים מתוקן להם לעתיד לבוא, ומראה להם הקדוש ברוך הוא, עד שהן בעולם הזה,

המיתה היא תקון לצדיק, שעל ידה זוכה להתלבש בלבוש רוחני

יותר טוב, דעצית פקדא דמאריה, וכתב שכוונת הזוהר הוא, כאשר חטא אדם הראשון נתלבש בו בגוף החומר העב אשר מונע הנפש להסתכל ברוחניותו העליונות, ועל ידי מיתה פושט הלבוש הזה ומתלבש בלבוש רוחני ממעשה התורה והמצוות שעוסק בעולם הזה, ועל ידי זה יזכה להסתכל ולהתעדן באור החיים העליונים, ועיין לעיל פ"ה מה שכתבנו בענין אלו המלבושים, נמצא המיתה היא תקון לצדיק, שעל ידה זוכה להתלבש בלבוש רוחני, ולרשע שמפחד מהמיתה ישוב בתשובה.

הרב ר' משה אלשיך דקדק ואמר: "נפשם שביעה" - רצונו לומר, מהתענוג העצום אשר זכו אליו והם ישנים, רצונו לומר: מתים בנשיקה, רצונו לומר: בלי צער, שנאמר: "כי עתה שכבתי ואשקוט", והוא כנוי למיתה, ישנתי ואז ינוח לי, שיהא מתתי כישן בלי צער אז ינוח, וזה לשונו: ראוי שתדע כי המות לישראל הוא חסד עליון לתיקון נפשם וכו', עיין שם פרק ו' שער האהבה, והביא זוהר תרומה וזה לשונו: "והנה טוב מאוד", "טוב" - זה מלאך חיים, "מאוד" - הוא מלאך המות, שהוא

ענין המיתה, שלא יושפע חיים לנפש ורוח התחתונים

התחתונים, ומיד האדם מת, כמו שאמר, ששואב הרוח ההוא ומאספו אליו, כן הרוח והנפש נאספים למקורם.

והביא ראיה לדבריו מזוהר ויחי: אמר ר' יהודא זכאין אינון צדיקא כד בעי קודשא בריך הוא לאתבא רוחא ליה כו', עיין שם.

כתב עוד, שענין המיתה הוא, כי הנשמה היא של חוט של שלהביות הנמשכים מלמעלה למטה, ואינם חיים אלא משרשם הנשפע בהם לעולם, וכיון שהקדוש ברוך הוא רוצה לסלק סיוע מהנפש ורוח התחתונים מסלק שורש הפשור עמו, שלא יושפע חיים לנפש ורוח

הלומד לשמה - מת על ידי נשיקה

וחיבתה אליה, כי משם ירדה לעולם הזה, מנחת הגוף והלכה לה אחרי השכינה, ובזה מסתלק מהגוף בלא צער.

בזוהר וישלח: הלומד לשמה - מת על ידי נשיקה, פירש, שמתגלה אליו השכינה, וכאשר הנשמה רואה אותה, מרוב דביקתה

לא נפטר האדם מהעולם עד שיראה את השכינה

שיראה את השכינה, הה"ד "כי לא יראני האדם וחי", ובאים עם השכינה

עוד ממייתת צדיקים בזוהר וירא, שלא נפטר האדם מהעולם עד

משריין נוכראין מתעדתיין באורחא דגהינם, ואינון משריין נוכראין דמלאכי חבלה זמינן למעבד בה נוקמיין, אתי קרא ואוכח "לעם נכרי לא ימשול למכרה" אילון מלאכי חבלה. תרגום: לעם נכרי לא ימשל למכרה. עלובה היא הנשמה, שכאשר יוצאת מן העולם ובן אדם מסטה דרפוי עמה, היא רוצה לעלות למעלה לתוף המחנות הקדושים, משום שהמחנות הקדושים עומדים באותה דרך של גן עדן, ומחנות נכריים עומדים באותה דרך של הגיהנם.

זכרה הנשמה, ואותה שמירה ופרישת לבוש הנכבד עליה. כמה מחנות קדושים מעתדים לה להתחבר עמה ולהכניס אותה לגן עדן. לא זכרה - כמה מחנות נכריים מזמנים להכניס אותה בדרך הגיהנם, ואותם מחנות של מלאכי חבלה מזמנים לעשות בה נקמות. בא הכתוב ומוכיח, לעם נכרי לא ימשל למכרה - אלו מלאכי חבלה. בכגדו בה - אותה שמירה שהקדוש ברוך הוא עושה לה שמירה שלא ישלט בה עם נכרי באותה הפריסה ששומרת עליה.

ג' מלאכים לקבל נשמתו, שנאמר: "וירא אליו... וירא והנה שלושה אנשים", ובגמרא: אמר ר' אליעזר, בשעה שהצדיק נפטר מהעולם ג' כתות מלאכי השרת יוצאים לקראתו: אחת אומרת: "יבוא בשלום", ואחת אומרת: "הולך נכחו", ואחת אומרת: "ינוחו על משכבותם", ובזוהר בראשית: תרין מלאכים נפקין בכל נשמתא ואי זכי אינין נטרין ליה, כמו שאמר: (תהלים צא) "כי מלאכיו יצוה לך וכו'", ואי לא זכי אינון וקטרגא עליהו, תרגום: כמה יוצאים עם כל נשמה ונשמה שנים, אחד מימין ואחד משמאל. אם הוא זוכה - הם שומרים אותו, שכתוב כי מלאכיו יצוה לך. ואם לא - הם מקטרגים עליו. ובזוהר משפטים וזה לשונו: "לעם נכרי לא ימשול למכרה" - עליבתא איהו נשמתא דכד נפקי מעלמא ובר נש אסטי אורחא בהדה היא בעית לסלקה לעינא גו משריין קדישא מתעדתיין לה לאתחברה בהדה היא בעית לסלקה לעינא גו משריין קדישא מתעדתיין לה לאתחברה בהדה, ולמיצל לה לגן עדן. לא זכרה כמה

הקרובים והנאהבים בחיים גם במותם לא נפרדו לקבל את קרוביהם עמהם במחיצתם

בחברתם, כמו שאמרו בגמרא: אמר רב חייא בר אדא, אמר רב יהודא בר שאול, בשעה שהצדיק נפטר מן העולם מ"ה אומרים לפני הקדוש ברוך הוא: "רבונו של עולם! צדיק בא." אומר הקדוש ברוך הוא: "יבואו

דע, שלא המלאכים משרתי עליון לבד יוצאין לקראת נשמתו של צדיק, אלא אף גם נשמת הצדיקים שכבר מתו, הקרובים והנאהבים בחיים גם במותם לא נפרדו לקבל את קרוביהם עמהם במחיצתם ולהתענג

תרגום: לְמַדְנֵנוּ, בְּשִׁעָה שְׁאָדָם מֵת, נִתְּנָה לוֹ רְשׁוּת לְרֵאוֹת, וְרוּאָה אֲצִלּוֹ קְרוֹבָיו וְחֻבְרָיו מֵאוֹתוֹ הָעוֹלָם, וְנוֹדַע לָהֶם, וְכֻלָּם חֲקוּקִים בְּדַמְיֹתֵיהֶם כְּמוֹ שֶׁהָיוּ בְּעוֹלָם הַזֶּה. אִם צָדִיק אוֹתוֹ הָאִישׁ, כָּלֵם שְׂמַחִים לְפָנָיו וּמְקַדְּמִים לוֹ שְׁלוֹם. וְאִם אֵינוֹ צָדִיק, לֹא נוֹדְעִים אֵלָיו. פָּרַט לְאוֹתָם הַרְשָׁעִים שְׁטוּרְדִים אוֹתָם בְּכֹל יוֹם בְּגִיהֵנָם, וְכֻלָּם עֲצוּבִים וּפּוֹתְחִים בְּיוֹם וּמְסִימִים בְּיוֹם, וּמְרִים עֵינָיו וְרוּאָה אוֹתָם כְּמוֹ גֶן שְׁעוֹלָה מְהֵאֵשׁ. אִף כִּךָּ הוּא פּוֹתַח וַיִּ. לְמַדְנֵנוּ, בְּשִׁעָה שְׁיֹוצֵאת נִשְׁמַת הָאָדָם, הוֹלְכִים כָּל קְרוֹבָיו וְחֻבְרָיו שֶׁבְּאוֹתוֹ עוֹלָם עִם נִשְׁמַתוֹ, וּמְרִאִים לוֹ מְקוֹם הָעֵדוּן וּמְקוֹם הָעֲנֵשׁ.

החוטא לא יוכל לבוא אל מקומו

פניו, ולא עכבו שום עוון, מה שאין כן החוטא - אף שיש לו הרבה זכויות ומעט מזער עוונות לא יוכל לבוא אל מקומו, עד כאן לשונו.

בשעת פטירת הצדיק - חוזרים ומתחדשים מעשיו

סגי חדוון דכיתות כיתות דמתכנפ' והוי אומרין ניזל לחדוותא דאורייתא דר' חסדאי, ומצאתי כתוב בדברי המגיד שהיה לבי, שהבטיחו המגיד שידרוש בגן עדן ז' ימים, וסימן אמר לו: "משתה שבעת ימים בחצר גינת ביתן המלך", והימים שיראה לו גודל מעשיו לכל הנשמות בגן עדן יהיה ק"פ יום. סימן מסר לו "בהראותו את עושר כבוד מלכותו ואת יקר תפארת גדולתו ימים רבים שמונים ומאת יום", מלבד הבטחות נפלאות י"ד ליבושין דיקר וכו' זכאה חולקיה, עד כאן לשונו.

צדיקים ויצאו לקראתו" - "יבואו שלום וינוחו על משכבותם".

בזוהר ויחי: הנא בשעתא דבר נש מית אתיהב ליה רשותא למחמי וחמי קריבו וחברך דההוא עלמא סלקין ואשתמודע להו וכולהו גליפון בדיוקניהון כמה דהוי בהאי עלמא, אי זכאה האי בר נש כולהון חדאין קמיה ומקדמין ליה שלום, ואי לא הוי זכאה לא אשתמודעו לגביה אלא מאינן חייבא דנהורין ליה בגהינם בכל יומא וכולהו עצבין ופתחי בוי ובסיימו בוי וסליק עינוהי וחמי לון כשלהובא דאסתלק בנורא, אף הוא פתח בוי תנא בשעתא דנפיק נשמתא מבר נש אזלי קרובי וחברוי דהאי עלמא סלקין עם נשמתא וכו'.

הרב ר' משה אלשיך כתב בביאור, מה שאמר: "ויאסף אל עמיו" - רצונו לומר, שהלך למקומו לגן עדן עם קרוביו ובני מדינתו, אשר באו לקבל

בספר "קול בוכים": בשעת פטירת הצדיק - מתעוררין כל מעשיו, שעשה בעולם הזה, וכל התורה שעסק בה וכל היחודים שיחד בעולם הזה בתורתו ובמעשיו - כולם חוזרים ומתחדשים, והוא בסוד מה שאמר בזוהר ויחי בהילולא רבה דר"ש תהא מתקן פתורא שנאמר לר' יצחק, כי בודאי הוא הלולא רבה.

כן איתא במדרש רות: כשנפטר ר' חסדאי הלך ר' יוסי בריה, ומצאתי כתוב בדברי המגיד שהיה לגאון הב"י וכת תמן בבי קברא ההוא לילא שמע

פרק יג

ישראל למיתה בחוץ לארץ, והדינים אשר לו, כשמוליכין אותו אל הקבר, ושיש חיות רעות השומרים, שלא להניחו לגן עדן, אלא נשמות טהורות מניחין לגן עדן. ה. וביאור מהרב ר' משה אלשיך על הפסוק: "ופנית בבקר והלכת לאהליך".

בו יבואר מהצער הגדול שסובל הרשע במותו מהדינים שדנים אותו אחר מותו: א. ולמה אינו מבואר בתורה עונש לחוטאים אחר המוות. ב. ומה ענין הכרת ועונש כף הקלע. ג. ולמה אינו נותן חשבון על עוונותיו קודם מותו. ד. והחילוק בין המיתה בארץ

הכרת הוא העונש המגיע לנשמה לאחר ההפרדה מן הגוף

עולם הבא, כמו שכתוב "הכרת תכרת" - פירש: "הכרת" - מהעולם הזה. "תכרת" - מהעולם הבא, ורצונו לומר: אותה הנפש שפרשה מהגוף בעולם הזה נכרתת גם מעולם הבא, וכן ראי' ממ"ש: "השמר לך ושמור את נפשך מאוד" - רצונו לומר: "לך" - שלא תאבד גופך בעולם הזה, "ושמור נפשך" - שלא תכרת מעולם הבא, וכן הוא אומר: "אל תשקצו את נפשותיכם" - והלא אומות העולם אוכלים ובריאים וחזקים, ועל כן צריך לפרש שמשקץ נשמתו, וכן הוא אומר: "מי אשר חטא לי אמחנו מספרי", ובדניאל וספרין פתוחין "כל הנמצא בספר", וכן "ויכתוב בספר זכרון לפניו ליראי ה' ולחושבי שמו", וכן "שימה דמעתי בנאדך הלא בספרתך", "ועל ספרך כולם יכתבו", ובנין אב לכולם, "ימחו מספר חיים, ועם צדיקים אל יכתבו", ודברי אביגיל: "והיתה נפש אדוני צרורה בצרור החיים את ה' אלוקיך ואת נפש אויביך יקלענה בכף הקלע".

ועתה נבאר מהצער הגדול שסובל הרשע במותו ומהדינים שדנין אותו אחר מותו, ונביא תחילה, מה שאמר בספר "נשמת חיים", להשיב לאומר, שאין מבואר בתורת עונש החטא אחר המות, והאריך בזה, ונביא קצתם האחד, מה שאמר כמה פרשיות בתורה עונש כרת, כגון: האוכל חמץ בפסח והאוכל חלב וכיוצא, ועל כרחך, שהעונש הוא לאחר המיתה, דאין לומר שיכרת וימות האוכלם, דהחוש מכחיש זה דהוא אינו סם מסמי המות, ואין לומר, שפרושו שימות בימי עלומיו ובחצי ימיו, אם כן במה יענש עובר עליהם בימי זקנותו? ואין לומר, שעונש כרת יבוא לזרע החוטא, הרי כבר כתוב: "לא ימותו אבות על בנים", וגם השכל אינו נותן שאיש עובר עבירה ימות זקן ושבע ימים והעונש יגיע לבניו, ועל כרחך תפרש, שהכרת הוא העונש המגיע לנשמה לאחר ההפרדה מן הגוף, כמו שאמר הרמב"ם פ"ח מהלכות תשובה, שאינו זוכה לחיי

עונש רשעים - עונש כף הקלע

לה לעלות אל מקום חוצבה, ולמטה אין לה גוף לשכון, והיא נע ונד, שמתנועעות בלי שום מנוחה, עד שמניחים אותה באיזה גוף אם בהמה ואם איש.

בן ביחזקאל נאמר: "והרשע ישוב וגו' חיה יחיה ולא ימות", עד כאן לשון ספר "נשמת חיים".

בנמרא שבת: תניא ר"א א' נשמתן של צדיקים גנוזות תחת כנפי השכינה, שנאמר: "והיתה נפש אדוני צרורה וגו'", ושל רשעים דוממות והולכות, שנאמר: "ואת נפש אויביך וגו'", רצונו לומר, שאין עונש רשעים העדר ראית פני השכינה לבד, כי אם גם עונש כף הקלע, והוא, כי אין מניחים

הנשמה והרוח אין נפרדים זה מזה ולא שייך בהם כרת

שבקבר, שהעצמות מתחברים עצם אל עצם, והנפש נכנסת בתוכם בעודו בקבר. זה שאמר: "ועצמותיך יחליץ" - מלשון חלוצי צבא, והיינו, סדר כלי זיין, שהוא זה על גבי זה, אבל אם לא זכה, שעבר על כריתות, הנה הגוף נכרת שאין הנשמה שורה בו, גם הנפש נכרתת ומתפרדת מן הנשמה והרוח, וזה שאמר: "ונכרתה הנפש ההיא" - אבל הנשמה והרוח אין נפרדים זה מזה ולא שייך בהם כרת, כי אין פגם נוגע בהם לעולם, עד כאן לשונו.

ובעין זה כתב בבחיי פרשת אחרי מות, שהכריתות הם על ג' חלקים, יש כרת לגוף לבד, ויש כרת לנפש לבדה, ויש - לגוף ולנפש, והוא לפי זכות האדם הנכרת, עד כאן לשונו.

בכתבי האר"י זלה"ה ענין הכרת הוא, כי האדם יש בו רוח נפש ונשמה, והנשמה מקבלת משפע עליון ראשונה, והיא מעלת העיקר לעצמה, והתמצית נותנה אל הרוח, שהוא לבוש הנשמה, וכן הרוח אל הנפש, והנפש נותנת דהתמצית אל הגוף, ואחר המוות לעולם הנשמה נקשרת ברוח, ואיש מאחיו לא יפרדו, ואם האדם זוכה גם הנפש מקבלת מאור הנשמה, והרוח ממקור העליון הנמשך לנשמה ורוח, מלבד הנמשך לה ממקום הנשפע אל הנפש, וזה שאמר: "והשביע בצחצחות נפשך" - צח חד, צחות תרין, והוא, שגם הנפש נוטלת מן הצח המגיע אליו ומן הצחות של הנשמה והרוח, ומפני שהם לא יפרדו לעולם, לכן כוללם בתיבה אחת, וכולם ממשיכים אל העצמות

אדם מת באים אליו ד' מלאכים, אחד ממלאכי השרת לכתוב זכיותיו ואחד ממלאכי השרת לכתוב חובותיו ואחד סופר ואחד שממונה עמו ואומר לו קום הגיע קיצך

הכרת באריכות, והנה מהצער הגדול שיש לרשע במותו, כתבנו למעלה (פי"ב

ועיין בספר חסד לאברהם (עין משפט נהר פ"ו) שהאריך בזה, לבאר ענין

גמור הוא מקשה ערפו, ומגביר יצרו ויצאת נשמתו ממנו בחזקה, ואינו נדבק בשכינה אלא ביצר הרע, מכאן אמרו רבותינו זכרונם לברכה אפילו בשעת פטירתו של אדם רשע, יצרו מתגבר עליו, ראב"י אומר כשם שמקשה ערפו בעולם הזה, כך מקשה ערפו בעולם הבא, בשעה שעומד לדין, שנאמר (תהלים קיב ט) רשע יראה וכעס, בשעת פטירתו של צדיק, מהו אומר הצדיק אבד וגו' ובשעת פטירתו של רשע, מהו אומר ובליעל כקוץ מגד, ובספר חסד לאברהם מה שנותן חשבון על עונותיו קודם מותו, הוא כי יש מיתה קלה כמשחיל גימא מחלבא, ויש קשה כגרירת קוצים מהצמר, והוא מענישו כפי מה שנדבק בעבירה, לכן נותן חשבון לפני מותו, כי שם המלאך המות כדי שיגבה החוב שלו, על פי רשות שמרשים לו מלמעלה, שיגבה כעין המיתה, שיעור צער מה שנהנה מיצר הרע, כך יחדדנה וישחזנה ויעבירם על האדם, ויגבה חובו, בעת פרידתו נפש מהגוף.

בשם מסכת חיבוט הקבר) שנשמתו יוצאה מגופו כגרירת קוצים מהצמר, ובפרק א' דמסכת חיבוט הקבר, זה לשונו: אדם מת באים אליו ד' מלאכים, אחד ממלאכי השרת לכתוב זכיותיו, ואחד ממלאכי השרת לכתוב חובותיו, ואחד סופר, ואחד שממונה עמו ואומר לו קום הגיע קיצך, אמר לו עדיין לא הגיע קיצי, מיד פותח עיניו ורואה מלאך ארכו מסוף עולם ועד סופו, ומכף רגלו ועד קדקדו מלא עינים, לבושו אש כסותו אש וסכין בידו וטיפה של מרה תלויים בו, ממנה מסריח ממנה פניו מוריקות, ואינו מת עד שרואה הקדוש ברוך הוא בעצמו, שנאמר (שמות לג כ) כי לא יראני האדם וחי, בחייהם אינם רואים אבל רואים במיתתם, שנאמר (תהלים כב ל) לפניו יכרעו כל יורדי עפר ונפשו לא חיה, מיד מעיד על עצמו, ועל כל מה שעשה בעולם הזה והקדוש ברוך הוא חותם, אם הוא צדיק מוסר נפשו לבעליו ומקבל המיתה בסבר פנים יפות ונדבק אל הקדושה, ואם רשע

ג' מינין הם בסוד מיתה האחד המתים על ידי מלאך המות, שהוא שוחט בסכין פגימה אוגרת ומסוכסכת והוא נבילה, אמנם המתים בארץ ישראל הם על ידי מלאך הקדוש והטהור, על ידי סכין בדוק בחרב של הקדוש ברוך הוא, ועמי הארץ הנשחטים כבהמה

ובתב עוד ג' מינין הם בסוד מיתה, האחד המתים על ידי מלאך המות, שהוא שוחט בסכין פגימה אוגרת ומסוכסכת והוא נבילה, ואז הוא טמא אשר כל החיצונים שולטין בו, אמנם המתים בארץ ישראל הם על ידי מלאך הקדוש והטהור, על ידי סכין

בדוק בחרב של הקדוש ברוך הוא, והם עמי הארץ הנשחטים כבהמה, על ידי סכין ושחיתתו כשרה, כי הסכין הוא הקליפה טהורה, המפריד הנפש מהגוף על ידי מלאך הקדוש והטהור, ועל ידי צער מיתה הם מתכפרין, בסוד (דברים לב מג) וכפר אדמתו עמו, אמנם

יושיע אותו משוד ומגזלה, יושיע אותו ממלאך המות שלא ישלט עליו וישחט אותו בספינו הפגומה. וכל מי שנשחט בספיין פגומה, הוא נבלה, שנאמר בו לפלג תשלכון אתו, שהוא סמאל. והנפש של תלמיד חכם נקראת שבת המלכה, נפש יתרה של שבת, והענג שלה נשמת חיים ורוח שכלי. והם נשמה יתרה. ע"כ.

אמנם תלמידי חכמים העוסקים בתורת ה' שהוא עץ חיים אין צריכים להמיתה על ידי שום אחד מהסכינים אלו רק על יד אסיפה והוא שהשכינה מתגלת אליו עם סיעת צדיקים שבגן עדן, והוא בעצמו נגוע על ידי שום אחד מגשמת החומר, והוא נאסף על עמיו עם השכינה, ואותה האסיפה לכבוד השם מתרת אותו, עיין שם, והם דברי רעיא מהימנא בזהוה סוף שמיני, וכתב עוד שיש ג' מלאכים הממונים על המיתה, עיין שם (עיין משפט נהר י"ח).

מיתתו היא על ידי מלאך כשר, שיורד ועולה ונוטל רשות, יורד ונוטל נשמה, כמו נחש אבל לא נחש ממש, וכל זה הוא בארץ ישראל מה שאין כן בחוץ לארץ מיתתם היא על ידי מלאך המות, שהוא כמו נחש ממש, ואם ירצה עם הארץ להינצל מסכין פגום, יחזיק לומדי תורה כמו שכתוב בזהוה רעיא מהימנא (פרשת צו) וזה לשונו תלמידי חכמים לית לון מדילהון מזונא, ואי עם הארץ סביל ליה בממוניה ואתנייהו גביה כפום רעותה, רצה לומר שמקבל דבריו יתקיים ביה (תהלים לו ז) אדם ובהמה תושיע ה', יושיע ליה משוד וגזילה, יושיע ליה ממלאך המות, דלא שליט ביה ולא ישחוט ליה בסכין פגומה, דאיתמר בה (שמות כב ל) לכלב תשליכון אותו הוא ס"מ, תרגום הזהוה: ואם עם הארץ סובל אותו בממונו ונוהג בו כפי רצונו לשמש אותו ולהתנהג במצוות כפי רצונו, יתקיים בו - אדם ובהמה תושיע ה'.

כמה יש לו לאדם להסתכל ולדעת בעבודת רבונו בן אדם הולך בעולם הזה וחושב ששלו הוא תמיד וישאר בתוכו לדורי דורות. עד שהוא הולך בעולם, נותנים אותו בקולר אם נמצא לו סגור - הרי נצול מהדין

שנעשה חולי, עד שהוא יתיב דינין ליה בקינפון רצה לומר מקום משפט, אשתכח ליה סגוריא, אישתזיב מן דינא, הדא הוא דכתיב (איוב לג כג) אם יש עליו מלאך מליץ אחד מני אלף וגו', מאן הוא סגוריא, אילין עובדין דכשרין דקיימין עליה דבר נש, בשעתא דאצטריך ליה, ואי לא אשתכח

עוד מענין מיתה בזהוה (נשא דף קכ"ו) ז"ל: רבי אבא פתח לדוד ברכי נפשי את ה', כמה אית ליה לבר נש, לאסתכלא ולמנדע בפולחניה דמאריה וכו', תא חזי בר נש אזיל בהאי עלמא, וחשיב דדליה היא תדיר, וישתאר בגוה לדרי דרין, עד דהוא אזיל בהאי עלמא, יהיין יתיה בקולריה, רצה לומר

(חשבון) על הכל וכותבים לפניו. זהו שכתוב (עמוס ד) כי הנה יוצר הרים וברא רוח ומגיד לאדם מה שחזו וגו'. והוא מודה עליהם. מה הטעם? משום שאותו מעשה שעשה, עולה ועומד עליו להעיד בו, ועומדים להעיד עליו, וכלם יורדים ונרשמים לפניו ועומדים לפניו, ולא עוברים ממנו עד שעה שנדון בהם באותו עולם. בא ראה, כל אותם דברים שעשה בן אדם בעולם הזה, כלם זמינים ועומדים להעיד בו, ולא נאכדו ממנו. ובשעה שמוציאים אותו לקבר, כלם מזדמנים והולכים לפניו. ושלא כרוזים מכריזים, אחד לפניו, ואחד מימינו, ואחד משמאלו, ואומרים: זה פלוני שמרד ברבנו, מרד למעלה, מרד למטה, מרד בתורה, מרד במצוותיו. ראו מעשיו! ראו דבריו! טוב לו שלא נברא! עד שמגיע לקבר, כל המתים רוגזים עליו ממקומם ואומרים: אוי אוי שזה נקבר בתוכנו! מעשיו ודבריו מקדימים ונכנסים לקבר, ועומדים על אותו גוף, ורוחו הולכת ושטה ומתאבלת על הגוף. כיון שהאדם נטמן בבית הקברות, דומה מקדים ויוצא תחת ידיו שלשה בתי דינים שממנים על דין הקבר, ושלא שרביטי אש בידיהם, ודינים רוח נפש כאחד. אוי על אותו הדין! אוי על מעשיו!

בשעתא דאיהו תפיס בקולריה דמלכא, ואתדן דינא ואירשם דלא אשתכח סנגוריא עליה, סנטורא דמלכא נחית וקאים קמיה לרגלוי, וחד סייפא שניא בידיה, וזקיף בר נש עינוהו, וחמי דכתלי דביתא

סנגוראי, הא אתחייב מן דינא, לאסתלקא מעלמא בההוא שעתא כד איהו יתיב בקולריה דמלכא, עד דאיהו זקיף עינוהי, חמי דאתון לגביה תרין דכתבין קמיה, כל מאי דעביד בהאי עלמא, וכל מאן דאפיק מן פומא, ויהיב דינא על כולא, וכתבין קמיה, הדא הוא דכתיב (עמוס ד יג) כי הנה יצר הרים ובורא רוח ומגיד לאדם מה שיחזו וגו', והוא אודי עליהו, מאי טעמא, בגין דהאי עובדא דהוא עביד סלקא לעילא וקיימא עלייהו לאסהדא ביה, וכולהו נחתין ארשימו עליהו קמיה, ולא מתאבדין עד שעתא דאתדן בהו בהאי עלמא וכו'. תרגום הוזהר: רבי אבא פתח, (תהלים קג) לדוד ברכי נפשי את ה' וכל קרבי את שם קדשו. כמה יש לו לאדם להסתפל ולדעת בעבודת רבנו וכו'. בא ראה, בן אדם הולך בעולם הזה וחושב ששלו הוא תמיד וישאר בתוכו לדורי דורות. עד שהוא הולך בעולם, נותנים אותו בקולר. עד שהוא יושב, דנים אותו במושב הדינים עם שאר בני הדין. אם נמצא לו סנגור - הרי נצול מהדין. זהו שכתוב (איוב לג) אם יש עליו מלאך מליץ אחד מני אלף להגיד לאדם ישרו ויחננו ויאמר וגו'. מי הוא הסנגור? אלה מעשים כשרים שעומדים על האדם בשעה שמצטרף להם. ואם לא ימצא עליו סנגור - הרי התחייב מהדין להסתלק מהעולם. באותה שעה כששוכב בקולר המלך, עד שמרים עיניו, רואה שבאים אליו שנים שכותבים לפניו כל מה שעשה בעולם הזה, וכל מה שהוציא מפיו, ונותן דין

בְּשִׁעָה שֶׁהוּא תַּפּוּס בְּקוֹלֵר הַמֶּלֶךְ וְנִדּוֹן דִּינּוֹ וְנִשְׁלָם, שְׁלֵא נִמְצָא עָלָיו סַנְגוֹר, וְשׁוֹטֵר הַמֶּלֶךְ נּוֹחַת, וְעוֹמֵד לְפָנָיו לְרַגְלָיו, וְחָרַב שְׁנוּנָה אַחַת בִּידּוֹ. מְרִים הָאִישׁ אֶת עֵינָיו, וְרוֹאֶה כְּתִלֵי הַבַּיִת לִוְהָטִים בְּאֵשׁ (הַיּוֹ) מִמֶּנּוּ. וּבֵין כֶּף רוֹאֶה אוֹתוֹ לְפָנָיו כְּלוּ מְלֵא עֵינָיִם, לְבוּשׁוֹ אֵשׁ לוֹהֵט לְפָנָי הָאֲדָם. כֶּף הוּא וְדָא, שְׁהָרִי כַּמָּה בְּנֵי אָדָם רָאוּ מְלֶאךָ בְּשׁוֹק וְעִמְדוֹ לְפָנָיו, וְשָׂאֵר בְּנֵי אָדָם לֹא רָאוּ אוֹתוֹ. וְאִם תֹּאמְרוּ, הָרִי כְּתוּב (תְּהִלִּים קד) עֲשֵׂה מְלֶאכְיוֹ רּוֹחוֹת וְגו', אֵיךְ יָכוֹל לְהִרְאוֹת בְּאֶרֶץ? אֵלָא דְבָר זֶה כֶּף בְּאַרְוָהוּ: שְׁכִינָן שְׂיֹרֵד מְלֶאךָ לְאֶרֶץ, מִתְּלַבֵּשׁ בְּגוּפָא, וְנִרְאֶה לְמִי שְׁנִרְאֶה בְּאוֹתוֹ לְבוּשׁ שֶׁהוּא לְבוּשׁ בּוֹ. וְאִם לֹא, לֹא יָכוֹל הָעוֹלָם לְסַבְּלוֹ וּלְהִרְאוֹת בּוֹ. כֹּל שְׁכָן וְכָל שְׁכָן זֶה שְׁכָל בְּנֵי הָעוֹלָם צְרִיכִים אוֹתוֹ. שְׁלֵשׁ טַפּוֹת בְּחֻרְבוֹ, וְהָרִי בְּאַרְוָהוּ הַחֲבָרִים. כִּינָן שְׂרוּאָהוּ, מְזַדְעָזַע כֹּל גּוֹפּוֹ וְרוּחוֹ, וְלָבוֹ לֹא שׁוֹכֵךְ, מִשּׁוּם שֶׁהוּא הַמֶּלֶךְ שֶׁל כֹּל הַגּוּף. וְרוּחוֹ הוֹלֵכֵת בְּכָל אֵיבָרֵי הַגּוּף, וְנִפְרֶדֶת מֵהֶם, כְּמוֹ כֶּן אָדָם שְׁנִפְרֶד מִחֻבְרֵי לְלֵכֵת לְמָקוֹם אַחֵר. אֲזִי הוּא אוֹמֵר אוֹי עַל מַה שְׁעָשָׂה – וְלֹא עוֹזֵר לוֹ, אֵלָא אִם הַקָּדִים רְפוּאָת הַתְּשׁוּבָה עַד שְׁלֵא הִגִּיעָה אוֹתָהּ שְׁעָה.

פּוֹחֵד אוֹתוֹ הָאִישׁ וְרוֹצֵה לְהִסְתַּתֵּר וְלֹא יָכוֹל. כִּינָן שְׂרוּאָה שְׂאִינוּ יָכוֹל, הוּא פּוֹחֵד עֵינָיו, וְיֵשׁ לוֹ לְהִסְתַּפֵּל בּוֹ, וּמִסְתַּפֵּל בּוֹ בְּעֵינָיִם פְּקוּחוֹת. וְאֲזִי הוּא מוֹסֵר עֲצָמוֹ וְנִפְשׁוֹ. וְאוֹתָהּ שְׁעָה הוּא זְמַן דִּין הַגְּדוֹל שֶׁהָאֲדָם נִדּוֹן בּוֹ בְּעוֹלָם הַזֶּה, וְאֲזִי הָרוּחַ הוֹלֵכֵת בְּכָל הָאֵיבָרִים שֶׁל הַגּוּף וְנִפְרֶדֶת מֵהֶם, וּמִשׁוֹטְטָת בְּכָל

מתלהטין באשא דזיוא מניה, אדהכי חמי ליה קמיה, מלא עיינין, לבושא דלהיט קמיה דבר נש, הכי הוא ודאי, ואי תימא, הא כתיב (תהלים קד) עושה מלאכיו רוחות, האיך יכול לאחזאה בארעא, מלה דא אוקמוה, וכיון דנחית אתלבש בגופא, למאן דאתחזי בהאי לבושא, דאתלביש בה, ושאר בני נשא, לא חמאן ליה, כיון דחמי ליה, אזדעזע רוחא וגופא, וליבא לא שביק, בגין דאיהו מלכא בכל גופא ורוחא, אזיל בכל שייפא ושייפא, ואשתאל מניה, כבר נש דאשתאל מחבירה למיהך לאתר אחרא, כדין הוא אמרוי, על כל מה דעביד, ולא מהניא ליה, אלא אי אקדים אסוותא בתשובה, עד דלא מטי האי שעתא.

כדין דחיל בר נש ובעי לאתטמרא ולא יכיל, כיון דחמי דלא יכיל, פתח עינוהי ואסתכל ביה בעיינין פקייחין, כדין הוא מסר גרמיה ונפשיה, והאי שעתא הוא עידן דדינא רבא, דבר נש אתדן ביה בהאי עלמא, ועם כל דא רוחא אזלא ושאיט בכל שייפין ואזדעזע בכל סטרין, וכל שייפא ושייפא, כולהו אזדעזען כד מטו רוחא לכל שייפא ושייפא, ואשתאל מניה נפיק ונפיל זיעה על ההוא שייפא, ורוחא אסתלק מניה, ומיד מת ההוא שייפא, וכן בכולהו, עד מטוי רוחא למיפק, דהא אשתאל גופא, כדין שכינתא קיימי עליה, ומיד פרח מן גופא, זכאה חולקיה דמאן דאתדבק בה, וי למאן דארחיק מניה ולא אתדבק בה עכ"ל.

מאמר זוהר רעיא מהימנא פנחס: והוא שהעולם נחלק לג' חלקים, לרשע גמור מלאך המות מתוח עליו מראשו ועד רגליו, לבינונים מלאך המות מרגליו ושכינה לראשו, לצדיקים שכינה אסחר ליה לכל גופו, כמו שכתוב (שם מא ד) ה' יסעדנו על ערש דוי, וזהו לצדיקים בשעת חליים, אבל בשעת פטירתו שהוא הרגע המבדלת בין החיים למיתה, אז השכינה שהיא למעלה על ראשו מסתלקת ממנו, שישלט עליו מלאך המות, ויתרון הצדיק מן הרשע שנשמתו יוצאה בלי צער כמשחיל נימא מחלבא, ומראה להם שכרם, גם זוכה ורואה פני השכינה, כמו שכתוב (שמואל ב, א כג) בחייהם אינם רואים אבל רואים במיתתם, וכעין מאמר זה בזוהר בפסוק ויראו האנשים כי הובאו בית יוסף, וזה לשונו: ר' יוסי אמר וי לבני נשא דלא ידעין ולא אסתכלין באורחא דאורייתא, וי לון בשעתא דייתי הקדוש ברוך הוא למתבע דינא מנייהו, ויקום גופא ונפשא למיהב חושבנא מכל עובדיהון, עד דלא יתפרשון רוחא מן גופא, וההוא יומא הוא יומא דדינא, אבא דספרא פתחין ומאריהון דדינא קיימן, בגין דבהאי זימנא קימא נחש לנשכא ליה, וכל שייפיין מתרגשין לגביה, ונשמתא אזלא מן גופא, ואזלא ושייטא ולא ידעה לאן אורחא תהך, ולאן אתר סלקין לה, וי להאי יומא בדינא, ורוגזיה ונאיצו דהאי יומא, בגין כך בעי בר נש לארגזא יצריה בכל יומא, ולאכרזא קמיה ההוא יומא דיקום בדינא, דהא עיילין ליה תחות

האיברים ומדעזעזעת לכל הצדדים, וכל איברי הגוף כלם מדעזעזעים. כשמגיעה הרוח לכל איבר ואיבר ונפרדת ממנו, נופלת זיעה על אותו איבר, והרוח מסתלקת ממנו, ומיד מת אותו איבר, וכן בכלם. כיון שמגיעה הרוח לצאת, שהרי נפרדה מכל הגוף, אז השכינה עומדת עליו, ומיד פורחת מהגוף. אשרי חלקו של מי שנדבק בה! או לאותם רשעים שרחוקים ממנה ולא מתדבקים בה! וכמה בתי דינים עובר האיש כשיוצא מהעולם הזה? אחד - אותו דין עליון שאמרנו כשיוצאת הרוח מהגוף. ואחד דין, כשמעשיו ודבריו הולכים לפניו והפרושים מכריזים עליו. ואחד דין כשנכנס לקבר. ואחד דין הקבר. ואחד דין התולעת. ואחד דין הגיהנום. ואחד דין הרוח שהולכת ומשוטטת בעולם ולא מוצאת מקום עד שישתלמו מעשיו. ודאי שבועה עדנים יחלפו עליו. בגלל זה צריך האדם כשהוא נמצא בעולם הזה לירא מרבונו ולהסתפל בכל יום ויום במעשיו, וישוב מהם לפני רבונו. ע"כ.

והנה מאי שנא סנטירא דמלכא קאים קמיה דרגלוהי, ובגמ' עבודה זרה (כ:) בשעת פטירתו של אדם, מלאך המות עומד מראשותיו של חולה, וחרבו שלופה בידו וכו', ובגמרא דשבת אמרו (יב:) הנכנס לבקר את החולה לא ישב וכו', מפני שהשכינה מראשותיו של חולה, ואם השכינה מראשותיו מי נתן מלאך המות לשם, והלא כתוב (תהלים ה ה) לא יגורך רע, ובספר נשמת חיים מבאר הדבר על פי

קיימן תלת שלוחין וחשבין יומא וחובין והוא אודי על כולה בפומא וחתים עליה הדא הוא דכתיב וביד כל אדם יחתום למידן ליה בהאי עלמא על קדמאי ועל בתראי על חדת ועל עתיקי לא אתנשי חד מנייהו הדא הוא דכתיב לדעת את כל אנשי מעשייהו וכל אינון עובדין דעביד בגופא ורוחא הכי נמי יהיב חושבנא בגופא ורוחא עד כאן לשונו. תרגום הזוהר: וְאֵז עוֹמְדִים עָלָיו שְׁלֶשֶׁה שְׁלִיחִים וּמַחְשָׁבִים יָמָיו וְחֻטְאָיו וְכָל מַה שֶׁעָשָׂה בְּעוֹלָם הַזֶּה, וְהוּא מוֹדָה עַל הַכֹּל בְּפִיּוֹ, וְאַחַר כֵּן הוּא חוֹתֵם עָלָיו בְּיָדוֹ. זְהוּ שְׁכָתוּב בְּיַד כָּל אָדָם יַחְתוּם. וּבְיָדוֹ כָּלֵם חֲתוּמִים לְדוֹן אוֹתוֹ [באֹתוֹ ד"א בזה] הָעוֹלָם עַל הָרָאוּשׁוּנִים וְעַל הָאֲחֻרוּנִים, עַל חֲדָשִׁים וְעַל יְשָׁנִים, לֹא נִשְׁכַּח אַחַד מֵהֶם. זְהוּ שְׁכָתוּב לְדַעַת כָּל אַנְשֵׁי מַעְשֵׂהוּ. וְכָל אוֹתָם הַמַּעְשִׂים שֶׁעָשָׂה בְּעוֹלָם הַזֶּה בְּגוּף וְרוּחַ, כִּן גַּם נוֹתֵן חֻשְׁבוֹן בְּגוּף וְרוּחַ בְּטָרַם יֵצֵא מִן הָעוֹלָם.

עוד איתא זוהר (נשא קכו): ובשעתא דמפקי ליה לקבריה, כל מילין דעביד מתעתדין קמיה, ולא מתאבדין עד שעתא דאתדן בהוא, בהאי עלמא ותלת כרוזין מכרזי קמיה, חד קמיה, וחד מימינא, וחד משמאלא, ואמרי דא פלניא דמריד במאריה, מריד לעילא, מריד לתתא, מריד באורייתא, מריד בפיקדוהי, חמו עובדוי, חמי מלוי, טב ליה דלא אתברא.

עד דמטי לקבריה, כוליהו מתין אתרגזו מדוכתייהן, ואמרו וי דדא אתקבר, בגוון עובדוי ומילין

ארעא, לאתדבקה, ונשמתה אתפרשית מינה, ותנן (ברכות) לעולם ירגיז אדם יצר טוב על יצר הרע, וישתדל אבתריה, אי אזיל יאות, ואי לא אזיל ישתדל באורייתא, דהא לית מיליה לתברא יצר הרע אלא אורייתא, אי אזיל מוטב, ואי לא אזיל ידכר ליה יומא דמותא, בגין לתברה ליה עד כאן לשונו. תרגום הזוהר: וַיִּירָאוּ הָאֲנָשִׁים כִּי הוֹבֵאוּ בֵּית יוֹסֵף. רַבִּי יוֹסִי אָמַר, אוֹי לָהֶם לְבָנֵי הָאָדָם שְׂאִין יוֹדְעִים וְאִין מְסַתְכְּלִים בְּדַרְכֵי הַתּוֹרָה. אוֹי לָהֶם בְּשַׁעַה שְׂיִבֵּא הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְתַבַּע אוֹתָם עַל דִּין מַעְשֵׂיהֶם, וְיָקוּם הַגּוּף וְהַנְּפֶשׁ לְתַת חֻשְׁבוֹן עַל כָּל מַעְשֵׂיהֶם בְּטָרַם יִפְרְדוּ הַנְּפֶשׁ מִן הַגּוּף. וְאוֹתוֹ הַיּוֹם הוּא יוֹם הַדִּין, הַיּוֹם שֶׁסְּפָרִים פְּתוּחִים וּבַעֲלֵי הַדִּין עוֹמְדִים, מִשׁוּם שְׂבָאוֹתוֹ הַזֶּמֶן עוֹמֵד הַנְּחַשׁ בְּקִיּוּמוֹ לְנִשְׁךְ אוֹתוֹ, וְכָל הָאֵיבָרִים מַתְרַגְּשִׁים אֶצְלוֹ, וְהַנְּשֵׁמָה נִפְרֶדֶת מִן הַגּוּף וְהוֹלֶכֶת וּמְשׁוֹטְטֶת, וְאִין יוֹדַעַת לְאִיזוֹ דְרֵךְ תַּלְךְ וּלְאִיזוֹ מְקוֹם מַעֲלִים אוֹתָהּ. אוֹי לְאוֹתוֹ הַיּוֹם! הַיּוֹם שֶׁל רְגוֹ וְנֶאֱצָה אוֹתוֹ הַיּוֹם. מִשׁוּם כִּן צָרִיף לְאָדָם לְהַרְגִּיז אֶת יִצְרוֹ כָּל יוֹם, לְהַזְכִּיר לְפָנָיו אוֹתוֹ יוֹם שֶׁיַּעֲמֵד בְּדִין הַמְּלֶךְ, שֶׁמְכַנְּסִים אוֹתוֹ תַּחַת הָאָרֶץ לְהַרְקֵב, וְהַנְּשֵׁמָה נִפְרֶדֶת מִמֶּנּוּ. וְשָׁנִינוּ, לְעוֹלָם יִרְגִּיז אָדָם יִצְרׁ טוֹב עַל יִצְרׁ הָרָע וַיִּשְׁתַּדַּל אַחֲרָיו. אִם הוֹלֵךְ מִמֶּנּוּ - יָפֵה, וְאִם לֹא - יִשְׁתַּדַּל בַּתּוֹרָה, שֶׁהִנֵּה אֵין לָךְ דְּבַר לְשֹׁבֵר אֶת הַיִּצְרׁ הָרָע אֲלֵא הַתּוֹרָה. אִם הוֹלֵךְ - מוֹטֵב, וְאִם לֹא - יִזְכִּיר לּוֹ אֶת יוֹם הַמּוֹת, כְּדִי לְשֹׁבֵר אוֹתוֹ.

ובזוהר לך לך (טו): זה לשונו וכדין

מִמֶּנּוּ. וּבֵינָן כֶּךָ רוּאָה אוֹתוֹ לְפָנָיו כְּלוּ מְלֵא עֵינַיִם, לְבוּשׁוֹ אֲשֶׁר לוֹהֵט לְפָנָיו הָאָדָם. כֶּךָ הוּא וְדָאִי, שְׁהָרִי כְּמָה פְּנֵי אָדָם רָאוּ מְלֵאךְ בְּשׁוֹק וְעִמְדוֹ לְפָנָיו, וְשָׁאָר בְּנֵי אָדָם לֹא רָאוּ אוֹתוֹ.

ובפרק י"ז כתבנו שאותן המשחיתים שהוליד בעולם על ידי קרי, הן הם מצערין אותו כשמולכין אותו לבית הקברות, ובפרק הנושא (כתובות ק"ד ע"א) אמר רבי אלעזר בשעה שרשע נאבד מן העולם, ג' כיתות של מלאכי חבלה יוצאים לקראתו, אחת אומרת אין שלום אמר ה' לרשעים (ישעיה מח כב), ואחת אומרת לו למעצבה תשכבון (שם נ"א), ואחת אומרת לו לך שכוב את הערלים, ובמרגגיתא דרבי מאיר זה לשונו: בשעה שנפטר אדם המלאך הממונה על הדין, עומד כנגדו ואומר לו, אוי על זה הגוף שיצא מן העולם ויקם מלא עונות, מביט ברגליו ואומר להם אוי להם לרגלים שלא הלכו ביושר, אוי לידים וכו', אוי למעיים שנהנו מן הגזל, אוי לעינים וכו', אשרי מי שיראתו על פניו, אשר נשמר מעוניו אשרי מי שהוא עניו, אשרי המשבחים אותו המוניו, אשרי מי שמטה אזנו לשמוע דברי תורה בכל יום, התורה עומדת לפני האדם בשעה שעוסק במשנתו ואומרת לו ה' עמך גיבור החיל, אני באתי ללמדך על כן יצאתי לקראתך ולשחר פניך, אשריך אם תזכירני, אשריך אם בלבך תצפנינו, אשריך אם תקיימני, אשריך אם תשמע לי בכל יום, בי היה זממך וכו', כי תעבוד אלוקים באהבה,

אקדמיה ועיילין לקברי, וקיימין עליה דההוא גופא, ורוחא אזלא ושאיט ומתאבלא על גופא, כיון דבר נש אתטמר בבי קברא, דומה קדים ונפיק, ותלתא בי דינא די ממנן על דינא דקברא, ותלת שרביטין דאשא בידיהו, ודנין רוחא וגופא בחדא, וי על האי דינא וי על עובדוי, עד כאן לשונו.

תרגום הזוהר: ובשעה שמוציאים אותו לקבר, כלם מזדמנים והולכים לפניו. ושלישה כרוזים מכריזים, אחד לפניו, ואחד מימינו, ואחד משמאלו, ואומרים: זה פלוני שמרד ברבנו, מרד למעלה, מרד למטה, מרד בתורה, מרד במצוותיו. ראו מעשיו! ראו דבריו! טוב לו שלא נברא!

עד שמגיע לקבר, כל המתים רוגזים עליו ממקומם ואומרים: אוי אוי שזה נקבר בתוכנו! מעשיו ודבריו מקדימים ונכנסים לקבר, ועומדים על אותו גוף, ורוחו הולכת ושטה ומתאבלת על הגוף. כיון שהאדם נטמן בבית הקברות, דומ"ה מקדים ויוצא תחת ידיו שלישה בתי דינים שממנים על דין הקבר, ושלישה שרביטי אש בידיהם, ודנים רוח ונפש כאחד. אוי על אותו הדין! אוי על מעשיו! בשעה שהוא תפוס בקולר המלך ונדון דינו ונשלם, שלא נמצא עליו סגור, ושטר המלך נוחת, ועומד לפניו לרגליו, וחרב שנונה אחת בידו. מרים האיש את עיניו, ורוֹאָה פְּתֵלֵי הַבַּיִת לִוְהֵטִים בְּאֵשׁ (הזיו)

הוא להיפך, הוא מסתיר פניו ממנה, ורואים אותה הכלבים, עד כאן לשונו.

ודברים אלו הם בזהוהר (מדרש הנעלם רות): אמר רבי פרטא כד

מטינא להאי פרדס לאמצעי חמינא תרין ארחן ומשריין דסטרא דא ומסטרא דא, אמרת מאי היא אמרי לי מהכי מתפרשין אורחין מאן דאזיל לגן עדן ומאן דאזיל לגיהנם, מאן דאזיל לגן עדן אילין אזלין בהדה ומקדמי ליה שלום ומאן דאזיל לגיהנם נטלין ליה ומעיל לגיהנם, והרב רבי משה אלשיך פירש גם כן כעין זה, בפסוק (דברים טו ז) ופנית בבוקר והלכת לאוהליך, רצונו לומר שתזהר מעשיך, שכאשר תצא מהחושך מעולם הזה, ותפנה אור בוקר שהוא השכינה הבאה להקבילך, שתלך לאוהליך, והוא מדור שלך שבגן עדן בלי שום עיכוב בנתיים, כי אף אם יהיה צדיק גדול, ויש לו הרבה מצות בלי שיעור, ולא עשה תשובה על חטאיו, אף שהם מועטים, בערך זכויותיו, נהפך לאבל מחולו, כי יראה כל אורות זכויותיו, ירחקו ממנו, וחושך אשמותיו יגרשו לו, לאמר לך אבל שאולה, עד תברר ותלבן חלאת חטאך, בשנה או חצי או כמשלוש חדשים, ואז משלך יתנו לך כל אורות זכויותיך, השמורים אליך, הלא צער גדול הוא בלי שיעור, שלא יהנה מזכויותיו עד זמן ועידן, ומי גרם לו זה, אם לא כי עודנו פה לא שת לבו לעשות תשובה שלימה, ולתקן את אשר עוות, ולטהר בלי השאיר לו כל חלאת עון ופשע וחטאה, כי אז ישמח ויגיל בצאתו הלוך ילך עם אור השכינה

אשריך בעולם הזה וטוב לך לעולם הבא, עיין שער הגלגולים האר"י זלה"ה: הצילה מחרב נפשי מיד כלב יחידתי (תהלים כ"ב כא), דע כי ביציאת נשמה מזה העולם ורוצה לעלות אל אדוניו הנה יש שם מקום חושך ואפילה מהלך ג' ימים, ועל זה נאמר (תהלים פד ז) עוברי בעמק הבכא, והנה יש שם חיות רעות השומרים את הדרך, לפי שיש שם דרך ישר העולה למעלה אל ירושלים של מעלה, המכוון נגד ירושלים של מטה, שכל הטהרות עולות דרך שם, ויש דרך אחרת ההולכות דרך גיהנם, והיא מתחלקת אלפים דרכים, ובמקום שנפרדו שני הדרכים, יש כל מיני חיות על דרך שיש בעולם הזה אריות וכלבים ושועלים ושומרים, אלו הב' דרכים שלא להניח לעלות למעלה, אלא נשמות טהורות, ולחטוף אחרות ולהוליכם בגיהנם, לקבל עונשים, והנה הכלב הוא שומר, כי אפילו כשהוא ישן מרגיש כל עובר ושב, מה שאין כן שאר חיות, לכן שמים הכלב לשמור בבית ה', בעדרי הצאן, ולכן גם למעלה אותן שהם כדמות כלבים הם שומרים, וכשרואין ומרגישין שבאה איזה נשמה הם צועקים, ובאים החיות וחוטפים הנשמות, אם הוא ראויים להם, וזה שאמרה אסתר המלכה שהיא הנשמה, הצילה מחרב נפשי מיד כלב יחידתי (תהלים כב), ואחר כך 'הושיעני מפי אריה', ואם הוא כשירה הקדוש ברוך הוא מסתיר אותה מהכלבים, ומעלה אותם למעלה, ואם

שכתוב 'ופנית בבוקר והלכת לאוהלך' עד כאן לשונו, (ועיין לקמן פרק יד).

הבאה להקביל אותו, עד המדור שלו בגן עדן, ואשרי אשר יזכה לכך, וזהו

פרק יד

ומרגליו על שהקדים רגליו לדבר עבירה, ומכאן אמרו חכמינו זכרונם לברכה כל המקדים רגליו לדבר עבירה, מקדימין לו מלאך המות, וכל המלשין על חבריו בלשון הרע, מיתתו באסכרה, פרק ג' במסכת חיבוט הקבר אמר ר"י משום ר"א קשה הדין שהקדוש ברוך הוא דן את האדם בקבר יותר מדין גיהנם, דין גיהנם מכ' שנים ולמעלה, אבל דין הקבר אפילו צדיקים נידונין בו, אפילו גמולי חלב אפילו יונקי שדים נידונין בה, אבל אמרו חכמינו זכרונם לברכה (כתובות קי"א ע"א) הדר בארץ ישראל, ומת בערב שבת, אינו רואה דין הקבר, ומה יעשה וינצל מדין הקבר, יהיה אוהב צדקות ואוהב תוכחות, וגמילות חסדים, ומכניס אורחים תוך ביתו, ומתפלל תפלתו בכוונה, אפילו מת בחוץ לארץ, אין רואה דין חיבוט הקבר, שנאמר (יונה ב ג) קראתי מצרה לי וגומר, בן עזאי אומר ג' דינין הם ושלשתן קשה זה מזה ושלשתן לפני הקדוש ברוך הוא, רבי עקיבא אמר וכי שלשתן לפני הקדוש ברוך הוא אלא דין קבר דנין אותו ודין גיהנם לבדו דנין אותו ודין שמים לפני הקדוש ברוך הוא אם אין עליו דין פוטרין אותו מיד ואם לאו דנין אותו דין ארוך עד כאן לשונו.

בו יבואר דין הד' הוא דינא דקברא. א. ומה ענין חבוט הקבר. ב. ומה יעשה וינצל מדין הקבר. ג. ויש רשעים שכל כך קבלו הזוהמא, עד שנגזר עליהם כף הקלע ושיהיו נע ונד בארץ, אשר הגהינם אינו אלא אחד משש מאות מן הצער של כף הקלע.

הובא בראשית חכמה שער היראה (פרק י"ב) ועתה נדבר בדין הרביעי, שהוא דינא דקבריה, בפרק ב' במסכת חיבוט הקבר, זה לשונו: שאלו את ר"א כיצד דין הקבר, אמר להם כיון שנפטר מהעולם בא מלאך המות ויושב על קברו ומכה אותו בידו, ואומר לו קום הגידה לי שמך, ואמר לו גלוי לפני מי שאמר והיה העולם שאיני יודע, מה שמי מיד מכניס רוח ונשמה בגופו ומעמידו ומחייבו בדין, אמר רבי יהושע בן לוי חיצוי אש ושלשלת של ברזל בידו, ומכהו בידו, פעם אחת אבריו מתפרקים, שניה עצמותיו מתפרקים, ובאים מלאכי השרת ומלקטים אותם ומעמידים אותו על רגליו, פעם ג' מבקשים ממנו דין ודנין אותו במכות, מכהו בב' עיניו על שלא ראה ואמר, ומאזניו על מה שלא שמע ואמר, ומשפתו על שדיבר תפלות, ומלשונו על שהעיד עדות שקר,

מאיזה גיל נידון בדין גיהנם

חיבוט הקבר, שדין גיהנם מעשרים שנה ולמעלה, ובזוהר (בלק) נראה שיש

ובספר חסד לאברהם מקשה מאי שנא למעלה בשם פרק ג' דמסכת

מחברים אותה ביחד, ואוחזים המלאכים באותו אדם, כי אם מהקצהו שלו, ומנערים אותו וחובטים אותו במלקות של ברזל, כמו שמנער אדם כסותו, וחובטים להסיר עפר ממנו, וכן הם עושים עד שהתפרד אותה הקליפה ממנו, אמנם הצדיקים אשר זכו ועשו מצות וסבלו יסורים, ועסקו בתורה שמתשת כחו של אדם, עד שתמצא שכשיבוא ליחבט בקבר, אין צריך רק דבר מועט להפרידה, כי אי אפשר בחיים להפרידה לגמרי, ולכן אין איש שינצל מחיבוט הקבר, אם לא על ידי מצות המסוגלים לזה, ואמר לי מורי זכרונו לחיי העולם הבא, בשם גדול אחד, ששמע מפיו, כי כל הנקבר בערב שבת אחר ה' שעות ביום אינו רואה חיבוט הקבר, כי קדושת שבת מפרידה ממנו בלי צער, וזהו סוד יום הששי ה' יתירה, ובעמק המלך זה לשונו: ענין חבטות אלה הם, כדי שיהא כוח אל הגיהנם לשאוב לתוכו כל הזוהמא, ואז יזדכך נפש הרשע, כי גיהנם הוא כמו ספוג השואב אליו כל הזוהמא, וכל הזומהא נופלות למדור התחתון, הנקרא אבדון, ושם הם דרגין, הנקרא צואה רותחות, שנאמר עליו לא תאמר לו, והנה על ידי הכאות האלה, הזוהמא נפרדת ממנו, והיא רכה עד שיש כוח בגיהנם להוציא, ויש רשעים שכל כך קבל הזוהמא, עד שאין כוח בגיהנם ובחיבוט הקבר להוציא זוהמתן, עד שנגזר עליהם כף הקלע, שיהא נע ונד בארץ, כמו שכתב זוהר חדש פרשת תצא: וזה לשונו: ועוד אינן חייביא

דין גיהנם אף פחות מכ' שנה, ותירץ שיש ב' מיני גיהנם והעליון הוא גיהנם של נשמה שהוא קשה מאוד, ועל זה נאמר שאין נידון בו אלא מך' שנה, שהוא נידון עליון, אמנם יש גיהנם שהוא לרוח ונפש ובזה נידון אפילו קטן לפי שכלו, ומה שכתב המת בארץ ישראל בערב שבת, אפשר או זה, או זה קאמ, באחד מהם בספק, ויש לומר בארץ ישראל מפני קדושתו מתלוה אליו קדושת היום, ובשניהם יחד ניצול, דאז אין כוח בחיצונים לשלוט בו עד כאן לשונו עיין שם עין משפט נ"ב.

ובכתבי האר"י זכרונו לחיי העולם הבא: ענין חיבוט הקבר הוא, כי כל הנשמות היו כלולות באדם הראשון קודם החטא, וכאשר חטא נפלו ממנו אל הקליפות, וזו הקליפה מלבישתו ומלפתתו תמיד כל ימיו, ונעשה לו לבוש, וזה שכתוב (ישעיה נט ב) כי עונותיכם מבדילים ביניכם וגו', כי הם מלבישים את הנשמה מכל צדדין, ואין מניחים הארה עליונה למשך בה, וזהו סוד זוהמה שהטילה נחש בחוה ואדם, וזרעם אחריהם, ואין שינצל ממנה, ואפילו הד' שלא היה בהם חטא, ועם כל זה מתו בעטיו של נחש, ואי אפשר להסירה כי אם על ידי מיתה, כמו שכתבתי כי אחר שנקבר בארץ, אז תיכף ומיד באים המלאכים, והם משפילים קרקע הארץ, דהיינו קבר ומעמיקים אותו בארץ בגובה קומת האדם, כמו שכתוב במדרש, ומחזירים נשמתו בו כדרך שהיה בחיים, כי אותה הקליפה קשורה עם הנשמה והגוף, לכן

כולם צדיקים, רצונו לומר, סופם להיות צדיקים לעולם ירשו ארץ החיים, אחר מירק עונות מפני שהם נצר מטעי וגו' עד כאן לשונו.

פ"ק ה' דמסכת חיבוט הקבר: בשעת הדין אמר הקדוש ברוך הוא לאדם, טורח גדול היה לי עליך משיצרתך במעי אמך, ולא היית נפש, וכשיצאת לאויר העולם, תקנתי לך מזונות, והצלתיך מן היסורים, כלום עסקת בתורה ובגמילות חסדים, לפני, אם יש בו כל הדברים הללו, פוטרין אותו מהדין, פירוש המשפטים מדין חיבוט הקבר, ואם לאו מיסרין אותו, אותו למ"ח נגד ה' חומשי תורה, אחד מונה ואחד מכה, כדרך שמונה המכה, בבית דין, הג' מוציא אור מגופו, ככבשן שאור יוצא מתוכו, כך מהאדם עצמו יוצא אור להתלהב בו, הד' מביא עשבים רעים מרים וחמוצים מההרים, שאם גזל את חברו, אומר לו דק דק בשיניך, לפי שאכלת בשיניך, הה' מכה אביו ואמו, ואומר להם מפני מה לא הכתים את בניכם ללמוד תורה ומעשים טובים, כדי שיפרשו ממעשים הרעים, ומיד נותנים לו רשות להכות אביו ואמו, עם היות שנפרדו זה כמה שנים, ונחו מדינים, עתה דינם מתחדש על משפט הבן, ואם קרא ולא קיים, מלקים אותו בפניהם, והם מצטערין בצערו, עד כאן לשון המפרשים.

ובחסד לאברהם בשם ספרים ישנים ודע, כי עונש חיבוט הקבר אין בא, אלא בשביל ששמח בזמן

דשאטין באוירא, עד דמדכי חוביה וכו', אשר הגיהנם אינו אלא אחד משישים כאותו צער של כף הקלע, ויש להם בית דין של ג' מלאכי חבלה, הטורדין אותו בשלשלאות של ברזל אש, ושנים אוחזים בו ומכים אותו, ואחד צועק, ומכריז לפניו, ככה יעשה לאיש שהרבה ממזרים בישראל, או שעשה עבירה פלוני, ואין לך בית רובע בחללו של עולם, שאין בו כמה אלפים ריבוא מזיקים, השומעים מצות, וכרוז המלך מלכו של עולם, ומכין אותו עד שיתפקקו כל חוליותיו, אברי הנפש החוטאת, זה מורט וזה שורש וזה חורק ופורק רחמנא לשיזבן, עד כלות זמן הקצוב עליו מן השמים, ותמיד מצפה מתי יקבלו אותו בגיהנם שאין דינו אלא י"ב חודש, והטעם שהקדוש ברוך הוא מטריד לטהר הרשעים האלה, כי על כל פנים ניצוץ קדושה בס, אלא שהרע גברה עליהם, ומפני שאין ביכולת בחיבוט הקבר להסיר הזוהמא, הנדבקת בנפשם קשה וחזקה עד מאוד, לכן צריכה תחלת להיות נידונית בעונשים קשים ומרים, כאלה עד שינתק כל הזוהמא ממנו, ואחר כך יש כח בגיהנם לנתק הזוהמא ממנו, ולשאוב בתוכו, ויש כח ברשעים לקבל פורענותם, כי הנשמה חלק אלוקי ממעל, ניצוץ קדושה וכתוב נופח באפיו נשמת חיים, ואמרו רבותינו זכרונם לברכה (קידושין ל:) כל הנופח מעצמותו נופח, וכתוב (דברים לב ט) כי חלק ה' עמו, ואחר שיזדכך נפש הרשעים, סופם להמנות עם הצדיקים, שנאמר (ישעיה ס כא) ועמך

מוסף רק שאסור בנפילת אפים אין מצוה לשמוח בבשר ויין רק רשות, ולכן בזמן הגלות המר אשר בית המקדש בחורבנו ואין שמחה למעלה אין ראוי לשמוח למטה כי דיו לעבד להיות כרבו כי אם על ידי אכילת ביצה קודם אכילה זכר לחורבן עיין שם שנתן טעם לזה, ואם קנה בשר לשבת ונותר מותר, אכן אם לא קנה לשבת ונותר ואוכלים בחול ביום המותר בנפילת אפים נענש על זה בחיבוט הקבר והביא ראייה מגמרא ומהזוהר.

שאינן ראוי לשמוח, ואין שמחה אלא בבשר ויין, וכל הימים המותרים בנפילת אפים אינם ימי שמחה, לכך אסורים בבשר ויין, וזהו שכתוב חדשיכם ומועדיכם שנאה נפשי, והימים האסורים בנפילת אפים הם נקראים ימי שמחה, ומותר לשמוח בהם בבשר ויין, אמנם הם נחלקים לג' חלקים יום מתן תורה וערב יום הכיפורים, ופורים, באלו הג' חובה גמורה לשמוח בבשר ויין ובשאר ימות השנה ביום שיש בו מוסף מצוה לשמוח בבשר ויין, וכיום שאין בו

פרק טו

למה ז' מדורי גהינם. ה. וביאור נחמד מהרב ר' משה אלשיך על הפסוק: "תשיתמו כתנור אש". ו. וביאור נחמד וטעם הגון למה לא נזכר עונש גהינם בין יעודים רעים הנאמרים בתורה לחוטאים.

ב. ויבאר מהו דינא דגהינם: א. ולמה אין מבואר בפסוקים עונש גהינם. ב. ושהקדוש ברוך הוא שולח נשמות צדיקים לגהינם לעלות משם אותן שהרהרו בתשובה קודם מותם. ג. מי היורדים ואינם עולים. ד. ונותן טעם

הרשעים מדמים שאין מקום בגיהנם ואינם יודעים שכל מה שחוטאים נתבצר הגיהנם יותר עמוק

רשעים בכל דור ודור, אמר הקדוש ברוך הוא כל מה שאתם רבים בעולם, כך הוא מתפתה בכל יום ויום ומתרחבת ומעמקת, שנאמר כי ערוך מאתמול תפתה וגו' עד כאן לשונו. **והוא** נמשך מנהר דינור כמו שמפורש בחגיגה (חגיגה י"ג ע"ב) הנה סערת ה' יוצאה (ירמיה כג יט), זה נהר דינור, מהיכא נפיק רבי ירמיה בר אבא אמר מזיעתן של חיות, ולהיכן שפך, אמר רבי חלקיה בר טוביה על ראש רשעים

ועתה נבאר מהו דינא דגיהנם: והנה דין הגיהנם גילה לנו ישעיה הנביא, במה שכתוב (ישעיה ל לג) כי ערוך מאתמול תפתה גם הוא למלך, הוכן, העמיק, הרחיב מדורתה אש ועצים הרבה, וגו', וגם מה שכתב (שם לא ט) אשר אור לו בציון ותנור בירושלים, ובמדרש (פסיקתא רבתי מא) העמיק הרחיב, אמר רבי פנחס ורבי חוניא, לפי שהרשעים אומרים כמה ריבואות גיהנם, מאתים ריבוא, ג' מאות ריבוא, כמה

למקומו - התחילו רשעי העולם להתחמם בו, והתחילה אש הגיהנם לבער, שְׁהָרִי הַגִּיהֵנִם לֹא בּוֹעֵר אֶלָּא בַחֵם שֶׁל תִּקְף הַיָּצָר הָרַע שֶׁל הָרָשָׁעִים. ובאותו החם אש הגיהנם בוערת ימים וְלִילוֹת וְלֹא שׁוֹכֶכֶת... ובכל מדור ומדור יש מלאך ממנה על אותו מקום תחת ידו של דומה, וכמה אלף ורבות עמו שדנים את הרשעים, כל אחד ואחד פראוי לו באותו מדור שהוא שם. (אש הגיהנם שלמעלה מגיעה לגיהנם שלמטה) אש הגיהנם למטה מגיעה מתוך אש הגיהנם שלמעלה, ומגיעה לגיהנם הזה שלמטה, ובווערת באותה התעוררות החם של הרשעים, שמחממים את עצמם תוך יצר הרע, וכל אותם מדורים דולקים שם. ע"כ.

ומבואר שם בזוהר שיש גיהנם למעלה ולמטה, וגיהנם שלמטה היא בארץ, כמו שכתוב בגמרא (עירובין י"ט), אמר רבי ירמיה אמר ר"א ג' פתחין יש לו לגיהנם, אחד בים, ואחד ביבשה, ומייתי לכל אחד מקרא, בספר חסד לאברהם, הנפש נידונית בגיהנם הארצי והרוח נידון בגיהנם רוחני, ויש עליון אל הנשמה, ובוזה יתישב לך מה שתמצא, כמה מעשיות שפגעו בנפשות הנידונין בגיהנם, כמו שכתוב במדרש הנעלם (פרשת אחרי מות) בענין הקצב אביו של רבי שמעון הפיקולי, שהיה מלקט עצים לשרוף אותו, מענין זה נראה שהוא דיני נפשות, המתגלית לעיני רואה, ודינין דין גשמי, ובספר חסידים סימן רס"ט, מעשה שראה אחד את איש

בגיהנם, שנאמר (שם) הנה סערת ה' יוצאה וסער ומתגלגל על ראש רשעים יחול, ובזוהר תרומה (ק"ג ע"ב) אמר רבי יהודא דינא דעונשא דגיהנם, הא אולפנא, דאיהו למידן תמן חייבא, ואיהו נור דליק יומא ולילא, כגונא דחייבא מתחממין ביצר הרע, למעבר על פתגמא אורייתא, בכל חמימא וחמימי, דאינון מתחממין ביצר הרע, הכי איתוקד בנורא דגיהנם, זימנא חדא לא אשתכח יצר הרע בעלמא, דאעילו ליה בגושפנקא דפרזלא בנוקבא דתהומא רבא, כל האי זמנא, כבא נורא דגיהנם, אהדר יצר הרע לאתריה, שרי חייבא עלמא לאתחממא ביה, שרי נורא דגיהנם לאיתוקדא וכו' עיין שם, וכפום האי דרגא דחטא ביה חייבא הכי יהבנא ליה מדורא דגיהנם, ובכל מדורא ומדורא אית מלאך ממנא על האי אתר תחות ידיה דדומה, וכמה אלפים רבוא עמיה דדיינא ליה, לחייבא כל חד וחד כמה דאתחזי לון בהאי מדורא דאינון תמן, עד כאן לשונו. תרגום הזוהר: אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, דִּין שֶׁל עֲנָשֵׁי הַגִּיהֵנִם, הָרִי לְמַדְנֵוּ שֶׁהוּא לְדוֹן שָׁם אֶת הָרָשָׁעִים. עַל מֵה נְדוּנִים בְּאֵשׁ הַגִּיהֵנִם? אֶלָּא גִיהֵנִם הִיא אֵשׁ דּוֹלְקֶת יָמִים וְלִילוֹת, כְּמוֹ שֶׁהָרָשָׁעִים מִתְחַמְּמִים בְּאֵשׁ שֶׁל יָצָר הָרַע לְעֵבֵר עַל דְּבַרֵי הַתּוֹרָה. בְּכָל חָמוּם וְחָמוּם שֶׁהֵם מִתְחַמְּמִים בַּיָּצָר הָרַע, כִּף בּוֹעֵרֶת אֵשׁ הַגִּיהֵנִם. פְּעַם אַחַת לֹא נִמְצָא יָצָר הָרַע בְּעוֹלָם, שֶׁהִכְנִיסוּ אוֹתוֹ לְתוֹךְ חוֹתֵם כְּרִזְל בְּנִקְבַּ תְּהוֹם רַבָּה, וְכָל אוֹתוֹ זְמַן כְּבָתָהּ אֵשׁ הַגִּיהֵנִם וְלֹא בְעָרָה כָּלֵל. חֲזַר יָצָר הָרַע

הרחיבה שאול נפשה, ופערה פיה לבלתי חוק, וירד הדרה והמונה, וכל זה למי שאין בידו מצוה אחת, שמכריע אותו לכף זכות, אבל מי שיש בידו תורה ומעשים טובים ויסורים רבים, באים עליו ניצול מדינה של גיהנם, שנאמר (תהלים כג) גם כי אלך בגיא צלמות, לא אירא רע כי אתה עמדי, שבטך ומשענתך המה ינחמוני, שבטך אלו יסורים, ומשענתך זו תורה.

פרק ב' רבי יוחנן פתח (אייב יא כ), ועיני רשעים תכלנה, ומנוס אבד מנהם, ותקורתם מפח נפש, גוף שאינו כלה, ונשמתו יוצאה באש, שאינו נכבה, ועליהם הכתוב נאמר (ישעיה סו כד) כי תולעתם לא תמות ואשם לא תכבה.

אמר רבי יהושע בן לוי פעם אחת הייתי מהלך בדרך, ומצאנו אליהו הנביא זכרונו לחי העולם הבא, אמר לי רצונך שאעמודך על שאר הגיהנם, אמרתי לו הן, הראני בני אדם שתלויים בידיהם, ובני אדם שתלויים בלשונם, ובני אדם שתלויים ברגליהם, והראני נשים שתלויים בדדיהן, והראני בני אדם שתלויים בעיניהם, ובני אדם שמאכילה אותם את בשרם, ובני אדם שמאכילה אותם גחלי רתמים, ובני אדם יושבים חיים ותולעים אוכלים אותם, אמר לי אלו שכתוב עליהם, ותולעתם לא תמות, והראני בני אדם שמאכילים אותם חול דק, על כן ושיניהם נשברות, והקדוש ברוך הוא אומר להם רשעים כשאכלתם הגזל, היה מתוק בפיכם, ועתה אין בכם כח לאכול, לקיים מה

במדבר והלבנה וכו', ועוד כמה מעשיות מפורסמות, ועד היום יש ארץ אשר שער הגיהנם פתוח אליו, וקולם כים יהמה, ועשנו כעשן הכבשן, וזה מקום הגיהנם הגשמי, עד כאן לשונו.

הובא בראשית חכמה שער היראה (פרק י"ג) מסכת גיהנם כתיב, ולפני זעמו מי יעמוד ומי יקום מפני חרון אפו, רבי זעירא ולעלוקה שתי בנות הב הב (משלי ל טו), אמר רבי אליעזר ד' כיתות של מלאכים, עומדים על פתחו של גיהנם, ואומרים הב הב, - אייתי אייתי, ולמה נקרא שמו גיהנם, שקול נהמתו הולך מסוף העולם ועד סופו, ולמה נקרא שמו תפתה, שהכל נכנסים בו בפיתוי של יצר הרע, פ"א רבי יוחנן פתח, עוברי בעמק הבכה מעין ישיתיהו גם ברכות יעטה מורה (תהלים פד ז), מלמד שהרשע מתודה, ואומר אני פלוני בן פלוני עברתי על עבירה פלונית, במקום פלוני, ובפני פלוני, ביום פלוני ובמעמד פלוני, ג' שיעורים יש בגיהנם וכו', כמו שכתבתי למעלה ה' מיני אש יש בגיהנם אש אוכלה ושותה, שותה ואינו אוכלת, אוכלת ואינו שותה, לא אוכלת ולא שותה, ויש אש אוכלת, אם יש בה גחלים כהרים, ויש בה גחלים כגבעות, ויש בה גחלים כים המלח, יש בה גחלים כאבנים גדולות, יש בה נהרות של זפת וגפרית, מושין ורותחין רחמי', גזר דינו של אדם מלאכי חבלה דוחפין אותו על פניו, ואחרים מקבלים אותו מהם, ודוחפין אותו לפני אור של גיהנם, ופוערת פיו וכולעתו, שנאמר (ישעיה ה יד) לכן

עצמן בימות החול, והקדוש ברוך הוא אומר להם רשעים, אוי לכם שאף בגיהנם גוזלין, שנאמר (איוב כד יט) ציה גם חום יגזלו מימי שלג, שאול חטאו, כלומר אף בשאול חטאו.

פרק ד' כל י"ב חודש נעשים עפר, והרוח מפזרתן תחת רגלי הצדיקים, דכתיב (מלאכי ג כא) ועסותם רשעים כי יהיה עפר (אפר) תחת כפות רגליכם, ואחר כך נשמתן חוזרות בהם, והם יוצאים מגיהנם, ופניהם שחורות כשולי קדירה, והם מצדיקים עליהם את הדין, ואומרים יפה גזרת עלינו, יפה דנתנו, לך ה' הצדקה ולנו בושת הפנים, כהיום הזה, ושבעה מדורות בגיהנם, ובכל מדור ומדור יש בו ששת אלפים בתים, ובכל בית ובית יש בו ששת אלפים חלונות, ובכל חלון וחלון יש בו ששת אלפים כדי מרה, וכולם מזומנים לסופרים ודיינים, ועל אותה שעה, אמר שלמה עליו השלום (משלי ה יא) 'ונהמת באחריתך', ואחד מהם אינו נמלט, אלא אם כן יש בו תורה ומעשים טובים, אחר כל זאת הקדוש ברוך הוא מרחם על בריותיו, שנאמר (ישעיה נז טז) כי לעולם אריב ולא לנצח אקצוף, כי רוח מלפני יעטוף, ונשמות אני עשיתי, עד כאן.

שנאמר (תהלים ג ח), שני רשעים שברת, והראני בני אדם שמשליכים אותם מאש לשלג, ומשלג לאש, כרועה זה שרועה צאן מהר להר, ועליהם הכתוב אומר (תהלים מט טו) כצאן לשאול שתו מות, ירעם וירדו במ ישרים לבוקר, וצורם לבלות שאול מזבול לו, אמר רבי יוחנן כל מלאך ומלאך ממונה ליפרע עונש עבירה אחד, זה בא ודן אות והולך לו, וכן הב' וכן הג', וכן כולם, עד שמשלימין את העבירות שבידו, משל למה הדבר דומה לבן אדם שהיה לו בעלי חובות הרבה, והוליכהו אצל המלך, אמר להם המלך מה אעשה לכם, לכו וחלקוהו ביניכם, באותו שעה נפשו נמסרת לגיהנם למלאכים אכזריים ומחלקים אותו ביניהם.

פרק ג' תניא ג' יורדין ואינם עולים, הבא על אשת איש, והמלכין פני חבירו ברבים, והנשבע בשם ה' לשקר, ויש אומרים אף המתכבד בקלון חבירו, והמסכסך בין איש לאשתו להביא מריבה ביניהם, בכל ערב שבת מוליכין אותו בני שני הרים של שלג, ומניחים אותו שם, ובמוצאי שבת מחזירים אותו למקומו, ומלאך יוצא ודוחק אותם למקומם לגיהנם, ומשם נוטלים שלג ונותנים בין תחת שיחיהם, כדי לצנן

ענין הגהינם הוא לעכל הזוהמא

וחזור אל שורשה, ונשארה הנשמה טהורה לחזור אל שורשה אשר ממנה חוצבה.
וכן כתוב בספר "עשרה מאמרות" בענין הרוח ונפש, שירדו

כתיב בספר "חסד לאברהם": ענין הגהינם הוא, כי על ידי החטא גורר את כח הטומאה אל הנשמה מהקליפה, כמו שאמר פ"ה, ובאשו של גהינם מתעכל כח הטומאה ההוא

ישראל בגופן אין אור של גהינם שולט בהם, רצונו לומר: להאבידם, חלילה, כי אף על פי שחטא - ישראל הוא, אבל יש לו צער שנשרף באש, אבל דיוקן של נשמה אינו נטפל לגהינם, אם לא שתדד שם להעלות את הזולת, וגם יהיה לה מירוק בשביל איזה מחשבה רעה, וגורמת לה תיקון, ונכבד הרבה, עד כאן.

כל אדם מחויב לעבור דרך הגהינם

זלה"ה, שנשמת הצדיקים, שעוברים דרך הגהינם, הוא להעלות משם ניצוץ קדושה, שנפלו לשם וכו', וזה שאמר: "עוברי בעמק הבכא" - הוא הגהינם. רצונו לומר: הצדיקים עוברים שם, ואז "מעין ישיתהו" - כי כמו המעין מעלה ממטה למעלה, כן הצדיקים מעלים משם ניצוץ קדושה ממטה למעלה, והוא כי דירת הקליפה שם בגהינם, וכשיצא נשמת הצדיק מהגוף, אז הוא בלי לבוש הגשמי, אז לחיצוני אחיזה בנשמה ההיא, והיא נכנסת בתוכם ומשברת הקליפה ומלקטת הניצוץ, הכל לפי כח של אותו צדיק שמת, ומעלה אז יותר ממה שמעלה בחייו, מה שאין כן הרשע הקליפות אוחזין בו, וזה שאמר: גדולים הצדיקים במיתתם יותר מבחייהם, עד כאן לשונו.

ז' שמות יש לגהינם נגד ז' מיני רשעים

רשעים, ואלו הם: רע, בליעל, חוטא, רשע, משחית, לץ, יהיר. וב"חסד לאברהם" כתב, שהוא כי האדם חוטא בז' מדרגות, יצר הרע בז' שמות, והם: רע, טמא,

לגהינם תחתון, והוא לעכל זוהמתן כשרוף אש את החלודה הנדבקת לכסף צרוף, והכסף עצמו אינו נשרף ואינו חסר, כי אין בו פסולת, אבל הוא בוער כאש, כן חלק הנפש והרוח - הם ככסף צרוף, והזוהמא היא החלודה הנדבקת בהם, וצריך לשרוף אותו בגהינם, אבל מהם לא יתחסר כלום, וזה שאמר: אפילו פושעי

בספר "עמק המלך" ז"ל: הגהינם מקיף את הגן עדן, וכל אדם מחויב לעבור דרך שם, והטעם הוא, כי אין צדיק בארץ שלא יחטא בהרהורי עבירה, ועל כן מורידין אותו בשאול, והוא רואה אריות ודובים של אש הטורדים את הרשעים, ויש לו מורא ופחד ואימה, ומהרהר בעצמו, דגם אותו ידונו כן ולא יעלה לגן עדן, וזה ההרהור מכפר על הרהורי עבירה - מדה כנגד מדה. זה שנאמר: "מוריד שאול ויעל" - רצונו לומר: מוריד הצדיקים שההירו בעבירה, וכדי שלא לביישם גזור עליהם להעלות אותם משם, שההירו בתשובה קודם מותם. זה שאמר "ויעל" - רצונו לומר, שמעלה את הרשע, שההירו בתשובה, ודברים אלה הם דברי הזוהר וגם זוהר חדש ועיין לעיל פי"א ובכתבי האר"י

בנמרא: אריב"ל ז' שמות יש לגהינם, ואלו הם: שאול, אבדון, באר שחת, בור שאון, טיט היון, צלמות, ארץ תחתית וכו', ומייתי לכל א' מקרא. ובזוהר תרומה, שהוא נגד ז' מיני

שטן, שונא, אבן מכשול, ערל, צפוני, וכפי מה שנמשך אחר היצר הרע, כן נכנס באותו מדור, וכפי מה שהמדור מוציא באדם זוהמא של יצר הרע, כך שולט בו, ולפיכך נכנס במדור, המתיחס אל חלק היצר הרע הנמשך אחריו.

השאל - חציו אש וחציו ברד

כתב בשם ברייתא דמעשה בראשית, שהאש של גהינם הוא אחד משישים מאש של צלמות, וכן כולם כאחד, הם אחד משישים מאש שלפניו, והשאל - בו חציו אש וחציו ברד, והרשעים שבתוכם יוצאים מתוך האש, לוחץ אותם הברד, וכשיוצאים מהברד זורקים אותם באש, והמלאכים הממונים עליהם משמר את נשמתן בגופן, שנאמר: "כי תולעתם לא תמות ואשם לא תכבה".

הנשורפים בגהינם חוזרים ומתחדשים כבתחילה, כדי שיהיו עוד למאכלת אש

עוד שם בברייתא: ז' גהינם ברא הקדוש ברוך הוא, ובכל גהינם וגהינם ז' מדורים, ובכל מדור ומדור יש בו ז' נהרות של אש וז' נהרות של ברד וכו', וכל רשע ורשע עובר בהם ונשרף במקום, ואחד ממלאכי חבלה ממונה עליו, וחוזר ומחיה אותו ומעמידו על רגליו, ומודיע לו כל מעשיו המקולקלים, ואומרים לו: "אתם לא יראתם מאש של גהינם ומדינה של אבדון, ועברתם על התורה ועל המצוות, שניתן לכם בסיני באש, אף עכשיו עבור לפנינו באש ובנהר ברד וכו'", ובבחינת כמו שכתוב: "ישבו

הרב ר' משה אלשיך זלה"ה כתב גם כן כעין זה על הפסוק: "תשיתמו כתנור אש" - רצונו לומר, שלא יתמו באש מיד ותעובר צורתם, כי אם שסובל יקוד אש יום ויום והוא קיים, כן יתן בהם יתברך שמו כח לסבול שריפת אש והם נשרפים וקיימים.

יטעום הנפש כפי שעור הפעמים שטעם בעבירה

ב"חרם לאברהם" הטעם הוא, כי לפעמים חטא פעמים הרבה חטא אחד, ולכן ממיתן וחוזר ומחיה אותם, כדי שיטעום הנפש כפי שעור הפעמים שטעם בעבירה, ומי שחטא בעבירות הרבה, מוליכין אותו מחור זה אל חור אחר, ומסדק זה אל סדק אחר, ואין שום דבר לבטלה, כי הם לטהרת אדם ולטובתו, כי אין המזוהם יכול לבוא לבית המלך, כמו

מצורע, כי אם אחר כלות הימים והזמן של טהרתו, ומאריך בספרו כדברים האלה מאוד, וסוף דבריו, מיני טהרות הם ג':

מיני טהרות הם ג' והיותר טוב שבכולם היא התשובה

א. היא התשובה וכיוצא בזה. ב. הגהינם והמיתה. ג. עונש הגלגול. כל אחד קשה מחבירו, והיותר טוב שבכולם היא התשובה, כי כמו שהגביר כח הטומאה במעשיו, כן הוא יכול לבטל כוחה במעשיו. מדה כנגד מדה ממש – האש, שהבעיר בעבירותיו, והעוון, שגרם פגם בנפש, נתקן בגהינם, והפוגם ברוח ונשמה – נתקן בגלגול, ויש שצריך תיקון בגלגול ובגהינם, אמנם התשובה מתקן הכל.

טעם מדוע נקרא ה"גהינם" כך?

בספר "נשמת חיים" נתן טעם לזה, למה בגהינם ז' מדורים? – להפרע מרשעים וכו', כנגד שבעה גופי עבירות, ונגד ז' עונשי עבירות בעולם הזה: ד' מיתות בית דין, גם; מלקיות, מיתה בידי שמים וכת – הרי ז', ומה שנקרא בלשון חז"ל "גהינם" הוא, כי מקום היה סמוך לירושלים, והיה נקרא "גיא בן הנס" אשר שם היה משליכים את הטומאה והנבילות, והיה שם תמיד אש לשרוף אותם, ולכן על דרך משל נקרא מקום משפט רשעים "גהינם", כמקום שהיו שורפים את הנבילות והטומאה.

האש שבגהינם, אינו כמו אש בעולם הזה כלל

כתב עוד בשם הרמב"ן, שהאש שבגהינם, השורפת נפשות, אינו כמו אש בעולם הזה כלל, אלא אש דקה מזאת, וכמו שהנשמות הם בתכלית דקות, כך ברא הקדוש ברוך הוא אש דקה מן הדקה, שהוא תופס דברים דקים להעניש ולכלות בהם נפשות חוטאות, וכתב, שלא כל העבירות שוות, יש שמשפטם י"ב חודש בגהינם, ויש שנידונין לעד ולעולמי עולמים, עד כאן.

תשובה לשואל, למה לא הזכיר עונש גהינם בין יעודים הרעים הנאמרים בתורה

שמעתי בשם ר' משה אלמושונו ביאור על פרוש הפסוק: "כי אין במות זכרך בשאול מי יודה לך" – זה הפסוק תשובה ותרוץ לשואל, למה לא הזכיר עונש גהינם בין יעודים הרעים הנאמרים בתורה לחטאים? על זה מתרץ הכתוב, כי צער מות נראה לעין כל, ואף על פי כן הרשעים אינם משגיחים, מכל שכן שלא ישגיחו הרשעים בעונש גהינם, אף אם יהיה כתוב בתורה, כי זה שלא ראה – לא יאמין, וזה שאמר

הפסוק: "כי אין במות זכרך" - רצונו לומר, על ידי המות אין זוכרין אותך, מכל שכן שלא ישגיחו על ידי "שאול" - הוא עונש גהינם, כי מה שלא ראה לא יודע, וזה שאמר: "בשאול וכו'".

פרק טז

בו יבואר עונש הגלגול. א. ומה ענין הגלגול. ב. ושהוא מר יותר מגהינם. ג. ובשביל איזה דבר מגולגל האדם. ד. וכמה פעמים היא הגלגול. ה. ובשביל איזה חטאים הוא בא בגלגול בהמה, חיה ועוף.

צריך לירא מעונש הגלגול, שהוא מר מאוד לנשמה יותר מדיני גהינם

מה שצריך, נמצא כל יגעו בעולם הזה הוא הבל, וצריך לחזור שלישיית ורביעית לתקן, ועונשו גדול על מה שלא תקן בתחילה, כמו שאמר בזוהר פנחס אר"ש האי בר נש דנטיל נשמתא דגלגול ולא זכי דיתקן ביה כאילו משקר בקושטא דמלכא, ואנא קרינא עליה האי קרא או מצא אבידה וכחש בה ונשבע על שקר טב דלא אתברו. תרגום: אָמַר רַבִּי שְׁמֵעוֹן, אָדָם זֶה שְׁנוּטֵל גִּלְגּוּל הַנְּשָׁמָה וְלֹא זָכָה לְהַתְתִּיקָן בּוֹ, פְּאֵלּוּ מְשַׁקֵּר בְּאִמַּת הַמֶּלֶךְ, וְאֲנִי קוֹרָא עָלָיו פְּסוּק זֶה, (ויקרא ה) אוּ מְצָא אֲבִידָה וְכַחֵשׁ בָּהּ וְנִשְׁבַּע עַל שְׁקָר. וְכַחֵשׁ בָּהּ, טוֹב לוֹ שְׁלֹא נִכְרָא.

ואחר שנבאר דיני עונש גהינם, נבאר קצת מעונש גלגולים, וזה לשון ה"ראשית חכמה": וצריך לירא מעונש הגלגול, שהוא מר מאוד לנשמה יותר מדיני גהינם, וכתב מורי זלה"ה, שהוא משל לאדם שהלך בסחורה מהלך כמה שנים, כסבור שירוויח בה, ובהגיע לשם אמרו לו: הסחורה שבידך אינו כלום במקום הזה. כמה צער יגיע לאדם הזה על מיעוט חכמתו, שלא חקר ודרש איזו סחורה יביא לשם שירוויח בעדה, והנמשל מובן מאליו, ובפרט כמה נשמות יש בדורינו על פי רוב הם מגולגלים, ובאו לתקן עתה מה שלא תקנו בתחילה, ואפשר שימות ולא יתקן

מי שהקדוש ברוך הוא שולח עליו יסורים, והוא מקבל עליו בעין יפה, לא יצטרך לבוא בגלגול

לבי דינא במתיבתא דרקיע, ודיינין ליה ומסרין ליה לבי מלקויתא וארשי ליה קודשא בריך הוא למהוי תחות שלטונתא עד זמן ידיע ולכתר פריק ליה, וענין הגלגול נתבאר בתקונים בענין קין, וזה לשונו: בהאי זימנא דחמי דחובא דא באתר עילאה הוי

בזוהר משפטים מבואר, מי שהקדוש ברוך הוא שולח עליו יסורים, והוא מקבל עליו בעין יפה, לא יצטרך לבוא בגלגול, וזה לשונו: מאן דהוי זמין לאהדרא בגילגולא למסבל עונשא בהאי עלמא על מה דעביד לא אהדר ליה להאי עלמא, ומה עביד ליה קריב

ובכן ראיתי רשעים קבורים ובאו, פירש בכתבי האר"י זלה"ה, וכן פרש ר' משה אלשיך זלה"ה שאמר, שהע"ה על אותם שאינם חוקרים על מה חזרו ובאו לזה העולם בגלגולים. זה שאמר ממקום קדוש יהלכו, כדי לתקן מה שכבר פגמו, וישתכחו בעיר - היא הגוף, עיר קטנה, אשר כן עשו - רצונו לומר: החטאים שעושים היום כן עשו מקדם, כשהיו בעולם הזה, ולא באו לזה העולם אלא לתקן מעשיהם, גם זה הבל, עד כאן לשונו, ובכמה מקומות מפרשים: צדיק וטוב לו - צדיק בן צדיק. פרש - אם היה כבר צדיק ובא בגלגול לקיים עוד מצוות ומקיימם, נקרא צדיק בן צדיק וטוב לו, ומה שאמרו: צדיק ורע לו - צדיק בן רשע, פרש - אם היה בתחילה רשע, יבוא בגלגול ויתקן מעשיו הראשונים ומתקנם, אז רע לו, שהקדוש ברוך הוא מיסרו על חטאיו שחטא בגלגול הראשון, ומה שאמרו רשע וטוב, זה רשע בן צדיק, פרוש, אם היה בתחילה צדיק ובא בגלגול לעשות עוד מצוות ונעשה רשע, אז טוב לו, כשמשלמים לו זכויותיו שעשה, וכשהיה בעולם הזה תחילה רשע ונעשה גם כן רשע, אז רשע ורע לו.

תליא הרהור בתשובה, ואמר: "גדול עוונתי מנשוא הן גרשת וגו'", הכי אתרמיז גילגולא דרשיעא דאתמר בהון, ובכן ראיתי רשעים קבורים ובאים וגו' ודא הוא גרשתי אותי היו' דא גילגולא קדמאה והייתי נע דא גילגולא תניינא, ונד דא גילגולא תליתאי, ודא רזא על שלושה פשעי ישראל ועל ארבעה לא אשיבנה אי תב בתיובתא בתלת גילגולין שפיר ואי לאו כתיב ועל ארבעה לא אשיבנה לא אהדר ליה בגופא אחרא אלא יד ליד לא ינקה רע, עד כאן לשונו, תרגום: באותו זמן שראה שהחטא הזה היה תלוי במקום עליון, הרהר בתשובה, ואמר גדול עוני מנשוא, הן גרשתי אתי היום מעל פני האדמה ומפניך אסתור והייתי נע ונד בארץ וכו'. כאן נרמז גלגול הרשעים שנאמר בהם ובכן ראיתי רשעים קברים וכו'. וזהו הן גרשתי אתי היום - זה גלגול ראשון, והייתי נע - זה גלגול שני, ונד - זה גלגול שלישי, וזהו סוד על שלשה פשעי ישראל, אם שב בתשובה בשלשה גלגולים - יפה, ואם לא - כתוב בו ועל ארבעה לא אשיבנו, לא מחזיר אותו בגוף אחר, אלא יד ליד לא ינקה רע. ומה שאמר דאתמר בהון

לידע על איזה עבירה בא בגלגול

ומשמש בשכלו על איזו עבירה חושש משאר עבירות בידוע הוא, שהיה קודם זה הפעם, א"כ בזה עול' וחטא בזה החטא, ובא בגלגול לתקן זה החטא, ואותו כח הטומאה נתחזקה בקרבו

עיין בספר "ראשית חכמה" דף ל"ב ובספר "עמק המלך" בביאור מה שאמרו, ועכשיו שנברא יפשפש במעשיו, זה לשונו: אם ירצה אדם לידע על איזו עבירה בא בגלגול

וקנתה שבייתה אצלו, ועדיין מלפפת ומבקש לימודו הראשון, ואין לו מנוחה מגרוי יצר הרע, וצריך להתגבר נגד יצרו, עד כאן לשונו.

העיבור שנכנסת בו נשמה אחרת בתוכו

התורה, והיא אינה חסרה דבר, ואז היא אינה סובלת יסורין וצער הגוף כלל, כיון שאינה חסרה דבר, ולא באה לצורך עצמה, וגם היא עומדת בבחירתה, אם האדם מטיב מעשיו, וכל שהוא מרבה להיטיב מתקשרת יותר עמו, ואם הוא מריע מעשיו מסתלקת ממנו והולכה לה, ולפעמים היא מתעברת לצורך עצמה, להשלים חסרונה, והיא מתפשטת בגוף האדם כמו נשמתו ממש וסובלת בצער ויסוריו של הגוף ההוא כמו נשמתו, והיא יושבת שם עד שתקיים המצוה שהיא חסרה, ואחר כך מסתלקת והולכת לה.

זה לשון האר"י זלה"ה בשער הגלגולים פ"ד, והנה ענין הוא, שבצאת הולד ממעי אמו, נכנסת שם הנשמה בגוף ההוא וסובלת צער והיסורים הבאים על אותו הגוף מיום הולדו עד שימות, ואינה ברשותה לצאת עד יום המיתה, אך העיבור הוא באשר כבר הנשמה באדם והוא גדול, ואז נכנסת בו נשמה אחרת בתוכו, ודומה האדם לאשה המעוברת, שיש לה ולד אחר במעיה, ולכן נקרא "עיבור", ואינה מתעברת באדם אלא אם כן הוא על כל הפחות בן י"ג שנה, דאז הוא חייב במצוות, ובא לסייעו ולהדריכו במצוות

המגולגלים לזכות אחריה להישיר את בני האדם ולא לצורך עצמם אלו מובטחים שלא יחטאו כלל

הקדוש ברוך הוא שומרם שלא יחטאו, והמגולגל בשביל חסרון המצוות מתגלגל כמה פעמים, עד שישלם תרי"ג מצוות וכל מה שצריך להשלים לחלקו, וזה שאמר: "ועושה חסד לאלפים לאוהביו ולשומרי מצוותיו" - רצונו לומר, אף שיהא מוכרח לגלגולים לאלפים, אבל אפשר שיתקנו בפחות מזה.

אם הוא מגולגל לתקן מעשיו זהו קרוב לחטוא, ומי שבא לתקן המצוה שבא לידו אלא נתעצל לרדוף אחריה, כגון: שלא קנה שדה לקיים לקט, שכחה, פאה - זה יותר קרוב לחטוא, והמגולגלים לזכות אחריה להישיר את בני האדם ולא לצורך עצמם - אלו מובטחים שלא יחטאו כלל, ועיקר כיון שבאו לצורך אחרים,

אם נתגלגל שלושה פעמים ולא התחיל לתקן מעשיו, אז אין לו תקנה ואין מתגלגל יותר

ואחר כך כשיקום בתחית המתים, כל אותן הגופות שנתגלגל בהם, כל גוף

אמנם צריך בכל גלגול וגלגול להוסיף תיקון על העבר,

מתגלגל יותר, ועליו נאמר: "ונכרתה הנפש ההיא", ואם בפעם האחת חטא באותן שגופן כלה ואין לו תחיית המתים, אז כיון שאותו הגוף כלה, הנה ההוא ניצוץ לבד מתגלגל בגוף השני ויקום לתחיית המתים עם כל חלקי הניצוץ ההוא, והגוף האחד אבד, והטעם שבחר הקדוש ברוך הוא לצדיקים ולתלמידי חכמים גלגולים רבים יותר מעונש גהינם, כי על ידי הגלגולים הם מרויחים, כי בכל פעם מוסיפים מצוות וזכויות, נמצא הגלגולים הם לטובה, מה שאין כן בגהינם.

יקח חלקו באותו ניצוץ, כמו המצוות שהשלים באותו הגוף, והמתגלגל בסיבת עבירות, מתגלגל רק ג' פעמים חוץ פעם אחת, וזה שאמר: "הן קל יפעל פעמיים ושלש עם גבר", רצונו לומר - עם פעם אחת שנקרא "גבר", וזה שאמר: "פוקד עוון אבות על בנים על שלשים ועל רבעים לשונאי", כשאוחזין מעשי אבותיהם, רצונו לומר - דעדיין מעשיהם דהראשונים בידיהם קיימים, כי הגלגול האחד נקרא אב, והשני נקרא בן, ואם נתגלגל שלושה פעמים ולא התחיל לתקן מעשיו, אז אין לו תקנה ואין

איחור הגאולה כל כך, לפי שצריך גלגולים אין סוף, עד שכל ניצוץ ישלים כל התרי"ג מצוות

ובנין בית המקדש, כדי שלא יחזור לבוא בגלגול, כי הוא מוכרח, אך הצדיקים שהשלימו כל הצורך להם, הם שמחים במיתתם, כמו שנאמר בדניאל: "ואתה תנוח לך לקץ הימין", כי לא היה צריך להתגלגל, ובזה תבין איחור הגאולה כל כך, לפי שצריך גלגולים אין סוף, עד שכל ניצוץ ישלים כל התרי"ג מצוות וכל הבחירה הנזכרת.

אמנם לרשעים יותר טוב הגהינם מלבוא בגלגולים, כי אדרבא בכל פעם יוסיפו על חטאיהם, ולא תהיה להם תקומה, ולכן נכנסים בגהינם תיכף אחר ג' גלגולים, אם לא התחילו לתקן, וממרקים עוונותיהם בגהינם, ובזה הבין, כי יש כמה צדיקים שהיה קשה להם למות, כמו משה רבינו עליו השלום, כי לא קיים כל המצוות התלויות בארץ

בני אדם, שאינם יודעים על מה באו לעולם ומה חסר מהם, צריכים לקיים הכל

ולכן אותן המצוות, שהיו מקיימים בגלגולים קודמים, לא היו כל כך נזהרים בהם, דאם לא כן אין לדבר סוף, וכיון שכבר עשו איזו מצוה באיזה גלגול אין צריך לעשותה, אך אין זה אלא במצוות חובות הגוף,

בזה יתבאר מה שהובא בגמרא: שאל ר' פלוני לר' פלוני - אבוך במאי הוי זהיר טפי? אמר לו: בציצית, וקשה; הרי חז"ל אמרו: הוי זהיר במצוה קלה כבחמורה, אך שהם היו חכמים והיו יודעים מה שחסר מהם,

כגון: סוכה ולולב וקריאת שמע ותפילין ותפילה וכיוצא בו, צריך לעשותם בכל הגלגולים, אמנם שאר בני אדם, שאינם יודעים על מה באו לעולם ומה חסר מהם, צריכים לקיים הכל, ולכן הזהירו: הוי זהיר וכו'. עוד

שם בכתבי האר"י ז"ל: כל המצוות שהיכולת באדם לעשותן צריך לרדוף אחריהן ולקיימן, כגון: לקנות שדה ולקיים: מעשרות, לקט, שכחה ופאה וכו', ואם לא קיים, מוכרח הוא להתגלגל ולקיים, על כל פנים.

למה הוצרכו ימות המשיח קודם עולם הבא, שהנשמה לבדה אין לה קיום המצוות התלויות בארץ

המקדש צריכין להתגלגל בביאת משיחנו, במהרה בימינו, ואז יתקיימו כל אותן המצוות, ובזה תבין למה הוצרכו ימות המשיח קודם עולם הבא, שהוא אלף השביעי, שהוא עיקר התענוג, והוא שהנשמה לבדה אין לה קיום המצוות התלויות בארץ, וזה שאמר ישמעאל בן אלישא, שהטה את הנר בשבת, לכשיבנה בית המקדש אביא חטאת שמינה, עד כאן לשונו.

המגולגל להשלים איזו מצוה שחסר ממנו הוא יותר רחוק לחטוא, מן שבא לתקן פגמי העבירות והמצוות, שאין בידם לקיימן, כגון: פדיון הבן ויבום וחליצה - אין צורך לגלגול ממש, אלא מספיק לו עיבור באיזה אדם, שיהיה משורש המתיחס אליו יותר, וכשבא לידי אותו האדם המצוה יקיימנה ויסתלק אחר כך משם, אמנם המצוות התלויות בבנין בית

צריך האדם לקיים כל התרי"ג מצוות במעשה ובמחשבה ובדיבור

ואר"ל: כל העוסק בתורת עולה וכו', ואם חסר איזה ניצוץ נשמה, אפילו בטל א' מג' אלו, שהם דיבור מעשה מחשבה, מוכרח הוא להתגלגל, עד שיקיים את כולם, עד כאן לשונו.

אין זה מה שאמר הרב ר' משה אלשיך, שחייב כל אדם ויכול לקיים התרי"ג מצוות בכל יום, דהיינו: אם מקבל עליו לקיים כל שבא לידו מן המצוות עשה ויקיימם, ויזהר במצוות לא תעשה, וכן על ידי שמירת שבת כהלכתו, כי ז"ל האר"י זלה"ה, שצריך האדם לקיים כל התרי"ג מצוות במעשה ובמחשבה ובדיבור, וענין הדיבור נרמז במה שאמר: "זאת התורה לעולה וגו'",

לפי זה בימות המשיח יקיימו כולם במעשה, מה שקיים עתה במחשבה, כי אי אפשר לקיים כולם במעשה.

גהינם הוא גרירת המאוס והבאוש לבד וגן עדן הוא רפואות המכות והחבורות

הנשמות יכנסו לגן עדן, כי יש כמה שפגמיהם יתוקנו בגהינם, ואחר כך

ב"חפד לאברהם" ז"ל: ודע כי לא כל הנשמות יתגלגלו, ולא כל

וכשתצא מן הגהינם תצא כולה מלאה פצעים וחבורות מבשר המאוס שנפל ממנה, ונשאר מקום הפגם גומה, דרך משל. הנה כאשר תשאר הנשמה ברמ"ח אברים שבביאה שלה קיימת, תכנס לגן עדן, ושם יזריח הקדוש ברוך הוא אור שמש העליון, ומשם תרפא הנשמה בגן עדן התחתון, ואפילו בשעת רפואתה סובלות שם צער בתוך גן עדן, כנזכר בעובדא דהאי ינוקא, ויהיה המשל בזה ממש אל נגעי בני אדם, ואל מחץ מכותם, שגהינם הוא גרירת המאוס והבאוש לבד וגן עדן הוא רפואת המכות והחבורות.

תכנסנה לגן עדן, ויש נשמה שתכנס לגהינם ותצטרך לבוא בגלגול אחר כך ולא תכנס לגן עדן, והטעם - שיש בידה פגם, שאין כח בגהינם לצרפו אלא צרופו בגלגול, על ידי עוני וחלש וטפש וכיוצא, שנגזר עליה קודם ביאה, והטעם שאין טהרתה בגהינם, והוא כי הפגם בנשמה כעין בשר המת המאוס בחי, שהרופא גוררו ומעמידו על בשר החי, והבשר המאוס הזה, שהוא פגם הנשמה, אין גרירתה מן הנשמה אלא על ידי גהינם, וכפי שעור שנהנתה מהעבירה יהיה שעור עמידתה בגהינם, עד ששם יגבה בעל חוב את חובו,

טעם הגלגולים של עבירה, מפני שאין הגהינם מתקן אותן

בעולם הזה, ואז תתוקן הנשמה בכל אבריה, וזהו טעם הגלגולים של עבירה, מפני שאין הגהינם מתקן אותן, וזה שאמר, שאין כל עבירות נתקנים בגהינם, אלא שיש עבירות שתקונם בגלגולים, נוסף על עונש גהינם, ולהתגלגל מכל זוהמתא מיד בלי גהינם, גם כן יראה, שיגבר הרע מאוד אלו נדונות בגהינם, שיקל הרע ואחר כך מתגלגלת להוסיף הטוב ולהתרפאות ביסוריך ותוכחת על עוון, וכן כתוב בתקונים, אמרי רבנן להתרפאות ממסאב' נחית לה בגלגולא, עד כאן לשונו.

הנה נודע דבגשמי אין חסרון אבר מעלה ארוכה כלל, כיצד? - אם יחסר יד או זרוע או עין או לשון או נחיר - אין לו תקנה ברפואה, ולזה הנשמה שגדילה אשמתה עד לשמים, עד שנפגם או נחסר אבר עד שעור, שאין לו תקנה אלא לעקור האבר ההוא, מחמת שהוא מאוס או באוש ב' אברים או ג' אברים, אי אפשר לתקן בגהינם, שהרי יחסר האבר ההוא מכל וכל, והשמש לא תרפא - מחוסר אבר כלל, ולזה יצטרך, שיקבל עונשי גהינם, ולא יגמור שם אלא יצא באבריו, וכדי לגמור תקונו מתגלגלים

צריך לירא מן הגלגול, כי הקדוש ברוך הוא מדקדק עם הצדיקים כחוט השערה

לירא מן הגלגול, כי הקדוש ברוך הוא מדקדק עם הצדיקים כחוט השערה,

זה הם דברי "ראשית חכמה" שע"ה פ"ג וסוף דבריו, שצריך

בגלגול. לזה כל איש יחרד חרדה גדולה על זאת, ולדקדק במעשים וישלים לקונו נפשו כראוי, כדי שלא יטריח עוד לקונו, עד כאן לשונו.

ומביא בשם התקונים, שכל אבר שלא נתקן כראוי חוזר לבוא בגלגול, אפילו קול ודיבור שלא הוציאם כראוי, בדחילו ורחימו להיותה שם שלם, חוזר לבוא

עוד שם, שחיטה כשרה וכוונת הברכה ואכילת הבשר

מקבל עונשו ומתכפר לו, ובעליות עשן מהקרבן - הנפש עולה למעלה וחוזרת לשלמותה, וזה שאמר: "אדם ובהמה תושיע ה'", ובזמן הזה על ידי שחיטה כשרה וכוונת הברכה ואכילת הבשר.

עוד שם, שאין הקדוש ברוך הוא מגלגל נפש הרשע יותר מג' פעמים בצורת אדם, ובפעם הד' הוא בצורת בהמה טהורה, וע"ד נס היה הקדוש ברוך הוא מזמין להמביא קרבן בהמה זו, ועל ידי שחיטתה

ד' כתות שאין רואים פני שכינה - מגולגלים בחיות

פני שכינה - מגולגלים בחיות טמאות: שפן, ארנבת, גמל, חזיר, עיין שם.

ובספר "עמק המלך" דף ט"ו וזה לשונו: ואחר שהיה בגלגול בהמה, נכנסת שנית בגוף אדם, ואם יוצדק שוב, אינו נכנס פעם אחרת, ואם אלו יגולגלו פעם שלישית, זה שאמר: "פעם ושלוש עם גבר", ואם, חס ושלום, לא יוצדק באלו הג' פעמים, שוב אין לו תקנה, זהו "הכרת תכרת הנפש ההיא מלפני ה'", עד כאן לשונו.

על חטא עבודה זרה ושפיכת דמים, אם מת בלא תשובה, מתגלגל בבהמה טמאה: על גלוי עריות - בגמל, על עבודה זרה - בשפן, על שפיכת דמים - בחזיר, ופעם ב' - בטהורה, ועל רכילות ועל לשון הרע, אף שהוא קשה מכולם, אף על פי כן, מתגלגל בבהמה טהורה, ומייתי לכ"א מקרא.

ב"ראשית חכמה" בשם מקובלים כתב, שהם ד' כתות שאין רואים

בני אדם, שהם עזי פנים היו בגלגול בהמה חיה ועוף טמא

חיה ועוף טמא, וכמו שאין להם בושה, כן גם להם אין בושה, והם הולכים אחר לימודם הא', עד כאן לשונו.

בכתבי האר"י זלה"ה כתב, כשתראה בני אדם, שהם עזי פנים, ואין להם בושה מבני אדם, אז תדע, שקודם זה הגלגול, היה בגלגול בהמה

אם מתגלגל בבהמה חיה ועוף יש לה הרגשה, אין היא מקבלת עונשה, כן המגולגל בדומם וצומח

כשמתגלגל אדם בצורת אדם אינו יודע מגלגול הראשון, אמנם אם

בספר "החרדים" בשם מקובלים, וזה לשונו: דע, שאף על פי

בכלות הזמן אשר קצף עליו, חזר והודיעו שהוא אלוקים, כדכתיב: "ולקצת יומיא אנא נבוכדנצר עינא לשמיא נטלית ומודעי עלי יתיב וגו'", כן המגולגל בדומם וצומח. אל תחשוב, שנפש האדם נעשית אז בלתי מרגשת כדומם וצומח, כי אם יש לה הרגשה, איך היא מקבלת עונשה.

מתגלגל בבהמה חיה ועוף, יודע מגלגול ראשון ומצטער מאוד, איך ירד מצורת אדם לצורת בהמה, כענין נבוכדנצר הרשע, שבעודו בחיים חיותו הורידהו מכסאו והשליכוהו אל השדה, והיה הולך על ארבע כבהמה, ונדמה לכל - בהמה כצורת בהמה, יען שלח לשונו ודבר נגד עליון, אחר כך,

צער גדול מאוד סובלת בהיותה תחילה בגוף הבהמה

מאכל אדם, וג' מלאכי חבלה הולכים לפניו ומענישים אותה ומכים אותה ומכריזין לפניו: "ככה יעשה אשר הרבה ממזרים בישראל" או עבירה פלונית שעשה. א' הולך מימינו, וא' הולך משמאלו, וא' עומד ומכה אותו מכות מרדות ומרות.

בספר "עמק המלך" ובשאר ספרים הובא כמה מעשיות שעל פי ספרי הרוחות. מצער גדול מאוד אשר בהיותה תחילה בגוף הבהמה. א' שהיא רבוצה, ולא בקומה זקופה כאדם. ב' שהיא מלאת זוהמא, וריחה רע, ומאוסה לפני נפש האדם. ג' שמאכלה אינה

מכריזים עונשו ועונו בכל אותו זמן שגזר אותו העונש

הא' מהמתגלגלים שום אדם, שנענש בבית דין של מעלה, שאין לפניו כרוז, שמכריזים עונשו ועונו בכל אותו זמן שגזר אותו העונש או אותו הגלגול, ואינו נפרד ממנו, עד שישלים עונשו. גם רובם, יש לפניהם בית דין אחד, שדין אותו בכל עת ומשנים אותו מעונש זה לעונש אחר כפי הדין הראוי לו, עד כאן לשונו.

רוח ספר, שהוא זה לו כ"ה שנים, שהוא נע ונד בארץ, ושאיין לו תקנה, עד שימותו הממזרים שהוא הוליד, שאלו אותו: והלא אמרו חכמינו זכרונם לברכה "משפט רשעים בגהינם י"ב חודש?!" השיב, שפרושו הוא, שאחר שסבל כל העונשים חוץ לגהינם מכניסין אותו לגהינם ועומדים שם י"ב חודש. **בכתבי** האר"י זלה"ה: דע לך, שאין

ראוי להזהר בברכה כששותה מים מן המעיין

לאדם להניח פיו אל הסילון, רק בידיו, כי יוכל אחד מהם להתגלגל בו, כי כמו שבא לצדיק נשמות צדיקים ומתעברים בו לסייעו בחייו, כן לפעמים על ידי

בשער הגלגולים להאר"י זלה"ה: תדע, כי אין לך בור ומקוה מים ונהר ומעיין, שאין בו כמה וכמה מגולגלים לאין קץ ומספר, לכן אין ראוי

המעייין וכיוצא, אפילו כששוחה בידיו, והלואי שיוכל להנצל, אמנם אחר שהביאו המים אל הבית, אין שום חשש, אך אם בכל זאת ישפוך מעט לארץ, קודם שישתה, אפילו בהיותו בביתו, ר"ל מכל פגעים רעים, עד כאן לשונו.

איזה חטא או על ידי איזה מקרה רע מתעבר בו נשמת רשע ומסייע להחטיאו, וכמה פעמים היה מורי זה"ה ממתיין לשותות מהמעייין, עד שהיה מגרש אותו הרוח למקומו, ולכן ראוי להזהר בברכה כששוחה מים מן

במה מתגלגלים?

נתגלגל באבן דומם, שנאמר: "ויהי לאבן", כי הוא היה גלגול בלעם, שלא היה כוחו אלא בפיו, והמאכיל נבילות וטריפות - יתגלגל בעלי אילן, והרוח בא ומגלגלו, והוא צער גדול, וסוף עונשו, כשנופל העלה ההוא לארץ, כי אז נחשב לו למיתה ממש, בעת שנכרתת ונעקרת מן העולם, וזה סוד "והעלה נבל" - רצונו לומר, מי שמאכיל טריפות, יתגלגל בעלה נובלת, ולפעמים חוזר עד כמה פעמים, ומי שלא נטל ידיו כתיקון חז"ל - מתגלגל גם כן במים¹. גם מי שלא מקפיד לברך

עוד שם, השופך דמים - מתגלגל במים, וסימנך - "על הארץ תשפכנו כמים", ותמיד הולך ומתגלגל במים ואין לו מנוחה, ואילו הוי ידעינן בני עלמא בצערא הדין הוי בכיין תדיר, ועיקר צערו במקום אשר המים מקלחין ונופלים עליו הקילוח ומפילו ומגלגלו שם, גם מי שחטא בחטא שחייבין עליו חנק - הוא נענש במים ונחנק שם בכל עת, והבא על אשת איש - מתגלגל ברחיים טוחנות על ידי מים בסוד תטחן אחר אשתו, ושם נידונין שניהם - איש ואשה, והמדבר לשון הרע וכיוצא בו -

את אשתו וילדיו על כך. העבירה שלהם על חשבונו וגם העונש מפני שיכל ללמדם.

ו. מי שאינו נוטל ידיו כהלכה מביא עוני לעולם. הצרות והיסורים שהעניים סובלים הוא אשם בכך, ולכן לאחר מותו לא תהיה לו מנוחה, בדיוק כמו רוצח ששופך דם מפני שבגללו כבר מתו הרבה אביונים.

ז. טומאה שורה על ידיו לכן נוטלים ידים לפני הסעודה כדי להסיר את הטומאה, ומי שאינו נוהר בזה - הלחם שאוכל טמא והוא מדבק בסטרא אחרא רח"ל ועל ידי כך נהיה עני ונכרת מזה העולם.

ח. כל העושים שנכרו לעיל נאמרו גם על אלו שאינם נוטלים ידיהם כראוי וכנדרש מפאת עצלות.

השכר הגדול בעולם הזה - לנוטלים ידיהם כראוי - סגולה לעשירות ולאריכות ימים

א. מי שנוטל ידיו עם הרבה מים זוכה לעשירות. מי שאינו זוכה לעשירות זה מפני שעבירות אחרות מעכבות. בכל זאת יהיה רגוע שהעושר שמור לו לעולם

מזכר והלכות נטילת ידים [המלב"ד]

השכר הגדול לנזהר בנטילת ידים לסעודה כהלכתה, והעונש הקשה למי שאינו נוטל ידיו לסעודה כהלכה א. מי שאינו נוהר ליטול ידיו כשצריך, ואין צריך, יורד מנכסיו וכאילו נכרת מזה העולם לתקופה זו.

ב. מי שאינו נוטל ידיו כמו שצריך - סימן רע הוא לו, השי"ת לא ימחול לו על כך ונקרא אפיקורס.

ג. בשמים מוציאים אותו מכלל ישראל ולא יזכה לחלק לעולם הבא לאחר מותו.

ד. לאחר מותו יתגלגל במים יש אומרים שנהיה צפרדע, אם היו יודעים איזה צער זה להתגלגל במים לא היו מפסיקים לבכות.

ה. השי"ת לא יצילו מצרה רח"ל ואם יבואו עליו גזלים לא תהיה עליו שמירה מן השמים והם יוכלו לשדוד ממנו את כל רכושו. לכן בזמן שגניבות הן מעשה של יום יום ומצוי מאוד שאנשים - אין להם פרנסה התפקיד של כל יהודי להתחזק בנטילת ידים ולעורר

ברכות הנהנין – נידון בעונש זה במים, גביית מיסים, שפשט גלימא מעל ומי שנהג באכזריות עם עניים בענין, כתפיהם ומשכבותיהם מתחת גופן,

אבל "אמן" מותר לו לענות אם שומע ברכה כשכבר נטל שתי ידיו.

ח. אסור לעשות ברכה "על נטילת ידים" רק אם רוצה לאכול לפחות 2 אונץ' לחם (אחד ושליש מפורסת לחם רגיל) עד ארבע דקות חצי מזה והחצי השני עד עוד ארבע דקות.

עוד דינים חשובים:

א. אם אחד יוצא באמצע הסעודה לזמן ארוך יותר צריך שוב ליטול ידיו בלי ברכה כשחוזר.

ב. אם נוגע במקומות המכוסים בשעת הסעודה או מגרד ראשו יטול שוב ידיו בלי ברכה, עד אז אסור לו לבלוע הלחם.

ג. אם הולך לבית הכסא באמצע האוכל יטול עוד הפעם ידיו כשחוזר.

על כן יש להזהר מאוד בענין נטילת ידים, הן בנטילת ידים לסעודה והן בנטילת ידים להטרה מטומאה – כגון: בקימה בבוקר, היוצא ממרחץ, הנוגע במקום מכוסה וכדומה, כי הוא יסוד גדול לטהרה, כמו שכתוב בשלחן ערוך אורח חיים אם אינו נטל ידיו אם תלמיד חכם הוא שוכח תלמודו, אם אינו תלמיד חכם יוצא מדעתו, וכתב הא"י רבה דרצה לומר שנכנס בו רוח שטות ועל ידי זה בא לעבור עבירות רח"ל, כמו שאמרו חכמינו זכורונם לברכה אין אדם עובר עבירה אלא אם כן נכנס בו רוח שטות, דהיינו שהיצר הרע שולט עליו להכשילו בעבירה ואינו מרגיש כלל שעובר עבירה, מפני שיש בו רוח שטות, ואחר כך יצטרך לסבול את עונשי יסורי גיהנם רח"ל עד שיתמרקו עוונותיו, על כן צריכים ללמוד הלכות נטילת ידים בעיון גדול.

ג' מאות חומרות בנטילת ידים לאכילה

ידוע כי הרה"ק ר"ר שמעלקע מניקלשבורג ז"ע דקדק כל כך בנטילת ידים לסעודה עד שהיו לו ג' מאות חומרות בנטילת ידים. ומובא בספר אורחות חיים מהרה"ק ר' נחמן כהנא מספינקא ז"ל חתן הרה"ק בעל אמרי יוסף מספינקא ז"ע, שמעתי מכ"ק אדמו"ח ז"ע אשר שמע מפיו הקדוש של מרן אדמו"ר בעל דברי חיים מסאנץ אשר רבינו הקדוש רבי ר' שמעלקע מניקלשבורג היה לו שלוש מאות חומרות בנטילת ידים לאכילה, וחשב גם אחד מהם מים ששאבו עכו"ם.

ומעשה ממרן החזון איש ז"ע, שבשמחה שהיו ציבור גדול, הביט מהצד ואמר, שמכל אלו שנטלו ידים אולי רק אחד נטל כהלכה, (ע"ט), וזאת מפני שרבו דקדוקיה, ועל כן כל איש הירא את ה' ילמד היטב את הלכות נטילת ידים, ויתיעץ עם תלמיד חכם מורה הוראה, כדי שיזכה לקיים את המצוה כהלכתה בשלימות.

הבא ששם התענוג הוא אמיתי ולעשירות אין שעור וגבול ויזכה גם ליראת שמים.

הלכות והכנות לנטילת ידיים:

א. בכל חלק ממצות נטילת ידיים מונחים סודות נעלים: הנטילה, הכלי, שפשוף הידיים, ניגוב הידיים, הברכה וכו', לכן יהיה נזהר בכל אחד מהם.

ב. לפני הנטילה יבדוק את ידיו אם אין עליהם חציצה כדי שלא תהי' לו חציצה - שאלה על הצפריים יגזור אותם בכל ערב שבת קודש, גם את העורות ליד הצפריים.

ג. ישתמש בספל שאין עליו שום חור או סדק אפילו יותר למעלה, וכן ספל שיוכל להכיל הרבה מים ופתחו רחב.

ד. יכין מגבת עוד לפני שנוטל ידיו שיוכל מיד לנגב בה ידיו וכן לחם ומלח על השולחן. (וסכין - לחלה) ה. ינגב היטיב ידיו ויגביה שרווליו עד המקום ששם נוטלים כדי שיטול ידיו ברווח כפי השעור.

ו. כשהספל כבר מלא במים ינגב את שתי הידיות של הספל.

ז. יטול ידיו הכי קרוב לשולחן שאוכל ויזהר שיהיה לכל הפחות באותו בית.

ח. לפני הנטילה יבקש על פרנסה [באיזה לשון שירצה] (או יאמר את המזמור: "מזמור לדוד ה' רועי לא אחסר" וגו').

סדר הנטילה:

א. יקח הכלי עם מים ביד ימין ויעבירו ליד שמאל, יטול יד ימין שלש פעמים, לאחר מכן יקח את הכלי ליד ימין ויטול את יד שמאל שלש פעמים.

ב. צריך לפסק אצבעותיו ולכופף מעט את קצה האצבעות למעלה ולשפוף המים מקצות האצבעות כשמזיז הספל באיטיות עד סוף ידיו, כדי שהמים יגיעו לכל המקומות: בקצה האצבעות, בין האצבעות, על כף היד ועל סוף היד, לכן יטול ידיו עם הרבה מים כדי שייגיע לכל המקומות.

ג. לאחר הנטילה ישפשוף היטיב יד אחת בשניה ויברך "על נטילת ידיים" (על פי קבלה צריך להרים ידיו)

ד. לאחר מכן ינגב היטיב ידיו עד שמרגיש שיבש בכל המקומות, ביותר צריך להזהר בין האצבעות בקצה ובסוף היד.

ה. לא ינגב ידיו במגבת רטובה ולא בבגדיו.

ו. יברך וינגב ידיו הכי קרוב למקום ששם מברך המוציא ואוכל.

ז. מתחילת הנטילה ועד שאוכל "המוציא" אסור לדבר,

אדם שהיה פרנס על הציבור ומתגאה עליהם - מתגלגל בדיבורה, שהיא גם כן גאותנית גם דברנית, ולכן המדבר דבר שלא כהוגן מתגלגל גם כן בדיבורה. המשמש מטתו לאור הנר - דינו בשעיר עיזים, עד כאן לשונו.

ואכזריות כדומה - לזה דינו - בעורב אכזרי, ומי שמסר ממון ישראל ביד עכו"ם על ידי מלשינות - דינו בכלב נובח, שנאמר: "ויקרא לה נובח בשמו" - "לה" ראשי תיבות לשון הרע, יבוא מלשון הנובח בלשונו בכלב הנובח,

פרק י"ז

ומשכב זכור. ו. והבא על ערוה מחייבי כריתות. ז. והבא על בהמה, ח. והבא על נכריות, ועל הפנויה שלא טבלה לנדתה, ועל אשתו נדה, ועל הפנויה שטבלה לנדתה. ט. וביאור מהרב ר' משה אלשיך מה שאמרו רבותינו זכרונם לברכה, שהראה הקדוש ברוך הוא לאברהם אבינו, עליו השלום, גהינם ומלכויות וברור מלכויות, להציל מדינה של גהינם, ובלי ספק שלא מן הגהינם ההוא כעת הצילנו, כי כל חוטא אינו נקי אלא מן הגהינם העתיד.

בו יבואר הסגופים למוציא זרע לבטלה בידיים: א. מה הם העונשים לחטא זה. ב. מהו גודל הפגם, שמוליד על ידי כך בנים זרים והם מענישים אותו, כשמולכים אותו מביתו לקבר, אם לא שב בתשובה. ג. וביאור מה שכתוב בזוהר, דאין לחטא זה תשובה, ועל ידי אלו דברים יבוא האדם להיות רואה, כדי שיוזהר בהם שלא יכשלו בהם. ד. ותיקון התשובה ומעשה הסגופים לרואה קרי. ה. וגודל חטא הזנות ועונשים וסגופים לבא על אשת איש

התשובה היותר חמורה היא יותר חמורה

ועיקר כח הטומאה מפנימיותו ומחיצוניותו, על פי דיני וסדר התשובה, מה שאמרנו בפרקים שישי ושביעי.

עֵתָה נבאר הסגופים והתענית השייכים לכל חטא בפרטות, אחר שקיים כל דרכי תשובה, כפי מה שאמר, והם מועתקים בספר "תורת האשם" וספר "עמק המלך" והם תשובת ה"רוקח", שכל דבריו הם דברי קבלה - דהיינו, שהם מקובלים איש מפי איש מדורות הראשונים וגם מתקוני תשובה האר"י זלה"ה וז"ל בחבוריו הנזכרים: שהתשובה היותר חמורה היא יותר חמורה, ועל כל פנים לא יבעט בדברי הממעט, ובפרוש כתבנו, שהם בהכרח לבעלי תשובה, להתיק הזוהמא שנשארה אחר שגרש גוף

הראשונה - להתחרט על חטאיו בלב שלם ולהתודות עליהם, ולהחליט בדעתו שלא ישוב לחטוא באותו חטא לעולם.

השנייה - שיקבל עליו שיהא שומר שבת כהלכתו, להזהר שלא יבוא בשום ענין לחילול שבת, והעיקר שלא לדבר שיחות חולין כי אם מה שהוא בהכרח.

בזה יתוקן גם מה שפגם במדות עליונות

נשאר בו יותר זוהמא אחר שקיים דרכי התשובה, שם סידרו יותר סגופים ותענית, ומה שאמרו המחברים הקדמונים, שענין הסגופים ותענית הם תשובת הכתוב והמשקל. דהיינו אותם הטעמים בראיות וסברות נכוחות פי"א ותוכן הכוונות מאותם הסגופים, שהם על פי סוד, משכנו ידינו להעלות אותו על ספר, כי הם דברים שכיסם כבשנו של עולם, והרוצה לידע אותם ימצאם בכתבי האר"י זלה"ה ובספרים הנזכרים.

אף אם חטא באיזה חטא אפילו מאה פעמים, אין צריך לקיים סגופים ותעניות רק ג' פעמים, מה שאין כן אם לא קיים תחילה כזאת, אז אף אם יתענה תעניות הרבה בלי שעור לא יתכפר לו אפילו אחד מחטאיו באותו התענית, כמו שאמר מלתא בטעמא לעיל פ"י, ובזה יתוקן גם מה שפגם במדות עליונות, והקדמונים זכרונו לברכה ידעו בחכמתם ובתבונתם על ידי איזה חטא היה הפגם יותר גדול, ואז היה

הרוצה שתהא תשובתו שלימה בלב ונפש, לא יתושל בבקשת ספרים הצריכים לרפואת נפשו

והתענית, ויכוף את יצרו הרע לפרוש מעבירות, כמו החולה שסבל מכאוביו וחוליו, וסותר תאותו, ועוזב מאכלים טובים ומתוקים, ושותה משקים מרים, כדי שלא ימות מחוליו, כי אין חולי כחולי העבירות, ובשובו מהן מתרפא, כמו שאמר: "שובו בנים שובבים ארפא משובתיכם הסולח לכל עוונתי הרופא לכל תחלואיכי". בתחילה נדבר בברית המעור, וצריך אתה לדעת שתענית ב' ימים וב' לילות רצופים הם כמו כ"ז ימים, ותענית ג' ימים וג' לילות רצופים הם כמו מ' יום.

הרוצה שתהא תשובתו שלימה בלב ונפש, לא יתושל בבקשת ספרים הצריכים לרפואת נפשו, כמו שאינו מתרשל החולה לבקש רפואה שירפאהו רפואת גופו, רק אצל כמה חטאים העלינו על הספר קצת גדול פגמי אותו החטא וגודל עונשו, כי הוא החיוב לעורר התשובה, שיפרש להם עונשי העולם הבא ועונשי הגהינם, כמו שאמר בזוהר לך לך, ועל ידי זה יתלהב לבו ונפשו אל התשובה, לתקן מה שפגם במדות עליונות ובשורש שלו, ואל יחוש לסבול הסגופים

טעם תעניות ג' ימים וג' לילות רצופים

המקום של השם, ובתעניות ג' ימים וג' לילות רצופים, שהם ע"ב שעות, נתקנו כל הד' יודי"ן, לכן הם עולים למ' יום, והמתענה ב' ימים וב' לילות שהם מ"ח

בכתבי האר"י זלה"ה נתן טעם לזה על פי הסוד, ותוכן דבריו הם, כי בשם ע"ב, שהוא יו"ד - ה"א - וי"ו - ה"י, יש בו ד' יודי"ן, והד' יודי"ן הם

מלגאו וסם המות שרי באתרא דשקי מלבר ודא הוא דאמר קרא: "את מקדש ה' טמא", אי לא תב בתיובתא וסביל ליה כמה יסורים לאעברה ההוא חויא מתמן וסם המות דיליה דאיהי צרעת ממארת בכמה מרעין ומכתשין עד דלא אשתאר ביה בישרא דאיהי עפרא ורזא דמלה ועפר אחר יקח וטח את הבית בגין דנחש עפר לחמו עד דאתפרש מהאי בשרא לאתזנא מיניה ועני חשוב כמת וכו' ואי תב בתיובתא, נחית עליה סם חיים דאיהי שכינתא, ואסיא ליה ממיאת דעניותא כמד"א: "והשיבו וחיו", בזימנין דאינון עניים אקרין מתים ובגינייהו איתמר "והשיבו וחיו", ולית עניותא כעניותא דאורייתא דמאן דלית ביה אורייתא איקרי מת ואסוותא דיליה מאי היא בהאי עלמא, אורייתא דאתמר ביה עין חיים היא וגו', והיא אסוותא לכל מרעין כד"א: "רפאות תהי לשריך".

שעות, ואז, בל"ה שעות נתקנו יו"ד - ה"י כולו, וכו' ב' יודיין, ובי"ג שעות הנותרות בו' שעות נתקן ו' של וי"ו, ובז' שעות נתקן ז' חלקים של היו"ד, אשר במלוי הוי"ו, ועל אשר לא נתקן בתענית רק ב' יודיין במ"ח שעות וז' חלקים של היו"ד הג', לכן עולה אותו התעניות לכ"ז יום.

זה לשון ה"תקונים" (דף ס"ה ע"ב): מאן דנטיר ברית מילה דאיהו חותמא דיליה זו מות מניה דאיהו שטן יצר הרע טמא צפוני מלאך המות לא יתקרב לגביה ולא ימות על ידו, ומאן דמשקר בברית, משקר בחותמא דמלכא דאיהי רשום ביה שד"י מלבר, ה - ו - י - ה מלגאו, מנא לן מהאי קרא "מי יעלה לנו השמימה" - ראשי תיבות "מילה" וסופי תיבות ה - ו - י - ה, ובודאי מאן דמשקר בברית אסתלק מיניה ה - ו - י - ה ושד"י, ושרו עליה שטן דאיהו אל אחר חויא שרי באתרא דה - ו - י - ה

תעניות ג' ימים וג' לילות רצופים

אינם מועילים, רק אחר שקיים דרכי התשובה, לגרש גוף הטומאה מפנימיותו ומחיצוניותו, ועל ידי הסגופים יוכל להתיר גם הזוהמא שנשארה בו.

הרי מבואר גודל פגם הברית דרך כלל, ושאם ירצה לשוב בתשובה, צריך לסבול יסורים קשים להעביר אותו הטומאה והזוהמא מעליו. לפי מה שכתבתי בפרק עשירי הם

אין לך חטא שמטמא האדם יותר מהמוציא זרע לבטלה בידיים

יתיר בעלמא הדין ובעלמא דאתי, מאן דאושיד זרעא ברקנא למגנא בידיה ואסתאב ביה כמד"א: (תהלים ה) "כי לא קל חפץ רשע אתה לא יגורך רע", בגין דא לא אעיל לפרגודא ולא חמי סבר

נדבר תחילה מעונש המוציא זרע לבטלה בידיים, כי בזוהר וישב אמרו: אין לך חטא שמטמא האדם יותר מזה, וזה לשונו: תא חזי בכל אינון חובין דאסתאב בהו בר נש

למחצה ולא רואה תאר פניו של עתיק יומין, כמו שלמדנו, כתוב כאן לא יגרף רע, .. ומשום כך כתוב (ישעיה א) ידיכם דמים מלאו. אשרי חלקו של האיש שירא מרבנו ויהיה שמור מדרך רעה, ויטהר עצמו להשתדל ביראת רבנו. ובגמרא אמרו, שהוא חייב מיתה וכאילו שופך דמים וכאילו עובד עבודה זרה ואין לו חלק לעולם הבא, וכל המקשה עצמו לדעת ה"ז ממזר, ומייתי לכל אחד מקרא בזוהר, בניו מתים כשהם קטנים.

אפי עתיק יומין זכאה חולקיה דדחיל ממאריה ויהא נטיר מאורחא בישא ואדכי גרמיה.

תרגום: ובא ורָאָה, בְּכָל אוֹתָם הַחֲטָאִים שֶׁנִּטְמָא בְּהֵם הָאָדָם יוֹתֵר בְּעוֹלָם הַזֶּה, זֶהוּ חֲטָא שֶׁנִּטְמָא בּוֹ אָדָם יוֹתֵר בְּעוֹלָם הַזֶּה וּבְעוֹלָם הַבָּא - מִי שֶׁשׁוֹפֵךְ זָרְעוֹ לְרִיק וּמוֹצִיא זָרַע לְחֶנֶם בְּיַד אוֹ בְּרַגְלֵי וְנִטְמָא בּוֹ, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר כִּי לֹא אֵל חֲפֵץ רֶשַׁע אֶתָּה לֹא יִגְרֹף רָע. בְּגִלְלֵי זֶה לֹא נִכְנָס

"שוחטים ילדים", שזה שוחט בניו ממש

זה נאמר: "גם בכנפיך נמצאו דם נפשות אביונים", ועליו נאמר: "שוחטים ילדים", שזה שוחט בניו ממש, ולכך אינו רואה פני השכינה אלא אם יעשה תשובה כראוי, ואף על פי שנאמר: "לא ימותו בנים על אבות", כתב ר' משה אלשיך: הענין הזה המתים בקטנות הוא על מעשיו הראשונים, שעושים בגלגול האחד, והקדוש ברוך הוא יודע אשר יבחר האיש במעשיו, ומאז שנולד לו זה הבן, זרק בו נשמה העתידה למות בעת יעוות מעשיו, וידאג עליו ויכופר לו, באופן שיציאת ב' כוונות אל הפועל במשפט ובצדק.

וב"ראשית חכמה" כתב: הטעם הוא שהטיפה, שיצאה לבטלה, כיון שלא בא אל הנקיבה, מיד החיצוניות מזומנת ולוקחת חימום הרע ההוא, נמצא שיש ביד החיצונים כל אותן הנשמות הראויות לבוא באותן הטיפות, וכאשר נשא אשה ולא עשה תשובה כראוי, החיצוניות מזומנת שם אותן הנשמות הטהורות העשוקות בידיה ובניו מתים כשהם קטנים בתוקפא דאמהן, כמ"ש בסבא, ובהיותו מצטער על מיתות בניו מתכפר על שהיה חייב מיתה לשמים, שהרי גם הוא מת במקצת, ובלבד שיעשה תשובה מכאן ואילך, ועל עוון

הבנים שהוליד על ידי זרע לבטלה מענישים את אביהם בעת פטירתו מן העולם

מענישים את אביהם בעת פטירתו מן העולם, כשמוליכים אותו לבית הקברות, אם לא חזר בתשובה

אמרו בשם המקובלים, שאלו הבנים שהוליד על ידי זרע לבטלה שהוציא לרצון או על ידי קרי הם

החיצוניים, ולכן הם מתקנאים בלומדים, וצוה שלא ילכו לבית הקברות בזמן שאין שם מת, כי עיקר שכינתו שם, ואפשר שידבקו במ חס ושלום, ויעברו במ ויחטיאם, והלואי שלא ידבקו בהולך לדבר מצוה, ובפרט מי שידוע שחטא בקרי, מוציא מין את מינו ואינו חוצץ, לכך כמה חכמים מהראשונים היו נותנים חרם על בניהם, גם על אלו שהולידו בהוצאת זרע לבטלה, ועל ידי זה בהכרח להם להסתלק מעליהם, עד כאן לשונו.

לפנימיותו, והם סובבים את מטתו, ובוכים ומיללים עליו, כי במותו אין להם גם כן מנוחה ומקום לשרות, ומצערים אותו הרבה עם שאר רוחות הפורחים באויר, ולכך תקנו להעמיד המטה ג' פעמים, שבכל פעם מבריחות אותם, כי אז אין להם יכולת ליגע בו, כי עיקר ענין הוא לפרוח דווקא באויר אנא ואנא, ואין להם עך מה שיסמוכו, ולכך הזהיר האר"י הקדוש את תלמידיו המקובלים, שבהם מתגרה הטומאה ביותר, כי בחכמה זו הורגים את

נידון בגהינם לדורי דורות במדור שנקרא צואה ורתחת

בשבתות וימים טובים כשאר דאית לון נייחא.

בוזהר נח, שלא יקומו בתחית המתים, ולא יהיה להם חלק לעולם הבא, ובכתיבי האר"י זלה"ה כתב, שגורם אריכת הגלות.

הרי מבואר קצת עונש המוציא זרע לבטלה בידיים.

יצא לנו מזה, שכל מה שאפשר למהר בהולכת המת על הקבר ימהרו, ומזה הטעם תקן יהושע, שמת מצוה קנה מקומו, ובזוהר תרומה אמרו, שנידון בגהינם לדורי דורות במדור שנקרא צואה ורתחת, וכן אותם, שחטאו והחטיאו את הרבים - אין מניחים להם לצאת מגהינם אפילו

עד היכן מגיע קדושת ישראל לבין אביהם שבשמים

רואות, עד היכן מגיע קדושת ישראל לבין אביהם שבשמים, והרואה והשומע זה, איך לא יהיה נזוף כל הימים, כי כמה וכמה פעמים עבר על זה, ומי זה הוא אשר נקי מזה, ויכול כל האדם להקרא רשע מרושע לפני המקום בפה מלא, כיון שעבר על זה כמה פעמים.

ואין צריך לומר, אם הושיט ידו למטה לחכך עצמו, ומן החיכוך בא לידי חימום, ומן החימום בא לידי שז"ל.

קודם שנבאר תקוני תשובה לפגמי הברית והסגופים השייכים לכל אחד ואחד מהחטאים הנזכרים, נעורר לב האדם מה שכתוב בספר "סדר היום" וזה לשונו: מה שאמר במסכת נדה: אמר עולא ישב לו קוף בכריסו, פרש רש"י: הוא מקום למטה אצל הערוה, וצריך למשמש שם כדי להוציא. תבקע כריסו, ולא יעשה רשע שעה אחת לפני המקום, וה לשונו: אוי לאזניים, שכך שומעות, ולעיניים, שכך

שהוא שנוי ומרוחק לפני המקום, ואינו זוכה לראות פני השכינה, כמו שאמר "לא יגורך רע", ואין רע אלא העושה מעשה רע, כזה שהוא רע לשמים ורע לבריות, משחית למעלה ומשחית למטה, פוגם למעלה ופוגם למטה, אוי לו ואוי לנפשו! אוי לרוע מזלו!

ואין צריך לומר אם הושיט ידו לרצונו בלי סיבה גורמת.

ואין צריך לומר אם הקשה עצמו לדעת.

ואין צריך לומר אם הוציא בידו זרע לבטלה בכוונה למלאות תאוותו,

נח לו, שנהפכה שליתו על פניו ולא יצא לאויר העולם.

- כיצד ירום ראשו?
- כיצד יאכל וישתה?
- כיצד ילבש בגדים נאים? הרי הבגדים הצואים אשר עליו, בהם לכלך נפשו ורוחו ונשמתו, עד שהרחיקוהו מלפני אדון כל הארץ, וטנף נשמתו היקרה.
- כיצד ישמח ויגל?
- כיצד ימלא שחוק פיו?

נח לו, שיכרתו ידיו, ולא היה עושה מעשה רע כזה. מה כפרה יש לו? כמעט ננעלו ממנו שערי תשובה, ובפרט אם התמיד עצמו בזה ימים ושנים, עד שהורגל בזה, גדול עונו מנשוא, הם המביאים חרון אף בעולם, הם המביאים מגיפות ומיתות בעולם, ובפרט אם לא הרוה צמאונו בזה, עד שבא על זכר או על ערוה, כי הוא עוון פלילי לפני ה'.

אין דבר העומד בפני התשובה

הנה קודם שנבאר הסגופים והתענית ודרכי התשובה השייכים לחטא הגדול הזה, יש להקשות; הרי אמרו בזוהר - אמר ר' יהודא: לית לך חובא בעלמא דלית ליה תשובה בר מהאי, ולית לך חובא דלא חמאן אפי שכינתא בר מהאי, ואי לית ליה תשובה, מה יועילו הסגופים והתענית? כי הם רק להתיך הזוהמא הנשאת בו, אחר שגרש כח הטומאה על ידי התשובה.

לבאר זאת אנו צריכים, למה לא יועיל תשובה לחטא זה? הלא אין דבר שיעמוד בפני התשובה, שהרי

ודאי אין לו תקנה, אלא ילבש שחורים ויענה בצום נפשו יום אחר יום, עד שהוא עצמו יראה שהוא נכנע ונשבר ונעכל חלבו ודמו ונתמעט תאוותו והנאתו, ולא ישוב אל הנאצות האלה, וילבש שק, וישב על העפר, וילקה בכל יום, עד ישקיף ה' וירא מן השמים, כי חנון ורחום הוא ה' אלוקינו ומרבה להיטיב ולא חפץ במות המת, כי אם בשובו מדרכו וחייה, וימינו פשוטה לקבל שבים הבאים לשוב בכל לב ומתחרטים על עוונותיהם בלב מר ונאנח עד העפר, ולא ישוב עוד לכסלה, ואין דבר העומד בפני התשובה, עד כאן.

תרוצים על זה, ותוכן דבריהם הם, שתשובתו קשה לעשות על כל פעם ופעם, ועל כל חימום וחימום נפרעים ממנו מחדש, עד שיעכל כל הרע שנדבק בו, אבל אין דבר שיעמוד בפני התשובה, עיין שם, והם שנויים דחוקים, ואין סוף לדבר.

אפילו מנשה, שהעמיד צלם בהיכל, קבלו הקדוש ברוך הוא בתשובה, וכן דור המבול, שהשחיתו דרכם בזרע לבטלה, הטריח הקדוש ברוך הוא לנח בבנין התיבה ק"ך שנים, כדי שיעשו תשובה.

ה"ראשית חכמה" והשל"ה הביאו ב'

בחטא הזה אינו יכול לגרש כח הטומאה אלא על ידי שמירת שבת נהלכתו בכל האופנים בדיבור ובמעשה ובמחשבה

דמחביל אורחיה סאיב גרמי, וזה לשונו: כי על ידי כח ההרתחה ההיא מעורר כח הטומאה על כל אבריו, כי אי אפשר לטיפת זרע לצאת אלא על ידי חימום אבריו. נמצאו כל אבריו נטמאים, וזה דומה בקצת לעוון הכעס וכו', ואי אפשר לקיים חבילות מצוות בכל אבריו אלא על ידי קיום שמירת שבת כהלכתו, שהוא כמקיים כל התרי"ג מצוות, והוא תקון לפגם הברית.

כמו שאמר זוהר יתרו (דף צב.): "זכור את יום השבת לקדשו", רזא דא איהו רזא דברית קדישא ובגין דהאי ברית קיימין כל מקורין דשייפ' גופ' ואיהו כליל כולא כגוונא דא שבת איהו כליל דכל אורייתא כל רזין דאורייתא ביה תליין וקיומא דשבת קיומא דאורייתא כולה. תרגום: זְכוֹר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ, זֶהוּ סוּד שֶׁל הַבְּרִית הַקְּדוּשׁ. וּמְשׁוֹם שֶׁבְּבְרִית זוֹ עוֹמְדִים כָּל הַמְּקוּרוֹת שֶׁל אֵיבָרֵי הַגּוּף וְהוּא כָּלֵל הַכֹּל, כְּמוֹ זֶה שֶׁבְּרִית הַיָּא כָּלֵל שֶׁל הַתּוֹרָה, וְכָל סוּדוֹת הַתּוֹרָה תְּלוּיִים בָּהּ, וְקִיּוֹם

אמנם לפי מה שכתבנו בפ"א, שעיקר התשובה המבוארת בגמרא היא החרטה בלב שלם ועזיבת החטא ואחר כך קיום חבילות של מצוות או שמירת שבת כהלכתו, והתענית והסגופים הם להתיר הזוהמא, ואף שחטא אחד מאה פעמים, אין צריך לסגופים רק ג' פעמים לאותו החטא, כמו שסדרו הקדמונים לא יוגרע חטא זה מכל החטאים, אמנם בדבר זה יש חילוק בין חטא זה לשאר חטאים, אחר שגרש כח הטומאה מפנימיותו על ידי החרטה ועזיבת החטא, יכול לגרש הטומאה, והם המשחיתים אשר בחיצוניותו, על ידי חבילות של מצוות, דהיינו, שיעשה מצוות באותו אבר שחטא או על ידי שמירת שבת כהלכתו, כמו שאמרנו בפרקים הקודמים, ובחטא הזה אינו יכול לגרש כח הטומאה אלא על ידי שמירת שבת כהלכתו בכל האופנים בדיבור ובמעשה ובמחשבה, כי אין סברא לומר שישא אשה ויקיים באותו אבר מצות עונה, גם כי החוטא בברית פגם בכל אבריו, כמו שאמר ה"ראשית חכמה" בביאור מה שאמר בזוהר: מאן

טוב ובאות ברית מילה כאילו אעקר ליה להאי ו' מאתריה, ואהדר ליה להאי ו' מאתריה, ואהדר עלמא לתוהו ובוהו, עד כאן לשונו.

שְׁל הַשְּׁבֵת כְּמוֹ קִיּוֹם שֶׁל כָּל הַתּוֹרָה. מִי שְׁשׂוּמֵר שְׁבֵת כְּאִלוֹ שְׁמֵר אֶת כָּל הַתּוֹרָה. וּבִתְקוּנֵיהֶם ז"ל: מאן דחב באות שבת ובאות תפילין ובאות יום

אינו יכול לגרש כח הטומאה שעל הממזר

לתקון? - זה הבא על ערוה והוליד ממנה ממזר, א"ת בגונב וגוזל יכול הוא להחזיר ולתקן, ובגמרא שם הוליד אין לא הוליד לא, והטעם הוא, כי התשובה אינו מועילה רק לגרש כח הטומאה אשר המשיך עליו בעצמו, אבל אינו יכול לגרש כח הטומאה שעל הממזר, ואם מת הממזר וכלה מן העולם, יש לו תשובה לגרש כח הטומאה מעצמו כמו בכל החטאים.

אם פגם, אלה ד' הנזכרים שווים, אם כן על ידי קיום אחד מאלה ד', יתוקן מה שפגם בג' אלה הנקראים אותות: א. חרטה ב. עזיבת החטא. ג. הוא עיקר - שמירת שבת כהלכתו, שהוא תיקון לכל החטאים כללא דאורייתא, ומה שאמר בזוהר, דלית ליה תשובה, יתבאר על פי מה שכתוב במשנה חגיגה: ר' שמעון בן מנסיא אומר, איזהו מעוות אשר לא יוכל

אין לו תקנה בתשובה, עד שימית גם אותן המזיקים

והוא נעשה גוף אל אותה נשמה, ונמצא שהחזיר הטוב אל הרע, ולפי זה מה שאמרו בזוהר: דלית ליה תשובה, פירוש כי הוליד מזיקים, ואין לו תקנה בתשובה לחוד, עד שימית גם אותן המזיקים, והם אותן הגופין הנעשים לאותן הנשמות, כדי שיברחו אותן הנשמות למקומם.

בכתבי האר"י זלה"ה כתב: ודע, כי אין עבירה בכל התורה כולה, שמוליד מזיקים, כמו המוציא זרע לבטלה או ראה קרי אף לאונסו, כי כמו שהוא משמש זכר בלא נקיבה, נמשך גם למעלה הטיפה של אותו הנשמה לחוץ בקליפת נגה, ואז מתלבש בה כח מזיק א' מן אשת זנוני'

"קריאת שמע" היא החרב ההורגת מזיקים

ומה שאמר, אדם יוכל להרוג כל לילה אלף וקכ"ה, כנזכר זוהר בלק על הפסוק: "לא ישכב עד יאכל טרף", ויש אדם שיוכל להמית דבר יום ביומו, כמספר הימים אשר חטא, כן צריך לתקן, והנה ב"קריאת שמע" רמ"ח תיבות, עם מה שאומר "קל מלך נאמן", והוא רומז

בכתבי האר"י זלה"ה כתב, שיוכל להמיתם על ידי קריאת שמע שעל המטה, אם היא בכוונה, כפי אשר מסודר להאר"י זלה"ה, וזה לשונו: והנה ה"קריאת שמע" היא החרב ההורגת אותם, ועל מיני מזיקים נאמר: "וחרב פפיות בידם לעשות נקמה בגויים..."

וטורפים אותן מידי החיצונים, וזה שאמר: "יפול מצדך אלף ורבבה מימיניך אליך לא יגש", ורצונו לומר, כאשר יפלו אותן הגופות של החיצונים וימותו, ולא יוכלו עוד ליגש אל אותן הטיפות והנשמות אשר הם נמשכים ממך לחזור לקחתם ולהתלבש בהם, עד כאן לשונו.

להרוג בהם המזיקים, וזה שאמר: "לא ישכב עד יאכל טרף" - כי בהריגת אותם המזיקים, אז טורפים אותן הנשמות הבאים מסוד טרף, שהוא ע"ב רי"ו סוד רפ"ח ניצוצין, ומחזיר אותן למקומותיהם, וזה סוד - "טרף ליראיו", כי אותן הטיפות שטרפו, חוזרים

כדי להמית המזיקים שהוליד יאמר תפילה זו

קדושה בכח הגדול בשם היוצא בפסוק: 'חיל בלע ויקאנו', והטוב בעיניך עשה ברוך אתה ה' מקבץ נדחי עמו ישראל".

הרי הפעולה הא', שיוכל להמית המזיקים שהוליד, והפעולה הב' מה שאמר האר"י זלה"ה: אחר שיאמר "וקבצנו יחד מארבע כנפות הארץ" - יאמר:

השם הוא חב"ו א' משמות ע"ב, ויכוון שהנשמות העשוקות בקליפות יפלטו ויחזרו אל הקדושה, והפעולה היא על ידי מ' יום של תענית של שובבי"ם.

"יהי רצון מלפניך ה' אלוקי ואלוקי אבותי שכל טיפה וטיפה קרי שיצאה ממני במקום מצוה בין ברצון בין בשוגג בין במזיד, שתחזירם למקום

הטעם למנהג ישראל להתענות שובבי"ם

מ' יום, ולכן הם מתחילין מפרשת שמות, שאז התחיל השעבוד, ומסיים בפרשת משפטים, כי לא נגמרו להתירו עד פרשת "כי תקנה עבד עברי", ויכוון כי פגם בד' יודי"ן שבשם יו"ד - ה"י - וי"ו - ה"י ובכל יום ויום להעלות חלק א', ומי אשר פגם והשליך בעונו השפע מן היודי"ן ומסר אותה הקדושה תוך הקליפה, על ידי כן יעלו משם וישארו הקליפות מתות, וזהו סוד: "שובו בנים שובבים" - ועתה שובו בנים שובבים הנזכרים מתוך הקליפות, ושובו אל הקדושה, עד כאן לשונו.

זה לשון האר"י זלה"ה בתקוני תשובה: וכבר ידעת מנהג ישראל להתענות מ' יום מפרשת שמות עד פרשת משפטים, והסימן בראש הפרשיות "שובו בנים שובבים", ועיקר התענית מהם לא נתקנו, רק מפני הקרי הנקרא שוחטי ילדים, וימים אלו מסוגלים להתענות בהם יותר מכל השנה, והוא כי מה שהיו בגלות מצרים בחומר ובלבנים שאלו היו סוד אות הטיפות של קרי של ק"ל שנה, שהוליד אדם הראשון שדין ורוחין ונתקנו בגלות מצרים, ולכן בזמן הפרשיות ההם יש סגולה לקבל תשובה, המתענה על הקרי אות

טוב להתענות אותן התעניות בימי השובבי"ם

הימים רק ראשו מעט פעמים ושלוש כל אותם מ' יום, ולפי מה שאמר, אפילו חטא אחד מאה פעמים דרכי התשובה כמו שאמרנו, אין צריך לאותם הסגופים רק ג' פעמים כמו שכתבנו פ"א, אם כן יתענה ט' הפסקות ועוד ט' ימים פשוטים, וטוב להתענות אותן התעניות בימי השובבי"ם, גם יקיים מה שכתוב דרך כלל תיקונים השייכים לפגם הברית בפ' זה, וכל זה דברנו במוציא זרע לבטלה בידיים, כמו שאמר: מאן דאושיד זרע בריקניא למגנא בידיים ואסתאב גרמי'.

הרי מבואר איך ובמה יכול להמית המזיקים שהוליד, ואז יועיל תשובה לתקן מה שפגם בה"ן שבפנימיותו ובחיצוניותו, ועל פי כתבי האר"י זלה"ה צריך להתענות פ"ד יום, והזריז יעשה כולם בג' הפסקות מב' ימים פשוטים אחריהם - הרי פ"ד, ולפי הפחות יתענה כפי תשובת הרוקח, והוא ארבעים, אך בלתי רצופים, וישב כל אותם מ' יום במים קרים בימות החורף, כדי צליית ביצה וגמיעה, ואותם מ' יום לא יאכל בשר ולא ישתה יין, מלבד שבתות וימים טובים, ולא ירחץ כל אותם

"ונשמרת מכל דבר רע" - הדבר המביא לידי טומאה הוא ההסתכלות

בנשים

על הכותל במכיר בעליהם, ולא בבהמה ועוף בשעה שנזקקים זה לזה, ואמרו רבותינו זכרונם לברכה: אפילו הוא מלא עיניים כמלאך המות יעצים עיניו ולא יסתכל.

ב. מה שאמר: "ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם".

בספר "עמוד הגולה" בחשבו שס"ה לא תעשה, שלא לתור אחר עיניים שנאמר: "לא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם", ודרשו רבותינו זכרונם לברכה: שלא יסתכל בנשים לשם זנות, ואף על גבדבע"א מפיך הסתכלות בנשים מקרא ד"ונשמרת מכל דבר רע" ההוא אין הסתכלות לשם זנות, רק שנהנה בהסתכלות, מטעם זה אסרו רבותינו זכרונם לברכה לימנות ולהרצות מעות לידה, וכל דבר

כתב ה"ראשית חכמה" הקרי שהוא אחר שז"ל הוא גם כן פגם בברית, ודומה קצת למוציא זרע לבטלה בידיים, והטעם הוא משום דכתיב: "ונשמרת מכל דבר רע", ואמרו חז"ל, שלא יהרהר אדם ביום ויבוא לידי קרי בלילה, והדבר המביא לידי טומאה הוא ההסתכלות בנשים, כמו שאמרו חז"ל: עינא וליבא תרי סרסורי דעבירה הם, העין רואה והלב חומד והאיברים גומרים, ועל זה נצטוונו מן תורה ב' פעמים, וכן על כל דבר המביא לידי הרהור, כגון: מגע ושיחה עם האשה.

א. מה שאמר: "ונשמרת מכל דבר רע" - שלא יסתכל באשה יפה אפילו פנויה, ובאשת איש - אפילו מכווערת, ולא בכגדי צבע אשה אפילו שטוחים

שבפנים? - לומר לך, כל המסתכל באצבע קטנה שבאשה כאילו מסתכל במקום התורפה, ועונשו מבואר בזוהר, שיש ממנוא על זה לאסתאה ליה ולאסתכלא ולעינו במה דלא איצטרך ליה בכמה זנונים ובכמה ניאופין האי קאים על קבריה דאתדן האי גופא ותביר ליה עיינין, בגין דאיהו רווח ליה, כד איהו בהאי עלמא ודיליה אינון ובהאי אתר אתדן נשמתא עד דאעלת לון להאי אתר דאיקרי בור, וכמה וכמה נחשים אית ביה דכולהו עקצי ליה להאי נשמתא, ואחדא לה ודיינה לה.

שיכול לבוא לידי זנות בנשים אסור, וכן הוא בספר החינוך, ואין לוקים עליו, לפי שאין דבר זה מסוים שנוכל להתרות עליו העובר, כי האדם בנוי בענין שאי אפשר לו שלא יראה בעיניו, ולפעמים רואה יותר מן הראוי לו, עד כאן לשונו.

ג. מה שאמר: "אל תפנו אל האלילים" - הוא אזהרה, שלא להסתכל בנשים, כמבואר בזוהר, ומהו נקרא הסתכלות? - אמרו בגמרא: אמר רב ששת, מפני מה מנו תכשיטין שבחוץ עם תכשיטין

איסור מגע אשה

המגע, והיא מעבירות חמורות שבתורה. **מבואר** בסנהדרין, כי ראוי לאדם שיהרג אל יעבר ע"ז וז"ש שהע"ה: "ומוצא אני מר ממות את האשה אשר היה מצודים וחומים לבה אסורים ידיה טוב לפני אלוקים להמלט ממנה".

איסור מגע אשה, ז"ל ס' הגן: ואסור ליגע אשה והיא א"א בידה ובפניה ובכל אבריה מן התורה, שנאמר: "איש איש אל כל שאר בשרו לא תקרבו", והלכה ברורה היא שהקירבה הזאת היא הנגיעה אבר מאבריה כדי להנות מן

מרבה שיחה עם אשה גורם רעה לעצמו

או בידה או בכגדה בפנים שוחקות וגם משיח עמה, ואפילו היא פנויה איוב אמר: "ברית כרתי לעיני ומה אתבונן על בתולה", ובפרט כי רובם הם נדות ומטמא עצמו במגעו, גם קורא תגר על מנהג גרוע, שהחתן יושב אצל הכלה קודם החופה ומחבק ומנשק אותה אפילו היא עדיין קטנה, מכל מקום החתן בתוקף אהבתו, יצרו מתגבר ובא לידי קרי, ועל כל פנים לידי קשוי, ואמרו חז"ל: המביא עצמו לידי קשוי יהא בנדוי, עיין שם שהאריך בזה,

זה לשון השל"ה: כל מה שאסור באשתו נדה, כמו שאמר לא יאכל עמה, וכן הנגיעה, אסור באשת איש, מק"ו מנדה שמתרת ביחוד אסורה בזה אשת איש, שאסורה ביחוד, לא כמו שאמר, אבל הושטת כלי מותר, לפי שאין לבו גס בה, ועיין בשל"ה שקורא תגר על אותן שהולכין במחול עם הנשים, דאפילו המרצה מעות לידה דבעבדתא קא טריד נאמר עליו: יד ליד לא ינקה רע, חס ושלום, כשמשי' יד ליד ממש, ולשם שמחה מסתכל בפניה

עם אשה, ובפרט עם אשתו נדה, וכן על ידי הסתכלות בה מושך עליו רוח הטומאה שבה.

במסכת דרך ארץ: אל תרבה שיחה עם אשה, שכל שיחה של אשה אינו אלא ניאופין, ותחילת הזנות - שיחה, ומתוך השיחה בא לידי שחוק, ומתוך השחוק בא לידי קלות ראש, ואחר כך לידי זנות.

כשם שצריך האדם לפרוש מגוף העבירה, כך צריך לפרוש ממחשבותיה

שיקדש עצמו במותר לו ויגדור עצמו מן הדברים המרגילין לעבירה, וכמו שאמר: כל המכניס ידו למטה מן הטבור - תקצץ, וכן: כל האוחז באמה ומשתיך, כאילו הביא מבול לעולם וכו', כי דרכו של יצר הרע, משיאו להשביע נפשו ולמלא תאוותו במותר לו, ואחר כך כאשר לא תמצא ידו במותר, יסיתנו אל איסור קל ואחר כך אל החמור ממנו, עד שיכפור במי שאמר והיה העולם, שאין דין ולא דיין ולא גן עדן ולא גהינם ולא עולם אחר, על כן צריך לעמוד על נפשו להלחם עם תאוותו, שיהיה לו מעלה על הבהמה, שאין לה מעצור מכל אשר משיג תאוותה, עד כאן לשונו.

אחורי ארי ולא אחורי אשה

שבחסידים - דוד, חכם שבחכמים - שלמה, נכשלו באשה, ואמרו רבותינו זכרונם לברכה: אחורי ארי ולא אחורי אשה, ויתן אל ליבו הלא היא חמת מלא צואה ופי מלא דם, והמסתכל בה עושה עצמו אלוקי מסכה ומכניס רוח הטומאה בקרבו, עד כאן לשונו.

ואיסור דיבור עם נשים אמרו במשנה כ"ז, שאדם מרבה שיחה עם אשה גורם רעה לעצמו, רצונו לומר, שממשיך עליו הלילות הנקראת רעה, ומטמא אותו בקרי וביטל מדברי תורה, כי קודם שבטלו הטבילות היה אסור בדברי תורה, וסופו יורד לגהינם, לעכל הרע הנדבק בו, ומהו רבוי שיחה עם אשה, תבין ממעשה דר"י עם ברירה, ומכאן דיין ירא שמים למעט בדיבור

במשנה: "שחוק וקלות ראש מרגילין את האדם לערוה", וזה לשון ה"ראשית חכמה" בשם הראב"ד, כשם שצריך האדם לפרוש מגוף העבירה, כך צריך לפרוש ממחשבותיה, שלא יהרהר עבירה בלבו, ואם באה לו מחשבה, צריך לאנוס עצמו ולהוציאה מלבו, וכל שכן שלא יכוון לגמור אותה בליבו, וזה שנאמר: "והתקדשתם" - במעשה, "והייתם קדושים" - במחשבה, וזה שאמר: "כי קדוש אני" - כמו שאני קדוש במעשה ובמחשבה, כך תהיו אתם קדושים. הא למדת, שאין אדם נקרא "קדוש", עד שיקדש עצמו במעשה ובמחשבה, ודע, כי לא יכול האדם לבוא אל החמדה הזאת, עד

בספר "רכב אליהו" ז"ל, שפתוי יצר הרע הוא, שאומר לו: הלא אינך עושה רעה בהסתכלות, כי אין כוונתך לזון עיניך, אלא להכיר האשה הזאת, וכיוצא בזה מורה יצר הרע, לכן יעשה אדם גדר וסייג לעצמו, ויחשוב שהרי גבור שבגבורים - שמשון, חסיד

כל הכובש עינו מן העריות זוכה ורואה פני השכינה

ששה עשרים שנה ולא נישא, שכל ימיו בהרהורי תשובה, שיעשה סייגים וגדרים לעצמו, שלא יבוא לידי הרהור רע, שלא יהא, חס ושלום, בכלל קרקפתא דלא מנח תפילין כמו שנאמר בש"ע א"ח ס' ל"ח סי' ד', וזה לשונו: המניח תפילין צריך להזהר בהרהור תאוות אשה, וכתב רמ"א בהג"ה בשם הכל בו, ואם אי אפשר לו בלא הרהורים, מוטב שלא להניחם, עד כאן לשונו.

אמר חז"ל: כל הכובש עינו מן העריות זוכה ורואה פני השכינה, שנאמר: "ועוצם עיניו מראות ברע... מלך ביופיו תחזנה מישרים" - ודי בהערות אלה שישתדל אדם לישא אשה בבחירתו ולהשיא בניו קודם שיבואו לידי חטא הגדול הזה, כמו שאמר רב חסדא: ואי הוי נסיבנא בארביסר הוי אמינא לשטנא גירוי בעינאי, וביותר צריך הכתוב לזרז למי

הדבר דומה למי שנופח להבעיר הפחם

שהתחלת בעצמך לחטוא פעמים ושלוש, ועל כן אחר כך בנפיתה קטנה תעשה מדורה גדולה, באופן כי האשם הוא עליך, באשר שיצר הרע היה כהולך ואת' עשיתו בעולם הבא, עד כאן לשונו, עיין שם שהאריך ותמצא נחת.

הרי מבוארים הדברים המביאים את האדם לידי הרהור, ועל זה נאמר: "ונשמרת מכל דבר רע", שלא יבוא לידי קרי, והרב ר' משה אלשיך זלה"ה כתב בישעיה (ס"ג ג"ה) בביאורו על הפסוק: "הן אנוכי בראתי חרש נופח באש פחם וגו'", והאריך מאוד שם בביאורו במתיקת לשונו הזהב, ולקצר אני צריך, ואביא רק הצריך לענין וז"ל שם באמצע דבריו, למה הדבר דומה? - למי שנופח להבעיר הפחם, כי אם אין שם אש אין נפחותו עושה כלום, אך בהיות האש ופחם והתחילה האש ותבער בפחם, אז הנופח מגדיל המדורה, כך היצר הרע נופח באיבריך להחטיאך, ואם לא היה מוצא אש בפחם לא היה הפתוי עושה רושם כלל, אך הוא נופח באש פחם, כי כבר אתה באיבריך הנמשלים לתת אש,

בספר "חסידים" (סי' תתשל"ח), זה לשונו: ושאיין להקשות כיון שעוורו עיניו של יצר הרע של תאוות כדאמרינן ביומא ובסנהדרין, ואהני דלא ליגרי באינש לקרובותיו, אם כן למה לא יתיחד אינש בקרובותיו, וההיא דע"ז בנה קטן ובנה גדול, איך היה להם יצר הרע, אלא תלוי בראיות עיניו ואינו שולט תחילה וכו', כשנהנה, המלך מסיתו עוד וכו', עיין שם, עד כאן לשונו.

על כל מחשבה ודיבור ומעשה נברא מלאך

עין, על כל מחשבה ודיבור ומעשה נברא מלאך, לפי ענינו ולפי מעשיו,

בפרוש המפרש ספר "חסידים", זה לשונו: אם נהנה בראיות

"חסידים" נכתב בזה הלשון: ומי שהוא ירא שמים בכל לב, שירא מבוראו להרהר דבר רע כשהוא ער, גם בחלומו לא יבוא לו לעולם דבר רע, עד כאן לשונו.

אם טוב ואם רע, כדאיתא לעיל ס' ע"ח, ואותו המלאך מכריעו ומסיתו עוד מאחר שנהנה, כי המלאך מכריע לכף חובה ומחטיאו על פי רגילותו וכו', עיין שם. במקום אחר בספר

יפנה מחשבתו לדברי תורה

הבית יוסף בש"ע אה"ע (סי' כ"ג סי' ג') וזה לשונו: אסור לאדם להיות מקשה עצמו לדעת ולהביא עצמו לידי הרהור, אלא אם יבוא לאדם איזה הרהור יסיע עצמו מדברי הבאי לדברי תורה, שהיא אילת אהבים ויעלת חן, בסעיף ז' זה לשונו: חסידים הראשונים וגדולי חכמים, התפאר אחד מהם - שלא הסתכל במילתו, ומהם מי שיתפאר - שלא התבונן מעולם בצורת אשתו, מפני שלכם היה פנוי מדברי הבאי לדברי אמת שהם אוחזין לבב הקדושים, עד כאן לשונו.

העיקר, כשיעלה על לב האדם איזה טינא והרהור לדבר עבירה, כמו שאמרו חז"ל: שיצרו מתגבר עליו בכל יום ומבקש להמיתו או שהרהור בא לו מאליו בפתע פתאום בפגעו באשה שלא בכוונה, וטמא ראש מחשבתו, וכבר דרשו רבותינו זכרונם לברכה על הפסוק: "טוב מראה עינים מהלך נפש" - פירושו, טוב מראה עינים באשה יותר מגופה של מעשה. אזי תכף ומיד בזה הרגע צריך לדחוק, לאנוס עצמו ולהסיח דעתו ממנה, ויפנה מחשבתו לדברי תורה, כמו שאמר הרמב"ם והביאו

שלא יעבוד השם ולזולתו אלא לו לבדו

בפיו ובלשונו ולבו אינו עמהם, אבל הוא לפני ה', ויתכן באנשי המעלה הזאת, שתהיה נפשם צרורים בצרור החיים, כי הם בעצמן מעיין לשכינה, כאשר רמז בעל הספר, וכבר הוזכרתי מזה בפ' עריות וכו', עד כאן לשונו.

בעין זה הם גם דברי השל"ה על הפסוק: "ואתפללה אל קל השמים ואומר אל המלך אם על המלך טוב וגו'" (נחמיה ב'), שפרושו - אף אם דיבר נחמיה עם המלך, שמשמע שהיה מבקש ממלך בשר ודם, מכל מקום התפילה היתה אל קל השמים, שהוא המלך האמיתי.

אבן כל ירא שמים יזהר, שיהא בקי לפחות בסימן ר"מ שו"ע או"ח, ובש"ע אבן העזר מסימן ק' עד סימן ק"ו, ואשרי מי שזוכה לבוא אל המדריגה שכתב הרמב"ן בפרשת עקב בפרק כ"א: "שמור תשמרון את כל המצוה הזאת וגו' ולדבקה בו" וזה לשונו: הכוונה להזהיר שלא יעבוד השם ולזולתו אלא לו לבדו, ויעבוד בלבו ובמעשיו, ויתכן שיוכלו להדביקה לו? - מה שתהיה זוכר השם ואהבתו תמיד, לא תפרד מחשבתך ממנו בלכתך בדרך ובשכבך ובקומך, עד שיהא דבריו עם בני אדם

הגורמים שיטמאוהו בקרי

רצונו לומר, שתעשה המצוה במקרה, אף אני אלך עמכם בחמת קרי. ה"ה אמרו בזוהר המוסר סודות התורה לאנשים שאינם מהוגנים הוא בסיבת שינה ותענוג כל הלילה.

הד' - מה שאמר, המברך ברכה לבטלה, שהוא כמוציא שז"ל.

הה' - מי שאינו לומד קודם השכיבה, כמו שאמר: כל המשביע עצמו בדברי תורה ולן - אין מבשרין אותו בשורות רעות, שנאמר: "ושבע ילין כל יפקוד רע".

בספר "יסוד יוסף" מביא עוד דברים המביאים לידי קרי: המסתכל בצורת ע"ז, והפוגם באזניו לשמוע דברים בטלים, גם מתוך רבוי אכילה ושתיה, ועם כל זה הזהירנו במה שכתוב: "ונשמרת מכל דבר רע", ולפי מה שכתב ב"ראשית חכמה", שהקרי דומה קצת בעיניו כמוציא שז"ל הוא על שלא שמר עצמו בדברים הנזכרים.

הב' פגם הלשון - מד' כתות שאינן רואות פני שכינה, גורם שיטמאוהו בקרי, כמו שכתב זוהר נח (דף ע"ו), וזה לשונו: "ולא יראה כן ערות דבר" - דכד הני חייבא עלמא דגעלי ומסאבי נפשיהו וגרמייהו במלה דלהון דנפקי מפומייהו איהו ערות דבר. "והיה מחניך קדוש" (דברים כג) - אילון אינון שייפא גופא וכו', תרגום הזוהר: וְהָיָה מִחְנִיךָ קָדוֹשׁ. מַה זֶה קָדוֹשׁ? קָדוֹשִׁים הָיָה צְרִיף לְהִיּוֹת! אֲלֵא מִחְנִיךָ קָדוֹשׁ - אֵלוֹ אֵיבְרֵי הַגּוֹף שֶׁהַגּוֹף מִתְחַבֵּר וְנִתְקַן בָּהֶם. וְלִכֵּן וְהָיָה מִחְנִיךָ קָדוֹשׁ. וְלֹא יִרְאֶה כֵן עֲרוֹת דָּבָר.

והטעם ב"ראשית חכמה", כי ברית הלשון הוא מכון נגד ברית המעור, ואם לא נזהר בברית הלשון, אז אף שיטהר בברית המעור לא יעלה לו, ואף על פי כן יטמאוהו בקרי, וזה שאמר: "נצור לשונך מרע", שלא תבוא לידי שז"ל הנקרא "רע".

הג' - מי שמצוות הם בידו ארעי, וזה שאמר: "אם תלכו עמי בקרי" -

הרואה קרי יפשפש במעשיו

במעשיו על ידי מה באה לו הסיבה הזו, וכפי החטא שימצא שעבר, יקיים הסגופים השייכים לאותו חטא, כגון: לשון הרע או ליצנות או נדר ולא שלם וכו', ואם פשפש ולא מצא שום דבר חטא, שיכול לומר על ידי זה בא לי הקרי, ויודע בבירור שבא לו לאונסו, כגון: התלמידים אומרים לו

אם כן הרוצה לעשות תשובה על הקרי אין לו תקנה אחרת אלא דווקא על ידי שמירת שבת כהלכתו וחרטה ווידוים ויתכפר, אף אם בא בקרי, שלא על ידי הרהור אלא על ידי פגם באחד מברית הלשון או בשאר דברים הנזכרים. אמנם בענין התענית והסגופים, הרואה קרי יפשפש

פטרייה, אך על כל פנים נטמא והוליד מזיקים, והנה על דרך שנטמא צריך טבילה במ' סאה להסיר כח הטומאה הנדבק בו.

לר', שמא מתוך טורח הדרך ראה ר' קרי או מתוך שאר דברים וכיוצא בזה, זה אין צריך לא לתשובה ולא לתענית וסגופים, כי כל אונס רחמנא

על ידי הטבילה תחזור נשמתו למקומה

בתפילת "תקע בשופר", ועל ידי תענית שובבי"ם כמו שכתבנו, אך מי שלבו נוקפו שמא עבר על "ונשמרת מכל דבר רע", ולא נזהר מאותם דברים אשר על ידיהם טמאוהו בקרי, יחמיר על עצמו בקצת תעניות וסגופים כפי כוחו, ובזה יהיה לו לזכרון וגדר, שמאז והלאה יזהר שלא יכשל עוד באותם הדברים המביאים לידי קרי, וכן ראיתי נוהגים כמה גדולי ישראל יראי שמים אנשי מעשה, ועל כל פנים יזהר לקיים אותם הדברים שהם תקוני הברית, כמו שכתב ה"ראשית חכמה":

זה לשון הזוהר: בגין דבעל קרי אתי מסטרא דרוח מסאבא בעי לאסחאה מניה, וב"ראשית חכמה" הטעם בשם הזוהר, כי מי שהוא טמא - נשמתו מסתלקת ממנו, ועל ידי הטבילה תחזור נשמתו למקומה, ואם אי אפשר לו בטבילה ישתדל להטיל עליו ט' קבין מים, ואם גם זה אי אפשר ירחוץ מקום הטינוף, כי לא יהא אלא כצואה הנדבקת בבשרו או בחלוקו, שאסור להתפלל עד שיסיר הצואה מעליו, ועל מה שהוליד מזיקים ימיתם על ידי קריאת שמע שעל המטה בכוונה, ועל ידי תפילה קטנה המסודרת

תקוני הברית

6. יזהר בנתינת צדקה לשמה, כי בחטאו נסתלקו החסדים למעלה, ועל ידי הצדקה ממשיך החסדים להמתיק הדינים.
7. להיות משכים ולהיות ראשון בבית הכנסת, ועל כל פנים מעשרת הראשונים.
8. להיות אוהב שלום ורודף שלום, ובכלל זה להיות שומע חרפתו ואינו משיב.
9. יזהר שלא יכשל באחד מד' דברים אלו שאינם רואים פני השכינה.

1. שיהא למודו תמיד משניות.
2. לסרס עצמו מזווג מליל שבת לליל שבת.
3. להחזיר בני אדם בתשובה נגד מה שפגם והוציא זרע לחוץ, וכל טיפת זרע היא נשמה העשוקה ביד החיצונים - ישתדל להוציאה משם ולהכניסה פנימה, כמו שאמר דוד המלך עליו השלום: "אלמדה פושעים דרכיך".
4. יזהר בתקון חצות בחצות לילה או מחצות ואילך.
5. להוריד דמעות בתפילתו.

ובכל אלה האריך ה"ראשית חכמה" ונתן טעם לדבריו.

- ובכתבי האר"י זלה"ה**, שיחמם עצמו בלישת המצות ובעריכתן עד שיזוע.
- ובספר "יסוד יוסף"** כתב כמה תקונים:
1. להיות סנדק למול על ברכיו.
 2. לעלות לספר תורה על כל פנים פעם אחת בחודש.
3. לומר "ברוך שמייה" בנוסח ק"ל תיבות.
 4. להרבות נרות בשבת.
 5. ללמוד קודם השכיבה משניות או אגדה.
 6. לכבד ולאהוב לומדי תורה.
 7. להתפלל בכוונה ובבכיה.
- ולכל** אלה נתן טעם לשבח נגד פגם העבירה.

עוד כמה מצוות המסוגלים לתקן זה

- בתקוני תשובה של הר"א הלוי מביא כמה מצוות המסוגלים לתקן זה**, וזה לשונו: הרב ר' אברהם הלוי בתקוני שבת שלו המוציא מרשות היחיד לרשות הרבים בשבת, הוא המוציא שפע וברכה ממדת מלכות ללילית הרשעה ודומה חטאו למוציא שז"ל, שהוא חייב מיתה לשמים, כמו ער ואונן, אוי לנפשו, כי גמל אותה רעה שבעת יציאת נשמתו מקבלת אותה לילית הרשעה ומורידה אותה, ואחר כך תגלגל נפשו בבהמות טמאות, לפיכך צריך למהר ולתקן בכל כוחו כמה מצוות מסוגלות לזה:
1. ליתן צדקה לעניים ולכוון פנימי וחיצון, פנימי - שהצדקה מרבההשפע והטובה במלכות, והוא הוציא זרע לחוץ ועשה היפך, וחיצון - הוא שהמית נפשות יחיה נפשות, וכל שכן שיעשה צדקה עם בניו וקרוביו, כדי ללמדם להדריכם ביראת ה'. הוא שהרג בני בעולם הזה ובעולם הבא יחיה אותם בעולם הזה ובעולם הבא ללמדם מעשה הטוב.
2. יצער עצמו בתענית וכיוצא בו - הוא חטא מתוך עידון ונקרא "רשע", יסגף עצמו בתענית עד שיקיים בו צפד עורו ע"ע ויבש החומר, שהוא מצד הקליפה מדה כנגד מדה, הוא חימם עצמו לדבר עבירה יקרר עצמו בטבילות.
 3. יעסוק בעונג שבת, כי הוציא סוד שבת לחוץ והניח המלכות על ידו אין כל שהוא יסוד היסודות, לפיכך יענג עצמו בשבת, ובפרט בסעודת הלילה.
 4. היסוד אחז בכל המדות ובהוציא זרע לבטלה - יעסוק בענוה נגד כתר, ובסתרי תורה נגד חכמה, ובתשובה נגד בינה, ובגמילות חסדים נגד חסד, ותגבר על יצרו נגד גבורה, ואהבת אמת נגד ת"ת, וברדיפת אחר המצוות נגד נצח, ובהבאת שלום בין אדם לחבירו נגד יסוד, ובהכנסת כלה ובשמחה נגד מלכות, ואז יתוקן.
 5. הוא שפזר זרע לחיצונים - יפזר צדקה לבעלי תורה ולעניים, עד כאן לשונו.

חטא הזנות גדול מאוד

חטא הזנות גדול מאוד, כמו שאמר במדרש נשא: "ומוציא אני מרממות את האשה" - אוי לה לעבירה שעוברים עליה עשרת הדברות וכו', אחריו? - "ויאמר ה' אמתה את האדם".

עיקר החורבן והגלות היא על זנות, ועל הניאוף נחתם עליהם גזר דינם מה כתיב אחריו? - "העל אלה לא עיקר החורבן והגלות היא על זנות, כמו שאמר במדרש נשא, וזה לשונו: אף על פי שעברו ישראל על כל המצוות, שנאמר: "כחשו בה" - כפרו בהקדוש ברוך הוא, ואף על פי כן היה מאריך אפו, ועל הניאוף נחתם עליהם גזר דינם, שנאמר: סוסים מזויינים - היה משכים איש אל אשת רעהו יצהלו.

מאן דמחבר באינת' אחרא כאילו משקר ביה בהקדוש ברוך הוא

.. שפוגם הדמויות והתקון של מעלה. כל שכן מי שחומד את אשתו של חברו להדבק

אלה הם גם דברי הבריתא חגיגה: ר"ש בן מנסיא אומר - הבא על אשת איש ואסרה על בעלה נטרד מן העולם והלך לו. פרש רש"י: אין לו תשובה, לפי שעשה דבר שאין לו רפואה, ודברי המשנה שם: ר"ש בן מנסיא אומר - איזהו "מעוות אשר לו יוכל לתקון"? - זה הבא על הערוה והוליד ממנה ממזר, ושם בגמרא: אם לא הוליד ממזר מן הערוה, וכן אם לא אסרה על בעלה, שבא עליה באונס - מועיל תשובה, ועונשי הזנות הרבה.

בזוהר שמיני (דף מה:): מאן דמחבר באינת' אחרא כאילו משקר ביה בהקדוש ברוך הוא, וקודשא בריך הוא לא יתיב ליה תשובה וכו', וכל שכן אי אטרח ליה להקדוש ברוך הוא למעבד דיוקנא דממזר באנת' אחרא וכו', מאן דחמיד לאנתו דחבריה ולאדדבקה בה אתפגם הוא לעלמין וכו'. תרגום הזוהר: מי שנדבק באשה להנות ממנה, ואף על גב שהיא פנויה, ונהנה ממנה בלא ברכה, כאלו גוזל את הקדוש ברוך הוא ואת כנסת ישראל. .. ומה על פנויה כף - מי שנדבק באשתו של אחר, שעומד כמו שלמעלה, בזווג של שבע ברכות, על אחת כמה וכמה.

עונשי הזנות

וכן במדרש הנעלם וירא, זה לשונו: אמר ר' יעקב - הרשעים קלקלו ברית מילה שלהם וחילול שבתות ומועדים,

בה שאמרו בגמרא שלושה יורדים לגהינם ואינם עולים וחד מינייהו הבא על אשת איש.

זונה. בני, הזהר מאשה זונה, שלא תטעה אותך בשפתותיה, ושלא תטעה אותך אחר קולה, ואחריתה מרה כלענה חדה כחרב פפיות. אמר לו: מה החרב אוכל מב' צדיה, כך היא מאבדת חייו של אדם בעולם הזה ובעולם הבא, ואף על פי שנידונין ביסורים בעולם הזה אינו יכול להציל מדינה של גהינם.

ושכפרו בתחיית המתים ודומה להם, יורדים לגהינם למטה ונידונין שם, ושוב אינן עולים, אבל יקומו ליום הדין ויקומו לתחיית המתים, ועליהם נאמר: "ורבים מישני עפר יקוצו לחיי עולם ואלה לחרפות וגו' והיו דראון לכל בשר" - מאי דראון? - שהכל יאמרו די בראייתם. **במדרש:** כי נופת תטופנה שפתי

נבאו סגופים לכל אחד ואחד - הבא על אשת איש

הארץ על דף אחד בלי כר וכסת, רק בשבת ויום טוב ישכב על תבן וקש וכו' אחד תחת ראשו, כי יסור ממנו רוח הגסה שבאה ממנו התאוה, וחיי צער יחיה, וילבש שק על בשרו מעל צוארו עד הירכיים, ולא יסתכל בנשים ובתכשיטיהן, אף על פי שאינם עליהם, ולא ישמע קול נגונים, ולא ידבר עם הנשים כלל ולא ברמז ולא ברמיזא, ולא יקרוץ בעיניו, ולא ירמוז באצבעותיו, אפילו באשתו נדה כל זמן שלא טבלה, ולא יתיחד עמה בשום ייחוד, וקל וחומר שלא יתיחד עם שום ערוה, ולא יהא עסקיו עם הנשים כלל, וכולי האי, ואולי אולי יחנן ה' צבקות.

צריך להתענות שכ"ה [325] צומות, ויכול להשלים אלו הצומות בי"ב הפסקות מב' ימים וב' לילות שעולה שכ"ד יום, ועוד יום א' עליהם, שעולה שכ"ה. יתן אפר על ראשו במקום הנחת תפילין כשאינם עליו, גם בכל מאכליו בסוף כל סעודה המפסקת ובתחילת הסעודה שלאחר התענית, וכל זה אם בא עליה ברצונה, אבל אם אנסה שלא אסרה על בעלה, הרי זה כשאר עריות מחייבי כריתות שאפרש בסמוך,

בוזרה בראשית אחד מן חמשה מיני ערב רב, דהיינו - נשמת ישראל "נפילים", דאפילו גרמייהו לזנות ובג"ד אפיל לו הקדוש ברוך הוא מן עלמא דאתי דלא יהא לון חילקא תמן, ונבאר סגופים לכל אחד ואחד. הבא על אשת איש בביאה או בהעראה, בין כדרכה בין שלא כדרכה, והרי הוא אוסרה על בעלה, כיון שנתרצה, וחייב עליה מיתות בית דין, לכן יסבול צער כמותה וישב בשלג וקרח שעה אחת בכל יום בימי החורף פעם אחת או ב' או ג' פעמים בימות הגשמים במים קרים עד צוארו, כל פעם שעה אחת, ובימות החמה ישב בגוף ערום לפני זבובים או דיבורים או שאר יסורים קשים כמוהם, ויתודה בכל יום בבכי ואנחה, ושנה תמימה לא יאכל בשר ולא ישתה יין ולא יאכל לחם חם, וקל וחומר, שלא יאכל שום מאכל חם, ויש אומרים, שלא יאכל שום מאכל חם, לבד לחם שהוא מותר, ולא ירחוץ כי אם מעט בערב יום טוב, ולא יראה שום שחוק נשים או בתולות, אך יוכל לשמוע ברכת חתנים, ולא יעדן עצמו בשום תענוג, וילקה בכל יום, ויישן על

יום רצופים, ויתודה בכל יום, וישכב על הארץ, ויסיר ממנו כל הנאה, ולא יתענג בשחוק וטיול ובכל מיני הנאה כל מ' יום.

והבא על הערוה מחייבי כריתות ישב בקרח כשעור צליית ביצה וגמיעה. כל יום לא פחות משלושים יום ואין צריך יותר מן מ' יום, ויתענה על כל פנים מ'

הרובע זכר

בכתבי האר"י זלה"ה, שיתענה אותן בימות החורף בעת השלג, ויטבול בשלג או באיזה מקום שנפשו השלג ט' פעמים באיזה יום שירצה ביום התענית, ויגלגל עצמו בשלג פעם אחת, ויחזור ויקום ויעשה כן ט' פעמים, ועודנו בתוך השלג יאמר בה: "השלג בצלמון בפרש שד"י מלכים".

הרובע זכר - אמרו בתקונים עונש משכב זכר הוא, להתגלגל בחיות טמאות: בשפן וארנבת, שהם שוכבים ונשכבים, מאי תקנתיה יצום רג"ל יום כמנין זכור וכמנין רג"ל, והזריז ישלים זה בט' הפסקות של ב' ימים וב' לילות, והנה ט' פעמים כל זה הם רמ"ג גימטריא "רגלי עמדה במישור".

הבא על נכריות

בעולם הזה בשפחות, הקדוש ברוך הוא תולה אותן בראשיהם בקדקדיהם לעולם הבא, שנאמר: "ימחוץ ראש אויביו קדקוד שער מתהלך באשמיו", כל עמא יימרין ייזל האי גברא בחוביה.

הבא על נכריות פגם שלו גדול מאוד, כי עבר על נשג"ז.

זה לשון התקונים: מאן דאעל ברית קודש דיליה ברשו נכראה כאילו עקר אילנא דחיי ואנח ליה ברשו אחרא דאיהו מרא וטחול וכו', ובכמה מקומות בזה: כאילו משקר בשמא קדישא, אם לא בחילא דתיובתא תדיר וכו'.

2. מה שאמר בגמרא: אמר ר' יוחנן - כל העושה עבירה בעולם הזה מלפפתו והולכת לפניו ביום הדין, שנאמר: "ילפפתו אורחת דרכם וגו'" - ר"א קשורה בו ככלב, וב"ראשית חכמה" פרש, שלא לבד יעשה לבוש טמא לנשמתו, אלא שתדבק הטומאה בנפשו עצמה וחלק מנפשו בתוך הטומאה וחלק עבירה שמקנה בנפשו הוא הולך עמו בעולם הזה, וזהו לשכב אצלה בעולם הזה, וחלק מנפשו שנשאר בה הוא להיות עמה

זה לשונו: "אותי עזבו" - הוא מאן דמשקר באות רשימא קדישא ועייל ליה ברשו אחרא דאיקרי בורות נשברים, דההוא אומה דעלמא עכו"ם, וי למאן דמשקר בשמא קדישא ועונשו גדול:

1. מה שכתב במדרש: ר' יוחנן בשם ר' לוי - בני אדם שנוהגים היתר

אצל" - ותרגום: שגל כלבתא לא יצטרך לגלגול כלבתא.

4. מה שכתב שכל יורדי גהינם אתי אברהם ומקבל להו ומסיק להו. פרש, שמעלה אותן מגהינם, חוץ מהבא על נכריות דנמשכה ערלתו ולא מכירו שהוא יהודי ודומה לו שלא נימול, ופרש הרב ר' משה אלשיך זלה"ה שהוא, כי יתגלגל נפשו בילד שימות קודם מילה, כי את בת ערלים שכב וטמא מילתו, ויורד לגהינם לעתיד לבוא, ולא יזכה לחיי המקוים, וזה שאמר: "כל בואיה לא ישובן ולא ישיגו אורחת חיים", עיין שם שהאריך במשלי.

בעולם הבא, ונמצא פרט פגם הזה לשוכב עם הנכריות בענין הפסוק במעשה דיוסף, והטעם כי על ידי שכירתו שד"י רוחא בגוה, שהוא חלק נפשו, ולכן מוכרח להיות עמה בעולם הבא.

3. מה שכתב האר"י זלה"ה, שיתגלגל בכלב, וזהו קשורה בו ככלב, וזה שאמר ביוסף: "ענו בכבל רגלו" - בגין דאתפגמית מחשבתו ונפיק מיני י' טיפון דאיזרוקו למגנא, ועל שלא בא עליה לא הוצרך להתגלגל בכלב, ו"כבל" תמורת אותיות "כלב", ותקונו להתגלגל ז' פעמים או ט' פעמים בשלג, כמו שאמר: "והשלג יושבת

לעתיד לבוא אברהם יושב בפתח גהינם ואינו מניח אדם מהול לכנוס לתוכה

שתי בנות לעלוקה הזאת, שיש לה ב' פיות בב' קצותיה, כן יש שאול עתה, ויש גהינם לעתיד, היא אברון שאשו לא תכבה, וזה שאמר במדרש וירא: אמר ר' לוי - לעתיד לבוא אברהם יושב בפתח גהינם ואינו מניח אדם מהול לכנוס לתוכה.

גם צריך אתה לדעת מה שאמר הרב ר' משה אלשיך זלה"ה בענין מה שכתוב, שהראה הקדוש ברוך הוא לאברהם גהינם ומלכות ובריור מלכות כדי להצילם מגהינם ר"ל. הנה אין מן הספק, שלא מן גהינם של עת ההוא הצילנו, כי כל חוטא אין נקי אלא מאשר לעתיד, כי לעלוקה היא הגהינם,

הסגופים השייכים לחטא זה

לפחות מ' יום, עד ישוב השם יתברך מחרון אף, ואם, חס ושלום, לאחר התשובה יחזור לסורו, יחמיר עליו יותר ויותר, ובימות החמה ילך במקום נמלים הרבה, וישב ביניהם ערום, ובימות החורף ישבור הקרח וישב במים עד החוטם, ואם עוד, חס ושלום, יחזור לסורו יחמיר על עצמו כהנה וכהנה.

הסגופים השייכים לחטא זה, אחר שקיים דרכי תשובה, כמו שאמרנו בפרקים הקודמים - צריך לצום רי"ו צומות, ואם ירצה יעשה שמונה הפסקות מב' ימים וב' לילות רצופים, שהם כמנין רי"ו בדקדוק, ולכל הפחות יתענה ג' ימים וג' לילות ג' פעמים בכל שנה פעם אחת, ולא יאכל בשר ולא ישתה יין, ולא ירחוץ

הבא על בהמה או על עוף וכדו'

דעלמא, עד כאן לשונו. תרגום הזוהר: שְׁלֹשָׁה הֵם שְׁדוּחִים שְׁכִינָה מִן הָעוֹלָם וְגוֹרְמִים שְׁדִיּוּרוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לֹא יִהְיֶה בְּעוֹלָם וּבְנֵי אָדָם צוֹנְחִים וְלֹא נִשְׁמָע קוֹלָם, וְאַלֶּה הֵם: מִי שֶׁשׁוֹכֵב עִם נְדָה, מִשּׁוֹם שְׂאִין טְמֵאָה חֲזָקָה בְּעוֹלָם חוּץ מִטְמֵאֵת הַנְּדָה, וְטְמֵאֵת הַנְּדָה קָשָׁה מִכָּל טְמֵאָה בְּעוֹלָם. הוּא נְטֵמָא, וְכָל הַמְתַקְרְבִים אֵלָיו נְטֵמָאִים עִמוֹ. בְּכָל מְקוֹם שֶׁהוֹלְכִים, נְדַחִית שְׁכִינָה מִלְפָּנֵיהֶם. וְלֹא עוֹד, אֲלֵא שְׂגוּרִים צְרוּת רְעוּת עַל עַצְמוֹ וְעַל אוֹתוֹ זָרַע שְׂיוּלִיד. שְׁכִינָה שֶׁיִּקְרַב אָדָם לְנְדָה, אוֹתָהּ טְמֵאָה קוֹפְצָת עָלָיו וְנִשְׁאַרְתָּ בְּכָל אֵיבָרָיו, אוֹתוֹ זָרַע שְׂיוּלִיד בְּאוֹתָהּ שְׁעָה, (טמאים) מוֹשְׁכִים עָלָיו רוּחַ טְמֵאָה, וְכָל יְמֵי יְהִיָּה בְּטְמֵאָה, שֶׁהָרִי הַבְּנִין וְהַיִּסוּד שֶׁלוֹ הוּא בְּטְמֵאָה רַבָּה וְתִקְיָפָה מִכָּל טְמֵאָה שְׁבְּעוֹלָם, שְׁמִיד שֶׁקְרַב אָדָם לְנְדָה, אוֹתָהּ טְמֵאָה קוֹפְצָת עָלָיו, שְׁפָתוֹב (ויקרא ט) וְתִהְיֶה נְדָתָה עָלָיו.

הבא על בהמה או על עוף או על כל מין ומין חוץ ממין אדם, צריך רי"ו תענית, גם כן הבא על הפנויה שלא טבלה לנדתה או על אשתו נדה חייב עליה כרת.

בוזוהר שמות (דף ג ע"ב): מאן דשכיב בנדה לית מסאבה תקיף בעלמא בר ממסאבא דנדה, דמסאבי דנדה קשיא מכל מסאבי דעלמא דאיסתאיב איהו, וכל מאן דאיקרב בהדה מסתאב עמיה בכל אתר דאזלין שכינתא דחייך מקמיה ולא עוף אלא דגרמין מרעין בישין על גרמייהו ועל זרעה בישא דאוליד, דכיון דקריב בר נש לנדה האי מסאבא דליג עלייהו, דכתיב: "ותהי נדתה עליו", ואסתאב בכל שייפין דיליה זרעא דאוליד בהאי שעתא משכי עליה רוח מסאבא וכל יומי יהא במסאבא דהא בנינא ויסודא דיליה במסאבא רב ותקיף מכל מסאבי

לא פרש מאשתו סמוך לוסתה

בסגופים כפי כוחו, ועל כל פנים לפחות יתענה מ' יום רצופים, וילקה ויתודה בכל יום פעמים ושלוש, ולא יאכל בשר, ולא ישתה יין ולא כל דבר חם לבד משבתות וימים טובים, ולא ירחץ כל אותן ימים, ואם לא בעלה רק חבק ונשק אשתו נדה או הבא על בשרה ונהנה ממנה בקרוב בשר - יתענה מ' יום, ואם בא על הפנויה נדה בתולה או אלמנה, בין כדרכה בין שלא כדרכה, אם כן הוא חייב כרת על

אם שכח ולא פרש מאשתו סמוך לוסתה ואירעהו אונס מחמת פשיעוּתא - תקונו להתענות נ"ט צומות כמנין "נדה", אך אם לזול בכוונה בשעתא דוסת, וכל שכן במזיד בזה יותר מהשעור, צריך להתענות פ"ב צומות, דהיינו, שיעשה ג' הפסקות מב' ימים וב' לילות, ועוד יום א' אחריהם הרי פ"ב, וילקה לפחות ב' מלקיות ביום טבילה - שני ושישי או ביום אכילת הפסקה לפנייה ולאחריה, וירבה

מאכל חם מכל דבר המביא לידי תאוה לפחות שנה או ב' שנים, ויתענה פ"ב צומות כנוזר, ולכל הפחות יתענה מ' יום, ולא יאכל בשר כליל שלפני התענית ולאחר התענית, וישכב בקושי על הארץ או על דף ביום וכלילה, כפי הנאתו שנהנה ממנה, וילקה בהצנע, ויתודה בכל יום ג' פעמים בבכי ובדמעה, ולפום צערא אגרא, ואם לא בא עליה רק חבקה או נשקה - יתענה בה"ב, וירחק מפתח ביתה.

שבעל נדה, גם על שהיא מקבלת זרע מן אנשים הרבה, ולא נודע ממני נתעברה, נמצא האב נושא בתו, והאח נושא אחותו, ועל זה נאמר: "ומלאה הארץ זמה". תקונו הוא, שלא יסתכל בפני נשים, ואין צריך לומר במקום שדרכן להתכסות, ועל אחת כמה וכמה בין שדיה או במקום התורפה, חס ושלוש, ואפילו באשתו לא יסתכל כל זמן שלא טבלה, ולא יראה שחוק נשים ולא בתולות, ולא ירחץ, ולא יאכל

הבא על הפנויה שטבלה לנדתה

מִמֶּנָּה בְּלֹא בְרָכָה, כְּאִלּוּ גּוּזַל אֶת הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא וְאֵת כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל. מָה הַטַּעַם? מִשּׁוּם שֶׁהַזּוּג שֶׁלָּהֶם הוּא בְּשִׁבְעַת בְּרָכוֹת. וּמָה עַל פְּנוּיָה כֶּף - מִי שֶׁנִּדְבַק בְּאִשְׁתּוֹ שֶׁל אַחַר, שְׁעוּמַד כְּמוֹ שֶׁלְמַעֲלָה, בְּזוּג שֶׁל שִׁבְעַת בְּרָכוֹת, עַל אַחַת כְּמָה וְכְמָה עַד כֵּן. וְזֶה צָרִיךְ סְגוּפִים וְתַעֲנִית, עַל שֶׁעָבַר לֹא תַעֲשֶׂה שְׁבִתוּרָה, מֵה שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תִהְיֶה קְדִישָׁה מִבְּנוֹת יִשְׂרָאֵל", וְיִתְעַנֶּה מ' יוֹם אוֹ ג' יָמִים וּג' לַיְלוֹת.

בפרק י"א כתבנו, שאם חטא אדם באבר אחד כמה חטאים חלוקות, כגון: בנכריות ובמוציא שכבת זרע לבטלה וכיוצא בזה, וקיים דרכי תשובה כמו שאמרנו, אם יקיים הסגופים המסודרים לחמור שבהם אין צריך לקיים הסגופים השייכים לחטא הקל ממנו באותו אבר, ובלבד שקודם התענית צריך עזיבת חטא וקיום חבילות של מצוות, ומה טוב אם יוכל לקיים מה שכתב בגמרא: הכי דמי בעל

הבא על הפנויה שטבלה לנדתה - אמרו עליו בזהר תזריע (דף מה א"ע), וזה לשונו: תמן תנינא, כל הנהנה מעולם הזה בלא ברכה גוזל להקדוש ברוך הוא וכו', דא הוא בר נש דא דאיתדבק באנתו למהנה מנה, ואף על גבדאיהו פנויה ואהני מנה בלא ברכה פרש בלא ברכת ארוסין ושבע ברכות, כאילו גוזל להקדוש ברוך הוא, ומה הבא על הפנויה כך, מאן דאתדבק באנתו אחרא אעכ"ו חבר לאיש משחית, מאן הוא איש משחית דא ירבעם, ואומר אין פשע דהא היא פנויה ואמאי אסור בגין דגוזל לאביו ואמו והוא חבר לאיש משחית דפגים דיוקנא דלעילא, עד כאן לשונו. תרגום הזוהר: כָּל הַנֶּהֱנֶה מִן הָעוֹלָם הַזֶּה בְּלֹא בְרָכָה, כְּאִלּוּ גּוּזַל אֶת הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא וְאֵת כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל, שְׁכַתוֹב גּוּזַל אֶבְיּוֹ וְאָמוֹ וְגו'. כָּל הַנֶּהֱנֶה מִן הָעוֹלָם הַזֶּה, כָּלֵל זֶה הוּא הָאִשָּׁה. מִי שֶׁנִּדְבַק בְּאִשָּׁה לְהַנִּית מִמֶּנָּה, וְאֵף עַל גַּב שֶׁהִיא פְּנוּיָה, וְנִהְיֶה

תשובה, כגון שבא עבירה לידו פעם אחת וב', ופרש ממנה, מחוי ר"י - באותו אשה ובאותו מקום ובאותו

מעשה, כמו שאמר באריכות בפרקים הקודמים הסגופים השייכים לחטא ברית הלשון.

פרק יח

זרה, תשובה למחלל שבת, תשובה לרוצח, תשובה לאשה השוכבת על בנה והמיתו בשינה, תשובה למכה חברו או צערו בממון או באונאת דברים, תשובה לכותבי קמיעות, תשובה לאוכל נבילה או טריפה בין באונס בין ברצון או ששחט בסכין פגומה, תשובה למכה אשתו, תשובה למגביה ידו על חברו, תשובה לגונב או לגוזל ממון מישראל, תשובה ללוקח ריבית מישראל, תשובה למסיג גבול רעהו בכל מקום ובכל ענין, תשובה לשותה יין נסך - והוא סתם יין של עובד כוכבים ומזלות, תשובה לאוכל בשר אחר גבינה קשה או להיפך, תשובה לאוכל בלא נטילת ידיים, תשובה לאבל ששמש בימי אבלו, תשובה ותקנה להנצל מכרת א'.

בו יבואר הד' כתות שאינן רואות פני השכינה: א. גודל החטא של המשחקים ב"קארטין" אף בימי חנוכה ופורים. ב. מה נקרא לשון הרע, גודל עוון שבועת שקר ושוא, מהי השבועה, ושאפילו באמת אסור להשבע, עונש מועל בחרם. ג. גודל איסור הזכרת שם שמים לבטלה בכל לשון ובכל כנוי. ד. דיני נדרים, ושאין להתיר הנדר של מצוה, אלא אם כן רואים שהוא אנוס גדול. ה. כיצד יתנהג הרוצח להתענות והוא חלש, המתנהג לאסור בדברים המתורים כיצד יעשה שלא יהא כנדר. ו. ובו יתבאר התשובה והסגופים והתענית לשאר פרטי חטאיו, ממה שאינו בכרית הלשון ובכרית המעור: ז. תשובה לעובר על דת יהודית ועובד עבודה

הסגופים השייכים לחוטאים בברית הלשון

ו - י - י - ה ו בד' אותיות א - ד - נ - י.

בשם המקובלים: החוטאים בד' אלה יהיו מגולגלים בד' חיות טמאות אלה, והם: ארנבת, שפן, גמל, חזיר. כל אחד בחיה המתיחסת לו, וכנגד אלו יש ד' קליפות למעלה להעלות מעשה החוטא ולהענישו בניהם.

ועתה נבאר הסגופים השייכים לחוטאים בכרית הלשון, והם הד' כתות שאינם רואים פני השכינה: כת לצים, כת חנפים, כת שקרנים, כת מספרי לשון הרע, ועוברי נדרים ושבועות ושאר פגמי הלשון, ב"ראשית חכמה" כתב הטעם, כי הם פוגמים בד' אותיות ה

עונש הלץ

אמרו בגמרא: אר"א - כל המתלוצץ, יסורים באים עליו, שנאמר וכו', א"ר

הנה עונש הלץ, מלבד מה שכתוב, שאינו רואה פני השכינה,

קטינא: כל המתלוצץ גורם כליה לעולם, שנאמר וכו', ולפי דברי משנה: היושב בטל מדברי תורה ואינו עוסק בשום עסק לא במלאכה ולא במשא ומתן נקרא "לץ", כמו שנאמר: שנים שיושבים ואין ביניהם דברי תורה הרי זה מושב לצים, שנאמר וכו'.

היושב בטל הרי זה מתלוצץ

"לץ", ועובר גם בעשה, כמו שאמר: "ודברת במ" - ולא בדברים בטלים. אמר רבא: השח שיחות חולין עובר בעשה. רב אחא בר יעקב אמר: עובר בלאו וכו', וביותר צריכים להזהיר בעלי תורה בדברים בטלים, כמו שאמר במדרש: אם נכנס ללב דברי ליצנות יוצא כנגדו תלמוד תורה, מכל שכן אותן המתלוצצים מן הבריות, שמעותדים לכל עונשים הנזכרים, וכן המשחקים בקוביא"ת וקארטי"ן ושאר מיני שחוק, אף שלא להרויח מעות, שנקרא "מושב לצים" גמור, כמו שכתב בגמרא.

ב"ראשית חכמה", בשם החסיד ר' יהודא, כי הראיה מסוף הפסוק במה שכתוב: "כי אם בתורת ה' חפצו", לכן לא ישב במושב לצים, שאין בו תורת ה', והוא כי אין ליצנות גדולה מזו, ממי שאמרו לו מנה אדומים שעה אחת, וכל מה שתוכל למנות באותו שעה יהא שלך, והוא יושב ובטל, הרי זה מתלוצץ מן המתנה הזאת ומבזה אותה, כן הדבר הזה - המבטל דברי תורה, אחר שיודע גודל השכר של תלמוד תורה, אם כן הוא כמו לץ ממש, ומכל שכן העוסק בשיחה בטלה שנקרא

ההולך לאצטדי"ן הרי זה מושב לצים

נעשה בשנים, לפי זה חטא הרבים תלוי בו, ואין מספיקין בידו לעשות תשובה, כמו שכתב בירבעם.

ההולך לאצטדי"ן וכו' הרי זה מושב לצים, ולא די שחוטאין בעצמן אלא שמחטיאין, כי דבר זה

המדברים דברים בטלים ככופר בעיקר

שאר עבירות - אם יחטא פתאום ויצרו הטעיהו, שלא שם יראת ה' נגדו - אין עונשו גדול כל כך, אבל שבזדון לבו יושב שעה אחת או שתיים ולפעמים כל היום ולא יזכור ה' נגדו לומר בלבו לפני מי אני עומד ומשחק ומכעיס אותו ולא אבוש מגדולתו ואל אפחד מדינו, הוא עובר על מה שכתוב: "השמר לך פן תשכח את ה' אלוקיך", וא"ת זוכר את

ב"ראשית חכמה" קורא תגר על אותן, שהתירו לעצמן מיני שחוק בקוביא"ת באמרם, שהוא מחדד השכל, מה שאמר ר' יונה בשער היראה: המדברים דברים בטלים ככופר בעיקר, שאינו מאמין שמלא כל הארץ כבודו, כי המאמין שהוא לפני הקדוש ברוך הוא לא יעשה דבר נגד רצונו, וקשה בעיני דבר זה מכל העבירות, כי

מוחה בידם, ואם על הכועס אחרו, שאין השכינה חשוב כנגדו, כל שכן על כת זו, ואמרו: מוטב שיוציא לעז על בניו ואל יעשה עצמו רשע שעה אחת לפני המקום, וכל שכן משחקים שעושים עצמן רשעים לפני המקום יותר מכמה שעות ואפשר כל היום.

ה' ואף על פי כן עומד ומשחק, הרי זה במזיד עומד ומבזה את ה' ואת תורתו, שאומר בלבו אין הקדוש ברוך הוא מעניש כת ליצינים, והוא כופר בדברי חז"ל, והוא צדוקי, ודומה לאותן שהיו עובדים עבודה זרה בסתר, ואמרו: "עזב ה' את הארץ" ואין רואה אותן, ואלו עובדים עבודה זרה בגלוי ואין

המשחקים בקוביא"ת בימי המועדים

ובפורים, שנקבעים להודות ולהלל להקדוש ברוך הוא על הניסים והתשועות שעשה לנו בימים ההם, ולא להיות, חס ושלום, ככופר בעיקר באותן הימים יותר מבשאר ימים, והמנהג הרע הזה יצא, על כי זה כמה דורות שלפנינו אשר הראשים ופרנסי הקהילות אסרו שחוק זה בחרם, כי על ידי זה בטלו הרבה מלעסוק בישוּבו של עולם, ושאר טעמים שהיו להם וחששו, פן מרוב הרגל לא יוכלו להתאפק ויעברו, חס ושלום, על החרם בסתר, והיה תנאי מפורש, שהימים הנזכרים אינם בכלל החרם, ובזה ישקטו יצרם הרע, אבל הם לעולם מעותדים לכל העונשים אשר כת ליצינים מעונשים בהם כמו המשחקים בשאר ימות השנה.

וביותר גדול עווננו מנשוא המשחקים בקוביא"ת בימי המועדים שהם ימי הדין, כמו שאמר בפסח על התבואה וכו', ואפשר שחוטא זה יכריע את העולם לכף חובה, כמו שכתוב: לעולם יראה אדם את עצמו ואת כל העולם כאילו חציו זכאי וחציו חייב וכו', ואז אותן עניים שיצטערו או ימותו ברעב ובצמא כולם תלויים בו, ולכן ראוי להרחיק מכל מיני שחוק בין בחול בין במועדים, כי העולם והאדם נדונין לעולם, וענין זה גורם יסורים וכלייה לעולם, חס ושלום, כמו שאמרו רבותינו זכרונם לברכה, עד כאן לשוננו. **דברים** האלה הם תוכחת מגולה למנהג המכוער בכמה מדינות ששוחקים בקארטי"ן בחנוכה

עונש החנפים

כנדה, ארשב"ל - בשביל חנופה שחנפו עדתו לקרח על עסק לגימא א' חרק עליהם שר של גהינם שיניו. **בגמרא** פסחים כתב: ג' הקדוש ברוך הוא שונאם ואחד מהם - המדבר אחד בפה ואחד בלב, וכל אדם

כת חנפים - עונש החנפים, מלבד עונש שאינם רואים פני השכינה, אמרו בגמרא: אמר ר"א - כל אדם שיש בו חנופה נופל בגהינם, שנאמר וכו', ואר"א - כל המחניף לחבירו לסוף נופל בידו, וכל עדה שיש בה חנופה נמאסת

שהיה מלך ועניו וירא שמים, כל שכן מי שמחניף לרשעים, קשה חנופה כעבודה זרה ושפיכות דמים. בעוון החנפין הגשמים נעצרים, ובעוון החנופה נידון לעד ולעולמי עולמים, ולכולם מייתי קרא.

שיש בו חנופה מביא חרון אף לעולם ותפילתו נמאסת וכו'.

ובגמרא סוטה: בשביל שהחניפו לאגריפס המלך, נתחייבו שונאים של ישראל כלייה, ואף על פי

החונף נקרא המדבר אחד בפה ואחד בלב

המדבר אחד בפה ואחד בלב, והקדוש ברוך הוא קורא אותו "תועבה", שנאמר: "תועבת ה' שפתי שקר".

כתב ה"ראשית חכמה": החונף נקרא המדבר אחד בפה ואחד בלב, ובמדרש: "ורשעים מלאו רע" – זה

החניפים נחלקו לג' כתות

ויסירו בטחונם מעל הקדוש ברוך הוא, ועליהם נאמר: "ארור הגבר אשר יבטח באדם".

ב"מנורת המאור" ז"ל: החניפים נחלקו לג' כתות:

3. מחניפים בדברי תורה, מראים עצמם שהם עניים ושוקדים על בתי כנסיות, וכוונתם היא לעלות לגדולה ולסלק נפשם מן המס, ומראים חסידות על פניהם ולבם מלא תוך ומרמה, עד כאן לשוננו.

1. המחניפים לבני אדם, כדי שימצאו חן בעיניהם ואינם מוכיחים אותן על מעשיהם הרעים, אלא אומרים להם כדין עשייתם.
2. הוא יותר מגונה, והם החנפים לאלמים, כדי שיעשו ראשים על הציבור, ולעשירים כדי שיהנו מהם,

עוד חנף רע

שיכבדהו בני אדם, כגון: המתפלל בציבור ובעלי חזנים בפיוטים ובנגונים חדשים, למצוא חן בעיני בני אדם, וכתב עוד שם – העושה בשביל כבוד בני אדם ומיראתם, אינו עובד לבורא אלא לבני אדם, וכמה מדות גרועות בו יותר מעבודה זרה, עייין שם.

יש עוד חנף רע והוא, המדבר עם חבריו דברים מתוקים, כדי שיאמר לו חבריו מה שבליבו, ואחר אשר האמין לו וסומך עליו הולך עמו ברמאות, וזה שאמר: "כי חנם מזורה הרשת בעיני בעל כנף והם לדמם יארוכו וגו'", והגרוע שבכולם – המחניף לחבירו כדי להחטיאו, כגון: שמחזיק לסייעו במחלוקת שיש לו עם חבריו, אף על פי שהוא יודע שהדין עמו.

הרוצה להנצל מהחניפות ירחיק עצמו מן הכבוד ומן ההנאה וכו', וזהו ענין תקלת חכמי הדור, כי הם רודפים להנות מן העם, על כן מחניפים להם ואין מוכיחים אותם וכו'.

בספר "חובת הלבבות" חשיב לחונף – העושה מצוה ומכוון,

אסור לכבד הרשעים

אבל לא מאהבתם, ובפרקי ר"א ע"ע יעקב אבינו שהחניף לעשו, מכאן אמרו: מותר להחניף רשעים בעולם הזה, וסימנך מאהבה מחניפין את הרשעים בעולם הזה, אבל מי שיכולת בידו ומוחה ונוקם נקמת ה' מהרשעים בעולם הזה הקדוש ברוך הוא כורת עמו ברית ולזרעו אחריו, כמו שעשה לפנחס.

בזה שכתוב בגמרא מותר להחניף רשעים בעולם הזה, כתב ב"מנורת מאור": אין פרושו שישבח לו מדות הרעות שיש בו, אלא פירוש שאפילו אסור לכבד הרשעים, לפי שהם שונאי ה', וכתוב: "נבזה בעיניו נמאס". אמרו הרשעים - שידם תקיפה והשעה משחקת להם - מותר לכבדם מיראתם

עונש השקרנים

ארבו, וכן המסבב בשקריו טובה, שעתיד לבוא לחבירו, שיקחנה לעצמו, כגון: שרואה שחבירו רוצה לקנות סחורה בזול, ומסבב אותו, שלא יקנה ויקחנה לעצמו, שכל אלה הם אנשי מרמה, אלא אף אם מספר דברים, שמשמע שמחליף מקצתם בלא תועלת לו, ולא הפסיד לחבירו ולא לאחרים עונשו גדול מאוד, וכן המשבח במעלות שאין בו, כגון: האומר שהוא מיוחס ושהיו אבותיו גדולי הדור ומאריך בזה, עיין שם.

בת שקרנים - ז"ל ה"מנורת המאור": אין צריך לומר, אם הוא משחית בשקריו וגוזל וחומס ועושק שכר שכיר, שזה עובר על מה שאמרו: "לא תכחשו" ו"לא תשקרו" ו"לא תלין", וכן המעיד עדות שקר עובר על "לא תענה", וכן אם הוא בעל תרמיות ובעל אונאה במשא ובמתן ובשותפות, כתיב: "לא תגנו", וכן אם אין מזיק אותו מיד, אלא מכוון שיבטח בו ולא ישמור ממנו וניזק מזה אחר כך, כמו שכתוב: "בפיו שלום ידברו את רעהו ובקרבו ישים

לא גלו ישראל אלא בעוון השקר

שקר, ובתקונים: כל זמן שישראל משקרים בתורת אמת, אז כתיב: "ותשלך אמת ארצה", ושקרא שלטא בעלמא, ואז הוא שיקרא ס"מ, ובזמנא דאמת שלטא בעלמא אתעבר שקרא בעלמא ודא הוא ס"מ ובאמת נברא העולם נמצא האומר: שקר מחריב העולם.

בגמרא: כל המחליף דיבורו כאילו עובד עבודה זרה, שנאמר: "והייתי בעיניו כמתעתע", ואמרו רבותינו זכרונם לברכה: רוחו של נבות לא זכה למדרגה עליונה, על שרצה לדבר כזבים, ולא גלו ישראל אלא בעוון השקר, כמו שכתוב: "למדו לשונם דבר

יש לישראל לאחוז במדת האמת

מדי, שיש לישראל לאחוז במדה של הקדוש ברוך הוא, דהיינו: בחותמו

זה לשון ה"ראשית חכמה": ועתה בעוונותינו, באריכת הגלות יותר

לי בארץ" - אדם זרע כור אחד, כדי שימצא כמה כורים, כך זרע הקדוש ברוך הוא את ישראל בין האומות, כדי שיתווספו עליהם גרים, ואם יתנהגו ישראל ברמאות מי ידבק בהם.

שהוא אמת, ולקדש עצמם אף במותר להם, ושלא לשקר לא לישראל ולא לנכרי, ולא להטעותו בשום ענין, כמו שאמר: "שארית ישראל לא יעשו עוולה", ולא ידברו כזב ולא ימצא בפיהם לשון תרמית, וכתיב: "וזרעתם

עונש מספרי לשון הרע

אשר מלא כל הארץ כבודו, עיניו צופות רעים וטובים, הרי עבודה זרה. גלוי עריות - כי הוא כמו אשה המנאפת ופתחה את פיה ואמרה לא פעלתי עוון. שפיכות דמים - אין צריך ביאור כי הוא יסודו, וכל שכן אם ילביץ פניו ברבים, ובתנחומא ד"א: "חיים ומות ביד הלשון" - זה לשון הרע, שאין אדם מוציא בפיו, עד שהוא כופר בעיקר, שנאמר: "אמרו לשונינו נגביר שפתינו אתנו מי אדון לנו".

כת מספרי לשון הרע - גודל החטא אמרו בגמרא, שהוא גדול מעבודה זרה וגלוי עריות ושפיכות דמים, אשר בכל אחד מהם יהרג ואל יעבור, ומייתי ראייה מהפסוקים, וכתב החסיד ר' יעב"ץ זלה"ה: אל תחשוב, שזה אמרו על צד הגזומא כל אחד על היסוד האמיתי, כי המספר לשון הרע על חבירו בשמעו את קול צעדיו ישחוק ובעברו מעל פניו יחזור לקלקלו, ולא ירא מהקדוש ברוך הוא

המספר לשון הרע עובר בלאו ועשה

"השמר" - הוא לאו, ומה שאמר "זכור" - הוא עשה, כמו "זכור את אשר עשה לך עמלק", ועונשו מלבד שאמרו שאין רואה פני שכינה, אמרו בפרקי ר"א: כל המלשין אדם בסתר אין לו חלק לעולם הבא, שנאמר: "מלשני בסתר רעהו וגו'", ובגמרא: ד' הדיוטות אין להם חלק לעולם הבא, והם: דואג ואחיתופל וכו'.

במדרש אמר ריב"ל ה' תורת נאמרה בפרשת מצורע ללמדך, שכל האומר לשון הרע עובר על חמישה חומשי תורה, וזה לשון מהרי"ל: המספר לשון הרע עובר בלאו ועשה, דכתיב: "השמר בנגע הצרעת" - רצונו לומר, השמר מנגע צרעת - השמר מלשון הרע שהוא מביא לידי צרעת, וכמו שאמר:

מתחייב נפשו למות

הורג נפש אחת וזה הורג ג': האומר, המקבל והנאמר עליו, שהרי דואג וכו', ובמדרש: "שומר פיו ולשונו שומר מצרות נפשו" - אל תקרא "צרות" אלא "צרעת".

במדרש אתה מוצא, שמפני דיבור פיהם נדחפו לגהינם, ובתנחומא זה לשונו: ואם עסק אדם בלשון הרע, מתחייב נפשו למות, שקשה לשון הרע משפיכות דמים, שזה

”טמא טמא יקרא” - ראוי לסקלו ולהשליכו לכלבים

ועונש זה הוא גם כן על המקבל, כפי פשוטו של כתוב ”לא תשא”, שקאי על המקבל.

בפ' י”ג בסופו כתבנו בשם האר”י זלה”ה מה הם כלבים, עיין שם, ובמכילתא: ”מדבר שקר תרחק” - אזוהרה למקבל לשון הרע, ובגמרא: על שקבל דוד המלך עליו השלום לשון הרע מפי ציבא, נחלקו מלכות בית דוד, והטעם הוא כי הוא עוזר לו לרעה, כי אם יראה המגיד פני השומע הם זועפים יחדל דבריו, אבל אם יראה השומע מודה לו, לא יחשוך משקריו והלשון הרע שלו, שנצטוינו מהתורה, שלא לדברו ולא לקבלו.

ב”ראשית חכמה” כתב: שהנגע צרעת נדבק בנפשו בעלותה למעלה, וכל הקדושים בדילין ממנו ומכריזין על הנפש, שהיא טמאה, כמו שנאמר: ”טמא טמא יקרא” - לאחר פטירתו מהעולם הזה.

בגמרא: כל המספר לשון הרע ראוי לסקלו, אבל כתיב הכא: ”אותו אצמית”, וכתיב: צמתו בבור חיי, עוד בגמרא: א”ר ששת - כל המספר לשון הרע והמקבל לשון הרע, וכל המעיד עדות שקר בחבירו, ראוי להשליכו לכלבים, שנאמר: ”לכלב תשליכון אותו”, וכתיב בהדי: ”לא תשא שמע שוא”, וקרי ביה ”לא ישיא”,

ו' חלקים בלשון הרע

שכתוב בגמרא ובתקונים, שעל זה נאמר: ”לא תלין נבלתו על העץ” - רצונו לומר, נבילות עוון אשר עשה על עץ החיים, כי ודאי עשה תשובה, ובפרט אם הוא עד אחד, כי המעיד על חבירו יחידי מכין אותו מכות מרדות, ואם מדבר בפניו ומלביץ פניו הוא שופך דמים, ויורד לגהינם ואינו עולה, אבל בעסקי ממוץ, כגון: גזל ואונאה, יכול לספר הדברים, כי עד אחד מחייב שבועה, וכך אדם, שהוא יודע שהוא רשע גמור, מותר לפרסמו ולספר בגנותו ולהבאיש בעל העבירות בפני בני אדם, למען תגעל נפש השומעים מעשיו הרעים, ואם תראה אדם שיש לשפוט עניניו לצד חובה ולצד זכות;

כתב האר”י זלה”ה בשער התשובה, שהם ו' חלקים:

1. המדבר בגנות חבירו, אף על פי שהוא אמת, שאם אומר שקר הוא מוציא שם רע.

המודבר בגנות חבירו כוונתו היא לבזותו ולהבאיש ריחו, והוא לשון הרע גמור, כגון: אם היה בעל תשובה, והוא מספר עליו עוונות ראשונים שלא בפניו או בפניו, יש לו עונש גדול, כי על ידי תשובה נעשין לו עבירות זכויות ואין ראוי לביישו, ועוד אם ישמעו אחרים שהוא מביישו, ימנעו אחרים מלעשות תשובה, ונמצא נועל דלת לפני בעלי התשובה, ואם הוא תלמיד חכם אז ודאי עשה תשובה, כמו

הבריות, אשר על ידי זה יתלקטו עליו אנשים, ויפסיד ממנו באורחים רבים וריקם, וכן אם ילוה לעני דינר, אין לעני לשבחו, כי שמא אין דעתו משתווה עם כל אחד, ויבוא לידי הפסד, כי שמא לא יפרעו לו כראוי, גם בכלל אבק לשון הרע, האומר: שתקו מפלוני, איני רוצה לומר מה שאני יודע מפלוני.

4. הוא שדרכו להתלונן ולהתרעם על חבירו ומוציא תלונות מלבו, ואומר: פלוני שאמר כך - היתה כוונתו לחרף אותו, ומראה עצמו שהוא עשוק מבני אדם, וזה שאמר: "דברי נרגן כמתלהמים".

5. נבלות פה - בגמרא: כל המנבל פיו ומוציא דבר מגונה מפיו, אפילו נחתם גזר דינו של שבעים שנה לטובה נהפך עליו לרעה, ועוד בגמרא: בעוון נבלות פה צרות רבות באות, וגזרות קשות מתחדשות בעולם, ובחורי שונאי ישראל מתים, ויתומים ואלמנות צועקים ואינם נענים וכו'. ר"א: אף השומע ושותק וכו'.

בזהר פקודי מבואר, שאין תפילתו נשמעת מ' יום ומנדין אותו למעלה, ואז שמירת קונו מסתלקת ממנו, ואין נשמתו עולה למעלה.

6. מה שכתוב בגמרא: אל יוציא אדם דבר מגונה מפיו, שהרי עקם הכתוב וכו'.

7. שלא לכנות שם רע לחבירו, והוא מן היורדים לגהינם ואינם עולים.

בזהר משפטים זה לשונו: תאנא ישראל איקרו קודש, ואסור

אם הוא ירא שמים, ואף אם הוא מהבינונים הנזהרים מחטאים ופעמים יכשלו בס, יש לך גם כן לדונו ולהכריעו לכף זכות, והוא מה שכתוב: "בצדק תשפוט את עמיתך", ואם האיש ההוא רוב מעשיו לרוע ואין יראת אלוקים בקרבו, תכריע מעשיו ועניניו לכף חוב, וכן לא ידבר לשון הרע דרך רמיזות.

2. הולך רכיל - הוזהרנו בזה מה שכתוב: "לא תלך רכיל בעמך" - והוא מלשון רוכל המחזר בעיירות, כך הוא מוליך דברים מזה לזה: כך דבר פלוני, ומביא שנאה ביניהם, ובכלל זה - המגלה סוד חבירו, כמו שאמר: "הולך רכיל מגלה סוד", הרי מבואר, שהמגלה סוד נקרא "הולך רכיל וכו'", ובגמרא: מנין לאומר דבר לחבירו, שהוא בבל יאמר, שהוא ממילא בבל יאמר, שנאמר: "וידבר ה' אליו מאהל מועד לאמר".

3. אבק לשון הרע - המרבה לספר בשבחו של חבירו, שמתוך שבחו יבוא לידי גנותו, ופרש הרב ר' יונה, שהוא המדבר בפני שונאו, כי הוא יכחישהו, ואין מי שימחה בידו, וזהו שאמר: "מתוך שבחו יבוא לידי גנותו", אבל אדם כשר, שהוא מפורסם בחסידות, מותר לספר בשבחו, אף במעמד שונאו, כי ידעו הכל שהוא שונאו, ובכלל זה מה שאמרו בגיורא ה"ד לישנא בישא דאמר היכי משתכח נורא אלא בבי פלניא דאיכא בישרא וכוורי, ובכלל זה המתאכסן בבית חבירו ומיטיב עמו והוא משבחו בפני

שְׁכַן בְּדַבְרִים אַחֲרֵים. שְׁנִינוּ, כְּתוּב (תהלים לה) נִצַּר לְשׁוֹנֵף מִרַע וְגו'. מֵהוּ מִרַע? שְׁבַגְלָל לְשׁוֹן הִרַע מִחֲלוֹת יוֹרְדוֹת לְעוֹלָם. אָמַר רַבִּי יוֹסִי, כָּל מִי שֶׁקּוֹרָא לְחֻבְרוֹ בְּשֵׁם שְׁאִין בּוֹ וּמְגַנֵּה אוֹתוֹ, נִתְפָּס בְּמֵה שְׁאִין בּוֹ. שְׁאָמַר רַבִּי חַיָּא אָמַר רַבִּי חֲזַקְיָה, כָּל מִי שֶׁקּוֹרָא לְחֻבְרוֹ רָשָׁע, מוֹרְדִים אוֹתוֹ לְגִיהֵנָם, וְיוֹרְדִים לוֹ לְלַחְיָיו, פָּרַט לְאוֹתָם חֲצוּפִים שֶׁל הַתּוֹרָה שֶׁמִּתֵּר לְאָדָם לְקַרְא לְכַנּוֹת שֵׁם לְחֻבְרוֹ, וְעָנְשׁוּ גְדוֹל, וְכָל

לִיה לַאינֵשׁ לַמְקַרִי בַחֲבֵרִיהַ בְּשֵׁמָא דַגְנָאֵי וְלֹא לְכַנּוּא לִיה שְׁמָא לְחֻבְרִיהַ וְעוֹנֵשׂא סְגִי, כְּמוֹ שְׁאֵמַר בְּמִילִין אַחֲרֵיו. אֵמַר רַב חַיָּא אֵמַר רַב חֲזַקְיָה: כָּל מֵאֵן דַּאֲקַרִי לְחֻבְרִיהַ רִשָׁע נַחְתִּין לְגַהֵנָם לְעַלְמִין בַּר אֵינּוֹן חֲצִיפִי דְאוֹרֵייתָא, דְשַׂרְי לִיה לְבַר נֵשׁ לַמְקַרִי לִיה רִשָׁע ע"ל. תַּרְגוּם הַזֶּה: שְׁנִינוּ, יִשְׂרָאֵל נִקְרָאוּ קִדְשׁ, וּמִשׁוּם שֶׁהֵם קִדְשׁ אֲסוּר לְאָדָם לְקַרְא לְחֻבְרוֹ בְּשֵׁם גְּנָאֵי וְלֹא לְכַנּוֹת שֵׁם לְחֻבְרוֹ, וְעָנְשׁוּ גְדוֹל, וְכָל

להזהר שלא לקלל בשם

חֲבֵרִיהַ עֲמִיה וְלֵיט לִיה וְלִית לָךְ מְלֵה וּמְלֵה דְנַפְיָךְ מִפּוּמָא דְלֹא אֵית לִיה קְלָא, וְהָאֵי קְלָא סְלִיק לְעֵילָא וְכַנ"ל וְאֵתְעַר אֵתְר דְתַהוּמָא עֲמִי וְכַמָּה מִתְעַרִין עֲלֵיהַ דְהָאֵי בַר נֵשׁ וְוִי לִיה לְהָאֵי דַאֲפִיק מִנָּה בִישָׂא מִפּוּמָא, עַד כֵּאֵן לְשׁוֹנוֹ. תַּרְגוּם הַזֶּה: רַבִּי חַיָּא פִּתַח וְאָמַר פְּסוּק אַחֲרָיו, לֹא תִקְלַל חֵרֶשׁ וְלִפְנֵי עֹנֵר וְגו'. פְּסוּק זֶה כְּמִשְׁמְעוֹ, אֲבָל מִפְּרָשָׁה זֹאת כְּלָמָּה לְמַדְנֵי מִמֶּנָּה דְבָרִים אַחֲרֵים, וְכָלֵם תְּלוּיִים זֶה בְּזֶה. בֹּא רָאָה, מִי שֶׁמְקַלֵּל אֶת חֻבְרוֹ, וְהוּא לְפָנָיו, וּמְבִישׂ אוֹתוֹ, כְּאֵלוֹ שֶׁפָּךְ אֶת דָּמוֹ, וְהָרִי בְּאַרְנוֹ. וּפְסוּק זֶה כְּשֶׁאִין חֻבְרוֹ עִמּוֹ, וְהוּא קָלָל אוֹתוֹ, אוֹתוֹ הַדְּבֹר עוֹלָה. שְׁאִין לָךְ דְּבֹר וְדְבֹר שִׁיּוּצָא מִפִּיו שְׁאִין לוֹ קוֹל. אוֹתוֹ קוֹל עוֹלָה לְמַעְלָה, וְכַמָּה מְלֹאכֵי חֲבֵלָה מִתְחַבְּרִים לְאוֹתוֹ הַקוֹל, עַד שֶׁעוֹלָה וּמְעִיר אֶת הַתְּהוֹם הַגְּדוֹל, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְוֵה, וְכַמָּה הֵם שֶׁמִּתְעוֹרְרִים עַל הָאָדָם. אוֹי לְמִי שֶׁמוֹצִיא דְבַר רַע מִפִּיו, וְהָרִי פְּרִשׁוּהָ.

עוד ב"ראשית חכמה": דברים הפוגמים ברית הלשון והם מעניין לשון הרע, להזהר שלא לקלל בשם, אף שלא הזכיר את השם אלא בלע"ז אסור ועובר בלאו, ואסור להוציא קללה מפיו, אף שלא בכוונה, כי ברית כרותה לשפתיים, כמו שאמר כמה פעמים בגמרא: הוי כשגגה היוצא מלפני השליט ונח נפשיה.

זה לשון הזהר וישלח: קללת חנם לא תבא, ואקמוהו לו ביום, ועל דא תנינן לא יפתח אינש פימיה לשטנא, בגין דנטיל להאי מילה ומקטרג בה לעילא ותתא, כל שכן מלה דחכם או מלה דצדיקייא. גם יזהר שלא יקלל למי שאינו שומע, כמו שאמר: "לא תקלל חרש" – תרגומו: דלא תלוט מאן דלא שמע.

זה לשון זוהר קדושים (דף פ"ה:): מאן דלייט חבריה הוא קמיה ואכסיף ליה כאילו אושיד דמא, ודא קרא

אל יפתח אדם פיו לשטן

המקלל את עצמו בכעס - אמרו בשו"ת: שיש כתות הנקראים אוררי יום, ואלו לוקחים אותה קללה שקלל את עצמו ומקיימין אותה, חס ושלום, והוא משלושה שגורמים רעה לעצמם, כמו שנאמר בזוהר, על כיוצא בזה אמרו רבותינו זכרונם לברכה: אל יפתח אדם פיו לשטן.

"ושם אלוקים אחרים לא תזכירו"

בן ראוי שלא לקלל את אשתו, שהרי הזכר פלגא דגופא, ואם מקלל אותה הוא מקלל את עצמו, וכתב שאזוהרה לכל אלה מה שכתוב: "ושם אלוקים אחרים לא תזכירו", כי כל פגמי הלשון הוא מצד החיצונים, שהוא אלוקים אחרים, וכן אמר דוד: "נצור לשונך מרע" - רצונו לומר, מכל הדברים שיש בהן תפיסה לרעה שהוא סמ"ך מ"ם, ובכתבי האר"י: אסור להזכיר שם ס"מ בפיו, ובפרט בלילה שאז ממשלתו. כל המזכיר שמו או מענין זה, כגון בלע"ז "טייול" או רוח, כמו שהוא שגור בפומא דאינשא, כי בזה הוא מגביר כוחו עליו ועל אחרים, חס ושלום, ועבר על מה שכתוב "ושם אלוקים אחרים לא תזכירו", כי בכמה מקומות עובדים להם.

גודל עוון שבועת שוא ושקר

מגודל עוון שבועת שוא ושקר ז"ל תנחומא: כל המועל בשבועה כאילו כופר בהקדוש ברוך הוא ואין לו מחילה לעולם, שנאמר: "כי לא ינקה עוון", וכן כתב הרמב"ם ז"ל: אף על פי שעל שבועת שקר מביאין קרבן, אין מכפר לו עוון השבועה כולה, שנאמר: "כי לא ינקה ה"י" - אין לזה נקיון בדין שמים, עד שיתפרע ממנו על השם הגדול שחילל, לפיכך צריך האדם להזהר בדבר זה יותר מכל עבירות ועוון מן החמורה, אף על פי שאין בהן לא כרת ולא מיתת בית דין, יש בו חילול השם הקודש, עד כאן לשונו.

הנשבע לשקר מכחיש אמונת השם יתברך

החומרא הוא כמו שכתב ה"מנורת המאור", שרצונו לומר, כי כמו שהשם יתברך אמת, כן דבריהם הן עבר הן עתיד, והנשבע לשקר מכחיש אמונת השם יתברך, ואם ראויים שלא נכתב עונש מפורש באזהרת עשרת הדברות רק בעבודה זרה ובלא תשא, ואכן התקינו רבותינו זכרונם לברכה, שבבית דין חומר השבועה להנשבע, שיבינהו ואולי ירא ויסתלק מן השבועה.

במשנה: חיה רעה באה לעולם על שבועת שוא ועל חילול השם, הקיש שבועת שוא לחילול השם.

"בשמי" - כל שם שיש לי "וחללת את שם", מלמד שבועת שוא הוא חילול השם, ומהו שבועת שוא עיין בש"ע י"ד (מסימן רל"ה עד סי' רנ"ו), ועיין באבן עזרא בפרשת יתרו ובפרשת כי תשא.

בספרי: "לא תשבועו בשמי לשקר" - מה תלמוד לומר? לפי שנאמר: "לא תשא את שם ה' אלוֹקֶיךָ לשוא", יכול אין חייבין אלא על שם המיוחד בלבד, מנין לרבות כל הכנויין? - תלמוד לומר:

העובר על החרם הוא כמו העובר על השבועה

ראה לך כח החרם מיהושע, שהחרים את יריחו, וגם ראה כח החרם מן השבטים, שקנאו על זנות של שבט בנימין דפלגש בגבעה והחרימן, שיהיו כל למגדול ועד קטן, שנאמר: "כי היתה שבועה גדולה", וכי נשבועו ישראל? - אלא להודיעך שהחרם הוא השבועה.

העובר על החרם הוא כמו העובר על השבועה, כמו שאמר בפרקי דרבי אליעזר, ר"ע אומר: הוא השבועה והוא החרם, וכל שהוא מפיר את השבועה כאילו מפר את החרם, והמפר את החרם מפר את השבועה, וכל איש היודע דבר ואינו מגיד, החרם בא עליו ומלקה את עצמו ואת בניו.

כל אלו שחטאו אותם חטאים שצריכים את הנזיפה, עשרה כרוזים יוצאים בכל יום

תרגום הזוהר: כָּל אֱלוֹ שֶׁחָטְאוּ אוֹתָם חָטָאִים שְׁצָרִיכִים אֶת הַנְּזִיפָה, עֲשֶׂרָה פְּרוֹזִים יוֹצְאִים בְּכָל יוֹם וּמְכַרְיִזִים בְּכָל אוֹתָם הַרְקִיעִים וּבְכָל אוֹתָם חֲלָלוֹת וּמְחַנּוֹת: הַזְּהָרוּ בְּפִלוֹנֵי שֶׁהוּא נְזוּף! הוּא נְזוּף עַל חָטֵא פְּלוֹנֵי שֶׁעֲשָׂה, עַד שֶׁשָּׁב לִפְנֵי רְבוֹנוֹ, הִרְחַמֵּן יִצְיִלְנוּ. כְּשֶׁשָּׁב מֵאוֹתוֹ הַחָטֵא, מִתְכַּנְּסִים כָּל הָאֲרֻבָּעִים הִלְלוּ וּמְתִירִים אוֹתוֹ, וְאָז מְכַרְיִזִים עֲלָיו: מִפְּלוֹנֵי הַתְּרָה הַנְּזִיפָה! מְכַאֵן וְהִלְאָה הַתְּפִלָּה נִכְנָסֶת. וְטָרַם שֶׁשָּׁב, הוּא נְזוּף לְמַעַלָּה וּלְמַטָּה, וּשְׁמִירַת רְבוֹנוֹ מוּסַרְתָּ מִגּוֹ. וְאִפְלוּ בְּלִילָה נִשְׁמָתוֹ נְזוּפָה, שְׁסוֹתָמִים לָהּ אֶת כָּל שְׁעָרֵי הַשָּׁמַיִם וְלֹא עוֹלָה, וְדוּחִים אוֹתָהּ הַחוּצָה, עַכ"ל.

בוזוהר פקודי (דף רמט:): ז"ל: כל אינון דחבו אינון חובי דבעינן לנופא עשרין כרוזין נפקין בכל יומא ומכרזי בכל אינון רקיעין, ובכל אינון משריין וחיילין אזדהרו בפלניא דאיהו נזיפא איהו חובא פלוני עבד עד דחב קמי מארי רחמנא לשיזבן, כד חב מההיא חובא מתכנפין אילון ארבעין משריין ליה וכדין אכריוזו פלניא שרי נזיפה מכאן והלאה צלותי אעלה ועד דלא תב נזיף הוא לעילא ותתא ונטירו דמאריא אתעדו מניה, ואפילו בליליא נשמתו נזיפא דסתמין לה לכל תרעי שמיא ולא סלקא לה ולמעלה מינה אמר שאין מקבלים תפילתה מ' יום.

זה לשון ה"ראשית חכמה" ואחד מכ"ד דברים הוא: המקשה עצמו לדעת, ודבר זה הוא מצוי בין הבחורים עד שלא נשא אשה.

לכן צריך האדם להזהר שלא יכשל באותן כ"ד איברים שחייבין עליהם נידוי, ומבוארים בש"ע י"ד סימן של"ה, ואם חטא בהם צריך שישב עליהם, שיהא תפלתו עולה למעלה.

המברך ברכה שאינה צריכה

יכול אדם לדבק וכו'? - אם יש לך כל המדות האלו רשאי אתה לשבע ואם לאו אין אתה רשאי לשבע, ומעשה בינאי המלך וכו', ומה בשמו תשבע אתי לאפוקי, שלא לשבע בשם אלוקים אחרים כשמתחייב שבועת בית דין. גדולה מזו אמרו חז"ל בריש תמורה, שאפילו להזכיר שם שמים לבטלה אסור, שנאמר: "את ה' אלוקיך תירא", וכן המברך ברכה שאינה צריכה, הרי זה כנושא לשוא והוא כנושבע לשוא, ועובר על "לא תשא", ואסור לענות אחריו אמן, וכן הוא בש"ע א"ח סי' רל"ט, עיין באחרונים ועש"ע י"ד סי' של"ד.

על כן צריך כל בעל תשובה לקבל עליו נזיפא וישב בקרקע כמנוחה ובעטיפא, כמו שעשה דוד המלך עליו השלום, ואפילו באמת אסור לשבע, כמו שאמר במדרש: "איש כי ידור נדר וגו'" - אמר להם הקדוש ברוך הוא לישראל: לא תהיו סבורים שמותר לכם לשבע אפילו באמת, אין אתם רשאים לשבע, אלא אם כן יהיה בכך כל המדות "את ה' אלוקיך תירא" - שתהא כמותן שנקראו יראי אלוקים: אברהם, איוב, יוסף וגו', "ואותו תעבודו" - אם אתה מפנה עצמך לתורה ולעסוק במצוות, ואין לך עבודה אחרת. "ובו תדבק" -

אף במקום שמוותר להזכיר את השם או הכנוי צריך באימה וביראה ובידים נקיות ובמקום נקי

ואף במקום שמוותר להזכיר את השם או הכנוי צריך באימה וביראה ובידים נקיות ובמקום נקי, ואם אינו יודע אם המקום נקי, אם לא יזכור את שם השם, כמו שאמר: "כי דבר ה' בזה" - זה המזכיר דברי תורה במבואות המטונפות, עד כאן לשון של"ה בשם הרמב"ן זלה"ה.

הרי מבואר גודל איסור שבועה אפילו באמת וגודל איסור שם שמים לבטלה, ואיסור זה הוא בכל לשון ובכל כינוי, זולת בתפילה ותהילים וברכת הנהנין, שמוותר להזכיר השם, ובלמודו - גם בזה "את ה' אלוקיך תירא" - להזכיר לבטלה, כגון: אלו המזמרים עם החזן בחזרת התפילה וכיוצא בזה,

המזכירים שם שמים ללא צורך

הוא, ובהגהת הספר "יש נוחלין" על המזכירים שם שמים ללא צורך, זה לשונו: אוי להם מיום הדין ומיום

זה לשון האר"י זלה"ה: ואין לך מצוה גדולה כהמזדעזע בהזכרת השם, כמו שאמר: "ומפני שמי ניחת

הוא "לא תשא" נודעזעו שמים וארץ, ואמרו המקובלים: כי בכל עת שאדם נשבע לשוא ולשקר, מרעיש העולם ומקללין אותו בבית דין שלמעלה, ובכלל עונש זה המזכיר שם שמים בקללותיו לשום אדם, בין שהוא בן ברית ובין שאינו בן ברית, ובגמרא תמורה: א"ר חנינא בשם ר"י בר עילאי - מאי דכתיב: "וזרחח לכם יראי שמי שמש צדקה" - אלו בני אדם שהם יראים להזכיר שם שמים לבטלה.

התוכחה, כי המלאכים משרתי עליון אינן מזכירין את השם אף בשירתם ובזמרון, כי אם בחרדה ובמורא גדול בקדושה ובטהרה, ועושיין מקודם שס"ה טבילות בנהרי אש ולהבה, והאנשים הרעים בענין זה - המזכירים שם כבוד מלכותו שס"ה פעמים בלא טבילה אחת - אויה להם לרוע הרגלם! מוטב להם שנהפכה שלייתם על פניהם, אוי לאזנים שכך שומעות, כי עבירה זו יותר גרועה וחמורה מכל העבירות, ולכן כשאמר הקדוש ברוך

דיני נדרים

לכוון דרכיו, הרי זה משובח, כגון: שהיה זולל ואסר עליו הבשר שנה או שנתיים או שהיה שוגה ביין ואסר על עצמו היין לזמן מרובה וכיוצא בזה - בנדרים אלו כיוצא בהם אמרו חז"ל: נדרים סייג לפרישות, ואף על פי שהם עבירה לא ירבה אדם בנדרים איסור להרגיל עצמו בהם, אלא יפרוש מהם בלא נדר, עד כאן לשון ש"ע.

בסי' רי"ד ז"ל: הרוצה לנהוג עצמו דברים המותרים לאיסור לסייג לפרישות, יאמר בתחילת הנהגה, שאינו מקבל עליו כן בנדר, גם יאמר, שאין בדעתו לנהוג כן אלא בפעם ההוא או ב' פעמים שירצה ולא לעולם, ואם לא אמר כן, הוי כאילו קבל עליו וכן בנדר, וצריך התרה ואסור להתיר לו אלא אם כן הוא אינו יכול לקיים אותה הפרישות, מחמת שאינו בריא, ויפתח בחרטה, שמתחרט שנהג כן לשם נדר,

ז"ל שו"ע יור"ד (סי' ר"ג): אל תהיה רגיל בנדרים, וכל הנודר אף על פי שמקיימו נקרא רשע וחוטא. הנודר - כאילו בונה במה בשעת איסור במות, והמקיימו פירוש, שאינו שואל על נדרו, כאילו הקריב עליהם קרבן וחייב משום שחוטאי חוץ, שטוב יותר שישאל על נדרו, והם בשאר נדרים, אבל נדרי הקודש - מצוה לקיימו, ולא ישאל עליהם אלא בדוחק. צריך ליזהר שלא ידור שום דבר, ואפילו צדקה אין טוב לידור, אלא אם יש בידו ויתן מיד, ואם לאו - לא ידור עד שיהיה לו, ואם פוסקים צדקה וצריך לפסוק עמהם, יאמר בלי נדר ובלי שבועה, ובעת צרה מותר לנדר. האומר: אשנה פרק זה וירא שמא יתרושל בדבר, וכן מי שירא שמא תקפנו יצרו ויעבור איזה מצוה ממצוות לא תעשה או יתרושל לקיים מצוות עשה, מצוה לישבע ולנדר, כדי לזרז עצמו, וכן מי שנודר נדרים כדי

הנודר לעשות מצוה באמירתו בורא מלאך, אבל לא יגמור הוויתו עד שיתקיים המצוה, ואם אינו משלם נדרו, המלאך ההוא תלוי ועומד וצער הוא לו, עד שיגמור מעשה המצוה ההוא, עד כאן לשונו.

עד כאן לשונו, ויתר דיני נדרים עיין בש"ע י"ד מסי ר"ג הנ"ל עד סי' רי"ד.

עונשי נודר לדבר מצוות ואינו משלם או משהה נדריו הם רבים במדרשים. זה לשון ה"ראשית חכמה":

הסגופים והתעניות השייכים לפרטי חטאי החוטאים בברית הלשון

ויתענה מ' יום ולפחות ל' יום, ויתודה בכל יום בהכנעה ואולי יכופר עונו.

המלשין על חברו ונלקה בממון על ידו - הוי כאילו המית אותו ואת אשתו ובניו התלויים בו, יפרע לו מה שהפסידו, ויבקש ממנו מחילה בפני ג' אנשים, וילקה ויתענה יותר משנתים ימים, ויתודה כל ימיו כאילו הרגו אותו ואשתו ובניו, ואם אין לו כמה לשלם - ירבה עליו רעים, ויבקש ממנו מחילה בג' אנשים, ויקבל עליו לפרוע כשתשיג ידו לו או ליורשיו, ויתענה ש"א תעניות כמנין "אלוקים", במילואו יודי"ן עולה ש"א עם הכולל, כי בעונו הגביר שולטנות אלוקים אחרים, ופגם בשם אלוקים קדושים.

המקניט את חברו, אפילו בדברים - יביא ג' שורות בני אדם, ויבקש ממנו מחילה ג' פעמים, ויתענה לפחות שלוש ימים, ואל יהא המוחל אכזרי, ואם אין מוחל לו, עליו נאמר: "פדה נפשו מרדת שחת", אבל אם הקניט והוציא עליו שם רע - אין לו מחילה עולמית, אלא אם כן יתענה מ' יום, וילקה ויתודה בינו לבין עצמו, ויצטער כל ימיו, ולא יוסיף עוד, ואם מת וכן המדבר על שוכני עפר - מוליך

אלה הם הסגופים והתעניות השייכים לפרטי חטאי החוטאים בברית הלשון:

הליצנות - תיקונו לצום, ויתענה ק"ך יום כמנין "לץ", כי פגם בק"ך צרופי אלוקים, וימתיק דין אחד וצרוף אחד בכל יום.

המשחק בקובי"א או בקארטי"ן - יתענה מ' יום.

החניפות - תיקונו לצום לפחות מ' יום, וילקה בכל יום, ולא יתחבר לחנפים וגאים.

לשון הרע ורכילות - יצום ס"ה יום, לתקן מה שפגם בשם א - ד - נ - י, ויבקש מחילה מאותם אשר דבר עליהם, וילקה בכל יום, ויתודה כל ימיו, וישוב בתשובה שלימה, ויהיו כל ימיו במצוות ובעסק שלום בין איש לאשתו ובין כל אדם.

המנבל פיו - יתענה לכל הפחות חצי שנה בה"ב, וישוב מדרכו הרעה, ויחשוב בלבו, שלא נברא פיו כי אם לדבר בו חפץ שמים.

המכנה שם לחבירו - יבקש מחילה ממנו בפני רבים, וילקה

הכנסת, אפילו שלא בשעת התפילה - יתענה מ' יום בין רצופים ובין מופלגים, וילקה בהצנע לכת בכל יום, ומכאן ואילך ישב במורא גדול, ויתפלל בככי, ולא ידבר בבית הכנסת דברי חול.

העובר על דת יהודית ועובד עבודה זרה - הנה הוא פוגם בשכינה, שהוא אלוקים קדושים, וזה השם במילוי יודי"ן עם הכולל בגימטריא "אש" ודינו בא"ש לו נופת, ותיקונו להתענות ש"א צומות כמנין "אש", להעלות בכל יום חלקי השם הזה מרשות אחרים לאלוקים קדושים, ושב ורפא לו, והזריז ישרים כל זה ביי"א הפסקות, שעולה רצ"ז וד' ימים פשוטים אחריהן ס"ה ש"א ימים, ויסיר מעליו המלבושים הנאים, ויתאבל ויבכה ויצטער כל ימי חייו, וישפיל רוחו וגאוותו, ויתודה ג' פעמים בכל יום, ולא יאכל בשר ולא ישתה יין רק בשבת ויום טוב, ולא ירחץ כלל, ולא יחוף ראשו רק פעם א' או ב' בחודש, ולא ילך לשחוק ולנשואין רק לשבע ברכות בלבד, ולא ישב אצל עובדי עבודה זרה, אפילו במקום שמדברים דברי תורה ומצוות, ויתרחק מפתח ביתם, ולא יהנה מהם, ומיד שישוב צריך טבילה במקוה, ויסבול צער ויסורים כנגד חטאיו, כי כפר בעיקר וחילל שבתות, ועבר כריתות ומיתת בית דין, ועבר על כל התורה כולה, לכן צריך יסורים גדולים וצער קשה, ואם יחרפהו אדם אל ישיב לו, רק ישתוק ויהפך כל מחשבותיו לטובה.

עשרה על קברו, ויאמר: "חטאתי לה' אלוקי ישראל, ולפלוגי זה שהקטנתי אותו", ודווקא שלא ביזהו ברבים, והיה די לו מתחילה בפיוס, ועייין ש"ע הלכות י"כ.

המלבין פני חבירו ברבים - יתענה מ' יום, וילקה בכל יום, ויתודה כל ימיו, וצריך לבקש ממנו מחילה, ויגלגל עצמו בחרולים [שקורין קראפוו"ה בלע"ז], וסימן לדבר כסוי פניו חרולים, כי כסה פני חבירו, מחמת שנתבייש דאזיל סומק' ואתי חיורא, חרולים גימ' רצ"ה עם הכולל, שהוא עולה אלוקים במלוי הה"י.

המבזה אביו ואמו או מקללם - יתענה ס' יום, ובספרים אחרים מצאתי בחטא כיבוד אב ואם - יתענה מ"ה צומות, ובמקלל - יתענה קס"ט יום כמנין "קללה" וד' אותיות.

הנשבע לשוא ולשקר או שעבר על החרם - יתענה ל"ז צומות כמנין "הבל" לתקן הבל פיו, ויזהר אחר כך שלא לישבע אפילו באמת, ואז הוצרך זה השוא להשבע נגד ב"ח יתענה אותו יום בכל שנה, ויזהר שלא יוציא שם שמים לבטלה מפיו בכל לשון, ויזדעזעו אבריו כשיוצא השם מפיו, וינהוג בכמה חומרות השייכין לבעלי תשובה, ויש לו ללקות כמה פעמים כל ימיו, ויתודה ימים רבים, ויזהר בברכה לבטלה, ואם אמר - יאמר אחריו: "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד".

הרגיל לדבר שיחת חולין בבית

אלו עוד שנה אחת בה"ב, ויתודה עוד אחר כך כל ימיו, וביאור זה כתב, שאם בא לצאת ידי שמים, ישלם דמיו ליורשים, עד כאן.

אשה השוכבת על בנה והמיתה אותו בשניה - תתענה שנה תמימה, ולא תאכל בערב בשר, ולא תשתה יין לבד משבתות וימים טובים חנוכה ופורים, כי אותן הימים לא תתענה כלל, רק תאכל ותשתה בשר ויין, אבל תמנה מספר הימים של השבתות וימים טובים ותשלים אותן, עד שתתענה ש"ה יום, ואחר כך תתענה עוד בה"ב כמה פעמים כפי כוחה, ובימי עבודה ומניקותה לא תתענה כלל, ותהא זהירה כל ימיה שלא תשכב לבנה אצלה, ויש להחמיר עליהן שהן חשובות כמזידות ולא כשוגגות.

(תשובת מהר"ם רוטנברג)

המכה את חבירו או צערו בין במזון בין באונאת דברים - אין לו כפרה עד שירצהו.

הכותב קמיעות וכן אזכרות שמות שבספרי הקודש שלא בכוונה - יתענה מ"ה צומות לפיוס שם מ"ה, שהוא פני אד"ם.

האוכל נבילה בין באונס בין ברצון - פגם בת"ת שהוא מחשוף הלב"ן, כי נבילה עשה בישראל.

מי ששחט בסכין שיש בו פגימה - הרי פגם ז"ה ונכרת מקה"ל ה'. "קהל" - עם ג' אותיותיו בגימטריא "פגימה" ודינו "מגיפה", ומתגלגל בכלב, שהוא אוכל נבילות או בבהמה טהורה שלא תזכה לשחיטה הגונה, רק תמסר ביד הנשחט, ויצא נבילה מתחת ידו, מדה

המחלל את השבת - כתב ב"שבלי הלקט", כי ר' אברהם ור' יעקב אחיו באו לעיר בליל שבת כשיצאו מבית הכנסת, ולא נתנו להם הקהל שלום, ולא הניחם הקהל שחרית ליכנס לבית הכנסת, כדי שלא יקחו אחרים, חס ושלום, מהם, כי מסתמא היו בני תורה, ובאחד בשבת גזרו עליהם צום ז' שבועות, דהיינו: ג' ימים רצופים חוץ משבתות וימים טובים וראש חודש, וכדי להשלים ג' ימי המעשה בצומות ובמלקיות, כי המחלל שבת חייב כרת, ואמרו זכרונם לברכה: מת בנ' - מת בכרת, על כן נתנו להם ג' צומות ונ' מלקיות כנגד ג' שנה של כרת, ואחר כך גזרו עליהם ב"ב חדשי השנה ג' ימים בכל חודש בה"ב שהם ל"ו ימים, נגד ל"ו כריתות שבתורה, ועוד גזרו עליהם לתת מהונם לפדיון נפשם לקופה של צדקה, על כן הרוצח ילך בגולה שלושה שנים, וילקה בכל עיר ועיר, ויאמר: "רוצח אני", וישכיב עצמו לפני פתח בית הכנסת, ויעברו עליו כל העוברים ושבים, אך לא ידרכו אותו, לא יאכל בשר, ולא ישתה יין, ולא יגלח שער ראשו וזקנו, ולא יכבס בגדיו, ולא ירחץ גופו, כל זה שלוש שנים, רק יחוף ראשו פעם אחת בחודש, ויקשור ידו אשר רצח בו וזרועו בברזל בצאורו, וילך יחף, ויבכה על רציחתו, ויתענה בכל יום גלותו, ואם יחרפהו אדם ישתוק, ואותן ג' שנים לא ילך בטיול ובשחוק, ויכבד אשתו מאוד, והוא הדא יכבד לכל אדם הגון, ועוד יתענה נוסף על הג' שנים

האובל שאר מאכלות אסורות טו - יצום צ"א יום כמנין "מאכל", ויעלה חלקי ה - ו - י - ה, א - ד - נ - י בכל יום, ואז ישוב להיות מלאך מליץ.

כנגד מדה, שנאמר: "שופך דם האדם באדם הוא עצמו דמו ישפך", תקונו "עורה הנבל" - יצום פ"ז צומות כמנין "אלוקים" עם המלה, ויכוון בכל יום "לראשו כתם פ"ז" דברוך שאמר.

בשחיטת הכבשים מקמת צמרו קרוב הדבר לפשע ולקלקל ומקמת שיש להם לשחט הרבה אינו מדקדקים כל פה, וממתיירים לשחט, וקרוב לודאי שמאכליו נבלות וטרפות פאשר נתברר... ומי שיהיה מותמה בדבר ולומר מה גבר בגוברין ומה יום מיומים ונקל בדבר הזה בודאי מנהג אבותיהם בנדם ששוחטים את דבריהם לאמר מי יתן לנו לאכל בשר ואל תקרי וישטחו אלא וישטחו שנתחייבו שונאיהם של ישראל כליה על שבקשו לאכל בשר תאנה הינו בשר נחירה ואבותינו חטאו ואינם ואנחנו אם נעשה כמעשיהם לא טובים להיות נלקדים בעונם חס ושלום, ואוי לנו מיום הדין ואוי לנו מיום התוכחה: ואין לנו פה לדבר, ומי יוכל להגיד ולספר מה שעבר עלינו עד פה שגמרנו לנו השוחטים כמה רעות, ולא ידעו ששחטו לעצמם בספין פגומה, כמו כן יהיה מיתתם בקלל נבלה וטרפה לכל הוא הקלפה רח"ל תשליך אותם, ומקחו להיות מגלגל בקבל וכי עיי"ש באריכות גדול.

וידוע שעל ידי בשר פגול יצאו מן הדת לערף ג' ונצי מילין: יהודים רח"ל, כמבאר בשו"ת דברי חיים" וי"ד ח"א סימן ז') שאין עברה במאכלות אסורות שמטמטם הלב הישראלי, ובעונותיהם הביים ראינו על ידי זה יצאו מן הדת כמה קהלות בארץ לעז"ז שאכלו ונתפסמו בנבלות וטרפות על ידי השו"בים הקלים, וגברו עליהם דעות זרות עד שצאדו מן הקהל (עיי"ש דברי החוצבים להבות אש).

ובדגל מחנה אפרים" (פרשת עקב מקתב מהרמב"ם זצ"ל) ששבעים אלה איש כפרו בתחית המתים בגלל שאכלו ונתפסמו במאכלות אסורות על שצאנו מהדת וכא עליהם מלך והרג את כלם רח"ל.

וידוע דהענש בחבטת הקבר על האוכל מאכלות אסורות: כתב בספר אור צדיקים (פרק יט), וזה לשון קדשו: דע כי מי שלא היה מדקדק במאכלים בעולם הזה ולא הגה נזהר להבחין בין אסור להתיר, ואפלו אינו אסור מפרש בתורה אלא מחממינו ז"ל. ענשו שלאחר מותו בא הממנה על חבור הקבר ומכה על בטנו בשרביטו של ברזל ואש, עד שגרסו נבקעת ויוצא פרשנדא, ואז מהפכין אותו על פניו ומכים אותו, ואומרים לו בלע מה שהוצאתה, השם ישמרנו ויצילנו מדין הנקשה הזה ומקלותיה, ובפרט באסור בשר בתלב שהוא עון חמור, עד כאן לשונו.

טו. וכמה נוראים דברי הזוה"ק: א. כל מה שסובל האדם בעולם הזה הוא מפני שלא נזהר במאכלות אסורות (זהר הקדוש ח"ג דף מ"ב). ב. יוצא מרשות הקדשה ונכנס לרשות הסטרא אחרא (זהר הקדוש ח"ג דף מ"ב). ג. אוי להם ואוי לנפשם פי לא יתדבקו בצרור החיים כלל ודיןן אותו לאחר מיתתו פאדם מגעל, פי הקדוש ברוך הוא גועלו בעולם הזה ובעולם הבא (זהר הקדוש ח"ג דף מ"א). ד. מדבק נפשו בסטרא אחרא וגועל נפשו ורוחו, ורוח הסמאה שורה עליו (זהר הקדוש ח"ג דף מ"ב). ה. נעשה פני תהי רעה (זהר הקדוש ח"ב דף קכ"ה). ו. כל מה שסובל האדם בעולם הזה הוא מפני שלא נזהר במאכלות אסורות (זהר הקדוש ח"ג דף מ"ב). ז. יוצא מרשות הקדשה ונכנס לרשות הסטרא אחרא (זהר הקדוש ח"ג דף מ"ב). ח. אוי להם ואוי לנפשם פי לא יתדבקו בצרור החיים כלל ודיןן אותו לאחר מיתתו פאדם מגעל, פי הקדוש ברוך הוא גועלו בעולם הזה ובעולם הבא (זהר הקדוש ח"ג דף מ"א). ט. מדבק נפשו בסטרא אחרא וגועל נפשו ורוחו, ורוח הסמאה שורה עליו (זהר הקדוש ח"ג דף מ"ב). י. נעשה פני תהי רעה (זהר הקדוש ח"ב דף קכ"ה).

והעוון של מאכלות אסורות מעכב בנין בית קדשנו כמו שכתב בספר האביב מהנוגע לדעת בדורנו ז"ל: ר' נתן אדלר ותלמידו ר' משה סופר מפרעשבורג מקבילים בנסתור, ר' נתן אדלר רצה לפסל השוחטים דפרנקפורט דמיין, ולהקניע חותם הסטרא אחרא ששורה על שוחטים פסולים בסוד על חרבף תהיה וגו' ואלמלא השיג קב צונו בא משיח, אף הסי' העמיד עליו רודפים קבליים והצרו לברח ותלמידו החת"ס רץ אחריו י פרסאות. וזה היה סוד ירדית הבעל שם טוב הקדוש לעלמא הדין ורמו על זה ב"ע"ם" תצעד ארץ, ראשי תבות יביחה עירובין מקנאות.

וכדי להבין קצת ביקר באור, מי החריב את ביתנו אשר עדין לא נבנה בימינו, והשכינה בגלות עדין בעוננו? ומדוע לא בא בן ישי גם תמול גם היום? ראה בספר בריית משה משח"ה על הגדה של פסח בדף האחרון [נדפס לפני ד' מאות שנה] וזה לשון קדשו: ועכשו שאיתרע חזקתם ראינו למפרע שדבר זה החריב את ביתנו אשר עדין לא נבנה בימינו, והשכינה בגלות עדין בעוננו. וכאשר נמצא כמה קלקלים אשר אין להעלות על הספר פי קצר היריעה מלהשתרע, וכי. ובפרט

לאוין, לכך ילקה ויתודה לכל הפחות שנה תמימה, ואחר כך יתודה כל ימיו בבכי ובשברון לב, ולא ליקח ריבית אפילו מן הגוי לכל הפחות שנה תמימה, בין ריבית קציצה ובין אבק ריבית, ואם אפשר לו להתפרנס, שלא יקח ריבית כל ימיו אפילו מגוי, מה טוב חלקו.

המסויג גבול רעהו בכל ענין - ילקה וישיב לו בכפליים, ויהא זהיר מליקח עוד מחייתו של חבירו בשום ענין, ואם אדם יוסיף על המקח שחבירו עומד עליו ליקח זה הדבר, לא ניתן למחול ונקרא "רשע", ואין גזלן כמוהו, וראוי להוכיחו ולגדותו על כך, עד כי יתוקן עיוותו בתשובה.

אם שתה יין נסך - יצום ע"ג צומות כמניין "יין" וג' אותיותיו, ויתקן השם של ס"מ ועשר אותיותיו ששם בבינ"ה סוד היין המשומר בחכמ"ה שהוא בגימטריא ע"ג סוד ע"ב והכולל, ויכוון בכל יום בחלקי ב' שמות הללו או יכוון בע' ימים הראשונים לז' יודי"ן אשר בשני השמות, שימתיקו שם א - ד - נ - י ואותיותיו והמילה שהוא עם כולן שבעים, וביום ע"א לע"ב לבדו וביום ע"ב לע"ג לבדו וביום ע"ג לשניהם יחד.

המכה את אשתו - אין רשות לכל אדם להכות את אשתו, וראוי לקונסו ולייסרו אם הוא רגיל בכך, אך אם הכה אותה פעם אחת, על שתשובה לו דבר גנאי אין לחייבו בפעם אחת, וכן יזהר מאונאתה, שמתוך שדמעתה מצויה אונאתה קרובה לבוא לפני השם יתברך.

המגנביה ידו על חבירו נקרא רשע - ויבקש ממנו מחילה ויתכפר לו, וטוב שיתן לו גם כן ממון שימחול לו.

הגונב או הגוזל ממון מישראל - יש גניבת דעת וגניבת ממון, ופגם שניהם בקו האמצעי, דהיינו ת"ת, שהוא אמת ויסוד"ד שהוא נאמן, והנה "גניבה" בגי' שבעים, ו"יסוד" בגי' שבעים, תקונו להתענות ע' צומות לפייס הת"ת והיסוד"ד, ולכל הפחות יתענה מ' יום, וילקה על לאו שעבר, ויש לו לפרוע לו או לירשיו, כל מה שגנב או גזל ויותר ממנו יתן לו, כי הפסידו מן הרווח, ויבקש ממנו מחילה, ויתודה בכל יום, ויזהר מלקבל פקדונות, ולא ירגיל ללכת על ממון חבירו, ויתרחק מממון שאינו שלו, ויתן צדקות יותר משאר בני אדם, ויעשה גמילות חסדים בגופו ובממונו, ויתן משלו לעמילי תורה וליראי שמים.

הלוקח ריבית מישראל - יש מחמירין יותר, דהא עבר על כמה וכמה

נולד עמלק הגרמני. והיה במדה כנגד מדה מפני שלא השחיתו הספינים כדכעי, השחיתו את החרב של הפעל דבר שהוא שר של עמלק ועל ידי זה היה כפחו לשחט מילוני יהודים רח"ל,

וקבר אמו בדרךשה [הגר"ש שוויצער שליט"א] מה שמעתי בשם הרה"ק האלקי רבי אהרן רקה מפעלו ז"ע: כי כל כחו של הרשע הגרמני ימ"ש בא על ידי שאכלו מאכלות אסורות שהיו שוחטים קלים ומנה

יתברך בעל הגאווה האמיתית, כי לא יאתה אלא לו, כי "ה' מלך גאות לבש", ותכוון להחזירה על ידי שתמלא שם י"ה במילוי ההי"ן, ותכוון כי שם י"ה הוא בתקוני קדמאה של הדיקנא, כמבואר על הפסוק: "מן המיצר קראתי י - ה", ומילוי דההי"ן כנזכר שגם הוא עולה גאווה, תכוון אותו לז"א בתקונא של הדיקנא דיליה.

"ענוה" בגימטריא סמא"ל - לרמוז כי מי שיש בו ענוה אין סמא"ל שולט בו, ואינו יכול לקטרג עליו, ולכך בא מזמור "לדוד ה' לא גבה ליבי ולא רמו עיני" במזמור קל"א, לרמוז על מי שאין בו גאווה אין סמא"ל, העולה קל"א, שולט עליו.

תקנה להנצל מכרת אחד - מסורת בידינו, שהעומד ממטתו בעלות השחר או קודם אליו מעט, ולא יישן כל היום וכל הלילה שלאחריו, רק אוכל מעט כדי שביעה ומקיים ז"ה אל"י נוטריקון "זה השולחן אשר לפני ה'", ויושב ועוסק בתורה ובמצוה, עד שיעלה עמוד השחר, ניצול מכרת אחד, והיינו הא' דבפ' השותפין "אשבעה בהקיץ את תמונתך" - אלו תלמידי חכמים שמנודין שינה מעיניהם בעולם הזה, והקדוש ברוך הוא משביעם מזיו שכינה לעולם הבא, אלמא פליטי להו מכרת דכתיב: "באור פני מלך חיים", עד כאן לשונו.

להסיר הגאווה - תכוון בשם י - ה", כי "גיאות" בגימטריא י - ה" גם מילוי של שם י - ה בההי"ן כזה יו"ד י"ה אותיות המלוי שהם ו - ד - ה הם כמנין "גאווה", וזהו סוד "אשירה לה' כי גאה גאה", הם שני פעמים גאווה, אחד הוא בשם י"ה הפשוט, ואחד הוא באותיות המלוי דההי"ן הנזכר לעיל, כי כל גאווה שרשה בשם י"ה העליונים הגבוהים בשם "ה' מלך גאות לבש", וכשאדם מתגאה גורם שהקליפות שאין להם אחיזה רק בששה קצוות שהם ו - ה מן שמה - ו - י - ה לבד כנודע, ועל ידי הגאווה של אדם מתגאים כן הקליפות ה"ו יונקים מן מילוי ב' אותיות ראשונים י"ה וזהו סוד "והדוה בנדתה", כי אחיזת החיצונים הוא בב' אותיות ו - ה מן "הדוה", ועתה אוחזים גם כן במילוי שם י"ה דההי"ן, שהם אותיות וד"ה, והם אותיות דו"ה כמנין "גאווה", וזהו "והדו-ה", כי בו נרמז ב' אותיות ומלוי שם ה - ו - י - ה שהוא דו"ה גם כן, ואין החיצונים שולטים, אלא במילוי י"ה דההי"ן, שהוא תחתון משאר המלואים דאלפי"ן ודיודי"ן.

נחזור לענינינו: כי תיקון הגאווה הוא לכוון בשם י"ה מילוי ההי"ן, יו"ד - ה"א, שבו סוד הגאווה, כנזכר לעיל, בב' בחינות בפשוט ומילוי, ותכוון להסיר הגאווה זו מן הקליפות שאתה גרמת, ולהחזירה אל השם

תם ונשלם שבח לקל בורא עולם

מסכת חיבוט הקבר

מסכת חיבוט הקבר נעתק מספר שכר ועונש (חלק א'): מובא בספר הקדוש ראשית חכמה (שער היראה פרק י"ב) ובספר חסד לאברהם (מעין חמישי נהר א' ב' ג' ד'), וסביב לו ביאור מספר חסד לאברהם הנ"ל.

פרק ראשון

ביצד אדם מת, באים אליו ארבעיז מלאכים, אחד ממלאכי השרת, ואחד ממלאכי המות, ואחד סופר, ואחד ממונה עמו, ואומר לו קום הגיע קצך, והוא"ח אומר להם, עדיין לא הגיע קיצי, מיד פותח את עיניו ורואה מלאך ארכוי מסוף העולם ועד סופו, מכף רגלו ועד קדקדו מלא עינים, לבושו"י אש, כסותו אש, כלו אש, וסכין בידו, וטפה של מרה תלויה בו, ממנה מת, ממנה מסריח, ממנה פניו מוריקות, ואינו"כא מת עד שרואה הקדוש ברוך הוא בעצמו, שנאמר

ויצדיק עליו את הדין. **כב.** הוא מעיד על החטא והקדוש ברוך הוא חותם על העונש. וזהו פתקא שביד מלאך המות להענישו כדי רשעתו. **כג.** אם צדיק הוא מוסר עצמו למיתה. ומקבל בסבר פנים יפות ונדבקות בקדושה. **כד.** רשע מקשה. ויוצאת בחזקה ואינה נדבקות בשכינה, לדעת תנא קמא ביצר הרע, ולדעת רבי אליעזר בן יעקב אינו מצד יצר הרע אלא מצד עצמו, והוא מדה שנותנין בו שיעשה כך. **כה.** זה שכתוב כשם וגו' בשעת פטירתו וגו'. זה שלא בבחירה כדי שיענש, (ורבי אליעזר בן יעקב) [ותנא קמא] סבירא ליה בבחירה, או בהיפק, סוף דבר איכא בינייהו או בבחירה או מרצון ולא מסתיימא, או אפשר כולו בבחירה, ותנא קמא שעת פטירה, ורבי אליעזר בן יעקב קאמר שעת העמדה בדין.

זז. וטעם אלו המלאכים. פשוט שהוא כדי לכתוב טובה ורעה, לכך הם ד' כנגד ד' אותיות של שם, ונגד המרכבה, הטוב מן הימין לכתוב זכיות, והרע מן השמאל לכתוב חובות. **יז.** ואחד סופר ואחד ממונה. כנגד התפארת ומלכות. **יח.** והוא אומר עדיין לא הגיע קצי. כי הוא מקשה את לבו ורשע אינו חוזר בתשובה. **יט.** ארכו מסוף וכו'. יש לו שליטה בכל הנמצאות ובכולם הוא מחטיא, ויש לו עינים להשגיח ולדעת שיעור החטא כמה, וכמה להעניש ברצון היוצר בדקדוק. **כ.** לבושו וכסותו בדין אש. וקודם זה הוא בא אליו להחטיאו בכמה פיתויים בכל ענייני העולם, עתה מראה הדין בכלם. **כא.** ואינו מת עד שרואה לקונו וגו'. שאין מענישין אותו עד שיראה לקונו ויבין למי חטא, ומה גרם בחטאו,

שעומד בדין, שנאמר (תהילים קיב, י) רשע יראה וכעס וגו', בשעת כי פטירתו של צדיק מהו אומר (ישעי' נו, א) הצדיק

אבד וגו', ובשעת כי פטירתו של רשע מהו אומר (שמואל ב' כג, ו) ובליעל כח כקוץ מונד וגו'.

פרק שני

שאלו את רבי אליעזר, כיצד דין הקבר, אמר להם, בזמן שאדם נפטר מן העולם, בא לו מלאך המות ויושב כט על קברו, ומכה לאותו ואומר לו קום לא הגידה לי שמך, אמר לו, גלוי לב וידוע לפני מי שאמר והיה העולם שאיני

והצדיקים ז"ל אותה הבחינה הידוע שהיא שמם, עומדת קיימת מציאות קיבוץ חלקיו לברכה להתברך למעלה, כענין ועצמותיך יחליץ, גם חלק השם המורה על קיבוץ חלקיו יתקיים להתברך, והרשע חלקיו נפרדין, שאין לו שובע צחצחות, ולא חליצת עצמות, ולא שאר חלקים אלא ירקב, כעין שאוחז רקב בעצמות כך יאחז בשאר חלקים ובשם קבוצם, ולזה אינו יודע שמו שאינו נאחז בו אותם אותיות הקדושות, כי פרחו ממנו ונפרדו ואחוזם רקבון ולא ישאר בו חלק בהם.

לג. מיד מכניס רוחו ונשמתו בגופו. כדי שיתקבצו חלקיו יחד לדין כענין שחטאו יחד, ועל ידי כך יזכור שמו אחר שחזרה הנשמה אליו, ואפשר הוא ששמו הוא מעשיו ולבושו, שהשם מורה על הפעולה והלבוש כזכור במעין זה נהר ו', והוא אומר שאינו יודע שמו, שהוא כאבן דומם ופוסטו עצמו מהדין על ידי טענה זו, ולזה מחזיר רוחו ונשמתו כאותו משל החיגר והסומא שאמר רז"ל.

לד. מעמידו ומחייבו בדין. שהוא מודה על פשעיו ועל עונשו ועל הגזירה הכתובה עליו לכולהו פירושא.

לה. חצי אש ושולשלאות להלקותו. מפני שהאש שולט בנשמה והכאב בגוף, הנשמה נכזית והגוף מתפרק ושניהם יחד טועמין טעם מיתה וצער ריסקו איברים וניתוחם.

לו. אבריו מתפרקין. אינם נאחזים בגידים.

לז. שנייה עצמותיו מתפרקים. ונופל אברים אברים, וזה עונש שהרתיח אבריו לעבירה, ותחלה אבריו מפני שחמם בשרו, ועצמותיו מפני שהרגיל גופו, ואפשר שהאברים נלגד הנפש ונפשו עליו תאבל, עצמותיו נלגד הרוח.

כו. בשעת פטירתו של צדיק מהו אומר הצדיק אבד. בשעת אבידתו הוא צדיק, והוא נח מיד שנאמר יבא שולם.

כז. ובשעת פטירתו של רשע. הוא ממש רשע בשעת פטירה.

כח. ובליעל כקוץ. בעת יציאת נשמה הוא כקוץ דהיינו כפיטורי בפי ושט כצמר מן הקוצים.

כט. ויושב על קברו. כדי להאחיל עליו אהל לעשות מחיצה בינו ובין שאר המתים, ושם מגביל לו מקום שיוקיע לצרכי דינו, כי אין הדבר תלוי אלא במקום, לכך מלאך עושה לו מקום, והיינו יושב על קברו, ואין העפר שעליו מעלן ולא מורדין, שיש כח לכל זה, והטעם שהיסודות אלו עם היותם מגשמיים סובלים כל הנשפע עליהם.

ל. ומכה אותו בידו. דרך לעג ובזיון, ועוד על ידי הכאה זה נותן לו כח הדבור ומחזיר נפשו אליו, וכן דקדק אחר כך שאמר ומכניס רוחו ונשמתו, ונפשו לא נזכר מפני שהיא עמו בקבר, ובהכאה זו מכניסה בו.

לא. קום הגידה לי שמך. מפני שפנקס עונותיו כתובין בידו וכתובים על שם פלוני, ולזה כדי שיצדיק הדין עליו אומר קום הגידה לי שמך, כדי שתראה פתקא שבידי שהיא כתובה על שמך מרשות עליון, וגזר דינו על האדם, ובראו ביצר הרע וצוהו על המצות, והנהגה כולה על ידו, ובשליחתו בא לשאול על שמו לדעת הבורא.

לב. לכך משיבו גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם שאיני יודע מה שמני. והיינו ושם רשעים ירקב, והענין שהשם הוא ענין נוגע אל האדם מקיבוץ חלקיו, וכאשר השם הטוב מורה על קיבוץ אותם החלקים לטובה כך שם הרע מורה על קיבוץ אותן החלקים לרעה, והעד בגמרא עובדא דכידור,

שהוציא בשפתיו דברי תפלות, ומלשונו מפני שהעיד עדות שקר, ומרגליו מפני שהקדים ברגל לדבר עבירה, מכאן אמרו רז"ל כל המקדים רגליו לדבר עבירה מקדימין לו מלאך המות, וכל המלשין על חבירו מיתתו באסכרה.

ומכה אותו פעם^{לח} שלישית, ומבקשין^{לט} ממנו דין, ודנין^מ אותו בכל מדה ומדה, יום א' ויום ב' כך דנין אותו, יום ג' דנין אותו במכות, ומכהו מב' עיניו מפני שלא ראה ואמר, ומאזניו מפני שלא שמע ואמר, ומשפתיו מפני

פרק שלישי

ולמעלה, אבל דין הקבר אפילו הצדיקים נידונין בו, אפילו גמולי חלב, אפילו יונקי שדים נידונין בו, (נ"א אפילו נפלים נידונים בה), אבל אמרו רז"ל הדרמג

אמר רבי מאיר משום רבי אליעזר, קשה^{מא} יום הדין שהקדוש ברוך הוא דן את האדם בקבר יותר מדין של גיהנם, דין^{מב} של גיהנם מעשרים שנה

הוחזקה להם נפש, די להם במיתה עצמה שמתו. **מב.** ומה שאמר דין גיהנם מעשרים שנה ולמעלה. בזהר מההוא עובדא דפרשת בלק (בזהר שלנו הוא פרשת שלח דף קס"ו ע"א ודף ע"א סוף ע"א) נראה שתינוקות יש להם דין גיהנם, שאמר שם שהיו הכרובים תופסים בו, ואפשר לפרש שהתפיסה היתה שלא יכנסו עד שיהיה נדון דין קבר, אמנם האמת הוא שיש שני מיני גיהנם, והעליון הוא גיהנם לנשמה, והוא קשה מאד כאשר יתבאר, ועל זה אמר שאין נדון בו אלא מעשרים שנה ולמעלה. מפני שהוא נדון בדין עליון ואין דנים שם אלא מכן עשרים ולמעלה, אמנם יש גיהנם אל הרוח ואל הנפש ויש לו גבול, והאדם נדון בו אפילו קטן לפי שכלו ושניו כאשר יתבאר בסיעתא דשמיא.

מג. הדר בארץ ישראל ומת בערב שבת. אפשר דאו או קאמר או האי או האי כל אחד מהם מספקת, וזה הפירוש אינו דאם כן בטלת דין קבר בארץ ישראל מכל וכל וזה אינו, אלא דוקא בארץ ישראל מפני קדושתה, וילוח אל ענין זה קדושת היום, כשהיו שניהם יחד ניצול כיון שקידש היום בארץ ישראל אין כח לחיצונים, אמנם אם לא קידש היום או שהוא בחוץ לארץ החיצונות מתגברות ושולטות ודנה את האדם בחיובו, ואם תאמר אם מת בערב שבת ובארץ ישראל סוף סוף מעשיו הערים במה יתקנו, אם נאמר שזכות ארץ ישראל מעכב מיניה, מה נאמר בערב שבת שאינו בזכות, אם לא שנאמר שהקדוש ברוך הוא גרם לו שימות כדי שיהיה ניצול מפני שאינו חיוב, ועדיין קשה אם זה פטור אם כן אפילו לא ימות בערב שבת יהיה ניצול, ויש לומר כאותו מעשה דאיתא בזהר מאותו תינוק שתפסוהו הכרובים וכנסו לגן עדן שלא מן הדין, וקאמר התם אפילו הכי לא אתפס אלא בצערא סגי כאשר אבאר לקמן בסיעתא דשמיא, הנה מה שמשכיח

לח. פעם שלישית. לנגד הנשמה שקלקלו שלשתם, ואלו השלשה הכאות כוללת על הכל.

לט. אחר כך מבקשים ממנו דין. למדת עונש הגזול ודינו, והוא משבעל דינו עומד כנגדו, (נוסח אחריא והוא משיב על דינו).

מ. ואחר כך דנין אותו מכל מדה. שחטא ועבר מענישין אותו במכות וריסוק וניתוח איברים, והיינו שני ימים שעדיין הגוף קיים וחזק, ואחר שכלה הגוף ונופל דנין אותו בדרך אחרת שיבא כל בעל דין ויקח את שלו מידו, העינים יבואו סרסורו שהחטיאו ויקח את שלו, וכן כל כח וכח המחטיא אותו יבא אל הקבר ויגבה חלקו, שמשמש השטן המחטיאו הוא הבא שם ליטול חלק האבר שהרויח בהיותו מפתה אותו, מכאן אמרו לחבירי בחייו ולהקדוש ברוך הוא (נוסח אחריא ולקברו) לאחר מותו.

מא. קשה יום הדין שהקדוש ברוך הוא וכו'. פירוש מה שאנו רואין שדין זה אפילו על הקטנים, יצא לנו מזה שבמשמעותו קשה מאד מן הגבורה הקשה, שהרי אינה פוטרת שום אדם כל שכן שלא יסאר חלק ולא יותר דבר, ויום הדין דקאמר כל מציאות דינו קאמר, אפילו מה שמלאכי חבלה דנין אותו, וכשמביא ראייה אינו מביא מן הצד הזה שזה אינו בקטנים, אלא מפני שבכלל דין קבר נכנס דין בשר רימה ותולעה שהיא שוה לכל, לכך מביא ממנו ראייה לשאר הדינים, וכן דייק לשניה דקאמר ברישא קשה יום הדין שהקדוש ברוך הוא דן את האדם בקבר מורה על כל מציאות הדין שאדם נידון ככל ופרט, ואחר כן אמר אבל דין קבר סתם אפילו הצדיקים וגו'. וזה הדין אינו אלא דין רקב בשר שאינו ניצול ממנו אלא מעט מזעיר, אמנם קשה מאי גמולי מחלב ומאי יונקי שדים ואפילו נפלים ממש, ואפשר שענין נפשו עליו תאכל לא שייך בנפלים שלא

עזאי אומר שלושה^{יא} דינים הם ושלשתם לפני הקדוש ברוך הוא הם, רבי עקיבא אומר וכי שלשתם לפני הקדוש ברוך הוא הם, והלא דין קבר לבדו דנין אותו, ודין גיהנם לבדו דנין אותו, ודין שמים לפני הקדוש ברוך הוא הוא, אם אין עליו דין פוטרין אותו מיד, ואם לאו דנין אותו דין ארוך.

בארץ ישראל ומת בערב שבת אינו רואה דין הקבר, ומה^{יב} יעשה וינצל מדין הקבר, יהיה אוהב^{יג} צדקות, ואוהב^{יד} תוכחות, ואוהב^{טו} גמילות חסדים, ומכניס אורחים^{טז} לתוך ביתו, ויתפלל^{יז} תפילתו בכונה, אפילו מת בחוץ לארץ אינו רואה, שנאמר^{יח} (יונה ב, א) ויאמר קראתי מצרה לי אל ה' וגו', בן

פרק רביעי

אמר רבי יוסי, בא וראה כמה בין בהמה לאדם, בהמה^{יט} כמה יסורין סובלת בעולם, שוחטין אותה ומפשיטין אותה ואין עליה דין, אבל

מזו. ומצד הגבורה אוהב תוכחות. מזו. מצד החסד אוהב גמילות חסדים. לא שיעשה לבד אלא שיאהב לעשות ויעשו אחרים ויעשה מאהבה. מח. ומכניס אורחים. נצח והוד אורחים כיסוד שהוא אורח לתוך ביתו מלכות. מט. ויתפלל וגו'. נגד היסוד עם המלכות בתפארת שזהו כוונת התפלה. נ. שנאמר קראתי וגו'. קראו עסק בדין הקבר בטן שאול וקאמר אלו הענינים, וקאמר תוכחות בהתעטף עלי נפשי ביסורין וגו'. וקאמר תפלה תבא אליך תפלת, וקאמר גמילות חסדים בהפך חסדם יעזובו מכלל לאו אתה שומע הן, וקאמר אוהב צדקות בקול תודה אזכבה לך, וקאמר הכנסת אורחים אשר נדרתי דהיינו לויתן לצדיקים אכסנאים ברכתי (איוב מ) יחצוהו בין כנענים, ושאר הכתובים מפרשים דין חיבוט הקבר, מפני שהדג הוא הקבר ויונה הגוף כנוצר בזוהר וכמו שנתבאר לקמן בזהר בפני עצמו בסייעתא דשמיא. נא. שלשה דינים. כדמפרש רבי עקיבא דין קבר, ודין גיהנם לנפש או לרוח ודין שמים לנשמה בהיכלות שהוא דין ארוך כאשר יתבאר בסייעתא דשמיא. וזה מה שרציתי לבאר. נב. בהמה כמה יסורין וגו'. ירצה אינה סובלת יסורין לא על מזונה ולא על מלבוש ולא בחלאים רק בשחיטה, ואחר כך בהפשטה גם כשמפשיטין אותה אחר מיתה אינה סובלת דבר, נמצאו כל דיניה רק שחיטה או מיתה. נג. והאדם סובל בחיים כמה יסורין. כנודע, ואחר המות נכנס בחשבון אפילו הצדיק, והרשע אחר החשבון נכנס בדינים קשים.

מצד אחד מתקן מצד קל יותר בענין שאין ויתור כלל, אלא דרכים קלים ברחמים על ידי זכות. ובספר יסוד התשובה פי"ד כתב וז"ל: (מפרק ג' במסכת חיבוט הקבר), ועיי"ע ר"ח שער היראה פי"ב באריכות), אמר ר"י משום ר"א. קשה הדין שהקב"ה דן את האדם בקבר יותר מדין גיהנם. דין גיהנם מכ' שנה ולמעלה. אבל דין הקבר אפילו צדיקים נידונין בו, אפי' גמולי חלב, אפי' יונקי שדים נידונין בו. אבל אמרו חז"ל, הדר בא"י ומת בע"ש, אינו רואה דין הקבר, ומה יעשה וינצל מדין הקבר, יהי' אוהב צדקות, ואוהב תוכחות וגמ"ח, ומכניס אורחים תוך ביתו, ומתפלל תפלתו בכונה, אפי' מת בחוץ לארץ, אינו רואה דין חיבוט הקבר. ובשם הראי"ל כתב, ששמע מחכם גדול, שכל הנקבר ביום ששי אחר ה' שעות ביום והשעה החמישית בכלל, אינו רואה חיבוט הקבר, כי קדושת השבת מפרידה ממנו בלי צער. וזה סוד יום הששי ה' יתירה, כי מאז ולמעלה הוא ערב שבת ממש. בספר תולדות יעקב יוסף בקונטרס אחרון כתב וזה לשונו, וז"ל חשבו דברים שהעושה אותן ניצל מחיבוט הקבר, וחד מהם אם מת בערב שבת וכו'. והקשה מורי הא כוונת רז"ל להשמיענו איך לעשות תקנה להנצל מחיבוט הקבר, משא"כ בזה שימות בערב שבת אין זה בידו לעשות. וביאר שהוא מוסר גדול שימות בערב שבת, ר"ל לפנות את עצמו מכל עסקי עוה"ז כאילו מת כדי לעשות הכנה לשבת, ובזה ניצל מחיבוט הקבר. מז. ומה יעשה וינצל. מפני שאין צדיק וגו'. לכך יתקן שבעה מדות. מה. מצד התפארת אוהב צדקות. שכן התפארת אוהב צדק עליון וצדק תחתון.

בלא צער כמושך נימא מחלב, ואם אין בו דברים הללו יוצאת נשמתו מגופו כגריירת קוצים מן הצמר. וכשבא מלאך המות אומר לו צדיק קונך שלחני אליך, מיד מתחנן לו, אומר לו, שעה זו אי אפשר לעברה, אלא ששמעתי מאחורי הפרגוד שהקדוש ברוך הוא מתקן לך מדור בגן עדן.

בשעה שאדם נפטר מן העולם, לא ידוע שהוא נבהל ממלאך המות שכלו מלא עינים וחרבו שלופה בידו, אלא שואל לו כלום עסקת בתורה, ובגמילותי חסדים, והמלכתי לקונך שחרית וערבית, והמלכתי את חבירך בנחת רוח, אם ישגי בו דברים הללו זורק אותה טפה לתוך פיו ויוצאת נשמתו

פרק חמישי

עסקת בתורה, ועשית גמילות חסד לפני, אם יש בו כל הדברים הללו פוטרין אותו מיד מן הדין, ואם לאו מוסרין אותו לחמשה מלאכי חבלה, כנגדי חמשה חומשי תורה הם, אחד

בשעת הדין אומר הקדוש ברוך הוא לאדם, טורח גדול היה לי עליך משיצרתך במעי אמך ולא היית נפל, וכשיצאת לאויר העולם תקנתי לך מזונות, והצלתך מן היסורין, כלום

מזון, היה לך לעשות שניהם, כנגד היצירה שיצרתך היה לך לעסוק בתורה, שהעוסק בתורה בונה עולמות. כנזכר, וכנגד המזון שגמלתך חסד היה לך לעשות גמילות חסדים, ומפני שדרך אלו לעשות אותם לשם איזה פנייה, לזה אמר לפני ירצה לשמי, ועוד לפני שאני גמלתך אתה לא גמלתי אם כן הרבה העזת פניך לפני, וטעם לשני ענינים אלו מפני שעל שניהם העולם עומד, תורה ועבודה וגמילות חסדים, בטלה העבודה נשארו השנים, והם סוד התפארת תורה, והחסד כמשמעו להגביר ימין על השמאל, להמתיק הגבורה בין שני מדות אלו.

אם יש בו דברים הללו פוטרין אותו מיד. נראה שאפילו יהיה חוטא בדברים אחרים, וזה דוחק שיקח הקדוש ברוך הוא שוחד של מצות, ויש לומר שמדין זה דין הקבר יוכל להנצל, אמנם עדיין לפני דין רימה ותולעה שינקה עונותיו על ידם, אמנם כשיש בו שנים אלו אין די קבר שולט בו, ואפשר שמי שיש לו שנים אלו אין חטא בא על ידו.

סו. מוסרין אותו לחמשה מלאכי חבלה. כדי לגבות ממנו שלשה ענינים, אחד ביטול תורה מצד התפארת, השני גמילות חסדים מצד החסד, השלישי משאר עונות מצד הגבורה.

סז. כנגד חמשה חומשי תורה. מפני שראשית מדון הוא התורה, וכמו שהם חמשה קדושות, כך הם בהיפך חמשה חיצונים, ומהם אצילים חמשה כוחות אלו לדון יחד והם הנגדיים.

סח. אחד מכה, מאגבורה. ואחד מונה, שלא להוסיף, מצד החסד.

נד. לא די שנבהל. והיה ראוי להספיק לו על עונשו אל חשבונו עם קונו, והוא ימהר ויחיש מעשיהו, אלא שמתעכב עמו בדברים והוא נענש באותו הבהלה בהתעכב.

נה. ובתורה. תפארת.

נו. גמילות חסדים. חסד.

נז. המלכת את קונך. היינו מצד המלכות ובחסד ובגבורה.

נח. המלכת את חבירך. לשון עצה, מצד המלכות.

נט. ואפילו שיש בו דברים הללו. אינו ניצול מן המות אלא זורק וכו'.

ס. ואם אין בו. הרי עונש לעת יציאת נפש לבד.

סא. מתחנן לו. שירפה ממנו, ומשיב מלאך המות שעה זו אי אפשר לעברה, אבל נותן לו תנחומין בשכר הטוב, והיינו אלא שמעתי שאתה נכנס אל מקום המנוחה, וזה מה שרציתי לבאר.

סב. בשעת הדין אומר לו הקדוש ברוך הוא. טענה בדינו לחייבו ממש.

סג. טורח גדול היה לי. שמה תאמר שלא עשית עבודה מפני טורח, כבר הקדמתך בטורח זה אני, וזהו אמרו טורח גדול היה לי עליך, והנה כשהקדוש ברוך הוא בורא צדיק אינו טורח לפניו, אמנם כשהוא בורא רשע מקטרגת מדת הדין, ועושה לפניו משורת הדין, ועושה לאדם שני ענינים, האחד הוא עסק בריאתו, ולהצילו מכל המקטרגים כדפרישית, השני אחר היצירה לגמול לו חסד, והיינו אומר משיצרתך וגו'.

סד. וכשיצא לאויר העולם וגו'. גמלתך חסד והזמנתי לך

ואת אמו ואומריי להם, מפני מה לא הדרכתם את בניכם ללמוד תורה ומעשים טובים, כדי שיעשה מצות ומעשים טובים ויפרשי' ממעשים הרעים, ומידע'ה כותבין לו רשות להכות אביו ואמו, ואם קרא ולא קיים מלקין אותו בפניהם, עד כאן.

מונה ואחד מכה כדרך שמונה ומכה בבית דין, השלישי מוציא אויריסי מגופו ככבשן שהאור יוצא מתוכו, הרביעי' מביא עשבים רעים ומרים וחמוצים מן ההרים, שאם'י גזל את חבירו אומר דקדק בשיניך לפי שאכלת גזל בשיניך, החמישי'י מכה את אביו

האדם החוטא ממשיך קליפה וזוהמת הנחש כפי ערך חטאו, על ידי התשובה יכול לדחות מעליו הזוהמא היא שנדבקה בו על ידי חטאתיו אפילו אם הם חטאים גדולים

הנשמות כאשר חטא אדם הראשון אינו תלוי בתשובה, ומוכרח הוא למות ואחר כך יתוקן הפגם ההוא על ידי המיתה. ואף על פי שהקדוש ברוך הוא קבל גם תשובת אדם הראשון ונתכפר לו עונו, עם כל זה הזוהמא והקליפה שנדבק בו כשחטא לא הוסר ונפרד ממנו, אלא אחר המיתה. וטעם הדבר הוא, לפי שחטאו של אדם היה גדול עד מאד, מכמה סיבות אין מקום לבאורם וכו'. והנה האיש החוטא ממשיך עליו סטרא

מובא בספר שער הגלגולים (הקדמה כ"ג), וזה לשונו, ודע כי כל החטאים והעונות שחוטא האדם בפני עצמו, זולת מה שחטא אדם הראשון, ודאי הוא דהאדם ממשיך עליו קליפה וזוהמת הנחש כפי ערך חטאו. האמנם הכל תלוי בתשובת האדם, כי על ידי התשובה יכול לדחות מעליו הזוהמא היא שנדבקה בו על ידי חטאתיו אפילו אם הם חטאים גדולים, אבל הזוהמא והקליפה שנדבקה בכל

מצות ומעשים טובים. מצד התפארת והמלכות. עד. ויפרוש ממעשים רעים. מס"ס ולילי' החיצונים. עה. מיד נותנים לו רשות. מפני שהולידו בן כזה. אם כן הולידו אותו מן החוץ וראוי להכותם, או ירצה כותבין הד' או הבית דין עליון אל החמישי רשות שיכה גם את אביו ואת אמו עם היות שנפטרו זה כמה שנים ונחו מדינם כותבין לו רשות שיכה אותם ודינם מתחדש על רשתת הבן, וזה נראה לי עיקר, זה הוא כשלא הדריכוהו לא בתורה ולא במעשים טובים, אבל אם הדריכוהו בתורה ולא קיים לא יכה אותם אלא יכה את הבן בפניהם והם מצטערים בצער, לפי זה למדנו ממה שקדם בחיבוט הקבר בהכאות אש ואכילת דברים מרים וחמוצים שלשה מיני דינים, הכאות כמספר לאוין שעבר, האש כמו שהרתיח עצמו בעבירה, האכילה כנגד האכילת גזל ושאינו שלו וכיוצא, וזה מה שרציית לבאר.

סט. ואחד מצד הגוף האמצעי מוציא אור מגופו מכבשן שהאור יוצא ממנו. כך מהאדם עצמו יוצא האור להתלהב בו, ופירוש זה הראו לאלה"י הרמ"ק בחלום, אמנם הלשון מורה שהמלאך מוציאו אותו מגופו אל האדם הכבשן וגו'. ע. הרביעי מביא עשבים וגו'. נראה שאם לא גזל אינו עושה זה, ואינו אלא על ידי אותם הכאות גופו מתחלש, וזה מחזיקו בהם כדי שיוכל לסבול כל הכאות והשריפה. עא. ואם גזל אומר לו דקדק. ונענש אנכי אורחיה בזה, וזה מצד המדה אחרונה של נצח והוד שמצדה הם מרים וחמוצים, מרים מן הימין, וחמוצים מן השמאל, או בהיפך. עב. החמישי מכה את אביו ואת אמו. היינו מצד היסוד שהולידוהו והיינו נגד שלשה עליונות. עג. ואומר להם מפני מה לא הדרכתם וגו' שיעשה

בגופו כמו בחייו, והטעם הוא, לפי שהקליפה היא דבוקה עדיין וקשורה עם הנפש ועם הגוף ואיננה נפרדת מהם, ולכן צריך שיחזור נפשו בגופו ביחד, ואז המלאכים הנזכרים אוחזים בו כל אחד מקצה, ומנערים אותו וחובטים אותו במקלות של אש, כדרך שאוחזים בטלית בשתי קצוותיה ומנערים אותה מן האבק הנדבק בה, עד שנפרדה מהם הקליפה ההיא לגמרי, ולכן נקרא חיבוט הקבר, כאדם שחובט טליתו ומנערה, ועל כן צריך להעמיק הקבר כדי שיהיה מקום חלל לנער ולחטבו.

אחרא הנקרא מות, ולכן אין הקליפה ההיא נפרדת מן האדם אלא אחר המיתה, כי אז נקבר האדם ובשרו מתעכל בעפר ונפרד ממנו הקליפה שנדבקה בו בזוהמת הנחש שהטיל בחוה ובאדם.

ובזה תבין ענין חיבוט הקבר, וזה ענינו, והוא כי אחר מיתת האדם ואחרי קבורתו בעפר הארץ, אז תיכף באים ד' מלאכים ומשפילים קרקע הקבר ומעמיקים אותו למטה, ונשאר חלל בקבר כשיעור קומת האדם הנקבר שם, כנזכר במאמר פרקי חבוט הקבר, ועיין שם, ואז מחזירים נפשו

כל תענוג בעולם הזה מוסיף לו יסורים בחיבוט הקבר

כשהגיע זמנם ליפטר מן העולם ולקבל חבוט הקבר אין צריכים צער גדול כי בחבטה כל שהיא מספיק להם להפרידה מהם, מה שאין כן ברשעים שאדרכה על ידי תענוגיהם בעולם הזה הם מקשרים ומחזקים יותר את הקליפה בגופם ונפשם.

ואמנם לא כל האנשים שווים, כי הצדיקים אשר בחייהם נתרחקו מן היצר הרע והיו מכניעים עצמם וחובטים עצמם ביסורין הבאים עליהם, וגם על ידי התורה והמצות שמתישם כוחו של אדם, עד שנמצא

על ידי כמה מצות סגוליות יכולים להיפטר מחיבוט הקבר

עונשו כפי מדריגת קליפתו, וכפי עוצם דביקותה. ואמנם אפילו אותם הניצולים מחבוט הקבר כנזכר, הגה אותם המצות הסגוליות לזה כנזכר, הם מפרידות את הקליפות מהם בלי צער אחר. ושמעתי ממורי ז"ל כי כל הנקבר בערב שבת אחר חמש שעות ביום ושעה חמישית בכלל, אינו רואה חבוט הקבר, כי קדושת השבת מפריד ממנו הקליפה בלי צער חבוט הקבר. וזהו סוד יום הששי בהא יתירה, כי משעה חמישית

ונמצא כי זהו סוד למה אין אדם ניצול מחבוט הקבר, כנזכר בפרקי חבוט הקבר, וכמו שביארנו לעיל באותם שמתו בעטיו של נחש שאין להם תקנה להפרידה זולת על ידי מיתה וחיבוט הקבר, זולתי אותם הנזכרים שם בפרקי חבוט הקבר על ידי איזה מצוה הסגולית לזה הדבר, אבל כל שאר בני אדם כולם צריכים חבוט הקבר, אלא שיש הפרש בין חיבוט רב למעט כנזכר, וכל אחד ואחד הוא סובל

זה מעלה כל שממהר להתעכל הבשר, תקדם הנפש לעלות למקום מנוחתה¹¹.

ואם לא יזכה נעשה מבשרו רימה ותולעה, ומתקבצין עליו המונים המונים מכל מיני נחשים ועקרבים ושרצים ורימה ותולעה ונושכין ועוקצין אותו, והוא שוכב ורואה ומרגיש גודל צערו הנורא אשר מי יכול לשער, למשל תצייר לפניך מי ששוכב במיטה ובאים חס ושלום למאות אלפי אנשים במחטים וידקרו אותו, וכל שכן זמן וזמנים טובא שנה או שנתים או יותר.

של יום הששי ולמעלה כבר קדושת שבת מאירה אז, עד כאן לשונו.

ואחר כך כשנפטר מזה, אז מתחיל דין חדש נורא ועצום שהוא צער רימה ותולעה, אשר אמרו רז"ל (ברכות דף י"ח ע"ב, שבת דף י"ג ע"ב, דף קנ"ב ע"א) אמר רבי יצחק קשה רימה למת כמחט בבשר החי, ולא גזמו חס ושלום בדבריהם חס להזכיר.

והצדיקים ובעלי תשובה אינו נעשה מגופם רימה ותולעה, רק גופם נתעכל בקל ובנחת ובמהרה, כי

הרימה ותולעה בעצמם נולדים מהחטאים והעונות שלו כל רימה ותולעה הכל במספר ובמפקד לפי חטאיו

אשתו כי תולעת רוחשת תחת אזנו ונבהלה מזה, ואמר לה אל תפחד, רק פעם אחת שמעתי זלוחת דצורבא מרבנן ולא מחיתי כראוי ליעו, בעבור

כי הרימה ותולעה בעצמם נולדים מהחטאים והעונות שלו, כאשר תראה (כבא מציצא דף פ"ד ע"ב) במעשה רבכי אלעזר בן רבי שמעון שראתה

ומצינו בגמרא (ב"מ דף פ"ד, וסנהדרין דף מ"ד ברש"י ד"ה דבעיא) שגדולי ישראל נענשו על זה דשמעו פעם אחת זילוחת דתלמיד חכם ושתקו, וכל שכן אם בייש אחד לתלמיד בפניו שיש חיוב עצום מאד מאד על כל השומעים לתבוע קלונו תיכף, ואם לאו ענוש יענשו מאד על זה, ואף אם יהי' זה שמבוהו מי שיהי'.

ונמצא בס' קורא הדורות מהרב ר' דוד איש ירושלים זכרונו לברכה מעשה נורא מענין זה, וזה לשונו: כתוב בסוף מחזור האשכנזים שישראל אחד איש בליעל נתקוטט עם הרב ר' יוסף בן לב זכרונו לברכה (הוא המחבר שו"ת מהר"י בן לב) בשאלונקי על ענין פסק דין שכתב נגדו, והכהו על הלחי בשוק בפני כל העם, ולא הי' מי שימחה בידו, ואין דובר אליו דבר על ענין זה, מפני היות האיש הבליעל הוא עשיר גדול, ותקיף ואלם מאד, והרב הי' שם בעת הזאת לפני חנות של בשם אחד ושמו אברהם קטלאנו, קרע הרב את בגדיו ואמר בקול גדול שומו שמים על זאת, ובלילה הוא (שנת ה' אלפים ש"ה ד' לחודש אב) נכנס הבושם בחנות כו'

עו. מובא בזהר (תרומה דף קנ"א ע"א), וזה לשונו: ועל דא כמה טב לון, בין לצדיקי בין לחייבי, למהוי גופא דלהון דביק בארעא ולאתעכלא גו עפרא לזמן קריב, ולא למהוי בקיומא כל ההוא זמנא סגי, בגין לאתדנא גופא ונפשא ורוחא תדיר (בכל יומא), דהא לית לך כל צדיק וצדיק בעלמא דלית ל' דינא דקברא, בגין דההוא מלאך דמנא על קברי קאים על גופא ודן ל' בכל יומא ויומא, אם לצדיקים כך לחייבים על אחת כמה וכמה, ובזמנא דגופא אתעכל ואתבלי בעפרא הא דינא אשתכך מכלא, בר מאינון חסידי קיימין דעלמא דאינון אתחזון לסלקא נשמתהון לההוא אתר עלאה דאתחזי לון ועירין אינון בעלמא, עד כאן לשונו.

עז. מהר"י בר לב ובספר "ויוסף אברהם" אות י"ט שם מוסף בזה וז"ל:

ואפי' כששומע מאדם אחר שמבזה תלמיד וכל שכן דיון העיר ואפילו שלא בפניו יש חיוב גדול עליו לתבוע עלבונו ולנקום בעדו, וכמו שכתב כאן שבית דין מנדין על זה.

ורננו שוכני עפר", במהרה בימינו אמן.

והנה יש מעשים טובים המגינים על האדם, אשר על ידם ניצול האדם מצער חיבוט הקבר, ומצער רימה ותולעה, כדאיתא בפרק ג' ממסכת חיבוט הקבר המובא לעיל (פרק ח'), והיו צדיקים קדושי ארץ שלא חזרו לעפר, והמה חיים וקיימים בקברם, כמו שמצינו (שבת דף קנ"ב ע"ב) אצל רבי אחאי בר יאשיה, ובמדרש רבה (קהלת פרשה י"א) ובזוה"ק (חלק ג' דף ע"א ע"א) ברבי אלעזר בן רבי שמעון, וביתר צדיקים קדושי ארץ, שחפרו אחר כמה מאות שנים בקברם ומצאו אותם כמו שהמה חיים, ואלו יש להם גם כן שיעור עד כמה וכמה, ואיזה צדיק, ואיזה מעשים טובים, והיודע נסתרות יודע.

זה בא לי זה הצער, ומזה החטא נברא זה התולעת. הגם שיכול להיות שהיה זאת כמה זמן אחר הסתלקותו, כדמשמע שם מהגמרא, אבל הצדיקים כל מה שמעלים אותם מדרגא לדרגא מדקדקים אתם ביותר אפילו בדקות שבדקות ע"ה.

ובן תדע, כי אפילו מחט בכשר החי אינו שוה כשדוקרים בעיץ או במוח או בלב או בכשר עב וכדומה, כי אפילו הדקירות האלו גם כן אינם שוות רק לפי החטא, כי כל רימה ותולעה הכל במספר ובמפקד לפי חטאיו.

כל זה הם יסורי הגוף עם התלבשות הבלי דגרמי שבו, שמקבל הגוף העונש עד שישוב עפר ואפר, עד לעתיד ליאמר ה' (ישעי' כו, יט) "הקיצו

הקדמת המוציאים לאור ספר מעולפת ספירים - מפעל הזוהר העולמי

יסוד היראה ו'תיקון ה'שלם על ידי דרכי התשובה אשר תשובה קדמה לעולם מבראשית, שכידוע מהאר"י הקדוש זי"ע שבדורינו כולם הם נשמות מגולגלות ובעלי תשובה, [ראה בספרנו שכר ועונש ו' כרכים] ונחוץ חיבור זה מאוד בערבי עקבתא דמשיחא.

הגוף הולך ונתמעט עד שנעצרה המגפה עכ"ל עם הוספות מסדר הדורות מהגאון מהגאון ר' יחיאל ממינסק ז"ל. והנה ממעשה זו התעוררות גדול יוצא לנו לזהר מאד מלשמוע עלבון תלמיד חכם ולשתוק, אבל מכל מקום ודאי שצריך לזהר בזה משום כעס בלב ולא יהי' רק נראה ככועס. עכ"ל, שם. ע"ח. ראה פרי עץ חיים שער התפילין (פרק י'). שער הגלגולים (הקדמה כ"ב). שער הכוונות ענין סעודת שחרית של שבת בסופו.

האור נאחו ונתרבה הלהב, וקם שריפה גדולה ונשרפו כמו חמשת אלפים בתים מבני ישראל במשך ו' שעות, כי מן השמים נלחמו הרוחות הנושבות, ונשרפו כמו מאתיים נפשות ובתי כנסיות ובתי מדרשות הרבה וספרים אין קץ, לא נראה צרה גדולה כזאת, ואנשים היו מבריחים רכושם מהאש רחוק כמטחוי קשת בשדות, ועל כל זה הלך האש עליהם ושרפם, ואחר כך עלה הגוף בעם והיו מתים בכל יום הרבה נפשות מישראל עד שהגיעו ביום אחד שנקברו ביום ההוא שי"ד מתים כמנין השם שד"י, ומהיום ההוא והלאה הי'

ספר קדוש זה נדפס על ידי צדיק קדוש שהדפיס בעילום שם, כמו שידוע הספר ראשית חכמה גם כן נדפס בעילום שם, וכן הרבה צדיקים שפחדו לגלות שמותיהם. הרה"ק שר המסכים כתב, וז"ל: **יש למקרא לקרות כל יום דרכי התשובה, למחות אבן התועים אשר מאסו הבונים, ויבא תחנונים שהשם ברחמיו יהא עוזר לו לפתוח לו שערי אמונים, להבין אמרי בינה לעשות מלאכת שמים כוונים, וכו'.**

ברוך שהחנינו וקימנו והגיענו לזמן הזה לברך על המוגמר להביאו לדפוס הספר הקדוש **"מעולפת ספירים"**, מלאכת הקודש הלזו אשר לא נראה ולא נשמע כבושם הזה מעולם כי אין תמורה ואין ערך ליקר תפארת גדולת קדושת ספר הנפלא והנורא הזה, שנלקט מספרים שהם מצדיקים הקדושים שהם היו בבחינת קדשי הקדשים זכותו יגן עלינו ועל כל ישראל אמן.

הוספות המוציא לאור

פתחנו את הראשי תיבות, הגהות, בדפוס חדש ומהודר, והוספנו מקורות ותוספות מראה מקומות, כותרות, כמו כן הוספנו תרגום הזוהר, והדגשות במקומות הנחוצות, והערות והוספות נחוצות להבנת העניין, דבר השווה לכל נפש.

השיר והשבח לחי העולמים, שהגיענו לעת הזאת, להגיש לציבור שוחרי ואוהבי תורה, אוצר בלום מלא כל טוב, מאות מאמרי חכמינו זכרונם לברכה וספרי קודש שנלקטו ליקוטי בתר ליקוטי, דיבורים קדושים ונפלאים, התעוררות בענין התשובה ואמונה בשכר ועונש ועניני יראת שמים שאין איש שם על לב לעבדה ולשמרה, והעלינו את המאמרים האלו על ספר למען יעמדו ימים רבים, ולמען יאירו לדורות הבאים את אורחותיהם.

ובאמת גם מי שהוא תלמיד חכם ולמדן גדול ומתמיד בלימודו, מכל מקום לא נמצא בו שיעשה תשובה בכל יום, ועל ידי זה יגיע ליראת שמים ואהבת השם כראוי באמת, ושיהיה דבוק באמת בהשם יתברך ובעבודתו, או שיתקן אפילו מדה אחת בשלימות על פי התורה.

וכמה פעמים רואים למדן שעוסק בתורה יומם ולילה ומתמיד בה בתשוקה רבה, והולך מחיל אל חיל מתורה לתפלה ומתפלה לתורה בהתלהבות, ומכל מקום לא זכה להארת התורה והעבודה האמיתית, כי לפעמים מרוב למדנותו

של התלמיד חכם קל בעיניו לבטל אנשים אחרים ואינו משים אל לבו עיקר העבודה שהוא ענוה ויראת ה', ולכאורה מאין בא לו זאת, הלא הוא למדן ועובד ה', ונראה שחפצו לקיים את התורה, והרי וודאי למד ויודע עונש וגנות כל עושה אלה. אך התשובה על זה הוא משום שמסתפק בידיעתו וזכרונו על דברים אלו רק בכלל הלימוד, ואינו עוסק בפרטיות להזכיר עצמו תמיד ולעורר נפשו ונשמתו על ענין התשובה ולעסוק בספרי מוסר, ולהתבונן על יראת שמים האמיתית ועל תיקון המדות.

לכן אף שלמד תורה הרבה עם כל זה לא נחקקו הדברים בלבו לזכור וליזהר בהם תמיד. ולכן נתפשטה הגאווה ונתמעט האמת, כי כל אשר יתמיד האדם בפשט ופלפול התורה, בלי התעסקות בעבודות תשובה על העבירות שעל ידי זה יגיע ליראת שמים ותיקון המדות, ודאי יש בו גאווה ומדות פחותות יותר משאר אדם, כי מרוב לימודו לבו מתנשא עליו, ועל ידי זה בא לידי קלקול יותר מלתיקון.

ומשנה שלימה שנינו (אבות פרק ו') רבי מאיר אומר, כל העוסק בתורה לשמה זוכה לדברים הרבה וכו', אוהב את המקום, אוהב את הבריות וכו', ומלבשתו ענוה ויראה, ומכשרתו להיות צדיק חסיד ישר ונאמן, ומרחקו מן החטא ומקרבתו לידי זכות וכו', והוה צנוע וארך רוח ומוחל על עלבונו.

רואים מזה שלימוד התורה כשהיא לשמה מביאה את האדם לידי אהבת ויראת השם יתברך ולכל מעלות ומדות טובות, אבל הרי צריך להיות לשמה. ובכלל לימוד התורה לשמה הוא שיביא הלימוד לידי מעשה בעניני המדות והמעשים על ידי עבודות הפרטיות, ואז גם הלימוד בעצמו מזכך את האדם ומקדשו ומסייעו הרבה לתקן המדות. אבל אם עוסק בלימוד גרידא בלי עבודה פרטית על יראת שמים ותיקון המדות, לא יבוא למעלות אלו, ואף אם יתעורר לפעמים ליראת שמים ותיקון המדות, אחר כך יתקרר מזה וישכח מכל אלה. ולכן צריך תמיד התעוררות חדש ליראה ולאהבה את השם יתברך ולתקן המדות, שהוא יסוד כל עבודת האדם בעולם הזה.

ידוע מה שאמר רבן של ישראל החתם סופר זכותו יגן עלינו, שכאשר נזדמן לו יום אחד שאינו עוסק בספרי מוסר, הוא מתקרר מעבודת השם יתברך. וכן ידוע מהגאון הקדוש רבי הלל מקאלאמי זכר צדיק לברכה שאמר על עצמו: "השבט מוסר עשה אותי ליהודי". הוא היה אומר, מי שאינו עוסק בספרי מוסר אינו יכול להיות יהודי.

ידוע שהצדיק הקדוש רבי ר' אלימלך מליזענסק בעל נועם אלימלך זכותו יגן עלינו היה שגור בפיו הספר הקדוש קב הישר ולמד וחזר עליו עד ק"ב פעמים כמנין שם הספר ופרקיו.

וכן האדמו"ר הגאון הקדוש השר - שלום מבעלזא זכותו יגן עלינו סיפר על עצמו שלמד את הספר הקדוש "קב הישר" ק"ב פעמים (כמנין ק"ב), והעיד כי היראת-שמים שלו שאב מדברי כיבושין של ספר-קדוש זה.

וכן כתב הגאון הקדוש רבי חיים פלאגי זצוק"ל כותב: יצוה כל אחד לבניו ללמוד בספר קב הישר ועוד.

גם הוא בעצמו גמר הספר בשיעורו בספרי מוסר במוצאי שבת.

וכן הגאון הקדוש בעל החיד"א זצוק"ל מזכיר רבות בספריו את דברי המחבר, ממליץ עליו כספר מעורר ליראת-ה' והיה מצוי על שולחנו בעתות רצון.

ובספר פתגמין קדישין הביא בשם הרב הקדוש רבי אהרן מזיטומיר זכר צדיק לברכה בעל מחבר ספר תולדות אהרן, שאמר בזה הלשון: ועיקר שלא ישכח אפילו רגע אחת מעבדות השם יתברך, ויעשה לעצמו סימנים בביתו שיזכיר לו יראת השם כל אחד ואחד לפי שכלו, וכן שיזכור להנצל מגאווה וכעס ושקר ושאר עבירות ולא יסמוך על עצמו, עיין שם.

וגלל כן לקחנו על שכמנו להדפיס ולסדר ספר זה על ענייני תשובה ואמונה בשכר ועונש, ועובדות הקשורים בעולם של הרוח והנשמה, תיקון הנשמות בעולם הזה, ענייני יראת שמים, והכל למטרה אחת - לחזק את התשובה והאמונה בבורא העולם יתברך ויתעלה.

וידוע מכתב ההתעוררות מכתבי הגאון הצדיק המפורסם רבי שלמה בלאך זכר צדיק לברכה, שהיה תלמיד החפץ חיים זכר צדיק לברכה, שכתב בשם הגר"א זכותו יגן עלינו (וכן כתב הגר"א בעצמו במכתבו הידוע שכתב לזוגתו ולמשפחתו מארץ ישראל), וזה לשונו:

במדרש רבה (בראשית פרשה כ') ד' תשוקות הן וכו', ואמר הגר"א זצוק"ל יש עוד תשוקה אשר אין בכח איש לצייר ולשער חֲזָקָה וְגִדְלָהּ בעת שמוליכין את האדם מביתו לקברו ואז תפקחנה כל חושיו ורואה מה שלא יכול לראות בימי חיותו, ומראין לו עונשי הגיהנם ותענוגי הגן עדן, ורואה איך כילה ימיו בהבל, וכל כספו וזהבו אשר עמל עליהם הם לצנינים ולחוחים בעיניו, כי בעבורם קנה לנפשו עונשי הגיהנם, וגם הפסיד תענוגי הגן עדן, ויתבונן אז בשכלו הזך כמה תענוגי גן עדן הפסיד בעולם הזה, כי יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעולם הזה מכל חיי העולם הבא, וכמה שעות היה בכל ימי חייו אשר הלכו בבטלה, אשר כל שעה ושעה היה יכול להרויח גן עדן בתענוגים נפלאים אשר עין לא ראתה, ומחמת גודל התשוקה אשר הוא רוצה להתעדן שם והוא אינו יכול להכנס שם מחמת שהוא מלוכלך בצואת עונותיו, הוא מרוצה להענש בגיהנם בענשים קשים ומרים רק שיבוא אחר כך לתענוגי הגן עדן, ואין בכח

אדם לצייר גודל שבירת לבו וחרטתו, ואם יהיה לאדם בעולם הזה אחד מאלף אלפים חלק מהצער שיש לו שם בעולם הבא, היה מוכרח למות מחמת שלא היה יכול לסבול גודל הצער, רק בעולם הבא נותן לו הקדוש ברוך הוא כח שיוכל לסבול זה הצער, ואז גודל תשוקתו שיתן לו רשות לחזור לביתו ולעסוק בתורה ועבודה כל ימי חייו, וממרט שערות ראשו וקורע את בשרו ואומר אוי לי איך החלפתי עולם בתענוגים נצחיים על עולם חושך, והצער הזה קשה לו מכל יסורי גיהנם, עד כאן לשונו.

יתן ה' שימצא ספר זה חן ושכל טוב בעיני ציבור היראים את דבר ה' שאליו הספר מופנה בעיקר, וששבשילו כל מאמץ כדאי ומשתלם, ויאירו דברי הספר את עיניהם של ישראל בכל מקום שהם לדבוק ולילך בדרכי הצדיקים המובאים בהספר לזכות וליאור באור פני מלך חיים, וזכותם של הצדיקים הנזכרים לעיל יגינו עלינו ועל כל בני ביתנו, להשלים משאלין דלבאי ולבא דכל עם ישראל לטב ולחיים ולשלם אמן כן יהי רצון.

יהי רצון שיערה ה' עלינו רוח טהרה ונזכה לטהר לבבנו לעבוד ליוצרנו בכל כוחנו ובכל נפשנו ובכל מאודנו עד שישלח לנו משיחנו ויקבץ נדחנו במהרה בימינו אמן.

יצא לאור על ידי מפעל הזוהר העולמי
בהוצאה מחודשת ז"ך אלול תשע"ד לפ"ק

הקדמת המסדר

אמר הקטן, זה הקונטרס הלא הוא כמוס עמדי מימי ילדותי אשר סדרתי להדריך את עצמי ולאשר בגילי, הגם הלום ראיתי אחרי כי אם נתן הספר אל אשר לא ידע ספר לאמר קרא ואמר אקרא כי זה כל האדם ידעו את ה' למקטנם ועד גדולם מפלאות תמים דעים, וקראתיו מעולפת ספירים, להיות הדברים ספיריים ליקוטים מספר הזוהר על דרך הפשט וחלקתיו לג' עמודים, תורה, עבודה, גמילות חסדים. בם ידע האדם מעלת ה' יתברך והמלאכים והאבות והצדיקים וטעמי המצות ומעלת השבת ויום טוב ועניני הנפש שכרה וענשה ומה יעשה בה בעת הפטירה לבעבור יוסר האדם ומעלת גן עדן וגיהנם ועולם הבא ותשובה וכמה רמזים. וחלקתיו לשלשים ימי החודש על סדר תפוחי זהב [תפוחי זהב הוא 'קיצור ספר ראשית חכמה' שגם מחברו חלקו לשלושים יום, נדפס שנת תג"ן] ולא היה בדעתי להוציאו (בו מלאכה היא) עד שקם התייר הגדול עוסק במצות החכם השלם כמהר"ר שלמה ן' עזרא נר"ו לזכות הרבים, ונתן בלב החברים גבירים אבירים כבירים אנשי חיל יראי אלהים חברי

הבקיאות של ק"ק פינטו יע"א להדפיסו, גם המה קמו ונתעודדו ונדבה רוחם כיד ה' הטובה עליהם והמה מבני עליה. חברותא כלפי שמיא המציאו לכסף מוצא על כל מוצא פי ה' עליהם יהיו. כה מעתיר דל על דל:

שלמה אלגאזיעט

הקדמה לכבוד המסדר

זה היום שקייתי מצאתי ראיתי חמדה גנוזה מרגלית טובה ספר הנותן אמרי שפר, קטן הכמות ורב האיכות, הנמצא בבית גנזי הרב המובהק המסדר יצ"ו מונח בקרן זוית לסבה כי קצור קצרה ידו ולא יכול להעלותו על מזבח הדפוס, כי הכסף נכסף בימי שלמה ומאומה בידו כי תם הכסף וכלי זהב ושמלות זהבים מעביר ולבני"ם להדפסת שאר ספריו הנחמדים ואין הקומץ משביע, ולסבה זו עדין לא נגמר ספר שמע שלמה, ואני בראותי התועלת הנמשך לכל עם בני ישראל ובפרט למהדרין מן המהדרין השבים אל ה' בכל לבב, חצני נערתי לפני כחלמיש שמת, ועם אלופי ומיודעי חברים מקשיבים לקולי דברתי, הלא המה יחידי סגולה מהחברה הקדושה הנזכרת [חברי הבקיאות של ק"ק פינטו יע"א], וענותם תרבני שהקדימו עשייה לשמיעה ונתנו לכסף מוצא בתורת הלואה כל הצורך להדפסת הספר המפואר הזה, וכונתם רצויה שהיה לזכות בו את הרבים, זכות הרבים תלוי במ ישלם ה' פעלם בבני חיי ומזוני ויזכו לחזות בנועם ה'

קלורית לעין על מאמרי עין יעקב. עכ"ד. והנה לרבינו החיד"א היה לו כל הספרים וראם בכת"י וידע כל המחברים והנה המחבר הלז היה הגה"ק מקובל ידוע עד מאד מחבר ספרים רבים בעיני הקבלה והזוהר. וכן כתב רבינו החיד"א בספרו ההלכה העולמי "ברכי יוסף" או"ח סימן קע"ז וז"ל: ראיתי בתשובה כ"י להרב המופלא סבא קדישא מופת דורנו מהר"ש אלגאזי אב"ד במצרים.. ר' שלמה אלגאזי היה מחבר גדול ועצום בכל חלקי התורה הקדושה. חיבר ספרים רבים ביניהם: ספרים במתודולוגיה, ספרי כללים ופירושים על התלמוד הבבלי "גופי הלכות" ו"זהב שבא", "בין שמועה", כללי התלמוד; "אהבת עולם", מוסר; "הליכות אל"; "לחם סתרים", חידושים על מסכת עבודה זרה; "אקנת שלמה", פירוש על ספר העיטור. פירושים ובירורים בעין יעקב - "תאוה לעיניים" ו"קלורית לעיין ספר דרשות, ספר על התוספות וספרים אחרים שלא נדפסו. גם השיב תשובות רבות בהלכה.

עט מחכמי ירושלים ואיזמיר במאה ה-17 [1610 - 1683] הגה"ק המקובל שלמה אלגאזי - נולד בברוסה. ראשית חינוכו קיבל מאביו.

בבחרתו הלך ללמוד תורה אצל ר' יוסף ששון ור' מאיר די-בוטון בגליפולי, בהיותו כבן עשרים וחמש עלה לירושלים. כעבור אחת עשרה שנים חזר לאיזמיר לשם הדפסת ספריו ונשאר שם זמן ממושך. שימש ברבנות באיזמיר בימי הופעת שבתי צבי, והיה מן המעטים שנלחמו בו בעוז וללא מורא. הריץ איגרות לכל הקהילות בתורכיה ובהן הוקיע את השבתאיים ועל כך נרדף על ידם עד שנאלץ לעזוב את איזמיר. בשנת ת"ל חזר לירושלים ונימנה עם חכמי ישיבת "בית יעקב" מיסודו של הרה"ק ר' יעקב חאגיז. בשנת תל"ג היה אב"ד בירושלים.

הבעל מחבר האלוקי של ספר הק' "מעולפת ספרים" כתב הגה"ק רשכבה"ג בעל החיד"א יע"א בספרו הגדול "שם הגדולים" וז"ל: מעולפת ספרים מהרב המפורסם מהר"ש אלגאזי מוסר נלקט מזוהר הקדוש ובסופו

ולבקר בהיכלו, אמן כן יהי רצון. נאום המתאבק בעפר רגלי החכמים ושותה בצמא את דבריהם קטינא וזעירא:

שלמה בנמהר"ר משה ן' עזרה זלה"ה

הקדמת המביא לבית הדפוס

יתברך האל ויתגדל הודו, אשר בעוצם רחמנותו הגביר מאד חסדו, ועוד נטויה ידו, לעזמת אנוש כערכי, להספיקי כל עת צרכי, גם כי באופן אהלך יגייה חשכי, להיות מעודי בעוד לא אוכל להכריע על ברך, לעת אכיר קטנות עבודתי המחויב מאתי אליו יתברך, הלא תקצר רוחי, ומאוד מרי שיחי, ולבי בקרבי הלא תכולם ותבוש, בראותי אותי ערום מבלי לבוש, ולולא רוח מבינתי יענני, כי עזרתו תסוב תנחמני, הלא לבי בקרבי המס ימס, כמו שבלול תמס, ואולם זאת אשיב אל לבי, אף רוחי בקרבי, אפיץ על תבל ומלואה, תוכחת מוסר כי מלאה צבאה, היא כבודי ומרים ראשי, תנחומיה ישעשעו נפשי, היות בהביטי בה כל עת וזמן, לבי בה' מאוד נאמן, גם את בני זולתי המה יביטו יראו בו, ותבא כמים בקרבו, ותדבק נפשו בה' אלהיה, ושבה אל בית אביה כנעוריה, ולכן עתה חסדי ה' אגידה ואספרה, אשר במתג ורסן השגחתו יובילני דרך ישרה, יגביר לעד כחי, והעיר מצפון רוחי, להפיץ ענן אור הספר הקדוש מעולפת ספירים הנלקט מאמרי פניני זהב הזוהר הקדוש הזורח לישירים, בגבורות ישע ימין הגאון האמיתי מוה' שלמה אלגאזי ז"ל, אשר אמרתו כטל תזל, ודבריו במשפט יכלכל, עוטה אור אמרות טהורות אלה כשלמה לעזמת כל, למען כולם יוכלו לגשת אל דלתותם, מפאת קלות לשונם וצחות דברותם, והאוחזים בסנסני מוסריו חוקיו ומשפטיו, הלא יכירו כי גדול הדר כבוד הודו עלי מביטיו, ללמדו להועיל מדריכו בדרך ילך, בירכתי צפון קרית מלך:

עוד תשאני, רוח רעיוני כי יאות להדביק אליו מכתב הרמב"ן לבנו ז"ל, אשר מוסריו ירגישו מאוד לבב רואיו ישלח דברו וימסם על שפתי מלך קסם, ואתם אחי בני אל חי, נא הסתפחו בנחלת הספר, הנותן אמרי שפר, ושאו כל איש בחיקו, ויצא כנוגה צדקו, כבור ידיו לנגד עיניו, ותורהו נוראות ימיניו, הכ"ד נפש תשתוחח לעזמת היכל קודש ה', כי בכל מקום אשר אשא עיני ידריכני בנתיב מצותיו, ויתן בלב עמו וצאן מרעיתו לתאו מטעמות הספר ללקט אורותיו, והיה סוד אלוהי עלי אהלם, ינטלם וינשאם עד עולם, הק' אברהם בן מהור"ר יהודה ליב ז"ל:

חסדי ה' כי לא תמנו, אשר נחני דרך ישרה, לבוא אל בית הרב הנגיד הגביר הנכבד מוה' מיכל מ"ס מברעסלא נר"ו, אשר מטובו השפיעני, ומחסדו

העניקני, גם בבניו ראיתי חסדם בקרב היכולם, והמה חכמים מחוכמים מפז מסולאים יהי צדקתם לעד לעולם, ובתוכם ראיתי אחד מיוחד חכם מופלא ודעה פתוחה לישא וליתן במלחמתה של תורה, בישראל גדול שמו מהו' מיכאל שמעון נר"ו, ולא אכחד דבר הבאה לידי אשר ראיתי בכתב ידו בספר הנחמד הזה שהיה גנוז באוצרות ספריו, לעת הביאני חדריו, אשר בחכמתו מצא סעד לדברי הזוהר. [זוהי ההגה"ה הנמצאת לאחר אות ד' לקמן ביום א']:

עמוד תורה החלק הראשון

מעלות התורה

האדם מחדש בתורה, עמי אתה, אל תקרי עמי, אלא עמי, אומר לו הקדוש ברוך הוא אתה שותף עמי, מה אני (תהלים לג, ו) בדבר ה' שמים נעשו אף אתה בדבורך עושה שמים:

אות ב: בספר בראשית (דף י"ב ע"ב) כתוב, (בראשית א, כ) ישרצו המים נפש חיה, כי האדם על ידי שיעסוק בתורה שנקרא מים, יזכה לנפש חיה, להיות לו נשמה קדושה, הנקראת חיה, ועוף פירוש וגם יגיע למלאך שהוא עוף, ואמר יעופף, לרמוז כי לעתיד יעשה כנפים לצדיקים:

אות ג: בספר בראשית [תקוני זהר תקון כ"א (דף נ' ע"ב)], ללבי גליתי, לאברי לא גליתי.

תורה שבכתב נקראת לב, ושבעל פה נקראת פה, וזהו לבא לפומא לא גלי, שהלב היא תורה שבכתב, לא גילה הסוד לתורה שבעל פה: עוד שם, כי בתורה יש ראש, וגוף, ולב, ופה,

אות א: בספר בראשית (דף ד' ע"ב) כתוב, (ישעיה נא, טז) רבי שמעון פתח, ואשים דברי בפוך, כמה יש לו לאדם להשתדל בתורה יומם ולילה, לפי שהקדוש ברוך הוא מקשיב לקולם, ובכל דבר שמתחדש בתורה, על יד אותו המשתדל בה, הקדוש ברוך הוא עושה רקיע אחד באותו דבר, והקדוש ברוך הוא קורא להם (שם טו, כב) שמים חדשים שמים מחודשים. א"ר אלעזר מהו (שם נא, טז) ובצל ידי כסיתך, אמר לו, בעת שנמסרה התורה למשה רבינו ע"ה, באו כמה רבבות מלאכים עליונים לשרפו בהבל פיהם, עד שכסהו הקדוש ברוך הוא, וזהו ובצל ידי כסיתך, כי האיש הזה העוסק בתורה, והוא מחדש בה חדושים, הקדוש ברוך הוא מכסה על אותו דבר, שלא יראוהו המלאכים ויקנאו בו. מכאן שכל דבר המכוסה מהעין, יש תועלת בו, מהו (שם) ולאמר לציון עמי אתה, כלומר לאמר לאותם הדברים המצוינים, אשר

לכאורה. [ראה בסוף הקדמת המביא לבית הדפוס]:

אות ה: בספר שמות (דף קנ"ד ע"א), ענין השולחן שאמרו עליו דברי תורה, הקדוש ברוך הוא לוקח אותו שולחן, ומשים לחלקו. ולא עוד אלא סורי"א רב ממנא מעלה כל אותם הדברים למעלה, ומתעטרים לפני הקדוש ברוך הוא, ומעלה אותו השלחן, וכשמעלהו נזדמנו שם שני מלאכים קדושים, אחד מימין ואחד משמאל, ואומרים זה השולחן אשר סדר פלוני לפני האל וברכו אותו עליונים ותחתונים, שיהא מסודר לעולם:

אות ו: בספר ויקרא (דף ח' ע"א), בפסוק (תהלים ק, ב) **עבדו את ה'** בשמחה, הקשה, כי אחר שהחוטא לפני האל יתברך, צריך להיות ברוח נמוכה, אם כן מה שמחה ורננה ימצא בו, והשיב, כי זה יתקיים כשבית המקדש קיים, כי החוטא מביא קרבן ובעת הקרבן הלויים משוררים וזהו שמחה ורננה, כנגד הכהן המקריב, ובזמן הזה שאין קרבן, יתקיים שמחה ורננה על ידי לימוד ועסק בתורה, שאינה שורה מתוך עצבות אלא מתוך שמחה של מצוה:

אות ז: עוד בספר ויקרא (דף י"א ע"ב), מסכים רבי שמעון בר יוחאי, עשרת הדברות כל אחד כאחד כנגד עשרה מאמרות, ואמר שלזה רמז כפל הכתוב, (במדבר ז, פו) עשרה עשרה הכף בשקל הקדש, לומר כי י' הדברות וי'

ואיברים כיוצא בזה יש בישראל, מהם ראשי העם, דומים לראש, מהם לעינים וללב, כנגד הסנהדרין, וזה ללבי גליתי, אבל לשאר החכמים, שהם דומים לשאר איברים, לא גליתי:

אות ד: בספר בראשית (דף ק' ע"א), כי יותר מועיל העסק בתורה מכל הקרבנות, שנאמר, (ויקרא ז, לז) זאת התורה לעולה למנחה וכו'. והדבר צריך עיון, היכי מוכח יותר מהקרבנות, ודלמא שקולים: הגה"ה מה שיתפלא הגאון על הזוהר, וזה לשונו, צריך עיון דאיך מוכח יותר, דלמא שקולים הם, לכאורה לעניות דעתי דברי הזוהר כעצם השמים לטוהר, להיות דברי תורה אינם בטלים לעולם. מה שאין כן קרבן נתלה בסבת קיום המקדש. וכן עתקה גברה חיל סיבת התורה על הקרבן, היות הקרבת הקרבן לא תעמידהו בטח, כי לא יחטא עוד מן [היום] הלאה. וכן בהבאת עולה, לא נפטר עדיין בהבאת חטאת וכדומה. עיין מגן אברהם סימן א'. מה שאין כן אור התורה, בעוסקו בה תהלה נרה עלי ראשו, להצילו מכל עון לבלתי חטא עוד, וכדאיתא סוטה (כ"א ע"א), תורה מגינה ומציל, אף בעידנא דלא עסיק בה. וכן לא יצטרך לכל ענייני קרבן, וכדאיתא סוף מנחות (ק"י ע"א), אלא אמר רבא, זאת התורה וכו', כל העוסק בתורה אינו צריך לעולה ולחטאת כו', הכוונה כענין שביארתי, דאינו צריך לכל הקרבנות כי אם בעוסקו רק בענין אחד כבר נתכפר בכולן ומגינה ומצלי. ועיין עוד מזה בספר הזה סימן ח'. ונכון

מפיו, הקדוש ברוך הוא שמח בה ונוטלה ונוטעה סביבות אותו הנחל, ונעשו אילנות גדולים מאותם דברים ונקראים ערבי נחל:

אות יב: עוד בספר ויקרא (דף ד' ע"א), נמצא כתוב בספרא דאגדתא דבי רב, שאף על פי שהתורה מפי הגבורה נאמרה, מפי עצמו של משה גם כן נאמרה. ומאי איהו, כמו קללות שבמשנה תורה, ולבתר נכללו בגבורה, הדא הוא דכתיב (שמות יט, יט) משה ידבר, זה קולו של משה, והאלהים יעננו בקול, שהיה מודה לדבריו:

אות יג: עוד בספר ויקרא (דף צ"ח ע"א), שצריך ללמוד בליל שבועות, שחסידי הראשונים לא היו ישנים בלילה הזאת. רבי שמעון בר יוחאי כשהיו נאספים החברים ללמוד עמו בזאת הלילה, היה אומר, באו ונתקן תכשיטי הכלה שמחר נכנס עמה לחופה. וכן למדנו, כי הלמוד בזאת הלילה צריך להיות בתורה שבעל פה, לפי שביום יבא התורה שבכתב ואז יתחברו כאחד, ואז מכריזים עליו, (ישעיה נט, כא) ואני זאת בריתי, השכינה אומרת ואני אני הוא:

אות יד: עוד בספר ויקרא (דף צ' ע"ב) בפסוק (ישעיה ח, ט) לתורה ולתעודה, תורה זו תורה שבכתב, תעודה זו שבעל פה:

אות טו: בספר במדבר (דף קנ"ב ע"א), אמר רבי שמעון, זה לשוננו, תיפח רוחם של אותם האומרים, שהתורה באה לספר ספורים, אינו כן

מאמרות בשקל אחד הם שוים לטובה: עוד בספר ויקרא (דף י"ג ע"א) כתב, שבח גדול לעוסק בתורה שקם בחצי הלילה, לפי שבאותה שעה מתעורר רוח צפון והקדוש ברוך הוא משתעשע עם הצדיקים בגן עדן, ואשרי מי שזוכה לקום באותה שעה הקדוש ברוך הוא שומע לקולו, דכתיב (שיר ח, יג) היושבת בגנים חברים וכו':

אות ח: עוד בספר ויקרא (דף כ"ח ע"ב), בשם רעיא מהימנא, אמר בפסוק (ויקרא ו, ו) אש תמיד תוקד על המזבח לא תכבה, רמז שאש התורה מי שלומד בה לא תכבה ודאי, דעבירה אינה מכבה תורה:

אות ט: עוד בספר ויקרא (דף ע"ג ע"ב), התורה נקראת ברית, והקדוש ברוך הוא נקרא ברית. מנא לן, דכתיב (תהלים קו, מה) ויזכור להם בריתו:

אות י: עוד בספר ויקרא (דף ע"ו ע"א), בפסוק (איוב טז, ח) ויקם בי כחשי, אמר מי שעובר על דברי תורה, התורה עולה ויורדת ורושמת באותו האדם רושם אחד בפניו, כדי שיסתכלו בו עליונים ותחתונים, וכולם מקללים אותו. ותנא, כל אותם המלאכים הנקראים עיני ה' זוקפים עיניהם, ומסתכלים בפני אותו האיש ומכריזים, אוי לו בעולם הזה אוי לו בעולם הבא:

אות יא: עוד בספר ויקרא (דף פ"ה ע"ב), מי שתאוותו ללמוד בתורה ואינו מוצא מי שילמדהו, והוא שוגה באהבתה, לומד בה ומגמגם ואינו יודע כל מלה ומלה שמוציא

אומה ולשון והקשה, וכי לאיזה נביא שבגוים שאל באותה שעה אם יקבלו הגוים התורה, אם תאמר לכל נביאייהם לא מצינו זה. ועוד קשה דהוה ליה לומר, הופיע להר פארן וזרח לשעיר, והשיב, כי הקדוש ברוך הוא הלך לס"מ שר שעיר ואמר לו, אתה רוצה שאתן התורה לבניך, אמר לו, רבונו של עולם, כל כחי הוא על ידי החרב, וע"י התורה היא מסתלקת ממני, איני רוצה התורה לבני תננה לישראל, אמר לו הקדוש ברוך הוא, עשו בכור ולו אני רוצה ליתן, אמר לו ס"מ, ריבונו של עולם, כבר מכר לו הבכורה והודית לו עליה, שנאמר ויברך אותו, מיד אמר הקדוש ברוך הוא לס"מ, אם כן תן לי עצה היאך אתן אותה לבני ישראל, מיד בא ס"מ ונתן מזיו עצמו החופה עליו והפשיטו ממנו ונתנו לישראל, וזהו זרח הקדוש ברוך הוא משעיר ממש, שהוא ס"מ, נתן זריתה למו לישראל, וכן הופיע מהר פארן. הלך אצל רהב שר ישמעאל ואמר לו, אני רוצה ליתן תורה לבניך, ראה שכתוב בה לא תנאף, אמר ריבונו של עולם תן לבניו של יצחק, אמר הקדוש ברוך הוא, ישמעאל בכור, התחיל השר להתחנן לפניו, ריבונו של עולם הבכורה היא של בני יצחק ותן להם התורה, וזהו הופיע מהר פארן כי מפארן עצמו שהוא שר ישמעאל יצתה אורה זו תורה לישראל:

אות יח: עוד בספר במדבר (דף קצ"ו ע"ב), במעלת מי שמתעסק בעולם הזה בלימוד בניו, אמר כי יש

חס ושלום, אלא סוד הדבר, כשם שהמלאכים הם של אש ומלבושם אש, וכשהם משתלחים לבא לעולם הזה מתלבשים בלבוש גשמי, כדי שיוכל הארץ להכילם, קל וחומר התורה שהיא למעלה מהם, שבה נסתכל הקדוש ברוך הוא וברא העולם, שכדי שיוכלו בני הארץ לסבול את התורה, הלביש אותה בלבוש גשמי, שהם הספורים המובנים להמון העם. אמנם, לפי האמת אלו נקראים גופי התורה, אבל נשמות התורה הם סודות עליונות, והוא רמז לין שאינו משתמר אלא בקנקן, וזהו אל תסתכל בקנקן וכו':

אות טז: עוד בספר במדבר (דף קע"ג ע"א), בכל ערב שבת, כשישראל מקדשין למטה מתאספים למעלה מחנות מלאכים ומכריזים ואומרים, הכינו כסאות, מי רואה חדוה זאת בג' מאות וצ' רקיעים והנשמות יורדות לנוח על בני אדם, ואותה הנשמה אשר נתעסקה יום שבת בתורה וחדש בה שום חידוש, כמה שמחה עושה בה הקדוש ברוך הוא, מאסף לכל המחנות של פמליא שלו, ואומר להם, שמעו זה החידוש שחידש בתורה היום נשמת פלוני, כולם מקשיבים אותו החידוש, וחיות הקדש מתלבשות בכנפיהם ומתרבים מרוב החדוה:

אות יז: עוד בספר במדבר (דף קצ"ב ע"א וע"ב), הקשה בכתוב (דברים לג, ב) הופיע מהר פארן, שאמר ז"ל שחזר הקדוש ברוך הוא על כל

תורה שיקבלו בניו. וזהו סוד (בראשית ב, ד) אלה תולדות השמים והארץ בהבראם, ודרשו בה"א בראם, או באברהם רמז לזכות התורה שאמר הקדוש ברוך הוא לאברהם, בשביל התורה שיקבלו בניך, אף שהמזל מחייב שלא יהיה לך בן תשלוט על המזל, וזהו סוד (בראשית מז, כג) הא לכם זרע, כלומר, בשביל הה"א שהם ה' חומשי תורה תזכה לזרע נגד חיוב המזל:

אות כא: עוד בספר במדבר (דף רכ"ב ע"ב), בשם רעיא מהימנא, איזהו חסיד זה המתחסד עם קונו, שקם בחצות הלילה לעסוק בתורה בשעה שהקדוש ברוך הוא משתעשע עם הצדיקים בגן עדן ונעשה חבר עמו, ולזה נקרא חסיד על שום שהתורה נקראת תורת חסד, וזהו מאמר דוד (תהלים פו, ב) כי חסיד אני, שהיה קם חצות לילה לעסוק בתורה, וזהו ענין לא עם הארץ חסיד, שאם על החסידות ידבר, הרי אנו רואים בכל יום עמי הארץ עושים חסד:

אות כב: כתב בספר שמות (דף נ"ו ע"א), (במדבר כא, יד) על כן יאמר בספר מלחמות ה' את והב בסופה, וכי היכן הוא ספר מלחמות ה', אלא כך אמרו חכמים, כל הנלחם מלחמתה של תורה זוכה להרבות שלום בסוף ימיו. כל מלחמות התורה הם שלום, ומלחמות העולם קטטה וחרבן, וזהו את והב בסופה, כלומר, אהבה בסוף שאינן לך אהבה ושלוש חוץ מזו:

היכל ברקיע שעתיד הקדוש ברוך הוא לעטר שם את מלך המשיח, ונקרא קן צפור, וג' פעמים בשנה הקדוש ברוך הוא משתעשע עם הצדיקים בגן עדן, מראה להם זה המקום וזהו (תהלים פד, ד) גם צפור וכו' אשר שתי אפרוחיה, כלומר, זה מדבר באותם הצדיקים אשר בעולם הזה נתעסקו בבניהם, ושמו אותם ללמוד את מזבחותיך ה':

אות יט: עוד בספר במדבר (דף ר"ב ע"א), מעלת הלומד בתורה, כי אפילו בשעה שיש דין בעולם, הקדוש ברוך הוא מצוה למחבל שלא יפגע בו. וזהו רמז בפסוק (דברים כ, יט) כי תצור אל עיר ימים רבים, אומר הקדוש ברוך הוא למחבל, כי תצור אל עיר לחבל אנשי העיר לא תשחית את עצה, שהוא התלמיד חכם שבתורה שנותן עצה טובה לעם שילמדו בתורה, כי ממנו תאכל, אינו חוזר על המחבל אלא הוא תי"ו הנקבה, כי ממנו תאכל השכינה, כי אין הקדוש ברוך הוא נהנה בעולם אלא במי שעוסק בתורה. ומטעם זה, ואותו לא תכרות, כי האדם עץ השדה, פירוש התלמיד חכם הזה הוא עץ מאותו השדה הידוע אשר ברכו ה':

אות כ: עוד בספר במדבר (דף רט"ז ע"ב), בשם רעיא מהימנא אמר, כי קודם שניתנה תורה כל הדברים שבעולם היו תלויים במזל, ואפילו בני חיי ומזוני, אבל אחר שניתנה התורה הוציאם מחיוב מזל הכוכבים. וזה למדנו מאברהם אבינו ע"ה שניתוסף בו ה', רמז לה' חומשי

אות כו: עוד בספר בראשית (דף ע"א ע"ב), (יחזקאל א, כו) ועל דמות הכסא דמות כמראה אדם עליו, זו תורה שבכתב. מכאן למדנו, שצריך האדם כפי הדין להיות נזהר לשים תורה שבכתב על גבי תורה שבעל פה לפי שזה כסא לזה:

אות כז: עוד בספר בראשית (דף קל"ד ע"ב), כל מי שמשדל בתורה הוא מקיים העולם וכל מעשה בראשית, כי כמו שבאדם יש בו איברים איברים והכל מתחבר בגוף אחד, כן התורה כולה הם איברים ופרקים ומתחברים במסכתא אחת:

אות כח: עוד בספר בראשית (דף רמ"ב ע"א), טעם למה הקדים ברכת זבולון ליששכר, והשיב, כי זבולון ע"ש שהיה נותן לחם לאכול ליששכר קדם לברכות. מכאן למדנו, מי שמחזיק ביד לומדי התורה נוטל ברכות מלמעלה ומלמטה, ולא עוד אלא שזוכה לב' שולחנות, מה שאינו זוכה אחר זוכה בעושר בעולם הזה וזוכה להיות לו חלק לעולם הבא:

אות כט: כתב בספר שמות (דף נ"ח ע"א), מעלת התורה שנקראת עוז, לפי שאין דבר בעולם שישבר כח אומות העולם כמו בזמן שישראל עוסקים בתורה:

אות ל: כתב בספר ויקרא (דף ד' ע"ב), תורה שבכתב נקראת תורה ושבעל פה נקראת תור, שנאמר (שיר ב, יב) וקול התור:

אות כג: כתב בספר בראשית (דף ד' ע"א), מלת מי רומז לחמשים שערי בינה, ויש בה יו"ד אות ראשונה של השם הקדוש, ומלת מ"ה רומז לחשבון השם הקדוש באותיותיו ובמלואו, ויש בה אות שניה [ה] של השם הקדוש:

אות כד: עוד בספר בראשית (דף ה' ע"א), כל מי שאומר [בסודות ש]בתורה דברים שלא ידע על בורין, אותו הדבר כשעולה למעלה יוצא לקבל הדבר ההוא (משלי טז, כח) איש תהפוכות לשון שקר מתוך נקב התהום, ומדלג ת"ק פרסה לקבל הדבר ההוא, והולך באותו הדבר ועושה בו רקיע של שוא וטס באותו רקיע, זה האיש תהפוכות שש אלף פרסה בזמן א' כיון שזה הרקיע של שוא עומד, מיד יוצאת אשת זנונים ומתחזקת באותו רקיע של שוא ומשתתפת עמו, ומשם יוצאת והורגת כמה אלפים ורבבות, וזהו (משלי ז, כו) כי רבים חללים הפילה אותו העון שגורם להרוג כמה רבבות, ולכן אמר רבי שמעון בר יוחאי ע"ה לחבריו, היזהרו שלא תוציאו מפיכם דבר תורה שלא ידעתם ולא שמעתם מרבתיכם:

אות כה: עוד בספר בראשית (דף ח' ע"א), למעלת העוסק בתורה בשבועות, כי כל ימות השנה נקרא הקדוש ברוך הוא אל, (תהלים ז, יב) ואל זועם בכל יום. וביום השבועות, שהחתן נכנס לחופה נקרא כבוד אל, (תהלים יט, ב) השמים מספרים כבוד אל:

אות לא: עוד בספר ויקרא (דף קי"ג ע"א), (ויקרא כו, ג) אם בחוקתי תלכו זו תורה שבעל פה, ואת מצותי תשמרו זו תורה שבכתב:

אות לב: כתב בספר בראשית (דף קס"ח ע"א), אמר רבי אלעזר כל העוסק בתורה לשמה אין מיתתו ע"י יצר הרע שהוא נחש והוא מלאך המות, אלא מתים בנשיקה, דכתיב, (שיר א, ב) 'ישקני וכו' כמה דכתיב במשה (דברים לד, ה) על פי ה', והוא דבקות החלק בכלל, ובשביל זה צדיקים שהם משתדלים בתורה, אינם מטמאים גופם אלא הוא טהור, כמו אליהו בבית הקברות שמצאוהו החכמים ואמרו ולא מר כהן, אמר להם הצדיקים אינם נטמאים במיתתם, ועל זה אמרו, יום שמת רבי ע"ה בטלה כהונה, כלומר, שלא שרה בו טומאה:

אות לד: עוד בספר בראשית (דף רט"ו ע"ב), אמר רבי שמעון בר יוחאי, בעולם הזה שאין ישראל זכאים נקראת התורה זאת, (דברים ד, מד) וזאת התורה אשר שם משה, ולעתיד כשיבוא המשיח יהיה נקרא התורה זה, ועל אותו זמן נאמר, (שיר ב, יב) וקול התור נשמע בארצנו, שיהיו דברי תורה ערבים באותו זמן כקול התור:

אות לה: עוד בספר בראשית (דף רמ"ב ע"א וע"ב), כל מי שעוסק בתורה, זוכה וכופה לכל פגעים רעים שבעולם ומורידם לעמקי תהום, שהרי בשעה שנעשה לילה שולטים כל המזיקים וכלבים וחמורים מתחילים לשוט בעולם, וניתן רשות למזיקים לצאת ולהזיק ובני אדם שוכבים על מטתם ונשמתם של צדיקים עולה למעלה, וכשנחלק הלילה מתעורר רוח צפונית, אשרי חלקו של אותו האיש, שקם באותה שעה לעסוק בתורה, כיון שפותח לעסוק בתורה, כל אותם פגעים רעים הוא מכניס אותם לנקבי תהום רבה, וזהו סוד (בראשית מט, יד) 'יששכר חמור גרם רובץ בין המשפתים, כי יששכר על ידי עסקו בתורה, גרם

אות לג: עוד בספר בראשית (דף קפ"ד ע"ב), מעלת התורה שכל מי שעוסק בה בעולם הזה זוכה בה בשכר טוב בעולם הזה ואין דנין אותו בעולם הבא, ומי שעוסק בה לשמה, כשיוצא מן העולם הזה, התורה מכרזת לפניו ומגינה עליו שלא יתקרבו אצלו המקטרגים, וזהו, (משלי ו, כב) בהתהלךך תנחה אותך, וכשהוא שוכב בקבר מגינה עליו שלא יהא נידון בקבר גם לעתיד, בתחיית המתים היא מלמדת סניגוריא על האדם, וזהו, והקיצות היא תשיחך. אמר רבי אלעזר, רמז כי אף על פי שבאותה שעה יקום האדם מן העפר, לא בשביל זה ישכח תורתו, אלא

עוד בספר ויקרא (דף קי"ג ע"א), (ויקרא כו, ג) אם בחוקתי תלכו זו תורה שבעל פה, ואת מצותי תשמרו זו תורה שבכתב:

אות לב: כתב בספר בראשית (דף קס"ח ע"א), אמר רבי אלעזר כל העוסק בתורה לשמה אין מיתתו ע"י יצר הרע שהוא נחש והוא מלאך המות, אלא מתים בנשיקה, דכתיב, (שיר א, ב) 'ישקני וכו' כמה דכתיב במשה (דברים לד, ה) על פי ה', והוא דבקות החלק בכלל, ובשביל זה צדיקים שהם משתדלים בתורה, אינם מטמאים גופם אלא הוא טהור, כמו אליהו בבית הקברות שמצאוהו החכמים ואמרו ולא מר כהן, אמר להם הצדיקים אינם נטמאים במיתתם, ועל זה אמרו, יום שמת רבי ע"ה בטלה כהונה, כלומר, שלא שרה בו טומאה:

אות לו: כתב בספר בראשית (דף רכ"ה ע"א), כשמוליכין ס"ת לבית הקברות על כל צרה שלא תבא, מועיל הרבה ומביא רפואה לעולם, וזהו כשלא נמצא פסול בו, אבל כשנמצא בו פסול חס ושלום הוא מזיק ומתעוררים המתים על זה ומעשה רב:

אות לח: כתב בספר שמות (דף ו' ע"ב), כי חכם עדיף מנביא, כי הנביא לפעמים שורה עליו רוח נבואה לפעמים אינה שורה, אבל החכם לעולם עדיף מנביא:

אות לט: עוד בספר שמות (דף קנ"ד ע"א), אמר, כי לא זכה אדם לנבואה ומלכות כאחד כמו משה רבינו ע"ה, ואף על פי ששאלו זכה בנבואה ומלכות, מכל מקום בזמן אחד לא זכה לשניהם יחד:

לחמור להורידו מגרם המעלה שהיה בו והורידו בין המשפטים לזוהמא דעפרא: ובדף (רמ"ג ע"א) כתב, כל מי שעוסק בתורה ומחדש בה דברים, הקדוש ברוך הוא לוקחם ופותח להם שערי שמים ומכניסם תחת כבודו, ובשעה שנכנס הקדוש ברוך הוא להשתעשע עם הצדיקים בגן עדן, מוציאם הקדוש ברוך הוא באותה שעה ומשתעשע בהם ושמח בהם, ומאותה שעה דבריו כתובים בספר, שנאמר, (מלאכי ג, טז) ויכתב ספר זכרון:

אות לו: כתב בספר שמות (דף כ"ז ע"א), כל העוסק בתורה להוציא הדין לאמתו כאילו קיים כל התורה, וזהו (תהלים קיט, צג) מה אהבתי תורתך כל היום היא שיחתי, כלומר, כיון שאהבתי תורתך להוציא הדין לאמתו, היא כל היום אני עוסק בה והיא שיחתי:

מעלת שיר השירים

ובספר שמות (דף י"ח ע"ב), אמר, כי המלאכים האומרים שירה בלילה הם שרים על כל בעלי שיר, ותנא הזוכה לדעת באותו שיר יודע עניני התורה והחכמה יאזין ויחקור ויוסיף כח וגבורה, ובזה זכה שלמה המלך ע"ה לדעת ועשה ספר מאותם השירים ממש וזהו שיר השירים, כלומר, שיר של אותם שרי מעלה שאותו השיר כולל כל התורה והחכמה והעתידות. אמר רבי אלעזר, שרי מעלה עמדו בשתיקה ולא אמרו שירה עד שנולד לוי, יצאו המשוררים משבטו ועמדו אלה נוכח אלה על

אות מ: כתב בספר זהר חדש רות (דף ק"א ע"ב), מעלת שיר השירים, כי בשעה שגילה שלמה המלך ע"ה שיר השירים, הזוהמא שהטיל נחש בחוה ובאדם נסתלק מן העולם: כתב בספר בראשית (דף צ"ח ע"א), בשם מדרש הנעלם, ענין פטירת רבי אליעזר הגדול קצת כמו שהובא בגמרא, ואמר עוד שהשביע לרבי עקיבא שלא ישתמש בשום פסוק משיר השירים בשמות שלהם, כדי שלא יחריב הקדוש ברוך הוא העולם בשבילו, שאינו רוצה ה' שישתמשו בשיר השירים לרוב קדושתו:

גרם השירה זה יעקב, שאלמלא הוא נכנס בגן עדן לא היה הגן אומרים שירה: עוד שמות (דף קמ"ד ע"א), מעלת שיר השירים שכולל בתוכו כל התורה וכל מעשה בראשית וכל גלות מצרים ויציאתם ושירת הים וכולל י" הדברות ומעמד הר סיני, וכשהלכו ישראל במדבר עד שנכנסו לארץ ונבנה בית המקדש וכלל עיטור השם הקדוש ברוך הוא וכלול הגלות המר והנמהר הזה והגאולה וכלול תחיית המתים עד יום השביעי שהוא שבת לה' מה שהיה ומה שעתיד להיות הכל כלול בשיר השירים, ולכך שנינו, האומר פסוק שיר השירים בבית המשתאות, התורה חוגרת שק לפי שכולל כל התורה:

משמרותיהם, משוררים של מעלה עם של מטה, ולזה נקראו המשוררים של מטה לויים לשון לוי, על דרך (בראשית כט, לד) ילוה אישי על שם שנלוים ומתחברים כאחד:

אות מ"א: כתב בספר שמות (דף קמ"ג ע"ב), מעלת שיר השירים, וטעם השי"ן רבתי שנמצא כתוב בספר אדם הראשון וז"ל, ביום שיקום המשכן יעוררו האבות שירה למעלה ומטה, וכן בזמן שלמה שנבנה בית המקדש נתקנו ונתעוררו כל השרים המנגנים למעלה, וזהו שיר מאותם שירים גדולים, ושנינו באותו היום קם יעקב אבינו ע"ה ונכנס בגן עדן בשמחה על מקומו, ואז גן עדן פתחה פיה בשירה, מי

מעלת שלמה המלך עליו השלום

וזה של גלוי עינים, באותה שעה היה חותם שלמה המלך ע"ה את כסאו בחותם שם המפורש ובידו נוטל הטבעת ורוכב על הנשר והולך לו, ובכל מקום שהיה עובר שלמה המלך ע"ה על הנשר היה מחשיך הארץ והיו יודעים חכמים ואומרים, הרי שלמה המלך ע"ה עובר כאן ופורח הנשר ת' פרסה עד שמגיע להרי חשך ושם הוא תרמוד במדבר והוא נכנס לשם באותם הרים ושם היה יודע כל החכמות חיצוניות מה שהיה צריך וחוזר ורוכב על הנשר ויושב ובא לכסאו ועל זה נאמר, (קהלת ד, א) ושבתי אני ואראה, רוצה לומר שבתי מאותו מקום שהלכתי:

אות מ"ב: עוד בספר שמות (דף ק"ב ע"ב), מעלת שלמה ע"ה, שבכל יום היה משכים בבקר ושם פניו כלפי מזרח ורואה מה שרואה וחוזר והופך פניו לצד צפון ויושב שם ומשפיל עיניו, באותה שעה עמוד האש ועמוד הענן באים כאחד ועל עמוד הענן היה בה נשר אחד גדול, וכן היה בא כנפו האחד על גבי עמוד האש וכנף השמאלית על עמוד הענן ואותו הנשר היה מביא שני עלין בפיה ועמוד ענן והאש והנשר משתחים מול שלמה המלך ע"ה, והיה בא הנשר ונותן לו אותם השני עליים ומריח בהם שלמה המלך ע"ה והיה יודע בהם סימן חכמה והיה אומר, זה של נופל

מעלת שירת הים

ומדבר ביניהם מתחת כנפי הכרוכים, יוצא שלהבת אחד וקורא בחיל ואומר פלוני שהפסיק בגאותו יתברך יכרת ויפסק ובל יראה גאות ה':

אות מזה: כתב בספר במדבר (דף רנ"ח ע"א), בענין קריאת שמע, שכל המייחד שם שמים בכונה, שמחה מוכנת לו מלמעלה, וראיה מקריאת שמע עצמה, שמע-אחד עי"ן ודלי"ת גדולה, רמז עד, נשאר אותיות ש"מ א"ח רמז (תהלים קד, לד) אשמח בה':

אות מו: כתב בספר ויקרא (דף פ"ד ע"ב), מצינו שבעשרת הדברות כתוב בלשון יחיד (שמות כ, ב) ה' אלקי"ך, ובשאר התורה כתובה לשון הרבים, הטעם הוא שלא נמצא לעולם בישראל שיהיו בלב אחד כמו אותו היום שעמדו בסיני:

אות מנ: עוד בספר שמות (דף נ"ד ע"ב), כל מי שאומר שירת (שמות טו, א) אז ישיר בכל יום בכונה שלימה, זוכה ואומרה לעתיד לבא, שהרי יש בה דברים של עולם הזה ועולם הבא וימות המשיח:

אות מנד: כתב בספר שמות (דף קל"ב ע"א), מעלת המכוין בשירה זאת, כי כשאומרים שירה זאת בכל יום, מתעטרים ישראל בכתר א' חקוק בשמות קדושים, וכתר זה עתיד הקדוש ברוך הוא לשים אותו בראש המשיח וכל מי שמכוין בשירה זאת בכל יום זוכה לראות פני משיח וכל מי שאינו מכוין בה אינו זוכה, וכשאומרים ישתבח אנו מזכירים י"ג מדות והם שיר ושבחה הלל וזמרה עוז וממשלה נצח גדולה גבורה תהלה ותפארת קדושה ומלכות, וכל המפסיק

מעלות ויקר המצוות

צריך האדם להשתדל ליקח המצות בדמים (דברים טו, יז) איש כמתנת ידו. ואם תאמר, שהרי כתוב (ישעיהו נה, א) ובלא מחיר יין וחלב, זהו בלימוד התורה שכל מי שירצה יזכה בה בחנם, אמנם השתדלות שהוא תלוי במעשה אסור לו לאדם ליקח אותו בחנם אלא בכסף מלא, לפי שאינו זוכה באותו מעשה להמשיך עליו רוח קדושה אלא בשכר שלם. נמצא כתוב בספר שלימד אשמדאי לשלמה עליו השלום וזה לשונו, כל מי שרוצה להשתדל להעביר ממנו רוח הטומאה ולכפותו, צריך

אות מו: וכתב בספר בראשית (דף רכ"ו ע"ב), כל המצות הם נעשות מלבוש אחד, יש מצות שעושות לבוש יקר עליון ויש מצות שעושות לבוש יקר לעולם הזה, וכולם הם צריכות לאדם ואין מי שידע הסוד, ומעשה בר' יהודה סבא שהראו לו בחלום אור גדול, ושאל מה זה ואמרו לו מלבוש שלך מהמצות לזה העולם העליון, מן היום ההוא והלאה היה שמח:

אות מוח: כתב בספר שמות (דף קכ"ח ע"א), כי מעלת המצות למשתדל בה שלא ישתדל בחנם, רק

ומפתה את בני האדם שישרו עליו בחנם, אמנם רוח קדושה אינו כן, אלא צריך השתדלות נמרץ ובכסף מלא:

שאותו מעשה אשר יעשה יקנהו בכסף מלא בכל מה שישאלו ממנו בין רב בין מעט, לפי שרוח הטומאה הוא אונס

ברית מילה וברית קודש

אמר, אל תתן את פיך לחטיא את בשרך (קהלת ה, ה), שלא יניח אדם פיו לדבר נבלות ויהא גורם לחטוא באותו בשר קדש שיהו מושכים אותו לגיהנם. הממונה הנקרא דומה, וכמה רבבות של מלאכי חבלה עמו ועומד בפתח גיהנם, וכל מי ששמר ברית קדש בעולם הזה, אין להם רשות ליקרב אצלם, באותה שעה שאירע לדוד ע"ה מעשה בת שבע, עלה דומה לרקיע ואמר, רבוננו של עולם, דוד קלקל בערוה, אמר לו הקדוש ברוך הוא, גלוי לפני מיום שנברא העולם שראויה בת שבע לדוד, אמר לפניו דומה, רבוננו של עולם, אם לפניך גלוי, לפניו מי גלוי. ועוד אמר לו הקדוש ברוך הוא, כי בהיתר עשה הדבר כי היוצא למלחמה גט כריתות היה כותב, אמר לו דומה אם כן היה לו לדוד להתתין ג' חדשים, אמר הקדוש ברוך הוא, וכי אין הטעם אלא משום שמא מעוברת מאוריה, גלוי וידוע לפני שלא שימש בה אוריה מעולם, שהרי שמי חתום עליו לעדות, כתיב (שמואל-ב יא, ג) אוריה, וכתיב (ירמיה כו, כ) אוריהו, אמר לפניו, רבוננו של עולם, אם לפניך גלוי לפניו מי גלוי, למה לא המתין לו ג' חדשים, ועוד אם ידע שלא שימש בה למה צוה לו (שמואל-ב יא, ח) רד לביתך ורחוץ רגליך, דהיינו שאמר לו שישימש מטתו, אמר לו הקדוש ברוך הוא, ודאי

אות מוט: למילה כתב בספר בראשית (דף י"ג ע"א), וזה לשונו, בספר חנוך כתב, ועוף יעופף זה אליהו שטס בד' טיסות להימצא בברית מילה וצריך להכין לו כסא ולהזכיר בפה, זה כסא אליהו, ואם לאו אינו בא שם:

אות נ: עוד כתב בזה בדף ל"ב ע"ב), (שופטים ה, ב) בפרוע פרעות, רמז שביטלו ישראל את הפריעה עד שבאת דבורה ותיקנה להם הפריעה:

אות נא: עוד כתב בספר במדבר (דף קס"ו ע"א), בשם התוספתא, כי האדם כשהוא מהול, השכינה הולך לפניו, וזהו (בראשית יז, א) התהלך לפני והיה תמים, לא כתיב היה תמים והתהלך לפני, אלא עכשיו שאינך מהול התהלך לפני, אבל אחר כך כשתהיה מהול, אני אלך לפניך, לפי כי כשהאדם הוא נימול הוא מזדוג בשכינה, ומכאן שאין האיש יכול להלך אחר האשה, ובנח כתיב (בראשית ו, ט) את האלהים, לפי שלא היה לו פריעה, לפיכך לפני האל לא היה הולך שהיה מהול, והאל לא היה הולך לפניו שלא היה פרוע, לא היה לו כח אלא את האלהים, וכן ישראל כשהיו צדיקים (שמות יג, כא) וה' הולך לפניהם:

אות נב: עוד כתב בספר בראשית (דף ח' ע"א), רב המנונא סבא

והשיב ר' יוסי ודאי שהקדוש ברוך הוא מבחין בין טפת זכר לטפת נקבה, ובשביל שהבחין עליה גזר אם יהיה זכר או נקבה:

אות נד: עוד כתב בזה בספר בראשית (דף ר"מ ע"ב), בפסוק (תהלים מה, ד) חגור חרבך על ירך גבור, רמז למילה שנתן הקדוש ברוך הוא באדם, כדי שישמרו אותה בטוהרה^פ, ומי שפוגם אותה הרי כנגדו (ויקרא כו, כה) חרב נוקמת נקם ברית, זהו עצת דוד ע"ה שישים הצדיק כנגד עיניו זאת החרב בשעה שהיצר מקטרגו, ובזה (תהלים מה, ד) הודך והדרך שתקרא גבור, איזהו גבור הכובש וכו':

אות נה: עוד כתב בזה בספר ויקרא (דף י"ד ע"א), אמר ר' שמעון, דם היוצאה מהמילה הקדוש ברוך הוא שומרה, ובשעה שיש דינים בעולם, הקדוש ברוך הוא משגיח בדם ההוא ומגין:

מעלת המצות

ישברו בו, כדי שיראו אלהיהם בבזוי העצמות באשפה ואין מציל:
אות ב: למצות נסוך המים, כתב בספר בראשית (דף רס"א ע"ב), שהלל הזקן כשהיה שמח שמחת בית השואבה, היה אומר, אם אני כאן שהיא השכינה שנקראת אני, הכל כאן וכו':
אות ג: למצות מים אחרונים, כתב בספר שמות (דף קנ"ד ע"ב), כי מה שאמרו מים אחרונים חובה, רוצה

לא ידע ויותר משלשה חדשים המתין דהא ד' חדשים הוו, דהא בכ"ה בניסן העביר הכרוז דוד על כל ישראל, והיה עם יואב בז' יומי דסיון והלכו והשחיתו ארץ בני עמון סיון ותמוז ואב ואלול ובכ"ד באלול היה ענין בת שבע, וביום כפור מחל לו הקדוש ברוך הוא העון, ויש אומרים בז' באדר העביר הכרוז ונאספו בט"ו באייר, ובט"ו באלול היה ענין בת שבע. אמר דומה, רבונו של עולם, דבר אחד יש לי על דוד שאמר בפיו (שמואל-ב יב, ה) חי ה' כי בן מות העושה זאת והוא פתח פיו ודן לעצמו משפטו, אמר לו הקדוש ברוך הוא, אין לך רשות שכבר הודה בפיו ואמר (שמואל-ב יב, יג) חטאתי:

אות נג: עוד כתב בזה בספר ויקרא (דף מ"ב ע"ב), הקשה במאמר אשה מזרעת תחלה יולדת זכר, אמר ר' אחא והרי שנינו, שהקדוש ברוך הוא גוזר על אותה טפה אם זכר אם נקבה, ואתה אומר אשה מזרעת תחלה יולדת זכר,

אות א: למצות קרבן פסח, כתב בספר שמות (דף מ"א ע"ב), כי מה שכתוב (שמות יב, ט) אל תאכלו ממנו נא, הוא לפי שלא יאמרו, כל כך אוכלים אותו לתאבון, שהוא על ידי שאוכלים אותו נא, גם לא תאכלו מבושל, שאם כן אין ריחו נודף ולא יראוהו המצריים, לכן היה צלי אש גם (שם) ראשו על כרעיו, שלא יאמרו בשר חיה או דבר אחר הוא, ועוד (במדבר ט, יב) עצם לא

אותו, ומלאך רע עונה אמן בעל כרחו:

אות ו: עוד בספר במדבר (דף קע"ה ע"א), בענין הציצית, כמה מלבושים מתוקנים לאדם בעולם הבא, וכל מי שלא זכה בעולם הזה במצות ציצית, מסירים ממנו שם אותם המלבושים ומלבישים אותו במלבוש אחר שמכיר בו דומה ותופסו לגיהנם. וזה כתב שרמזו ישעיה ע"ה, (ישעיה כד, טו) בוגדים בגדו ובגד בוגדים בגדו, אמר כי כל האומר קריאת שמע בלא טלית ותפלין, הוא בוגד שמעיד עדות שקר וגורם רעה לעצמו שילבישוהו בעולם ההוא מלבוש של בוגדים, וזהו ובגד בוגדים, ובזה יכירוהו המקטרגים:

אות ז: למצות קריאת שמע, כתב בספר דברים (דף קפ"ו ע"א), כך למדנו כל מי שאינו קורא קריאת שמע בעונתה יהא בנדויי כלל היום ההוא]:

אות ח: למצות חופה, כתב בספר בראשית (דף מ"ט ע"א), בפסוק (בראשית ב, כב) ויביאה אל האדם, רמז לזווג שצריכים אבי הכלה ואמה להכניסה לרשות הבעל, כמו דאת אמר (דברים כב, טו) את בתי נתתי, וזהו רמז (בראשית כח, יא) וילך שם ויפגע במקום, מכאן למדנו, שיפייס קודם שיבעול, וזהו ויפגע קודם והדר וילך שם:

אות ט: עוד כתב רמז אחר, וילך שם כי בא השמש, שאסור לשמש ביום:

לומר כי אחר שאוכל האדם ומתענג, צריך ליתן חלק תמצית לחיצונים, ומה הוא החלק מים אחרונים מאותה זוהמא היוצאה מהידים הוא נהנה, ולזה הוא חובה. רמז שבמקום חובה הם שורים, שהם צד הטומאה ולא במקום זכות:

אות ד: למצות נטילת ידים בקומו בבקר, כתב בספר בראשית (דף קפ"ד ע"ב), שאין לך אדם בעולם שלא יטעם טעם מיתה בכל לילה, וזה כי כשהאדם ישן, תכף הנשמה יוצאה ושורה על הגוף רוח הטומאה, וכשהאדם חוזר ונעור, יוצא מגופו רוח הטומאה ונשאר בידיים, וכשהאדם נוטל ידיו יוצא גם מהם, ואסור להעבירם על עיניו קודם שיטול, וצריך שני כלים, אחד למעלה ואחד למטה על שם (במדבר יט, יט) והזהר לטהור על הטמא:

אות ה: למצות ציצית, כתב בספר במדבר (דף ש' ע"ב) סימן ד', בשם ר' נהוראי, סוד גדול אמר, כי בציצית כתוב לדורותם ובשבת כתוב לדורותם חסר וי"ו לדורתם לשון דירה, רמז כי בדירת האדם יש פרשת קריאת שמע במזוזה, אבל פרשת ציצית לא יש, במה נשלם על ידי שיצא האדם מעוטף בציצית, ואז המלאך המות זז ממנו, שנאמר מזוזות נוטריקון זו מות. אמר רבי נהוראי, מעיד אני עלי שמים וארץ, כי מי שיוצא מפתח ביתו מתעטף בציצית ותפלין [השכינה מזדמנת עליו] (הקדוש ברוך הוא מלויין אותו) ושני מלאכים המלויין לאדם מברכין

זיווג - שידוכים ונישואים

שיש למטה, ובחבורה נקרא (משלי כ, כז)
 נר ה' מהו נ"ר נוטריקון נשמה רוח והם
 כמו זכר ונקבה, וזה בלא זה אין להם
 אורה, ושם מבואר מאמר חכמינו ז"ל,
 (מועד קטן י"ח ע"ב) שמא יקדמנו אחר
 ברחמים:

אות יד: וכתב בספר שמות (דף ק"ב
 ע"ב), מי שנושא אלמנה או
 קורים עליו (משלי ז, כג) ולא ידע כי
 בנפשו הוא (משלי א, יז) כי חנם מזורה
 הרשת, לפי שאינו יודע אם היא בת זוגו
 ונדחה האיש הראשון מפניו אם לאו,
 לפי שנשמת האדם כל י"ב חדש הוא
 פוקד את רוחו באשתו ובכל לילה יוצא
 ופוקד לנשמתו וחוזר, ואם האשה שמת
 בעלה אינה ניסת לאחר, כשנפש האשה
 הזאת יוצאה מן העולם הזה רוח האיש
 מתלבש יחד ברוח אשתו ומאירים יחד:

אות טו: כתב בספר שמות (דף ק"ה
 ע"ב), כי כל מי שלא
 השתדל בעולם הזה לישא אשה כדי
 שיהיו לו בנים, זה האיש נפשו
 מתגלגלת בתוך כף הקלע, וזהו רמז
 (שמות כא, ג) אם בגפו יבא בגפו יצא,
 אמנם אם בעל אשה הוא שכבר טרח
 לקיים ולא יכול, אין הקדוש ברוך הוא
 מקפח שכרו אלא ויצאה אשתו עמו,
 באים שניהם בגלגול פעם אחרת ואז
 זוכים לבנים יחד:

אות טז: וכתב עוד בספר שמות (דף
 ק"ח ע"ב), רמז (שם) אם בגפו
 יבא, כי מי שסירס עצמו בעולם הזה
 ולא קיים פריה ורביה וזהו בגפו, שכל

אות י: כתב בספר שמות (דף ק"ע ע"ב),
 במה שאמרו, קשה לזווגם
 כקריעת ים סוף, שהכונה לאמר, מה
 קריעת ים סוף לא היה אלא שמתו
 המצריים בים ונצולו ישראל והיה קשה
 זה לפני ה' יתברך, שהרי שרו של
 מצרים היה מקטרג, הללו עובדי עבודה
 זרה וכו' ואלמלא זכות אברהם לא
 נצולו, כתיב הכא (שמות יד, כז) לפנות
 בקר לאיתנו, וכתיב התם (תהלים פט, א)
 משכיל לאיתן, כך הזווגים. והרי בזוג
 שני כתיב בכושרות בכי ושירות, מת
 אדם אחד ונתנה לאדם אחר:

אות יא: כתב בספר ויקרא (דף פ"א
 ע"א), מי שרוצה לקדש
 עצמו בתשמיש, לא ישמש אלא מחצי
 הלילה או מחצות הלילה, לפי
 שבאותה שעה הקדוש ברוך הוא נמצא
 בגן עדן ומתעוררת הקדושה העליונה
 זהו בכל אדם, אבל בתלמיד חכם,
 מחצות לילה ואילך הוא עת לעסוק
 בתורה:

אות יב: ושם (דף פ"א ע"א וע"ב), כתב
 רמז, כי אין השכינה שורה
 במי שאינו נשוי, וזהו (איוב כג, יג) והוא
 באחד לא כתיב והוא אחד אלא באחד,
 לומר כי הוא יתברך נמצא במי שהוא
 אחד שהוא נשוי, כי (בראשית ה, ב) זכר
 ונקבה בראם (שם) ויקרא שמם אדם,
 אבל מי שאינו נשוי הוא חצי גוף:

אות יג: וכתב בספר שמות (דף צ"ט
 ע"ב), כל הנשמות יוצאות
 מאילן אחד גדול שיש בגן עדן למעלה,
 וכל הרוחות יוצאות מאילן אחד קטן

אות י"א: וכתב עוד בספר במדבר (דף קמ"ב ע"ב וקמ"ג ע"א), סוד החבור בליל שבת, לפי שבערב שבת היה בורא רוחות ושדים קודם שיגמור יצירתם, עד שבאת חוה לפני אדם מקושטת ככלה ושמש עמה והניח שאר בריות.

אות כ: וכתב עוד בספר ויקרא (דף ק"ד ע"א וע"ב), שנמצא כתוב בספר שלמה ע"ה, כי בעת חבור האדם עם אשתו שולח ה' צורה אחת בצורת האדם רשומה חקוקה בצלם, ואם נתנה רשות לעיני לראות, היה רואה האדם על ראש מיטתו צלם א' בצורת אדם, ועד שעומד אותו הצלם ששולח האל יתברך על ראשו אינו נברא האדם, וזהו (בראשית א, כז) ויברא אלהים את האדם בצלמו, וכשיוצא לאויר העולם הוא הולך וגדל בזה הצלם, ובין ישראל ובין האומות יש להם צלם, אלא כי ישראל הצלם שלהם הוא מצד הקדושה והאומות צלמם מצד הטומאה, ולכך ישראל בחייהם אינם מטמאים, לפי שצלם קדושה עליהם, אבל במיתתם שהולך הצלם מעליהם, נשאר הגוף ריק בלי נשמה ושורה עליו רוח טומאה ומטמא. אבל האומות יש בגופם בחייהם רוח הטומאה כיון שמתו אף על פי שהם טמאים, מכל מקום כיון שיצא מהם עיקר רוח הטומאה, אין להם כח לטמא אחרים.

העולם אינו עומד אלא על כנף א' של לויתן, וסוד זה בשעה שעומדים זכר ונקבה אלא שסירס הקדוש ברוך הוא הזכר וצינן הנקבה ואינם עושים תולדות, וגם האיש הזה בגפו יבא נכנס תחת אותו כנף שאינו עושה תולדות, הואיל וכך הוא בגפו יצא שם דוחים אותו ואינו נכנס לפרגוד:

אות י"ז: ובספר בראשית (דף צ"א ע"ב), כתב במאמר שמא יקדמנו אחר ברחמים, הקשה רבי אלעזר, וכי אותו אחר אין לו בת זוג. ותירץ דמשכחת לה כגון ראובן שמת בלא בנים והניח אשה, ובא שמעון אחיו ויבמה ונולד לו בן שאותו בן הוא נפש המת שחזרה נשמתו, נמצא שזהו אחר שאין לו בת זוג אלא אמו היתה בת זוגו, ואם כן זה הבן הנולד הוא חסר וצריך לאשה, וזהו שמא יקדמנו אחר. ואף על פי שאמרתי שיכול לקדם בתפלה ולקחת בת זוג אחר, היינו כשאותו האדם זכאי והאחר חייב, אבל בחנם אינו יכול אף בתפלה.

אות יח: וכתב עוד בספר בראשית (דף מ"ט ע"ב), כי כל אדם צריך להימצא זכר ונקבה, ובזה לא תתפרד ממנו השכינה. ואם תאמר מי שיוצא לדרך שאין אשתו עמו השכינה חס ושלום בדלה הימנו, יש לומר, כי מי שיוצא לדרך עד שלא יצא בזמן שהוא בעיר זכר ונקבה, יסדר תפלתו לפני ה' ובזה ה' מזדווג עמו.

צניעות האישה

אות כא: כתב בספר במדבר (דף קכ"ה ע"ב וקכ"ו וע"א), אזהרה

לאדם שלא יניח לאשתו שתגלה שערותיה, וזה לשונו, אמר ר' חזקיה

מי שאינה קולטת לג' ימים שוב אינה קולטת.

אות כד: כתוב בספר שמות (דף ג' ע"א וע"ב), שלשה הם

שדוחים השכינה מהארץ ובני אדם צועקים ואינם נענים, מי ששוכב עם נדה לפי שאין טומאה בעולם כשוכב עם נדה, ולא עוד אלא שגורם חלאים רעים עליו ועל זרעו שיוליד מאותה טפה, שהרי כל טומאת הנדה קופצת על השוכב עמה. השני מי ששוכב עם הגויה ובעל בת אל נכר, ועל זה נאמר, (שמות כ, ג) לא יהיה לך אלהים אחרים וגו' לא תשתחווה. הג' מי שהורג את בניו אותו האיש שאשתו מעוברת, וגורם להרוג העובר שבמעיה זה עון גדול, יש הורג נפשות וזה הורג בניו, אוי לאותו האיש, טוב לו שלא יברא, ועל זה העולם מתמוגג מעט מעט ואינו נודע, והקדוש ברוך הוא מסתלק, ודבר וחרב ורעב באים לעולם, שזה האיש ההורג את בניו זו היא נשמה שהולכת ושוטטת בעולם ואין לה נחת רוח.

אות כה: טעם לביעור חמץ, כתב בספר שמות (דף קפ"ב

וע"א), כל האוכל חמץ בפסח כאילו עובד עבודה זרה, אמר, כי היצר הרע נקרא שאור שבעיסה, נכנס לתוך גופו של אדם מעט מעט ואחר כך הולך וגדל, ומי שהולך אחר עצת היצר הרע הוא עבודה זרה לאדם, שהרי כתוב, (תהלים פא, י) לא יהיה בך אל זר, ואמרו ז"ל, איזהו אל זר שהוא בגוף האדם זה יצר הרע, וכן כתוב בספר

תונבא [קללה ועונש] יבא ובהלה על מי שמניח לאשתו שתראה משערות ראשה החוצה, והאשה העושה כך גורמת רעות הרבה, גורמת עניות לביתה וגורמת לבניה שלא יהו חשובים בדור וגורמת לבעלה שיהא מקולל, ולכן צריכה האשה שאפילו קורות ביתה לא יראו שערותיה, ואם עושה כך מה כתיב, (תהלים קכח, ג) בניך כשתילי זיתים, מה זית בין בקיץ בין בחורף אינה נובלת עליה והוא חשוב על שאר אילנות, כך בניה יהיו חשובים ובעלה מתברך למעלה ומטה ורואה בני בניו.

אות כב: כתב בספר שמות (דף פ"ט וע"א), המשמש מטתו

בלילי שבת, יוצאין מהם בניו צדיקים הנקראים בניו לה', ועליהם נאמר, (ישעיה נו, ד) לסריסים אשר ישמרו את שבתותי, אלו הם תלמידי חכמים שמסרסים עצמם כל ימות השבוע מלהוליד והם ממתנינים ליום השבת, וזהו ישמרו לשון המתנה כמו (בראשית לז, יא) ואביו שמר.

אות כג: כתב בספר ויקרא (דף י"ט וע"א), תיקון להינצל

מלילית, יכוין לבו בעת החבור לשם שמים, ויאמר זה הלשון, עטיפא בקטפא אזדמנת שארי שארי לא תיעול ולא תנפוק לא דידך ולא בעדבך, תוב תוב ימא ארגישת גלגלוי ליך קראן, בחולקא קדישא אחידנא בקדושא דמלכא אתעטפנא. ואחר שיאמר זה, יכסה ראשו וראש אשתו שעה א', וכן בכל עת החבור עד ג' ימים לקליטה, כי

שמות (דף מ' ע"ב), חמץ רמז ליצר הרע, מצה ליצר הטוב.
אות כז: טעם שני שעירי יום כפור, כתוב בספר שמות (דף קפ"ד ע"ב), הקשה דבשלמא שעיר אחד לעזאזל ניחא, כדי שיהא טרוד בו ולא יקטרג על דרך מה שמשליכין חתיכה לכלב שלא ישוך, אבל שעיר לה' למה, ותירץ, מה שהביא משל נאה ממלך

שכעס על בנו, ושלח להביא קוסטינר להרוג את בנו, כיון שבא הקוסטינר בית המלך נתפייס עם בנו, מיד ציוה המלך לעשות סעודה לאכול עם בנו, אמר המלך, אם זה הקוסטינר ידע מסעודתי עם בני יערבב אותה, קרא לממונה על ביתו ואמר לו שים לחם לפני ולפני הקוסטינר כדי שיאכל עמי ויחשוב שמשעודתי אוכל ולא יקטרג.

ימי הדין - ראש השנה ויום הכיפורים

אות כז: וכתב בספר ויקרא (דף ק"א ע"ב), טעם לשעיר עזאזל ביום כיפור, הוא דוגמת מה שהשטן קטרג על ישראל בשעה שעברו בים, אמר לו הקדוש ברוך הוא, (איוב א, ח) השמת לבך על עבדי איוב כדי שיתעכב בו, כך נותנים לו השעיר ביום זה כדי שלא יקטרג על ישראל, ואז כשנותנים לו השעיר נעשה סניגורן של ישראל. המשל אומר, השוטה שיושב לפני המלך תן לו יין וישבחך.
אות כח: וכתב עוד בספר ויקרא (דף ק' ע"ב), ענין יום הדין ראש השנה וימי תשובה ויום הכיפורים, שיעקב אלו ישראל, נותן לעשו שהוא השטן דורון שלא יקטרג שהוא השעיר, וזהו רמז (בראשית לג, א) והנה עשו בא וגו' עד וישב עשו ביום ההוא לדרכו שעירה בשעת הנעילה שכבר ס"מ לקח אותו השעיר לחלקו, מה כתיב בתריה, (בראשית לג, יז) ויעקב נסע סכותה שהולכים ישראל לעשות מצות סוכה.
אות כט: למצות סוכה, כתב בספר ויקרא (דף ק"ג ע"ב), כתיב

(ויקרא כג, מב) בסכות תשבו, וכתיב ישבו בסכות, רמז כי ביום הסכות באים אורחים לתוך הסוכה, אברהם יצחק ויעקב וכל הצדיקים. רב המנונא סבא היה שמח ועומד על פתח הסוכה מבפנים ואומר, אושפיזים עליונים שבו, וצריך האדם לזמן העניים בסוכה, ולא הטריחה עליו התורה יותר מדאי אלא (דברים טז, יז) איש כמתנת ידו, לפי שמה שאוכלים העניים הוא חלק מאותם אושפיזים עליונים, ואם אינו משמח העניים, עליו הכתוב אומר (מלאכי ב, ג) וזריתי פרש חגיכם, ואותם אושפיזים עליונים כולם עומדים והולכים מסוכת זה האדם. אברהם אבינו ע"ה עומד בראשונה ואומר (במדבר טז, כו) סורו נא מעל אהלי וגו' וכולם יוצאים אחריו, יצחק אומר (משלי יג, כה) ובטן רשעים תחסר, יעקב אומר (משלי כג, ח) פתך אכלת תקיאנה, ושאר הצדיקים אומרים (ישעיה כח, ח) כי כל שלחנות וגו', דוד המלך אומר (שמואל-א כה, לה) ויגוף ה' את נבל וגו' ה' יצילנו אמן.

מצות מזוזה

אות ל: למצות המזוזה, כתוב בספר דברים (דף רס"ג ע"ב), שנמצא כתוב בספר שלמה המלך ע"ה, כי סמוך לפתח הבית מצד שמאל, יש שד אחד ויש לו רשות לחבל האדם, כיון שרואה האדם שם האל יתברך ומזכירו, אינו יכול השד עמו, ואם תאמר, אם כן כשיוצא האדם מפתח ביתו השד עומד לצד ימין והמזוזה לצד שמאל, יש לומר, כי כל דבר הולך אחר מינו באדם, יש שני מלאכים אחד מימין והוא יצר הטוב, ואחד משמאל והוא רע, כשהאדם הולך ויוצא מביתו, זוקף עיניו השד ורואה ליצר הרע שהוא מימינו והוא לצד שמאל, הוא גם כן הולך ונדבק עמו, ובאותו הצד היא המזוזה, לכן אינו יכול עמו, לכן אזהרה לאדם שלא יטנף בשער ביתו, ולא יטיל מים עכורים, לפי שלא יזלזל בכבוד שמים שהוא על הפתח, ועוד שאז יש רשות לאותו השד לחבל.

אות ל: וכתב עוד בספר דברים (דף רס"ו וע"א), כי בשעה שמלאכי חבלה קרבים לפתח האדם, זוקפים עיניהם ורואים שם שדי בפתח ובורחים, ואם תאמר, אם כן יכתוב בפתח שם שדי בלבד למה כל פרשת שמע, יש לומר, שצריך לכתוב שם שדי והפרשה, שאז מתעטר המלך ויוצא בכל חילו, ולכן כותבים שם שדי, כנגד והיה שבפנים, כדי שיהא שמור מבית ומחוץ.

אות לב: וכתב עוד בספר דברים (דף רס"ז וע"א), כי זה הרוח השורה בפתח, יש לו שם"ה שמשים כמנין ימות החמה, וכל אחד משמש יומו ומקטרגים בו לילה ויומם, ביום הם מקטרגים אותו ובלילה מצערים אותו בחלום, וכשיוצא ונכנס בפתח ביתו, שמים ידים על ראשו ואומרים לו, אוי לפלוני שיצא מרשות רבו, לכן אדם צריך הרבה ליזהר במצות המזוזה, ודוד מפרשה (תהלים קכא, ח) ה' ישמור צאתך ובואך.

מצוות ברכת המזון וברכתה על הכוס

אות לג: למצות ברכת המזון, כתב בספר דברים (דף קפ"ו ע"ב), ענין הזמנה לברכת המזון, הטעם, כי בשעה שאדם אוכל על שלחנו, השכינה נמצאת שם וסטרא אחרא גם כן, ובשעה שמזמין האדם לחברו ואומר הב לן ונברך, צד הטומאה נכפפה ובורחת משם, אבל אם אינו מזמין, צד הטומאה שמחה שסוברת שיש לה חלק באותו ברכה. ואם תאמר, בשאר ברכות

גם כן יזמין האדם מטעם זה, יש לומר, כי מה שהוא מברך על אותו פרי הוא הזמנה, אמנם בברכת המזון שקודם ברכ בורא פרי הגפן ועכשיו רוצה לברך על מזונו, הוא דבר אחר וצריך זימון.

אות לד: וכתב בספר בראשית (דף ר"ג ע"א), רב המנונא סבא היה נזהר שלא לתת כוס ברכה לשום אדם, אלא הוא בעצמו היה נוטלו

בו, וחנניה מישאל ועזריה שנצולו מכבשן האש על שלא אכלו מפת בג המלך, וזהו שכתב (דניאל א, טו) נראה מראהם טוב שלא נשתנה מהם הצלם אלהים כמו השאר.

אות ל"ח: מצות לא תלין נבלתו, כתב בספר בראשית (דף קס"ט ע"ב), הטעם, כי כל מי שהולך יחידי בעתים ידועות במקומות ידועים אפילו בעיר, שורה עליו רוח הטומאה, לפיכך בכל זמן לא ילך האדם יחידי בעיר, אלא במקום שבני אדם מצויים, ולכן גם כן לא ילך האדם יחידי בלילה, כיון שאין בני אדם מצויים, וזה עצמו טעם (דברים כא, כג) לא תלין נבלתו, שלא יהא הגוף מת בלא רוח על הארץ בלילה.

אות ל"ט: מצות כלאים, כתב בספר שמות (דף ט"ו ע"ב), רבי אבא כשהיה רואה האילן שפירותיו הם (עושרת) [עוף הפורח], היה בוכה ואומר, אם היו יודעים בני אדם אילן זה מה חכמה רומז, היו מקרעין לבושיהם עד טבוריהם בשביל שנשכחה החכמה מהם, אין לך כל דבר שברא הקדוש ברוך הוא בעולמו שלא בראו להראות דבר חכמה לבני אדם, כמו שאמר רבי יוסי, יש אילנות שנראה בהם חכמה אלהית, כגון חרוב ודקל ופסתק וכל כיוצא בהם, כל האילנות שעושים פירות סוד אחד מהם חוץ מן התפוחים, וכל אותם שאינם עושים פירות סוד אחד הם, וכולם ממקום אחד יונקים חוץ מערבי נחל, וכל העשבים שהם קטנים, הם סוד אחד חוץ מן האזוב

בשתי ידיו בימינו ושמאלו, דכתיב (תהלים קטז, יג) כוס ישועות אשא.

אות ל"ה: וכתב בספר דברים (דף רע"ג ע"ב), בשבח המאריך על שולחנו מאריכין לו ימיו, בשביל שבאים עניים שהם חשובים כמתים והוא מחיה אותם, וכשם שהוא מחיה אותם, כך הקדוש ברוך הוא מאריך ימיו. ועוד כי העניות מצד אות דל"ח וצריך לכבד זאת האות בסוד כל המאריך בדל"ח של אחד.

אות לו: מצות ד' צומות, כתב בספר בראשית (דף ק"ע ע"ב), [ראה ניצוצי אורות] רמז בתורה לד' צומות (בראשית לב, לג) על כן לא יאכלו בני ישראל את גיד הנשה, כל האוכל בט' באב כאלו אוכל גיד הנשה, ויש רמז, ג' שלשה בתשרי, יו"ד עשרה בטבת, דל"ח צום הרביעי, א"ת בהפך נוטריקון תשעה אב, הנשה למה נקרא כך, כלומר גיד שהוא מנשה ומשכח את האדם מידי יראת שמים ששם יצר הרע רבוץ.

אות לז: מצות בשר בחלב ודברים טמאים, כתב בספר שמות (דף קכ"ה ע"ב), כל האוכל (שמות כג, יט) גדי בחלב אמו הוא גורם להביא דינים רעים בעולם, ואם מוליד בן באותם הימים נותנין לו נשמה מצד הטומאה, והאיש הזה מתירא מחיות רעות, לפי שבעיניהם נראה האיש הזה כגדי שאין צלם אדם בפניו, ולזה נבוכדנצר שכל מאכלו היה בשר בחלב, הוסר צלם אלהים מפניו, וכל החיות היו שולטות

האור אינו מועיל בלא נר, והנר אינו מועיל בלא אור.

אות מב: וכתב בספר ויקרא (דף פ"ג ע"ב), מי שעושה מצוה אחת, אותה מצוה עולה למרום ועומדת לפני האל יתברך ואומרת, רבוננו של עולם, אני מאיש פלוני שעשאני, והקדוש ברוך הוא מאותו היום והלאה שם לאותה מצוה שתהיה פקידה להטיב לאיש ההוא שעשאה, והעבירה בהפך, ואם חוזר בתשובה, הקדוש ברוך הוא מעבירה ממנו, ועליו כתיב (שמואל-ב יב, ג) גם ה' העביר חטאתך.

אות מג: וכתב בספר ויקרא (דף קי"ג ע"א), כל מי שעושה המצות ושומרם, כאילו עושה שם למעלה, וזהו שאמרו ז"ל כאלו עשאוני, וזהו סוד (שמואל-ב ח, ג) ויעש דוד שם, שלפי ששמר המצות זכה לעשות שם ממש.

אות מד: וכתב בספר שמות (דף פ"ה ע"ב), כי כל המצות הם תלויות בגופו יתברך, יש בראש ויש בעין ויש באוזן וכיוצא בהם, ואין שום מצוה חוץ ממנו, ולכן מי שפושע במצות התורה פושע בו יתברך, ולזה כתיב (ישעיה סו, כד) האנשים הפושעים בי ממש, והקדוש ברוך הוא עצמו מגלה עונם במקום שחטאו בו, וזהו (איוב כ, כז) יגלו שמים עונו, זה הקדוש ברוך הוא, ואחר כך וארץ מתקוממה לו.

אות מה: מצות עגלה ערופה, כתב בספר בראשית (דף ר"י ע"ב), שהטעם לפי שכל בני אדם המתים

מאם אחת נולדו, כל עשבי הארץ שנתמנה עליהם שרים בשמים כל אחד ואחד סוד בפני עצמו ואין האדם יודע, ולכן כתיב (ויקרא יט, יט) שדך לא תזרע כלאים, שכל אחד ואחד נכנס בפני עצמו ויוצא בפני עצמו, זה שאומר איוב (איוב לח, לג) הידעת חקות שמים וכתוב (ישעיה מ, כו) לכולם בשם יקרא, שאין הקדוש ברוך הוא רוצה לערבכם וקורא לכל שר בפני עצמו.

אות מו: וקרוב לזה כתוב בספר דברים (דף פ"ו ע"ב), בפסוק (דברים כב, ט) לא תזרע כרמך כלאים, כי כשברא הקדוש ברוך הוא עולמו, התקין כל דבר ודבר ומנה עליהם שרים עליונים, וכל דבר ודבר יונק מאותו שר הממונה עליו, וזהו (משלי לא, טו) וחק לנערותיה, כיון שלקח אותו חק נקראים חקתי ואלו הן (איוב לח, לג) הידעת חקות שמים כל מי שמערב וזורע מין אחד באחר, גורם לעקור השרים משולטנותם ומכחיש פמליא של מעלה, וזהו רמז (ויקרא יט, יט) את חקתי תשמרו שדך לא תזרע כלאים.

אות מז: מעלת כל המצות כתוב בספר שמות (דף קס"ו ע"א), מי שמשתדל בעולם הזה בעשית המצות, מכל מצוה ומצוה נעשית לו נר אחד להדליק בה לעולם הבא, וכל מי שמשתדל בתורה, זוכה לעשות אור כדי להדליק את הנר, וזהו (משלי ו, כג) כי נר מצוה ותורה אור, ולכן צריך האדם להשתדל בלמוד התורה ובמעשה המצוה שצריך נר ואור, כי

אות מזו: מצות נשיאות כפים, כתוב בספר במדבר (דף קמ"ז ע"א וע"ב), הקשה רבי יצחק, מה טעם אמרו אסור להסתכל בכהנים בשעה שהכהנים פורשים כפיהם, כיון שהשכינה אינה נראית כשאדם חי, כמו שכתוב (שמות לג, כ) כי לא יראני האדם וחי, והשיב רבי יוסי, משום דשם הקדוש ברוך הוא רמוז באצבעות הידים ולכן לא יסתכל. עוד כתב, כי בשעה שנושאים כפיהם היא שעת רצון ואין דין באותה שעה, לכן יבקש רחמים. מי שחלם ונפשו עגומה, יאמר רבונו של עולם וכו' ויהפך לו הדין לרחמים.

אות נ: טעם שאנו קורין פרשת אחרי מות ביום הכיפורים, בספר ויקרא (דף נ"ז ע"ב), וזה לשונו, מכאן למדנו כל מי שיסורים באים עליו הם כפרת עונותיו, וכל מי שמצטער על יסורי הצדיקים, מעבירין עונותיו מן העולם, ולכן ביום כיפור קורים פרשת אחרי מות, כדי שישמעו העם ויצטערו על מיתתן של צדיקים ויתכפר להם, וכל מי שמצטער על מיתת הצדיקים או מוריד דמעות, הקדוש ברוך הוא מכריז עליו (ישעיה ו, ז) וסר עונך, ולא עוד, אלא שלא ימותו בניו בימיו, ועליו הכתוב אומר (ישעיה נג, ט) יראה זרע יאריך ימים.

אות נא: טעם הריח במוצאי שבת, כתוב בספר ויקרא (דף ל"ה ע"א), שמצאו איש אחד וג' ענפי הדס בידו וקרבו אצלו, אמרו לו למה זה לך, והשיב, להריח בו כנגד הנשמה שהולכת כליל מוצאי שבת, אמרו לו

הם עוברים ע"י מלאך המות, זולתי הנהרג, שהקדימו בני אדם להמיתו קודם זמנו, וכשיודעים ההורג ונעשה בו דין, אין דין למעלה, אבל כאן שלא נודע מי הכהו, יש כח למקטרגים לשלוט באותו מקום ולקטרג, ולכן להעביר הדין מאותו מקום ולתקנו מביאים עגלה.

אות מזו: מצות ספירת העומר, כתב בספר ויקרא (דף צ"ז ע"א וע"ב), שנו בתוספתא כי ישראל אף על פי שיצאו משעבוד מצרים, עדיין לא היו טהורים לגמרי, וזהו ספירת העומר, כי כמו שהנדה סופרת ימי טומאה, כך ישראל כשיצאו ממצרים ספרו חמשים יום, ולכן הוא הטעם שאין הלל גמור בימי הפסח כמו בסוכות, שעדיין אין ישראל שלימים.

אות מזו: מצות הציץ, כתב בספר שמות (דף ר"ח ע"ב), כל אותם עזי פנים, כשהיו מסתכלים בציץ היה נשבר לבם, לפי שהציץ עומד על נס, ומי שהיה מסתכל בציץ מתוך הארת השמות הקדושים, ואותיות הקדושים שבו היה יוצא אור גדול, ועל ידי זה אימה נופלת עליהם וחוזרים בתשובה.

אות מזח: מצות כופר נפש, כתב בספר שמות (דף קפ"ז ע"ב), כך היה בתחילה, היו מכניסים כל השקלים ואחר כך מברכין לישראל ומונים הכופר וחוזרים ומברכים, נמצאו ישראל מבורכים ב' פעמים.

תחמוד יאמר בפסיק לפי שחמוד התורה הוא מותר, ויש לומר שכאן עשה פרט (שמות כ, יד) בית רעך, אבל תחמוד התורה מותר ואינו מדבר בזה.

אות נד: למעלת בר מצוה, כתב בספר שמות (דף ק"פ ע"א), כל מי שזוכה ל"ג שנה והלאה נקרא בן לכנסת ישראל, וכל מי שזוכה מעשרים שנה ומעלה נקרא בן להקדוש ברוך הוא, שלמה ע"ה כשהיה בן עשרים שנה אמר (משלי ד, א) כי בן הייתי לאבי, לאבי הודאי.

אות נה: כתב עוד שם (בדף ק"ו ע"ב), הקדוש ברוך הוא הטיב עם בני האדם, כשהם בני י"ג ומעלה מלוה עמהם ב' מלאכים השומרים אותו, אחד מימין ואחד משמאל, כשהאדם הולך בדרך טוב כולם שמחים עליו ומכריזים לפניו, תנו כבוד לדיוקן המלך, וכשאדם חייב עצבים בו, וזהו שרמז הכתוב אצל בעלי תשובה (ישעיה נז, יח) דרכיו ראיתי וארפאהו, שסייעתיו שיעשה תשובה, ובזה כיון ששב (ישעיה נז, יח) ואשלם ניחומים לו ולאבליו, הם המלאכים השומרים אותו שהיו עצבים עליו.

אות נו: ענין הנשבע לשקר, כתב בספר שמות (דף צ"א ע"ב), כשהקדוש ברוך הוא ברא העולם, שם על פי התהום צרור אחד ושמו יתברך חקוק עליו והטביעו בתוך התהום כדי שלא יציפו המים את כל העולם ועוד היום הוא שם, וכשהאדם נשבע באמת, אותו צרור עולה ומקבל אותה

ג' ענפים למה, כנגד אברהם יצחק ויעקב, אני קושרם יחד ומריח בהם שכתוב (שיר השירים א, ג) לריח שמניך טובים, שבזה הריח מתקיים חולשת הנפש באמונה זאת.

אות נב: מצות חליצה, כתב בספר במדבר (דף ק"פ ע"א), שהטעם שהוא במנעל, על דרך שאמרו, כל מה שלוקח המת בחלום מן הבית הוא טוב חוץ ממנעל, והרמז שמונע רגלו מזה העולם, אמנם בחיים הוא להפך, כי הרוצה לקיים כל דבר (רות ד, ז) ושלף איש נעלו, רמז שיתקיים בזה העולם עם קנינו, ולכן האשה היא חולצת נעל אחי המת, לרמוז, כי זה האדם שלא בנה בית אחיו, וזאת האשה שהיא עטרת בעלה נוטלת אותו הנעל, לרמוז, שהיא מקבלת אותו וכבר נחה רוח המת במקומו, וזה הנעל הוא של המת שמקבלת אותו האשה, והוא בהפך מכשהמת נוטל המנעל מן החי.

אות נג: טעם מצות לא תרצח לא תנאף לא תגנוב, שכתוב בהם פסיק, ובלא תענה אין כתוב, כתב בספר שמות (דף צ"ג ע"ב), הטעם שאם כתב לא תרצח בלא פסיק, היה נראה שאסור להרוג אפילו את הרשע, ואם כתב לא תנאף בלא פסיק היה נראה אפילו עם אשתו, ואם כתב לא תגנוב בלא פסיק, היה נראה שאסור התלמיד לגנוב דעת רבו בתורה, או אסור לדיין לגנוב דעת הרמאי בעת עמדו למשפט, לכך כתוב פסיק, לרמוז, יש בדבר אסור ומותר, אבל בלא תענה אין פסיק שהוא אסור לגמרי. ואם תאמר, אם כן גבי לא

תעשה לך פסל, וכתוב התם (שמות לד, א) פסל לך, כלומר לא תעשה לך פסל, לא תעשה לך תורה אחרת שלא שמעת ולא קבלת מרבך.

אות נח: עונש מדבר לשון הרע, כתוב בספר ויקרא (דף נ"ג ע"א), אמר רבי חייא, כל המוציא לשון הרע נטמאו כל איבריו וראוי להסגר, לפי שאותו הדבור עולה ומעורר עליהם רוח הטומאה, בא ליטמא מטמאין אותו.

אות נט: מעלת מזכיר שם שמים במעשיו, כתוב בספר ויקרא (דף נ' ע"א), מי שבונה בנין צריך להזכיר שם שמים עליו בתחלה ולומר, אני בונה זה לעבודת השם, ואם לאו הרי צד הטומאה מוכן לשלוט עליו, זהו (ירמיה כב, יג) הוי בונה ביתו בלא צדק, והוא הדין לכל דבר.

השבועה וחוזר ומתקיים על התהום, ואותה השבועה מקיימת העולם, אבל בשעה שנשבע לשקר, אותו צרור עולה לקבל אותו שקר והמים הולכים ושטים, ואותיות הצרור פורחות בתוך האותיות לתהומות ורוצים המים לכסות העולם, עד שרומזו הקדוש ברוך הוא לממונה אחר הממונה על ע' מפתחות בסוד שם המפורש הקדוש וחוזר והולך אצל הצרור וחוקק בו השם כבראשונה.

אות נו: עונש מוציא מפיו מה שלא שמע מרבו, כתב בספר שמות (דף פ"ז ע"א), כל מי שמוציא מפיו בשם רבו מה שלא שמע ממנו, הקדוש ברוך הוא עתיד להפרע ממנו בשעה שיוציא נשמתו ורוצה להיכנס למקומה דוחים אותה, כתיב הכא (שמות כ, ד) לא

מעלת הבריאה

כמוך, וזה חס ושלום גרעון אליו יתברך, דמשמע הא בכל חכמי ישראל יש והרי אתם מדייקים כעין זה הדיוק ואומרים (דברים לד, י) ולא קם נביא בישראל כמשה, בישראל לא קם אבל באומות העולם קם, הכא נמי נימא הכי, בכל חכמי הגוים מאין כמוך אבל בחכמי ישראל יש, אמרתי לו, ודאי הוא כן מי מחיה מתים הקדוש ברוך הוא, באו אליהו ואלישע והחיו מתים. מי מנהיג השמש, הקדוש ברוך הוא, בא יהושע ואמר לו דום, ולא עוד אלא (שמואל-ב כג, ג) שצדיק מושל ביראת אלקים, מיד הלך אותו פילוסוף ונתגייר

אות נא: כתב בספר בראשית (דף ז' ע"ב), פתח ר' שמעון ובכה, אמר (חבקוק ג, ב) ה' שמעתי שמעך יראתי, זה הפסוק אמרו חבקוק בשעה שראה מיתתו [ותחיתו] על ידי אלישע, ולמה נקרא חבקוק, לפי שכתוב (מלכים-ב ד, טז) למועד הזה כעת חיה את חובקת בן, ונקרא חבקוק על שם שני חבוקין, אחד של אמו ואחד של אלישע הנביא, דכתיב (מלכים-ב ד, לד) פיו על פיו:

אות ב: עוד שם (בדף ט' ע"ב), אמר רבי אלעזר, פעם אחת בא פילוסוף אחד והקשה אלי, כתיב (ירמיה י, ז) כי בכל חכמי הגוים ובכל מלכותם מאין

שמא יטעו אצטגניני פרעה, מזה הטעם עצמו אמר, כה אמר ה' שעשה עצמו בפני אצטגניני פרעה, כאילו לא ידע באספקלריא המאירה.

אות ו: וכתב בספר דברים (דף רפ"ה ע"א), טעם למה כל הנביאים אמרו שיר בלשון זכר, ומשה רבינו ע"ה אמר שירה שהוא לשון נקבה, והשיב, כי אדרבה משה רבינו ע"ה עלה במדרגה והתחיל מלמטה למעלה והם ירדו מלמעלה למטה.

אות ז: בספר דברים (דף ר"פ ע"א) כתב, כי נבואת (ישעיה נב, יג) הנה ישכיל עבדי, על משה רבינו ע"ה נאמרה.

אות ח: כתב בספר ויקרא (דף ח' ע"א), כי בנביאי האומות מצינו שכתוב (במדבר כב, ט) ויבוא אלקים אל בלעם, ובנביאי ישראל אין כתוב כן, והשיב, כי אלקים זהו רמז על השרים, כי הקדוש ברוך הוא מוסר הע' אומות וכל הארצות לשבעים שרי מעלה, וישראל וארץ ישראל לקח לחלקו, זהו שכתוב (דניאל ט, יט) כי שמך נקרא על עירך ועל עמך.

בכפר שחלים והיה אדם גדול ונקרא יוסי קטינאה:

אות ג: כתב בספר בראשית (דף ח' ע"ב), שצריך האדם להשמר מלפתוח פיו לשטן, וזהו (קהלת ה, ה) ואל תאמר לפני המלאך כי שגגה היא.

אות ד: וכתב בספר בראשית (דף פ"ה ע"א), הקשה, וכי יונה היאך היה (יונה א, ג) בורח מלפני ה', והשיב, כי לפי שאין הנבואה שורה אלא בארץ, לכך היה בורח שלא יתגלה אליו.

אות ה: כתב בספר במדבר (דף קצ"ח ע"א), טעם (יהושע כד, ב. שמואל-א י, יח. ישעיה י, כד. ירמיה ב, ה) כה אמר ה' שכתוב בכל הנביאים, ובמשה רבינו ע"ה לא כתב, [אלא מסר נבואתו לשומעים בלשון זה הדבר אשר צוה ה' ולא אמר בלשון כה אמר ה'], והשיב, כי שאר הנביאים שראו באספקלריה שאינה מאירה כתוב בהם כה אמר ה', כלומר כיוצא בזה מה שאין כן במשה ע"ה. אמר הכותב, ואין להקשות ממה שכתוב במשה רבינו ע"ה (שמות יא, ד) כה אמר ה' כחצות וכו', שהרי אמרו בגמרא, שאמר כחצות ולא בכי"ת, סבר

מעלת השם יתברך

אות ב: עוד בספר בראשית (דף רל"ב ע"א), פתח רבי יהודה ואמר (בראשית מח, טז) המלאך הגואל, זה המלאך הוא גואל העולם ושומר בני האדם, לפעמים נקרא זכר ולפעמים נקרא נקבה, כשהוא מריק ברכה ורחמים נקרא זכר כמו הזכר

אות א: כתב בספר שמות (דף רע"א ע"א), בשם ספר הבהיר, ומנא לן דהקדוש ברוך הוא אקרי שמים, שנאמר (מלכים-א ח, לב) ואתה תשמע השמים. אטו שלמה ע"ה מתפלל אל השמים, אלא שנקראו על שמו, ושמים שם הקדוש ברוך הוא.

ד) שמע ישראל, ואחר כך לרוממו בשש צדדים אחרים, שש תחתונים למטה וזהו רמז שש תיבות אחרות ב' ש' כ' מ' ל' ו'.

אות ה: עוד בספר בראשית (דף צ"ב ע"ב), חצות לילה אקום להודות (תהלים קיט, סב), הקשה דהוה ליה למימר בחצות לילה, והשיב, כי להקדוש ברוך הוא היה מדבר שנקרא חצות לילה, על שם שבאותה שעה נכנס עם הצדיקים בגן עדן להשתעשע.

אות ו: עוד בספר בראשית (דף קכ"ד ע"ב), מדרש הנעלם (תהלים מד, כג) כי עליך הורגנו כל היום, אמר רב נחמן, כל המוסר נפשו בזה הכתוב מעלה עליו ה' יתברך כאילו נהרג עצמו עליו ונוחל ארבע מאות עולמות [לעולם הבא]. אמר רב יוסף והא תנן מאתים, [אמר רב נחמן מאתים] על התורה ומאתים על שמסר נפשו בכל יום על קדושת שמו יתעלה.

אות ז: בספר בראשית (דף ר"ט ע"ב), מי שמקנא להקדוש ברוך הוא, אין מלאך המות יכול לשלוט עליו כשאר בני אדם ומתקיים בו השלום, ראיה מפנחס ע"ה.

המשפיע, וכשהוא מלא דין נקרא נקבה, כמו הנקבה שהיא מלאה מן העובר.

אות ג: עוד בספר בראשית כתב בדף רמ"ז ע"ב), רמז שאסור לאדם בבקר שיאכל קודם שיברך להקדוש ברוך הוא, וכן לא יברך לחברו קודם, וזהו (בראשית מט, כז) בבקר יאכל עד, רמז לקרבן של שחר שהוא של הקדוש ברוך הוא שנקרא (ישעיה כו, ד) עדי עד, ואחר כך תקריבו את קרבנכם, שהוא יתברך מחלק ומריק ברכה לעליונים ולתחתונים.

אות ד: עוד כתב בספר שמות (דף כ"ו ע"ב), וזה לשונו, (דברים ד, לט) וידעת היום והשבות אל לבבך, כי ה' הוא האלקים אמר, לבבך ולא לבך, רמז כי ממה שאתה רואה שיש באדם אחד ב' יצרים יצר הטוב ויצר הרע, תדע ותבין כי ה' שהוא מדת הרחמים, הוא עצמו האלקים שהוא מדת הדין ואינו כמו שחשבו הפילוסופים שפועל הטוב אינו פועל הרע.

וכתב בספר בראשית (דף י"ב ע"א), לידע שיש אלוה גבוה מעל גבוה וליחדו בשש צדדים עליונים, וזהו רמז שש תיבות בפסוק (דברים ו,

מעלת הצדיקים

האדם נפשו על קדושת שמו כאברהם, מכאן למדנו, מי שאוהב להקדוש ברוך

אות א: כתב בספר דברים (דף רס"ג ע"ב), גדר האהבה שימסור

הגדול שהוא ים החכמה להמתיקן, והופך מדת הדין לרחמים ומרחם עליהם.

אות ד: עוד כתב שם (בע"ב), אמר רבי יוסי (זכריה יד, א) הנה יום בא לה', וכי כל הימים אינם שלו, אלא אמר רבי אבא, מלמד ששאר הימים ניתנו לשרים ואותו יום אינו של השרים אלא של הקדוש ברוך הוא, לעשות דין בעובדי עבודה זרה, לכך כתיב (ישעיה ב, יא) ונשגב ה' לבדו ביום ההוא.

אות ה: עוד כתב בספר שמות (דף פ"ז ע"ב), בפרשת לא תשא, אמר רבי שמעון בר יוחאי, אין ברכתו של הקדוש ברוך הוא שורה על ריקם, מנא לן מאלישע, שאמר לשונמית (מלכים ב-ד, ב) מה יש לך בבית, ולזה אסור לאדם לברך על שלחן ריקם, ולכן צריך האדם לסדר שלחנו בלחם אחד יותר לברך עליו.

מעלת המלאכים

המצות, לא זכה בורא אותו בצלם ס"מ שהוא מנגדו, ושניהם הולכים עם האדם בב' צורות.

אות ג: כתב בספר בראשית (דף מ"ו ע"ב), (בראשית א, כ) ועוף יעופף, אמר רבי אלעזר יעוף מיבעי ליה, אמר רבי שמעון זה הוא סוד, ועוף זה מיכאל, יעופף זה גבריאל, שכתוב בו (דניאל ט, כא) מועף ביעף. על הארץ, זה אליהו שנמצא תדיר בארץ. על פני, זה מלאך המות. אמר לו רבי אבא, והלא מלאך המות נברא בשני,

הוא, הוא מקיים י' הדברות וי' נסיונות שנתנסה אברהם אבינו ע"ה, כל נסיון מכוון כנגד דבור אחד.

אות ב: כתב בספר במדבר (דף קי"ח ע"א), כתוב אחד אומר (תהלים ק, ב) עבדו את ה' בשמחה, וכתוב אחד אומר (תהלים ב, יא) עבדו את ה' ביראה, כאן בזמן שבית המקדש קיים בשמחה, וכשאין בית המקדש קיים שאסור לשמוח ביראה.

אות ג: כתב בספר שמות (דף י"ט ע"א), כשהקדוש ברוך הוא מרחם על ישראל, מביא למדת הדין וכופהו ומרחם עליהם, והיינו דתנן, שהקדוש ברוך הוא מוריד ב' דמעות לים הגדול, מה הם, תנא בעשרה כתרי המלך יש שתי דמעות והם שתי מדות דין שהדין בא משתיים, כמה דאת אמר (ישעיה נא, יט) שתיים הנה קוראותיך, וכשהקדוש ברוך הוא זוכר את בניו, מורידם לים

אות א: כתב בספר שמות (דף קע"ט ע"א), ספרא דצניעותא, (בראשית ה, כב) ויתהלך חנוך את האלהים ולא את ה'. ואיננו בשם זה, כי לקח אותו אלהים להקרא בשמו.

אות ב: בחלק ג' (דף ש"ז ע"ב), כתב (בראשית א, כז) ויברא אלהים את האדם בצלמו, זה מט"ט בצלם אלהים ברא אותו דא ס"מ דאקרי אלהים אחרים (שמות כ, ג) לא יהיה לך אלהים אחרים על פני, זכה אדם בורא אותו בצלם מט"ט ויהיה לו עזר לעשות

וכו', וכתוב (תהלים קמח, ג) הללוהו כל כוכבי אור.

אות ה: כתב בספר בראשית (דף ר"ל ע"א), (ירמיה ו, ד) צללי ערב הם המלאכים המקטרגים ורוגזי הדינים המזומנים לעת ערב, ועל זה שנינו, בכל התפלות צריך אדם לכוין, ויותר בתפלת המנחה, לפי שבאותה שעה שורה מדת הדין בעולם.

אות ו: וכתב בספר בראשית (דף נ"ח ע"א) [ובזהר חדש], בפסוק (בראשית ו, ד) הנפילים היו בארץ, שהם עזא ועזאל, ועיין שם באורך ענין עזא ועזאל, ושם במדרש רות באורך ענין זה וגם ענין המלאכים, כי כשמלאך אחד מתעכב בעולם הזה שבעה ימים זה אחר זה, שוב אין לו כוח לעוף לעלות למקומו.

אות ז: כתב בספר בראשית (במדרש הנעלם) (דף ק"א ע"ב), בפסוק (בראשית יח, ט) הגה באהל, אמר, שהמלאכים אין יודעים בעולם הזה כלום רק מה שנמסר להם לדעת, ולזה שאלו איה שרה, ולזה כתיב גם כן (שמות יב, יב) ועברתי בארץ, וכי לא היה להקדוש ברוך הוא שליח לעשות זה, אלא לפי שהמלאכים אין מבחינים בין טפת בכור לטיפת פשוט, שלא ניתן להם לדעת זה ואינם יודעים אותו אלא הדברים העתידים, לפי שהקדוש ברוך הוא רוצה להביא דבר על העולם, מעביר כרוז בכל הרקיעים והם שומעים.

אלא על הארץ זה רפאל, שהוא ממונה לרפאות אנשי הארץ, על פני רקיע השמים זה אוריאל (בראשית א, כא) ואת כל נפש החיה הרומשת אלו ישראל, אשר שרצו המים, אין מים אלא תורה.

אות ד: כתב בספר בראשית (דף רל"א ע"א), בשעת בוא השמש, הכרוכים היו מקישים בכנפיהם והיו פורשים אותם והיה נשמע קול נגון כנפיהם למעלה, ואז מתחילין לנגן אותם המלאכים האומרים שירה במשמרת ראשונה של לילה לפני הקדוש ברוך הוא, ומה שירה היו אומרים (תהלים קלד, א) הגה ברכו את ה' וכו' שאו ידיכם קדש, וזו היא התחלה למלאכים לשורר. במשמרה שניה, הכרוכים מקישים כנפיהם פעם שנית ופורשים אותם ונשמע קול נגון שלהם למעלה, ואז מתחילים לשורר מלאכי עליון כגון כנפי הכרוכים (תהלים קכה, א) הבוטחים בה' כהר ציון וכו', ואז הקדוש ברוך הוא מעורר כל חיל שמים לבכיה ובועט ברקיע ומזדעזעים עליונים ותחתונים. במשמרה שלישיית של לילה חוזרים הכרוכים ומקישים בכנפיהם ופורשים אותם למעלה ומנגנים, וקול ניגונם הוא נשמע עד לרקיע, ומה שירה אומרים, (תהלים קיג, א) הללויה הללו עבדי ה' יהי שם ה' מבורך וכו', ממזרח שמש עד מבואו, ואז כל המלאכים הם משוררים במשמרת שלישיית וכל כוכבי שמים פותחים שירה (איוב לח, ז) ברוך יחד כוכבי בקר

אות יא: עוד בספר ויקרא (דף ק"ו ע"ב) כתב, בפסוק (ויקרא כד, טו) איש כי יקלל אלהיו, פירוש, מי שיקלל שם אלהים אינו חייב מיתה אלא ונשא חטאו, לפי שיכול לטעון שלא קלל אלא לאחד מן השרים שהמלאכים נקראו אלהים, אבל (ויקרא כד, טז) ונוקב שם ה' מות יומת, לפי שאין לו במה לתלות.

ובדף ק"ז (ע"א) כתב כי אין ראוי לאדם לקלל לשום שר, שאף שהם שרי האומות הם שמשי האל יתברך ברצונו:

אות יב: וכתב בספר שמות (דף צ"ו ע"א), בפסוק (תהלים מז, ט) מלך אלהים על גוים, כי שם אלהים הוא המושל על אומות העולם ולא שם ה' שהוא על ישראל, שנאמר (דברים ד, ד) ואתם הדבקים בה'.

אות יג: וכתב בספר בראשית (דף פ"ח ע"ב), טעם למה נקרא ר' יוסי בן פזי, בשביל מעשה, והוא לשון (איוב כח, יז) כלי פז.

אות יד: ושם (דף פ"ט ע"א) כתב שמלאכי השרת יודעים תרגום, שהרי גבריאל לימד ליוסף ע' לשון, אלא אף על פי שיודעים אותו אין נזקקין לו תנן שאין משגיחין עליו שהוא מאוס בעיניהם. ויש להסכים זה עם הגמרא.

אות טו: כתב בספר במדבר (דף קנ"ד ע"א), מתחיל בענין דגלי מעלה וסדרן ומאריך ומסיים (בדף קנ"ה ע"א), אמר שהם ד' דגלים הדגל האחד

אות ה: כתב בספר בראשית (דף קי"ט ע"ב), אמר רבי יהודא, שלוחים שהם מצד הרחמים אינם עושים שליחות דין, ואם תאמר הא תנן, שהמלאך שנגלה לבלעם של רחמים היה ונהפך לו לדין, יש לומר דהתם נמי לרחם על ישראל היה שליחותו ומאליו נמשך דין לבלעם המנגדם.

אות ט: כתב בספר בראשית (דף קמ"ד ע"א), הקשה, כי אחר שכתוב (תהלים קד, ד) משרתיו אש לוהט, איך יכול יעקב להיאבק עם האיש, והשיב, מכאן למדנו, כי המלאכים בבואם לעולם הזה הם מתגשמים ומתלבשים בגוף, וזהו שכתוב אצל אברהם ע"ה (בראשית יח, ח) ויאכלו.

אות י: כתב בספר ויקרא (דף ס"ד ע"ב), אלף ותק"ן רבוא בעלי שיר של מלאכים שעומדים לפני הקדוש ברוך הוא שמזמרים ביום, ואלף ותקמ"ח בצהרים, ואלף ותשעים רבוא באותה שעה שנקראת בין הערבים, ואלו נקראים בעלי יללה, לפי שבאותה שעה היא עת דין שדן הקדוש ברוך הוא לרשעים בשבעה נהרות של אש, ובאותה שעה מתעורר יצחק והרשעים צווחים בגיהנם (ירמיה ו, ד) אוי לנו כי פנה היום כי ינטו צללי ערב, וכשמגיע הלילה, אלו האל"ף ותקמ"ח כולם הם משוררים, וכן ביום, ובכל יום ויום הקדוש ברוך הוא מעורר לאברהם ומחיהו ומשליטו בכל בקר לפי שהבקר שלו, שנאמר (בראשית כב, ג) וישכם אברהם בבקר.

וחושבים שהם משיגים להקדוש ברוך הוא וכשרוצים להביט בו מסתלק מהם, ואומרים (יחזקאל ג, יב) ברוך כבוד ה' ממקומו, כך יש במין האדם ג' עולמות, עולם הראשון הוא העולם הזה עולם הפרוד, שהאדם מסתלק ממנו ואינו נראה, עולם השני הוא עולם הקשור בעולם העליון וממנו יודע דרכי עולם העליון וזהו גן עדן של מטה, עולם הג' הוא עולם העליון שהוא גנוז, כדכתיב (ישעיה סד, ג) עין לא ראתה, ולכך כתיב (דברים יד, א) לא תשימו קרחה בין עיניכם למת, לפי שאף שנעלם מהם מכל מקום הולך לנחול עולם מלא.

אריה, מיכאל הוא השר לצד ימין, הדגל השני נשר, אוריאל הוא השר לצד דרום, הדגל הג' שור, גבריאל הוא השר לצד צפון, הדגל הד' אדם, רפאל לצד מערב, עמו יש הרפואה.

אות טז: וכתב בספר במדבר (דף קנ"ט ע"א), סוד בפסוק (בראשית א, כז) בצלם אלהים, שיש להקדוש ברוך הוא ג' עולמות, האחד עולם העליון שהוא גנוז בתוכו, השני עולם אחר שהוא קשור באותו העולם, וזהו עולם שהקדוש ברוך הוא ניכר ממנו, כדכתיב (תהלים קיח, יט) פתחו לי שערי צדק, הג' הוא עולם המלאכים,

מעלת נשים צדקניות

וחוזרת עם הנשים. היכל הג' יוכבד אמו של משה רבינו ע"ה ואינם מכריזים כלום בזה ההיכל, אלא ג' פעמים בכל יום מודה ומשבחת להקדוש ברוך הוא עם הנשים אשר עמה ושירת הים מזמרות בכל יום והיא לבדה אומרת, (שמות טו, כ) ותקח מרים הנביאה וכו', וכל הצדיקים שבגן עדן מקשיבים קול נעימותה. היכל הרביעי דבורה וכמה נשים עמה מזמרות השירה שאמרה בעולם הזה (שופטים ה, א) ותשר דבורה.

אות ב: וכתב בספר ויקרא (דף נ"ב ע"א), כי בשביל האשה זוכה אדם לממון, שנאמר (משלי יט, יד) בית והון נחלת אבות ומה' אשה משכלת מי שזוכה באשה משכלת זוכה בכולם.

אות א: כתב בספר במדבר (דף קס"ז ע"ב), ארבע היכלות נשים צדקניות יש בגן עדן. היכל הראשון בתיה בת פרעה, וכמה רבבות אלף נשים צדקניות יש שם, והכרוז יוצא ג' פעמים בכל יום ואומר, הרי צורת משה רבינו ע"ה באה, ובתיה רואה ומשתחוה ואומרת, אשרי חלקי שזכיתי לגדלו, והן עוסקות במצות התורה וטעמיה, וכל הנשים היושבות בזה ההיכל נקראות (ישעיה לב, ט) נשים שאננות שאינן מצטערות בגיהנם. היכל השני סרח בת אשר וכמה רבבות נשים צדקניות עמה והכרוז יוצא ג' פעמים בכל יום ואומר, הרי צורת יוסף הצדיק ע"ה בא ויוצאה ורואה את יוסף ושמחה

מעלת הצדיקים:

על פניו צלם אלהים, ואז כל הבריות זוקפות עיניהם ורואות אותו הצלם

אות ג: כתב בספר בראשית (דף קצ"א ע"א), כי כשהאדם צדיק יש

המלך, הג' הוא חיצוני נראה ואינו נראה, בלבוש הזה מתלבשת הנשמה כשהיא רוצה לשוט בעולם הזה לילך לגן עדן של מטה לשמוע מאחורי הפרגוד מה יהיה על הארץ.

אות ו: עוד כתב בספר בראשית (דף ר"מ ע"א), כי כל הטובות שבאות לעולם הוא בשביל הצדיקים, וזהו (שופטים יד, יד) מהאוכל, שהוא הצדיק, יצא מאכל, פי' הצדיק נקרא אוכל, דכתיב (משלי יג, כה) צדיק אוכל לשובע נפשו, יצא לעולם מאכל, שכל העולם נזונין בזכותו.

אות ז: כתב בספר שמות (דף ס"ד ע"א), מעלת הצדיקים לפני הקדוש ברוך הוא שתובע בכבודם יותר מכבודו יתברך, סנחריב חרף כלפי מעלה והקדוש ברוך הוא לא תבע עלבונו, וכיון שהושיט ידו בחזקתו נפרע ממנו, ירבעם היה עובד עבודה זרה ולא תבע ממנו הקדוש ברוך הוא כלום, כיון דהושיט ידו בעדו הנביא ע"ה כתיב (מלכים א-יג, ד) ותיבש ידו.

אות ח: כתב בספר בראשית (דף קכ"ג ע"א), מדרש הנעלם, אמר רבי פנחס, קודם שיצא הצדיק מן העולם בת קול יוצאה בכל יום לאותם הצדיקים שהם בגן עדן, הכינו מקום לפלוני שיבוא לכאן, וזה רמז בפסוק (בראשית כג, ג) ויקם אברהם, היא הנשמה, כשמת, מעל פני מתו, זה הגוף, וידבר אל בני חת, אלו הצדיקים שוכני עפר שהיו חתים בעולם הזה כדי לעבוד קונם, ומה אמר להם (בראשית כג, ד) תנו לי מקום

ומתיראות ממנו, ואף חיות ברא ועוף שמיא, אבל כשהאדם רשע נסתלק ממנו צלם אלהים, ונדמה בעין החיות כבהמה, דניאל לא נסתלק דיוקן שלו, ולכך כשהטילוהו לגוב אריות לא חבלוהו.

אות ד: עוד כתב בספר בראשית (דף רכ"ד ע"ב), שכל הימים שנגזרו על האדם בעת בא לעולם, הולכים ופורחים בעולם ומזהירים את בני האדם כל יום ויום בפני עצמו שיעשה בו מצוה, וכשהאדם עושה באותו היום עבירה, היום עולה למעלה בבושת פנים והוא מעיד על האדם על העבירה שעשה, ויושב בפני עצמו אותו היום שם עד שיזכה האדם לעשות תשובה, אז זוכה ומחבר אותו היום למקומו, וכשהאדם הולך לבית עולמו, כל הימים אשר חי מתחברים כאחד ועושים לו מהם מלבוש נאה ומתלבש בו באותו העולם, אוי לאותו האיש שפגם שום פגם באותן הימים, שהרי מלבושו חסר וזה הלבוש נקרא חלוקא דרבנן, וזה שאמר (בראשית כד, א) ואברהם זקן בא כימים שלא פגם בשום יום מימיו וכשהם עתידים לקום הוא באותו מלבוש, שנאמר (איוב לח, יד) ויתיצבו כמו לבוש.

אות ה: עוד כתב בספר בראשית (דף רכ"ד ע"ב), אלף ות"ק רוחין עולים בכל יום מגן עדן כשמלבישים הצדיקים ג' לבושים הם, האחד מלבוש של הימים שאמרנו שמתלבש שם הרוח בגן עדן של מטה. הב' לבוש הנשמה בצרור החיים מתוך היכל

עליו למעלה, וכשאינו הולך בדרך ישרה, המקטרג שלו פורח באוויר ומתעכב קצת ואינו עולה למעלה, אולי יחזור בתשובה, כיון שרואה שאינו חוזר, עולה למרום ומקטרג עליו, וזה שאמר הכתוב (משלי ג, לה) וכסילים מרים קלון הוא סבה להרים הקלון שהוא המקטרג ולהעלותו לשמים לקטרג עליו.

אות יג: (וכתב בספר בראשית) [תיקוני זהר (דף קי"א ע"א)], וזרח השמש (קהלת א, ה), זה הקדוש ברוך הוא, שהוא זורח ומשפיע באדם, אם הוא צדיק, ואם לאו (איכה ג, לח) מפי עליון לא תצא הרעות, רק ובא השמש, אז הקדוש ברוך הוא מסיר ממנו השגחתו ואז שולטים עליו כמה מחבלים.

אות יד: כתב בספר בראשית (דף נ' ע"ב), הרוצה לידע חכמה, יסתכל בשלהבת העולה מתוך הגחלת או בנר הדולק, שהרי השלהבת אינה עולה אלא כשנאחזת בדבר אחר. בשלהבת העולה יש שני מאורות, אחד אור לבן שמאיר ואחד אור שמתאחז ממנו והוא שחור, האור הלבן המאיר הוא למעלה והשחור תחתיו כך הוא כסא הכבוד.

אות טו: כתב בספר שמות (דף קנ"א ע"ב), מעלת האבות שנקראו שוכני עפר, לפי שלא מתו כשאר בני אדם אלא גופם נשאר גנוז במערת המכפלה, ויש להם כוח כשירצו להתעורר כאיש אשר יעור

עמכם, והם השיבו לו, נשיא אלהים וכו', שכבר הכריז הקדוש ברוך הוא עלינו שנתן לך מקום בינינו.

אות טז: וכתב עוד בספר בראשית (דף קכ"ד ע"א), כי המלאך הממונה על הקברות דומה נקרא כנויו עפרון, על שם שהוא ממונה על ישיני עפר, ולעתיד קוראו הקדוש ברוך הוא ולוקח ממנו חשבון כל הצדיקים.

אות יז: וכתב בספר במדבר (דף ר"א ע"ב), בפסוק (במדבר כג, כד) לא ישכב עד יאכל טרף, כי כשהאדם הוא צדיק אין לך כל לילה שאינו הורג בו קודם שישכב אלף ומאה וכ"ה רוחות רעות. רבי אבא אומר אלף משמאל, שנאמר (תהלים צא, ז) יפול מצדך אלף, וזהו רמז (תהלים קמט, ו) רוממות אל בגרונם, וסמיך ליה, לעשות נקמה.

אות יח: עוד כתב בספר במדבר (דף ר"כ ע"ב), בפסוק (קהלת ט, י) בשאול אשר אתה הולך, הקשה, וכי כל בני אדם הולכים לשאול, והשיב שהכל הולכים אבל עולים מיד, דכתיב (שמואל-א ב, ו) מוריד שאול ויעל, חוץ מאותם רשעים שלא הרהרו תשובה בימיהם שכתוב בהם (איוב ז, ט) כן יורד שאול לא יעלה, ואפילו הצדיקים הולכים לשאול, לפי שלוקחים משם נפשות רשעים ושם עושים להם שיהרהרו בתשובה.

אות יט: וכתב בספר דברים (דף רס"ח ע"א), כשהאדם הולך בדרך ישרה, כמה סניגורים יש

משנתו, ולכן יודעים סודות יותר משאר בני אדם.

אות טז: כתב בספר ויקרא (דף נ"ה ע"ב), תוספתא (בראשית לב, ב) ויפגעו בו מלאכי אלוהים, יצתה בת קול שהם אברהם יצחק, הרי שהאבות נקראו מלאכים.

אות יז: כתב בספר בראשית (דף קכ"ח ע"א), תוספתא, אמר רבי שמעון, בשעה שנכנס אברהם לקבור את שרה, קמו אדם וחוה ולא היו מניחים אותו, אמרו אנו בבושת פנים לפני ה' יתברך בשביל אותו עון ועכשיו יתוסף לנו יותר מצד מעשיהם הטובים, השיב להם אברהם ע"ה אני מעותד להתפלל בעדכם שלא תבושו, אז נתרצו שתקבר שרה וזהו (בראשית כג, יט) ואחרי כן קבר את שרה, הרי מעלת אברהם ע"ה.

אות יח: עוד כתב בספר בראשית (דף פ"ו ע"א), רבי יצחק פתח (ישעיה מה, יט) דובר צדק ומגיד מישרים, כשברא הקדוש ברוך הוא את העולם היה מתמוטט, אמר שר העולם לפי שאין לי צדיק אחד על מה להתקיים, אמר הקדוש ברוך הוא, הרי עתיד לצאת אברהם שהוא צדיק גדול וזהו (בראשית ב, ד) תולדות השמים בהיבראם באברהם, אמר שר העולם אותו אברהם עתיד להעמיד בן שיחריב בית המקדש, אמר הקדוש ברוך הוא, הרי יוצא ממנו יעקב שעתיד להוליד י"ב שבטים, זהו ומגיד מישרים, שהיא מדריגת יעקב אבינו עליו השלום.

אות יט: כתב בספר ויקרא (דף קי"א ע"ב), רעיא מהימנא, כי אדם הראשון חטא בעבודה זרה, כמו שאמרו ז"ל (בראשית ב, טז) ויצו אין צו אלא עבודה זרה, גלגל הקדוש ברוך הוא נשמתו בטפת תרח שיצא אברהם ע"ה, ששבר מצבותיו ונכנס עצמו בכבשן האש, לקיים בו (דברים ז, כה) פסילי אלהיהם תשרפון, וזכה שיחזור תרח בתשובה, ולכן נתלבן אברהם ע"ה באש כמו הכסף צרוף שיש בתוכו עופרת שמשימים אותו באש ויוצא העופרת לחוץ, כך יצא מאברהם ישמעאל ונשאר נקי, ובשביל זה ישמעאל יצא מצחק בעבודה זרה כדי ללבן עון אדם הראשון שכפר בעיקר ועבד עבודה זרה. יצחק בא לתקן עוון אדם שחטא בשפיכות דם, כנגד זה פשט צוארו על המזבח ויצא ממנו עשו שופך דם, בא יעקב לתקן עון גלוי עריות שחטא אדם הראשון באותם טיפות, לכן יעקב תרח בלבן כמה שנים והחליף לו לאה ברחל.

אות כ: כתב בספר בראשית (דף נ"ב ע"ב), רבי שמעון היה יושב ועוסק בתורה לילה אחת, והיו יושבים לפניו רבי יהודה ורבי יצחק, אמר רבי יהודה, והא כתיב (שמות לג, ו) ויתנצלו בני ישראל את עדים, ואמרינן, שגרמו מיתה עליהם מאותה שעה שחזרה עליהם זוהמת הנחש, הא ניחא ישראל שחטאו, אבל יהושע שלא חטא למה הוסר ממנו עדי הר חורב, וכי תימא שלא סר ממנו אם כן למה מת. ואם תאמר שלא קבל העדי, קשה למה לא

אות כב: עוד (שם (דף מ"ד ע"ב), מדרש (רות), [זהר חדש רות צ"ח ע"ב], ואדם לא זכר את האיש המסכן ההוא, רמז שאדם הראשון לא זכר לתת לדוד ע"ה אלא ע' שנה ולא נתן לו ק' שנה, שאם היה נותן לו ק' שנה לא היה נחרב בית המקדש.

אות כג: עוד כתב בספר בראשית (דף פ"ד ע"א), הקשה בכתוב (תהלים פו, טז) והושיעה לבן אמתך, וכי לא היה בן ישי למה לא הזכיר אביו, מכאן הוציא רבי שמעון בר יוחאי ע"ה, כי כשיבא האדם לזכור אצל בית דין של מעלה יזכיר דבר שהוא ודאי יותר, ולכך הזכיר אמו.

אות כד: כתב בספר שמות (דף י"ט ע"א), זכה עמרם ונולד לו בן שנתנבא בקול גדול, ועמרם זכה לבת קול, וזהו (שמות ב, א) ויקח את בת לוי, וזהו וילך, שהלך והשיג מדרגה זאת.

אות כה: כתב בספר במדבר (דף קפ"א ע"ב), (קהלת א, ג) מה יתרון לאדם בכל עמלו, זה יהושע ע"ה, שאף על פי שירש מקומו של משה רבינו ע"ה, מכל מקום לא זכה למקומו ממש, כי משה רבינו ע"ה אורו מעצמו כמו השמש, אמנם יהושע אין לו אורה משלו אלא תחת השמש, וזהו שאמרו ז"ל, פני משה פני חמה, פני יהושע פני לבנה.

אות כו: עוד כתב בספר במדבר (דף רל"ז ע"א), סוד שנמצא פנחס

קבל, השיב רבי שמעון ואמר, שהטעם הוא שהעולם נדון אחר רובו, ובא וראה כשחטא אדם באילן שאכל ממנו, גרם לאותו האילן שישרה מות על כל העולם ותלוי הפגם בלבנה עד שעמדו ישראל על הר סיני, והוסר מהם הפגם והאירה הלבנה, כשחטאו בעגל חזר הפגם של הלבנה ולא יכול שום אדם להתקיים, אף יהושע שהיה צדיק כיון שהרוב נגזר עליהם המיתה, זולת משה שמיתתו היתה בנשיקה. והאריך שם ואמר, שזה רמז פני משה כפני חמה, ופני יהושע פני לבנה.

אות כא: עוד כתב בספר בראשית (דף נ"ה ע"ב), מעלת אדם הראשון כשהיה בגן עדן הוריד לו הקדוש ברוך הוא ספר על ידי המלאך הממונה על הרזים, והיו נאספים המלאכים אצל אדם הראשון לידע הסודות, והיו אומרים (תהלים נו, ו) רומה על השמים אלהים, באותה שעה רמז לו הקדוש ברוך הוא על יד המלאך סתום וחתום הדברים, כי לא ניתן רשות למלאכים לידע כבודי אלא אתה, והיה זה הספר ביד אדם הראשון עד שיצא מגן עדן, כיון שחטא פרח הספר מידו והיה בוכה ונכנס במי גיחון עד ערפו, עד שהעלו המים בגופו חלודה ונשתנה זיוו. באותה שעה רמז הקדוש ברוך הוא לרפאל והחזיר לו אותו הספר, ובו היה לומד אדם הראשון והניחו לשת בנו, וכן כל התולדות עד שהגיע הספר לאברהם ע"ה, ובו היה יודע להתלמד בכבוד האל, וכן לחנוך ניתן אותו ספר.

נקרא עוד אברם, והשיב, כי באברהם כתיב (בראשית יז, ה) והיה שמך אברהם ולכך נשאר בו זה השם, אבל ביעקב לא כתיב והיה שמך ישראל, רק ישראל יהיה שמך.

אות כמז: עוד כתב בספר בראשית (דף קע"ז ע"ב וקע"ח ע"א), טעם למה שנקראו ישראל (ישעיה מא, יד) תולעת יעקב, שהם כתולעת המשי, שיוצא ממנו כמה בגדי מלכות וזורע זרע ומת, ואחר כך מאותו זרע מתקיים כבראשונה, כך ישראל אף על פי שימותו יחזרו לחיות.

אות ל: עוד כתב בספר בראשית (דף צ"ז ע"א), תנא דבי אליהו, יעקב אבינו כסא בפני עצמו, דכתיב (ויקרא כו, מב) וזכרתי את בריתי יעקב, ברית כרת הקדוש ברוך הוא עם יעקב מכל אבותיו, שעשאו כסא הכבוד בפני עצמו חוץ מן הראשונה.

אות לא: עוד כתב בספר בראשית (דף צ"ד ע"ב), כי יש בפסוק (תהלים סה, ה) אשרי תבחר ותקרב יי תיבות, כנגד יי חופות שיש לצדיקים, כי מכל מלה נעשית חופה אחת.

אות לב: עוד כתב בספר בראשית (דף ק"כ ע"ב), (שמואל א ג, י) שמואל שמואל, לפי שבסוף היה שלם שקודם לא היה נביא, ולזה יש פסק. אבל (שמות ג, ד) משה משה לא פסק, שמשנולד שכינה עמו.

אות לג: עוד כתב בספר בראשית (דף קס"ח ע"א), כי האבות הניחו

ביו"ד, לפי שעולה כמנין יצחק שהם ר"ח, שבאותו מעשה שהרג לזמרי נתגבר ונתלבש בגבורה חזקה שהיא מדת יצחק, וזהו (במדבר כה, ז) ויקח רמ"ח בידו, כי אחר שנתלבש בשם יצחק ועלה שמו ר"ח ראה אות המ"ם פתוחה שהיתה מלאה דם, וזהו אות מלאך מות מימות אדם הראשון, שבזה מביא מות לעולם וזהו סוד (בראשית ג, ו) ותקח מפריו מ"ם והיה מצפה אותיות ו"ת שתהיה מות, כיון שכתוב ותתן גם לאישה נתחברו אותיות מות, וזאת האות מ"ם ראה פנחס פורחת באויר והיה מצפה מלאך המות ללוקחה, מיד נתגבר פנחס ולקחה ממנו ככח שהיה לו שם יצחק שעולה ר"ח, לקח גם המ"ם וזהו ויקח רמ"ח בידו.

אות כז: כתב בספר במדבר (דף רל"ז ע"ב ורל"ח ע"א), האריך רעיא מהימנא בזה, אמר כי ראה פנחס מ"ם של חימה פורחת באויר, חטף אותה ושתפה עם ר"ח שהוא מנין יצחק, ומנין פנחס ביו"ד, ונעשה רמ"ח, אחר כך ראה מלת וי"ו מן מות פורחת באויר חטפה ונעשה רומח בוי"ו, ובאיזה זכות חטף ב' אותיות, לפי ששיתף עמו כוח ב' צדיקים יצחק ויעקב, וזהו פנחס [פני חס] בשני פנים אלו חס הקדוש ברוך הוא על ישראל, ויעקב נקרא פניאל וזכה להשתתף עם יצחק, בשביל שמסר עצמו למיתה כיצחק.

אות כח: כתב בספר בראשית (דף קע"ד ע"א), טעם למה שאנו קורים יעקב אחר שאמר לו ה', (בראשית לה, י) ישראל יהיה שמך, ולמה אברהם לא

וה' מאברהם ל"ג, יוסף היה לו לחיות קמ"ז וחי ק"י נמצא שנתן משנותיו לדוד ל"ז שנה הרי ע' שנה לדוד, יצחק לא נתן לו כלום.

לדוד ע"ה כל אחד מחייו, אברהם ע"ה היה לו לחיות ק"פ שנה הניח לו חמש שנים, יעקב היה לו לחיות כמו אברהם ולא חי אלא קמ"ז, הרי כ"ח שנה חסר

מעלות רבי שמעון בר יוחאי ואליהו הנביא ז"ל ומועלת ישראל

בחשוכא, החזיר אותה הכונה למקומה, ובחלל ראובן יצועי אביו ניתנה הבכורה ליוסף.

אות לז: כתב בספר שמות (דף ט"ז ע"ב), מעלת ישראל על האומות, שכל האומות ע' לשון, ובישראל כתיב (בראשית מו, כז) כל הנפש וכו' שבעים, הרי כי השולט בישראל כשולט בכל העולם.

אות לה: כתב בספר ויקרא (דף ק"א ע"ב), רעיא מהימנא, טעם למה שנקראו ישראל פעמים בנים פעמים עבדים, אמר כי מי שיודע להקדוש ברוך הוא דרך כלל נקרא עבד, שעושה מצות ה' בלי ידיעת פרטי הדברים, כעבדים שאין לו רשות לחפש בגנזי אדוניו, אבל מי שיודע להקדוש ברוך הוא בדרך פרט נקרא בן.

אות לו: וכתב בספר במדבר (דף קכ"ה ע"א), רעיא מהימנא, וזה לשונו, לא נקראו ישראל עבדים אלא אותם שהם עמי ארץ כבהמה, אבל החכמים נקראו אדם, וזהו (יחזקאל לד, לא) ואתן צאני, כנגד עמי ארץ, אדם אתם, כנגד החכמים. אמר הכותב, וזהו (תהלים לו, ז) אדם ובהמה תושיע.

אות מ: וכתב בספר בראשית (דף רמ"ד ע"ב), (שיר השירים ח, ו) שימיני

אות לד: מעלת אליהו ז"ל, כתב בספר בראשית (דף ר"ט ע"א), בענין סוד הנשמות, שכולם באות מנהר דינור דנגד ונפק מצרור החיים, וכשהאישה מתעברת, אם הבן הנולד הוא מצד הזכר חי יותר, ואם מצד הנקבה אינו מתקיים, ולכך כתב באליהו (מלכים א-יט, א) וילך לו אל נפשו כי נשמתו היתה מצד הזכר לגמרי, ולכן לא מת כדרך בני אדם אלא נפשט מן החומר ונשאר כמלאך בעולם, וכבר אמרו, שכל הנסים הנעשים בעולם הם על ידי אליהו ז"ל.

אות לה: אמר הכותב, בזה נתברר תפלת חנה, (שמואל א-א, יא) ונתת לאמתך זרע אנשים, כי הבן הניתן לה יהיה מצד הזכר ולא מצדה, כדי שיתקיים ונכון.

אות לו: עוד כתב בספר בראשית (דף רכ"ב ע"ב), כמה יש לאדם להסתכל שלא יעבור על רצון יוצרו, ששנינו וכל מעשיך בספר נכתבין, ולא זו בלבד אלא אפילו מה שחושב האדם ועולה על רוחו הכל נכתב לפניו, וראיה מיעקב, כי כשהביאו לו את לאה כונתו היתה ברחל ואותה טפה ראשונה שהשליך יעקב היה בדעתו שהיתה ברחל, הקדוש ברוך הוא דיידע מה

מזון לכל העולם, וכשהם רשעים האומות אוכלים תחלה ואחר כך ישראל אוכלים התמצית, בזמן שהיו ישראל שרויים על אדמתם, היו נותנים תמצית הברכה לאומות ועכשיו בהפך.

אות מוד: כתב בספר בראשית (דף א' ע"א), מעלת כנסת ישראל שנמשלה לשושנה, מה שושנה זו יש בה לבן ואדום, אף כנסת ישראל יש בהם דין ורחמים. מה שושנה זו יש בה י"ג עלין, כך ישראל יש להם י"ג מדות רחמים.

אות מזה: וכתב עוד בזה בספר שמות (דף כ' ע"א וע"ב), טעם למה נמשל הקדוש ברוך הוא כשושנה, מה שושן זה יש בו ריח והוא אדום מוצקין אותו ונהפך ללבן וריחו אינו זו, כך הקדוש ברוך הוא מנהיג עולמו בדרך זה, החטא הוא אדום, שנאמר (ישעיה א, יח) אם יהיו חטאיכם כשנים, מקריב קרבנו לאש שהוא אדום, זורק דם סביב למזבח שהוא אדום, מדת הדין אדום מוצקין הריח ועולה העשן כלו ללבן, אז נהפך מדת הדין לרחמים. ודע שכל מדת הדין אין הריח שלו אלא מצד אודם, וזה שאמר בנביאי הבעל (מלכים א יח, כח) עד שפוך דם. אמר ר' יצחק, תדע שעיקר הקרבן הוא חלב ודם שהוא אודם ולבן, ולכך ריח הקטרת הסממנין מהם אדומים מהם לבנים, והריח עולה משניהם כנגד זה אדם מקריב חלבו ודמו בתעניתו ומתכפר לו, מה השושן האדום אינו נעשה לבן אלא על ידי האש, כך כשהאדם מתענה מתוך התענית אבריו

כחותם, מה החותם כשחותם בו האדם אף שיסיר אחר כך החותם הצורה נשארה דבוקה, כך אמרה כנסת ישראל להקדוש ברוך הוא, אני נדבקתי בכך אף שאלך בגלות תהיה דבק עמי.

אות מוא: עוד כתב בספר בראשית (דף רמ"ה ע"ב), למה נקרא (בראשית כג, ב) קרית ארבע, שנקברו ד' צדיקים, אדם אברהם יצחק ויעקב. והקשה, שהרי אמרו ז"ל שהאבות הן המרכבה ואין המרכבה פחותה מארבעה, ושנינו, שתף הקדוש ברוך הוא את דוד ונעשה מרכבה שלימה, ואם כן למה לא נקבר דוד ע"ה במערת האבות. ותירץ, כי דוד ע"ה היה לו מקום מתוקן והוא ציון, ואדם שנקבר בתוך האבות הוא לפי שהיה מלך ראשון שבעולם, ואחר כך ניטלה ממנו המלוכה וניתנה לדוד ע"ה.

אות מוב: כתב בספר בראשית (דף ר"ע ע"ב), אמר רבי שמעון בר יוחאי ז"ל, דיעקב אף על פי שיצתה נשמתו במצרים לא יצאתה ברשות אחר, אלא תיכף נקשרה נשמתו למקומה אצל האבות במערת המכפלה, וכשנכנס שם יעקב, כל ריח שבגן עדן עלו בה ונר אחד דולק, וכשנכנסו האבות אצל יעקב להטפל בו נסתלקה הנר, וכשחזר יעקב ונכנס למערה חזר הנר כבראשונה, ועד ימי עולם לא קבלה המערה אדם אחר ולא תקבל.

אות מוג: כתב בספר שמות (דף קנ"ב ע"ב), מעלת כשישראל זכאים בשבילם נותן הקדוש ברוך הוא

גשמי שנשאר בסערה, וזה ענין (משלי ל, ד) מי עלה שמים וירד זה אליהו.

אות כוח: וכתב בספר שמות (דף ט"ו ע"א), מעלת רבי שמעון בר יוחאי ז"ל, שכתוב עליו (עמוס ג, ח) אריה שאג מי לא יירא, עולמות של מעלה מזדעזעים ממנו ומימיו לא גזר תענית על הצבור, כי כל מה שהיה שואל הקדוש ברוך הוא מקיים והיה מבטל גזרות רעות.

אות כז: ובספר בראשית (דף ד' ע"ב), כתב ענין נפלא, כי מלך המשיח היה בא לשיבתו.

אות נ: ובספר שמות (דף קל"ו ע"ב), כתב, חכמת רב המנונא סבא ומעלתו, שבכל ערב שבת כשהיה עולה מן הנהר שהיה טובל, היה יושב רגע אחד וזוקף עיניו למרום והיה שמח והיה אומר, שהיה יושב לראות שמחת מלאכים עליונים, אלו יורדים ואלו עולים.

אות נא: וכתב בספר בראשית (דף ק"ג ע"א), בפסוק (בראשית כח, יג) הנה ה' נצב, אמר, מכאן למדנו, מי שאינו שלם למטה אינו שלם למעלה.

אות נב: וכתב בספר שמות (דף קס"ו ע"א וע"ב), מעלת (איוב לב, ב) אליהו בן ברכאל הבוזי ממשפחת רם שהיה כהן מזרע יחזקאל בגזירה שוה, נאמר כאן הבוזי ונאמר להלן (יחזקאל א, ג) יחזקאל בן בוזי הכהן, ולפי שלא תאמר כי הבוזי שכתב אדרבא לגרעון, לכך כתב ממשפחת רם. ומה שנקרא

מחלישים, ולזה רבי אלעזר כשהיה בתענית היה מתפלל ואומר, רבונו של עולם גלוי וידוע לפניך שהקרבתי חלבי ודמי והרתחתי אותם בחמימות חולשת גופי, יהי רצון מלפניך, שיהיה הריח העולה מפי בשעה זו כריח העולה מהקרבן באש של מזבח ותרצני. ומה השושנה, אם אין הקוצים אין מתקיימת, כך אלמלא הרשעים אין ניכרים הצדיקים. דבר אחר (שיר השירים ו, ג) הרועה בשושנים המנהיג עולמו ב' שנים והשביעית שבת לה'. דבר אחר בשושנים, באותם ששונים הלכות.

אות כז: כתב בספר בראשית (דף ס"ט ע"ב), בזמן שיש דין בעולם כגון ביום הדין, אין צריך לאדם להזכיר שמו יחידי לפני הקדוש ברוך הוא, שאם יזכיר שמו יזכירו חובותיו, וזה מאמר הנביא לשונמית, (מלכים ב, ד, יג) היש לך לדבר אל המלך או אל שר הצבא, אל המלך זה מלכו של עולם שהיה יום הדין, והשיבה (מלכים ב, ד, יג) בתוך עמי אנכי יושבת, טוב לי להזכר עם הרבים.

אות כז: וכתב בספר שמות (דף קצ"ז ע"א), למעלת אליהו ז"ל, סוד שנמצא בספר אדם הראשון וזה לשונו, בתולדות האדם יהא רוח שירד לעולם ויתלבש בגוף ואליהו שמו, ובאותו גוף יסתלק מן העולם ועלה בסערה, ואותו גוף הגשמי ישאר בסערה וגוף אחר של אור יזדמן לו שם להיות בין המלאכים, וכשירוד למטה לארץ חוזר ומתלבש באותו גוף

חברו או בממוץ או בבנים, צריך לברכו אחר כך. למדנו ממשו רבינו ע"ה, שאחר שספר שבחן של ישראל (דברים א, י) והנכם היום, ברכם יוסף עליכם. ומי שמונה שבח חברו ואינו מברכו, הוא נתפס בראשונה. ואם מברכו צריך בעין יפה, קל וחומר מי שמברך להקדוש ברוך הוא שיהיה בכל לבו.

יחזקאל בן בוזי, לפי שהיה מבזה עצמו בפני מי שגדול ממנו, וכן היה אליהו בן ברכאל, וזה שכתוב (איוב לב, ו) צעיר אני לימים, מימים מיבעי ליה, אלא הכי קאמר, צעיר אני ומקטין עצמי אצל מי שיש לו ימים הרבה ושנים.

אות נג: כתב בספר במדבר (דף קי"ז ע"ב), כל מי שמספר שבח

החלק השני עבודה

מעלת בית המקדש

ובמקום שיש שם שלימות נקרא נורא, ואם תאמר, למה תרגם מה דחילו ולא מה שלים, אמר לו אין מורא אלא במקום שיש שם שלמות, ובמקום שיש שלמות נקרא נורא, דכתיב (תהלים לד, י) יראו את ה' קדושו כי אין מחסור ליראיו.

אות ג: וכתב בספר בראשית (דף קי"ד ע"א), עתיד הקדוש ברוך הוא לחדש עולמו ולבנות ירושלים ולהורידה בנויה, ונשבע שלא תחרב עוד ולא יגלו ישראל.

אות ד: וכתב בספר שמות (דף ר"מ ע"ב), חס ושלום שאבני יסודות ציון וירושלים נשרפו באש, אלא כולם נגזזו ולא נאבד אפילו אחת מהם, וכולם עתיד הקדוש ברוך הוא לחזור ולהוציאם לעתיד.

אות ה: וכתב בספר בראשית (דף ס"א ע"א), אמר רבי חייא, ארץ ישראל אינו שולט שם שום שר אלא הקדוש ברוך הוא לבדו, אבל לפעמים

אות א: כתב בספר בראשית (דף א' ע"ב), למעלת בית המקדש, (איכה ב, יג) מה אעידך מה אדמה לך, בשעה שנחרב בית המקדש יצתה בת קול ואמרה, מה אעידך בכל יום ויום כבר העדתי בך, דכתיב (דברים ד, כו) העדותי בכס היום, מה אדמה לך ממש עשיתך כעין בית המקדש של מעלה, מה אשוה לך כעין שאת יושבת הכי הוא כביכול למעלה, כעין שאין נכנסים בך אוכלוסיך עכשיו כך נשבעתי שלא אבא בירושלים של מעלה עד שיכנסו בך אוכלוסיך, וזהו ואנחמך, כלומר בזאת תנחם, אבל עכשיו שאת יושבת אלמנה, (איכה ב, יג) גדול כים שברך. ואם תאמר שאין לך רפואה, לכך כתב, מי ירפא לך, היא מדרגה סתומה עליונה שנקראת מי.

אות ב: וכתב בספר שמות דף ע"ט ע"א), (בראשית כח, יז) מה נורא המקום הזה, למה נקרא נורא, והשיב כי ראה שלמות גדול במקום ההוא

ואני ברוב חסדך, זה אברהם. אשתחווה אל היכל קדשך, כנגד יעקב, ביראתך זה יצחק, שכתוב בו ופחד יצחק.

[ומיד האלהי כבוד מהר"ר אלעזר אזכרי ז"ל, מצאתי מוגה כך, ברוב חסדך זה אברהם, אל היכל קדשך זה יצחק, ביראתך, זה יעקב. איך שיהיה למדנו, כי בהיכנס האדם לבית הכנסת, יטול עצה מהאבות על ידי זה הפסוק].

אות ה: ובספר שמות (דף קס"ד ע"ב), כתב, כי כשהקדוש ברוך הוא בא לבית הכנסת שנקרא מקדש מעט ומוצא שם רוב עם, אז מלך המשיח מתעטר ומתהדר ומכין עצמו בתקונים וקשוטים שלו לעלות למעלה, ואם לאו, מחתת רזון חס ושלוש.

אות ט: וכתב בספר בראשית (דף קל"ט ע"א), שנינו, בית המקדש קודם לקבוץ גליות, וקבוץ גליות קודם לתחיית המתים, ותחיית המתים הוא אחרון שבכולם. תנן ארבעים שנה קודמין קיבוץ גליות לתחיית המתים.

שולט שר אחד בארץ ישראל לעשות רע לשעה א', מנא לן מדוד, דכתיב (דברי הימים א כא, טז) וירא את מלאך ה' וחרבו שלופה, ורבי אליעזר חלק ואמר, שאפילו רגע א' אינו שולט, והמלאך שכתב ביהושע הוא ה' יתברך עצמו, כתיב הכא מלאך וכתוב התם (בראשית מח, טז) המלאך הגואל.

אות ו: וכתב בספר שמות (דף קס"ד ע"א וע"ב), (משלי יד, כח) ברוב עם הדרת מלך ובאפס לאום מחתת רזון. והקשה, מחתת מלך מיבעי ליה, השיב, כי בשעה שישאל באים לבית הכנסת להתפלל אז הוא הדרת מלכו של עולם, אמנם כשאין ישראל באים להתפלל, אז הוא מחתת רזון של שרי מעלה, שהם ממתנינים שלא לומר שירה עד שיקדימו ישראל.

אות ז: וכתב בספר בראשית (דף י"א ע"א), לא יוכל האדם להכנס לבית הכנסת רק שיטול עצה תחלה מאבות העולם, שהם תקנו התפלות. וזהו שאנו אומרים פסוק (תהלים ה, ח)

עניני ומעלת הקרבנות

אות ב: עוד (שם) הוא ירד והכה את הארי, כי כשהיו ישראל זכאים היו מקריבים קרבנות, והיה יורד מן השמים דמות אריה, והיו רואים אותו על המזבח רבוץ כארי על טרפו, וכל הכלבים היו נחבאים לפניו, וכיון שגרמו העונות הכה לאותו הארי, אוריאל שמו, כיון שראה זה צד

אות א: כתב בספר בראשית (דף ו' ע"א וע"ב), פתח ואמר (שמואל ב כג, כ) ובניהו בן יהוידע, זה הפסוק רומז סודות עליונים, בן איש חי, זה חי העולמים, רב פעלים, בעל כל הפעולות והמעשים, הוא הכה את שני אריאל מואב, שחרב ב' מקדשים, וזהו מואב שהם מאב שבשמים.

אדם ויקריב קרבן, אלא עיקר הקרבן שיהיה בלי חטא, וזהו קרבן שלמים של שלום, וזהו שכתוב לפעמים (במדבר כח, ב) את קרבני ולפעמים קרבנכם.

הטומאה, שלח כלב אחד שיאכל כל הקרבנות, ומה שמו של הכלב ההוא בלאדן שמו, כלומר, שאינו בכלל אדם אלא כלב הוא.

אות ז: ובספר במדבר (דף ר"מ ע"ב) רמ"א ע"א, כתב טעם הקרבן, אמר רבי שמעון בר יוחאי ז"ל, שיש בכסא ד' פנים. פני שור, פני נשר, פני אריה, פני אדם, וכל אחד נותן כח בעולם השפל למינו, פני שור ממנו נמשך כח לכל מין בהמה שבעולם, ולפי שמהם יצא זה הכח, לפיכך אותם השרים והממונים המתפשטים מפני שור שבכסא, מתקרבים ליסוד שלהם ונהנים מאותו יסוד, ולכך הם נהנים מקרבן בהמה טהורה, לפי שהוא דבר מתפשט מכחם, כשם שיש נחת רוח להקדוש ברוך הוא, שנהנה לקבל רוח הצדיק לפי שהם מיסודו, כך נחת רוח לאלו ליהנות מיסודם. ויש עוד במרכבה פני נשר, והוא נותן כח לכל מיני העוף, לכן הוא נהנה בקרבן העוף ומקבלו, לפי שהוא נהנה להדבק במינו. פני אדם יש במרכבה, וזהו עיקר הקרבן שאדם מקריב דמו וחלבו לה', והקדוש ברוך הוא מקבל רצונו (ויקרא א, ט) ריח ניחוח לה' שאמר ונעשה רצונו, פני אריה יש במרכבה, הרי אמרו כי כשישראל זכאים היו רואים כדמות ארי על המזבח.

אות ג: וכתב בספר במדבר (דף רכ"ד ע"ב), כי בזמן שישראל היו עושים רצונו, המלאך שהיה יורד לאכול הקרבנות היה לו צורת אדם, וכשלא זכו צורת כלב. וכן בשעת פטירתו של אדם, אם זכאי, המלאך שנוטל נשמתו נדמה לו בצורת אדם, ואם לאו בצורת כלב.

אות ד: עוד במדבר (דף רכ"ד ע"א), (אמר רעיא מהימנא), כי אין הקרבנות אלא להרחיק רוחות טומאה ולקרב רוחות קדושה.

אות ה: וכתב בספר בראשית (דף פ"ט ע"ב), טעם הקרבן, לפי שמתחלה עשה ה' רוח, הבהמה נבדלת מרוח האדם, ולכן אדם הראשון לא הותר לו בשר באכילה, כדי שלא יתערב בו חלק בהמה, וכשחטא אז נאמר לו (בראשית ט, ג) כירק עשב נתתי לכם את כל, ויתהנה הגוף שחטא מגוף בהמה כמוהו, לכן כשחטא הגוף בכמה חטאות, אומר הקדוש ברוך הוא זה חטא בגוף יקריב בשר לכפר על הגוף, ומה שחטא בנפש הדם יכפר על הנפש.

אות ו: עוד בספר במדבר (דף ר"מ ע"א), אין רצונו של מקום שיחטא

מעלת התפלה

אות א: מעלת תפלת אבות, כתב בספר בראשית (דף רכ"ה ע"ב), ג' פעמים בכל יום יורד רוח אחד במערת המכפלה ויושב בקברי אבות,

בספר בראשית (דף רכ"ה ע"ב), ג' פעמים בכל יום יורד רוח אחד במערת המכפלה ויושב בקברי אבות,

אפילו בחייהם, אבל ישראל ואותם הצדיקים, עליהם אמר שלמה ע"ה (קהלת ד, ב) ושבח אני את המתים שכבר מתו, כלומר שבזמן שכבר מתו ועכשיו הם חיים בגן עדן, ועוד כי שאר האומות כשהולכים על המתים הולכים בכשופים אבל ישראל הולכים אצל מתייהם בתשובה ותענית, וכוונתם שנשמות המתים יתפללו להשם יתברך עליהם והקדוש ברוך הוא חס עליהם.

אות ו: וכתב בספר בראשית (דף רל"ד ע"א), כי תפלת הרבים יש לה מעלה, וזה שאמר (תהלים קב, יח) פנה אל תפלת הערער, כי תפלת היחיד הקדוש ברוך הוא מפשפש בה לדעת זה היחיד המתפלל מה טיבו ומה מעשיו, וזהו פנה, לכך צריך האדם לעולם להתפלל עם הרבים, לפי שלא בזה את תפלתם ואינו מפשפש וחוקר אחריהם.

אות ז: עוד בספר בראשית (דף כ"ג ע"ב), טעם שאנו אומרים (תהלים עח, לח) והוא רחום, לפי שכמה מלאכי חבלה רודפים אחר תפלת האדם להדיחה, ולכך אנו אומרים והוא רחום יכפר עון, כנגד ס"מ, ולא ישחית, כנגד משחית, והרבה להשיב אפו, כנגד אף, ולא יעיר כל חמתו, כנגד חמה.

אות ח: עוד בספר בראשית (דף כ"ג ע"ב), תפלת העני משובחת שמאחרת כל התפלות מלפניה, שנאמר (תהלים קב, א) תפלה לעני כי יעטוף, לשון איחור. ובזה פירש כי תפלת ערבית נקראת תפלת עני וזהו

ועומדים על עמדם ומתפללים על בניהם.

אות ב: כתב עוד שם (בדף רכ"ה ע"ב), סוד שגלה רב המנונא סבא, כי הראו לו שיותר מועילה תפלת רחל, בכל זמן שהעולם צריך, יותר מהאבות.

אות ג: וכתב בספר שמות (דף ט"ז ע"ב), סוד שאם לא מתפללים המתים על החיים, לא היו מתקיימים החיים אפילו שעה אחת.

ובספר שמות (דף קמ"א ע"ב) כתב, כי כשהולכים לבית הקברות על המתים, שם הם נמצאים ושם היא הנפש ושומעת בצער החיים והיא מודיעה הדבר לרוח, ואז הרוח מודיע הדבר לנשמה והנשמה הולכת ומעוררת לאבות העולם.

אות ד: וכתב בספר ויקרא (דף ע"א ע"א), אמר כי כשהעולם בצער והולכים להתפלל על הקברות, אמר ר' אבא, לא ילכו שם בלא ג' תעניות, ור' יוסי אמר אפילו בתענית אחד, ובלבד שיהא העולם בצער. והביא מעשה, שהמתים מזדעזעים כשמוליכין שם ספר תורה ויש שם פסול או חסר או יתיר.

אות ה: עוד שם בספר ויקרא (דף ע"א ע"ב), נתן טעם, למה אנו הולכים להתפלל על המתים כשיש שום צער, והא כתיב (דברים יח, יא) ודורש אל המתים, והשיב [ודורש] אל המתים, דוקא שהולך האדם אל הגוים עובדי עבודה זרה שלעולם נקראים מתים

משפיל עיניו למטה בעת התפלה, מקדים עליו מלאך המות, וכשתצא נשמתו לא יסתכל בהוד השכינה לפי שזלזל בשכינה שהיא כנגדו, שנאמר (תהלים טז, ח) שריתי ה' לנגדי, והוא מביט בה.

אות יג: וכתב בספר שמות (דף נ"ז ע"א), כל המתפלל ואינו מתכוין בתפלתו לתועלת העולם שיתברכו בו עליונים ותחתונים, דוחין תפלתו לחוץ, והוכיחו, מדכתיב (ישעיה א, יב) כי תבואו ליראות פני, ולא כתיב לראות, לרמוז פועל יוצא לשני.

אות יד: וכתב בספר במדבר (דף קצ"ה ע"א), במעלת התפלה, אמרו, כי דוד ע"ה שם נפשו בשעת התפלה בד' דרכים, האחד כמו העני, וזהו (תהלים קב, א) תפלה לעני, וכמו העבדים, (תהלים פו, ב) הושע עבדך, וכמו החסידים, (תהלים פו, ב) שמרה נפשי כי חסיד אני, וכמו אותם המוסרים עצמם על קדושת שמו. אמר רבי שמעון בר יוחאי, הרימותי ידי אל ה', כי מי שמתפלל ומתכוין באלו הד' דברים בכל יום, אין תפלתו חוזרת ריקם. בתחילה ישים עצמו כעבד, וזהו כשאומר הזמירות, ואחר כך יעשה עצמו כאותם שמוסרים עצמם, וזהו בשעה שאומר שמע ישראל, וכשאומר אמת ויציב, יעשה עצמו כעני הדופק פתחי מרום, וכשאומר שומע תפלה, ישים עצמו בכלל החסידים, שכבר התפלל על הצדיקים ועל החסידים, ובשעת שומע תפלה ישוב בתשובה ויפרט חטאיו, כי באותה שעה ימינו

תפלת ערבית רשות, שיעקב תקן אותה בעד כל ישראל שהם בגלות ברשות האומות, ולפי זה תפלת ערבית חשובה מכל התפלות.

אות טו: ובספר שמות (דף פ"ו ע"ב), כתב, תפלת העני משובחת מכל התפלות, שהיא עולה עד כסא הכבוד והקדוש ברוך הוא משתבח בתפלת העני, וכל מי שמנוף בעני כמנוף חס ושלום בשכינה.

אות יז: ובספר במדבר (דף קצ"ה ע"א), כתב, סוד תפלת העני שמקובלת יותר מכלן ותכף נענה, לפי שהעני מתוך צרה מטיח דברים כלפי מעלה חס ושלום, והקדוש ברוך הוא תכף עונהו, וזהו תפלה לעני, כי יתעטף אין כתיב כאן אלא יעטוף, שמאחר תפלות אחרות ואינם נכנסות לפני ה' יתברך עד שיכנס תפלת העני, והקדוש ברוך הוא בעצמו מקבל תפלת העני ואין נזקק לה שום שר.

אות יא: ובספר בראשית (דף ר"ט ע"ב) - ר"י ע"א, כתב, סוד שהמתפלל צריך שתהא תפלתו בלחש, לפי שהתפלה הנשמעת אינה הקול [ה] יוצא מהאדם רק הוא קול אחר שיוצא מן אותו קול, וסימן (בראשית מה, טז) והקל נשמע חסר וי"ו, רמז, כי כשהתפלה בלחש וקול האדם לא ישמע אז מקובלת.

אות יב: וכתב בספר דברים (דף ר"ט ע"ב), בענין התפלה, סוד שנמצא בספר רב המנונא, מי שאינו

אות יז: וכתבו בספר שמות (דף קכ"ט ע"א), אמר, כשישראל מסיימים שים שלום, כרוז יוצא למעלה ואומר, מי הוא האיש שזוכה ועושה נשמות חדשות למטה, שמזכה את הרבים שישובו בתשובה, אז הם מזומנים שני עדים מאותם שהם (זכריה ד, י) עיני ה' משוטטים בכל הארץ, ואומרים אנו מעידים על פלוני בן פלוני שעושה כך, אשרי חלקו שבעבורו יזכה אביו לטובה, באותה שעה הוא מוכן ממונה אחד שהוא גזבר על צורות הצדיקים, ואותו ממונה מביא צורת זה הצדיק המזכה את הרבים, ומשים אותה לפני ה' יתברך, מיד הקדוש ברוך הוא רומז לד' מחנות מלאכים ונוטלים אותה צורה של אותו צדיק והולכים עמה ומראים לה ע' עולמות שיש לו בפני עצמו, ואם היו יודעים בני אדם מה מעלת הרודף אחר הרשע להחזירו בתשובה, היה רודף אחריו כרודף אחר חייו, העני הוא מזכה לבני האדם בעושר ובשלמות אחד, אבל זה מזכהו יותר לפי שגורם לצד אחר של אלהים אחרים שלא ישלוט, וגורם להקדוש ברוך הוא שיתעלה על כסא כבודו, וגורם לאותו הרשע שיזכה לנפש חדשה.

אות יח: וכתב שם (דף קכ"ט ע"א וע"ב), קדושה שאנו מקדישים בעמידה, אנו מזכירים שבח של מלאכי השרת, שעל ידי שאנו מקלסים אותם, מניחים אותנו להיכנס לתוך הפתחים באהבה, ואין מעכבים בידינו. ואם תאמר, וכי רמאות יש חס ושלום כלפי

פשוטה לקבל שבים, ואחר כך יוצא קול אחד ואומר לו (ישעיה מט, א) עבדי אתה.

אות טז: כתב בספר שמות (דף קנ"ג ע"ב), אמר רבי חזקיה, טעם שהשיכור יכול לברך ואין יכול להתפלל, לפי שהתפלה עולה לעולם העליון מאד שאין שם אכילה ושתייה, אמנם הברכה היא עולה למדור התחתון, מקום שיש בו אכילה ושתייה, שמשם יוצא שפע שבע רצון.

אות טז: וכתב שם (בדף ר"א ע"א וע"ב), ממשלת היום וממשלת הלילה הם ממונים ביום, [ואלו ממונים בלילה], אלו שולטים ביום ואלו שולטים בלילה, וכשהאור יוצא, כרוז יוצא הכינו עמכם ממשלת היום, ובאותה שעה שהכרוז יוצא, כל אחד עומד על משמרתו שנפקד עליו, לכן צריך האדם שיזהר בתפלתו שתהא בכונה, לפי שהממונים השולטים על האויר לוקחים הדברים, ויש ממונה אחד לצד מזרח שמצפה למה שהאדם מוציא מפיו, ואם היא בכונה נושקין אותה לצד דרום. יש ממונה אחר שולט באויר והוא ממונה על כל מי שיש לו צרה ומתפלל עליה מתוך שברון הלב ונמיכת רוח, ואם אותו הדבר בכונה, הממונה נוטלה ונושקה ואומר לה, הקדוש ברוך הוא ירחם עליך ומעלה אותה לפניו יתברך. לצד צפון יש ממונה אחר שולט באויר, והוא ממונה על אותם שמתפללים, כדי להכניע צריהם, ואם הוא בכונה נושקה ואומר, הקדוש ברוך הוא יפילם לפניך.

של קטרוג הנשמה כשרוצה לעלות לפני ה' יתברך, ולכך אנו אומרים שומר את עמו ישראל. ויש פחד בלילה מכמה מזיקים, שיש להם רשות להזיק מי שיוצא מפתח ביתו, ולכך אנו מקדימים לומר ושמור צאתנו ובואנו:

אות כ. וכתב בספר שמות (דף קל"ב ע"ב), הקדושה של עמידה שהיא בעשרה צריך בלשון הקדש, אבל קדושה דסדרא שהיא ביחיד, לכך היא בתרגום. וסימן לדבר, שנים מקרא ואחד תרגום, פירוש שנים שהם רבים צריך לשון הקדש, ובתרגום די אח:

אות כא. וכתב בספר דברים (דף רצ"ד ע"א וע"ב), מעלת מי שמוציא בשפתיו התפלה, הקשה בפסוק (קהלת י, כ) כי עוף השמים יוליך את הקול, כי אחר שכתוב (מלכים ו, יב) בחדר משכבך מי יוליך הקול, ותירץ, כי כל מה שחושב האדם אינו עושה דבר אלא אם כן מוציאו בשפתיו והוא אינו מכויץ בו, ואחר שמוציא הדבור אותה המלה בוקעת האויר והולכת ושטה בעולם ולוקחים אותה כמה בעלי כנפים, לכן מי שמתפלל צריך להוציא בשפתו.

אות כב: וכתב בספר דברים (דף רפ"ו ע"א), מי שאינו רוצה לענות אמן, עליו נאמר (ירמיה ב, יג) אותי עזבו, ומה עונש יש להם לחצוב להם בורות מורידין אותו לגיהנם מדרגה אחר מדרגה, עד שמורידין אותו לאבדון, ואם עשה כראוי מעלין אותו מדרגה אחר

מעלה, יש לומר כי המלאכים הם קדושים יותר ממנו והם נוטלים קדושה יותר, שאילולי שאנו נוטלים ומושכים עלינו קדושת אלו, לא היינו יכולים לקדש שם שמים ולהיות חברים עימם, וכבודו יתברך לא היה משתלם למטה ומעלה אלא על ידי שאנו מתחברים כאחד עם מלאכי השרת ומשבחים אותם. מה שכן האמת, כדי שיהיו חברים עמנו בקדושה, ולכך קדושה זאת אנו אומרים אותה בלשון הקדש, כי כל דבר שבקדושה צריך לשון הקדש וצריך עשרה, אבל קדושת ובא לציון היא בתרגום שאפילו יחיד אומרה. ואם תאמר, אם כן הקדיש שהוא בעשרה למה סדרו אותו בתרגום, יש לומר, כי טעם גדול בדבר שהוא עולה בכל הרוחות ומשבר כל הקליפות של צד אחר, ולכך אנו צריכים לומר בלשון אחר לשון ארמי, שהוא של אותו הצד ולענות אמן בכל כחנו, כדי לשבר כחם ולהוסיף כח בגבורה של מעלה, ולכך אנו אומרים אותו בלשון תרגום, לומר, כי צד אחר על כרחו שלא בטובתו ישתבר ויענה אמן, כי האל יתברך הוא השליט על כל:

אות יט: וכתב עוד בספר שמות (דף ק"ל ע"א), תפלת ערבית הוא להגין עלינו מפחד בלילות מכמה צדדים, פחד של גיהנם, כי באותה שעה טורדים הרשעים בגיהנם ונותנים להם ענשם בלילה על חד תרין מהיום, וזהו טעם שאנו מקדימים לומר והוא רחום בערבית, אמנם שבבת שאין פחד גיהנם אין אנו צריכים לומר. ויש פחד בלילה

מכריזים לפניו, סגרו לפניו שערי שמים ולא יכנס כמו שהוא לא פתח פיו לומר אמן, אוי לו אוי לנשמתו.

אות ג: וכתב בספר בראשית (דף קכ"ב ע"ב), תוספתא, פתח ריש מתיבתא ואמר, מאן דפסק יתפסק, מאן דקצר יתקצר, מאן דקצר יתארך. פירוש מי שפוסק דברי תורה לדברים בטלים יפסק מן העולם, מאן דקצר שמקצר האמן ואינו אומרו בנחת, יתקצרו ימיו, מאן דקצר פירש מי שחוטף אלף של אחד שלא יהא נראה כאומר חס ושולם אי חד יאריכו ימיו.

אות ד: וכתב בספר במדבר (דף ק"ב ע"ב קכ"א ע"א), טעם פסוק (תהלים כה, א) לדוד אליך יי נפשי אשא שאומרים בנפילת אפים, וטעם למה באלפא ביתא זו אין בה אות וי"ו, ותירץ, כי הסוד הוא כי בשעת נפילת אפים יכוין האדם בדעתו כאלו מוסר נפשו למיתה ומוסרה ביד קונו, וזהו אליך ה' נפשי אשא. ויראה האדם את עצמו כאילו נפטר מן העולם, ובה יתכפרו לו כל עונותיו, שיש עון שאינו מתכפר לאדם אלא במיתה, ולזה אין בו וי"ו שאות וי"ו היא מעץ החיים, וכאן בשעת נפילת אפים צריך האדם למסור נפשו ולהראות עצמו כאלו מת:

אות ה: וכתב בספר בראשית (דף רכ"ט ע"ב ר"ל ע"א), (תהלים קמא, ב) תכון תפלתי קטורת לפניך משאת כפי מנחת ערב, אמר, שטעם קטרת בתפלת המנחה יותר מכל התפלות, לפי שהקטרת במקום שישנו יש שמחה

מדרגה לאור באור פני מלך, ועליהם נאמר (תהלים לא, כד) אמונים נוצר ה'.

אות כג: וכתב בספר שמות (דף ר"ב ע"א), העמידה צריך בלחש, לפי שהמלאכים הממונים לקבל העמידה נקראים אזנים, ואם אותה התפלה נשמעת לאזני האדם אין שומעין לה למעלה, לכן צריך ליזהר.

אות כד: וכתב בספר שמות (דף נ"ז ע"א), כשהאדם מרים ימינו למעלה בתפילה צריך לכוין באצבעו למעלה, כמו שכתוב (שמות יז, יא) והיה כאשר ירים משה ידו.

אות כה: וכתב בספר בראשית (דף רמ"ט ע"א וע"ב), מעלת השליח צבור בפסוק (ישעיה י, ל) צהלי קולך בת גלים, רמז, כי כל המשבח לאל יתברך בקול, צריך שיהיה לו נעימות שיערב לאחרים קולו ואם לאו לא יקום, וראיה מהלויים דכתיב (במדבר ח, כה) ומבן חמשים שנה ישוב, שאז אין קול האדם ערב.

אות א: וכתב בספר שמות (דף ר' ע"ב), כל המוסר נפשו לשמים בעת נפילת אפים, הקדוש ברוך הוא קורא על האדם הזה שלום למטה, כמו שכתוב (שופטים ו, כד) ויקרא לו יי שלום, וכל ימיו קורים לו כך למעלה, ובשעה שנפטר מהעולם.

אות ב: וכתב בספר דברים (דף רפ"ה ע"ב), כל השומע ברכה ואינו עונה אמן, עליו הכתוב אומר, (שמואל-א ב, ל) ובוזי יקלו. וכשיוצא מן העולם

המנחה מתגבר בעולם צד אחר, ולזה הזכירו לדחות כל החיצונים.

אות ו: וכתב עוד בספר בראשית (דף קל"ב ע"ב), **שיהא אדם זהיר הרבה בתפלת המנחה, לפי שבאותה שעה מתעורר הדין בעולם.**

בעולם ואינו מניח לשום מזיק להתגבר בעולם, וזהו שכתוב (משלי כז, ט) שמן וקטרת ישמח לב, ולזה הכהן הגדול כשהיה מקריב ומדליק הנרות, אז היה מקטיר (שמות ל, ז) בהטיבו את הנרות יקטירנה, לכך נתכון דוד ע"ה להזכיר הקטורת בתפלת המנחה, לפי שבעת

מעלת השבת ותפלותיו

אדם מישראל יורדת בשבת נפש יתירה, כל אחד לפי מדרגתו אם הוא חסיד נותנים לו ממדת חסד, ואם גבור הכובש יצרו ממדת גבורה, ואם הוא איש תם ממדת אמת, ואם הוא חכם ממדת כתר.

אות ד: וכתב בספר במדבר (דף רמ"ג ע"ב), (שמות לא, טז) את השבת לדורתם חסר כתיב, שצריך שישמרו את השבת בדירתם שלא יצאו מרשות לרשות.

אות ה: כתב בספר בראשית (דף רכ"ד ע"ב), בשני קשורים מתקשרת הנפש בראש חודש ושבת, בתחלה היא מתקשרת עם הרוח אשר בגן עדן של מטה, ומשם הולכת ומתקשרת עם הנשמה שהיא בצרור החיים והיא שבעה ונזונית משני צדדים, וזהו (ישעיה נח, יא) והשביע בצחצחות נפשך, ממש הנפש היא שבעה בשתי צחות של מעלה ומטה.

אות ו: וכתב בספר שמות (דף פ"ח ע"ב), הטעם שאנו מתפללין במנחה שבת (תהלים סט, יד) ואני תפלתי, לפי

אות א: וכתב בספר שמות (דף ר"ד ע"ב), סוד שנמצא בספר שלמה ע"ה בענין השבת, שכתוב וינפש, ודרשו ז"ל כיון ששבת וי אבדה נפש. והקשה, דוי הגוף מבעי ליה שיצאה ונאבדה ממנו הנפש יתרה, והשיב, כי סוד הדבר כי בכל אדם יש נפש וביום השבת מושכת עמה הנפש רוח קדושה ממעל, וכל יום השבת שהרוח נמצאת עם הנפש אז הנפש מתעלית הרבה בהיות הרוח עמה^{פא}, ונקראת נפש יתירה, אבל כשיצא שבת ויצאה הרוח ממנו, אז הנפש אבדה אותו יתרון.

אות ב: עוד בספר שמות (דף ר"ה ע"א), הקשה, שאיך אמרו לא יצא אדם יחידי לא בלילי שבתות ולא בלילי רביעיות, והרי אמרו, כי לכך אנו מתפללים בלילי שבת הפורס סוכת שלום עלינו, להבריח כל המקטרגים לנקבי תהום רבה. ותיירן, דמכל מקום אף על פי שאינם שולטים מתראים ליחיד.

אות ג: וכתב בספר במדבר (דף רמ"ב ע"ב), רעיא מהימנא, כי לכל

ובשעה שעונים ישראל בקול רם אמן
יהא שמיה רבא מברך, הקדוש ברוך
הוא מתמלא עליהם רחמים ורומז
למלאך הממונה על שערי גיהנם
סמרי"אל שמו, וג' מפתחות בידו
ופותח ג' שערי גיהנם ורואים אור של
העולם הזה, ובא העשן וסותם האור,
באים שלשה ממונים ומנשבים
ומשיבים העשן למקומו ונותנים ריווח
לרשעים שעה וחצי, ואחר כך חוזרים
למקומן. וכן בשלשה פעמים ביום ובכל
שעה ישיראל עונים אמן:

אות י: וכתב בספר שמות (דף ר"ז
ע"א), כשיוצא שבת צריכים
ישראל להתעכב קצת, להראות
שחביבה עליהם מצות שבת ואינם
קצים באכסניא, ואז פותחים ישראל
והוא רחום וכו', והוא תיקון טוב,
ובעת שאומרים ישראל ויהי נועם
וקדושה דסדרא, כל הרשעים
שבגיהנם פותחים ואומרים שירה
ואומרים אשריכם ישראל, אוי למי
שלא שמר התורה, ודומה מכריז
(תהלים ט, יח) ישובו רשעים לשאולה:

אות יא: וכתב (בספר במדבר) חלק ג' (דף
ש"א ע"א), בענין השבת
שכתוב לדרתם חסר לשון דירה, רמז,
שיכבד האדם דירתו בשבת בדברים
נאים וכלים נאים, שהשבת היא כלה
והכלה אין מכניסין אותה אלא לדירה
נאה: אות יב: וכתב בספר בראשית (דף
י"ד ע"א), כי בערב שבת כל הדברים
נעשו ונשתכללו עד שנתקדש היום ולא
נשאר אלא בריאה של רוחות שלא נברא
להם גוף, ואם תאמר, וכי לא היה יכול

שבימות החול לעת המנחה מדת הדין
החזק שולט בעולם, אבל ביום השבת
כל הדינים הם כפופים ואינם נעורים
בעולם, וזהו עת רצון, שאף שהוא עת
מנחה ביום השבת הוא עת רצון, ובזאת
השעה נסתלק משה רבינו ע"ה, וכן
כתוב (דף קנ"ו ע"ב).

אות ז: וכתב שם טעם ג' פסוקי
צידיק הדין שאנו אומרים
במנחת שבת, כנגד משה רבינו ע"ה
ויוסף עליו השלום ודוד ע"ה, בתחלה
אנו אומרים צדקתך כנגד יוסף הצדיק
ע"ה, כי בשעה שמת, כל השבטים
נפלו בגלות, פתחו עליונים ואמרו
(תהלים לו, ז) צדקתך כהררי אל. (תהלים
קיט, קמב) צדקתך צדק לעולם כנגד דוד
ע"ה, כי כשמת מחלוקת רבו בישראל,
ועל זה אנו אומרים ותורתך אמת.
(תהלים עא, יט) וצדקתך אלהים עד מרום,
כנגד משה רבינו ע"ה, כי כשמת נאסף
הכל תורה שבכתב ושבעל פה:

אות ח: וכתב בספר בראשית (דף כ"ג
ע"ב), בשבת פותחין ז'
היכלות כנגד זה ז' קולות שאמר דוד על
המים, וי"ח אזכרות שבהם שט הקדוש
ברוך הוא ב"ח עולמות (תהלים סח, יח)
ברכב אלהים רבותים אלפי שנאן, שהם
י"ח רבוא עולמות:

אות ט: וכתב שם (בדף ס"ב ע"ב), בשם
התוספתא כי הרשעים
בגיהנם אינם יוצאים ממנו אלא
בשבתות וימים טובים וראשי חדשים,
אחר כך כרוז יוצא מצד צפון ואומר
(תהלים ט, יח) ישובו רשעים לשאולה,

יום השביעי שבת לא יהיה בו, מה ברכו, אלא כך שנינו כל הברכות שלמעלה ומטה הם כלולות ביום השבת, ובשביל זה אינו נמצא המן באותו יום, לפי שאז מאותו היום מתברכים כל הששה ימים, וכל אחד נותן מזונו למטה כל אחד ביומו מאותה ברכה שקבל ביום הז', ובשביל כך מי שהוא מאמין צריך לסדר שולחנו ליל שבת, כדי שיתברך כל ששת ימי המעש:

אות זו: וכתב עוד (בדף פ"ח ע"א), ענין השלוש סעודות, (ישעיה נח, יד) אז תתענג על ה' זו סעודה ראשונה, (שם) והרכבתך על במותי ארץ זו סעודה שניה, (שם) והאכלתיך נחלת יעקב זו סעודה שלישית, וצריך לזהר בסעודות אלו, ומי שפוגם באחת מהם מראה עצמו כאילו אינו מזרע ישראל ונותנין עליו חומרי ג' דיני גיהנום:

אות יז: ובספר ויקרא מדף צ"ב ע"ב עד דף צ"ה ע"א כתב בזה:

הוספת המוציא לאור: [אמר רבי יהודה, השמחה והשמירה של יום השבת הם על הכל, ומשום שהיום הזה מתעטר באבא ובאמא, ונוספת קדשה על קדשתו, מה שאין כן בשאר הימים, שהרי הוא קדש ומתעטר בקדש, ומוסיף קדשה על קדשתו, משום כך היום הזה הוא שמחת העליונים והתחתונים, כלם שמחים בו, ממלא ברכות בכל העולמות. כלם נתקנו (נונו) ממנו. ביום הזה מנוחת עליונים

הקדוש ברוך הוא לעכב היום עד שיברא גוף לאלו הרוחות, יש לומר, שרצה הקדוש ברוך הוא לעשות כך, דאילולי כך היה מתגבר חס ושלום צד סטרא אחרא בעול:

אות יג: וכתב בספר שמות (דף ס"ג ע"ב), אמר רבי יהודה, כל יום ויום מתברך העולם מאותו יום העליון, שהרי כל ששה ימים מתברכים מיום השביעי וכל יום נותן מאותה ברכה שקבל מלמעלה, ולכך כתיב (שמות טז, יט) איש אל יותר ממנו עד בקר, לפי שאינו נותן יום אחד לחברו אלא כל אחד ואחד שולט בפני עצמו ביומו, אמנם יום ששי קבל שני חלקים, חלקו וחלק יום השבת, לכך כתב (בראשית א, לא) יום הששי ה"א יתיר:

אות יד: וכתב עוד בספר שמות (דף ס"ב ע"א וע"ב), שכל אדם צריך לשאול מזונותיו בכל יום מהקדוש ברוך הוא אף על פי שיש לו, כדי שיתברכו מזונותיו של אדם. וטעם הדבר, (תהלים סח, כ) ברוך ה' יום יום, ולזה אין צריך לאדם לבשל מזונות מיום לחברו, זולת מערב שבת. רבי ייסא סבא לא היה מתקן סעודה בכל יום עד שיתפלל, אמר לא נתקן סעודה עד שיתנו מבית המלך, אחר כך היה ממתין שעה אחת ואומר תקנו סעודה, שכבר היא שעה שתנתן מבית המלך:

אות טו: וכתב עוד שם (בדף פ"ח ע"א), הקשה ר' יצחק במה שכתוב (בראשית ב, ג) ויברך אלהים את יום השביעי, כי אחר שכתוב (שמות טז, כו)

ותחתונים. ביום הזה מנוחת הרשעים בגיהנם.

למלך שעשה הלולא לבנו היחיד, עטר אותו בעטרה עליונה, מנה אותו המלך על הכל. ביום הזה שמחת הכל. שוטר אחד שהיה מפקד על דינם של בני אדם, היו בידו גברים שעריכים הריגה, וגברים שהיו צריכים להלקאה. בשביל כבוד היום הזה של שמחת המלך עזב את דיניו, ושומר את שמחת המלך. כך אותו היום, הלולת המלך עם הגבירה, שמחת האב והאם עליו, שמחת העליונים והתחתונים. בשמחת המלך כלם שמחים, ולא יצטערו בו. על זה כתוב (ישעיה נח) וקראת לשבת ענג. מה זה ענג? ענג לא נמצא אלא במקום ששורה הקדש העליון, כמו שנאמר אז תתענג על ה'. שהרי ענג הוא על ה'. והיום הזה שהוא הלולת המלך, מתעטר באותה עטרה של ענג. זהו שכתוב וקראת לשבת ענג, מה שאין נמצא כן בשאר הימים.

ביום הזה שלש סעודות צריכים בני המלך לזמן ולערך שלחנות בשביל כבוד המלך, כמו שבארנו. וכשמזדמן בו חג או זמן, לא יסדר אדם שני שלחנות בכל סעודה, אחד לשבת ואחד לאורח, משום שכתוב (שמואל ב ט) על שלחן המלך תמיד הוא אכל, ההנאה היא בשלחן המלך לאותו האורח שבא אליו. ועל כן צריך אדם לערך שלחן שלם למלך, והוא נותן ממנו לאורח.

אמר רבי אלעזר, הסעודה השלישית של שבת, כשנקרה בה אורח,

האם עוזבים אותה או לא עוזבים אותה? אם לא עוזבים אותה, נמצא האורח דחוי משלחן המלך. ואם עוזבים אותה, נמצא פגם בשלחן המלך. אמר לו רבי שמעון אביו, למלך שנקרה לו אורח, ולקח מאכל מלפניו והעלהו לאורח. נמצא, אף על גב שהמלך לא אכל עמו - ממאכל המלך הוא אוכל, והמלך נתן לו לאכל. וכל זה משום שהוא אורח המלך. ובבית רב המנונא סבא לא חוששים לאורח בשעה זו, ואחר כך עורכים שלחן לאורח.

אמר רבי אבא, כך היה עושה רבי שמעון בזמן שעלתה סעודת שבת, עורך שלחנו ומשתדל במעשה מרפבה, והיה אומר: הרי סעודת המלך שיבא לאכל אצלי. משום כך נמצאת שבת עדיפה בכל מכל הזמנים והחגים, ונקראת קדש ולא מקרא קדש. ע"כ.

אות יח: כתב בספר דברים (דף רע"ג ע"א), בשם רעיא מהימנא, כי שני ככרות בשבת הם רמז לשני לוחות שנתנו בשבת, וביום השלישי שכתוב בו פעמיים כי טוב. ואם תאמר למה שני ככרות שהם זוגות, והרי אמרו שיש ממונים על זוגות, ומטעם זה אמרו אין מתחילין בב' ואין מסיימין בד' דהיינו בב"ד, יש לומר, כי בכל שבת הנשמות והרוחות יוצאות זוגות ואין שטן ואין משחית ואין מזיק ביום השבת, ואפילו אור של גיהנם אינו שולט בשבת, רמז לדבר (שמות לה, ג) לא תבערו וכו'.

אות יט: כתב בספר שמות (דף ר"ח ע"א וע"ב), בסוד האצבעות,

באש גיהנם, ובמוצאי שבת חוזרים כל השרים לשרתם ומכריזים ואומרים (תהלים ט, יח) ישובו רשעים לשאולה, ואין להם כח עד שיאמרו ישראל ברכת הבדלה, וכל אותם השרים הנקראים מאורי האש. ואם האדם ממתין לומר הבדלה עד שיסיימו הקהל קדושה דסדרא, אז חייבי גיהנם מקיימין על אותו אדם כל ברכות שאומרים הקהל, (בראשית כז, כח) ויתן לך וכו' ברוך אתה בעיר כולם אומרים אותם חייבי גיהנם:

אות כג: וכתב בספר בראשית (דף ק"כ ע"א וע"ב), בפסוק (בראשית כב, טו) ויקרא מלאך, אמר רבי אלעזר, כי מה שאמרו י' דברים נבראו בערב שבת בין השמשות, אין רוצה לומר שנבראו אז, לפי שאם כן קשה שהרי שנינו שאילו של אברהם אבינו ע"ה בן יומו היה, וכך צריך לומר שכן כתוב (ויקרא יב, ו) כבש בן שנתו לעולה. ואם כן קשה היאך אפשר שנברא כשנברא העולם שעדיין לא נולד יצחק, אלא י' דברים שנבראו דקאמר רצה לומר, שנתן כוח ומנוי לשר העולם שיברא האיל כשיצטרך לאברהם, ופי הארץ כשיצטרך למשה רבינו ע"ה, וכל זה המנוי והכוח בראו הקדוש ברוך הוא ערב שבת בין השמשות. אמר הכותב, בזה יבוא היטב אשר ברא אלהים לעשות וברור:

כשרואה בליל מוצאי שבת כל האצבעות בלי הצפרנים, כשרואים אותם נקראים פנים פנימים ואחורי האצבעות בצפרנים הם אחורים, והסוד הוא כשרואים בנר לראות אחורי האצבעות עם הצפרנים, וזהו סוד (שמות לג, כג) וראית את אחורי ופני לא יראו:

אות כד: כתב בספר בראשית (דף י"ז ע"ב), הבדלה במוצאי שבת הוא להבדיל בין שרים השולטים בשבת לשולטים בחול, כשיוצא שבת עולה מגיהנם יצר הרע של עין הרע ורוצה לשלוט בישראל, ובשעה שאומרים ויהי נועם בורחים:

אות כה: וכתב בספר שמות (דף ל"א ע"ב), עולם הבא נקרא נועם, וכשיוצא השבת הרשעים יוצאים מאותו הנועם וחוזרים לגיהנם, לפיכך אנו מתפללים במוצאי שבת, שיהי רצון שנהיה צדיקים ונזכה לנועם עולם הבא:

אות כו: וכתב בספר בראשית (דף י"ד ע"ב) במדבר (דף רמ"ו ע"א), שלשה הם הגורמים רעה לעצמם, המקלל עצמו, והזורק לחם או פרורים שיש בהם כזית, ומי שמדליק הנר במוצאי שבת קודם שיאמרו הקהל קדושה דסדרא, ורשעים של גיהנם מקללים אותו, לפי שבערב שבת בא קדש לעולם ונחים הרשעים מלישרף

מעלת המועדים

תקחו מאתם זהב וכסף ונחשת ותכלת וכו' (שמות כה, ג), אלו הם רמז למועדים,

אות ז: כתב בספר שמות (דף קל"ה ע"א), וזאת התרומה אשר

עליו. כתוב (מיכה ז, ה) משוכבת חיקך שמור פתחי פיך קל וחומר מאלו:

אות ה: וכתב בספר בראשית (דף ר"כ ע"א), שנמצא בספרים הראשונים, כי בליל הושענא רבה לאור הלבנה אם רואה אדם ראשו גרוע וגופו שלם, בניו ואשתו יחיו והוא ימות, וזהו כשבנו קטן שהוא ברשותו, ואם הגוף גרוע והראש שלם, הם ימותו והוא יחיה, ואם ידיו חסרות מעשי ידיו יתמעטו, ואם רגליו, חלאים יבאו עליו, ואם הצל חוזר ובורח, עליו נאמר (דברים כח, יז) בבקר תאמר מי יתן ערב:

אות ו: למעלת התענית, בספר ויקרא (בדף פ"ט ע"ב), כתוב רמז למה שאמרו, שבעים שנה איכא בחלמא והוא כנגד היושב בתענית חלום בשבת, שקורעין לו גזר דינו של שבעים שנה, ואלו השבעים הם רמז, כי אפילו ששבע שרים רואי פני המלך מלכו של עולם הסכימו עליו לרעה מתהפך, לפי שביום השביעי חוזר בתשובה:

אות ז: וכתב בספר ויקרא (דף ק"ה ע"ב) שמות (דף ר"ז ע"א), הקשה שהיאך אמרו כל המתענה בשבת שיש לו זכות, והלא מבטל עונג שבת של שלש סעודות. והשיב כי הטעם (תהלים קיח, כד) זה היום עשה ה' שיהיה שמחה בכל העולמות, ואפילו הרשעים נחים ביום זה, וזה האיש המתענה בשבת שאין לו שמחה, עליונים ותחתונים שואלים עליו, מה נשתנה האיש הזה מכל העולם שהם שמחים וזה האיש

זהב זה ראש השנה שהוא יום הדין שהאודם רמז לדין, וכסף יום כפור שמלבין עונותם של ישראל, ונחשת ימי החג שהם כנגד ע' אומות שהם בסוד הרי נחושת, תכלת זה פסח שהוא שולטנות האל יתברך, ונקרא תכלת לשון כליון שמכלה האומות, כדכתיב (שמות יב, כג) ועבר י"י לנגוף את מצרים, וזהו הטעם שאמרו כל המראות יפות לחלום חוץ ממראה התכלת, ארגמן זה שבועות, סוד התורה שניתנה מימין ושמאל, וכל מיני דברים שבעולם כלולים בה, וזהו ארגמן ארוג מין:

אות ב: [שם] תולעת שני זה ט"ו באב, שבנות ישראל יוצאות בכלי מילת, כמו שכתוב (איכה ד, ה) האמונים עלי תולע. ומה שכתב, ושש ועזים ועורות אלים ועורות תחשים ועצי שטים, כנגד ט' ימי תשובה ויום כפור שמנינו משלים לעשרה:

אות ג: ועוד שם (בדף קל"ה ע"ב), כי בליל שבת העולם ברחמים, וכל סטרא של מזיקים הם טמונים בנקבי תהום רבה, ולכן אסור לאדם לומר והוא רחום, לפי שמעורר אותם שיחזרו ויצאו מן החורים אשר התחבאו שם בערב שבת:

אות ד: וכתב בספר שמות (דף קפ"ו ע"א), כי ביום כפור אין לאדם לפרט חטאיו לפני אחרים, לפי שיש כמה מקטרגים שנוטלים הדבור ההוא ומעלים אותו למעלה ומעידים

ראש השנה כל נפש ונפש היא משוטטת בעולם הזה לבקש רחמים על החיים, ובליל יציאת ראש השנה הולכות כל הנפשות ומשוטטות בעולם לידע הדין הנדון בעולם, ולפעמים הם מודיעות לחיים בחלום, כמו שכתוב (איוב לג, טו) בחלום חזיון לילה, ובלילה שיוצאין הפיתקין מלפני המלך ונוטלים הצל מכל אחד ואחד מאותם שימותו, יורד ממונה אחד שמו ירומיע"ס וכמה אלף אלפים ורבוא רבוון נוטלים לאותו צל ומעלים אותו למעלה, והנפש המשוטטת רואה הצל שמעלים למעלה ומכרזת ואומרת, פלוני יבא אצלנו.

אם הוא צדיק כולם שמחים ואם לאו כולם עצבים, וכשלוקחים צל האדם מעלים אותו לפני עבד נאמן שר העולם, וזהו (איוב ז, ב) כעבד ישאף צל מאותה שעה שמוליכים צלו למעלה מתקנים לו שלש מקומות, מקום לנשמתו ומקום לרוחו בגן עדן ומקום לנפש שתנוח בשעה שהיא משוטטת, לפי שיש נפש שיש לו מנוחה ויש נפש שהיא משוטטת ואינה מוצאת מקום לנוח:

הוא בצער, ולכן תפלת זה האיש קורע כל גזרי דינים לפי שהכל מרחמים עליו:

אות ה: וכתב בספר שמות (דף קנ"ג ע"א), כי ג' שליטים הם שהקדוש ברוך הוא חפץ בהם, והם מוח לב וכבד, והם בעולם העליון ובהפך הם בזה העולם, כי בבשר ודם הכבד לוקח תחלה ואחר כך הלב ואחר כך המוח, ולמעלה המוח לוקח השפע בראש ואחר כך נותן ללב והלב נותן לכבד והכבד נותן חלק לשאר הצנורות, וביום שהאדם מתענה הוא כעין של מעלה:

אות ט: במידת הענוה כתב בספר בראשית (דף קכ"ב ע"ב), תוספתא, פתח ריש מתיבתא מי שנעשה צעיר הוא רב ומי שנעשה רב הוא צעיר, שהרי כתוב (בראשית כג, א) ויהיו חיי שרה, חשבון המאה שהם רבים כתוב שנה וחשבון השבע שהם מעט כתוב שנים:

אות י: ענין ראש השנה, כתב בספר שמות (דף קמ"ב ע"א וע"ב), בליל

מעלת התשובה

דברים אחרים, ובתוך הדברים יאמר לו העושה כך וכך מה עונשו:

אות ב: וכתב בספר שמות (דף קפ"ח ע"ב - קפ"ט ע"א), שחלק רבי חייה על רבי יוסי שאמר שעד יתקיים כל הכתוב לא יוכלו לעורר תשובה, שנאמר (דברים ל, א) והיה כי יבאו עליך הברכה והקללה, ורבי חייה הקשה לו

אות א: מעלת מזכה הרבים ותשובה ותוכחת, כתב בספר ויקרא

(דף פ"ה ע"ב) פ"ו ע"א), (ויקרא יט, יז) הוכח תוכיח את עמיתך, הוכח בסתר שלא ידעו בני אדם ואם לא שב תוכיח בריבם. ועוד כתב שאם הוא אדם שהוא מתבייש בתחילה, לא יאמר לו אפילו בסתר אלא ידבר עמו כמדבר

ישראל, כדכתיב (ירמיה לא, כ) ילד שעשועים, וגם רואה נער שהוא ישראל כי נער ישראל שהוא בוכה, מה כתיב ותחמול עליו השכינה:

אות ו: עוד בספר שמות (דף י"ז ע"א), אמר רבי יצחק מעלת האומות על ישראל אינה יותר מאלף שנים, ואין לך אומה שלא תשתעבד בהם, שנאמר (שיר השירים ב, יז) עד שיפוח היום. וכן אמר רבי חייא, יומו של הקדוש ברוך הוא אלף שנים. אמר ר' יוסי ואם ישתעבדו יותר אינו גזרת מלך אלא על שלא רצו לשוב:

אות ז: וכתב בספר במדבר (דף רל"א ע"א), ביום ראש השנה כל אחד צריך לפרוט חטאו בין יחיד בין רבים, לפי שמקטרגים עומדים על האדם ביום זה, וכל מי שמודה ומתודה על חטאיו הוא מעצמו, אין מקטרגים יכולים להתקרב אצלו משני טעמים, האחד כי האדם קרוב אצל עצמו ואינו נדון על פיו, ולכן בית דין של מעלה בדלים הימנו כעין בית דין של מטה, ועוד כי מום שבך הקדם ואמור אותו, ובזה אינו נותן מקום למקטרגים שידיברו:

אות ח: עוד בספר במדבר (דף רל"א ע"א), כתב, כי כל מקום שכתוב (איוב א, ו) ויהי היום בראש השנה, מדבר מתוקף הדין:

אות ט: וכתב בספר שמות (דף מ"א ע"א), שצריך כל אדם לפרט חטאיו ולהתוודות. ואם תאמר, כיון שהכל גלוי לפניו למה צריך לפרט, יש

אם כן נעלת דלת לפני בעלי תשובה, אלא סובר רבי חייא כי כיון שיטעמו ישראל טעם גלות ואפילו שעה אחת, אם יחזרו בתשובה נחשב להם כאילו באו עליהם כל הדברים. והביא ראיה ממאמר הנביא ע"ה (ישעיה כו, יז) כמו הרה וכו', כי כמו שהמעוברת הדרך הוא שיעברו עליה תשעה חדשים, ויש כמה נשים שלא עברו עליהם אלא יום אחד או שנים מהתשיעי, וכיון שטעמו טעם התשיעי נחשב להן כאילו עברו תשעה חדשים בשלמות:

אות י: וכתב בספר שמות (דף ק"ג ע"א), כי המצפצפים ועולים מגיהנם, הם אותם שהרהרו תשובה בלבם, ולא יכלו לעשותה מחמת שמתו, ראה כמה כחה של תשובה:

אות יד: וכתב בספר ויקרא (דף פ"ז ע"ב), מהתוספתא באורך כמה עניני תשובה [ושם] כתב (ויקרא יט, לב) מפני שיבה תקום, הערה לאדם שיקום משנתו לעשות תשובה קודם שיגיע לזקנה כשהוא בחור, וזהו והדרת פני זקן, אשרי ילדותנו שלא בישה זקנותינו. ומסכים עם מאמר הגמרא, אשרי מי שעושה תשובה כשהוא איש:

אות ה: וכתב בספר שמות (דף י"ב ע"ב), אמר רבי יהודה, כל הדברים שבעולם תלויים בתשובה, וכל שכן מי שמוריד עמה דמעות, שאין לך שער שאין נכנסות בו, וזהו שכתוב (שמות ב, ו) ותפתח ותראהו את הילד שרואה השכינה הילד הזה שהוא

כל אדם לשמוע, ויחשבו עצמם כאילו עומדים על הר סיני, ואפילו בדברי תורה אסור לפתוח. אמר רבי שמעון כשמוציאים ספר תורה בצבור, נפתחים שערי שמים של רחמים, ומתעוררים האהבה למעלה, וצריך האדם שיאמר בריך שמייה דמרי עלמא וכו':

לומר לפי שהשטן עומד תמיד לפני ה' יתברך ומפרט חטאיו ותובע דין עליהם, וכיון שרואה שהאדם מקדים עצמו לאומרם אין לו פה לקטרג:

אות י: בענין הוצאת ספר תורה, כתוב בספר שמות (דף ר"ו ע"א), כי בעת הוצאת ספר תורה צריך

מעלת הבריאה

ברוך הוא, אדרבה מזה הטעם שב במקומך, שאם יפול הנופל מי יסמוך אותו:

ג' אמרה, בי תברא העולם, שנקראת נורא. אמר לה הקדוש ברוך הוא, שוב למקומך שמזה הטעם שבה הסמך. כתב ש-מ' אמרה, רבונו של עולם בי תברא העולם, שנקראת מלך. אמר לה, אדרבה מזה הטעם שוב למקומך, שהעולם אינו מתקיים בלא מלך:

ב' יצתה מכסא הכבוד ונודעזעו מאתים אלף עולמות ונודעזעו כסא הכבוד וכל העולמות נודעזעו לנפול. אמר לה הקדוש ברוך הוא מה את עושה כאן שאת (ישעיה י, כג) כלה ונחרצה:

יד' אמרה, ריבונו של עולם ברא בי עלמא, שאני ראש שמך. אמר לה הקדוש ברוך הוא, שוב למקומך, לא נאה לך להיות חסרה משמי:

ט' אמרה, ברא בי עלמא, שבי אתה נקרא טוב. אמר לה הקדוש ברוך הוא, איני בורא בך העולם שטובך סתום, דכתיב (תהלים לא, כ) אשר צפנת

אות א: כתב בספר בראשית (דף ב' ע"ב ג' ע"א וע"ב), בשם רב המנונא סבא, שכשרצה הקדוש ברוך הוא לברוא העולם, באו האותיות לפניו בהפוך, באה התי"ו ואמרה, בי תברא העולם שסוף חותמך אמת. השיבה הקדוש ברוך הוא, אני עתיד בך לרשום תי"ו על מצחות הנאנחים ועל מצחות הרשעים וימותו, יצתה תי"ו:

ש' אמרה, בי תברא העולם, שבי מתחיל שם שדי. אמר לה הקדוש ברוך הוא, שין אות קדושה היא, אבל לא יוכל האדם לדבר שקר רק כשישתף אות שין, ומזה הטעם יצאו שק"ר:

צ' אמרה, בי תברא העולם, שבי את נקראת צדיק, (תהלים יא, ז) כי צדיק ה'. אמר לה, אני עתיד להשימך במקום אחר:

פ' אמרה, בי תברא העולם, שאני פדות ובי תפדה ישראל. השיבה הקדוש ברוך הוא, בך עושים פשע, ומזה הטעם יצתה אות ע על שם עון:

ס' אמרה, בי תברא העולם, שיש בי סמיכה לנופלים. אמר לה הקדוש

שריפה, דכתיב (דברים ה, כ) ויהי בשמעכם את הקול מתוך החשך. וזהו (דברים ד, יא) בוער באש, ורוח זה הרג בסיף רוח סערה חרבא משננא (בראשית ג, כד) להט החרב:

אות ג: עוד בספר בראשית (דף רס"ג ע"א), חילוק בין יצירה לבריאה ספר הבהיר. ישב רבי בון ודרש, (ישעיה מה, ז) יוצר אור ובורא חשך, אור שיש בו ממש כתיב יצירה, חשך שאין בו ממש כתיב בריאה, וראיה לדבר (עמוס ד, יג) יוצר הרים ובורא רוח:

אות ד: עוד כתב בספר בראשית (דף י"ט ע"ב), יהי מאורות (בראשית א, יד), מארת כתיב, לפי שברביעי נבראת אסכרה לתינוקות. נוף בה הקדוש ברוך הוא והטילה לים עד שחטא אדם ואשתו, כיון שחטאו, הוציאה הקדוש ברוך הוא משם והיא שולטת על כל התינוקות הנולדים הראויים לעונש בעון אביהם, ועד שנולד קיין לא יכלה להדבק בו, אחר כך נתקרבה עמו והוליד רוחין ושדים ק"ל שנה עד שבאת נעמה שהיתה יפה עד מאד, עד שטעו בה עזה ועזאל שילדה מהם, וממנה נתפשטו בעולם רוחות ושידים, והיא הולכת כלילה ובכל מקום שמוצאת בני אדם שוכבים יחידים היא הולכת אצלם ועושה להם שיוציאו זרע, וזה שאמר (קהלת ב, ח) ותענוגות בני האדם שדה ושדות ירצה, כי מה שבני האדם מתענגים כלילה להוציא זרע, זאת (נסבה) [הסיבה] להוליד בעולם רוחים ושדים:

ליראיך, ולכך אין לך חלק בעולם הזה אלא בעולם הבא. ועוד שיש בך טביעה, שנאמר (איכה ב, ט) טבעו בארץ שעריה. ועוד יש ח' בצדך, ובהצטרף שניכם הוא חט:

ז' אמרה, בי ברא העולם, דבי כתיב (שמות כ, ח) זכור את יום השבת. אמר לה הקדוש ברוך הוא, את צריכה זין להלחם:

ז' אמרה, בי ברא העולם, אמר לה הקדוש ברוך הוא, את צריכה להיות בשמי:

ד' ג' אתו, אמר להם הקדוש ברוך הוא, דלית הוא לשון דלים, גימל גומל חסד, ואתם אינכם צריכים להבדל:

בי"ת אמרה, בי תברא העולם, שבי מתברכים עליונים ותחתונים. אמר לה הקדוש ברוך הוא, ודאי בך אברא העולם:

א' לא באת, אמר לה הקדוש ברוך הוא, הכל באו ואת למה לא באת. אמרה, רבוננו של עולם ראשונים מה הועילו, ועוד, כבר נתת מתנה לאות ביי"ת ואין דרך המלך לחזור בו. אמר הקדוש ברוך הוא, חייך שבך יתחיל שם אלהים ותהיה ראש האותיות וראש כל מנין:

אות ב: עוד כתב בספר בראשית (דף י"א ע"ב), והארץ היתה תהו ובהו וכו' (בראשית א, ב), כנגד ד' עונשים. תהו זה חנק, דכתיב (ישעיה לד, יא) קו תהו חבל המדה. בהו, אבנים משוקעות בתוך התהום כנגד סקילה, וחשך כנגד

והתנה עם האישה שתזין את אליהו ז"ל, וכן בכל מעשה בראשית. אמר הכותב, זהו שכתוב באליהו ז"ל (מלכים-א יז, ט) הנה צויתי שם אישה אלמנה, מלת שם רוצה לומר כבריאת העולם:

אות ח: וכתב בספר בראשית (דף רנ"א ע"א), (בראשית א, א) בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ, ראשי תיבות אהו"ה שבו נבראו שמים וארץ, א"ה שמים וכל אשר בהם, ו"ה הארץ וכל אשר בה:

אות ט: עוד בספר בראשית (דף ל"א ע"ב), ויאמר אלהים יהי אור, (בראשית א, א), בעולם הזה, ויהי אור, לעולם הבא, אור שברא הקדוש ברוך הוא מששת ימי בראשית, אדם היה מביט בו מסוף העולם, ואותו האור הראה הקדוש ברוך הוא למשה רבינו ע"ה וראה מן הגלעד עד דן, וכשראה הקדוש ברוך הוא וצפה במעשה דור המבול ודור הפלגה ודור אנוש, עמד וגנזו לצדיקים לעתיד ולא נתנו אלא למשה רבינו ע"ה, כדי שישתמש בו בשעה שכתב בו (שמות ב, ב) ותצפנהו שלשה ירחים, וכשנכנס לפני פרעה ניטל ממנו עד שעמד על הר סיני לקבל התורה, והחזיר לו אותה האור ונשתמש בו כל ימיו, ולא יכלו כל ישראל לגשת אליו עד ששם המסוה:

אות י: עוד כתב בספר בראשית (דף ר"ז ע"א), כונן שמים בתבונה (משלי ג, ט), מהו כונן ולא כנן, ללמדך שבכל יום מחדשם הקדוש ברוך הוא, וזהו

אות ה: וכתב בספר שמות (דף י"ח ע"ב), תנא כשברא הקדוש ברוך הוא עולמו, עלה בחפצו יתברך וברא השמים בימינו והארץ בשמאלו, וברא המלאכים הממונים בחסדו ביום, והממונים לומר שירה בלילה, שנאמר (תהלים מב, ט) יומם יצוה וכו', אלו מימין ואלו משמאל:

אות ו: עוד בספר שמות (דף י"ח ע"ב), אמר ר' אלעזר, י' דברים נבראו ביום ראשון, ומהם מדת יום ומדת לילה, כתיב (משלי לא, טו) ותקם בעוד לילה ותתן טרף לביתה, כמו דאת אמר (איוב טז, ט) אפו טרף. מכאן שמדת הדין שולטת בלילה:

אות ז: עוד בספר שמות (דף קצ"ח ע"ב), כתב בפסוק (יונה ב, יא) ויאמר ה' לדג, כי הקדוש ברוך הוא התנה עם כל מעשה בראשית בכל יום, ביום הראשון ברא שמים והתנה עימהם כי לעת הצורך יעלו את אליהו ז"ל, ולעת הצורך יחשכו על המצרים שלשת ימים. בשני ברא רקיע, שיהא מבדיל בין מים למים, והתנה עימהם שיהו המים מפרישים לישראל בין טומאה לטהרה. בשלישי הבדיל היבשה מן הים, והתנה עם הים שיבקע לישראל, והתנה עם הארץ שתפתח את פיה לקרח. ברביעי ברא שמש וירח, והתנה עם השמש שיעמוד ליהושע ע"ה, והתנה עם הכוכבים להלחם עם סיסרא. בחמישי ברא דגים ועופות, והתנה עם העופות והם העורבים לכלכל אליהו ז"ל, ועם הדג לבלוע יונה ע"ה. בשישי ברא אדם ואשתו,

אומר, (משלי ח, כא) להנחיל אוהבי יש. ואם תאמר אם כן היאך כתיב (בראשית ז, כב) כל אשר נשמת רוח חיים באפיו מכל אשר בחרבה מתו, והאמרת דאין זוכה לנשמה אלא הצדיק. יש לומר שכך הוא ודאי ביאור הכתוב, הטעם שבא המכול, לפי שלא היה מי שיגן על הדור, כי הצדיקים אשר היו בהם נשמת רוח חיים, שהם חנוך ירד וכל הצדיקים כבר מתו. אמר הכותב, ובזה יבא היטב השינוי, כי ברשעים כתיב וימת ובאלו מתו:

אות יג: כתב בספר שמות (דף קמ"ח ע"ב), אמר ר' (שמעון) [יוסי], אור של יום הראשון נגנז ולא שמש אלא יום אחד. ורבי יהודה חלק ואמר, שאילו נגנז מכל וכל, לא היה יכול העולם לעמוד אפילו שעה אחת, ואין לך יום ויום שאינו יוצא ממנו בעולם ומקיים הכל ועמו זן העולם, ובכל מקום שלומדים שם בתורה בלילה, הקדוש ברוך הוא מושך עליה חוט של חסד מאותו אור הגנוז:

אות יד: וכתב בספר בראשית (דף כ"ח ע"ב), כי מזוהמת הנחש שהטיל בחוה, יצא קין שהרג הבל שהיה בכור אדם הראשון, וזהו (בראשית ו, א) בשגם, הוא משה, ולכן משה לכסות ערות אביו לקח בת יתרו לאשה שכתוב בו (שופטים א, טז) ובני קני חותן משה, ולמה נקרא קני, שנפרד מקין וגם רצה לכסות עליהם להחזיר ערב רב לקבלם בתשובה, ואמר לו הקדוש ברוך הוא, לא תקבלם שהם גזע רע, ועליהם אמר לו הקדוש ברוך הוא (שמות לב, לג) אמחנו

(איוב טו, טו) ושמים לא זכו בעיניו, כי מרוב שמחבכם הקדוש ברוך הוא, אף על פי שהם מתוקנים מששת ימי בראשית, דומים בעיניו כאילו אינם מתוקנים וכל יום מתקנם:

אות יא: עוד כתב בספר בראשית (דף ר"ד ע"א), כשברא הקדוש ברוך הוא את עולמו, בראו באותיות התורה וכל אות ואות נכנסה לפניו עד שנתקיים ונברא העולם באות ב"ת, כיון שנתגלגלו ב' האותיות והם ט"ר, עלתה הטי"ת ולא נתישבה דעתה עד שגער בה הקדוש ברוך הוא ואמר לה, טי"ת טי"ת למה אינך יושבת במקומך, אמרה הטי"ת ריבוננו של עולם, כי כל מה שעשית הוא מתוקן, שנאמר (בראשית א, לא) את כל אשר עשה והנה טוב, היאך חברת אותי במלת רי"ש. אמר לה הקדוש ברוך הוא, חייך שאת צריכה לרי"ש, כי האדם שאני בורא מחובר משניהם יצר טוב ורע, אבל את יושבת בימין, מיד נתישבה דעתה. באותה שעה ברא הקדוש ברוך הוא ימים ידועים, אלו של ימין נקראים ימי טוב, ואלו של שמאל נקראים ימי הרע:

אות יב: עוד כתב בספר בראשית (דף ר"ה ע"ב), כשברא הקדוש ברוך הוא לאדם, כנס עפרו מד' רוחות העולם ועשה אותו בבית המקדש של מטה, והמשיך נשמתו מבית המקדש של מעלה. ולכן יש באדם ג' מדרגות, נפש רוח נשמה. נפש היא מדרגה שפלה, ואם זוכה ובא ליטהר זוכה לרוח, ואם זוכה יותר זוכה לנשמה, ואז הוא שלם בכל. ועליו הכתוב

בא כנגדה, אמרה עכשיו אני מתה והקדוש ברוך הוא מזמין לו אשה אחרת, אלא הריני גורמת שיאכל עמי, אם נמות נמות יחד:

אות יז: וכתב בספר ויקרא (דף ע"ט ע"א), קכ"ה מיני טומאה ירדו לעולם, שנאחזים מצד טומאת נחש הקדמוני, וכל זה טומאות הגדולות נאחזות בנשים הנדות. אוי למי שנתקרב אצלן כ"ד מיני טומאות, כמנין ואיב"ה הטיל בחוה:

אות יח: עוד כתב [שם] אלף וארבע מאות וחמש מיני טומאה נאחזים באותה זוהמה של נחש שהטיל בחוה, וכולם מתעוררים בזוהמת הציפורן, ומי שדורך ברגליו או מנעליו עליהם יוכל להינזק:

אות יט: וכתב בספר ויקרא (דף ע"ו ע"ב), קל"ג שנה שפירש אדם מחוה היה מוליד רוחין ושדים, ואלו נקראים נגעי בני אדם. ולכך אמרו, שהשדים יש בהם מבני אדם ויש בהם ממלאכים. וכן כשבא נחש על חוה, יצאו משם רוחין, וכל אלו מסטינים לאדם בפתח הבית ובבורות ובבתי כסאות, וכל מי שיש בפתח ביתו מזוזה עם שדי לא יוכלו להתקרב אצלו, אלו המזיקין הנקראים נגעי בני אדם, ועליהם נאמר (תהלים צ, י) ונגע לא יקרב באהלך:

אות כ: וכתב עוד שם (דף ע"ו ע"ב וע"ז ע"א), ענין (בראשית ד, כב) אחות תובל קין נקראת נעמה, וטעו אחריה מלאכי מעלה, ויצאו ממנה רוחין

מספרי, לפי שהם מגזע עמלק שכתוב בהם, (דברים כה, יט) תמחה את זכר עמלק:

אות טו: וכתב בספר בראשית (דף כ"ה ע"א), ה' מיני ערב רב הם, עמלקים גבורים רפאים נפילים ענקים. בלעם ובלק הם מצד עמלק, טול ע"ם מן בלעם ב"ק מן בלק ונשאר בלל (בראשית יא, ט) כי שם בלל ה':

אות טז: וכתב בספר בראשית (דף רס"ג ע"ב), בשם ספר הבהיר, נשמת הזכר מן הזכר ונשמת הנקבה מן הנקבה, וזהו שהלך הנחש אחרי חוה, אמר, הואיל ונשמתה מן הצפון אסיתנה מהרה, ומה הסיתה שבא עליה. שאלו תלמיד, והיאך היה מעשה, אמר להם ס"מ הרשע קשר עם כל צבאות מעלה על רבו, לפי שאמר הקדוש ברוך הוא (בראשית א, כח) ורדו בדגת הים ובעוף השמים, אמר היאך אוכל להחטיאו, ירד עם כל חילותיו ובקש לו בארץ חבר כמותו ולא מצא אלא נחש, ומצא נחש והיה לו דמות גמל ורכב עליו ובא לו אצל האשה, אמר לה (בראשית ג, א) אף כי אמר אלוהים, לא תאכלו מכל עץ הגן, אמר, אבקש יותר ואוסיף כדי שתגרע, היא אמרה לא מנענו אלא מעץ הדעת והוסיפה שני דברים, אחד מפרי העץ ולא מן העץ. וכן היא אמרה, לא תגעו ולא נאמר רק לא תאכלו, מה עשה ס"מ הרשע, הלך ונגע באילן והיה האילן צווח ואומר (תהלים לו, יב) אל תבואני רגל גאווה, הלך ואמר לאשה הרי נגעתי ואני חי, אף את תגעתי ולא תמותי. הלכה האשה ונגעה באילן, ראתה מלאך המות

ע"א), כי צד הטומאה הוא הפך מכל מה שבעולם, כי כל הדברים אפילו הרשעים כשמוצאים מינם הם שמחים ומתדבקים עמו ועושים לו טובה, אכן סטרא אחרא כשרואה מי שעוזב סטרא דקדושה של הקדוש ברוך הוא ועושה כמעשהו, רוצה לכלותו ולהוציאו מן העולם:

אות כג: וכתב בזוהר חדש (דף ק"א ע"ב), מדרש רות מפי אליהו זכור לטוב, שאמר מאי דכתיב (בראשית ד, א) והאדם ידע את חוה, שכשבא נחש על חוה הטיל בה זוהמא, ומאותה זוהמא יצא קין, מה נחש ממית אף קין המית, שנאמר (ישעיה יד, כט) כי משרש נחש יצא צפע, נחש זה נחש הקדמוני, צפע קין. ואם תאמר אחר שמזוהמת הנחש יצא קין, היאך כתיב והאדם ידע את חוה, והלא לא היה אלא נחש. יש לומר, שהיתה זוהמת הנחש במעי חוה, ולא היה כדאי להוציא קין לעולם, כיון שלא היה לו גוף עד שבא אדם על אשתו, נתעוררה הזוהמא של הנחש באותו זרע, ונעשה גוף לאותו רוח של זוהמא:

אות כד: וכתב בספר בראשית (דף קכ"ה ע"ב), שכל מיני זוהמות שבעולם מקורם הוא נחש הקדמוני, ועל שמו נקרא ניחוש. וכתב, כי האדם כדי שישגי לעשות הנחושים, צריך לטמא עצמו כדי להמשיך עליו רוח הטומאה של נחש הקדמוני, ויעשה הכשופים והנחושים. והראיה מבלעם, שהיה שוכב עם אתונו לידבק הרבה עם הטומאה ולידע בטיב הכשופים:

ושדים, והם תלויים באויר ומודיעים דברים לבני האדם, ומדור נעמה עוד היום הוא בים הגדול, ויוצאת בלילה והיא מתחממת מבני אדם בחלום ונדבכת בהם, ומתוך אותה התאוה מתעברת מבני אדם ומוציאה רוחות לעולם, ואלו הרוחות שמוציאה הם נמצאים בלילה אצל הנשים להוליד מהם גם כן רוחין, וכולם הולכים ללילית והיא מגדלתן, ולילית הולכת ויוצאה לעולם ורואה תנוקות של בני אדם ומתדבכת בהם להרגם, והקדוש ברוך הוא מזמין עימהם ג' מלאכים קדושים, ופורחים לפניה ונוטלים אותו רוח של תינוק ממנה ומחליפים אותו, ואמר, כי אותם התינוקות שיש כוח ללילית להורגם, הם בזמן שראה האדם בחלום את נעמה ונתאוה לשכב עמה ונעור משנתו וישכב עם אשתו, וכונתו היתה באותה צורה שראה בחלום, אז הבן הנולד מכיר אותו לילית שבא מצדה:

אות כא: כתב בספר שמות (דף קי"א ע"א), שתי נשים הן בעולם שקול נחש הקדמוני דבק עם קולן. האחת, האשה שאינה שומרת הנדה ומקדמת לטבול. השנית, האשה המצערה את בעלה ומאחרת לטבול. ואם תאמר, מה לנו אם קול הנחש נדבק בקולה, יש לומר, כי בשעה שלילית יוצאה לשוטט בעולם, פוגעת בשתי קולות אלו, קול האשה הרעה וקול האשה שנדבק בה, האשה מתחממת מהן ואחר החמום נכנס הרוח בגוף האשה, וכשילדת משחקת עם הנולד והרגו:

אות כב: וכתב בספר שמות (דף קי"ב

אות בה: כתב עוד בספר בראשית (דף קכ"ה ע"ב), ענין הנחוש. בתחילה כך היה עושה, היה נוטל נחש ובוקע ראשו ומוציא לשונו ולוקח עשבים ידועים ושורף הכל, ועושה משם קטורת. אחר כך לוקח ראש הנחש ההוא ובוצעה לארבעה צדדים, ועושה ממנו קטרת אחד, ועושה עיגול אחד ואומר עליו דברים, עד שממשיך עליו רוחים טמאים ומודיען לו:

אות כז: וכתב בספר שמות (דף רל"ז ע"ב), אף על פי שאנו מצווים לכפות סטרא אחרא, מכל מקום יש סוד גדול ואין להקיל כנגדו, לפי שהקדוש ברוך הוא נתן לו שולטנות לשלוט בעולם, ואנו צריכים להשמר ממנו שלא יקטרג עלינו בתוך קדושתנו, ועל זה צריכים אנו לתת לו חלק אחד.

וזהו רמז שאנו נותנין (בתפלה) [בתפילין] שער אחד של עגל שהוא מצד סטרא אחרא, כדי שיתראה בחוץ מעט, שיראה שאנו נותנין לו חלק בתוך קדושתנו ולא יקטרג:

עניני היצר הרע ומלאך המות

שהוא בגלגול, פעם ראשונה, אם קולו כשברים או כתרועה וגופו ופניו לבנים. אם קולו כשברים, הוא מפעם שניה. ואם קולו כתרועה, הוא מפעם שלישית. ואם גופו ירוק ופניו ירוקים וקולו תקיעה, הוא מפעם ג'. ואם חוזר למראהו, קולו כתקיעה וגופו לבן ופניו לבנים, הוא מפעם אחת. וכן פניו אדומים וקולו כשברים או פניו ירוקים וקולו כתרועה הרי נתקן:

אות ב: וכתב בספר בראשית (דף ק"ט ע"א), מדרש הנעלם (בראשית

אות כז: וכתב עוד בספר בראשית (דף קכ"ו ע"א), ששאל רבי יוסי, כי למה הכשופים והנחושים נמצאים יותר בנשים מן האנשים. והשיב לו רבי יצחק, כך למדנו, כשבא נחש על חוה הטיל בה זוהמא, בה הטיל ולא בבעלה. ואם כן כיון שהכשופים מקורם מהנחש הקדמוני, לכך הם בנשים. והקשה לו רבי יוסי, הרי אמרו, ישראל שעמדו על הר סיני פסקה זוהמתן, ואם כן בנשים

אות א: כתב (בספר בראשית) [תיקוני זהר (דף קל"ז ע"ב)], חציו עבד וחציו בן חורין פטור מן הראיה. רמז, כי האדם שהוא בעולם הזה חציו עבד של היצר הרע וחציו בן חורין ממנו ועובד ליצר הטוב, זה האיש בזמן שנפטר מן העולם, נשמתו אין לה רשות לראות פני שכינה, ואינה נראית לפניו, ולזה באה בגלגול.

ומי שיבוא בגלגול פעם אחת, אם יהיה צדיק נתקיים בו (ישעיה א, יח) אם יהיו חטאיכם כשנים. ובמה יודע האיש

ויהי כהיום הזה ויבא הביתה לעשות מלאכתו, רמז, כי היצר הרע מפתה לאדם בשעה שבא לטהר עצמו ולעשות תשובה:

אות ה: וכתב בספר בראשית (דף קצ"ח ע"ב - קצ"ט), בפסוק (בראשית מב, ח) ויכר יוסף. אמר רבי אלעזר, כי מה שכתוב (תהלים מט, ו) למה אירא בימי רע, הוא שיש ליצר הרע שנקרא רע ימים ידועים, והוא שולט עליהם שניתן לו רשות לכל מי שמטמא עצמו להשטין עליו, ואלו נקראים ימי רע והם ממונים על עונות שאדם דש בעקביו:

אות ו: וכתב בספר בראשית (דף ר"ב ע"א), חקר במה שאמרו ז"ל, לעולם ירגיז אדם יצר הטוב על יצר הרע, אי אזיל מוטב ואם לאו יזכור לו יום המיתה, דכיון שאמרו ז"ל, הוא יצר הרע הוא מלאך המות, אם כן, אם יזכיר המיתה לפני מלאך המות, איך ילך אדרבה זו היא שמחתו. והשיב, כי היצר הרע אינו שולט אלא במי שיש בו שמחת הלב, לזה יערים האדם להזכיר לעצמו יום המיתה, ועל ידי זה ישבר גופו של אדם ולא ישלוט היצר עליו, נמצא לדבריו כי מלת לו חוזר לאדם:

אות ז: כתב בספר שמות (דף קס"ג ע"א), במה שאמרו ז"ל, בכל לבבך בשני יצריך. הקשה, כי אחר שהיצר הרע מסית לאדם לחטוא, היאך יוכל עמו לעבוד את ה'. והשיב, במה שהקשה עוד, כי אחר שהכל ברא לכבודו אם כן מה ראה לברוא היצר הרע, אלא צריך לומר, כי רצונו יתברך ביצר הרע כמו ביצר הטוב ויותר,

יט, ל) ויעל לוט מצוער וכו', לוט רמז ליצר הרע. מצוער, זה גיהנם, כי ירא לשבת בצוער, רואה הרשעים שנדונים בגיהנם ומתיירא וחושב שהוא גם כן יהא נידון שם, וכיון שרואה שאינו נידון, חוזר לפתות בני האדם. והקשה רבי יצחק, אם מתירא מעונש גיהנם, היאך מפתה בני אדם. והשיב, שכן דרך כל עושי רשעה, כשרואים העונש מתייראים לפי שעה ואחר כך חוזרים לרשעם. והרוצה לעיין כל עניני הנשמה צאתה וכוואה ורוב עניני היצר הרע, יעיין מדרש הנעלם מהזוהר מפרשת וירא עד פרשת ויצא:

אות ג: וכתב בספר בראשית (דף קל"ז ע"ב), לעתיד יבטל היצר הרע ולא יתעורר רק לענין חבור האדם עם אשתו בלבד, שנאמר (יחזקאל לו, כו) ונתתי לכם לב בשר, לב להוציא בשר ולא לדבר אחר. והביא מעשה מרבי יצחק בר' יוסי, שהיה הולך מקפוטקיא ללוד, ופגע בו רבי יהודה, אמר לו מה אמרו חברינו בעלי המשנה מענין יצר הרע לעתיד, אמר לו חייך, כך יצטרך היצר הרע לעתיד כמטר לענין הטוב, שאלמלא יצר הרע, לא נמצא שמחת הלמוד וההלכה בעולם: [אמר הכותב, הגם כי בספר 'אהבת עולם' כתבתי ביאור על מאמר היצר הרע לעתיד, שהצדיקים בוכים, אבל בזה מיושב, כי מה שהצדיקים בוכים הוא שחושבים שלא ימצא עוד יצר הרע לשום דבר, ולכן בוכים, איך יתבטל שמחת ההלכה והלמוד]:

אות ד: וכתב בספר בראשית (דף ק"ז ע"ב), בפסוק (בראשית לט, יא)

ששולט עליו, כתוב בו (זכריה ט, ט) ורוכב על חמור:

אות ט: וכתב בספר בראשית (דף פ' ע"א), בפסוק (בראשית יב, ו) ויעבור אברם בארץ, רמז ליצר הרע שנקרא כנעני, לפי שהוא סוחר את הגוף לדינים רעים, וכשיוצאת הנשמה מן העולם, אם זוכה הולכת אל מקום המזבח, פירוש מזבח של מעלה ששם מיכאל הכהן הגדול מקריב נשמותיהם של צדיקים:

אות י: וכתב בספר בראשית (דף קס"ה ע"ב), יצר הרע אינו זו מן האדם מיום שנולד ועד עולם, אבל יצר הטוב נכנס באדם מבן י"ג ומעלה. כשהאדם בן י"ג נמצאו שניהם בגופו, זה מימין וזה משמאל, ואלו הם ב' מלאכים ממש:

אות יא: וכתב בספר בראשית (דף רנ"ח ע"א), כי הקדוש ברוך הוא הרים מכשול מבני אדם, ולכן לאדם הראשון נתן לו כל עשב לאכול ולא נתן לו רשות לאכול בהמות וחיות ועופות, לפי שהיה גלוי לפניו שהיה עתיד להתפתות מן הנחש שהוא חיה ולחטוא, אמר הקדוש ברוך הוא, ארחיקנו מהם שלא יהא לו עסק עמהם, כדי שלא יחטא בהם:

וצריכים הצדיקים להחזיק לו טובה, והיצר הרע עצמו אין כוונתו הפך רצונו יתברך, אלא אדרבה רצונו עושה. והמשיל הדבר, למלך שהיה לו בן יחיד וציוהו שלא יתקרב לאשה זונה, ואם יתקרב לא יכנס שוב לפלטרין שלו. אמר המלך, אראה אם בני עושה רצוני. קרא לזונה ואמר לה לכי ופתי את בני, מה עשתה הזונה, הלכה ומבקשת אותו ונשקה לו, אם אותו הבן צדיק גוער בה ואז המלך נותן לו מתנות, נמצא כי משני צדדים אותה זונה יש לה שבח, האחד שעשתה רצון המלך וצויו שציוה אותה לפתות את בנו, השני מצד בן המלך כי בסבתה שלא נגע בה, נתן לו המלך מתנן ונכזבן, כך היצר הרע, הוא כמו האשה זונה שציוה לו הקדוש ברוך הוא, לכי ופתי את בני האדם:

אות ח: וכתב בספר במדבר (דף רל"ח ע"א), היצר הרע נקרא (תהלים כב, כא) כלב, מיד כלב יחידתי. נקרא נחש, נקרא אריה, נקרא דוב, שנאמר (איכה ג, י) דוב אורב הוא לי. נמשל כבהמות, נמשל לכל החיות הטמאות הדורסות. נקרא חמור נוער, לפי שמרכיב עליו הנפש, ומיד שמכיר הרוכב עליו ערמתו מיד כתיב (בראשית מט, יז) ויפול רוכבו אחור. ומלך המשיח

מדוע נענשים לפני בן עשרים

אות יב: וכתב בספר בראשית (דף קי"ח ע"ב), שאל ר' אלעזר, כיון שאין בית דין של מעלה עונשין עד עשרים שנה, אם כן מי שמת

קודם זה למה נענש. ואם תאמר, בעון אביו מי שמת מבן י"ג ואילך שאין אביו נענש עליו למה מת. והשיב, שהקדוש ברוך הוא צפה בו שיהיה

רשע, אמר ימות זכאי ואל ימות חייב:

אות יג: וכתב בספר שמות (דף רס"ג ע"א), שבע שמות יש ליצר הרע, כמו שמנו בגמרא. רע, טמא, שטן, שונא, אבן מכשול, ערל, צפוני, וכנגדן יש שבעה מדורי גיהנם בור, שחת, דומה, טיט היון, שאול, צלמות, ארץ תחתיה: אות יד: וכתב בספר במדבר (דף קצ"ב ע"א), למה נקרא (במדבר כב, ה) בלעם בן בעור פתורה, על שם (ישעיה סה, יא) העורכים לגד שולחן, שהיה מסדר שולחן לסטרא אחרא, שכך היא דרכה, מסדרין לפני שולחן עם מאכל ומשתה ומתוך כך מגדת עתידות:

אות טו: וכתב בספר בראשית (דף י" ע"ב), כי בשעה שאדם ישן, פרחה רוחו ממנו, ושורה עליו רוח טומאה, ושורה על ידיו, לכך צריך לברך על נטילת ידיים^{פב}.

ואם תאמר ביום שאין האדם ישן רק נכנס לבית הכסא, למה צריך נטילת ידיים. והשיב, כי בכל בית הכסא יש רוח אחד ששוכן שם ונהנה מאותו טנוף ושוכן בידי האדם:

אות טז: וכתב בספר בראשית (דף ס' ע"ב וס"א ע"א), כי אם האדם היה מוציא תולדות מגן עדן, לא היו מתים לעולם, ואפילו מלאכי השרת היו מתיראים מהם. הקשה רבי יצחק, והלא אם האדם לא היה חוטא לא היה

מוליד, וכן ישראל אם לא חטאו בעגל. והשיב, כי אם לא היה חוטא היה נשאר בגן עדן והיה מוליד בנים שלא היו מצד יצר הרע, כי הבנים שאדם מוליד בעולם הזה לפי שהם מצד היצר הרע אין מתקיימים:

אות יז: וכתב בספר בראשית (דף קכ"ח ע"ב), בשם מדרש הנעלם, אמר ר' יצחק, כי לעולם אין יצר הרע בטל אלא שבעולם הזה היצר הרע נקרא לוט, על שם קללה שהוא ארוך ומקולל, שמסית האדם לחטוא לעתיד נקרא לכן, שאינו שולט באדם אלא להוליד, וזהו לכן על שם לובן הזרע:

אות יח: וכתב בספר בראשית (דף קע"ד ע"ב), בפסוק (איוב לג, כג), אם יש עליו מלאך מליץ אחד מני אלף, שהוא היצר הרע שהוא אחד מאלף מלאכים היושבים לאדם מצד שמאל, ואם האדם צדיק, היצר הרע נעשה עבד לאדם והולך לפני הקדוש ברוך הוא ומעיד עליו טוב, ואם לאו, מקטרג עליו ונוטל נשמתו. ואם האדם צדיק, המלאך המות מעיד עליו טוב, ואף על פי כן אינו הולך בחנם עד שנותנים לו אחר, שנאמר (איוב לג, כד) מצאתי כופר:

אות יט: כתב בספר שמות (דף ל"ג ע"ב), בענין הוא שטן הוא יצר הרע, שאמרו יורד ומשטין עולה ומקטרג. במה דברים אמורים, בדין של יחיד הקדוש ברוך הוא נותן לו נאמנות, אבל בדין של רבים אין הקדוש ברוך

אם מחוט ועד שרוך נעל, שלא נהנה מאחרים כלום:

אות כב: וכתב בספר ויקרא (דף צ"ט

ע"א), תוספתא, כי בכל יום עיני ה' המשוטטים בכל הארץ, עולים ומעידים לפניו מעשי בני אדם, והסופרים לפניו כותבים העדות והקדוש ברוך הוא מחמיץ הדין אולי יחזרו בתשובה וקורע פתקא דדינא, ואם לאו, יושב הקדוש ברוך הוא בדין, וכל המלאכים שהם מלמדים זכות לפניו, והכרוז יוצא ומכריז מי שיודע ללמד זכות על פלוני ילמד, אם מצאו לו זכות פטרוהו, ואם לאו, חס ושלום נמסר ביד השטן, דדינא דרקיע כעין דינא דארעא:

אות כג: כתב בספר בראשית (דף נ"ד

ע"א), הפרש בין דיבור קץ הימים (דניאל יב, יג) לקץ הימין, קץ הימים נקרא מלאך המות על שם שמכלה ימי האדם, וכן נקרא (בראשית ו, ג) קץ כל בשר:

אות כד: וכתב [תיקוני זהר דף קי"ט

ע"א], (בראשית ד, יח) חנוך ועירד ומחויאל ומתושאל, רמז למה שעושה מלאך המות באדם בתחלה, חנוך מחנך לאדם בחנוכים רעים, עירד על שם שלבסוף הוא מכניס רעדה באברי האדם, מחויאל על שם שאחר שהחטיא לאדם מלשין עליו לפני האל יתברך, וזהו מחויאל מחויאל בלשון ארמי לשון מגיד, מתושאל על שם שנוטל רשות ומתיש כחו של אדם וממיתו, וזהו מתושאל מות שאל על האדם, ושתי נשים שהן ב' כוחות היצר

הוא נותן לו נאמנות, דכתיב (בראשית יא, ה) וירד ה' לראות, שאינו נותן לו נאמנות לאבד הרבים על פיו:

אות כ: וכתב בספר שמות (דף מ' ע"ב),

כי ענין ביעור החמץ, הוא רמז להסיר היצר הרע מלב האדם, וענין המצה הוא יצר הטוב:

אות כא: וכתב בספר ויקרא (דף כ"ה

ע"א), כי באותם מינים של (רוחיים) [רוחות] שבעולם, יש בהם מדרגות. מדרגה עליונה, שבהם תלויים באויר. מדרגה תחתונה, שלהם הם אותם שמשחקים בבני אדם ומצערם אותם בחלום, לפי שהם חצופים ככלבים, ויש שהם מדרגה אמצעית, שהם מעליונים ותחתונים, ואלו ואלו מודיעים לבני אדם דברים, מהם שקר ומהם אמת, ואותם שהם אמת הם ממה שיהיו בזמן קרוב, וכשהאדם אין לו אלא נפש ויוצא להרויח הרוח קודם שיזכה לו, לוקחים לאותה הנפש אלו הרוחות ומודיעים אותה דברים, מהם של אמת, מהם של שקר, וכל זה עד שזוכה לרוח, כיון שזוכה לרוח, כשיוצא בכל לילה אין פוגע בהם אלא משבר הרים ויושב בין המלאכים עליונים ויודע דברים עליונים עד שזוכה לנשמה, כיון שזוכה לנשמה, היא עולה למעלה ושומרי הפתחים אינם מעכבים בידה מלבוא אל היכל המלך, ושם נהנית אותה נשמה בכל לילה מזיו השכינה עד הבקר, אז הוא מקבל חוט של חסד, וזה נקרא חוט של אברהם ע"ה, שכתוב בו (בראשית יד, כג)

כתב בזה סוד מרבי שמעון בר יוחאי ע"ה, והנה טוב, זה מלאך חיים. מאד, זה מלאך המות. אמר, כי כשברא הקדוש ברוך הוא את האדם ושמנו בגן עדן של מטה, ושם הם הכרובים אינם מכסף וזהב מעשה ידי אדם חלילה, רק כולם אור של מעלה חקוק בחותם הקדוש ברוך הוא, וכל הרוחות והנשמות שבאות לזה העולם הם מצוירים שם בדמות שהם בעולם הזה, וכשמגיע זמן הנשמה שיוצאה משם לבוא בעולם הזה, מתפשטת אותה נשמה מהגוף רוחני, ומאותו לבוש שהיה שם, ומתלבשת בלבוש גשמי לבא בעולם הזה, וכשמגיע זמנה של נשמה לצאת מהעולם הזה ולחזור למקום חוצבה, אינה יוצאת הנשמה עד שבא מלאך המות ומפשיט ממנה לבוש הגוף הזה החומרי, ותכף הולכת לגן עדן ומתלבשת בלבוש הרוחני שהיה לה בתחילה, הרי כי מלאך המות עושה טוב לאדם יותר ממלאך החיים:

אות כט: וכתב עוד בספר שמות (דף קצ"ו ע"א וע"ב), אזהרה רבה לאדם, שבשעה שמוליכים המת לקבר, יחזיר פניו ויניח לנשים אחר כתפיו, ואם הן קדמו ויצאו, ילך הוא אחריהן שלא יתראה עמהן פנים בפנים, שאז יש כוח לחבל לאדם ולהמיתו קודם שיבוא זמנו. בא וראה, לא לחינם תקנו הראשונים שופר כשמוליכין המת לקבר להגן על החיים שלא ישלוט עליהם מלאך המות:

אות ל: וכתב עוד שם, כי השטן מתראה כשיש שבע נשים

הרע, האחת עדה שהיא מעידה עליו לפני האל יתברך, השנית צלה על שם (איוב ח, ט) כי צל ימינו עלי ארץ:

אות כה: וכתב בספר בראשית (דף ס"ג ע"א), בשעה שניתן רשות למשחית לחבל, ויש מות בעולם, אין ראוי לאדם שיתראה בשוק, לפי שיש לו רשות לחבל הכל, ולכך אמר הקדוש ברוך הוא לנח, שיכנס בתוך התיבה שלא יראהו מלאך המות, ואף על פי שהתיבה הולכת בפני המים, ששם המלאך המות, מכל מקום כל זמן שהמחבל אינו רואה פני האדם, אינו יכול לשלוט עליו:

אות כו: וכן כתב בספר בראשית (דף ס"ח ע"ב), שאין ראוי לאדם בזמן שיש צער בעולם להיראות לפני המשחית, לפי שכל אותם הנראים לפניו יש לו כוח לחבלם, וזה שאמר רבי שמעון בר יוחאי ע"ה, כל איש שיש לו עין רע, עין המשחית שורה עליו, ונקרא מחבל העולם, וצריך שלא להתקרב האדם אצלו. וזה שנאמר בכלעם (במדבר כד, ג) שתום העין, כי היה שורה עליו רוח המשחית, ומה היה עושה, מרים עינו אחת ומשפיל עינו אחת להסתכל בעין רעה:

אות כז: כתב בספר שמות (דף קמ"ט ע"ב), (בראשית א, לא) והנה טוב מאד, זה מלאך המות. הקשה, שהרי אמרו ז"ל שלא נאמר בשני כי טוב מפני מלאך המות. ותיריך, דמלאך המות הוא טוב מאד, דאלמלא מוראו לא היו שבים בני אדם בתשובה:

אות כח: ובספר שמות (דף ק"ג ע"א),

מה כתיב באהרן (שמות לב, ד) ויקח מידם ולא מהקרקע, ולפיכך הצליחו ויצא העגל הזה, שאילו נזהר אהרן ע"ה להשליך הזהב מידו לקרקע ולקחו מהקרקע, לא היו מצליחים: אות לד: וכתב בספר במדבר (דף קפ"ד ע"ב), ענין בלק בן צפור, שנקרא כך על שם כשופיו, שהיה לוקח צפור והיה מביא עשב בפיו ומצפצף: אות לה: וכתב בספר במדבר (דף קצ"ד ע"א), בפסוק (שמות לב, כח) ויפול מן העם כשלשת אלפי איש, לא אמר שלשת, רמז לבני בלעם שהם יונוס ויומברוס שהיו שקולים כשלשת אלפי איש, שאותו הרשע של בלעם היה יודע כל כשופים שבעולם ונטל כשופי בניו ובהם טס ועלה לאויר. פנחס ראה אותו הכרוז ואמר, מי יודע לומר שם לפרוח באויר אחרי בלעם, קם צליה משבט דן ופרח ועלה, כיון שראהו בלעם עשה דרך באויר ובקע חמשה אוירים באותו דרך, ובזה נתעלם בלעם מן העין ונסתכן צליה. באותה שעה נתן קולו פנחס וגילה לו הדרך, מיד ירדו שניהם לפני פנחס:

אות לו: וכתב בספר במדבר (דף רפ"א ע"ב), (במדבר כג, כא) לא הביט און ביעקב ולא ראה עמל בישראל, קסם נחש עמל און רשום בעמלק, וס"מ שהוא שרו קסם ק' מן עמלק ס"מ מן השר ס"מ עמל גם כן:

אות לז: וכתב בספר בראשית (דף קס"ה ע"ב), מעשה התרפים. אמר רבי יהודה, אינו נעשה אלא בשעות ידועות, ולמה נקראו תרפים, לפי שהאומן כשעושה אותו מי שעומד

אצל המת ותובע דין ממי שנמצא שם פנים בפנים, שאז יש כוח לחבל לאדם קודם שיבוא זמנו, וכשיש עשר נשים, יש כוח להמית הנמצא שם:

אות לא: וכתב בספר בראשית (דף קע"ח ע"א וע"ב), ענין השדים (בראשית לו, כד) אשר מצא את הימים חסר אלו הם בריות משונות, כי כשרצה הקדוש ברוך הוא לקדש יום השבת, נבראו רוחות בלא גוף ואלו אינם לא מיום השישי ולא מיום השבת, ונשארו אלו הימים בספק והלכו ונתפשטו בבני קין, והם נראים לבני אדם ומלמדים אותם לעשות ממזרים, והולכים בין ההרים ומתלכשים בגוף פעם אחת ביום ואחר כך נפשטים:

אות לב: וכתב בספר שמות בענין הכישוף, (דף קצ"א ע"א), טעם, למה נקראו המצריים ערב רב, וכי אומות הרבה יצאו עם ישראל ממצרים, והרי לא היו אלא מצריים. והשיב, כי אלו שיצאו ממצרים היו מכשפים, ובראשם יונוס ויומברוס המכשפים הגדולים, ובשעות היום היו עושים הכישוף מעת נטיית השמש מראש שבע שעות עד ראש תשע שעות, ובאלו הכשופים היו עושים מה שרוצים, ולזה נקראו ערב רב. ויש כשופים אחרים, ונקראו ערב קטן, לפי שהם שולטים מתחלת תשיעית עד חצי הלילה, ושני ערב הן, אבל זה נקרא ערב רב:

אות לג: ושם (דף קצ"ב ע"א), כתב כי כל כשופים שבעולם אינם שולטים כשלוקח הדבר מן הארץ, ראה

לעשות כשופים גדולים, מי שיודע קבורת בלעם ימצא מאותם נחשים שנעשו מעצמותיו, ובהם יעשה מה שירצה ורצתה מלכת שבא לדעת, היאך יתפוס אותם הנחשים שאינם נתפסים בשום דבר שבעולם והשיב לה:

אות לט: כתב בספר שמות (דף קנ"ז ע"ב), כי כל המקום שעוברים שם בני אדם הרבה זמן רב, נשבר ונחלש כחם של השדים מאותו מקום:

עליו ויודע השעות והרגעים, אומר לו הרף ירך ואל תעשה בזה הרגע, ולפעמים אומר לו עשה ואחר כך נעשים התרפים, והם מדברים תמיד ונותנים עצה רעה לאדם, ואינם יכולים לדבר אלא בשעה שמכבדים ומרביצים לפניהם, לכך כתיב ברחל (בראשית לא, לד) ותשב עליהם:

אות לח: וכתב בספר במדבר (דף קצ"ד ע"ב), שכתוב בספר שלמה ע"ה, כי החכמה ששאלה מלכת שבא היתה, כי מצאה כתוב, כי כל מי שירצה

עניני הנשמה וטעם בואה לעולם הזה ומעלתה

בתורה, ובשעה שהגיע זמנה לרדת בעולם, עושה הנשמה מדור בגן עדן שלשים יום, לראות כבוד הצדיקים ועולה למקומה, ואחר כך יורדת לגוף האדם. אמר הקדוש ברוך הוא, אחר כל השבח הזה שראתה הנפש נפש כי תחטא בתמיה:

אות נ: וכתב בספר שמות (דף י"א ע"ב) בשעה שנולד הצדיק, קורא הקדוש ברוך הוא לגבריאל ונוטל אותה הנשמה שבגן עדן של מטה ומוריד אותה בגוף הצדיק הנולד, ושומר אותה מעת ההריון. ואם תאמר, שהרי אמרו, מלאך הממונה על ההריון לילה שמו, והיכי אמרת שהוא גבריאל, יש לומר שכך האמת, לפי שגבריאל בא מצד שמאל, וכל הבא מצד זה נקרא לילה:

אות ד: וכתב בספר שמות (דף קצ"ט ע"א), רמז נאה בנבואת יונה ע"ה, כי ענין יונה הוא רמז לנשמת

אות א: כתב בספר בראשית (דף רל"ה ע"א), רבי אלעזר שאל לרבי שמעון אביו, הואיל וגלוי היה לפניו יתברך, שבני אדם היו צריכים למות, אם כן למה הוריד הנשמות לעולם. אמר לו, שאלה זאת שאלו כמה חכמים, והתשובה היא (משלי ה, טו) שתה מים מבורך ונוזלים מתוך בארך, וכבר אמרו, כי בור הוא שאינו נובע מעצמו, ובאר הוא שנובע מעצמו. ואחר שבאה הנשמה לעולם הזה, אז הבור נעשה באר, פירוש דאכיל דיליה, והוא תירוץ המפרשים ז"ל:

אות ב: וכתב בספר ויקרא (דף י"ג ע"א וע"ב), בפסוק נפש כי תחטא ושמעה קול אלה (ויקרא ה, א), אמר, כי בשעה שמוציא הקדוש ברוך הוא את הנפש שתבוא בעולם הזה, מעיד בה בכמה עונשים ואזהרות, ולא עוד, אלא שמעבירה באלף ושמונה עולמות להשתעשע בהם, ומראה לה שכר עוסקי

אות ו: וכתב שם (בדף צ"ז ע"א), עוד מענין זה, בפסוק (שמות כא, ח) אם רעה בעיני אדוניה, כלומר, שיצתה הנפש מטונפת, אשר לא יעדה באלף, לרמוז שכיון שהיא מטונפת אינה נכנסת בגנזי המלך, אבל כשהיא יוצאה נקיה, עליה נאמר (שמות כא, ח) אשר לו יעדה בוי"ו, ומה שכתב והפדה, עצה טובה היא לאדם שיפדה הנפש על ידי התשובה, ועל ידי זה לעם נכרי שהם מלאכי חבלה, לא ימשול למכרה, למה שבגדו בה, שהקדוש ברוך הוא פירש כנפיו עליה להגן לה, ואם לבנו יעדנה שיצתה הנשמה נקיה מזה העולם, כמשפט הבנות, כמו שהאב עושה לבתו החביבה לתת לה מתנות, כך עושה הקדוש ברוך הוא לנשמה שיצאת נקיה מזה העולם:

אות ז: וכתב בספר שמות (דף קמ"א ע"ב וקמ"ב), אמר, כי ג' שמות יש לנפש האדם. נפש, רוח, נשמה. נפש, היא נמצאת אחר המות בבית הקברות, ואף שהגוף בלה בעפר ובנפש הזאת מתגלגלת בעולם הזה, להימצא בין החיים ולידע צערם. רוח, הוא הנכנס בגן עדן של מטה ומצטייר שם בצורת גוף שהיה לו בעולם הזה, ונהנה מריחי בשמים ובשבתות וראשי חדשים וימים טובים עולה לגן עדן של מעלה ונהנית משם וחוזרת למקומה, וזה שאמר (קהלת יב, ז) והרוח תשוב. נשמה, היא העולה מיד למקומה, וכל זמן שחטא האדם ולא זכתה נשמתו לעלות למקומה, גם הרוח והנפש אין להם מנוחה, כי הולכות לפתח גן עדן ואין פותחין להם

האדם, שכיון שבאה לעולם הזה חפצה להונות את חברו מלשון לא תונו, והנשמה שהיא היונה הנזכרת חושבת בעולם הזה שהיא בורחת מלפני האל יתברך, וה' הטיל רוח סערה גזר דינו שמסעיר גופו של אדם ויקרב אליו רב החובל זה (יצר הרע שהוא ראש של המחבלים) [יצר הטוב שהוא מנהיג לכל], (יונה א, ו) מה לך נרדם לא עת שינה היא, שכבר הקריבו נשמתך לפני אדון הכל לדון, חפש מה מלאכתך ומאין תבא, פירוש מטפה סרוחה ומה ארצך כי עפר אתה ואל עפר תשוב, והיא חלוקת, ולאן אתה הולך ואי מזה עם אתה, הסתכל אם יש לך זכות אבות:

אות ה: וכתב בספר שמות (דף צ"ו ע"ב), בפסוק (שמות כא, ז) לא תצא כצאת העבדים. כי כשברא הקדוש ברוך הוא את עולמו, עלה במחשבתו וצייר כל הנשמות שהן עתידות להינתן בבני אדם, וכך עשה שכלן נצטיירו לפניו ממש בדוגמא שיושבים בעולם הזה, ובשעה שמגיע זמנה לבא לעולם הזה, קורא הקדוש ברוך הוא לאותה נשמה ואומר לה, לך רד בגוף פלוני, משיבה לפניו רבונו של עולם אני יושבת במרום נקיה מחטא וארד בגוף האדם, אומר לה הקדוש ברוך הוא, כך גזרתי עליך מששת ימי בראשית. זה שאמר הכתוב (שמות כא, ז) וכי ימכור איש זה הקדוש ברוך הוא, את בתו זו הנשמה, לאמה שהורידה לגוף האדם, אומר לו הקדוש ברוך הוא לאדם, בבקשה ממך, כשתצא מזה העולם ותפרד מגופך, לא תצא כצאת העבדים מלוכלכת ומטונפת בעונות:

גם צפור מצאה בית, אינו מדבר על הצפור, אלא הוא רמז לרוח הצדיקים. ג' שורות יש בגן עדן ששם מטיילות רוחות הצדיקים וימים רשומים יש בשנה והם ימי ניסן וימי תשרי, שאותם הרוחות משוטטות שם ומתראות בגן עדן, אלו הרוחות כמו צפרים ומצפצפים בקולם בכל בוקר, ומהו זה הצפצוף, הוא שבח להקדוש ברוך הוא ותפלה על חיי בני האדם, לפי כי במועדים הללו ישראל עסוקים במצות, וזהו כנגד הרוח וכנגד הנשמה, אמר ודרור קן לה שיש לה מדור מתעלה מזה:

אות ט: כתב (בספר בראשית) [תיקוני זהר (דף ק"י ע"ב)], הבלדל בין רוח לנפש, הרוח יורדת ועולה בגוף ומתפשטת בכל ורידי הלב המתנענעים, אבל הנפש קבועה בגוף האדם כאשר הזאת שקבועה בבית:

אות י: וכתב בספר בראשית (דף קכ"ג ע"א), אמר רבי זריקא, כשהנשמה ראויה לעלות למקומה, קודם מבקרת את הגוף שיצתה משם ומגינה עליו, ואחר כך עולה למקום מעלתה אשר תנוח שם:

אות יא: וכתב בספר בראשית (דף צ"ז ע"א), בשם מדרש הנעלם, כי בשעה שעולה נשמת הצדיק למעלה, הקדוש ברוך הוא קורא לאבות העולם ואומר להם, לכו ובקרו נפש פלוני הצדיק והקדימו לו שלום משמי, ואז אומרים לו, רבנו של עולם כלום ראוי לאב לילך אצל הבן, ואז הקדוש ברוך

עד שהנשמה מוצאת מנוחה, ואז כולן שבות למקומן: [אמר הכותב, בזה יובן מאמר ז"ל בגמרא, (כתובות ק"ד ע"ב) בשעה שהצדיק נפטר מן העולם ג' כתות מלאכי השרת, אחד אומר (ישעיה נז, ב) יבוא שלום וכו'. והיתה קושיית כת הקודמין חזקה בזה, דבקרא כתיב איפכא ולמה סדרם באופן אחר, אמנם אלו הג' כתות הם בתחילה כת אחת כנגד הגוף, ואומר לו יבא לשלום בקבר וינוח בלא דין ועונש. וכת אחת אומרת, הולך נכוחו כנגד הנשמה שתלך לגן עדן של מעלה, וזהו הולך נכוחו, פירוש נגדו של הרוח שהוא בגן עדן של מטה, גם הנשמה תלך לגן עדן של מעלה שהם מכוונים. וכת אחת אומרת, ינוחו על משכבותם לשון רבים, כי אחר ששכן הגוף בקבר, גם אלו השנים שהם רוח ונשמה, ינוחו על משכבותם, זה בגן עדן של מעלה, וזה בגן עדן של מטה. וזהו שכתוב, ינוחו בלשון רבים, אף שמדבר בצדיק אחד כלפי רוח ונשמה שהם שנים ואין צורך לצורות נכריות:

ואפשר עוד כפי זה, כת אחת אומרת יבא שלום, כנגד הנשמה שתעלה ותבוא לגן עדן של מעלה, וכת אחת אומרת הולך נכוחו, לבשר לרוח שילך לגן עדן של מטה שהם מכוונים, וכת אחת אומרת ינוחו על משכבותם, שעכשיו שהנשמה והרוח הלכו לגן עדנם, גם הנפש והגוף היושב עמו, ינוחו על משכבותם יחד בקבר:]

אות ח: כתב בספר במדבר (דף קצ"ו ע"ב), כי הפסוק (תהלים פד, ד)

להכניסם לגן עדן, ואלו נקראים (ישעיה לח, יא) 'יושבי חדל לשון חדלה, שאברהם מונע אותם מליכנס לגיהנם:

אות טז: וכתב עוד שם בספר בראשית

(דף ס"ו ע"א), כשעולה הנשמה למקום צרור החיים, שם נהנית מאספקלריא המאירה, ואם לא היתה מתלבשת הנשמה זוהר לבוש אחר, לא היתה יכולה להתקרב לראות אותו האור. וסוד הדבר, כי כשם שנותנין לנשמה לבוש שתלבש בו בעולם הזה, כך נותנין לה לבוש לעמוד בעולם הבא, וזהו (שמות כד, יח) ויבא משה בתוך הענן, שלא יכול לראות אלא אחר שנתלבש באותו לבוש, וזה הלבוש, הוא מה שאמרו חלוקא דרבנן:

אות טז: וכתב עוד בספר בראשית

(דף ק"ד ע"ב), מדרש הנעלם למעלת נשמה, בפסוק (בראשית יח, יז) וה' אמר המכסה אני מאברהם, שאין הקדוש ברוך הוא עושה דין ברשעים עד שנמלך בנשמתו של צדיק, והקדוש ברוך הוא עושה כן, כדי שהצדיק יבקש עליהם רחמים, והצדיק מבקש רצון עליהם. בתחילה אומר הצדיק עליהם, אם ימצאון שם חמשים, כי אף שלא קיימו התורה אם למדו התורה שהם חמישים פרשיות, ולמאן דאמר נ"ג פרשיות, מכל מקום הם חמשה חומשי תורה, ובכל אחד נכלל י' הדברות הרי כאן חמשים:

אות יז: שם, עוד פותחת הנשמה

ואמרת, רבוננו של עולם אף שלא קיימו התורה, אפשר שקבלו

הוא קורא ליעקב ואומר לו, אתה שהיה לך צער גדול בנים, לך ובקר נפש פלוני הצדיק שבא ואני אלך עמך, זה שאמר (תהלים כד, ו) מבקשי פניך יעקב סלה:

אות יב: וכתב בספר בראשית (דף ע"ט

ע"א), סתרי תורה, הקדוש ברוך הוא רמז חכמה עליונה באברהם ויצחק. אברהם, היא נשמה לנשמה, והנשמה היא שרה. לוט נקרא היצר הרע ס"מ ובת זוגו. רוח, זה יצחק. נפש קדושה, זו רבקה:

אות יג: וכתב בספר בראשית (דף פ"א

ע"א וע"ב), כשהרוח יוצא מהעולם, נכנס במערת המכפלה אצל אדם הראשון והאבות, והם נותנים לו פיתקא אחת לסימן ונכנס לגן עדן ומתקרב אצל הכרובים ולהט החרב. אם זכה, רואים הסימן ופותחין לו ונכנס, ואם לאו דוחים אותו לחוץ ויושב שם באותו זמן בלבוש זה העולם, ובראשי חדשים ושבתות וימים טובים, כשרוצים לעלות הצדיקים לגן עדן, נותנין לו פנקס ועולה באותו פנקס ופוגע באותם מלאכים שומרי החומות. אם זכה, פותחין לו ונכנס. לא זכה, לוקחים ממנו הפנקס ודוחים אותו. וזהו שכתוב (שיר השירים ג, ג) מצאוני השומרים וכו' עד נשאו את רדידי מעלי שומרי החומות:

אות יד: וכתב בספר בראשית (דף

ס"ה ע"ב) בשעה שהצדיק נפטר מן העולם, הולך לגן עדן ופוגע באדם הראשון שיושב פתח גן עדן, כדי לראות אותם ששמרו מצות ה'

שהנשמה עברה נהר דינור וניצולה, אינו רואה דין אחר, שנאמר (נחום א, יב) ועניתיך לא אענך עוד:

אות כב: וכתב בספר בראשית (דף רכ"ז ע"א), כי צלם האדם מסתלק שלשים יום ואינו נראה. והטעם, לפי ששלשים יום קודם, הנשמה מסתלקת מהאדם, דכיון שנסתלקה הנשמה גם הגוף והרוח אינה מאירה, לכן נסתלק הצל, ובאותם שלשים יום הנפש היא חלושה, ומאכל ומשתה וכל תאוות הגוף מסתלקות ממנו:

אות כג: וכתב בספר בראשית (דף קכ"ט ע"א), מדרש הנעלם, בשם רבי אבהו, כי בעולם הזה הגוף נקרא שרה, והנשמה אברהם, ולעתיד הגוף נקרא רבקה, והנשמה יצחק, על שם (תהלים קכו, ב) אז ימלא שחוק:

אות כד: כתב בספר בראשית (דף ר"ז ע"ב), כשקרבו ימי האדם למות, שלשים יום קודם מכריזים עליו ברקיע, ואפילו צפורי שמים מכריזים עליו, ואם הוא צדיק, שלשים יום מכריזים עליו בגן עדן, וכל אותם הימים נשמתו עולה בכל לילה ועולה ורואה מקומה באותו העולם, ואותו האיש אינו יודע ואינו שליט בנשמתו כמו קודם, וכשהם מתחילים השלשים יום, צלם האדם מתחשך והצלם הנראית בארץ נמנעת:

אות כה: ושם (דף ר"ז ע"ב), הביא מעשה ברבי יצחק שאמר, איני רואה הצלם שלי ודאי אני מת, שהרי הכרוז מכריז (תהלים לט, ז) אך

עונשם בבית דין של מטה, וזהו, אם ימצאון שם ארבעים כנגד מלקות:

אות יח: שם, עוד פותחת הנשמה לזכות הרשע, אולי ימצאון שם עשרים, פירוש, שמא גידלו בניהם לתלמוד תורה שיש להם שכר כאלו קבלו עשרת הדברות שתי פעמים ביום, דאמר ר' יצחק, כל המגדל בנו לתלמוד תורה ומוליכו לבית רבו בבקר ובערב, מעלה עליו הכתוב כאילו קבל עשרת הדברות שתי פעמים:

אות יט: שם (דף ק"ה ע"א), עוד פותחת הנשמה לזכות הרשע, אולי ימצאון שם עשרה, פירוש שמא היה מעשרה ראשונים:

אות כ: עוד כתב בספר בראשית (דף קכ"ה ע"ב), מדרש הנעלם, אמר רבי יצחק, כיון שהנשמה זוכה ליכנס בשערי ירושלים של מעלה, מיכאל השר הגדול הולך עמה ומקדים לה שלום, מלאכי השרת שואלים עליה (שיר ג, ו) מי זאת עולה מן המדבר, מה לזאת שבאה מן העולם השפל בינינו, הוא משיב ואומר (שיר השירים ו, ט) אחת היא יונתי תמתי מיוחדת היא:

אות כא: וכתב בספר בראשית (דף ר"א ע"א), כי כשהנשמה יוצאת מזה העולם נדונית בכמה דינים, ואחר כך הולכת לנהר דינור לרחוץ וליטהר שם, ומי הנפש העוברת לשם ולא תפחד, ועל זה נאמר (תהלים כד, ג) ומי יקום במקום קדשו, ומי שמשתדל בצדקה בעולם הזה עובר שם, ועל זה נאמר (נחום א, יב) וכן נגוזו ועבר, ואחר

רוצה לאסוף נשמת האדם, כל הימים אשר חי קרבים לפניו ונכנסים בחשבון. מי שהוא צדיק, נאמר עליו (מלכים-א ב, א) ויקרבו ימי דוד (בראשית מז, כט) ויקרבו ימי ישראל ב-ו', שהם נקרבים לפני האל יתברך בלי בושת פנים, אוי להם לרשעים שאין כתוב בהם קריבה, והיאך יכתוב בהם כך אחר שכל ימיהם בעבירות מתביישים ואינם קרבים:

אות כט: וכתב עוד בספר בראשית (דף ר"ח ע"ב), בשם התוספתא, כשהאדם מת רואה אצלו באותה שעה קרוביו וכל אוהביו שהיו לו, וכולם באותו דיוקן שהיו בחיים. אם המת צדיק, שמחים בו ומקדימים לו שלום, ואם הוא חייב, מתנכרים לו ואינם מדברים עמו אלא רשעים כמוהו המורידים אותם לגיהנם, וכולם עצבים פותחים בוי' ומסיימים בוי', וכן בשעה שנשמתו של אדם יוצאת, כל קרוביו ואוהביו הולכים עם נשמתו ומראים לו מקום העדון ומקום העונש, אם זכאה הוא הנשמה רואה מקומה ונשאת שם, ואם לאו נשאת אותה הנשמה בעולם הזה עד שתקבר הגוף, ואחר שנקבר הגוף, כמה מלאכי חבלה מעותדים לקחתה למוסרה לדומה:

אות ל: וכתב בספר במדבר (דף קכ"ו ע"ב), כל המעשים שעשה אדם בעולם הזה, הוא מודה עליהם בשעת מיתה, ושני סופרי מעלה כותבים, וכשמוציאים אותו לבית הקברות, ג' כרוזים מכריזים לפניו, אחד מימינו ואחד משמאלו ואחד מלפניו ואומרים, פלוני זה שמרד בהקדוש ברוך

בצלם יתהלך איש, כלומר, כשהצלם מתמעט כי אך הוא מעוט, ודאי שזה האיש יתהלך מזה העולם:

אות כו: עוד שם (דף ר"ח ע"א), ששאל רבי שמעון לרבי יצחק, אם ראה לאביו בחלום באותה הלילה, לפי ששנינו, שבשעת פטירתו של אדם רואה אביו וקרוביו אצלו ומכיר אותם והולכים עם נשמתו עד המקום אשר תלך אחר המות:

אות כז: וכתב בספר בראשית (דף ר"ח ע"ב), ביום פטירתו של אדם ד' יסודותיו נלחמים זה עם זה, והכרוז שמכריז עליו נשמע במאתים ושבעים עולמות. אם הוא זכאי, כל העולמות שמחים, ואם לאו, כולם אומרים וי לאותו האיש, ובשעה שהכרוז מכריז, שלהבת של אש יוצא מנהר דינור ויורד בעולם, ואותו שלהבת מגיע לכנף התרנגול השחור ומקשקש בכנפיו והוא קורא אצל הפתח, פעם ראשונה קורא (מלאכי ג, יט) כי הנה יום ה' בא בוער כתנור. פעם ב' קורא (עמוס ד, ג) כי הנה יוצר הרים ובורא רוח, ואותה שעה מעידים על האדם מה שעשה בעולם הזה והוא מעיד עליהם. פעם ג' כשרוצים ליטול נשמתו, קורא ואומר (ירמיה י, ז) מי לא ייראך מלך הגוים וכו', וכל אלו הדברים אינו שומע אלא הנפטר, שנאמר (תהלים קד, כט) תוסף רוחם יגועון, כלומר תיתן להם תוספת חכמה בעת שיגועון וסוד התרנגול השחור, כי כל עורב למינו והשחור מצד הדין, ולכך דין שורה עליו:

אות כח: וכתב בספר בראשית (דף רכ"א ע"ב), כשהקדוש ברוך הוא

זוכה, לאחר י"ב חודש נחים כולם, הגוף נח בקבר והנפש מתקשרת ברוח ומתענגת בגן עדן של מטה והנשמה עולה לצרור החיים:

אות לג: עוד כתב באותו דף טעם, למה שסותם הבן עיני

אביו, רמז בפסוק (בראשית מו, ד) ויוסף ישית ידו על עיניו. שהרמז הוא שהעולם נסתם מאביו, ובנו יורש מקומו. ועוד רמז, כי האדם כשרוצה למות עיניו פקוחות שרואה דברים הרבה מה שלא ראה בחייו, כמו שאמרו (שמות לג, כ) כי לא יראני האדם וחי, ואם היו מניחים עיניו פקוחות תכף היו שולטים עליו דברים טמאים:

אות א: וכתב עוד שם (דף רכ"ה ע"א), י"ב חודש הנפש נקשרת עם

הגוף בקבר ונדונין כאחד ויודע בצערו, אבל בצער החיים אינו יודע ואינו משתדל עליהם, לאחר י"ב חודש מתלבש בלבוש אחד והולך ושט בעולם, ויודע מה יש בעולם ומשתדל בצער החיים:

אות ב: וכתב עוד בספר בראשית (דף רכ"ז ע"א), כי כשדנים האיש

למעלה, מעלים נשמתו לפני הקדוש ברוך הוא, והם דנים על פיה שהיא מעידה, ואינה מעידה אלא על מה שחשב לעשות, אבל על מעשה בפועל הא תנן וכל מעשיך בספר נכתבין:

אות ג: כתב בספר שמות (דף קמ"ב ע"ב), ב' מיני עונש יש לנפש, שני

מיני כרת, יש נפש הנכרתת עם מיתת הגוף שהולכת ומתגלגלת ושטה בעולם

הוא טוב לו שלא היה נברא, אחר כך כשנקבר ורוחו מתאבל על גופו, מיד דומה בא עם ג' בתי דינים הממונים על דין הקבר, וג' שרביטין של אש בידיהם ודנים הרוח עם הגוף יחד, ובשעת מיתתו של אדם רואה בכותלו שהוא מלהט ומאיר מאש גדול מכח מלאך המות, שהוא אש, בין כך ובין כך רואהו לפניו מלא עינים לבושו של אש והוא מצניע עצמו שלא לראותו עד שמגיע זמנו, אז מביט בפניו בעל כרחו וכל אברי הגוף מזדעזעים, וזהו הדין הגדול אשר נדון האדם בעולם הזה והרוח הולך בכל האיברים, וכשמגיע לאבר אחד להוציא ממנו הרוח נופל בו זיעה באותו אבר ומיד מת אותו אבר, סוף דבר ז' עדנין יחלפון על האדם בעת הפטירה, הא' כשיוצא הרוח, הב' כשיוצאים הכרוזים לפניו עד בית הקברות, הג' דין הקבר שנכנס בו, הד' דין שנעשה בו בקבר, הה' דין התולעת, הו' דין גיהנם, הז' דין הרוח ששט בעולם ואינו מוצא מנוחה:

אות לא: כתב בספר שמות (דף ר"י ע"א), כי המנוחה שיש

לצדיקים, הני מילי אחר שלשים יום, אבל כל שלשים יום אין לך נשמה שלא תקבל עונש:

אות לב: וכתב בספר בראשית (דף רכ"ו ע"א), כל ז' הימים הולכת

הנשמה מן הבית לקבר, ומן הקבר לבית ומתאבלת, וג' פעמים בכל יום נידונים יחד, אחר כך הולכת הנפש ונרחצת בגיהנם, ויצאה ושטה בעולם ופוקדה לבית הקברות ומתלבשת במה שהיא

יציאה לך, ואם לאו מקטרגים עליה. רבי פנחס אמר, ג' מלאכים יורדים עמה והם אפטרופסים של בני אדם, שנאמר (איוב לג, כג) אם יש עליו מלאך מליץ, מלאך, אחד, מליץ, שנים, להגיד לאדם יושרו, שלש. אמר רבי שמעון בר יוחאי חמש, ויחננו, ארבע, ויאמר פדעוהו, חמש. אמרו לו, אינו כן, אלא ויחננו, זה הקדוש ברוך הוא, שהרי אין רשות לשום מלאך לחונן את האדם, והודה רבי שמעון בר יוחאי:

אות א: כתב בספר בראשית (דף ק"מ ע"ב), בשעה שהקדוש ברוך הוא רוצה בנשמתו של אדם, מכה את הגוף ביסורים כדי שתשלוט הנשמה, וזהו (תהלים יא, ה) ה' צדיק יבחן לשון אבן בוחן, ורשע ואוהב חמס שנאה נפשו, כלומר, כי נפשו של הרשע בעצמו שונאה אותו:

אות ב: וכתב בספר שמות (דף ר' ע"ב), אמר רבי חייא, ג' ימים קודם בוא הרע לעולם מכריזין עליו ברקיע, כשהם זכאים מתגלה הדבר לראשי הדור ומדבר להם שישובו, וכשאינם זכאים נמסר הדבר לתינוקות שאין בהם דעת או לעופות:

אות ג: עוד שם שמות (דף ר' ע"ב ז' ע"א), אמר רבי יצחק, כשהקדוש ברוך הוא מביא דין לעולם, בתחילה דן את השר למעלה, דכתיב (ישעיה כד, כא) על צבא המרום במרום, והאיך דנין את השר, מעבירין אותו בנהר דינור ומסירים ממנו הממשלה, ותיכף

ימים ויליות ואין לה מנוחה כלל, זהו שכתוב (ויקרא יז, י) והכרתי אותה מקרב עמה, ויש נפש שאינה נכרתת עם הגוף אלא ממקום אחר, וזה שאמר (ויקרא כב, א) ונכרתה הנפש ההיא מלפני שאינה שורה עליו הרוח, ואחר שאינה שורה עליו הרוח, נשארת כבהמה ואינה יודעת שום דבר:

אות ד: כתב בספר ויקרא (דף נ"ד ע"א), ענין מת בלא זמנו, שיזהר אדם שלא יתראה הרבה בשוק בזמן שיש דין בעולם, וזה שאמר (קהלת ז, יד) ביום טובה היה בטוב וביום רעה ראה, אינו אומר, וביום רעה היה ברע, אלא ראה. ועיין בכל צד היאך תעשה שלא להתראות בשוק, כי כל המתראה חס ושלום יתקיים בו (משלי יג, כג) יש נספה בלא משפט:

אות ה: וכתב בספר דברים (דף רצ"ט ע"א וע"ב), ענין נאה על ביאת החולאים לאדם, רמז בפסוק (דברים לב, י) ימצאהו בארץ מדבר, כי לפעמים נופל האדם בחולי שנגזר עליו כך, כדי שיוציא ממון ועד שיוציא ברפואות ותחבושת הממון שנגזר עליו שיוציא, אינו מתרפא, ולפעמים בא לו החולי שיתיסר באבריו ולפעמים כדי שימות, ודורש זה הפסוק היטב על הרופא:

אות ו: וכתב בספר בראשית (דף י"ב ע"ב - י"ג ע"א), כשיוצאת הנשמה מהאילן [אילן הנשמות], שני מלאכים יוצאים עמה אחד מימין ואחד משמאל, אם זוכה שומרים אותה, שנאמר (תהלים צא, יא) כי מלאכיו

כמה רוחות ושדים מעותדים להסתבך בנפש ההיא, ומכניסים אותה לגיהנם בכל יום בשלשה דינים, ואחר שמוציאים אותם מגיהנם, מזדווגים באותם הנפשות והולכים ושטים בעולם ומטעים לרשעים, ואחר כך מחזירין אותו לגיהנם:

אות ו: וכתב בספר בראשית (דף נ"ט ע"ב), בשם התוספתא, כי כל הצדיקים יש להם שתי נשמות בחיים חיתם, אחת היא עמהם בעולם הזה ואחת למעלה, ולכך כתוב בכל הצדיקים ב' פעמים (בראשית ו, י) נח נח (בראשית כב, א) אברהם אברהם (שמות ג, ד) משה משה (בראשית מו, ב) יעקב יעקב (שמואל-א ג, י) שמואל שמואל (בראשית יא, י) שם שם, חוץ מיצחק, לפי שכשפשט צווארו על גבי המזבח יצתה נשמתו לו בעולם הזה, ובשעה שאמרו לו ברוך מחיה המתים, באה לו נשמתו של עולם הבא, ולפיכך לא יחד הקדוש ברוך הוא שמו על צדיק חי כמו ביצחק:

אות א: וכתוב בספר במדבר (דף קל"ח ע"א), כל מקום ששם אחד פעמיים, [ראה באות הקודם] יש ביניהם פסיק, חוץ ממשה משה. וסוד הדבר, כי קודם לא היתה שלם, אבל במשה רבינו ע"ה מיום שנולד שלם היה:

אות ב: וכתב בספר שמות (דף י' ע"ב), על שני דברים הצדיקים מסתלקים מן העולם קודם זמנם. האחד בעון הדור, השני שגלוי לפניו שעתידים לחטוא:

מכריזין עליו ברקיע שולטנות שר פלוני העבירו ממנו, ונשמע הקול עד שנשמע בעולם הזה לתינוקות ולעופות ולשוטים: [ובזה יתיישב (תהלים קמט, ח) לאסור מלכיהם בזיקים ונכבדיהם וכו', מהו הכפל, אלא הכי פירושו מלכיהם הם שרי מעלה, ונכבדיהם הם מלכי האדמה, וזיקים הוא לשון זיקי אש, לאסור מלכיהם בזיקי אש להעבירם בנהר דינור, ובוזה נמשך כי ונכבדיהם גם כן בכבלי ברזל]:

אות ד: וכתב בספר שמות (דף קנ"א ע"א), כי כל הרשעים שבעולם, בעוד שהגוף שלם בקבר, איבריו נידונים יחד, כל אחד בדינו בכל יום, כיון שהגוף נתעכל, כתוב בהקדוש ברוך הוא (תהלים עח, לח) ולא יעיר כל חמתו, אז דין הנשמה נחה, מי שצריך להיות לו מנוחה יש לו, מי שצריך להיות אפר תחת כפות רגלי הצדיקים, נעשה כל אחד כפי דינו, סוף דבר, בין לצדיקים בין לרשעים, טוב להם שיתעכל גופם מהרה, כי אפילו הצדיקים כל זמן שגופם קיים, כל יום ויום דן אותם דומה בקבר, קל וחומר לרשעים:

אות ה: וכתב בספר ויקרא (דף ע' ע"א), הקשה על זה ששנינו, אמר רבי יצחק אמר רבי יהודה, נפשות הרשעים הם מזיקין בעולם. הקשה רבי יוסי, אם זה עונש הרשע אינו עונש, אדרבה שמחה הוא לו (משלי כא, י) נפש רשע אוותה רע. והשיב רבי חייא, שהדבר כך הוא, כי נפשות הרשעים בצאתם מן העולם

וזהו סוד עומד מכסא דין לכסא רחמים:

אות א: וכתב בספר שמות (דף צ"ח ע"ב), בפסוק (שמות כא, י) אם אחרת יקח לו, רמז, כי כל הנשמות העתידות לבא בעולם הזה יוצאות בזמנים ידועים להשתעשע בגן עדן, והם פוגעות בנשמות הגרים, מי שאוחז באלו הנשמות זוכה בדין ומתלבש בהן ועולות, וכולם עומדות בזה הלבוש ויורדות לגן עדן בזה הלבוש, ואם תאמר שבשביל זה הלבוש גורעים מאותם הנשמות כל הענוגים שהיו להם קודם לזה, כתוב (שמות כא, י) אם אחרת יקח לו שארה וכו':

אות ב: וכתב בספר במדבר (דף ר"ז ע"ב), בשם רעיא מהימנא אמר, כי ענין גלגול הנפש רמז בפסוק (תהלים קג, טז) כי רוח עברה בו ואיננו, כי הקדוש ברוך הוא למי שמביא בגלגול, עושה עמו כמו לאברהם ע"ה, שנוי מקום, ושנוי מעשה, ושנוי השם, שכך היה באברהם שהוסיף יותר מעשים טובים ומקום, לך לך ושם שנקרא אברהם, כך עושה עם נפש המגולגל, וזה שאמר איוב (איוב יד, כ) משנה פניו ותשלחוהו, וזהו (תהלים קג, טז) כי רוח עברה בו ואיננו, לשון עברה וזעם, כי אותו הרוח של מלאך המות שקטרג עליו והוציאו מן העולם ורואה אותו משונה, אומרים לו שאר מקטרגים זהו בעל דינך, אומר להם ואיננו שהרי נתגרש מארצו ונעשה במקום אחר, זהו ולא יכירנו עוד מקומו:

אות ג: וכתב (בספר בראשית) [תיקוני זהר (דף צ"ט ע"ב)], ענין הגלגול בעמוד שני בפסוק (תהלים קד, כט) תוסף רוחם יגועון, הראה הקדוש ברוך הוא לאדם הראשון ענין הגלגול איך נתגלגלה נשמתו מדור לדור מצדיק לצדיק עד משה רבינו ע"ה:

אות ד: עוד שם [בתיקוני זהר דף ק' ע"ב], ענין ר' פדת, דאמרו ליה, ניחא ליה דאחרביה לעלמא ואפשר דנפלת בשעתא דמזוני. רמז לו, שהאדם נקרא עולם קטן וזהו גוף האדם וזהו דאחרביה לעלמא ותתגלגל נשמתך בגוף אחר שנקרא עולם אחר:

אות ה: עוד שם בזה [תיקוני זהר דף ק"א ע"א], (עיין זוהר ח"ג דף רט"ז ע"א), כי כשהקדוש ברוך הוא טרח עם האדם והביאו בגלגול ולא הצליח במקומו, הקדוש ברוך הוא מביאו במקום אחר, וזהו שנוי מקום, ואם אינו מצליח, עוקרו ונוטעו באילן אחר ומשנה שמו, וזהו שנוי השם, ואם אינו מצליח, עוקר אותו ומרכיבו באילן אחר ומשנה מעשיו, וזהו שנוי מעשה. וכנגד זה יש בהקדוש ברוך הוא שנוי מקום ושנוי מעשה ושנוי השם, כמו שכתוב (מיכה א, ג) הנה ה' יוצא ממקומו, כשיוצא משתנה מדין לרחמים ומרחמים לדין, כמו שאמרו לא כשאני נכתב וכו', אבל בעולם הזה נכתב ביוד ה"א ונקרא בא"ד וזהו שנוי מקום, כי מקומו הוא עולם הבא שם נקרא הקדוש ברוך הוא יו"ד ה"א רחמים חוץ למקומו שהוא בעולם הזה נקרא א"ד,

עשוקים אחרים ששופכים דמעות, וכל העם מורידים עליהם והם הקטנים המתים בעון אביהם ואמם, שכל העם בוכים עליהם ואומרים, אלו הקטנים מה פשעם (שנעשקו) [שלא נתחייבו למה] ימותו מן העולם. והתשובה, שאלו מתים להגן על החיים, שכך שנינו מקום מתוקן באותו עולם לאלו הקטנים, שאפילו צדיקים גמורים אין יכולים לעמוד, שהקדוש ברוך הוא מרחם עליהם ונדבק בהם ומתקן עמהם ישיבה של מעלה, שנאמר (תהלים ח, א) מפי עוללים:

אות ו: עוד כתב בספר שמות (דף קפ"ב ע"א), כי הקדוש ברוך הוא נפח הנשמה באדם כלולה מג' רוחות, והיא נפש רוח נשמה, וכשהאדם כועס מטמא נשמתו, וזהו שכתוב (ישעיה ב, כב) אשר נשמה נתחלף לו באפו. אבל לחכמים הכעס הוא טוב, שהם כועסים על דבר התורה:

אות ז: כתב בספר בראשית (דף רל"ב ע"ב), כי מי שעושה הספד לצדיק, צריך לפי כבודו ולא יותר, כי מי שמשבח לחברו יותר ממה שיש בו בא לידי גנותו:

אות ג: וכתב עוד בספר במדבר (דף רט"ז ע"א), בשם רעיא מהימנא, כי למי שהוא צדיק, מביאו הקדוש ברוך הוא בגלגול פעמים רבות עד שיהא שלם ויזכה לעולם הבא, וזהו (שמות כ, ו) ועושה חסד לאלפים, אבל לרשעים אינו מביאם אלא עד ג' פעמים:

אות ד: וכתב בספר שמות (דף קמ"א ע"ב), כי הצדיקים שאינם מתענגים בעולם הזה אלא בסעודת מצוה וסעודת שבת וראש חודש ומועדים, אף על פי שמתים בחוץ לארץ אינו שולט עליהם רוח הטומאה, כמו שהוא לא נהנה בחייו, וראיה מיוסף הצדיק ע"ה, שאף על פי שמת בחוץ לארץ לא שרה עליו רוח הטומאה, לפי שלא נמשך בחייו אחר תענוגים:

אות ה: עוד כתב בספר שמות (דף קי"ג ע"ב), ענין (קהלת ד, א) דמעת העשוקים שהם אותם שבאו על אמם והולידו מהם, וזהו העשוקים שהרי היו עשוקים בלי רשות בעלים, וכשהם מתים קטנים שהרי ממזר אינו חי, שופכים דמעות לפני הקדוש ברוך הוא ואומרים לפניו, אנו מה חטאנו אין להם מנחם ומשיב תשובה. ויש

ענין גן עדן וגיהנם

שפטים, היה שרו של מצרים דומה וקפץ ת' פרסה, אמר לו הקדוש ברוך הוא, כבר נגזרה גזרה לפני, דכתיב (ישעיה כד, כא) יפקד ה' על צבא המרום,

אות א: כתב בספר שמות (דף י"ח ע"א), אמר רבי יוחנן, כי בשעה שאמר משה רבינו ע"ה (שמות יב, יב) ובכל אלהי מצרים אעשה

נידונין המתים בלא תשובה וחוטאים ומחטיאי הרבים. ואותם שמוציאים זרע, נדונים שם, ואפילו בשבתות וימים טובים אינם יוצאים כמו שאר רשעים שיוציאים מגיהנם באלו הפרקים, מכל מקום אף על פי שיושבים בגיהנם אינם נדונים בשבת ויום טוב. אותם שמחללים שבתות וימים טובים בעולם הזה, כך אינם שומרים אותו שם. אמר להם רבי יוסי, לא תאמר כך אלא משמרים בעל כרחם, בא רבי יהודה ועשה פשרה, אותם שחללו שבת ולא היו מזרע ישראל אלא גרים שלא נצטוו שומרים אותו שם בעל כרחם, ובכל ערב שבת הולכים כרוזים בכל אותם מדורי גיהנם ומוציאים את הרשעים בכל ערב שבת, אבל אותם שכפרו בתורת משה רבינו ע"ה וחללו את השבת שהם מישראל, אש גיהנם (אינו) שולט בהם אפילו בשבת, ורשעים אחרים יש להם כח לצאת בהם, ומלאך אחד מוציא גוף של אלו שחללו שבת ומכניסו לגיהנם בפני כל הרשעים, ורואים סביבו תולעים והנשמה נשרפת בגיהנם ומכריזין עליו, זהו פלוני שלא תאב בכבוד המקום, אוי לו אוי לנשמתו, נוח לו שלא נברא:

אות ה: כתב בספר בראשית (דף ל"ח ע"א), מתחילין ההיכלות ומסיימין בדף ל"ט ע"ב. היכל הא', ששם נידונים הרבה ושם נשמות גרי הצדק, ואותו ההיכל הוא מוקף מאבן טובה וזהב לרוב, ויש שם פתח אחד שיורד לפתח גיהנם כדי שיראו משם עונש אותם שלא נתגיירו, וממונה בזה

באותה שעה נעשה דומה שר של גיהנם לדון נשמת הרשעים, ורבי יהודה אמר, דומה הוא שר המתים:

אות ב: כתב בספר בראשית (דף ק"ו ע"ב ק"ז ע"א), מדרש הנעלם, אמר רבי יצחק, יש גן עדן למעלה וגן עדן למטה, גיהנם למעלה וגיהנם למטה, אמר רבי יעקב, הרשעים שקלקלו מילה שלהם וחללו שבתות ומועדים בפרהסיא וכפרו בתורה ותחיית המתים, יורדים בגיהנם למטה ואין עולים, אבל יקומו לתחיית המתים ויום הדין, ועליהם נאמר, (ישעיה סו, כד) והיו דראון די ראייה, כלומר שהכל יאמרו די בראייתם:

אות ג: וכתב בספר שמות (דף ק"ג ע"א), יש רשעים בגיהנם שאינם עולים, ויש שמצפצים עולים אותם שהרהרו תשובה בלבם ולא יכלו מחמת מיתה:

אות ד: עוד שם בספר שמות (דף ק"ג ע"ב), ז' פתחים לגיהנם כנגד ז' מדורים שיש בו, וכנגד ז' מיני רשעים. רע, בליעל, חוטא, רשע, משחית, לץ, יהיר. כפי מדרגת חטאו כך מורדין אותו, וכל מדור ומדור יש מלאך אחד ממונה תחת ממשלת דומה, וכמה אלפים ורבות עמו שדנין את הרשעים, כל אחד כפי רשעו, אש של גיהנם של מטה יורד מתוך אש גיהנם של מעלה, ויש שם מדרגות שנקראות צואה רותחת, ושם היא זוהמת הנשמות המתלבנות מחטאה ונשארה שם הזוהמה ונקראת צואה רותחת, ושם

לפתח אחר יושב יצחק ע"ה, לפתח אחר יושב יעקב וי"ב שבטיים, ובזמן שישאל בצרה נעורים הג' אבות ומתחננים. היכל השביעי, יש שם עמוד אחד מד' מראות, לבן ואדום וירוק ושחור, וכשעולות הנשמות מי שראויה בלבן עולה דרך שם, ומי שראויה לאדום ומראה אחרת כל נשמה כפי מעלתה, וכל ההיכלות הם למדור, אבל זה השביעי אינו למדור רק לעבור בו ולעלות להיכלות אחרות:

אות ו: כתב בספר בראשית (דף מ' ע"א), ז' מדורות הם זה למעלה מזה. המדור הא', למטה לארץ חשך מאד ואין לו אור כלל, שם יושבים שדים ורוחות ושם יש ממונה אחד שמו טהריאל ועמו שבעים ממונים מעופפים, ובעלות השחר כלהו אבדין ולא משתכחין, לפי שהולכים לנקב התהום ואינם נראים עד הערב שמשם. המדור הב', למעלה מזה מקום מאיר יותר, והוא מתוקן למדור מלאכים ממונים על מעשה בני אדם להטותם לדרך רע, ואלה המלאכים יש להם קורבה עם בני אדם ונהנים מריח בשמים של בני אדם, ועליהם ממונה אחד קדומיאל שמו. מדור הג', הוא מקום דשביבין דינור, ושם הוא המשך נהר דינור, ומשם יורד אש על ראש רשעים בגיהנם, ושם באותו המדור יש מקטרג על ישראל (ס"מ] שמו. מדור הד', הוא מקום מאיר, ובזה ההיכל הם המלאכים קבועים תדיר, ואינם כמו ההיכלות והמדורות האחרות, שהמלאכים שבהם אחר

ההיכל הוא אונקלוס הגר ע"ה. היכל השני, זה מאיר יותר, בזה ההיכל יושבים אותם שסבלו יסורים בזה העולם ולא בטלו תפלה לעולם, לפנים מזה ההיכל יושבים אותם שענו אמן בכל כחם, למעלה יושב המשיח ומנחם אותם ונוסע מזה ההיכל והולך בהיכל השלישי. היכל השלישי, שם כל אותם תינוקות של בית רבן שלא השלימו ימותם, וכל אותם שנתעצבו על חורבן הבית, ומשיח מנחם אותם ונוסע משם להיכל הרביעי. היכל הרביעי שם כל אותם אבלי ציון וכל מתי מצוה וכל נשיאי זרע דוד מנחמים אותם, ובוכה המשיח, עד שיוצא הקול והולך למעלה ומתעכב שם עד ראש חודש ויורד, כשיורד יורדים עמו כמה מאורות ומאירים לכל אותם ההיכלות ומביא רפואה לכל אותם בעלי יסורים ולובש בגד אחד מצויר שם דמות כל הנהרגים, וזה הבגד עתיד הקדוש ברוך הוא ללבוש לדון כל הגוים, שנאמר (תהלים קי. ו) ידין בגוים מלא גויות, ובזה ההיכל הממונים עשרה הרוגי מלוכה. היכל החמישי, שם יושבים כל בעלי תשובה גמורה וממונה עליהם מנשה מלך יהודה, ושלוש פעמים ביום נכנסת אורה בזה ההיכל, כדי שיתעדנו בהם בעלי תשובה, וכל אחד נכוה מאור וחופת חברו, וכאן אפילו צדיקים גמורים אין יכולים לעמוד זולת החסידים שיש להם מעלה יותר. היכל הששי, הוא היכל החסידים, זה ההיכל מעולה על כולם, למעלה מפתח זה ההיכל אברהם ע"ה לימין ה' יתברך,

יש לו, מאותו חלון יוצאים שש מאות אלף רבוא רוחות ששולטות בעולם על טופרי [-צפרני] האדם כשזורקין אותם בגלוי, ובזה עושים קסמים וכשפים. חלון ג', נקרא חלון החשן, ובו כוכב אחד נקרא נוגה, זה הכוכב אין בה קטרוג כלל, וכשהיא שולטת העולם בנחת ובשמחה. חלון ד', נקרא חלון גביע, ושם יוצא כוכב אחד שנקרא כפי החכמים אשכול הכופר, שיוצא כמין אשכול ורחמים מעורר בעולם, ואין מקפידים בני אדם זה על זה ושלוש רב נמצא בעולם. חלון ה', נקרא חלון באר, בזה החכמים לא ידעו מה טיבה, לפי שאינה עומדת במצב אחד, ולזה מתרחקים עצמן לעיין בזה המקום. חלון הו', נקרא נוגה, ושם יוצא כוכב אחד נקרא גזרון, כשזה שולט בעולם עונשים ודינים וגזרות מתחדשות, וזה החלון עם זה הכוכב לא ישלוט כל כך אלא סמוך לימות המשיח.

חלון השביעי, יהי נפתח בכל העולם, והכוכב שלו יהיה מאיר ארבעים יום כשיגלה מלך המשיח:

אות ח: כתב בספר בראשית (דף קכ"ג ע"ב), תוספתא, אמר רבי יצחק, כך למדנו, כל הכתובים ביד דומה בפנקסו הם חיים לעתיד, או לאותם שאינם כתובים שאינם קמים, ולזה כתיב בדניאל (דניאל יב, א) בעת ההיא ימלט עמך כל הנמצא כתוב בספר, [ושם בדף קכ"ח ע"ב] חלקו רבי זירא ורבי יצחק. כי רבי זירא אמר, כי גוף הצדיקים הולך על ידי לגגול מחילות. ורבי יצחק אמר, גבריאל

שאמרו שירה, הולכים לעבור לנהר דינור, רק אלו המלאכים רחמים שאינם משתנים לעולם ועושים שליחות בעולם ואינם נראים לבני אדם אלא בשמחה, והממונה בזה המדור פניא"ל שמו. מדור הה', הוא מאיר יותר מן הראשונים, ויש בהם מלאכים, מהם אש ומהם מים, פעמים נמצאים בדין פעמים ברחמים, ואלה הם ממונים לשבח לאל, מהם בחצות לילה ומהם בעלות השחר, וממונה בזה המדור קדשיא"ל שמו. מדור הו', הוא רם קרוב למלכו שמיא, ובו ספינות ונחלים וימים, ולמעלה מהם ממונים נוסעים בשעות ורגעים. כשנוסעים הספינות לרוח דרום ממונה אותו צד מיכאל, וכשנוסעים לרוח צפון הוא גבריאל, וכשנוסעים לרוח מזרח הוא רפאל, וכשנוסעים למערב הוא אוריאל. המדור הז', הוא רם מכולם, ושם אין נמצאים אלא גנוי ברכה ונשמות הצדיקים, הרי מכאן שיותר מעלה ומדור רם לנשמות הצדיקים מהמלאכים:

אות ז: וכתב בספר שמות (דף קע"ב ע"א וע"ב), שבע חלונות הם ברקיע. חלון אחד נקרא חלון זוהר, ובו יוצא כוכב אחד ששמו יד והוא מנצח לאומות, ועל זה כתוב (בראשית מט, ח) ידך בעורף אויביך, זה החלון כשיוצא פושט כמין יד בחמש אצבעות ומאיר באותו חלון, וכל בעלי הכשפים והקוסמים מתיראים בזמן שכוכב זה שולט שהם אינם מצליחים. חלון ב', נקרא חלון טופרא, [-חלון הצפורן] ומשם יוצא כוכב אחד שמו צפעון וזנב

השכינה, ובמקום אחר אמרו נזונין מזיו השכינה, אלא אותם שהשיגו הרבה נדמה להם כאכילה, ואותם שלא השיגו הרבה נאמר בהם הנאה, וכן דעת רבי שמעון בר יוחאי ורבי יהודה ורב הונא. ורבי יוסי סובר, שזהו גם כן יין המשומר, שהם סודות התורה שלא נתגלו לאדם הראשון מששת ימי בראשית אז יתגלו. ור' יצחק סובר, כי סעודה העתידה היא זה וזה אכילה והשגת חכמות. ור' יהודה בר שלום הקשה בשם ר', לאותם שאמרו, שלא יהא סעודת אכילה, אם כן מהו לוינתן שכתוב ומהו השור, דכתיב, (איוב מ, כ) כי בול הרים ישאו לו, והשיב רבי יוסי, שהוא רמז על המלכיות, דאם לא כן קשה, דהא כתיב, (ישעיה כז, א) יפקוד ה' על לוינתן נחש בריח, ועל לוינתן נחש עקלתון והרג את התנין, הרי שהם ג'. אלא ודאי כל זה שכתוב אינם דגים ושור, אלא רמז למלכיות. ורבי תנחום סובר, שהיא סעודה ממש. ורבי יצחק אמר, אני שאלתי ענין הסעודה לרבי יהושע, ואמרתי לו בשם רבי אליעזר שאמר, שהוא רמז ששיגו מעלת החכמה, ואמר לי שפיר אמרת, שרוב העולם כדי להפיס דעתם שראו חכמי הדורות שהגלות נמשך הסכימה דעת החכמים, כדי שייסבלו ההמון הגלות, ואמרו להם מתוך הכתובים, שעתידי הקדוש ברוך הוא לעשות סעודה מלוינתן ומיין המשומר, דאמר ר' זירא, כל מיני פתויים פתה הקדוש ברוך הוא לישראל להחזירם למוטב, וזה יותר מכולם (ויקרא כו, ה) ואכלתם לחמכם

מוליכו לארץ ישראל, כתיב הכא (בראשית כד, נח) התלכי עם האיש הזה, וכתיב התם (דניאל ט, כא) האיש גבריאלי: **אות ט:** בספר בראשית (דף קל"א ע"א), שאלו בענין כמה גופות שניטעו בעולם הזה בנשמה אחת מה תהא מהם. רבי יוסי אומר, כי הגופות הראשונות שלא הצליחו היו כלא היו, ולא יקום אלא הגוף האחרון, ורבי יצחק חלק ואמר, שעתידי הקדוש ברוך הוא להריק על אותם גופות נשמות אחרות, ואם יזכו בהם יקומו, ואם לאו, יעשו אפר תחת כפות רגלי הצדיקים:

אות י: וכתב בספר בראשית (דף קל"ז ע"א), שיש עצם אחד שמתקיים בקבר עד תחייה, וממנו האדם עתיד ליבנות. ואמר רבי שמעון בר יוחאי ע"ה, טעם הדבר, שזה העצם רמאי [עיינן שם ששמו בתואל הארמין] מכל העצמות, ואינו סובל טעם המזון כשאר העצמות, ובשביל כך הוא חזק: **אות יא:** [וכתב בספר בראשית (דף רט"ו ע"א), עתידים ישראל לערוך מלחמה בדרך אפרת וימותו עם רב מהם, ואחר כך יקומו בתחיה ויותר שולטנות תהיה למתים במקום הזה מאותם שיהיו בירושלים]:

אות א: וכתב בספר בראשית (דף קל"ה ע"א), מדרש הנעלם, חלקן התנאים, מהו סעודת הצדיקים לעתיד. אמר רבי אלעזר, שהוא שתרכה הדעת וישיגו בידיעת בוראם ויחשב להם כסעודה, ועל דרך שכתוב בתורה (שמות כד, יא) ויחזו את האלהים ויאכלו וישתו, וזהו שבמקום אחד אמרו נהנין מזיו

לשובע, ובקללות הוא אומר (ויקרא כו, כו) ואכלתם ולא תשבעו, וזה קשה להם מכולם, דכתיב (שמות טז, א) מי יתן מותנו ביד ה', ואמר רבי זירא, מלמד דמשום האכילה מסרו נפשם למות, כיון שראה הקדוש ברוך הוא תאותם, אמר להם, ואכלתם לחמכם לשובע:

[אמר הכותב, הנה נא ערכתי סברות אלו בענין לויתן, ובזה תשובה מוצאת להרמב"ם ז"ל, על מה שהשיגו הראב"ד ז"ל שכתב, שסעודת עולם הבא היא השגת החכמה, דהרמב"ם ז"ל קים ליה ככל הני תנאי דבספר הזוהר, שכולם הסכימו כמוהו ותירצו קושית הראב"ד ז"ל]:

אות א: וכתב בספר שמות (דף כ"ח ע"א וע"ב), אמר ר' אלעזר, תפח רוחן של האומרים, שאין הקדוש ברוך הוא עתיד להחיות מתים, ומה מטה אהרן, שהיה עץ יבש ונהפך לפי שעה לבריות, אותם גופות שהיו בהם רוחות ונשמות קדושות לא כל שכן: וכתב בספר במדבר (דף קנ"ט ע"ב), אמר רבי שמעון, כי פרשת שלח היא סוד ורמוז לעולם הבא, שאומר הקדוש ברוך הוא לבני אדם, למדו בתורה ועל ידה (משלי ח, כא) להנחיל אוהבי יש. ובעונינו, שרוב בני אדם אין מאמינים ואומרים, נשלחה אנשים לרגל ענין עולם הבא וראיתם את הארץ שהיא עולם הבא מה היא ויעלו בנגב, פירוש שלמדו בתורה וראו שהיא נגובה שאין עושר, ויבא עד חברון, פירש נתעסקו בה עד שנעשו חכמים וחברים, ושם אחימן ששי

ותלמי ראו שיש מחלוקת הרבה, זה אוסר וזה מתיר וכו', ויספרו לו ויאמרו באנו אל הארץ ולמדנו בדקדוקי התורה אפס כי עז העם, פירוש, ללמוד בתורה צריך אנשים חזקים כברזל, כי התורה היא תושיה והערים גדולות צריך שיהיה ללמוד בתורה עושר גדול, עמלק יושב בארץ הנגב, פירוש, ואפילו בכל זה הלואי יזכה האדם לתורה, עמלק שהוא היצר הרע שולט בארץ הנגב, שהוא האדם, והחתי והאמורי יושב בהר, פירוש, כמה רוחות ושדים יש שאין מניחין לעלות הנשמה למעלה, זאת עצת היצר הרע לאדם, כדי שלא יזכה לחיי עולם הבא. אמר הקדוש ברוך הוא (במדבר יד, ט) אך בה' אל תמרודו, פירוש, אדרבה כשיהיה לכם מעוט ממון לא תבואו למרוד בה', כי על ידי העושר מורד האדם, ואתם אל תיראו כנגד שאתם אומרים שהיא תושיה, אדרבה (משלי ג, ח) רפאות תהי לשרך, כנגד מה שאמר היצר הרע יש מקטרגים אדרבה כשישראל זכאים, כי לחמנו הם בעצמם מכינים לנו המזון:

[אמר הכותב, דברים אלו צריך האדם לשים בין עיניו, ידרוש בהם כמה גופי תורה, ובפרשה זאת עצמה ישמע חכם יוסף לקח. ואני מפרש, עמלק יושב בארץ הנגב, לפי דרך זה שרצה לומר עמלק היצר הרע אמר יושב בארץ הנגב, כי עיקר מושב היצר הרע להתגרות יותר הוא בתלמיד חכם, כמו שאמרו במסכת סוכה (דף נ"ב ע"א). וזהו, בארץ הנגב שהתלמידי חכמים הם נגובים בלי ממון, וכן אמרו (תמורה

טז, א בפירוש (יהושע טו, יט) ארץ הנגב נתתני, שהיה ענין:

אות ב: וכתב בספר שמות (דף קמ"א ע"א), מי שנשמתו יוצאה בארץ הקדושה, אם נקבר ביום ההוא אינו שורה עליו רוח טומאה, וזהו (דברים כא, כג) כי קבור תקברנו ביום ההוא:

אות ג: וכתב בספר שמות (דף קנ"א ע"ב), כי כל המתים שבעולם מתים על ידי מלאך המות, חוץ מהמתים בארץ הקדושה, שאינם מתים על ידו אלא על ידי מלאך רחמים, שהרי ארץ ישראל אינה ברשות שום שר אלא בידו יתברך, ולכן כל המתים בחוץ לארץ שהם מצד מלאך המות המטמא אותם, נקראים נבלה (ישעיה כו, יט) נבלתי יקומון, על שם שהם מומתים מיד הנבל, שהוא היצר הרע עושה אותם נבלה, וזהו רמז (שמואל-א כה, כה) נבל הוא ונבלה עמו:

אות ד: וכתב עוד בספר שמות (דף קנ"א ע"ב קנ"ב ע"א), שיש מקום בישוב, שאין שולט שם מות. ואמר רבי שמעון בר יוחאי ע"ה, שהטעם הוא לפי שאות טי"ת שולטת באותה העיר, וטי"ת הוא חיים, ועל זה אמרו, הרואה טי"ת בחלום טוב לו. ואם תאמר, אחר שבאותו מקום שולטת אות טי"ת ויש בו חיים לעולם, למה לא נבנה שם בית המקדש. ותירץ, שהטעם כי בית המקדש נותן חיים וכפרה לעולם הבא, אמנם העיר בהפך נותנת חיים לעולם הזה:

אות ה: וכתב עוד בספר ויקרא (דף ש' ע"א), מעלת ארץ ישראל, אלף זעירא של ויקרא שלא היה בארץ ישראל. ועוד טעם אחר, כי כשהקדוש ברוך הוא משרה שכנתו בעליונים ותחתונים מלך עליון נקרא, אמנם פה צמצם שכנתו בין בדי הארון מלך נקרא, אבל לא עליון כל כך כביכול:

אות ו: וכתב בספר שמות (דף קנ"ז ע"א), למה נקרא (דברים לב, מט) הר העברים, לפי שכל חוצה לארץ נמסר לשרים, ואותו מקום לא נמסר לשום שר ואינו שולט שם אלא משה רבינו ע"ה, וזהו הר העברים, פלוגתא שנחלקו עליו שרי מעלה, כל אחד אמר יהא בחלקי:

אות ז: וכתב בספר בראשית (דף רס"ה ע"א), ישב רבי ברכיה ודרש, מאי האי דקאמרינן, כל יומא עולם הבא ולא ידעינן מאי קאמרינן, מלמד, שקודם שנברא העולם עלה במחשבה לברוא אור גדול להאיר, ונברא אור גדול שאין כל בריה יכולה לשלוט בו, צפה הקדוש ברוך הוא שאינם יכולים לסובלו, לקח שביעי ושם במקומו והשאר גנוז לצדיקים לעתיד. אמר הקדוש ברוך הוא, אם יזכו בזה השביעי וישמרוהו, אתן להם לעולם הבא האור הגנוז. וזהו עולם הבא, עולם שכבר בא מששת ימי בראשית ההוא דכתיב (תהלים לא, כ) מה רב טובך:

אות ח: וכתב בספר בראשית (דף קכ"ה ע"א), מדרש הנעלם, אמר רבי אבהו, מ"ח נביאים עמדו לישראל וכל

הקדוש ברוך הוא לאדם דור דור
 וחכמיו:

וכתב בספר בראשית (דף רל"ג ע"ב), כי
 כל הנשמות שהיו כולם עומדים
 לפניו כצורת העולם הזה, שנאמר
 (מלכים-א יז, א) חי ה' אשר עמדתי לפניו,
 וכתוב (תהלים קלט, טז) גלמי ראו עיניך:

אות ד: וכתב בספר בראשית (דף רל"ד
 ע"ב), בפסוק (בראשית מט, א)
 האספו ואגידה לכם, שגלה יעקב אבינו
 ע"ה כל מה שיהיה באחרית הימים,
 אלא שלא פרש הדברים, היה אומר דבר
 מגלה מבחוץ וסותר [סותרם] מבפנים:
 וכמו כן בספר בראשית (דף רל"ח ע"א),
 סוד (זכריה ט, ט) עני ורוכב על חמור
 ועל עיר, נקרא עני, לפי שאין לו כלום
 משלו שהוא כמו הירח ששלימותה
 מהשמש ונקרא רוכב על חמור, ועיר,
 שהם שני כתרים תחתונים ששולטים
 בהם האומות, ומלך המשיח ישלוט
 עליהם:

אות ה: וכתב בספר שמות (דף ז'
 ע"ב), בכה רבי שמעון
 וזקף ידיו אמר, אוי מי שימצא בזמן
 המשיח, ואשרי חלקו מי שימצא,
 ומדבר בארוכה סודות בעניני המשיח
 עד (דף י' פסוק (שמות א, ח) ויקם מלך
 חדש יעוין שם:

אות ו: כתב בדף קמ"ג (ע"א), כי
 הצדיקים בעולם הזה, אף
 על פי שהם צדיקים גמורים אינם
 בוטחים במעשיהם, וראיה שכתוב בהם
 (משלי כח, א) צדיקים ככפיר יבטח, אינו

אחד נטל בחלקו תמצית טפה אחת
 מאותם טפות של גן עדן שהם מ"ח,
 ומה אם כל נביא שלא נטל אלא טפה
 אחת היתה מעלתו כך, אדם הראשון
 שהיה מקבל כל המ"ח מה היתה
 חכמתו. ורבי אבא בשם רב כהנא חלק
 ואמר, וכי מאין היו לנביאים אותם
 טפות, אלא כך שנינו, בכל טפה
 שיוצאה מגן עדן רוח חכמה יוצא עמה,
 ולזה אמרו, יש מים מגדלים חכמים ויש
 מים מגדלים טפשים, והמגדלת חכמים
 היא מאותם טפות של עדן, וזה גנוז בגן
 עדן לצדיקים לעתיד, וזהו (ישעיה יא, ט)
 כמים לים מכסים:

אות ב: וכתב בספר בראשית (דף קל"א
 ע"א), טעם למה אמרו קברי
 גוים אינם מטמאים לפי שהגוים
 נשמתם מצד הטומאה, וכשהם חיים
 הם טמאים וכשמתו הורק הטומאה
 מהם ונשאר הגוף בלי טומאה, אמנם
 ישראל הם בהפך, כשהם חיים נשמתם
 מצד הקדושה וכשמתים נתרוקנה
 מהגוף הקדושה ושורה בגוף טומאה:

אות ג: וכתב בספר בראשית (דף קפ"ז
 ע"ב), מי שלא זכה לבני
 בעולם הזה, כגון שהשתדל ולא זכה
 בהם או דהוו ליה ומיתו, יש לו חלק
 לעולם הבא אם הוא צדיק, כי האדם
 יראה לעינים (שמואל-א טז, ז): וכתב
 בספר בראשית (דף רכ"ז ע"ב), בפסוק
 (ישעיה מא, ד) קורא הדורות מראש, כי
 כל הנשמות שיוורדות לעולם, קודם
 שירדו הם יושבים לפניו יתברך בצלם
 שעומדים בעולם הזה, וכן הראה

אות ה: וכתב בספר במדבר (דף קנ"ג ע"א), בגלות האחרון אין מיתה אלא עוני, ועני חשוב כמת, לקיים מה שכתוב (צפניה ג, יב) והשארתי בקרבך עם עני ודל, והעשירים שישארו שיתקיים בהם (שמות ה, יז) נרפים אתם נרפים, שהם נרפים בתורה ונרפים לעשות חסד עם בעלי תורה, והם משקרים וטוענים שיש עליהם כובד המס, וזהו (שמות ה, ט) תכבד העבודה על האנשים שאינם מחוננים לתלמידי חכמים, לזה אמר הקדוש ברוך הוא (שמות ה, יח) ותוכן לבנים תתנו, הממון שיש לכם גנוז ושמור תתנו לאומות, וזהו לבנים כספים שהם לבנים:

אומר כשחל או כשחץ, שהם גדולים אלא ככפיר שהוא קטן והוא מתירא, אבל לעולם הבא (תהלים קכה, א) הבוטחים בה' כהר ציון:
אות ז: וכתב בספר ויקרא (דף ו' ע"א), בפסוק (עמוס ה, ב) נפלה לא תוסיף קום, אמר, לא אוסיף להקימה אין כתיב כאן, שהענין הוא כי בכל שאר גליות שם קץ וזמן, ובכולם אחר הזמן היו יוצאים ישראל בעצמם, אבל בגלות [האחרון] הזה לא יהיו כמו שאר גליות שישראל ישובו מעצמם, אלא הקדוש ברוך הוא יתעורר להקימם מעפר ויאמר להם, קומי רדי מעפר, זהו לא תוסיף קום כבראשונה, אלא אני אקים אותם:

עניני הצדקה:

אות א: וכתב בדף י' (ע"ב), פתח רבי שמעון ואמר, כל השמח במועדים ואינו נותן חלק לעניים, אותו רע עין שטן שונא אותו, לפי שהקדוש ברוך הוא במועדים מבקר העניים ורואה שאין להם כלום לשמוח ובוכה עליהם והולך למרום ורוצה להחריב העולם, אומרים לפניו, רבונו של עולם, פלוני אוכל ושותה ויכול לשמח העניים ואינו נותן להם, מיד נכנס אותו המקטרג ותובע רשות ורודף אחרי אותו האיש ומסבב עליו כמה צרות. צא ולמד, מי לנו גדול מאברהם אבינו ע"ה, שבשעה שעשה סעודת בנו בא השטן לפניו כדמות עני ולא השגיח עליו, מיד קטרג עליו, לא זו משם, עד שבלבל הסעודה וגרם מיתת שרה על צער בנו

כתב בספר שמות (דף רנ"ה ע"א), כי שנים הם המלויים להקדוש ברוך הוא, מי שעושה חסד עם העני, שנאמר (משלי יט, יז) מלוה ה', ומי שמוציא לכבוד שבתות וימים טובים, זה שאמר קהלת (קהלת ח, טו) אין טוב לאדם כי אם לאכול וכו' עד והוא ילונו, פירש שהוא מלוה להקדוש ברוך הוא באכילה ושתיה של מצוה:

וכתב בספר בראשית (דף ק"ד ע"א), בשעה שהקדוש ברוך הוא אוהב את האדם, שולח לו דורון, ומהו הדורון, עני שיזכה בו ומיד נרשם בפניו המצוה כחוט של חסד, ובבוא צרה בעולם, רואה המשחית הרושם בפני זה האיש ואינו מתקרב:

כמו שנאמר (הושע י, יב) זרעו לכם לצדקה, זה מנהיג את האדם כשיוצאת נשמתו ומוליך אותו לצרור החיים, וזהו (ישעיה נח, ח) והלך לפניך צדקך:

אות ו: וכתב בספר בראשית (דף ק"ב ע"ב), אילן היה נוטע אברהם ע"ה ולא היה עולה בכל מקום רק כשהיה בארץ כנען, ובאותו אילן היה מכיר מי שהיה דבק בה' יתברך, וזה כי הצדיק כשהיה נכנס תחת האילן, מיד היה האילן פורש ענפיו על אותו אדם, וחופף עליו להיות צל על ראשו. אבל מי שהיה דבק עם העבודה זרה, מיד אותו אילן היה מעלה ענפיו למעלה, וכן מעין מים היה תחת אותו אילן, מי שהיה צריך טבילה היו המים עולים לקראתו, מיד יודע אברהם ע"ה שזה האיש טמא וצריך טבילה, ומי שהיה טמא היה המעין מתנגב, ובוהו האילן היה בודק בו עובר ושב, וזהו שכתוב (בראשית יח, ד) והשענו תחת העץ:

אות א: וכתב בספר בראשית (דף קי"ג ע"א), רבי חייא פתח (זכריה ג, א) ויראני את יהושע וגו', זה היה בשעה שהטילו נבוכדנצר לאש עם אותם נביאי שקר. מהו (זכריה ג, א) לשטנו, שאמר השטן, או כולם ישרפו או כולם יהיו נצולים, כי אין הקדוש ברוך הוא עושה חצי דין וחצי נס כאחד, אלא או הכל דין או הכל נס. אמר לו רבי יוסי, ולא, והרי קריעת ים סוף נס לישראל ודין למצריים. אמר לו רבי חייא, אדרבה, משם ראייה כי לכך אמרו, קשה קריעת ים סוף לפני הקדוש ברוך הוא: [אמר הכותב, בזה יובן בעצם מה שאמרו ז"ל,

של העקידה. וכן כתב ספר במדבר (דף רנ"ט ע"ב):

אות ב: וכתב בספר שמות (דף פ"ח ע"ב), בכל המועדים צריך האדם לשמוח ולשמח עם העניים, ואם אינו משמחם, עליו נאמר (מלאכי ב, ג) פרש חגיכם. אבל בשבת, אם האדם שמח אף על פי שאינו משמח העניים אין לו עונש, דלא כתיב פרש שבתכם:

אות ג: וכתב עוד בספר שמות (דף קצ"ח ע"א), בפסוק (שמות לה, ה) קחו מאתכם תרומה. אמר, כי כשעושה האדם צדקה, צריך שיהא מממונו ולא מגזל ועושק, דאם כן אוי לו, אדרבה הוא לו למזכיר עון, וזה הוכיח מכתוב (ישעיה נח, ז) פרוס לרעב לחמך, ולא כתיב לחם:

אות ד: וכתב בספר ויקרא (דף פ"ד ע"ב), מי שהשלים נפשו של עני ונתן לו צדקה, אפילו הגיעו ימיו של אותו אדם להפטר מן העולם, הקדוש ברוך הוא מוסיף לו חיים:

אות ה: וכתב בספר שמות (דף נ"ט ע"א), כל הדברים שהאדם עמל בעולם הזה ואינם דברי תורה או מצוה, נעשה מהם הבל והולך ושט בעולם, וכשיוצאה נשמת האדם, אותו הבל מגלגל רוחו בעולם כאבן בתוך הקלע, כדכתיב (שמואל-א כה, כט) יקלענה בתוך כף הקלע. הבל הוא שברון רוח, וזהו (קהלת א, יד) הבל ורעות רוח. אבל אותו הדבר שהוא לעבודת ה', הוא למעלה מהשמש, וזהו זרע שזורע זה האיש בעולם ההוא, ומהו שם הזרע צדקה,

סוד אחד, בפסוק (דניאל ד, יד) בגזרת עירין פתגמא כל דיני העולם הזה וכל גזרות וכל שאלות כולם הם למעלה בהיכל א', שיש שם ע"ב סנהדרין הדנין ומהפכין בזכות האדם ונקרא היכל הזכות, וכנגדו יש היכל חובה מצד ס"מ, אשר כל חפצו להפוך בחובת האדם, אלא שבהיכל זה נקראים מים מתוקים מים צלולים, אלו שבהיכל החובה נקראים מים המרים, ובאלו הב' היכלות, אין דנין שם בני חיי ומזוני לא בהיכל זכות ולא בהיכל חובה, אלא זה תלוי במזל:

אות ד: וכתב בסוף ספר שמות (דף ר"ס ע"ב), מונה שבעה היכלי קדושה, וכנגדן שבעה היכלי טומאה ונקראים היכל חובה מצד היצר הרע, ויש שם היכל אחד של חובה שדנין את בני האדם החייבים להסיר ולמעט מהם מזונותיהם, ואמרו דאף שם (דף רס"ו ע"א) דבני חיי ומזוני לאו בזכותא תליא מילתא היינו כדי ליתנם תלוי במזל ולא בהיכל הזכות, אבל הם בהיכל חובה ליטלם מן האדם כשהם רשעים, ובזה יתישבו כמה קושיות באלו הענינים: ובכאן נשלמו הג' עמודים ונתחיל לכתוב ביאור כמה דברים ורמזים מהזוהר:

(סנהדרין דף כ"ב ע"א) וקשים לזווגם כקריעת ים סוף, והטעם, כי הוא חצי דין וחצי רחמים, בכי ושירות, דין בכי, ודין אומר שירה, והקדוש ברוך הוא עושה סולם באף שמביא על זה מרומם על זה אשת פלוני לפלוני, ואם כן הוא דומה לקריעת ים סוף, שהוא חצי נס וחצי רחמים. וזהו טעם גם כן, (פסחים דף קי"ח ע"א) קשים מזונותיו, כי ממה שזה הענין זה העשיר, ולזה קשה כקריעת ים סוף שהיה חצי דין וחצי נס]:

אות ב: וכתב בספר בראשית (דף ק"פ ע"ב), מצינו סוד אחד בספרים הראשונים, בענין בני חיי ומזוני, וזה כי הלבנה פעמים היא בחסור והיא בדין והשמש אינה נמצאת אצלה, ובכל שעה יש לה להוציא נפשות בבני אדם, והנפש היוצאת באותה שעה כל ימיו מכאובים בעניות, או נשבר או נדכה ביסורים אחרים אף על פי שיהיה צדיק, זולת אם יהיה מתפלל בכונה, כי התפלה תשבר רוע המזל. ואם הלבנה בשלימות, הנשמה היוצאה ונדבכת באותו האיש לעולם, ימצא בזה האיש שלימות בכל, בעושר, בבנים, בבריאות הגוף. וזהו, בני חיי ומזוני, במזלא תליא מלתא:

אות ג: וכתב בספר שמות (דף ו' ע"א), בספר רב ייבא סבא כתב,

רמזים

כי בכל מקום שכתוב (זכריה ט, א) משא דבר ה', אם הוא על טוב אומות העולם, כתוב משא כי כביכול הוא

אות א: וכתב בספר בראשית (דף קצ"ז ע"א), פסוק (בראשית לב, ח) ויירא יעקב, בשם רבי חייא, כלל גדול,

מעשה ברבי יצחק פגע בהר אחד וראה אדם אחד שהיה ישן שם, ישב שם רבי יצחק וראה הארץ מתחלחלת ונשבר אותו אילן ונפל, נעור אותו האיש ואמר לר' יצחק, יהודי יש לך לבכות ולנהום, לפי שבשעה זאת מקימים בעולם שר אחד והוא עתיד לעשות עמכם רע, וזאת רעידת הארץ בשבילכם היא, שכל זמן שיקום בעולם ממונה שעתידי לעשות עמכם רע יש רעש. אמר ר' יצחק, ודאי כך הוא שהרי כתוב (משלי ל, כא) תחת שלש רגזה ארץ, תחת עבד כי ימלוך:

אות ו: כתב בספר שמות (דף ס"ה ע"א), יש רעה חולה שורה על בני אדם, ומעת ששורה זה הרוח על האדם, עושהו כשכיב מרע, הולך לתת צדקה ומעכב בידו, באים עניים ואינו נותן, בא לאכול לעצמו ומעכב בידו, וכל זה כדי לשומרו לאחר. וזה אמר החכם (קהלת ה, יב) עושר שמור לבעליו לרעתו. פירש, עושר שמור ליורשים. והטעם, לרעתו בשביל שהמוריש שנדבק באותו רוח רעה חולה, שלא הניחו להוציא הממון:

אות ז: וכתב בספר בראשית (דף רנ"ז ע"ב), (תהלים צ, י) ימי שנותינו בהם שבעים שנה, מהו בהם, זהו סוד שיש למעלה ז' ימים והם ז' מדרגות, והאחרונה נקראת אחרית הימים והיא צדק, ובאותה מדרגה נשלמו לאדם שבעים שנה, כנגד ז' מדרגות. וזהו, ימי שנותינו בהם, פירש באותם ימים ושנים של מעלה:

אות ח: וכתב בספר בראשית (דף ר"ס ע"ב), כל מקום שתמצא

מצטער לתת טוב לאומות, וכשכתוב (זכריה יב, א) משא דבר ה' אצל ישראל, הוא בזמן שמתגבר עליהם רעה, כביכול מצטער לתת רע לישראל, וכאלו כמשא כבד יכבדו עליו, אלא שהעונות גורמים, וזהו שכתוב לשון משא:

אות ב: וכתב עוד בספר בראשית (דף קצ"ד ע"ב), פסוק (בראשית מא, ח) ויהי בבקר, כי אין כל החלומות שוים, כי אף על פי שאמרו, שאין מראין לאדם אלא כפי מדרגתו, זהו להדיטות, אבל למלכים שמדרגתם גדולה כמו שהם גדולי הערך, כך חלומם הוא ממקום עליון. ומצאתי הגה"ה שכתוב וזה לשונו, דאין החלומות הולכים אחר הפה במלכים:

אות ג: וכתב בספר בראשית (דף קצ"ט ע"ב), סוד בענין החלומות בפסוק (בראשית מב, ט) ויזכור יוסף, שצריך לאדם שיזכור חלומו כדי שיתקיים, ואם שכח החלום האדם אינו מתקיים. לכך יוסף הצדיק ע"ה היה זוכר חלומו ומצפה שיתקיים, ולכך אמרו, כל חלמא דלא מתפשר, כאגרתא דלא מקרייא:

אות ד: וכתב בספר במדבר (דף קנ"ג ע"א), בשם רעיא מהימנא, טעם, הרואה תמרים בחלום סימן טוב לו, שתמו עונותיו, לפי שתמרים הם ב' מלות תמר, תם מר, מה שהיה העון מר, כבר תם:

אות ה: וכתב בספר שמות (דף י"ז ע"ב), ענין רעידת הארץ, וזה לשונו,

שחביבות האדם על בני בניו יותר מבניו:

אות יג: וכתב בספר שמות (דף נ' ע"א), טעם, שכתוב במקום אחד (תהלים ג, א) מזמור לדוד, ובמקום אחר (שם כד, א) לדוד מזמור. והשיב, כי לדוד מזמור היא שירה שאמר דוד ע"ה על ישראל, ומזמור לדוד, הוא שאמר שירה על עצמו:

אות יד: וכתב בספר שמות (דף קפ"ג ע"א), למה נקרא צפור דרוו. הטעם, לפי שאינו מתירא משום אדם, ולזה שם קנו בין הקורות. ועוד טעם אחר, כי מיום שעושה קן בבית ומוליד מדורו בבית חמשים יום ואחר כך נבדלים אלו מאלו, וזהו רמז (ויקרא כה, י) וקראתם דרוו וקדשתם שנת החמשים:

אות טו: וכתב בספר שמות (דף רכ"ה ע"ב), למדנו, כי בכל מקום שיש צד קדושה, אינו יכול סטרא אחרא לשלוט, אף על פי שעומד הדבר בחשבון, ואם תאמר, שהרי ישראל כתיב בהם (ירמיה ב, ג) קדש ישראל, ולמה הוצרכו לשקלים, כדי שלא ישלוט בהם נגף. ויש לומר, שיש שני מיני קדש, יש קדש נסתר שהוא הקדוש ברוך הוא, ויש קדש נגלה שהם ישראל, וראוי כי קדש נגלה יתן פדיון לקדש נסתר:

אות טז: וכתב בספר שמות (דף רי"ח ע"א), טעם למה שאמרו ז"ל (רות ג, ז) וייטב לבו שבירך על מזונו, שרוצה לומר אותו שנקרא לב, זה

בתורה זאת תורת או זאת התורה בלא וי"ו, הוא רע בשביל עון. שכן כתיב (ויקרא יג, נט) זאת תורת נגע הצרעת (במדבר ה, כט) זאת תורת הקנאות (ויקרא יד, נד) זאת התורה לכל נגע הצרעת, אבל עם וי"ו הוא טוב (דברים ד, מד) וזאת התורה (דברים לג, א) וזאת הברכה:

אות טז: וכתב בספר בראשית (דף ס"ז ע"א), בפסוק (בראשית ז, א) ויאמר ה' לנח בא אתה וכל ביתך אל התיבה, שאינו דרך ארץ לאשה שתקבל אכסניא שלא ברשות בעלה. עוד רמז, שלא יקבל האדם אושפיוז אם הוא חשוד בעיניו:

אות יז: וכתב בספר בראשית (דף קפ"ג ע"ב), שאל רבי חייא, מהו כל חלמא דלא מתפשר כאגרתא דלא מקרייא, אם משום שאינו מתקיים או שמתקיים ואינו נודע. והשיב רבי שמעון, שמתקיים ואינו נודע:

אות יח: וכתב בספר בראשית (דף קצ"ו ע"א), הקדוש ברוך הוא מגלגל ומסבב סבות, כי כשבא יוסף ע"ה למצרים, לא היה שם רכוש גדול, והביא הרעב כדי שכולם יביאו למצרים כסף וזהב, לקיים (בראשית טו, יד) ואחרי כן יצאו ברכוש גדול:

אות יט: וכתב בספר בראשית (דף רל"ג ע"א), בפסוק (בראשית מת, כ) ויברכם ביום ההוא, מה שהקדים יעקב לברכן, מכאן הטעם,

יש לומר שלפעמים מאבדן בלא זמנם אף שקשה בעיניו, מפני ששולחים יד בישראל, כמו ענין המצריים:

אות ב: וכתב בספר בראשית (דף ע"ג ע"א), טעם, שפעמים נקראת ארץ הקדושה בשם ארץ כנען, ופעמים נקראת ארץ ישראל. כשאינה זכאין, נקראת ארץ כנען, וכשהן זכאים, על שמם:

אות בא: וכתב בספר בראשית (דף ק"ס ע"א), יש זכירה לטוב (בראשית ט, טו) וזכרתי בריתי, וזכירה לרע (תהלים עח, לט) ויזכור כי בשר המה. פקידה לטוב (שמות ג, טו) פקוד פקדתי, פקידה לרעה (תהלים פט, לג) ופקדתי כשבט פשעם.

לכן צריך האדם ליזהר כשמתפלל על עצמו, לא יאמר זכרני ופקדני סתם, כי השטן תכף לוקח הדבר ויבא להזכיר חוביו אחר שיש זכירה ופקידה לרעה, אלא יאמר זכרני ופקדני לטובה, כמו שכתוב, בעזרא (נחמיה ה, יט) זכרה לי אלהי לטובה:

אות כב: וכתב בספר בראשית (דף קפ"ה ע"א), כי יותר טוב שיפיל האדם עצמו לאש או לגוב אריות, ויסמוך עצמו כי יעשה לו הקדוש ברוך הוא נס, או זכות אבות תועיל, ולא יפיל עצמו ביד שונאיו ויסמוך על הנס, כי מעטים הם הניצולים מזה, ולזה יעץ ראובן על יוסף להשליכו לבור, והעיד הכתוב (בראשית לו, כב) למען הציל אותו מידם:

הקדוש ברוך הוא שנקרא לב (תהלים עג, כו) צור לבבי:

אות יז: כתב (בספר בראשית) [תיקוני זהר דף קט"ז ע"ב וקי"ז ע"א] כי השכינה נקראת על שם כל דבר. והטעם, כי (ישעיה ו, א) מלא כל הארץ כבודו, לפעמים נקרא נשר, לפעמים יונה, לפעמים צפור, לפעמים חיה. ובעשבים נקרא שושנה עץ פרי, וכששולטת על ההרים נקראת סלע, אין בריה בעולם ששורה עליו שאין השכינה נקראת על שמה:

אות יח: וכתב בספר בראשית (דף נ"ו ע"ב), בימי אנוש, אפילו התינוקות היו יודעים חכמה, והיו יודעים המלאך הממונה על האש והממונה על המים, והיו יודעים דברים לעצור אותם, ושלא יעשו דין, והיו יודעים חכמות לעצור כח חיל השמים וכסיליהם:

אות יט: וכתב בספר בראשית (דף ס"א ע"ב), כי בשעה שהקדוש ברוך הוא עושה דין ברשעים שמח, שנאמר (משלי יא, י) באבוד רשעים רנה. ואם תאמר, הרי מצינו כשנטבעו המצרים שאמר הקדוש ברוך הוא מעשי ידי טובעים בים וכו', הרי שהוא עצב. יש לומר, כי כשהרשעים נאבדין מן העולם קודם זמנם וקודם שנשלם מדת עונם, כדכתיב (בראשית טו, טז) כי לא שלם עון האמורי, אז עצב, אבל כשהרשעים נאבדים מן העולם, כשהגיע זמנם אז באבוד רשעים רנה. ואם תאמר, למה הקדוש ברוך הוא מאבדם בלא זמנם כיון שקשה בעיניו,

ברוך הוא ב' חלקים, חלקו וחלק הנקבה:

אות בד: וכתב בספר בראשית (דף ר"מ ע"א), מי שמברך על שולחנו, לא יברך על שולחן ריקם. וצריך הלחם להמצא על השולחן, וכוס יין בימינו, כדי לקשר שמאל בימין, והלחם יתברך משתייהן: תם ונשלם שבח לאל בורא עולם

אות בג: וכתב בספר בראשית (דף רל"ג ע"א וע"ב), רמז לזווג, בפסוק (תהלים קטו, יב) ה' זכרנו יברך, אלו הזכרים. יברך את בית ישראל, אלו הנקבות. **בי** בתחלה מברך הקדוש ברוך הוא הזכרים, ומהם חלה הברכה על הנקבות. וזהו שכתוב את תוספת, כי ממה שנתוסף לזכר אוכלת הנקבה. וכיון שנשא אדם אשה, נותן לו הקדוש

הוספות והערות מהמוציא לאור הערה לאות טו

מוסר והלכות נטילת ידים

השכר הגדול לנזהר בנטילת ידים לסעודה כהלכתה, והעונש הקשה למי שאינו נוטל ידיו לסעודה כהלכה
א. מי שאינו נזהר ליטול ידיו כשצריך, ואיך שצריך, יורד מנכסיו וכאילו נכרת מזה העולם לתקופה זופג.
ב. מי שאינו נוטל ידיו כמו שצריך - סימן רע הוא לו, השי"ת לא ימחול לו על כך^{פד} ונקרא אפיקורס^{פה}.
ג. בשמים מוציאים אותו מכלל ישראל ולא יזכה לחלק לעולם הבא לאחר מותו^{פי}.
ד. לאחר מותו יתגלגל במים^{פז} יש אומרים שנהיה צפרדע^{פח}, אם היו יודעים איזה צער זה להתגלגל במים לא היו מפסיקים לבכות^{פט}.
ה. השי"ת לא יצילו מצרה רח"ל ואם יבואו עליו גזלנים לא תהיה עליו שמירה מן השמים והם יוכלו לשדוד ממנו את כל רכושו^צ. לכן בזמן שגניבות הן מעשה של יום ויום ומצוי מאוד שאנשים - אין להם פרנסה התפקיד של כל

רבינו אליעזר הגדול ז"ע.
פז. שער הגלגולים הקדמה כ"ב.
פח. שער הגלגולים הקדמה כ"ב שם.
פט. שולחן הטהור מאת הגאון הקדוש מקאמארנא ז"ע בשם הוהר הקדוש.
צ. יפה ללב סימן קנ"ח סעיף קטן ו' - זוהר הקדוש

פג. אורח חיים סימן קנ"ח סעיף ט'.
פד. תנא דבי אליהו - רוקח - אליהו רבא סימן קנ"ח ס"ק ו'.
פה. שולחן הטהור מאת הגאון הקדוש מקאמארנא זכותו יגן עלינו ועל כל ישראל - סימן קנ"ח.
פז. ספר הקדוש שבט מוסר פרק ט"ז בשם צוואת

יהודי להתחזק בנטילת ידים ולעורר את אשתו וילדיו על כך^{צא}. העבירה שלהם על חשבוננו וגם העונש מפני שיכל ללמדם^{צב}.

ו. מי שאינו נוטל ידיו כהלכה מביא עוני לעולם. הצרות והיסורים שהעניים סובלים הוא אשם בכך, ולכן לאחר מותו לא תהיה לו מנוחה, בדיוק כמו רוצח ששופך דם מפני שבגללו כבר מתו הרבה אביונים^{צג}.

ז. טומאה שורה על ידיו לכן נוטלים ידים לפני הסעודה כדי להסיר את הטומאה, ומי שאינו נזהר בזה - הלחם שאוכל טמא והוא מדבק בסטרא אחרא רח"ל ועל ידי כך נהיה עני ונכרת מזה העולם^{צד}.

ח. כל העונשים שנוכרו לעיל נאמרו גם על אלו שאינם נוטלים ידיהם כראוי וכנדרש מפאת עצלות^{צה}.

השכר הגדול בעולם הזה - לנוטלים ידיהם כראוי - סגולה לעשירות ולאריכות ימים

א. מי שנוטל ידיו עם הרבה מים זוכה לעשירות^{צז}. מי שאינו זוכה לעשירות זה מפני שעבירות אחרות מעכבות^{צח}. בכל זאת יהיה רגוע שהעושר שמור לו לעולם הבא ששם התענוג הוא אמיתי ולעשירות אין שעור וגבול^{צט} ויזכה גם ליראת שמים^{צט}.

הלכות והכנות לנטילת ידיים:

א. בכל חלק ממצות נטילת ידיים מונחים סודות^ק נעלים: הנטילה, הכלי, שפשוף הידיים, ניגוב הידיים, הברכה וכו', לכן יהיה נזהר בכל אחד מהם^{קא}.

פרשת פקודי דף ר"נ עמוד ב"ת.

צא. ספרי מוסר

צב. מסכת שבת דף נ"ד.

צג. קיצור ספר הקדוש שני לוחות הברית הלכות נטילת ידים בשם חכמי האמת

צד. ספר הקדוש סדר היום דיני ברכת המוציא.

צה. ספר כף החיים סעיף ע"ד - בשם הפוסקים.

צו. שולחן ערוך אורח חיים סימן קנ"ח סעיף י' - זוהר הקדוש פרשת לך לך סוף דף פ"ז עמוד ב'.

צז. עיין ספר חיי אדם כלל ל"ו אות אל"ף - וספר כף החיים סימן קנ"ח אות פ'.

צח. ספר כף החיים סימן קנ"ח אות פ' שם.

צט. אחרונים סימן קנ"ח

ק. האר"י הקדוש גילה לנו על ידי תלמידו הקדוש רבינו חיים וויטאל ז"ע את כל סודות התורה וכוונות התפילה וגם עשה נפלאות וגילה לנו ברוח קדשו מקום קבורתם של כמה נביאים ותנאים ואמוראים ועוד קבורת הרבה

צדיקים בארץ הקודש.

פעם אחת כשהבעש"ט הקדוש נטל ידיו לסעודה אמר לו תלמידו הרה"ק רבי נחמן הארדענקער זי"ע, שעל פי כוונות האר"י הקדוש יש לכוון בנטילת ידיים כוונה זו וזו, כוונה אחרת ממה שהבעש"ט הקדוש כוון באותה נטילה. הלילה כבר ירד ומפני שהנרות כבר הם ישבו בחושך. הבעש"ט הקדוש לבש צורה ופשט צורה, ותלמידיו הכירו בו, שכעת נשמטו עולה למעלה, כך ישב הבעש"ט הקדוש זמן מה, והר"ר נחמן הארדענקער זי"ע נרדם. כשהקיץ משנתו שאלו הבעש"ט: "מה אתה אומר כעת?" ספר התלמיד שראה בחלומו והנה הוא במתיבתא דרקייע ושמע שמכריזים שהבעש"ט הקדוש ידרוש היום, נתאספו הרבה נשמות וגם האר"י הקדוש בתוכם, בתוך דרשתו לפלל הבעש"ט הקדוש עם האר"י הקדוש בכוונת נטילת ידים, והאר"י הקדוש הודה לבעש"ט הקדוש שכעת יש לכוון כמו שהוא כיוון. קא. אור צדיקים ודרך סעודה.

ב. לפני הנטילה יברוק את ידיו אם אין עליהם חציצה^{קב} כדי שלא תהי' לו חציצה - שאלה על הצפרניים יגזור אותם בכל ערב שבת קודש^{קג}, גם את העורות ליד הצפרניים^{קד}.

ג. ישתמש בספל שאין עליו שום חור או סדק אפילו יותר למעלה, וכן ספל שיוכל להכיל הרבה מים ופתחו רחב.

ד. יכין מגבת עוד לפני שנוטל ידיו שיוכל מיד לנגב בה ידיו וכן לחם ומלח על השולחן. (וסכין - לחלה)

ה. ינגב היטיב ידיו ויגביה שרווליו עד המקום ששם נוטלים כדי שיטול ידיו ברווח כפי השעור.

ו. כשהספל כבר מלא במים ינגב את שתי הידיות של הספל^{קה}

ז. יטול ידיו הכי קרוב לשולחן שאוכל^{קי} ויזהר שיהיה לכל הפחות באותו בית.

ח. לפני הנטילה יבקש על פרנסה [באיזה לשון שירצה] (או יאמר את המזמור: "מזמור לדוד ה' רועי לא אחסר" וגו'^{קכ}).

סדר הנטילה:

א. יקח הכלי עם מים ביד ימין ויעבירו ליד שמאל, יטול יד ימין שלש פעמים, לאחר מכן יקח את הכלי ליד ימין ויטול את יד שמאל שלש פעמים.

ב. צריך לפסק אצבעותיו ולכופף מעט את קצה האצבעות למעלה ולשפוך המים מקצות האצבעות כשמזיז הספל באיטיות עד סוף ידיו^{קיח}, כדי שהמים יגיעו לכל המקומות: בקצה האצבעות, בין האצבעות, על כף היד ועל סוף היד, לכן יטול ידיו עם הרבה מים כדי שיגיע לכל המקומות.

ג. לאחר הנטילה ישפשף היטיב יד אחת בשניה ויברך "על נטילת ידיים" (על פי קבלה צריך להרים ידיו)

ד. לאחר מכן ינגב היטיב ידיו עד שמרגיש שיבש בכל המקומות, ביותר צריך להזהר בין האצבעות בקצה ובסוף היד.

ה. לא ינגב ידיו במגבת רטובה^{קיט} ולא בבגדיו^{קכ}.

קז. מגן אברהם ומשנה ברורה סימן קס"ו.
 קח. קיצור שולחן ערוך סימן מ' סעיף ד' ואחרונים
 בסימן קס"א.
 קט. אחרונים סימן קס"ב סעיף ח'.
 קי. דקשה לשכחה - מגן אברהם ופרי מגדים סימן
 קנ"ח.

קב. משנה ברורה סימן קס"א, א'.
 קג. כף החיים סימן קס"א סעיף קטן י"ד.
 קד. אשל אברהם סעיף קטן קו"ף.
 קה. חיי אדם כלל מ', פתחי תשובה סימן קס"ב, שולחן
 שלמה שם.
 קו. סימן קס"ו ואחרונים.

ו. יברך וינגב ידיו הכי קרוב למקום ששם מברך המוציא ואוכל^{קיא}.
 ז. מתחילת הנטילה ועד שאוכל "המוציא" אסור לדבר^{קיב}, אבל "אמן" מותר לו לענות אם שומע ברכה כשכבר נטל שתי ידי^{קיצ}.
 ח. אסור לעשות ברכה "על נטילת ידים" רק אם רוצה לאכול לפחות 2 אונץ לחם (אחד ושליש מפרוסת לחם רגיל) עד ארבע דקות חצי מזה והחצי השני עד עוד ארבע דקות^{קיז}.

עוד דינים חשובים:

א. אם אחד יוצא באמצע הסעודה לזמן ארוך יותר צריך שוב ליטול ידיו בלי ברכה כשחוזר^{קיח}.
 ב. אם נוגע במקומות המכוסים בשעת הסעודה או מגרד ראשו יטול שוב ידיו בלי ברכה, עד אז אסור לו לבלוע הלחם^{קיט}.

ג. אם הולך לבית הכסא באמצע האוכל יטול עוד הפעם ידיו כשחוזר^{קיך}.

על כן יש להזהר מאוד בענין נטילת ידים, הן בנטילת ידים לסעודה והן בנטילת ידים להטהר מטומאה - כגון: בקימה בבוקר, היוצא ממרחץ, הנוגע במקום מכוסה וכדומה, כי הוא יסוד גדול לטהרה, כמו שכתוב בשלחן ערוך אורח חיים^{קיד} אם אינו נוטל ידיו אם תלמיד חכם הוא שוכח תלמודו, אם אינו תלמיד חכם יוצא מדעתו, וכתב האלי^{קיה} רבה^{קיי} דרצה לומר שנכנס בו רוח שטות ועל ידי זה בא לעבור עבירות רח"ל, כמו שאמרו חכמינו זכרונם לברכה^{קיג} אין אדם עובר עבירה אלא אם כן נכנס בו רוח שטות, דהיינו שהיצר הרע שולט עליו להכשילו בעבירה ואינו מרגיש כלל שעובר עבירה, מפני שיש בו רוח שטות, ואחר כך יצטרך לסבול את עונשי ויסורי גיהנם רח"ל עד שיתמרקו עוונותיו, על כן צריכים ללמוד הלכות נטילת ידים בעיון גדול.

ג' מאות חומרות בנטילת ידים לאכילה

ידוע כי הרה"ק ר"ר שמעלקע מניקלשבורג זי"ע דקדק כל כך בנטילת ידיים לסעודה עד שהיו לו ג' מאות חומרות בנטילת ידים. ומובא בספר אורחות

קיא. כף החיים סוף סימן קס"ז בשם הפוסקים.

קיב. שולחן ערוך הרב סימן קס"ה סעיף א'.

קיג. אחרונים סימן קס"ו.

קיד. שיעורי תורה להגאון הקדוש רבי אברהם חיים

נאה זצ"ל - ושיעור כדי אכילת פרס על פי שיעור הגאון

בעל חזון איש זצ"ל.

קטו. סימן קס"א סעיף א'.

קטז. חיי אדם סוף כלל מ'.

קיז. עיני פרטי הדינים בשולחן ערוך סימן קס"ד.

קיח. סימן ד' סעיף י"ח.

קיט. סימן ד' סעיף קטן י"ג.

קי. סוטה דף ג' ע"א.

חיים קכא מהרה"ק ר' נחמן כהנא מספינקא ז"ל חתן הרה"ק בעל אמרי יוסף מספינקא זי"ע, שמעתי מכ"ק אדמו"ח זי"ע אשר שמע מפיו הקדוש של מרן אדמו"ר בעל דברי חיים מסאנץ אשר רבינו הקדוש רבי ר' שמעלקע מניקלשבורג היה לו שלוש מאות חומרות בנטילת ידים לאכילה, וחשב גם אחד מהם מים ששאבו עכו"ם.

ומעשה ממרן החזון איש זי"ע, שבשמחה שהיו ציבור גדול, הביט מהצד ואמר, שמכל אלו שנטלו ידיים אולי רק אחד נטל כהלכה, (ע"כ), וזאת מפני שרבו דקדוקיה, ועל כן כל איש הירא את ה' ילמד היטב את הלכות נטילת ידיים, ויתיעץ עם תלמיד חכם מורה הוראה, כדי שיזכר לקיים את המצוה כהלכתה בשלימות.

הוספות והערות מהמוציא לאור

הערה לאות נד

כתב כף החיים לרבי חיים פלאג'י זי"ע (סימן כו אות ט), וזל"ק: ואשריו לאדם דאינו מניח את בנו שילך לבית המרחץ ואפילו בערב שבת הוא לבדו, עד שיתמלא זקנו... דלפעמים יצא שכרו בהפסדו, ובכל פניות שהוא פונה הבן יהיה האב עין השגחתו עליו, ולא יעשה העלמת עין ממנו, עד שיתגדל ויתקדש... עד שיהא ראוי לסמוך עליו, עד שיאמרו, אשרי שזה ילד אשרי שזה גידל, עכל"ק.

ונעתיק כאן פסק הבר"ץ מזאת חנוכה תשע"ד:

בר"ץ בקשו צדק: ע"ש הפסוק: "בְּקֶשׁוּ אֶת ה' כָּל עֲנֵי הָאָרֶץ אֲשֶׁר מִשְׁפָּטוֹ פָּעֵלוּ בְּקֶשׁוֹ צְדָק בְּקֶשׁוֹ עֲנֹה אֲוִלֵי תִסְתְּרוּ בְיוֹם אֵף ה'" (צפניה ב' ג')

חברי הבר"ץ:

הרה"ג רבי שלום יהודה גראס שליט"א גאב"ד

הרה"ג רבי שלמה יהודה שוויצער שליט"א אב"ד דרכי נועם ראב"ד

הרה"ג מאיר חיים שילה דומ"ץ

ב"ה, בית שמש, יום ב' טבת זאת חנוכה התשע"ד.

אזהרה חמורה!!!

היות וידוע על מכשולות חמורות מאוד, שלצערינו ישנם שפלים טמאים המטמאים [גלגולים של דור המבול, (כידוע מהבעל שם טוב הקדוש)] את הילדים הטהורים באיסורים חמורים ונוראים בעת שהולכים לטבול במקוה, וכמו שנאמר על פרה אדומה ש"מטהרת את הטמאים ומטמאה את הטהורים", כך המקוה מטהר את הטמאים, אך, לדאבונינו קורה מכשולות נוראות ואיומות במקוואות, והטהורים יוצאים טמאים ח"ו, ובפרט שלא מלמדים את הילדים והנערים שצריך שמירת עינים במקווה וגם כי יזקין לא יסור ממנה רח"ל, על כן אנו אוסרים באיסור חמור לשלוח ילדים למקוה [מה גם שאינם צריכים טהרה כלל כי טהורים הם], עד גיל בר מצוה, וגם אם הולך עם אביו, [שאסור על פי שו"ע (אבן העזר סימן כ"ג סעיף ו')] ללכת אב עם בנו, ועוד אסרו בגמרא לרחוץ עם אביו ואחיו ובעל אמו ובעל אחותו (אגודה)], או אחראי אחר, אין בזה פתרון לשמירת העינים וכל המסתעף.

ואל יאמר האדם שלום עלי נפשי, כי גם עליהם נאמר (משלי פרק יח ט) "גם מתרפה במלאכתו אַחַּ הוא לְבַעַל מְשַׁחִית", והיינו שמרפה ידי העוסקים ואין מחזק אותם, (וברש"י שם) גם מתרפה במלאכתו - פורש מן התורה והוא תלמיד חכם, לבעל משחית - לשטן, עכ"ל. כלומר שהגם שהוא תלמיד חכם כיון שפורש מצווי התורה - ובכלל זה "הוכח תוכיח את עמיתך" - חבר הוא לשטן.

ובמלבי"ם (שם - חלק באור הענין) גם מתרפה במלאכתו אַחַ הוא לבעל משחית - מי שהוטל עליו לעשות מלאכה למלכות, ואחד בנה את הבנין והשחיתו, ואחד ישב ולא בנה כלל, עונש שניהם שוה, כי בין כך וכך לא בנו הבנין המוטל עליהם, והמתרפה ולא עשה הוא אַחַ ודומה עם בעל המלאכה (ר"ל שעשאה) והשחית, וכן אין הבדל בין מי שעשה מצות ועשה עבירה שמכבה מצוה והשחית, ובין היושב ואינו עושה כלל לא מצוה ולא עבירה, ששניהם לא עשו את המוטל עליהם, ויל"פ שנמשך למטה מגדול עז שם ה', שם ה' הוא המגדל אשר בונים בני אדם, וזה מלאכתם המוטל עליהם להגדיל שם ה' ולבנות מקדשו, ויש בונה ומשחית ויש בלתי בונה כלל, ושניהם ענשם שוה, וזה ג"כ תשובה על צדיק ורע לו הנזכר למעלה, עכ"ל.

ובהעמק דבר (דברים פרק כא פסוק ה), כתב: "ונגשו הכהנים בני לוי", כבר ביארנו פשט זה היחס שהמה כהנים תלמיד חכם דוקא, וביאר הכתוב השייכות

להכהנים ת"ח לאותו ענין. שני טעמים. א' "כי בם בחר" וגו' על כן ברכתם ברכה ותפלתם תפלה. ב' "ועל פיהם יהיה כל ריב", שבין אדם לחבירו, "וכל נגע". עונשי שמים. היינו שהכהנים שומרים תורה כל מילי דמתא עלייהו רמיא. כדאי" במועד קטן (דף ו.) צורבא מרבנן דאיכא במתא כל מילי דמתא עליה רמיא. וא"כ כל מקרה שבא בעיר שאינו מצוי כ"כ עליהם חל העונש וכדאי" במכות (די"א א') שהיה להם להתפלל [עיי"ש עובדא דריב"ל]. וה"נ ביאר המקרא דכל ריב שלא ניטש טרם התגלע לרע וכל נגע בידי שמים שבא בעיר. הוא על פיהם שלא השגיתו להסירו על פי פיוס בני אדם וע"י תפלה. ודומה כאלו על פיהם נעשה הריב והנגע, כיון שעליו הוא מוטל לדאוג על זה, והוא התרפה. וזהו דברי שלמה במשלי י"ח "דברי נרגן כמתלהמים והם ירדו חדרי בטן גם איש מתרפה במלאכתו אח הוא לבעל משחית". פירוש, האיש שמלאכתו להסיר דברי נרגן והוא התרפה. אח הוא להנרגן המשחית. משום זה עתה כשאירע אותה סיבה על הכהנים הלויים להתעסק... עכ"ל. - ובהעמק דבר (שמות פרק יג פסוק יג) ... דזה כלל גדול שמי שראוי להיות במעלה והוא מתרפה מזה, גרוע הוא ממי שאינו ראוי לכך. והרי הוא חבר לאיש משחית... וכן בת"ח כתיב שם, "ותשכח תורת אלהיך אשכח בניך גם אני". וכדאיתא ביומא דל"ח שגורם גלות לו ולבניו... עכ"ל.

וידוע שבשנים קדמוניות לא הלכו ילדים קטנים עד גיל בר מצוה למקוה. (ולא יכלו ללכת אפילו אם רצו שהמעיינות היו קפואים, והיה בכלל סכנה ללכת), ולצערינו בדורינו, במקום הקדוש הזה נכנס השטן במקוה, ושוחטים את הילדים בעבירות של דור המבול, והילדים סובלים כל חייהם ממשבר נפשי, ועולה הון תועפות להוריהם לרפאות אותם, אם בכלל, ויש מהם היוצאים לגמרי מן הדת רח"ל. וגם אם מצליחים להקים בית מתפרק רח"ל, ודי למבין בזאת.

וגם למעלה מגיל בר מצוה, צריכים מאוד שמירה מעולה, להזהיר ולהיזהר שיהיה השגחה מעולה, "כי לתקוני שדרתיך ולא לעיוותי", וגם צריך להתקין מעגל סגור, כדי שיהיה לכל הפחות "מירתת", ואם אין השגחה מעולה ומעגל סגור, אסור להם בהחלט לילך למקוה, אפילו אחר הבר מצוה. והשי"ת יגדור פרוצותינו ויאמר למלאך המשחית הרף, ולמזהיר ולנזהר שלומים תן כמי נהר.

ומקום אתנו להביא את דברי הזוה"ק בפרשת שמות (דף ג' ע"ב), המדבר מחומרת קדושתם של ישראל והחוב המוטל על גדולי הדור לעמוד על גביהם, וזל"ק: [בלה"ק]: וְשִׁנְיֵנו שְׂאִין קְנָאָה לְפָנֵי הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא חוּץ מִקְנָאָה שְׁל בְרִית קְדֹשׁ, שְׁהִיא בְרִית שְׁל הַשֵּׁם הַקָּדוֹשׁ וְסוּד הָאֱמוּנָה. מַה כְּתוּב? (במדבר כה) וַיִּחַל

העם לזנות אל בנות מואב. מיד – ויחר אף ה' בישראל. ראשי העם שייודעים ולא מוחים בידיהם, נענשים בתחלה, שפתיב קח את כל ראשי העם והוקע אותם לה' נגד השמש. רבי אבא אמר, מה זה נגד השמש? נגד הברית שנקראת שמש, ועליה נאמר (תהלים פד) כי שמש ומגן ה' אלהים. שמש ומגן – זו ברית קדש. מה שמש זורח ומאיר לעולם, אף כף ברית קדש זורח ומאיר את גוף האדם. מגן – מה מגן הוא כדי להגן על האדם, אף כף ברית קדש מגנה על האדם, ומי ששומר אותה, אין נזק בעולם שיוכל לקרב אליו, וזהו נגד השמש. – ראשי העם יתפסו בכל דור ודור בחטא זה, אם יודעים ולא מקנאים לו, משום שחובה זו עליהם לקנא לקדוש ברוך הוא בברית הזאת, מי שמכניס קדשה זו לרשות אחרת, עליו כתוב (שמות כ) לא יהיה לך אלהים אחרים על פני. לא תשתחוה להם ולא תעבדם כי אנכי ה' אלהיך אל קנא. והכל קנאה אחת. ולכן נדחית שכנינה מלפניו. מי שמשקר בברית קדש שתתומה בכשר האדם, כאלו משקר בשם הקדוש ברוך הוא. מי שמשקר בחותם המלך, משקר במלך, ואין לו חלק באלהי ישראל אם לא בכח תשובה מתמדת.

ובזכות קדושתן וטהרתן של ישראל, בקדושת המקוה ושמירת הברית, נזכה ל"ובא לציון גואל ולשבי פשע ביעקב", שבזאת תלוי כל גאולתינו וביאת משיח בן דוד, ואין לך דבר העומד בפני התשובה, ועיקר התיקון הוא בשמירת היסוד בקדושה ובטהרה, כמובא בכתבי האר"י ז"ל, וכמבואר באור צדיקים ובזוהר חי (פרשת נח ופ' יחיא) ואין בן דוד בא עד שיכלו כל הנשמות שבגוף, ונזכה בקרוב ממש לביאת גוא"צ בב"א.

וע"ז באעה"ח בד"ץ "בקשו צדק" יום הנ"ל

הרב שלמה יודא שווייצער
 אב"ד קהל דרכי נועם
 הק' שלום יהודה גראס
 אבדק"ק האלמין
 מאיר חיים שילה מו"ץ

הוספות והערות מהמוציא לאור

הערה ליום חמשה עשר אות א':

השבת בישראל כהלכתה

עונש המחלל קדושת השבת מש"ס, ומדרשים, זוה"ק, והפוסקים
 (א) רשב"י כד הוה חמי לאימי משתעיא סגין בשבתא הוה אמר לה אימא
 שובתא היום (ירושלמי שבת ט"ו, ג).

- (ב) נשים מתות ילדות בעון שמכבסות צואת בניהם בשבת (שבת ל"ב).
 (ג) בעון חילול שבת חיה רעה רבה, ובהמה כלה, ובני אדם מתמעטין (שבת ל"ג).
- (ד) אין הדליקה מצויה אלא במקום שיש חילול שבת (שבת קי"ט:).
 (ה) לא חרבה ירושלים אלא בשביל שחיללו בה את השבת (שם).
 (ו) מקבלין קרבנות ממושעי ישראל כדי שיחזרו בתשובה חוץ מן המומר, והמנסך יין, והמחלל שבת בפרהסיא, אלמא ע"ז ושבת כי הדדי ניהו (עירובין ס"ט:).
- (ז) שבת חמירא ולא אתי לזלולי בה (ביצה ל"ו).
 (ח) בעיין שם לא היו מתענין מפני כבוד השבת קו"ח בשבת עצמה (תענית כ"ז:).
 (ט) יכול יהא כבוד אב ואם דוחה שבת, ת"ל איש אמו ואביו תיראו ואת שבתותי תשמורו (יבמות ה:).
- (י) ליראה את ד' אלקיך כל הימים אלו שבתות וי"ט (יבמות צ"ג).
 (יא) המטיל אימה יתירה בתוך ביתו סוף בא לחילול שבת (גיטין ו:).
 (יב) בהני תלת מילי נחתי בעלי בתים מנכסיהון, דסיירי נכסיהו בשבתא, ודקבעי סעודתייהו בשבתא בעידן בי מדרשא (גיטין ל"ה:).
 (יג) נהר סמבטיון מוכיח על שמירת השבת (סנהדרין ס"ה:).
 (יד) חסידים הראשונים לא היו משמ אלא בד בשבת שלא יבאו נשותיהן לידי חילול שבת (גדה ל"ח).
- (טו) כל מי שאינו משמר את השבת אצלכם [בעוה"ז] ברצונו כאן הוא משמר אותו בעל כרחו (ב"ר י"א י').
 (טז) אם יבאו עכו"ם ויאמרו לכם למה אתם עושים את יום השבת, אמרו להם ראו שאין המן יורד בשבת (שמו"ר כ"ה ט"ו).
 (יז) אמר המן אם אתה מבקש לעקור אותם [ישראל] עקור את השבת ובטל אותה ואח"כ אתה מכלה אותם (אסתר רבה ז).
 (יח) טור שמעון חרב משום שהיו משחקין בכדור בשבת (איכ"ר ב ג).
 (יט) חילול שבת אחד מג עונות שמגלגלין בהם על עושיהן את כל העונות (מדרש תנאים דברים ה).
- (כ) לא חרבה ירושלים עד שהעלימו עיניהם מן השבת (מדרש תנאים דברים ה).
 (כא) המחלל שבתות אע"פ שיש בידו תורה ומע"ט אין לו חלק לעוה"ב (אדר"נ פכ"ז).
 (כב) אם חללתם השבת מעלה אני עליכם כאילו חללתם כל המצות (מד"ד שמות פכ"ה).

כג) המחלל את השבת מעיד לפני מי שאמר והיה העולם שלא ברא עולמו בששה ימים ולא נח בשביעי (מכילתא פרשת יתרו).

כד) המחלל השבת מאכילין אותו גחלי רתמים (פענח רזא).

כה) עונש המחלל כפול (מדרש תהלים מ"ז צ"ב).

כו) ישראל שלא שמר שבת בעוה"ז אין לו מנוחה לעולם, וממונה אחד מוציא גופו ומכניס אותו לגיהנם לעין הרשעים, ונשמתו אין לו מנוחה באור גיהנם, וכשיוצא שבת אותו ממונה מחזיר הגוף למקומו ונזוקים כ"א לעצמו (מדרש מובא במעבר יבק, שפתי רננות סימן ל"ט).

כז) ע"י חילול שבת נתפזרנו בגלות (תדב"ר פ' כ"ו).

כח) מעשה באחד שרכב על סוס בשבת והביאוהו לב"ד וסקלוהו, לא מפני שראוי לכך אלא שהשעה צריכה לכך (יבמות צ' סנהדרין מ"ו).

כט) כ"ז שאדם מכבד אביו ואמו אין חטא של חילול שבת ולא שאר שום חטא בא על ידו (תדב"ר כ"ו).

ל) מעשה באדם אחד שהי"ל פרה וחורשת בכל יום וכשהגיע יום השבת מניח אותה, לימים ירד אותו הצדיק מנכסיו והוצרך למכור השור לעכו"ם, וכשהגיע יום השבת לא רצה השור לחרוש כמנהגו גם אחר שהכהו העכו"ם מכות רבות ורעות מקודם, בא לו העכו"ם לישראל המוכר שיטול את שורו, מיד הבין הצדיק ולחש לתוך און השור שמעכשיו הוא ברשות העכו"ם וחובה עליו לעשות מלאכת בעה"ב גם בשבת ומיד עמד מוכן לעשות מלאכתו, העכו"ם חשש שמא מעשי כשפים ולא הניח הצדיק עד שהגיד לו כל המאורע, כיון ששמע העכו"ם כך נבהל ונודעזע ונשא ק"ו בעצמו ואמר, מה זאת שאין לה לא דעת ולא תבונה הכירה את בוראה, ואני שבראני הקב"ה בצלמו ובדמותו ונתן לי דעה ובינה לא יהיה ראוי לי להכיר את בוראי, מיד חזר ליר"ש וזכה ללמוד תורה ונקרא ר' חנינא בן תורתא (פסיקתא דר"כ פכ"ד, מדרש עשה"ד).

לא) מתוך שלא מיחה ר' אלעזר בן עזרי על חילול שבת הנעשה ע"י בהמתו של שכינתו נקרא על שמו, והושחרו שיניו מפני התעניות (שבת נ"ד, ביצה כ"ג, וירושלמי (שם)).

לב) המחלל את השבת אין לו מחילה לעולם (מדרש תנאים דברים ה).

לג) המחלל את השבת כעושה כל רע (שם).

לד) בעוה"ז אדם הולך ללקוט תאנים בשבת אין התאנה אומרת כלום, אבל לעת"ל אם אדם הולך ללקוט תאנה בשבת היא צווחת ואומרת שבת היום (מדרש שוח"ט תהלים ע"ג).

לה) חד דוכתא אית בגיהנם לאלין דקא מחללי שבתא (זוה"ק הקדמה י"ד).
 לו) כל המחלל שבת בזדון אין לו הרמת ראש עד שיעשה תשובה (אותיות דר"ע,
 אותיות קטנות א).

לז) המחלל שבת אע"פ שיש בידו תורה ומעש"ט אין לו חלק לעולם הבא (אדר"ג
 פכ"ו).

להלן מספר זוה"ק:

א) אם אדם מבעיר אש בשבת הקב"ה אומר אני כביתי האש שלא יתוקד ואתם
 מוקדים אותו אתם תתוקדין בגיהנם (תיקוני זוהר תיקון כ"ד, ס"ט).

ב) אם מקיים מצות שבת הוא בצלמנו ואם לאו אין לו חלק בזרע ישראל
 (שם תיקון מ"ז פ"ג).

ג) אם אין ישראל שומרים השבת נאמר בהם "שלח תשלח" שני גירושין (תיקוני
 זוהר תיקון ו' כ"א).

ד) כל אלו שמחללים שבתות ומועדים בפרהסיא ואינם חוששין לכבוד בוראם,
 כמו שלא שמרו את השבת בזה העולם, כך אינם שומרים אותו בעולם ההוא, ואין
 להם מנוחה בגיהנם, ר' יהודא אומר שומרים אותו שם בעל כרחך (ח"ב ק"ג).

ה) אלו הרשעים שלא שמרו את השבת לעולם אין אש הגיהנם שוכך מהם, וכל
 הרשעים שבגיהנם שואלין עליהם מה נשתנו אלו, מלאכי הדין משיבים להם אלו
 הם רשעים שכפרו בהקב"ה ועברו על התורה כולה בשביל שלא שמרו את השבת,
 והרשעים כולם יוצאים ממקומם לראות בהם, ומלאך אחד מכניס גופותיהם של
 אותם מחללי שבת לתוך הגיהנם לעיניהם של שאר הרשעים ורואים שתולעתם
 לא תמות ואשם לא תכבה, וכל הרשעים מסבבין אותו ומכריזין זה הוא פלוני
 הרשע שלא חשש לכבוד בוראו כפר בהקב"ה ובכל התורה, אוי לוי, טוב היה לו
 שלא נברא, ושלא יבא לדין זה ולבושה זאת (ח"ב קב"א).

ו) כמו שאדם מקבל את הנר"ן היתרים בעיין שם בסבר פנים בעונג ובשמחה,
 כך מקבלים בעולם ההוא את הנר"ן שלו כשיוצא מן העולם (תיקוני זוהר תיקון ו' כ"ג).

ז) השבת מכובד מכל שאר המועדים (ח"ב פ"ח).

ח) רוח שנקרא נגע ממונה על כל השולחנות שלא סדרו אותם בשבת בתענוגים
 כראוי (ח"ב רס"א).

ט) מי שיש לו יכולת לעשות ענג שבת ואינו עושה נהפך לו ענג לנגע צרעת
 (תיקוני זוהר תיקון כ"א, נ"ח, וח"ג רע"ג).

י) עמלק בא על ישראל על שלא שמרו את השבת (זוה"ח בשלח ל"ז).

יא) הגורע עונג שבת כאילו גוזל את השכינה (תיקוני זוהר תיקון רא, נ"ט).

יב) המוציא בשבת מרה"י לרה"ר גרים לשכינתא למהוי תהו ובהו חשך ותהום (תק"ז תיקון ל' ע"ג).

יג) מאן דמחלל שבת אינו משומר מהקב"ה (תק"ז בהקדמה י"ב).

יד) המשקר בשבת כאילו משקר בכל התורה (ח"ב צ).

טו) אלו שאין עושים תוספות לשבת ויום טוב אם הוא חכם חכמתו מסתלקת, ואם הוא עשיר עשרו מסתלק ממנו, והברכה נמנעת ממנו (תיקוני זוהר תיקון י"ט, ל"ח).

טז) המתענה בשבת ראוי לקללה ועונשו, אלא כיון שיושב בתענית לתעניתו קורעין לו גזר דינו (ח"ב ר"ז).

יז) אוי לו לאדם שאינו משלים את הסעודות בשבת (ח"ב פ"ח:).

יח) כל האמונה בסעודת שבת מצוי (ח"ג רפ"ח:).

יט) הגורע מסעודת שבת עונשו גדול (ח"ב פ"ח).

כ) הגורע חד סעודה בשבת מיתחזי פגימותא לעילא ומראה עצמו דלאו מבני היכלא דמלכא הוא, דלאו מזרעא קדישא הוא ניהבין עליה חומרא דתלת מלין דינא דגיהנם (ח"ב פ"ח:).

כא) כששלחנו לא נסדר בתענוגים כראוי דוחים אותו אל הסט"א (ח"ב רנ"ב).

כב) כיון שיוצא השבת כחות הסט"א יוצאין בחפזון ומשוטטים בעולם ורוצים לשלוט על עם ישראל, ולכך תקנו שיר של פגעים, וכיון שהם רואים את ישראל בתפלה ואומרים שיר זה ומבדילין בתפלה ומבדילין על הכוס הם פורחים מהם והולכים אל המדבר (ח"א י"ד).

כג) כיון שיוצא השבת כל כחות הסט"א משוטטים והולכים בעולם ואש הגיהנם מתחיל ללהט (ח"א מ"ח).

כד) בשעה שישראל אומרים ויהי נועם במוצאי שבת כל הרשעים שבגיהנם אומרים אשריכם ישראל (ח"ב רז).

כה) שבת שמא דקוב"ה כמבואר בזוה"ק שמות פ"ח. ועד כאן אסור להזכירו במקום שאסור לדבר ד"ת, וידעתי ממדקדקים במעשיהם שנזהרו להזכיר שם שבת ללא צורך (בני יששכר מאמר א אות א).

כו) בס רוח חיים (להרמח"פ וצ"ל) סימן פ"ד דלפמ"ש הרב חסל"א דלפי הזוה"ק הנ"ל גם שבת אין לומר במקום מטונף, לפי"ז צ"ל שב"א במקום שב"ת, ואי"ה מעתה אהיה נזהר גם בשם שבת לומר שבא בל"נ, עכ"ל (שד"ח פאה"ש כללים מערכת א סימן ק).

כז) על ג' עבירות נשים מתות בשעת לידתן וכו' ועל שאין זהירות בהדלקת הנר (שבת ל"א:).

כח) השבת וע"ז כל אחת משתייהן שקולה כנגד שאר כל מצות שבתורה, והשבת היא האות שבין הקב"ה ובינינו לעולם לפיכך כל העובר על שאר המצות הרי הוא בכלל רשעי ישראל אבל המחלל שבת בפרהסיא הרי הוא כעובד ע"ז כנכרי לכל דבריהם (רמב"ם הלכות שבת פ"ז הט"ו).

זכרון יום השבת כל השבוע

א) אמרו על שמאי הזקן כל ימיו היה אוכל לכבוד שבת, מצא בהמה נאה אומר זו לשבת מצא אחרת נאה הימנו מניח השני ואוכל הראשונה (ביצה ט"ז).

ב) המקדש עצמו בששת ימי החול יוכל בנקל לקבל אור קדושת השבת (החיד"א ביוסף לחק פרשת תולדות יום ו).

ג) זכור את יום השבת, לא תהא מונה כדרך שאחרים מונין אלא תהא מונה לשם שבת (מכילתא פרשת יתרו), עכו"ם לא מונין שבתא, אבל ישראל מונין חד בשבתא, תרי בשבתא, תלתא בשבתא, ארבעתא, חמישתא, ערובתא, כמה שנצטוו זכור את יום השבת לקדשו (פסיקתא רבתי פרק כ"ג).

ד) זוכרהו עד שלא יבאו, שומרהו משיבא, הא כיצד אם נזדמן לך חפץ התקינו לשבת, כלי חדש התקינו לשבת, שמאי הזקן היה לוקח עצים מאחד בשבת לשבת, אמר ר' אבהו אם נזדמן לך חפץ טוב אפילו אחד בשבת מתנינהו לשבת (פסיקתא דר"כ פכ"ג).

ה) אמר ר' תנחומא אכלינן הוינן בארבעתא (היינו אוכלין אצל ר' אבהו ברביעי בשבת), ועל לקמן כותבן (והביאו לפנינו לאכול תמרים), ואמרין יתפרשון לשבתא (אמרנו שיפישו אותם לשבת) (שם).

ו) שמאי הזקן לא היה זכרון שבת זו מפיו, לקח חפץ טוב אומר זו לשבת, כלי חדש אומר זו לשבת (מכילתא הובא ברמב"ן ומנוה"מ).

ז) זכור את יום השבת לקדשו, תהא זוכרו באחד בשבת שאם יתמנה לך מנה יפה תהא מתקנו לשם שבת (מכילתא יתרו).

ח) אמר ר' חייא בר אבא פעם אחת נתארחתי אצל בעה"ב בלודקיא והביאו לפניו שלחן של זהב משוי ט"ז בני אדם, וט"ז שלשלאות של כסף קבועות בו, וקערות, וכוסות, וקיתוניות, וצלוחיות קבועים בו, ועליו כל מיני מאכל וכל מיני מגדים ובשמים וכו' אמרתי לו בני במה זכית לך, אמר לי קצב הייתי ומכל בהמה שהיתה נאה אמרתי זו תהא לשבת (שבת קי"ט:).

ט) אמר הקב"ה לישראל בני לוו עלי וקדשו קדושת היום והאמינו בי ואני פורע (ביצה ט"ו:).

י) לעולם ישכים אדם להוצאת שבת (שבת קי"ז):.

יא) לא יאכל אדם בער"ש ועיו"ט מן המנחה ולמעלה כדי שיכנס לשבת כשהוא תאוה (פסחים צ"ט):.

יב) משפחה היתה בירושלים וקבעה סעודתה בעיין שם ונעקרה (גיטין ל"ח):.
 יג) ואם ישתדל בימות החול להתנהג בקדושת מחשבה, דיבור, ומעשה יהיה נקל לו וימצא עזר כנגדו לקנות תוספות קדושת שבת על נר"ן כמעשהו בחול כך מעשהו בשבת (פלא יועץ, שבת):.

יד) חכמי הגמרא מהם ביארו מלת "זכור" שחייב אדם לזכרו מאחד בשבת שאם נתמנה לו חלק יפה או מנה יפה מזמינו לשבת, ואמרו על שמאי שלא היה זכרון שבת זו מפיו לקח חלק טוב אמר זה לכבוד שבת וכו', כי בזכרנו אותו תמיד נזכור מעשה בראשית בכל עת ונודה שיש לעולם בורא והוא יתברך צוה אותנו באות הזה, וזה עיקר גדול באמונתנו (צדה לדרך לתלמיד ר"י בן הרא"ש):.

טו) בספר תולדות יעקב יוסף ר"י פרשת קדושים ר' דמן הראוי כל היום של שבת לבל יסיח דעתו מקדושת ומורא השבת ק"ו מתפלין, ובספר פרשת בשלח כ' שאסור להסיח דעתו כל יום השבת מקדושת שבת ק"ו מתפלין שאסור בהיסח הדעת, ושבת דפטור מתפלין מטעם דקדושתו הוא יותר מתפלין כ"ש שצריך שלא להסיח כל היום מקדושת שבת עכ"ל.

טז) במנחת שבת סימן ע"ב אות א' כ' על דברי תלדות הנ"ל וז"ל: הגם דשם מיירי בת"ח הנקרא שבת גם בחול כנ למעיין, אך מאד מן הראוי והנכון גם לאנשים פשוטים כערכינו לזהר בכל זה כי החוש יעיד אשר בהיסח הדעת ביום השבת ממוראו אפי בשעה מועט קרוב מאד לבא לידי חילול שבת ח"ו כגון לידי ריבוי דברים, שזהו איסור גמור בשבת, וכן קרוב לבא לידי פסיעות גסות יותר מאמה, ולקינוח בגדיו מאבק ועפר, וטלטול כלים שמלאכתם להיתר, כי הידים עסקניות הן ואפילו לומדי תורה נכשלין בכל אלה ע"י היסח דעתם ממורא חילול שבת, לכן מאד מן הראוי בכל מאי דאפשר לבל יסיח אדם דעתו ממורא חילול שבת אפי על שעה מועטת, עכ"ל.

לימוד בהלכות שבת

א) מן הדברים אשר ינעם למוכיחים להזהיר ולהעד בעם עליהם, ולשמור ארחות פריץ במצות השבת על אודות אבות מלאכות ותולדות, כי רבות מהנה נעלמו מעיני רבים אף אין מגיד אף אין משמיע (שע"ת לר"י שער ג' סימן קל"ה):.

ב) ומי שלא למד הלכות שבת על בורי פעמיים ושלוש לא יוכל להמלט שלא יקרה לו חילול שבת הן דאורייתא והן דרבנן, ומהראוי ללמוד הלכות שבת בתמידות ואצל רב שיברר לו הכל, ויחזור עליו תמיד עד שיהיה שגור בפיו, אשרי

אנוש יעשה זאת ומגין עליו כתרס בפני הפורעניות (יער"ד ח"ב מובא במנח"ש ע"ב י).

ג) מתחילת התורה ועד סופה אין בה פרשה שנאמר בראשה "ויקהל" אלא אחת, אמר הקב"ה עשה לך קהלות גדולות ודרוש לפניהם ברבים הלכות שבת (מדרש אבכיר, ילקוט ויקהל).

ד) איסורי שבת מעט מזעיר שנזהרין בהם, ורבים שאינם יודעין איסורן, וללמוד מס שבת ענין מפואר, וילמוד דינים של הלכות שב"ק, וצריך להיות בקי בהלכות שבת (מהרש"א שאלות ותשובות קי"ט, צוואת הר"ר שעפטיל).

ה) חיוב גדול על האדם להיות בקי בהלכות שבת מאד, כי כהררים התלויים בשערה הלכותי, מקרא מועט והלכות מרובות, וחמורים עונשי (יסושה"ה שער ו' פ"ג).

ו) העצה היעוצה כמאמרם ז"ל "כל השומר שבת כהלכתו מוחלין לו על כל עונותיו" כהלכתו דייקא לכן מוטל על כל אחד להיות בקי בהלכתא רבתא לשבתא, ובש"ק בעלות המנחה יעסקו בהלכות שבת כי הלכתא רבתא לשבתא ובקל יכול להכשל בה ח"ו, אפי באיסור כרת וסקילה מחסרון ידיעה ושגגת תלמוד עולה זדון, וא"צ לומר באיסורי ד"ס שרבו כמו רבו למעלה, ובפרט באיסור מוקצה דשכיחי טובא, וחמורים ד"ס יותר מד"ת (אגרת הקודש מבעל התניא זצ"ל וקו"א שם).

ז) בירושלמי פרק כלל גדול אי דר יוחנן ור"ל דייקו כ"כ עד שמצאו בכל אב ל"ט מלאכות ולזה רמזה התורה שישמור שבת ממלאכה בכל הפרטים, דהיינו מכל האבות ותולדותיהן כאשר צוך ד' בע"פ, וזה מה שאמרה הגמרא כל המשמר שבת כהלכתה, כהלכה דייקא דהיינו שישמור שבת שלא לחלל אותה בשום פרט (שם) עולם לבעל חפץ חיים זצ"ל, שמירת שבת פ"א).

ח) באיזה ענין נוכל לבא לזו המדריגה שישמור שבת בכל פרטיו העצה היעוצה לזה שיראה לזרו את עצמו ללמוד הלכות שבת ולחזור עליה תמיד כדי שידע האסור והמותר דאל"ה אפי ילמוד כל הענינים המוסריים המזרזים לשמירת שבת כראוי לא יועיל לו וכו' אם הוא חושב על איזה דבר שאי"ז בכלל מלאכה או שבות לא יועיל לו שום מוסר (הח"ח בהק לספרו משנה ברורה הלכות שבת, ומונה והולך כמה דוגמאות שבניקל להכשל מחסרון ידיעה).

ט) וראוי ונכון לכל ירא וחרד לדבר ד' לכוונן חבורות ללמוד הלכות שבת כדי שלא יכשלו בהם (שם).

י) מה שאינם שואלים ודורשים בהלכות שבת מפי ספרים וסופרים המה כשלו ונפלו בהרבה אסורי שבת ומחללין שבת גם בלא דעת כגון באיסורי שבת, מוקצה, צידה, ברירה, ליבון וכו', בפרט בשמחות וגיל רבה המכשלה, וצריכים מנהיגי קהלות לעמוד בפרץ וכהנה רבות (פלא יועץ ערך שבת).

(יא) וכבר כ' בספר חסידים שכשם שאמרו שואלין ודורשין בהלכות פסח כך חיובא רמיא לדרוש ולתור לדעת הלכות שבת ולעבור עליהם לפחות פעם אחד בשנה, וחיובא רמיא על הדרשנים לדרוש לעם את חוקי האלקים ואת תורתיו, ולשומעים ומקיימים ינעם ועליהם תבא ברכת טוב (פלא יועץ ערך שבת).

(יב) אחד מתיקוני היסוד הם שמירת שבת דגם שבת נקרא ברית עולם, ולכן ראוי מאד לידע דיני שבת כי הלכתא רבתא לשבתא והמה כהררים התלויים בשערה (ספר מרפא לשון מובא במנח"ש ע"ב ח).

(יג) אחיי ורעיי שים לבך היטב לדברי הגאון בעל יער"ד זצ"ל (הנ"ל אות ב) במה שכתב "דבלא למד הלכות שבת על בורי פעמיים ושלוש לא יוכל להמלט שלא יקרה לו חילול שבת הן דאורייתא והן דרבנן" וע"ז ידו כל הדווים כי בעוה"ר כמה מופלגי התורה עוסקים בפלפול וחרטיפות ובהלכות שבת אינם בקיאים ובאים בלי ספק לידי חילול שבת (מנח"ש ע"ב אות י).

(יד) רוב חילולי שבת שנכשלים ההמונים הוא מחמת חסרון הידיעה שאינם בקיאים בדיני טלטול ומוקצה, עד כאן הירא וחרד לדבר ד' ילמד קודם לכל הלימודים הלכות שבת על בוריו ולהיות חוזר עליו תמיד כי שמירת שבת כהלכתו הוא יסוד לכל תורתנו הק הן לצדיקים גמורים והן לבעלי תשובה (תפארת הקודש מובא שם אות י"א).

(טו) הזהר בשמירת שבת כהלכתו ותהיה בקי בהלכותיו כי הם כהררים התלויים בשערה, (הנהגות ישרות מהק מהר"ר מרדכי מטשערנאבעל זצ"ל, מובא בברכת חיים לבעל מסגה"ש פ"ג אות י"ז).

(טז) בעהמ"ח חיי אדם בהקדמה לספר זכרו תורת משה דף י"ט כתב וז"ל: ולדעתי מצוה יותר לבעלי בתים לקבוע שיעור בשבתות וימים טובים ללמוד בקונ זה משילמדו תקון שבת או פרק משניות כאשר ראיתי בעיני באחד שלמד פרק משניות בכל יום ונזדמנו שנינו ללון בפונדק אחד של עכו"ם בשבת וראיתי שיושב אצל מטוה וטוה גערתי בו הלא שבת היום, ותמה מה מלאכה זו, ואמרתי לו הלא אתה שונה במשנה "והטוה" ומלאכת הטוי תהיה במה שתהיה, ויאמר וכי כשאני שונה אני משים על הלב מה לעשות או לא רק לקיים ללמוד התורה, ואמרתי יפה אחז"ל "האומר אין לי אלא תורה, אף תורה אין לו" כי אם הלמוד אינו כדי לידע דיני התורה ומצותי מאי נ"מ בלמודו.

וסיים דבריו שם בהאי לישנא, ולדעתי אף להמוכחים את העם ומגידים להם שיעור בכל יום עין יעקב, או דרוש, או שאר ד"ת, יותר יקבלו שכר על הדרשה באלו השיעורים להורות להם המעשה אשר יעשון ויקיימו ללמוד ולעשות מאשר לדרוש להם בד"ת שאין בו אלא ללמוד, עכ"ל.

יז) בספר אור תורה להמגיד ממעזריטש זצ"ל מפרש הכתוב "דברי פיו און ומרמה חדל להשכיל להיטיב" פי דברי פיו של יצה"ר הוא לחדול להשכיל לעשות טוב, כי בודאי שאין היצה"ר מפתה שלא ילמוד כלל כי ידוע לו שבודאי לא ישמע לו, כי כאשר לא ילמוד כלל לא יהא נחשב בעיני הבריות, ואינו נקרא למדן, אך היצה"ר מפתה שלא ילמוד שו"ע לידע הדין על בוריו (מובא בקהלת יו"ט על הח"א סימן א אות ב).

